

સ્ત્રીબોધ.

કહે નપોલ્યન દેશને, કરવા આબાદાન; સરસ રીતછે એજકે, દો માતાને જ્ઞાન.

પુસતક ૧૧ મું.

જાનેવારીથી ડીસેમબર સને ૧૮૬૭ સુધી.

મુંબઈના

દફતર આશકારા છાપખાનામાં છાપીઉં છે

સને ૧૮૬૭.

સાંકલીઉં સ્રી બોધના પુસતક ૧૧ માનું.

આંક ૧ લો—જાનેવારી શને ૧૮૬૭.

સફે.

- પતીવરતા બાયડીનો વેહમી ભરતાર ૧
- ઓરતોની મીજલસ ૬
- સીખાંમણ વીશે સીખાંમણ ૭
- અકબર બાદશાહ. ૮
- સાબુત રેહવા વીશે ૧૦
- ચીન દેશનું ચંડુલખાંનું—(ચીતર સાથે) ૧૧
- એક સાંજની સેહેલ ૧૨
- ફુલોની જુદી જુદી રૂત—માતબર અને ગરીબ .. ૧૩
- સીંગાપોરનું ટાપુ ૧૪
- માડમ ડી. મેનટીનન ૧૫
- સમયસુચકતાનો વખાણવાજોગ દાખલો ૧૬
- સેરને માથે સવાસેર, એક ગુલામની વાત .. ૧૭
- દરીયામાં ટેલીગરાફ ૧૮
- હીલચાલ ૨૦
- પરચુટણ તથા કવીતા .. .. ૨૧—૨૨

આંક ૨ જો—ફેબરવારી શને ૧૮૬૭.

- પતીવરતા બાયડીનો વેહમી ભરતાર ૨૩
- ઓરતોની મીજલસ ૨૭
- પુખત વીચાર—સાધારણ ઠગાઈ ૨૮
- બરથોલડ નામનું એક બટકબોલુ આદમી ૨૯
- કરાકેટ નામનો ખેલાડી—(ચીતર સાથે) ૩૨
- થંડા પગ ૩૩
- મારાં માસી. ૩૪
- સ્રીઓને સુચના ૩૫
- લાકડું—તેનો તરેહવાર ઉપીયોગ ૩૬
- બીલાડીની જાત—(ચીતર સાથે) ૩૮
- ફેરફાર ૩૯
- ગાડીની શોધ ૪૦
- બે પીંડારાઓ ૪૧
- પરચુટણ ૪૨
- મીસ મેરી કારપેંટર વીશે કવીતા ૪૪

આંક ૩ જો—મારચ શને ૧૮૬૭.

- સેનાહ શેહેરનો કીલલો ૪૫
- ઓરતોની મીજલસ ૪૯
- ઉદીયોગ—કોતરકામનો હોનર ૫૦
- પારધી અને તેહેનો વફાદાર કુતરો—એક વારતા .. ૫૨
- મધરાજનો માજી ગવરનર સર ચારલસ તરીવેલીઅન—(ચીતર સાથે) ૫૪
- મોહડે ઘરનાં મેહરબાંઈ ૫૫
- સુખડ તથા તેની ઉતપતી ૫૭
- નેપલસ તથા હીંદુસતાનનાં ગરક ગયલાં શેહરો—(ચીતર સાથે) ૫૯
- છોકરીઓને કશરતની જરૂર ૬૩
- પરચુટણ તથા ભવીશ વીશે કવીતા .. .. .. ૬૫—૬૬

આંક ૪ થો—એપરેલ શને ૧૮૬૭.

- સેનાહ શેહેરનો કીલલો ૬૭
- ઓરતોની મીજલસ ૭૦
- સાધારણ ઠગાઈ ૭૧
- લાએકીવાલી ઓરત—"મારથા બીન્ઝ" ૭૨
- દક્ષીણ માહાસાગરમાં બરફના તરતા ડુંગરો વચે મનવાર હીમાલાયા—(ચીતર સાથે) ૭૫
- કાનેરીના ગોફાઓ ૭૬
- શીરીનબાઈની કરકસર ૭૭
- લાકડું—તેનો ઉપીયોગ ૭૯
- ગેસર નામના ઝરા—(ચીતર સાથે) ૮૨
- નમરતા તથા જીવવાનો શોખ ૮૩
- સુંનું ૮૫
- રોશની તથા રીંછનું ડાહાપણ ૮૬
- પરચુટણ તથા ભોલા માણસ વીસે—(કવીતા) .. ૮૭—૮૮

આંક ૫ મો—મેએ શને ૧૮૬૭.

- સેનાહ શેહેરનો કીલલો. ૮૯
- ઓરતોની મીજલસ ૯૩
- ઈરશા—બરોબરી. ૯૫
- મારમન લોકોનો ફીરકો ૯૫
- તાજીમતવાજો, ઈઆને ઘરસથપણાના કાયદા ૯૮
- તરણ મીજની ઈછા ૯૯
- ભુલુ પહેલું ભુલકું—(ચીતર સાથે) ૧૦૦
- તલેસમાતી વીટી—જોડી કાહાડેલી વારતા ૧૦૧
- છોકરીઓને કસરત કેવી કરાવવી જોઈએ? ૧૦૩
- ઈસકરાફીયુલા નામનો રોગ અને તેને લગતો વેહેમ. ૧૦૪
- બે ખુનીઓ ૧૦૫
- પારીસનું સંઘરહસથાન ૧૦૭
- પરચુટણ તથા લુંડો ભયો—(કવીતા) .. .. ૧૦૮—૧૧૦

આંક ૬ ઠો—જુન શને ૧૮૬૭.

- સેનાહ શેહેરનો કીલલો ૧૧૧
- ઓરતોની મીજલસ ૧૧૪
- લાએકીવાળી ઓરત, ડાકટર મેરી વાકર ૧૧૫
- તલેસમાતી વીટી—જોડી કાહાડેલી વારતા ૧૧૭
- પાહાદશાહોની આપખુદી ૧૧૯
- મસાલાદાર વનસપતી ૧૨૨
- ઈજીપતનાં વાઈસરાએને માટે નાઈલ નદીમાં બાંધેલું હમામખાનું—(ચીતર સાથે) ૧૨૩
- ખુશ મીજાજ ૧૨૪
- અકલનો નમુનો—એક કાહાણી ૧૨૬
- તાજમ તવાજો ૧૨૬

સુનાબાઈ તે નામદાર શેઠ રૂશતમજી જમશેદજી જીજી ભાઈનાં ધણીઆંણીનું મરતીઉક—કવીતા ૧૩૧

આંક ૭ મો—જુલાઈ શને ૧૮૯૭.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો ૧૩૩
ઓરતોની મીજલસ ૧૩૭
હીમત ૧૩૭
ઘરનું કામ તે બાયડીજ કરે ૧૩૮
સુરજની સતુતી ૧૩૯
આશા ૧૪૦
બેરન ટરેનક—એક ઉમરાવની મુશીબત ૧૪૧
માણસ ખાનારા જંગલીઓ ૧૪૪
તલેસમાતી વીટી—એક જોડી કાહાડેલી વારતા .. ૧૪૪
લનડન શેહેરનો જમીનની અંદરનો રેલવે-(ચીતર સાથે) ૧૪૭
ખુશ મીઝાજ ૧૪૮
ગુજરાત તરફની મુસાફરીનો હેવાલ ૧૫૦
પરચુટણ ૧૫૨
કવીતા ૧૫૪

આંક ૮ મો—આગસટ શને ૧૮૯૭.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો ૧૫૫
ઓરતોની મીજલસ ૧૫૮
ડાહાપણ ૧૫૯
તલેસમાતી વીટી—એક જોડી કાહાડેલી વારતા ૧૬૦
મારમન લોકોનો ફીરકો ૧૬૧
મી૦ જેફરસન દેવીસ—અમેરીકાનાં દક્ષીણ સંસથાનોનો પરેસીડનટ—(ચીતર સાથે) ૧૬૩
એક બીન તકસીરવાર કેમ ફાંસી ગયો ? ૧૬૫
પતેતીની રાત અને નોરોજ—એક વારતા ૧૬૮
ગુજરાત તરફની મુસાફરીનો હેવાલ ૧૭૨
પરચુટણ ૧૭૪
મોરની ગરબી ૧૭૫

આંક ૯ મો—જીપટેમબર શને ૧૮૯૭.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો. ૧૭૭
રાણી કેરોલાઈન ૧૮૦
ડેહોમી લોક અને તેમની ઘાટકી રશમ ૧૮૧
એક દુરવેશી કીસસો ૧૮૩
છતરી. ૧૮૪
રૂકમઆલમ નામનું દેહેરૂં—(ચીતર સાથે) ૧૮૫
હાથ ૧૮૬
તલેસમાતી વીટી—જોડી કાહાડેલી વારતા ૧૮૭
કરકસર ૧૮૯
ઓરતોની મીજલસ ૧૯૦
અંદાજે ૧૯૧
ઘંડી રૂત ૧૯૨
આંધલાં કેમ જુવે ! એક વારતા ! ૧૯૩
જમતી વખતની બંદગી વીશે ૧૯૪
પારશી બાંનુઓ અને સુધારો ૧૯૫
પરચુટણ ૧૯૬

આંક ૧૦ મો—અકટોબર શને ૧૮૯૭.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો ૧૯૯
ખોરાક ૨૦૧
ઈસમાયલ પાશા, મીસર દેશનો વાઈસરાય ૨૦૨
હવા ખાલી કરવાનું યંત્ર—"એર પંપ." ૨૦૩
પીંઢારા ૨૦૪
વેહેમ વીશે ૨૦૬
ઘોડાઓની વારતા ૨૦૮
તાપતી નદી ઉપરનો પુલ—(ચીતર સાથે) ૨૦૯
ગુજરાત તરફની મુસાફરીનો હેવાલ ૨૧૧
ઈંગલંડ દેશની મોહોટાઈનું કારણ ૨૧૩
તલેસમાતી વીટી—જોડી કાહાડેલી વારતા ૨૧૫
ખાવાની વસતુ—લોકોનો સવાદ ૨૧૭
નામીચા માણસોની નામીચી ખોડ ૨૧૮
પરચુટણ તથા કવીતા .. .. ૨૧૯—૨૨૦

આંક ૧૧ મો—નવેમબર શને ૧૮૯૭.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો. ૨૨૧
આશા અને ભય ૨૨૪
ઓરતોની મીજલસ—ચાહ, કાફી. ૨૨૫
માણસની ઉંઘ ઉપર ટેવની અસર ૨૨૬
ઈંગલંડ દેશના ભીખારીઓ. ૨૨૭
રામશનીના દીવસો, તેહેવારોની રચના ૨૨૮
એક સંપીલું સુખી કુટુંબ—(ચીતર સાથે) ૨૩૦
રેતીનાં રણમાં એક મુસાફરની હાલત ૨૩૧
એક દુખીઆરૂં કુટુંબ ૨૩૨
પાપનો બદલો—આરખો ૨૩૪
ફારીનેલી અને તેનો દરજી ૨૩૬
ગુજરાત તરફની મુસાફરીનો હેવાલ ૨૩૭
શીંધ—કરાંચી ૨૩૯
પરચુટણ તથા કવીતા .. .. ૨૪૧—૨૪૨

આંક ૧૨ મો—ડીસેમબર શને ૧૮૯૭.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો ૨૪૩
ગોરીલા વાંદરા ૨૪૫
કાગડા ૨૪૬
સર જેમસ ઈર્વંગ સીમપસન બારોનેટ ૨૪૮
જીભની લગામ ૨૫૦
ઈંગલંડનો રાજા આઠમો હેનરી અને તેની ૭ રાંણીઓ ૨૫૧
ઈતિફાકી ગુવાહીનો અચરત ગરીબો દાખલો ૨૫૩
લગણ—ડાકણને કોણ પરણે ? ૨૫૪
વીલાયતના ઉતરતી પદવીનાં ધંધાદારી (ચીતર સાથે) ૨૫૫
એક પાદશાહની સાલેસાઈ ૨૫૬
તનની કેળવણી—કસરતશાળા (ચીતરો સાથે) .. ૨૫૮
ખુશી અને દીલગીરી ૨૬૧
ઓરતોની મીજલસ—પરચુટણ ૨૬૨
કવીતા ૨૬૪

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૧૧ મું. જાનેવારી ૧૮૬૭ આંક ૧ લો.

પતીવ્રતા બાયડીનો વેહમી ભરતાર.

ભાગ ૩ જો.

પ્રકરણ ૧ લું.

ગુલમોહરની તપાસ.

બાદશાહ જોરાવરના દીલમાં સેતાન એવોતો ખલવલ કરી રહ્યો હતો, કે તે જેમ બને તેમ જલદી રાણીની તપાશ કરાવી તેણીનો છેડો લાવવાને ખંતી થયો. તપાસનો દાહડો ઉતાવલેથી આવીઓ. બાદશાહની દરબારમાં અમીર, ઉમરાવ અને રઈઅતની ઠઠ મલી રહી. સરવેના ચેહરાપર ગમગીનીની નીસાની દેખાતી હતી. કોઈ પોતાનું વાહલું અને નજદીકનું સગું. તેની જીંદગીના જોખમે તપાસ આપતું હોય, તેવી આતુરતાથી દરએક જણ દેખાવા લાગો. સરવે લોક ભેકઠા મળીઆ પછી અને બાદસાહ જોરાવર હાજર થયા પછી, તે બોલીઓ—

"અમે મોટી દલગીરી સાથે જાહેર કરીએછે, કે આ દરબારથી અમારાં દીલને મોટો ઘાહ લાગેછે, કારણ જેની તપાસને સર એ દરબાર મળીછે, તે એક બાદશાહની બેટી, અમારી બાયડી અને અમારી દીલદાર થાય—આવી રીતે ખુલલી તપાસ ચલાવીછે, તેથી કોઈ પણ અમને જુલમગાર કહી શકસે નહી, અને ઈનસાફની રાહે સચાઈ અથવા ગુનેહગારી બાહેર પડશે. દીવાનને હીઆં બોલાવો"—

દરબારનો માણસ પોકારીને બોલીઓ—"બુલંદ બાદશાહની એવી મરજીછે કે રાણી સાહેબે પોતે દરબારમાં હાજર થવું—ચુપ!"

ગુલમોહર દરબારમાં દાખલ થઈ, તેણીને દરબારની વચોવચ એક ઉંચી જગોપર ઉભી રાખવામા આવી, તેણીની આસપાસ તેણીની સહીઓ અને ઉમરાવજાદીઓ ઉભી થઈ, અને તારપછી બાદશાહે દરબારના માણસને તેણીના અનીયાય શું હતા તે વાંચી સંભલાવવાને હોકમ કીધો.

દરબારના અમલદારે, તે આએ પરમાણે વાંચી સંભલાવીઉં. "ગુલમોહર, [illegible] લાયક બાદશાહ જોરાવરની [illegible]
આવીઓછે; કારણ તેં દીલાવર દેશના બાદશાહ હાતમ સાથ, દારી કીધી, તથા જાનબખશની સાથે સંપ કરી, આપણા જનાબેઆલી બાદશાહ અને તારા શાહજાદા ખાવીંદની જીંદગી લેવાની ગોઠવણ કીધી, કે જે ગોઠવણની ચુનોચરા થયાથી, ગુલમોહર, તેં, એક સાચી રઈએતની ઈમાનદારી અને ધરમના કાનુનથી ઉલટી રીતે, બંને હાતમને તથા જાનબખસને, તેઓની સલામતીને વાસતે, રાતોરાત નાહસી જવાને, સલાહ તથા મદદ આપી."

ગુલમોહર—જારે, મારે જે કંઈ બોલવુંછે, તે મારી ઉપર મેલેલાં તોહમતની સામનેછે, અને તેની પુરવારીમાં મારી તરફની શાખસી મારી પોતાનીજછે, તારે હું ગુનેહગાર નથી એમ જો કહું, તો તેમાં ફાયદો કંઈ નથી, મારી એકીનદારીને જુઠી ગણવા પછી, હું જે કંઈ જાહેર કરૂં તે પણ જુઠું ગણાશે, પણ સાંભલો—આપણ આદમી જાતના કરમ ખોદા જો જોતો હોય (અને તે ખરેખર જોય છે) તો મારી ખાતરીછે, કે આખરે નીરદોશીપણું જુઠાં તોહમતને લજવાવશે અને સબુરી જુલમને ધ્રુજાવશે. તમે, મારા ખાવીંદ, સારીપેઠે જાણોછો (જોકે તમે તેમ દેખાડતા નથી) કે જેવી હું હાલ દુખીઆરીછું, તેવીજ મારી ગયેલી જીંદગી પાક દામનની, નેક ખસલતની, સાચી અને એકીનદાર થઈ ગઈછે, તે છતાં તમારાગીરોને સમજાવવાને માટે તવારીખમાં જેનો દાખલો ન મળી આવે, તેવું દુખ મારી ઉપર ગુજારવામાં આવેછે. કારણ જુઓ, હું બાદશાહની ધણીઆંણી, તખતનો અરધો ભાગ ધરાવનારી, એક મોટા શાહની બેટી, એક ઉમેદવાર શાહજાદાની માતા, હું આ જગા પર ઉભી રહી મારી હોરમત અને જીંદગીને વાસતે બંચાવ કરૂંછું; કે જે કોઈ પણ શખસ પછી તે ગમે તેવો રંજી પેંજી હોય, તે છતાં જો તેની મરજી થઈ, તો હીઆ આવી તે સાંભળે જીંદગીનીતો હું દરકાર થોડીજ કરૂંછું; પણ હોરમત જે મારીથી મારાં બચા પર ઉતરે છે, તેને અને તેટલાનેજ વાસતે હું જવાબ દેવાને તઈઆરછું. શાહેબ, હું તમને અને તમારાં અંત કરણનેજ અરજ કરૂં છું કે હાતમ હીઆં આવીઓ તેની આગલ હું તમારી નજરમાં કેવી દેખાતી હતી અને તે શા કારણ માટે તે જણાવો તેના આવીઆ પછી, મેં એવી તે શું ચાલ ચલાવી કે જેથી મને આજે ગુનેહગાર દાખલ તમારી સાંમને ઉભું રેહવું પડેછે. જો હોરમતની કટારથી એક રતીભાર પણ હું

બાહેર ગઈ હોઉં, અથવા દીલમાં અથવા ચાલમાં જરાબી એવી આડી નજર કીધી હોય, તો મારા સાંભળનારના દીલ કઠણ પથર જેવાં થજો, કે જેથી તેઓ મારી ઉપર કંઈબી દયા ન લાવે, અને મારાં નજદીકના સગાં મારી ઉપર ફીટકાર નાખજો ! મારી ગોર પર થુકજો !

જોરાવર—મેં હજુર એવુ સાંભળીઉં નથી કે જે વધારે ગુનાહ કરેછે તે પોતે ખરો ઠરવાને ઓછી બેશરમી દેખાડેછે.

ગુલમોહર—તમે બોલોછો તે ખરૂંછે, પણ એ વાંણી મને લાગુ પડતી નથી.

જોરાવર—તમેતો કબુલ શું કરવા કરો !

ગુલમોહર—મારો કંઈબી જો વાંક થયો હોયતો તે અણજાણ રીતે ચુકથી થયો હશે, તે શીવાએ મેં બીજો કંઈ પણ ગુનાહ કીધોછે એવું મારીથી કબુલ થાય નહી. કારણ.હું એટલું કબુલ કરૂંછું, કે મેં હાતમ પર પરીતી રાખી હતી, પણ તે કેવી જાતની હતી ? જે પરમાણે મારા જેવી સ્ત્રી બીજા પર પરીતી રાખે અને રાખંવી જોઈએ તેવી તે હતી—ટુકમાં તેને ઘટે તેવી તે હતી. મારો તેના ઉપર ચાહ તમારા ફરમાન મુજબ હતો; અને તેથી જરા પણ વધારે નહી હતો. જો હું તેમ નહી કરતે, તો તમારી તરફ અને તમારા દોસતદારની તરફ બેપરવાઈ તથા બેવફાઈ મેં દેખાડી એવુ મને લાગતે. કારણ જેને તમારો દોસતદાર કરી ગણતા હતા. તેનો અને તમારો પીઆર બચપણથી એકસરખો ઉપરતો હતો. હવે મારી ઉપર જે સંપ કરેવાનો અનીઆય મેલવામાં આવીઓ છે; તેના જવાબમાં હું એટલુંજ કેહવા માંગુંછું, કે તે કેવો હોય તેની પણ મને ખબર નથી, તોએ મને આટલુ ખબર છે કે જાનબખસ એક પરમાણીક શખસ હતો; પણ તેણે શા માટે તમારી દરબાર છોડી તેની ખબર મને મુતલગ છેજ નહી.

જોરાવર—જે પરમાંણે તમે લાજ છોડી દીધી છે, તેજ પરમાણે સચાઈને પણ તજીછે. તમારા કરમ મારી નજરે પડીઆંછે; અને ઈનસાફની રાહે મોહત શીવાએ બીજી રીતે તમારા ગુનાહનો છુટકારો નથી.

ગુલમોહર—સાહેબ, તમારી ધમકીની કંઈ જરૂર નથી, જે ધાસતીથી તમે મને બીહવાડો છો, તે હું પોતે સોધું છું. મને જીંદગીની દરકાર શા માટે હોય ! તમારી મેહરબાની, જે મારી જીંદગીનુ ખરૂં સુખ, તે મારી પાસથી ગયુંછે. પણ તે કેમ ગયું તે મને સમજ પડતી નથી. મારૂ બીજું સુખ, જે મારા વડા છોકરાનુ હતું, તેથી પણ મને દુર કરવામાં આવીછે. મારૂં તીજુ સુખ, જે મારા હાવના જનમેલાં કમનસીબ બચાંમાં હતું, તેને પણ પોતાની માતાના દુધથી દુર કરી તેનુ ખુન કરવાના કારણ સર બાહેર મોકલી દેવામાં આવીઉંછે. ગામમાં અને જગેજગ મારી ફજેતી કરવામાં આવીછે. છેલું, મારી દુટેલી તંદરોસતીની દરકાર ન કરવે મને હીઆં ખુલી હવામાં ઉભી કરવામાં આવીછે. હવે સાહેબ, તમેજ મને કેહો કે મારૂ જીવતર આ દુનીઆમાં શું કામનુ છે, કે જેથી હું મરવાને બીહું ? વાસતે, આગળ વધો. પણ આટલું ધીઆનમાં રાખજો, એ વીષે ભુલ કરતાના, જો કે જીંદગીની હું દરકાર કરતી નથી, તોપણ મારી હોરમતની દરકાર કરૂંછું, અને મને જો માતર શક અને વેહમને માટે ગુનેહગાર ઠેરવવામાં આવી તો તે જુલમ કેહેવાશે, ઈનસાફ નહી. હજુરના સાહેબો, મારો ઈનસાફ હું અપાલોના પેગામ ઉપર સોપુંછું. તેના પેગામને તાબે થવાને હું તઈઆરછું.

સરવે અમીરો અને ઉમરાવોએ રાણી ગુલમોહરનો પાછલો બચાવ ખુશીથી કબુલ રાખીઓ, અને તરતજ જે ઉમરાવો અપાલોનો પેગામ લઈ આવીઆ હતા, તેઓને દરબારમાં બોલાવી સોગન આપી પુછીઉં કે આએ પેગામ જે તમે લાવીઆછો તે ડેલફાસમાંથીજ કે નહી; અને જારથી એ તમારા સવાધીનમાં થયો તારથી તમેં કદીબી ઉધાડી જોયોછે કે નહી.

તેઓએ સમ ખાઈ જવાબ દીધો કે—આએ પેગામ અપાલોના મોટા પાદરીએ આપીઓછે અને એમાં શું લખીઉંછે તેની અમને કસીબી ખબર નથી.

તારપછી તે પેગામ ઉધાડી વાંચવાનો દરબારનાં અમલદારને હોકમ કરવામાં આવીઓ; અને તેણે આએ પરમાંણે તે વાચીઓ. "ગુલમોહર પાક દામાનની છે; હાતમ નીરદોશ છે; જાનબખશ એક એકીનદાર રઈએત છે; જોરાવર એક વેહમી જુલમગાર છે, તેનું નીરદોશ બચુ તેનાજ ખુનનું છે, અને જે ખોવાઈ ગયુંછે તે જો પાછું ન મળશે, તો બાદશાહ વારસ વગરનો જીવશે."

આ પેગામ વાંચીઆ પછી બધા ઉમરાવો એક અવાજે ખોદાની વખાણ કરવા લાગા.

વેહમી જોરાવરને એ કંઈ મનપતીજ લાગીઉં નહી; અને જાણે પેલા અમલદારે ખોટું વાંચીઉં હોય, તેમ પોતે તપાશી જોયું; જારે વધારે શક જેવું ન રહેયું, તારે તે બોલી ઉઠીઓ કે,—

"આ પેગામમાં કંઈ સચાઈ નથી; તપાશ આગલ મલાવવી જોઈશે; આએતો બધી તકલીદી છે."

એમ જોરાવર બોલી ન રહયો, તેટલામાં એક માણસે આવી જણાવીઉં કે તેનો શાહજાદો શોહરાબ પોતાની માની થતી ફજેતી વીશે સાંભલી મરણ પામીઓ હતો. જોરાવર કાંપવા લાગો અને બોલીઓ કે ખરેખર મારી ગેરઈનસાફીને લીધે ખોદા ગુસસે થયો છે; અને તેથી મારી ઉપર આવી શજા આવી પડીછે. એટલા વારમાં ગુલમોહર પોતાનાં પેઆરા અને ચંચલ છોકરાનાં મરણ વીશે સાંભળી બેસુધ થઈ દરબારમાં પડી ગઈ. તેણીને તરતજ તેની સહી મેહરબાનું પોતાને ઘેર લઈ ગઈ.

બાદશાહ જોરાવર આવીરે આફત જોઈ ગભરાયો, અને વેહમે જે તેની આંખોપર પરદો નાખીઓ હતો, તે જાણે ટુટી પડીઓ હોય તેમ પોતાનાં કામો ખરેખરી રોશનીથી જોવા લાગો. તેના પશતાવાનો કંઈ પાર રહેઓજ ન હતો. તે ગુલમોહરની તનદરોસતી વીશે ઘણી આતુરતા દેખાડવા લાગો, પણ થોડા વારમાં મેહરબાનુંજ દરબારમાં આવી અને મોટા પોકાર અને શોકથી તેણીએ જણાવીઉં કે ગુલમોહર પણ મરણ પાંમી હતી. બાદશાહ જોરાવરનો પશતાવો, તેની ગમગીની, અને તેના દુઃખનું બયાન કરવું મુશકેલછે. તેણે જોયું કે તેના પેયારા બેટા અને નેક બાયડીનું

ખુન કરનાર તેજ હતો. તેણે હમેશનો શોક કરવાને સોગન લીધા અને તેણે બને મરનારની ઘોર પર પોતાના ગેરઈનસાફી ભરેલા જુલમનો લેખ કોતરાવી પોતાની શરમીંદગી જણાવવાને ઠેરાવ કીધો.

પ્રકરણ ૨ જું.

નીરદોશ બાળક પર ખોદા મેહરબાન.

હવે રૂસતમ જે પેલાં નીરદોશ બાળકને લઇ પોતાનો ભયંકાર પેગામ બજાવવાને નીકળીઓ હતો, તેનું વાંહાણ દીલાવર દેશના એક વેરાન કાંઠા આગલ આવી પોંહચીઉં. એ વખતે જાણે ખોદા તેની સાથે તથા તેના સાથીઓ સાથે રૂઠીઓ હોય એવું જણાવા લાગું, કારણ આસમાન પર વાદલનું લશકર એક પર એક દોડતું આવી એકઠું થવા લાગું, અને ગગડાટ અને વીજલીના બાણની વકીદર પલે રાખવામાં આવતી હતી. રૂસતમ બીચારો નાહીમતવાન થઈ શોક કરવા લાગીઓ, કે આવાં ગુનાહ ભરેલાં કરમેનો કરનાર તેને કેમ થવું પડીઉં. તે કીનારે ઉતરી, પેલાં બાળકને લંઇ, એક ટેકરીની કોરે બીછાનું કરી, સુવાડવાની તજવીજ કરેછે, તેવામાં તેના મનમાં તરેવાર વીચાર ઉતપન થતા હતા, અને આખેર પોતાના વીચાર રદન કરતો હોય, તે માફક પેલાં બાળક જેમાં ન વાચા કે ન ગાન હતું તેને કેહવા લાગો.

રૂસતમ—આલ ગરીબ બાળકઃ—મરણ પાંમેલાં આદમીઓનું રૂહ દુનીઆંમાં કોઇ વખતે ફરેછે એમ મેં સાંભલીઉંછે, પણ તે ખરૂં કોઇ દીને માનીઉં નથી, પણ જો એ વાત ખરીજ હોય, તો ગઈ રાતે તારી મા મારી નજરે પડી હતી અને જાણે હું સપનામા નહી પણ ખરેખર જાગરૂત હોઉં એમ મને દેખાવા લાગી હતી. દલગીરીથી ભરેલો, તોય ગંભીર, તેણીનું શીર એક બાજુથી બીજી બાજુ પર વલેલું, સફેદ ફુલ જેવા પોશાક સાથે, જીઆ હું સુતો હતો, તીઆં આવી, મને તરણ વખંત સલામ કીધી, અને બોલવાની શરૂઆત કરતાં તેણીની આંખમાંથી આંસુની ધાર વેહવા લાગી. જારે તેણીનો જોસસો નરમ પડીઓ, તારે તે બોલી; "નેક રૂસતમ, તારા ભલા ગુણની સાંમને જારે નસીબ થયુંછે, કે જેથી તું મારા ગરીબ બાળકનો જાન લેનાર થયોછે, તો તારા સોગન પરમાણે, તેને દીલાવર દેશ, જેમાં ઘણીએક વેરાન જગાઓછે, તેમાં લઇ જઈ, આંખમાંથી આંસુ આણી, રડતું મેલજે, અને જારે એ બચાંની આશા નથી, તારે ખોદા એની નવાજેસ કરે, માટે એનું નામ નવાજબાનું આપજે, એવી મારી તને અરજછે. આ હેવાનીઅત ભરેલાં કામને લીધે, કે જે કામ મારા ખાવીંદે તારા ઉપર નાંખીઉંછે, તેને લીધે તું તારી નેક મેહરબાનુને પાછી કદી જોઈ શકનાર નથી." એમ કહી હવામા તે ગુમ થઈ ગઈ. હું અતીશ ભયથી ધ્રુજવા લાગો, અને જાગરૂત થયા પછી હીમત ધરી વીચાર કરવા લાગો. સપના રમકડાંની બરોબર છે, તોય આ સપનાથી મારામા વેહમ ભરાયોછે અને મને લાગેછે કે જેમ સપનામા કેહવાયુંછે તેમ થશે. મને લાગેછે કે ગુલમોહર મરણ પામીછે. અહીંઆં બચાં, તું સુઈ રેહ—અને ખોદાની મેહરબાની થઈતો હજુ પણ બનચશે.'

એવું કહી પેલાં બાળકને નીચે મુકી, તેનું નામ શું હતું, તે લખી તેની પાસે મુકીઉં, તથા એક કપડાંની ગાંસડી તથા ઝવેરાત કરી પાસે મેળીઉં કે જેથી જો કોઈના હાથમાં આવેતો તેનુ પોશણ તે કરી શકે.

રૂસતમ મુકીને જરા આગળ વધેછે એવામા આશમાનપરના લશકરે ધુમ મચાવી દીધી, અને એ તોફાનમાથી નાહસવાની તજવીજ કરેછે, તેવામાં પછવાહેથી શેકાર અને શેકારીઓના પગલાં સાંભળીઆથી, ફરીને જુએછે તેવામાં એક વરૂએ આવીને તેના ઉપર તરાપ મારી તેનો શેકાર કીધો. આવી રીતે રૂસતમનો અંત આવીઓ. જે વાહણમા તે આવીઓ હતો, તે વાહણ તથા તેમાના ખલાસીઓ ભયંકાર તોફાનને લીધે દરીઆમા તરતજ ડુબી ગયા. આવી રીતે બદ ફરમાન બજા લાવતાં તે લાવનારાઓનો નહી ધારેલો છેડો આવીઓ.

હવે પેલાં નીરદોશ બાળકનું શું થયું ? એક બુટો ભરવાડ અને તેનો છોકરો એજ વખતે તોફાનને લીધે નાહસી ગયલાં તથા વરૂની ધાસતીને લીધે ભરાઈ બેઠેલાં પોતાના બકરાંને શોધવાને નીકળીઆ હતા, તે વખતે પેલા બુઢા ભરવાડની નજરે પેલું બાલક પડીઉં, જેને તરતજ ઉંચકી પોતાના છોકરાને બોલાવી પોતાના સારાં ભાયગની વાત કહી. બચાંની પાસે જે ઝવેરાત તથા નીસાન મુકી હતી તે ઉંચકી સાથે લીધી, અને એકાએક આટલી દોલત મળવાથી બકરાંની દરકાર ન કરવે પોતાનો ઘેર તરફ રસતો લીધો, તથા તે બચાં બાબદ તથા મળેલી દોલત બાબદ એકે સખુન બાહેર નહી કાહડવાનો ઠેરાવ કીધો.

ભાગ ૪ થો.

પ્રકરણ ૧ લું.

વખતની પાંખ.

વખંત જે થોડાકને ખુશી કરેછે, પણ જે બધાંઓ પર પોતાનું જોર દેખાડેછે,—કોઇ વખતે સુખની મજાહથી તો કોઈ વખતે દુઃખની દલગીરીથી—જે ભુલમાં નાખેછે અને જે પાછી તેને સુધારે છે—તે વખતે ઉપર લખેલી બીનાં પછી સોલ વરસ સુધી પોતાની પાંખ કેવી રીતે વાપરી તેનું બયાન આમ્મે તવારીખમાં જણાવવાની જરૂર નથી. સોલ વરસ વહી ગયાં. જોરાવર પોતાની નેક રાંણી ગુલમોહરનું મરણ સાંભળીઆ પછી રાત અને દીવસ દલગીરી, ગમગીની અને વીલાપમાં કાહાડવા લાગો. તે પોતાનાં છોકરાની તથા પોતાની ભલી સ્ત્રીની ઘોર આગલ જઈ દર દીવસે આંસુની ધારથી કડવી વનસપતીને જીવ આપતો હતો. ગુલસતાન દેશમાં વખતની અશાર એવી હતી.

પણ દીલાવર દેસમાં તેણેં પોતાનો રસતો કેમ કાપીઓ હતો. હાતમ અને જાનબખશની મીતરાચારીમાં વધારો થયો હતો; જાનબખશે હાતેમની રાજ્ય નીતીમાં ઘણો એક સુધારો તથા વધારો કીધો હતો; તેથી બાદસાહ તથા વજીર, લોકોના ચાહમાં ગરકાવ થયા હતા. વળી વાંચના

રને ઇઆદ હશે કે હાતમને તીઆં પણ એક છોકરો હતો. એ છોકરો હવે જુવાનીનાં પુખત બાહારમાં આવીઓ હતો. એનું નામ નરીમાન હતું. એજ વખતે નવાબખાનુને પેલા બુઢા ભરવાડે પોતાની છોકરી તરીકે ઉછારી મોટી કીધી હતી. એ છોકરી પણ પોતાનાં બાહારમાં એક ગુલાબનાં ફુલની માફક આવી હતી.

પરકરણ ૨ જું.

મોહબત.

જોકે નવાબખાનું એક ભરવાડને તીઆં ઉછરી હતી; તોપણ તેણીનો ચેહરો, તેણીની ચાલ ચલગત, તેણીનો મીજાજ, તે ઉંચા તોખમની છે, એવું દેખાડી આપતાં હતાં. તેણીને ઘર લઈ ગયા પછી, પેલો ભરવાડ માતબર થયો હતો, અને પોતાનાં વરગનાં લોકોમાં પેહલો વગ ધરાવતો હતો. એ ભરવાડને તીઆં બાદસાહ હાતમનો છોકરો, નરીમાન, આવજાવ કરવા લાગીઓ. તે નવાબખાનુના તેજથી એ ગરીબ ઝુંપડી તરફ દરરોજ ફેરી મારતો હતો. તેનો પીઆર નવાબખાનુ પર વધવા લાગીઓ, અને પોતા વચે તથા પોતાની દીલદાર વચે તોખમનો મોટો ફરક હોવાથી બાદશાહને તેની ચાલ નાપસંદ પડશે એવી ધાસતીથી તે ઘણી છુપી રીતે મેલાપ કરતો હતો. હવે બકરાનાં ઉન કાપવાનો એક દીવસ આવીઓ તે વખતે પેલા ભરવાડે ગામનાં બીજા લોકોને તેડી મોજ જોકથી રમુજ આપી ખાણું આપવાની સરવે તઇઆરી કીધી. નવાબખાનુને રાણીનાં જેવો પોશાક પેહરાવી તરેવાર ફુલોનાં હાર નાખીઆ, અને મેનબાનોનું પજમાનીઅતપણું તેણીને કરવાને સોપવામાં આવીઉં. એ વખત મોજનો હતો, માટે નરીમાન એક ગામડીઆનો વેસ લઈ તીઆં નવાબખાનુની સાથે રમુજમાં દીવસ ગુમાવવાને આવીઓ હતો. એવે દીવસે પણ તેઓ ખુણે ભરાઈ પોતાનો ચાહ તથા ધાસતી વીશે મનસુબો કરવાને અને એક બીજાને હીમત દેવાને આતુર હતાં.

નરીમાન—આજના તમારા પોશાકથી તમારો દરએક ભાગ પરકાશી નીકળેછે; કંઇ પણ રીતે ભરવાડનતો કદી કોઈ કહેજ નહી, પણ ફુલોના બાગમાની રાણી તમો દેખાઓછો અહા! આ ઉન કાપવાનો દીવસ જાણે એક મોજીલા શખસોનો મેલાવડો હોય, અને તેઓમાં તમે જાણે રાજ કરતા હોવ એવું લાગેછે!

નવાજખાનુ—ઓ મેહરબાન સાહેબ, તમારા આવી રીતના વેગાગથી મને ખેદ લાગેછે, પણ હું માફ માગુંછું, મને કંઇબી બોલવુ લાજમ નથી—તમે આએ દેશના ધણી થઈ, એક ગામડીઆનો વેસ લઈ ફરોછો, અને હું એક ગરીબ ભરવાડની છોકરી આવો પાદસાહી લેબાસ પેહરી ફરૂં એથી મને શરમ લાગેછે. પણ આવી મોજ મજાના દીવસમા તરેવાર રીતની બેજુકી ચાલેછે.

નરીમાન—મેં જે દીવસે તમારા બાપની જગાપર પગ મેલીઓ તે દીવસનો હું ઘણોજ ઉપકારી થયોછું.

નવાજખાનુ—સાહેબ, તમારી મોટાઈને લીધે તમને ધાસતી નથી, પણ હું અનીશય ચીંતાતુર થઇ છું. કંઇ પણ અકશમાત બનાવથી જો તમારા બાપનાં પગલાં આ જગા તરફ જો પડીઆંતો પછી શું થાય? પોતાના ઉંચા લોહીના શાહજાદાને આવી રીતના હલકાં માણસોની સાથે લેલાયલો જોઇને શું કેહ? તેના બાદશાહી દમામ આગલ આ મારા બાકુતી દેખાવ સુધાં હું કેમ ટકી શકું?

નરીમાન—છત! ભય રાખવાની જરૂર નથી. મોજ મજાહ શીવાય બીજું કંઇ વીચારવું ન જોઇએ. પોતાની મોહબતને લીધે મારાથી ઉંચી જાતના આદમીઓએ તરેવાર પોશાક લીધાછે, તો હું તે શી બીસાદમાં છું?

નવાજબાનુ—બાદશાહની સતાની સામને થઇ તમે મારી ઉપર પરીત રાખો એ બનવું ઘણું મુશકેલછે. એ માથી એક બીન બનવી જોઇએ, અગરતો તમારે મારે વીશેનો વીચાર ફેરવવો, નહીતો મારી જીંદગીનો અંત લાવવો પડશે.

નરીમાન—પેઆરી નવાજબાનુ, આએ વખતે એવી રીતના ગમગીન વીચારને બાહેર લાવવાની જરૂર નથી. હું તમારી પરારથના કરૂંછું કે આએ મોજના વખતમાં હરકત ના નાખો. મારી વાહલી, હું તારોજ થઇશ, નહીતો મારા બાપનો પણ નહી. કારણ હું જો તારો નહી થઇશ, તો કોઇનોબી નહી,—કે નહી, હું મારો પોતાનો. એ વીચાર મારો પકો છે અને ગમે તેવું નશીબ મારી સામે થાય, તોપણ તેને હું વળગી રહીશ. ખુશી થા, નેક બાનુ! આવા વીચારને એકદમ દાટી નાંખ. જો બીજા મેનબાનો આવેછે, તેઓને તારો હસતો મુખરો દેખાડ અને જાણે આપણે સોગન લીધેલાં લગનનો આજેજ દીવસ હોય તેવી ખુશી બતાવ.

નવાજબાનુ—ઓ ખોદા! તારો મદદની મને જરૂરછે.

નરીમાન—જુઓ તમારા મેનબાનો આગળ આવેછે, તેઓની ગુલાખાત લીઓ.

પ્રકરણ ૩ જું.

ખાનદાનની અડચણ.

આટલો બધો વખત દીલાવર દેશમાં ગુજારીઆ પછે, જાનબખશની મરજી થઈ કે પોતાને દેશ પાછું જવું; કારણ જોરાવર પશચાતાપ પામી, માફી માંગી, તેને પાછો બોલાવતો હતો. જો કે જોરાવર અને હાતમ વચે પાછી સલાહ થઈ હતી, તોએ હાતમે જાનબખશને પોતાનો દેસ છોડી જવા દેવા ના પાડી. તેણે સમજાવીઉં કે તેના રાજકારભારમાં તેની ગેરહાજરીથી ખલલ પડશે. આમતે તરેવાર કાલાવાલા કરી જાનબખસને રેહવાને ફરમાવીઉં, અને તેને તયારે બોલવા દીધો નહી, પણ પોતાના છોકરા નરીમાનની વાત કાહાડી.

નરીમાન વીશે બાદશાહને તથા જાનબખશને ખબર પડી હતી કે તે મેહલમાંથી ઘણોખરો ગેરહાજર રહેછે, અને એક ભરવાડને તીઆં જઈ બેસેછે, અને પોતાનો વખત તેની છોકરીની સાથે રમુજમાં કાહાડેછે. એથી બાદશાહ હાતમ મનમાં કચવાવા લાગો કે એક ગરીબ ભરવાડની છોકરી સાથે પોતાનો શાહજાદો વખત ગુમાવે. એના અંદ

શાની વાત જાનબખ્શ આગલ કાહાડી. પછી બંને જણે મનસુબો કરી પેલા ભરવાડને તીઆ મેજબાનીને દીવશે જુદો વેશ લઈ જવા નીકલીઆ.

છેલાં પ્રકરણને છેડે જે મેજબાંનો આવતા નરીમાને નવાજખાનુને દેખાડીઆ હતા, તેમાં હાતમ અને જાનબખ્શ પણ હતા, પણ તેઓના બીજા વેશને લીધે ઓલખી શકાયા નહી.

તેઓ તે ભરવાડની મેજબાંનીમા અન્નજાણા હતા, માટે ભરવાડે તેઓની આગત સવાગત પહરોણા દાખલ કીધી, અને પોતાની છોકરી નવાજખાંનુની સાથે મેળવી આપીઆ. નવાજખાંનુના ચેહરા પરથી તથા તેણીની વાણી પરથી તેઓ બંને મોહીત પડીઆ. તેઓએ નરીમાનને તેના ભરવાડના લેબાશમાં ઓળખીઓ ખરો, પણ તે વીશે કંઇ બોલીઆ નહી, અને તે વખતની રમુજમાં બીજાઓની સાથે ભાગ લેતા હોય તેમ દેખાવા લાગા. નરીમાન અને નવાજ વચેના પીઆર વીશે પેલા ભરવાડ પાસથી સરવે સાંભળી લીધું. તેજ વખતે બાદશાહની ખાતરી થઈ કે તે ભરવાડ તેનાં શાહજાદાને ઓળખતો ન હતો, પણ તે કોઈ ખેડુતનો છોકરો હોય એમ સમજતો હતો, અને તેજ કારણસર તેની તથા પોતાની છોકરીની મોહબત વચે પડતો ન હતો.

ઘણોએક વખત રમુજમાં ગયા પછી, બાદશાહ તથા જાનબખ્શ જાણે પાછા જવા નીકલીઆ હોય તેમ વાત છેડી; તેથી સરવે તેઓની આસપાસ એકઠા થયા. તેમા નવાજખાનુ તથા નરીમાન પણ હતા. હાતમે પેહલી વાત છેડી.

તે બોલીઓ—કેમ જુવાન મરદ, તમારી સાથની નાજુક નારને તમે ઘણી ચાહતા,ન હોય એવું લાગેછે; કારણ જારે બીજા સરવે દીલદારો પોતાની બાનુંઓને ભેટ કરેછે, તારે તમે તો ગુપચુપ બંને જણાં દુરનાં દુર એખલાં ફરેઆ કરોછો.

નરીમાન—બુઢા સાહેબ, મને સારીપેઠે ખબરછે કે મારી દીલદાર એવી હલકી ચીજોની દરકાર કરતી નથી. મારી તરફથી જે તે ભેટની આશા રાખેછે, તે ભેટતો મારાં હંઈડામાં બંધ કરી રાખીછે. ઓ નેકબાનું, જે મારાં દીલમાં છે તે આ નેક મરદ આગલ ખુલું કરવા દે; કારણ એણે પણ પોતાની જુવાનીનાં વખતમાં મોહબત ચાખીછે એવું મને લાગેછે. હું તારો હાથ ધરી, આએ બંધે પહરોણા, આએ સરવે મરદો અને ઓરતો, ઉપરનાં આસમાન અને નીચેની જમીન, તરફ ફરી તેઓને હાજર નાજર જાણી, હું કબુલાત આપુંછું કે જો સરવે બાદશાહમાનો બાદશાહ હું થાઉં; જો દુનાંઆંમાં સઉથી સરસ ખુબસુરત જુવાન હું હોઉં, સરવે માણસોનાં કરતાં જો મારામાં વધારે શકતી તથા ગનાન હોય, તો તે સરવે મને તારા પીઆર વગર ફોકટ છે. તારેજ વાસતે તેઓનો હું ઉપીઓગ કરીશ.

હાતમ—(બીજા વેશમાંજ) તમારી કબુલાત ઘણીજ વાજબી છે.

ભરવાડ—નવાજખાંનુ, તું શું જવાબ દે છે, મારી છોકરી? તું એ શખસને ચાહેછે કે નહી?

નવાજખાનુ—મારામાં બોલવાની શકતી નથી. હું એથી વધારે સરેસ બોલવાની શકતી ધરાવતી નથી. તેના વીચાર જાણે મારા દીલમાંથી નીકળતા હોય તેમછે.

ભરવાડ—લેઓ છોકરાંઓ એક બીજાના હાથ ધરો! અને તમે પહરોણા સાહેબો, તમે આએ નેકાના શાખસી થજો; મારી છોકરી, હું આ શખસને આપુંછું અને તેની સાથે જેટલો વારસો એ શખસ લાવે તેટલીજ દોલત પદમાં આપીશ.

નરીમાન—તમારી છોકરીની નેકી એજ તેની દોલત ગને બસછે. એક શખસના મરણ પછી, મારી પાસે એટલી દોલત થશે કે જે તમારા સપનામાં પણ નહી હશે. પણ બસ હાલ વધારે બોલવાને હું ચાહતો નથી. ચાલો, લગનની કબુલાત આ ભલા શાખસીઓની હજુર કરવા દો.

હાતમ—(છુપા વેશમાં) સાહેબ, તમારો બાપ જીવતોછે? અને તેને આ વાતની ખબર છે?

નરીમાન—હા, સાહેબ, તે જીવતો છે, પણ આ ઠરાર વીશે તે કંઇ જાણતો નથી અને જાણશે પણ નહી.

હાતમ—(છુપા વેશમાં) હું ધારૂંચ કે આવી બાબદમાં બાપની ખુશી જોઈએ; ખરેખર તેની ખુશીથી છોકરાના લગનમાં શુખ મલેછે. મેહરબાન સાહેબ, હું અરજ કરૂં છું કે તમે તેને જણાવો. શું તે વગર અકલનો બુટોછે; શું તેનામાં વીચાર શકતી ગુમ થઈ ગઈછે? શું તે બોલી અથવા સાંભલી શકેછે કે નહી?

નરીમાન—નેક સાહેબ, તેની તનદરોસતી તથા મનશકતી તેની ઉમરના ઘણાએકના કરતાં વધારે સરસ છે.

હાતમ—(બીજા વેશમાંજ) તારે તો ખરેખર તમે તમારા બાપને માહું લગાડોછો અને એક પુતરને ન છાજે એમ ચાલોછો. મારો છોકરો પોતાની મેલે પોતાની બાયડી પસંદ કરે એ વાજબી છે; પણ તેમજ મને એવાં કાંમમાં તેને સલાહ આપવી, કારણ કે મારા બચાંના બચાં બરાબર કુલવંત નીકલે, એ પણ વાજબી દીસેછે.

નરીમાન—એ બધું હું કબુલ કરૂંછુ; પણ કેટલાંક કારણને લીધે, કે જે તમને જણાવવાની જરૂર નથી, મારા બાપને હુ જણાવી શકતો નથી.

હાતમ—(છુપા વેશમાં) કંઇબી કરીને તેને જણાવવું જોઈએ.

નરીમાન—તેતો બનનારજ નથી.

હાતમ—(છુપા વેશમાં) હું અરજ કરૂંછું કે તેમ તેને જણાવો તોં ઠીક.

ભરવાડ—બચા, તારા બાપને જણાવ. તેં કોણને પસંદ કરીછે તે જો તે જાણશે તો દલગીરતો થનારજ નથી.

નરીમાન—બસ, બસ, એવું તો બનનાર નથી. અમારી કબુલાત સાંભલો.

એવું સાંભલતાંને વાર હાતમે પોતાનો છુપો વેશ ફેંકી દીધો અને પોતાના બાદશાહી દમામમાં પોતાના છોકરાની સાંમે ઉભો થયો. બાદશાહને જોઈને સરવે એકસરખાં ગભરાયાં તથા ફીકાં પડી ગયાં. બાદશાહે પેલા ભરવાડને ઠપકો આપીઓ, તેમજ તેની છોકરીને પણ બદલામ કીધી, અને પોતાના છોકરાને કહીઉં કે તે ઘણો નીચ ખસલતનો આદમી હોવો જોઈએ, કારણ પોતાના બાપ તરફનો પીયાર કેટલો હતો તે તેની વાત ઉપરથી જણાઈ આવીઓ હતો. તોપણ તેને તે માંફી બખશવાને તઈઆર હ

તો જો તે ફરીથી કોઈ પણ વખતે પેલી છોકરી સાથ પરણવાનો વીચાર કરે નહી તો.

બાદશાહ એ રીતે સરવેને ઘટતા સખુનો કહી મનમાં ખેદ પાંમી ચાલતો થયો.

ઓરતોની મીજલસ.

ભાશાણ ૧૫ મું.

બચાંની માવજત.

જાનવરોના દુધ શીવાએ બીજા ખોરાક વીશે.

આગલા ભાશાણોમાં જણાવીયું હતું, કે જો માએ પોતે બચાને ધવાડી શકે નહી, તો એક ધવાડનારી રાખવી અને જો ધવાડનારી રાખવાને બની શકે નહીતો પછી બચાંને જાનવરોના દુધ ઉપર ઉધારવું; પણ જો બચું જાનવરોના દુધથી બરાબર ઉચરી શકે નહી, યા તરત વેળા દુધ મળી શકે નહી, તો બીજો માફક પડતો ખોરાક બનાવીને આપવાની જરૂર પહોછે. એ ખોરાક તરેહવાર ચીજનો અને તરેહવાર રીતે બનાવીને આપવામાં આવેછે.

૧. સાબુચોખાની કાંજી બનાવીને તે કામમાં લાવવી.

સાબુચોખા જે બજારમા મલેછે તે તાજા મલતા નથી, તે ઘણા વરસના પડી રહેલા હોયેછે, તેથી તેનું કુવત જતું રહેલું હોયેછે. તાજા સારા ચોખામાં પેટ લાવવાના ગુણ છે કે જે જુનામા નથી. જુના ચોખા પેટમાં ચોંહોંટી બેસેછે, ખટાસ પેદા કરેછે અને પેટ કબજ કરેછે.

એક દેઝરટ સપુન (અરધો મોહોટો મમચો) સાબુચોખાને અરધી પીંટ (પાસેર) પાંણીમાં ઘણીજ ધીમી આચે બે કલાક લગી હીલવીયા કરવું અને પછી પા કલાક લગી ખુબ હીલવીને ઉકાળવું. તેને ઉતારીને ચાલણીથી ગાલવું અને પછી તેમાં દુધ, નીમક અને સાકર નાખવી.

૧. આરારૂટની કાંજી પણ બનાવીને કામમાં લાવવી.

આરારૂટ જે બજારમાં મલેછે, તે જુનો મલેછે, વારે ઘડીએ એમાં ચોખાના આટાનો ભેલ હોયેછે, તેથી જેટલો જોઈયે તેટલો કુવતમંદ મલી શકતો નથી. આરારૂટ અમેરીકાખંડથી આવેછે. બરમુડા નામનો ઘણો સરસ ગણાયેછે.

આરારૂટ પેટને બંધ કરેછે અને તેથી વારેઘડીએ બચાંને જોલાબ આપવાની જરૂર પડેછે.

એક ડેઝરટસપુન, થોડા થંડાં પાંણીમાં ભીજવવો. તેમાં અરધી પંટ ઉકલતું પાંણી રેડવું અને ખુબ હીલવવું, પછી પાંચ મીનીટ લગી ઉકાલવું, પછી ઉતારીને દુધ, સાકર, અને નીમક નાખવું.

૩. તાપીઓકાની કાંજી બનાવીને કામમાં લાવવી.

એ આરારૂટના જેવોજ ગુણ ધરાવેછે.

તાપીઓકા સારી જાતનો મલવો જોઈયે. એની બનાવટ કરતી વખતે જો સંભાલ લીધી નહી હોયેતો તેમાં ઝેરી વસતુ આવેછે, તેથી તાપીઓકા વાપડવો સારો નથી.

૪. ઘઉંનો આટો તરેહવાર રીતે બનાવીને વાપડવામાં આવેછે.

ઘઉંનો આટો હમેશ સારો આવતો નથી; તેમાં ઘણી ભેલ થાયેછે. સારો આટો હમેશ સફેદ હોયેછે અને તેની બનાવેલી રોટી પણ સફેદ હોયેછે. બીજો આટો ભોરા રંગનો આવેછે અને તેમાં થુલાંનો ભાગ હોયેછે. ઘઉના આટાનું પાંઉ અને બીસકીટ બનેછે.

પાંઉ બે જાતના આવેછે. સફેદ અને બરાઉન (ભોરા રંગનુ). સફેદ પાંઉ હમેશ સારા આટાના બનાવેછે, પણ સફેદ રોટી હમેશાં સારી બનેલી નહી હોતી. રોટી બનાવનારા ખરાબ આટામાં ફટકી ભેલેછે, કે તેથી પાંઉ વધારે સફેદ અને ભારી બને; તેથી સફેદ રોટી પસંદ કરવા જોગ નથી. બરાઉન રોટી પણ કુવતદાર હોયેછે. બીસકીત પણ એ બેઉ જાતના આટાનો બનેછે.

પાંઉની તરેહવાર રીતે કેળવણી કરીને બચાંને ખોરાક માફક આપવામાં આવેછે. પાંઉને હમેશાં ખુબ ભુજીને કામમાં લાવવું જોઈયે. પાંઉને સાત રીતે કેળવણી આપવામાં આવેછે તેનું બેયાન આ નીચે જણાવીયા પરમાણેછે.

૧. પાંઉનો નરમ માવો કાહાડી પાંણીમાં બે કલાક સુધી ઉકારવો અને સંભાલ રાખવી કે તે બલે નહી. તેમાં મીઠાસને માટે થોડી સાકર નાખવી.

૨. પાંઉની પતલી કાટરી કરવી. તેને એક વાસનમાં મુકી એ કાતરીઓ ઘંકાયે તાંહાંવેર થંડું પાંણી નાખવું અને બે કલાક લગી ભઠીમાં ભુજવા મુકવું. પછી કાહાડીને કાંટાએ ભાંજી અને તેમાં થોડી ખાંડ નાખવી.

૩. એક રતલ ઘઉંનો આટો એક જાડાં કપડામાં મજબુતથી બાધવો અને એક પેતામાં પાંણી ભરીને તેમાં મુકીને ચાર પાચ કલાક સુધી ઉકાલવું. પછી બાહેર કાહાડીને આટાની બાહેરનો નરમ ભાગ કાહાડી નાખવો અને પછી અંદર સુકો ભાગ આલમ પડશે, તેને છરી વતી ઓખવીને એ ભુકો કામમાં લાવવો.

૪. ઘઉંના આટાને થોડી આંચની ભઠીમાં જાંહાં સુધી તે હલકા પીલા રંગનો થાયે, તાંહાંસુધી ભુજવો અને પછી તે વાપડવો.

૫. પાંઉના જુના કટકા કરવા અને સુકવા આગલ જરા દુરથી સુકવવા મુકવા, પછી ખલમાં ઘુટીને બારીક ભુકો કરવો, પછી તેને ભઠીમાં ભુજવા મુકવો. એ આટામાં અરધો ભાગ ઓટનો આટો મેલવીને વાપડવો. એ માહેથી એક ટેબલ સપુન લેઇને પા પીંટ દુધ મેળવીને ઉકાલવું અને પછી ખાંડ નાખવી.

૬. રસકના કટકા (પાંઉની કાતરી બનાવીને પા અથવા અરધો કલાક સુધી ભઠીમાં ભુજવાથી રસકના કટકા બનેછે) ને પાંણીમાં એક કલાક સુધી ઉકાલવું, પછી કાંટા વરે ભાંજીને થોડી ખાંડ નાખવી.

૭. પાંઉની ઉપરની પોપરી એક કલાક સુધી પાંણીમાં ઉકાલવી અને પછી તેમાં થોડી ખાંડ નાખવી.

એજ પરમાણે વળી બીસકીટની પણ કાંજી બનાવાને વાપડેછે.

"રાબ" ની બનાવેલી બીસકીટ ઘણી સારી રીતે બનાવવામાં આવેછે. તે બચાને જલદીથી હજમ થઈ શકેછે અને વળી ઘણી સવાદદારછે. "ટાપસ એંડ બાટમજ" ના અની બીસકીટ રાબની બીસકીટની માફક કામ લાગેછે. ઉકલતાં પાંણીમાં દશ મીનીટ લગી બે બીસકીટ બોરવી. તેમા ચોખું દુધ નાખવું, પછી ગાલીને તેમાં જરાનીમક નાખવું. અથવા જેટલું પાણી જોઈયે તેટલું ચુલા ઉપર ઉકાલવું અને તેમાં બે બીસકીટ નાખી પાસ છ મીનીટ લગી ઉકાલીયા કરવી. જારે જેલીના જેવું થાયે તારે તેમાં ગાએનું દુધ અને નીમક નાખવું. એ બીસકીટમા જરા પેટ લાવવાની ખુબીછે.

૫. ચોખાની કાંજી કરીને પણ વાપડવી.

જુના ચોખા સારા હોયેછે, તે સારી રીતે ચરી શકેછે તેથી તે વાપડવા. ઘણા સારા ચોખા એક કલાક સુધી થંડાં પાંણીમાં ભીજવી રાખવા, પછી ગાલીને તાજું પાણી ચોખામાં નાખવું; તેને ધીમી આંચથી ઉકાલવું, પછી ચાલણી વતે ગાલવું અને છુછો કાહાડી નાખવો. તેમાં જરા ખાંડ નાખીને ફરીથી પા કલાક સુધી ઉકાલવું અને પછી દુધ નાખવું.

૬ અરડનો આટો પણ વાપડવામાં આવેછે.

"દુબારી" નો બનાવેલો "રેવેલેનટા આરાબીકા ફુડ" અથવા "લેનટીલ પાઉડર" કાંઈ નથી પણ અરડનો આટો છે. એ આટો બચાને ઘણો ફાયદેમંદછે. તે દુધને વધારે મલતો આવેછે. જેમ આરારૂટની કાંજી બનાવેછે તેમજ એ આટાની કાંજી બનાવવી, એમાં પેટ લાવવાનો ગુણછે.

૭. જવના આટાનું પાંણી કરીને પણ વાપડવામાં આવેછે.

જવનું પાંણી બનાવેલું ઘણું કુવતમંદછે. એને બનાવવામાં દુધની કાંઈ પણ ગરજ પડતી નથી, તેથી બચાંની હોજરીમાં ખટાસ થવાની ધાસતી રેહેતી નથી.

એને બનાવવામાં ઘણી ચોકસી જોઈયેછે, કાંયેકે તે નાહાના બચાંમાં જરવાને મુશકેલ પડેછે અને મોહોટા માણસમાં પણ, જો બરાબર બનાવીયો નહી હોયેતો જરવાને ઘણો મુશકેલછે.

બજાર માહેથી તાજા જવ લાવી છુનાવવા અને વીશ વખત અથવા જાંહાંસુધી નીતર પાંણી નીકલે તાંહાંસુધી ધોવા, પછી તેને સુકવીને આટો બનાવવો. એ આટો બે ચમચા ભરીને બે પૈંટ પાંણીમાં ઉકાલવો અને અરધો પૈંટ રાખવો. ખાંડને બદલે જરા નીમકજ નાખવું. સવાદને માટેજ જરૂર પડેતો ખાંડ નાખવી.

૮. સાલેપમીસરી પણ કામમાં આવેછે.

સાલેપમીસરી તાજી મલી શકતી નથી; જુની મલેછે તે વાપડવો સારો નથી; તાંજી ઘણો કુવતમંદ હોયેછે.

સાલેપમીસરીમાં બીજો ગુણ એછે કે તે ખટાસને મારેછે તેટલા માટે ગાએનું દુધ જે જલદીથી ખટાસ મારી જાયેછે તેમાં એ નાખીયાથી તેને ખટાસ મારી જવા દેતું નથી.

૯. ચનાનો આટો વાપડવામાં આવછે,

ચનાનો આટો ઘણો કુવતદારછે પણ, તેથી પેટ ફુગી આવેછે તેટલા માટે વાપડવો સારો નથી.

૧૦. નાહાના બચાંને મટન અથવા મુરગીનો શેરવો તથા બેદાં આપવાં નહી જોઈયે.

તેઓ હોજરીમાં ખટાસ મારી આવેછે તેથી પેટ ફુલી આવેછે અને ઓકારી થાયેછે. પેટમાં હોરમાવીને પેટ લાવેછે.

ખરીયાનો સુપ અને જેલો પણ દુધને બદલે કામમાં લાવેછે, પણ નાહાના બચાંને તે કદી પણ નહી આપવો. જો બચું ઘણુંજ નાતવાન હોયેતો તેનો શેરવો આપવો, પણ તપાસ રાખવી કે જો તેથી અવગુણ થાયેતો છોડી દેવો

બચાંને હરેક જાતની ફરૂટ યા તરકારી પણ આપવી નહી.

સીખાંમણ વીશે સીખાંમણ.

સીખાંમણ તો સઘી કોઈ દેવા નીકલેછે. પણ સીખાંમણ દેવામાં મોટી સંભાલની જરૂરછે. દુખીઆરાં દીલને જખમ કરવા તે કેવું કરૂરછે ? આપણે સીખાંમણ કોણને દેઈએછે ? એકતો જે કોઈ આડે મારગે આવી પડેલું હોએછે તેને; અને બીજુતો જેને વીસે આડે મારગે આવી પડવાની ધાસતી રાખતાં હોઈએ તેને. અવે જો વીચાર કરશોતો ખાતરી થાશે કે, ઘણુ કરીને તો આડે મારગે આવી પડેલું ઇનસાન પોતે દુખી હોએછે. તમો ખાતરીથી માનજો કે, તેવાં આદમીનો દેખાવ તથા બાહેરનો ભપકો જુદો હશે, તોપણ તેનુ ભીતર પાકી ગએલુ સમજવું અને પછે તેવાં દરદીને અણીઆરા કાંટા ભોંકોતો તેનાથી તે કેમ ખમાએ ?

બીજી તરફથી જે માનસ વીસે આપણને ધાસતી હોએ કે, તે આએ મારગે ફસી પડશે તેને પણ જો ગેરસંભાલથી સીખાંમણ દીધીતો, તે બીચકીને ઓરબી વધારે ઊંડા ખાડામાં પડવાનો.

જોવો પીઆરાંઓ આએ એક દાખલો ધીઆનપર લેવો, કે એક ખુશનમાં ફુલને તોડીને પાણીના વાસન આગલ મુકી રાખશોતો, પાણીની ધીમી અને છુપી વરાલથી તે તાજુ અને ખીલેલુ રેહેશે અને ઘણો એક વાર સુધી ખુશબો આપશે; પણ તેજ ફુલને એકદમ પાંણીમાં નાખશો તો કોહીને બદ-સુરત તથા બદબો ભરેલું થાશે.

તેવોજ—ખરેખર તેવોજ હાલ ઘણાંએક પુરૂશ સીઓનો થાએઓછે. જેટલો સુધારો નરમ

અને સ્વભાવીક રીતે સંમજાવીઆથી થાએઓછે તેર લો, કોઇ ટાલેબી જણુન અને ટુંડાઈથી થાએઓ નથી, બલકે નેવી ચાલથી એક બીજા વચે ઓરબી મીનાટેસા વધી પડીએછે અને ઘણુ માઠું સેવટ આવી ઊંછે. માટે હરકોઈનેબી સીખામણ દેવામાં જેટલી સંભાલ રાખજો તેટલી થોડીછે.

અકબંર બાદશાહ.

આ બાદશાહનું નામ એટલુંતો જાંણીતુંછે કે વગર ભણેલી સીઓ પણ એ નામથી અણજાંના નથી. એ ઘણો મુસલમાંન ધરમનો હતો અને તેણે હીંદુસતાન ઉપર ઘણુંજ દાહાપણુથી રાજ ચલાવીઉં હતું.

તેર વરસની ઉમરે તેના બાપ હુમાયુનની ગાદી ઉપર ઈ. સ. ૧૫૫૬ માં તે બેઠો હતો. હુમાયુન ભળો અને નરમ રાજા હતો તેથી અકબરના જનમ વખતે તેના બે લોભી ભાઈએ તેના હાથમાંથી રાજ છીનવી લીધું હતું. આ ભાઈઓના ઝઘડામાં શેહેરખાંન નામનો એક પઠાંન હીંદુસતાનનું રાજ જહડકી લેવાને આવીઓ હતો. હુમાયુન પોતાના થોડાએક ઈમાનદાર માણસોને સાથે લેઈ જંગલ તરફ ભટકતો નીકલીઓ. આ વખતે તેની તથા તેના માણસોની ઉપર નહી કહી શકાએ એવી જફા પડી હતી. તેઓ રેતીના જંગલમાંથી નાહાશી પસાર થતા હતા, તાંહાં પાંણી એકદંમ નહી મળવાથી કેટલાકો ઘેલા થઈ ગયા અને કેટલાકો તરસ નહી છીપાવાથી જમીનદોસત થઈ મરી ગયા હતા. બાકી જેઓ જીવીઆ તેઓ મુશકેલીએતે અમરકોટ જઈ પુગા, જાંહાં હુમાયુનની બઈરીએ આ નામીચા બાદશાહ અકબરને ઈ. સ. ૧૫૪૨ મા જનમ આપીઓ હતો. તાર બાદ હુમાયુને ઈરાનમા આસરો માંગીઓ, જાંહાં શાહ તેહમાસપે તેને ઘણી ખાતરદારીથી ઉતારો આપી રાખીઓ હતો.

બાર વરસ દેશનીકાલ ભોગવવા પછે આખેર દીલીની ગાદી તેને સવાધીન થઈ હતી, અને આ બનાવ પછે એક વરસની અંદર મેહલના દાદર ઉપરથી પડીજવાથી તેનું મરણ નીપજીઉં હતું.

અકબર પોતાના બાપની ખાલી પડેલી ગાદી ઉપર તેર વરસની ઉમરે બેઠો તે વખને, તેની વય પરમાણે તે ઘણીજ સરસ બુધી ધરાવતો, તે છતાં રાજકારભાર ચલાવાને માટે તે અશકત હતો. એથી એણે પોતાના બાપના એક વીશવાશું ઉમરાવ બેહરાંમને પોતાવતી રાજકારભાર સોંપીઓ. આ વખતે આખાં હીંદુસતાનનું રાજ કચડાયલી હાલતમાં હતું તેથી સમાધાંની ઘર લાવવાને બેહેરાંમને વધારે મેહનત પડી. બેહરાંમ રાજકારભાર ચલાવા કરતાં સીપાહગીરીમાં હુશીઆર હતો, તેથી તેણે થોડાંક વરસમાં બંદ તથા ફુલ ઝો બેસાડી દીધાં અને રાજમાં થોડીક સમાધાંની કીધી હતી. બેહરાંમ જબરદસતીથી ઝુંડ તથા બંદ બેસાડી દેવામાં આબાદવાંન હતો, પણ સમાધાંનીના વખતમાં તેની જબરદસતી લોકોથી ખમી શકાઈ નહી તેથી તેઓ ફરીઆદ કરવા લાગાં.

બેહરાંમે રાજ કારભાર એવીતો રીતે હાતમાં લીધો હતો કે અકબરથી તેને છોડી દેવા એકાએક કહી શકાયું નહી, તેથી તરત તેણે એક યુકતી સોધી અને આગરાથી દીલી પોતાની માંને મલવા એકાએક નીકલી ગયો, અને વાતમાં જઈ એક જાહેર નામુ કાહાડીઉં, તેમાં લોકોને સાફ જણાવીઉ કે તેની પોતાની તરફથી મોહરબંદ જે જાહેરનાંમાં નીકલે તે શીવાએ બધાં ગલત સમજવાં અને તે ઉપર અમલ કરવો નહી. આ પરમાંણે પેલા મગરૂબ બેહરામે પોતાની સતાનો અંત આવેલો જોયો, તેથી માલવા ખાતે પોતાનુ જુદુંજ રાજ સથાપવાની પેરવી કરવા મંડીઓ. બે વરસ સુધી બંદ અને તોફાંન કરી અંતે પાયમાલ થઈ અકબર આગલ આવી તેનાં પગપર માંથું નાખીઉં. અકબરે પોતાના બાપના વખતથી બેહરાંમે ચલાવેલી ઈમાંનદાર ચાલને માટે તરત માંફી બખશી, અને દરબારમાં મોટો ઓધો બખશાવાની ખાહેશ જણાવી. બેહરાંમે કાંઈબી ઓધો લેવાની ના પાડી અને તેનો ઉપકાર માની, મકે હજ કરવા જવા ખરચ માંગીઓ. બાદશાહે પચાસ હજાર રૂપીઆનો તેને બેઠો મુસારો આપતો કરી વેદીઆ કીધો.

પરથમમાં અકબરે પોતાના સરદારોની ઉપર હકુમત લીધી અને જે રાજો જતાં રહેઆં હતાં તે પાછાં મેલવવા લાગો. જારે તે ગાદીપર આવીઓ તારે તેનાં હાથમાં ફકત દીલી, આગરા, અને પંજાબ હતાં; પણ તેના રાજ કારભારના ચાલીસમાં વરસે હીંદુ કુશથી તે દખણ સુધી, અને બરેહમ પુતરથી તે છેક કંદહાર સુધીનાં રાજ તેનાં હાથમાં આવીઆં હતાં.

દરએક મુલકની ઉપર એક એક સુબો નેમીઓ અને તે મુલકમાં તેઓ રાજ ચલાવે અને લોકોને ઘટો ઈનસાફ આપે એવી ગોઠવણ કીધી હતી. દરએક રાજવાડા ઉપર તે ફરતી નેગેહદારી રાખતો અને વાજબી ઈનસાફનો પસારો કરવાને માટે તે અતીઅંત મેહેનત લેતો. સરવેથી સરસ એના વખતમાં દરએક જાતના ધરમવાલાઓને પુરતી છુટ આપી હતી અને તેઓની વચે રાજ અધીકારી પડે નહી અને નાત જાત વાલાઓનો ફરક રાખે નહી એવી સંભાલ રાખી હતી.

અબુલ ફજલનાં લખાંણું ઉપરથી માલમ પડેછે કે બધી ગનેઆતના ધરમ સંબંધી ફરમાંનો અને વીચારો જાંણવાને તે ઘણોજ ખંતી હતો, તેથી બીજા રાજવાડાઓમાં કાગલો લખી તાંહાંનાં ધરમગુરૂ ઓલમાઓને પોતાની દરબારમાં બોલાવતો અને તેઓના ફરમાનોનો ફારશીમાં તરજુમો કરાવતો.

ભાશા અને વીદીઆનો વધારો કરવામાં તે બનતી મદદ આપતો અને ગાંમેગાંમ નીશાલો સથાપતો, જાંહાં હીંદુ તથા મુસલમાંનો સાથે કેલવણીનો લાભ મેલવતા. સંઉસકુરત અને બીજી ભાશામાંથી વીદીઆ, હોનર, હસાબ તથા ભુમીતી અને રમુજી વારતા તથા નીતી વચનોનો તે ફારશીમાં તરજુમો કરાવતો અને એ પરમાણે પોતાની ભાશાનો ફેલાવો કરતો. એ બાબદમાં અબુલફજલ અને ફૈઝે

જી એના મોટા મદદનીશ હતા અને તેઓ પોતાની કાબેલી અતને આ રીતે પુર કાંમમાં લાવતા હતા.

હીંદુઓની સંખીઆ અકબરના મુલકમાં મોટી હતી અને તેઓ રાજપાટ ખોહી દીધાથી હારમારીમાં આવી પડેલા છતાં, તેઓ તરફની એની રાજનીતિને લીધે આજ દંન સુધી એની કીરતી અને વાખવાખી ગવાયછે. આ ગરીબ જાતની ઉપર તેઓનું રાજપાટ ગયા પછે મુસલમાન રાજ ચલાવનારાઓએ દરએક હીંદુ દીઠ વેરો અથવા કર નાખીઓ હતો, તે જુલમાત ભરેલો વેરો આ શીઆના બાદશાહે નાબુદ કરાવીઓ. જાતરા તથા હજ જનારા લોકો પર પણ પેહલાં વેરો હતો તે પણ એણે કહડાવી નાખીઓ હતો એટલું છતાં અકબર બાદશાહ હીંદુઓના વેહેમની બુરી રસમોને નાબુદ કરવામાં આગેવાન હતો. ખરાં ખોટાના ઈનસાફને માટે હાથમાં અગની પકડાવતા તથા ભોગ આપવાને માટે હીંદુઓ જાનવરો કપાવતા તેનો એને અટકાવ કીધો, અને હીંદુઓના ધારાથી ઉલટું છતાં હીંદુ વીધવાઓને પુનરવીહવા અથવા ફરીથી પરણવાને ઉંઘાડી છુટ આપી હતી. એ ઉપરાત હીંદુ વીધવાઓ જે પોતાના ભરથારની પાછળ સતી થઈ આગમા બલી મરતી હતી તેનો એને પુરતો અટકાવ કીધો હતો, તે ઉપરાંત એવી છુટ આપી હતી કે જે સતી થનાર બાઈ પોતાની રાજી ખુશીથી બળી મરવા માંગે તેમાં વચે પડવું નહી, તોએપણ એવી જોગવાઈએ તે બાઈની મરજીછે એવું સાબેત કરવાને તે પોતાના અમલદારોને મોકલતો હતો.

એવું કેહેછે કે એકવાર જોધપુરનો રાજા પોતાના છોકરાની બાએડીને તેની પાછલ આગની ચેહમાં બળી મરી, સતી થવાને જુલમ કરેછે, એવું સાંભળી, અકબર પોતે તેને બંચાવા ઘોડેઅસવાર થઈ આ મકાંન તરફ જઈ પુગો હતો. જે બાબદમાં ધરમને બાંહાને હાંની થતી તે બાબદમાં અકબર લોકોનાં બુમાટાની દરકાર વગર વચે પડતો હતો. અકબરની એ રીતને મારે વેહેમી લોકોને જરા લાગતું હતું, પણ તેનાં મરણ પછે શો વરશે જારે જુલમી અઉરંગજીબ રાજ ચલાવતો હતો તારે જોધપુરનાં એજ રાજાનાં વંસવાલાઓએ તેની રાજનીતી અને અકબરની રાજનીતીનો મુકાબલો કરી એક કાગજ લખીઓ હતો, તેમાં આ પરમાણે પણ હતું. "તમારા વડાવાઓમાંનો એક જે અકબર, જેનું તખત હાલ બેહસતમાછે, તેણે આ મોટું રાજ પચાસ વરસ સુધી સરખાં તોલથી અને પ્રજા ઉપયોગી રીતે ચલાવીઉ હતું. તેણે કોઈબી દીવસે નીઆત જાતનો ફરક રાખી કામ કીધું નથી, અને સરવે કોમને તે એકસરખી રીતે આ હતો હતો. હીંદુ, મુસલમાન, ખરીસટી સરવેને વાજબી રીતે તેનો આસરો હતો તે એટલા સુધી કે તેની સરવે પરજા તેને "માંણસજાતનો સંભાલનાર અને બચાવનાર" કરી બોલતા હતા."

અકબરે પોતાનાં રાંજનાં મેહસુલખાતાં ઉપર પણ ખુબ ચોકશી રાખી હતી. તેણે એકસરખાં તોલ તથા માંપનું ગાંમમાં ચલણ કીધું હતું, અને મુલકે મુલકની જગા ભરાવી તેની ઉપજ પરમાંણે તે ઉપર કર ઉપજાવતો હતો. મેહસુલ વસુલ કરનારાઓને ગાંમના વડા તથા પટેલ પાસેથી ગાંમનુ મેહસુલ જમા કરાવવાની મનાઈ કીધી હતી, અને તેઓએ પોતે દરએક માંણસ પાસેથી વસુલ કરવું એવી રીત રાખી હતી, જેથી ગાંમનો પટેલ લોકોપર જુલમ કરે નહી.

રઈઅતને ઈનસાફ આપવાને માટે ગાંમેગાંમ અદાલતો સથાપી હતી, તેમા બે નેઆએ કરનારા બેસતા અને તે બંધોનો અખતીઆર જુદો જુદો હતો. એક સરવે મુકદમાની તજવીજ કરે, અને તે બાબદના કાયદાઓ શું છે તેનું બખ્યાન કરે, અને બીજો તે ઉપરથી ચુકારો કરી આપે. આ નેઆએ કરનારાઓને ફાંસીની તથા બીજી મોટી સજા કરવાનો હક આપેલો નહી હતો, પણ એવી સજાને લાયક જે વો થડે તે બાદશાહને જાહેર કરે, અને તે ઉપર બાદશાહની મનજુરીઅત માગે બંદ અથવા ફેસાદના વખતમાં એવી સજા કરવાનો અખતીઆર તેઓને આપેલો હતો કેમકે તરત વખત ઉપર બાદશાહની મનજુરીઅત મળે તેની આગમચ રાજનો ખરાબો થાયે.

વેપારનાં વધારાથી દેશની આબાદાંનીનો વધારોછે એવું તે સમજતો હતો, અને તેથી મુલકે મુલકના રસતાઓ સમરાવી સાફ રખાવતો, અને સારૂં પોલીસખાતું રાખી માંલની તથા વેપારની નેગેહબાની રાખતો. વેપારની કેટલી એક જીનસ ઉપર જે જે નકામો કર અને જકાત હતો અને જેથી સરકારી તોજોરીને જાહાજો ફાયદો નહી અને વેપારમાં હરકત, તેવા કર નાંબુદ કરી નાંખીઆ હતા.

અકબરની બધી કોશેશમાં તેની એક કોશેશ નીશફલ થઈ હતી તેણે નવોજ ધરમ (પોતાના ધરમને નજદીક મલતો) ઉભો કીધો હતો, જે જાહાજા દીવસ ચાલીઓ નહી અને લોકોએ બીલકુલ કબુલ પણ નહી રાખીઓ હતો.

એને તરણ છોકરા હતા, અને તેઓની લુંડી ચાલથી તેને છેલા દાહાડામા દુખ થયું હતું. બે છોકરા લુંડી રીતમા ભટકીને જુવાંનીમાંજ મરણ પામીઆ હતા; પણ સીલીમ નામનો હયાત છોકરો જે પાછલથી જેહાંગીરને નામે ઓલખાતો હતો તે વારેઘડીએ બાપની સામે બંદ ઉઠાડતો અને તેને દુખી કરતો હતો.

ચોસટ વરસની ઉમરે, અરધી સદી સુધી આબાદાની સાથે અને સુધી રીતથી રાજ ચલાવી અકબર ઈ૦ સ૦ ૧૬૦૫ માં મરણ પામીઓ હતો. એનો જાતી બાંધો મજબુત અને ચેહરો ખુશનમાં અને દીલપસંદ હતો. ખાવેપીવે તે અંદાજસર હતો, પણ તે ઘણીજ થોડી ઉંઘ લેતો હતો. આખી રાત ઓલમાંઓ તથા ફીલસુફો સાથે ઈશવર ગનેઆન સંબંધી જીકરી કરવામાં ગુજારતો. બચપણથી, તે હીમતવાંન અને લડાયક દીસતો હતો. પોતે ગાદી પર આવવા પછે લશકર તથા સીપાઈઓને કેળવવામા વખત રોકતો, અને વલી પોતાનું રાજપાટ તથા રઈઅત ઉપર પણ તે પુર ધેઆંન આપતો. આ બાદશાહ હીંદુસતાંનનો એક નામવર બાદશાહ થઈ ગયોછે, જેની ઈઆદ જમાના દર જમાના સુધી તવારીખનાં સફા ઉપરથી ઉતરશે.

સાબુત રેહવા વીશે.

કેટલાક માણસો પોતાના વીચાર ઊપર સાબુત રહી સકતા નથી. એકવાર તેઓ વીચાર કરેછે કે ફલાણું કાંમ હાર પાડવું અથવા નીતે આવાં કાંમ ઊપર થોડો વખત રોકવો, અને ને વીશે માહીતગાર થવું; પણ થોડાક દીવસમાં તેઓ પોતાના ઠેડાવને એક કોરે નાખેછે. એવાં માણસો વીશે જેટલું બોલીશું એટલું થોડુંછે.

સાબુન માણસો એકવાર એક ચીજ મન ઊપર લીધી એટલે તેની પછવાડે લાગી તેને હાર પાડેછે અને તાંહાંસુધી આરામએસ લેતા નથી. એકવાર એવું માલમ પડીઊં કે ફલાંણો ધણી સાબુત વીચારનોછે તો પછે લોકો તેના વીચારને માન આપેછે અને તેણે કાંઈબી કાંમ માંથે લીધું તે પારજ ઊતારશે એવો ખેઆલ સરવે કોઈ રાખેછે. એવા મનના માણસોની પાસે "**નહી બની શકે**" એવી વાત છેજ નહી. તેઓએ જે કાંઈ માંથે લીધું તે બની શકવુંજ જોઈએ.

સીખેલા અને કેળવાએલા માણસો કરતાંબી સાબુત વીચારના માણસો દુનીઆમાં વધારે ફાવેછે. ફરાંનસના નેપોલીઅન બોનાપારટ તરફ જુવો—કે તે પોતાના લશકર ઊપર તેમજ એલમાઓ ઊપર સાબુત 'વીચારથી એકસરખીજ ફતે મેલવનો હનો. તેની ઈછા તે સરવેની ઈછા કરી શકનો. આખાં યુરોપખંડને એ શકનીથી તેણે ધુજાવીઊં હતું એકવાર તેને એવું જણાવવામાં આવીઊં કે આલપસ પરવત તેના સીપાઈઓના રસતાની વચે આવીઆથી તેઓથી આગળ વધી શકાશે નહી. તેના ઊતરમાં તરત ને બોલીઓ કે "જાવો અને આલપસ તેઓની વચે કદીબી આવનાર નથી, તરત રસનો બનાવો." આ બનાવથી તરત એક મોટો રસનો બનાવવામાં આવીઓ અને ઇટાલી તરફ જવાને સેહલ થઈ પડીઊં.

વારન હેસટીંગ્સ જે એકવાર કંપની સરકારના રાજ વખને હીંદુસતાનમાં એકવાર એક હલકા અને તારબાદ ગવરનર જેનરલના ઓધા ઊપર આવીઓ હનો, તેને વાસને એવું કહેછે કે તે જારે નાહાનો હનો તારે ડરેસલફરડના ખેતરો જે એકવાર તેના વડવાઓના હાથમાં હતાં, તાંહાં ફરતાં ફરતાં એવો ઠરાવ કીધો કે કાંઇબી કરી આ ખેતરો ફરી મારે હાથ લેવાં. આ બાળપણનો ઠરાવ, તે જારે મોટપણે હીંદુસતાનથી પાછો ઇંગલંડ ગયો તારે તેણે અમલમાં આણીઓ હનો.

એ કરતાં કીમતી અને અતી નાંમીચો ઠરાવ મી૦ કલારકસને કીધો હનો. આ ધણી કે જેનું નાંમ તવારીખનાં અમર સફાઓ ઊપર ગોલાંમગીરીને નાબુદ કરનાર તરીકે નોધાઇ ચુંકુંછે, અને આજ દન અને આવતી ઓલાદોની ઓલાદો સુધી કીરતી ભરેલી રીને બોલાતું રેહશે, તે ફકત તેનાં એક વખતનાં સાબુન ઠેરાવને લીધે બનીઊંછે. એ ધણી એક વખતે કેમબરીજથી લંનડન જતાં વાતમાં રસનાની બાજુએ બેઠો હનો, જે જગા આજે પણ દીઠામાં આવેછે, તાંહાં બેસી તેણે એવો ઠેરાવ કીધો કે ગોલાંમગીરીને નાબુદ કરવામાં તેણે પોતાની જીંદગી રોકવી. આ ઠેરાવ તેણે છેલે સુધી પકડી રાખીઓ, અને એ વીશે ઘણી જગાએ લખીઊં, ભાશણો કીધાં, અને એ સુભ કાંમ હાંસલ કીધું તાંહાંસુધી પોતે નીરાંત પામીઓ નહી હનો.

જીઆરજ સટીફનસન નામનાં એક શખસે આ ચાલુ સદીમાં વલી એવી બાબદમાં સઊથી એક મોતેબર દાખલો આપીઓછે. એ ધણીએ એકવાર એવું જણાવીઊં કે લોહોડાંના પાટા ઊપરથી આગ ગાડી ચલાવી મુસાફરોને એક કલાકમાં દસથી વધારે માઇલ લેઇ જવાની તેણે એક યુકતી શોધી કાહાડીછે. એ વખને નામીચા અને ભણેલા શખસોએ તેને હસી કાહાડીઓ હનો અને જાહેર લખનારાઓએ તેને દીવાનાઓની ઈસપીટાલમાં જવા લાયક ઠેરવીઓ હનો. એટલું છતાં સટીફનસને પોતાનો ઠરાવ છોડી દીધો નહી; પણ કોશેસ ચાલુ રાખી એ ધણીએ પાછલથી પોતા ઊપર પડેલી કાંહાંની કહીછે, તેમાં તે બોલીઓ હનો કે "આ મારો વીચાર લોકોના મન ઊપર કેમ ઠસાવવો તેની મને તે વખને સમજણ પડે નહી; જો મારી જગાએ કોઈ નબલા કરારવાલો માણસ હનેનો હારી ખાઈ જને અને દુનીઆને આ શોધનો લાભ થને નહી. મારી ખાનરી હની કે આગ ગાડી કલાકનાં દસ માઇલ કરતાંબી વધારે જશે, નોએ તેમ કેહવાની મેં હીમત નહી કીધી કે તેથી લોકો તદન ગલત સમજી જરાબી ધીઆંન ઊપર લે નહી. એ બાબદની તપાસ કરવા

ચીન દેશનું ચંડુખાનું.

પારલામેંટની એક કમીટીની સાંમે મને ઊભા રાખી ઓ હતા, તેઓમાંથી એક બોલીઓ કે આ ધણી કોઈ પારકા દેશનો હશે—બીજો બોલીઓ કે બીચારો દેવાં નાઓની મંડલીને લાએકછે, અને એ પરમાણે મારી ઊપર મોટાં માંણસો ટીકા અને ઠેકરી કરવા લાગા. એટલું છતાં હું હટીઓ નહી પણ મારા અસલ ઠેરાવ ને વલગી રહેઓ."

આખરે આ ધણી પાર પડીઓ અને આજે લોકો સારી રવેસે જાંણેછે કે આગ ગારીમાં એક કલાકમાં દસ કરતાં વધારે માઈલ જઈ શકાએછે, એટલુંજ નહી પણ ખાસ "ટરેન" ઈંગલંડમાં કલાકના પચાસ માઈલ જાએછે. સટીફનસન આ જમાંનાનો એક નામીચો ઈજનેર થઈ ગયોછે, અને એ ધણીના સાબુત વીચારોને માટે આ પાછલો જમાનો તેને યાદ કરેછે.

કેટલાક માણસોએ ગરીબી હાલતમાં છતાં સાબુત ઠેરાવ અને વીચારથી મોટાં મોટાં કાંમો કીધાંછે જાંન પાઊનડસ નામના મોચીએ ચીંથરેહાલ અને રખડતાં બચાંઓની નીશાળ સથાપી હતી; રેકસ નામના દીબાં ગોઠવનારે વળી એવીજ ધરમની કેળવણીની નીશાળ સથાપી હતી; અને ટાંમસ રાઈટ નામના એક કારખાંનામાં કાંમ કરનાર ધણીએ ગુનેહગાર અને અપરાધીઓને પાછા સત મારગ ઊપર લાવવાને પુખત કોશેશ કરી ફતેમંદ થયો હતો.

આ ઊપરથી માલમ પડેછે કે ગમે એવી આપણી ગરીબી હાલત છતાં જો પકો ઠેરાવ રાખી નેક તથા પરજા ઊપયોગી કાંમો કરવામાં આપણે કંમર બાંધી હોયતો તે પાર પાડી શકીએ.

આ દેશની બાંનુઓના નામ આ તથા પાછલા જમાનામાં એવાં નેક કાંમો કરવામાં ફતેમંદ થએલાં ગણાય એવી હમો આરજુ રાખીએ છઇએ.

ચીન દેશનુ ચંડુલખાંનું.

આ પાસેનું ચીતર ચીન દેશનુ એક ચંડુલખાંનુ દેખાડેછે. જેમ આપણા શેહરમાં રસને રસતે દારૂને માટે પીઠાછે, તેમ ચીન દેશમાં અફીણીઓને માટે ચંડુલખાંના હોયછે. હીંદુસતાન તથા બીજા જે દેશોમાં અફીમનો પાક થાયછે તે ઘણુ કરીને સઘલો ચીન દેશ રવાંને કરેઆમાં આવેછે. અફીમ જોકે તંબાકુ તથા દારૂ કરતાં વધારે જેહરી તથા કફીછે તો પણ કોઈબી કોમ ચીનાઓ કરતાં આ વેઅસનને વધારે તાબે નથી. અફીમનો વેપાર ઘણોજ ધમધુકાર ચાલેછે, અને એ રીતે ગરીબ ચીનાઓને જેહર વેચી તેઓની જીંદગી ટુકી કરવામાં આવેછે.

થોડાંક વરસની વાત ઊપર એક ચીનના દયાલુ શાહનશાહે આ જેહરી વસતુ પોતાના દેશમાં લાવવાની સખત બંધી કરી હતી, અને કેટલીએક અફીમની પેટીઓનો તેણે નાશ કરાવીયો હતો; પણ કેટલાક નીચ મતલબના ઈંગરેજ વેપારીઓને લીધે ઈંગરેજ સરકારે આ શેહનશાહ સાથે લડાઈ કરી પાછો અફીમનો રોજગાર ચીન દેશ સાથે ઊઘડાવયો હતો. ઈંગરેજ સરખી દયાલુ સરકાર જે પુરથવી પરથી ગુલામગીરી નાબુદ કરવાને પોતાની બનતી કોશેશ કરે, તે દયાલુ સરકાર પોતાના વેપારીઓને આગળ રહીને નીરદોશ ચીનાઓને જેહર મુકવાને ઊલટ આપે, એ વાત તેના નામને મુતલગ જેબ આપતી નથી.

આ પાસેના ચીતરમાં બે ચીનાઓ ચંડુલની ધુંઈ લઈ કેફમાં પડેલા દીસેછે; એક ચીની હાથમાં પંખો લઈ પાસે બેઠેલીછે. બેહુ ચીનાઓ બાજટ પર પડેલાછે અને તેઓના માથાં બે લાકડાંના ઢીમરાં પર મુકેલાંછે. ડાબા હાથ પરનો ચીનો અધમુઓ થઈ પડેલોછે, તોય પણ હાથમાંથી તે હુકાની નલી છોડતો નથી. લખવાના બરાંની એક ગોળ નલી એઓ હુંકા દાખલ કામ લગાડેછે. એ નલીનું નાકું ટાંચણીના માથા કરતાં વધારે મોટું હોતું નથી. અફીમ સાથે કાંઇ સુગંધી ચીજની મેળવણી કરી તેને એક ગોળ વાટકીમાં નાખેછે, અને તેની અંદર પેલી નલી બોડી અફીણી પોતાના મોહાડાંમાં લીએછે. એક નલીમાંથી એક બેવાર ગુરગુરા લીધા કે તે રદ થઇ પડેછે. જે ચંડુલ પીવાની શરૂઆત કરતો હોય તેને એક બે નલીમાં કેફ ચહડી જાયછે, પણ જે રોજનું ઘરાક હોય તે કલાકના કલાક શુધી હુકકો ખેંચયા કરેછે. દરેક બાજટની ઊપર એક દીવો ટાંગવામાં આવેછે કારણ કે પીતી વખતે અફીમને આતસની ગરમી આપવી જોઇએ, અને નલીને ભરવા તથા સલગાવવા માટે એક જુદોજ શખસ આગળ ઊભો રેહેછે. જ્યારે આ અફીણીઓ અનીતી કરેછે તીયારે થોડા દાહાડામાં તેઓની શીકલ બદલાતી જાયછે. અફીણીઓના ચેહેરા હંમેશાં બ

દશીકલ, બેહામના અને ફીકા હોયછે. તેઓનાં આં
ખના રેપાં હંમેશ વીચાયલાં અને તેઓનુ બદન મા
તર હાડકાંનુ પાંજરૂં હોયછે. ચંદુલખાનાઓમાં રાત
ના નવ કલાકના સમા સુધી બેઅકલી ચીનાઓ પો
તાની જીંદગીનો નાશ કરતા બેસેછે. અરધા દેવા
ના આદમીની માફક કેટલાએક પોતાની રોજની ત
બે પુરી પાડવા આનીગમથી પેલીગમ પછાડા મારે
છે. કેટલાએક અફીમની જુહમમાં હસાહસી અને
ખકખકારો ચલાવેછે અને કેટલાએક પોતાના બીછા
નાપર બેશુંમ પડેલા હોયછે. થોડાંક વરસમાં પીલ
તન સરખાં માણસો મોહોતને તાબે થઇ પડેછે, અને
હજારો ચીનના જવાંનો જુવાંનીનાં ખીલતા બાહા
રમાં જેહેર ફાકી હસને મોહોડે ઘોર તરફ પોતાનો
રસતો લીએછે. ઈશવર કરેને આ કંગાલ લોક પો
તાની સુધીમાં આવે.

એક સાંજની સેહેલ.

દીકરી—મા આજ હમારી નીશાલે બે માસટ
રો તપાસવા આવીઆ હતા, તેઓએ હમોને સાધરણ
ગનેઆનના ઘણાક સવાલો પુછીઆ, અને ઘણી નવી
બાબદો સમજાવી, તેથી મનેતો આજ ઘણો આનંદ
થયોછે.

મા—દીકરી તારી મરજી હોયતો હું પણ તને
એવી બાબદો સમજાવીશ. ચાલો આપણે દરીએ કીના
રે જઇ ફરતાં ફરતાં વાતો કરીએ.

દીકરી—હા માજી વળી વાતમાંને વાતમાં ગ
નેઆંન મલે તેતો મને બહુજ પસંદ પડેછે, પણ તમે
મને પેલા માસટરોની પેઠે સમજાવી શકશો ?

મા—હા દીકરી તારો બાપ કાંહાં ઓછું ગને
આન ધરાવેછે. તારા બાપ જોડેથી જેટલુ હું શીખીછું
અને પાછલથી મેં ચોપડીઓ વાંચી અભીઆસ ચાલુ
રાખીઓછે તેટલું હું સારીપેઠે સમજાવી શકસ, બાકી જે
કાંઈ મને નહી ખબર હશે તે વીશે આપણે ઘર જઈ
તારા બાપ જોડેથી ખોલાશો મેલવીશું.

આજે રોજનાં કરતાં તાહાડ વધારેછે દીકરી એ
વામાં આ તારાં રૂના કપડાંનો સો આશરો ?

દીકરી—ચાલો મા મને એ રૂ વીશે સમજાવો
એટલે મારી તાહાડ પણ મટી જશે. રૂ એ શું ચીજછે?

મા—એ એક રૂવાંદાર નરમ ચીજછે જે જાહા
ડ અને બીજમાંથી ઊગેછે, અને જેમ શીંગનો દાણો
તેની છાલમાં ધંકાએલો રેહેછે તેમ એ પણ બંધ રેહે
છે, અને જારે તે પાક ઊપર આવેછે તારે આ છોલતુ
ફાટેછે, અને તેમાંથી સફેદ અથવા જરા પીલાસપર જે
નરમ ચીજ નીકલેછે તેને રૂ કહીએ છઈએ.

દીકરી—એ કાંહાં ઊગેછે માં ?

મા—અમેરીકાખંડ અને હીંદુસતાંન ખાતે એ
પુશકલ મલી આવેછે—એનાં બી વાવીઆથી જાહાડ
પેદા થાયછે.

દીકરી—તારે માં બી વાવીઆ આગમચ એ
નુ પેહલું જાહાડ કેમ થયું હશે ?

મા—દીકરી આ તારા સવાલનો હું તેમજ કો
ઇબી જવાબ આપી શકનાર નથી કે બી પેહલુ કે જા
હાડ અથવા ઈંડું પેહલું કે મરઘી; કેમકે એ સવાલનો
જવાબ ફીલસુફો વટીકં'મનમાનતો આપી શકીઆ
નથી.

દીકરી—આ રેપામાંથી શું શું ઊપયોગી જી
નશ બનેછે તે હું તમોને કહું માં ?

મા—હા દીકરી જે તું જાંણતી હોય તે તું પો
તેજ કેહેતો ઠીક.

દીકરી—કાળીકો, મસલીન, દીમેટી અને પેહર
વાના બીજાં તરેહવાર કપરાંઓ બનેછે.

મા—મસલીન પેહવાં સઉથી સરસ કાંહાં બન
તી હતી ?

દીકરી—હીંદુસતાંનમાં ઘાકા ખાતે અને તે એ
વીતો બનાવામાં આવતી કે જો તેના દસ પડ આપણાં
ખોલાં બદનપર કીધાં હોય તોએ આપણુ આંગ તેમાં
થી દીશે. હમણાં એવીજ મસલીન ઈંગલંડમાં ગ
લાસગો ખાતે બનેછે. માં ફ્રેમલીટ સાની બનેછે વારૂ?

મા—ઘણુંકરીને તે બકરાના બાલની બનેછે.

દીકરી—તારે ઊચી કાશમીરી શાલ સામાંથી
બનેછે વારૂ.

મા—કાશમીર, ટીબેટ, તારતારી અને હીમાલ
ય પરવતની બાજુમાં એક જાતના બકરાં મલી આવે
છે તેનાં નરમ ઊનની બનાવેછે. એ શાલો આગલ
ઘણીજ મોટી કીમતે વેચાતી હતી, અને ઘણીવાર એ
ક ઊંચી શાલ બનાવતાં આંખુ એક વરસ લાગતું. યુ
રોપખડમાં એ શાલ પેહેરવ વેહલાં, નેપોલીઅન બોના

પારટની પેહલી બાએડીથી દાખલ થઇ હતી એવું કેહેછે.

દીકરી—જારે બકરાં તથા ઘેંટાંના બાલ આ પણા કાંમમાં આવેછે, તારે ઘોડાનાં બાલ કાંઈ કાંમમાં આવતા નથી ?

મા—નાં દીકરી એમ નથી. ઘોડાના બાલ પણ કાંમમાં આવેછે. તેની ચાલના બાલ, ગોદરી તથા ગોદરાં, ખુરશીની બેઠક, ઘોડાપર બેસવાનાં જીન અને ઘોડાની હાંસરીમાં અંદર ભરવા કાંમ આવેછે, અને તેની.પુછડીના બાલનુ એક જાતનુ કપરૂં બનાવેછે તે ગોદરાંની તથા ખુરશીની બેઠકનુ ઘાંકણ બનાવામાં કાંમે આવેછે; તેની ચાલણી અથવા ચાંણણી બનાવેછે અને વજનતર વગાડવામાં એ બાલને કાંમે લગાડેછે. આ રીતે સુધરેલા જમાનામાં કાંઈબી ચીજને ફેંકટ જવા દેતા નથી.

દીકરા—મા હવે ઘર ચાલો ગરમ કપરાં ન થી તેથી મારાં આંગમાં હુંફ રેહેતી નથી અને આંગ થંડું પરતું જાએછે.

મા—ચાલ દીકરી આપણે જરા જહડપથી ચાલીએ કે તેથી તાહાડ મરે અને આંગમાં ગરમી આવે.

ફુલોની જુદી જુદી રૂત.

ઈશવરે માંનવીમાં તેમજ જાહાડ પાંનમાં પણ પોતાના નીઅમ બતલાવીઆછે. જાહાડનાં પાતરાંનું ફુટવું, તેની ઊપર, કલીઓનું થવું, ફુલોનું આવવું અને તારબાદ કરમાઇને મરી જવું. એવી જુદી જુદી હલત બખશીછે. તેમજ માંનવીનું ફરજંદ જનમેછે, ઊધરી જુવાંનીમાં આવેછે, મોટો થઈ સંસારમાં પડેછે અને પછે તે કીરતારને પાછો પોતાનો જાંન સવાધીન કરવાને તઈઆર થાયછે.

આ બધું થવાને જુદા જુદા તબકા માલમ પડે છે—સરવે એકજ વખતે બનતું નથી. માણસોબી કાંઇ એકદંમ બધા તબકા કુદી જતું નથી, પણ એક એક પછે ઠેડવેલા તબકામાં જાયેછે. સંધા જાહાડો કાંઈ એકદંમ અને એકજ મોસમમાં ફુલ તથા ફળ આપતાં નથી, પણ રફતે રફતે અને જુદી જુદી મોસમમાં આપેછે. જો એકજ મોસમમાં સંધા ફુલ ફળ પેદા થતાં હનેતો બાકીનાં મહીનામાં દુનીઆં એક જંગલ બની રેહતે, અને આપણી આંખો શુકાં લાકડાં શવાએ બીજુ કાંઇજ જોતે નહી. કરમાયલાં જાહાડો આપણાં દંમમાંની ખરાબ હવા ચુસતે નહી, અને રોગ અને મરકી ચોતરફ નજર આવતે.

પણ નહી તે કાંમેલ કીરતારની ખુબી નેહારી છે, તેની ગોઠવણ અને નીઅમો ચોકસછે, તેથી આ શુરૂશટી ચાલેછે. આપણે એક મોસમમાં ચંપેલી, તો બીજી વખતે મોધરાં, તો તરીજી વખતે ગુલે ગોલાબ, અને ગુલછરી જોઈએ છે. સરવે મોસમો પોતાની મરીયાદાની બારીક સારી પેહડી પોતાનુ બદન ફુલ ફલ તથા મેવાથી ઘાંકી આવી ઊભી રેહેછે. એક મોસમ બીજીને વીસરાવેછે, અને બીજી તરીજીને વીસરાવેછે.

જેમ ફુલ તથા ફલ એક પછી એક આવેછે અને પોતાની એક ખુનામાં જગીઆ લેઈ પોતાનુ કાંમ કરી જાયછે. તેમજ માણસની ઓલાદ પેદરપે ઊતરેછે; આ ફાંની દુનીઆમાં થોડોવાર મથક કરી પોતાનુ કારજ પુરૂ કરી રસતો મરેછે, અને નવા આવનારની જગા કરી આપેછે.

વાંચનાર વીચાર કર—તારૂ કારજ પુરૂ કરવાની જલદીથી કોશેશ કર; અને નવાં લોકોની જગા કરવાને તઈઆર થા.

માતબર અને ગરીબ.

એક અસલી બરાહમણે દીધેલી સીખાંમણ.

"ખોદાએ જેને દોલત બક્ષીછે અને તે દોલતને સારે રસતે વાપડવાને અકલ આપીછે, તે શખસ ઊપર ખસુસ ખોદાની મેહેરબાનીછે, અને તે દુનીયામાં ઊંચી પદવીએ પંકાયેલો રેહેછે.

"તે પોતાની દોલત ઊપર મઘનથી જુવેછે, કાંયેકે તે દોલતથી તેને સારાં કાંમ કરવાને બની આવેછે.

"દુખીયારા ગરીબને તે પાલેછે, તે જોરાવરને નબલા ઊપર જુલમ કરવા દેતો નથી.

"રેહેમ લાયક માણસોને તે સોધી કાહાડેછે, તેઓની ગરજીઆત શામાંછે તેની તે પુછપરછ કરેછે, તે દાહાપણથી અને બબકા વગર તેઓને મદદ કરેછે.

"તે લાયકી વાલા શખશને મદદ કરેછે, અને બક્ષીસ આપેછે. તે હીકમતી લોકોને ઊતેજન આપેછે, અને દરએક અગતજોગ કામને ઊદાર હાથે વધારેછે.

"તે મોહોટાં સુભ કામ માથે લેછે, તેનું દેશ આબાદ થાયેછે અને તેથી ગરીબ કારીગરને ધંધો મલેછે; તે નવી યુકતીઓ ઘડેછે અને તેથી એલમમાં સુધારો થાયેછે.

"પોતાની ટેબલ ઊપરની ફાલતુ ચીજ પોતાની પડોશનાં ગરીબ લોકનાછે એમ ગણેછે, અને તેમાં તેઓને ફસાવતો નથી.

"તેની પરોપકાર બુધીને તેના ચહડતા નસીબથી અટકાવ થતો નથી. તેટલા માટે તે દોલતમાં ખુશાલ રેહેછે, અને તેનો હરખ ઠપકા લાયક નથી.

"પણ જે શખસ પુશકળ દોલત એકઠો કરેછે, અને માતરે પોતાની પાસે કબજાણમાં રાખીને ખુશ થાયેછે તે ઊપર અફસોસ હોજો.

"જે, ગરીબ ઊપર જુલમ ગુજારેછે, અને તેઓનાં ખરા પસીદાની મેહેનત ઊપર વીચાર નથી કરતો.

"તે દયા લાવીયા વગર જુલમ કરીને શવી જાયેછે; પોતાનાં ભાઈની પાયમાલીથી તેનું દીલ કચવાતું નથી.

"ખીન વાલી બચાંનાં આંશુ તે દુધની મીસાલે પીએછે; રાંડીરાંડનો શોર તેના કાનમાં ગાયન વાગેછે.

"દોલત ઊપર પેયાર રાખીયાથી તેનું દીલ કઠીણ થઈ ગયલુંછે, તે દીલ ઊપર ગમ અને દુખ કાંઈ પણ અસર કરી શકતું નથી.

"પણ એ બેઈનસાફીની કદુવા તેની પછવાડે લાગુ રેહેછે; તે હમેશાં ધાસતીમાં રેહેછે; તેનાં મનની બેકરારી અને તેનાં જીવની લુટાલુટ, ખાહેશ, બીજાઓ ઊપર ગજબ ગુજારીયો તેનું વેર તેનો ઊપર લેછે

"અરે, ગરીબ લોકની દલદરી હાલત, આએ ખરાબ માણસનાં દીલનાં દુખ આગલ શુંછે !

"ગરીબ માણસને પોતાનાં જીવને દીલાસો આપવો જોઈયે, એટલુંજ નહી પણ ખુશી થવું જોઇયે; કાંયેકે તેમ થવાને ઘણા કારણોછે.

"તે સલાહ સંપજમાં પોતાનાં ખાનાં ઊપર બેસેછે, તેની ટેબલ ખુશામદખોરો અને ચાટનારાઓથી ભરાની નથી.

"આશરાથી પલી જનારાઓનાં ટોલાંથી તેને ઘબરાવું પડતું નથી, અને અરજદારોનાં કલકલાટથી તેને ચીરડાવું પડતું નથી.

"માતબરની લેહેજતોથી તે જેમ કમનસીબછે, તેમ તેઓનાં દરદોથી તે વેગલો રેહેછે.

"શું, જે રોટી તે ખાયેછે તે સવાદમાં મીઠી નથી? જે પાંણી તે પીએછે તે શું તેની તરસને ખુશ લાગતું નથી? હા, મોજી.લોકનો સઊથી ઊંચો દારૂ અને શરબત કરતાં વધારે સવાદદારછે.

"તે મેહેનત કરેછે તેથી તેની તનદરોસતી જલવાયેછે; તેને ખુશ ઊંઘ આપેછે, કે જેથી નરમ બીછાનાં ઊપરનો આલશુ તદન અંજાણોછે.

"તે નમરતાથી પોતાની ખાહેશ હદમાં રાખેછે, અને દોલત અને મોહોટાઈ મેલવીયાનાં કરતાં તેના જીવને સંતોશની ધીરજ વધારે મીઠીછે.

"તેટલા માટે માતબરે પોતાની દોલત ઊપર મગરૂર નહી રેહેવું, ઈયા ગરીબે પોતાની ગરીબાઈ જોઇને હારી નહી ખાવું; કાંયેકે ખોદા બેઊને સુખ બખશેછે."

સીંગાપોરનું ટાપુ.

આ ટાપુ મલાકાની દક્ષીણ દસાએ અને ચીનના દરીઆમાં દાખલ થતાંજ આવેલુંછે. પુરવથી પશચીમ શુધી તેની લંબાઈ પચીસ માઈલ અને પોહોલાઈમાં પંદર માઈલ ગણાયછે. એ ટાપુની સપાટી જરા અહીં તહીં ઊંચી નીચીછે, અને દરીઆની સપાટીથી સો ફીટથી વધારે ઊંચી જગા દીઠામાં આવતી નથી. બુકીતટીમા નામની ઊંચામાં ઊંચી ટેકડી બસો ફીટ ગણાયછે.- એ ટાપુનો કીનારો ઘણું કરીને નીચો આવેલોછે અને તેની આસપાસ જંગલી જાહાડ અને રોપા ઊગેલા દીસેછે. એ ટાપુમાં કાચુ લોહોઢું બહું મલી આવેછે, પણ કલઈ જે તેની પાસેના ટાપુમાંથી પુશકળ મળેછે તે અહીઆં બીલકુલ દીઠામાં આવતી નથી.

સીંગાપોરની હવા ગરમ કેહેવાયછે, પણ એક સરખી રૂત તાહાં રેહેછે, અને તેમાં સેહેજ ફેરફાર થાયછે. આખું વરસ હવા થંબ અને સપીર હોયછે. ચીનના દરીઆમાં અને બંગાળાના અખાતમાં તોફાન થવાથી એ ટાપુનો દરોઓ જરા ગરમ થાયેછે. વરસાત કાંઈ મોસમસર પુશકળ આવતો નથી, પણ વારેઘડીએ

અવાર નવાર રૂતમાંથી વરસાતનું જાહાપતું થાયછે તે થી હવા બધી મોસમમાં ખુશ માલમ પડેછે અને સર વે વખતે લીલોતરી દીઠામાં આવેછે.

ચીના લોકોએ શેહેરની આગળની જમીનનો મોટો ભાગ ફળ તથા તરેહવાર જાતનો મેવો તથા તર કારી ઊગી નીકળવા લાયક બનાવીઓછે. તાંહાં તેઓ મેવો, તરકારી, ચોખા, કાફી, તથા રૂ અને ઘણુંકરીને મરી ઊગાડેછે. ઘણુંકરીને ઊંચી ટેકડીઓ ઊપરજ જાહાડપાંન થતું નથી, પણ તેઓની વચેની ખીનોની જમીન ઘણીવાર ફલવંત નીકળેછે. એ જગામાં માંગો સતીન, અનેનાસ, નારીઅલ, આરનજ, અને ફેરી ઘ ણીજ સારી થાયછે. યુરોપખંડની તરકારી એ જગામાં જાહાજી ઊગી શકતી નથી. સુમાતરા અને જાવાથી પુશકળ ચોખા લોકોના ખપને બરના આવેછે.

ઈ. સ. ૧૮૧૯ માંજારે ઈંગરેજ સરકારે એ ટાપુ સવાધીનમાં લીધું, તે વખતે તાંહાંના રેહવાશીઓ ની ગણતરી ૧૫૦ માણસની કીધામાં આવી હતી. ઘણુંકરીને તેઓ માછીમાર અને લુટારા લોક હતા. એ ઓમાંથી ૩૦ ચીના અને બાકીના મલાઈ લોક હતા. ૧૮૨૪ માં જારે વસતીની ગણતરી કરવામાં આવી, તારે ૧૦૬૮૩ અને ૧૮૫૨ માં એ વધીને ૫૯૦૪૩ થયાં હતાં.

સીંગાપોર ટાપુનું એજ નામનું શેહેર એ ટા પુના દક્ષીણ કીનારા ભણી આવેલુંછે. વેપારી લોકોએ પસચીમ તરફનું નાકું રોકીલીંછે. તેની અને ઊગમ ણ દશાની વચે એક નદી આવીછે, જે એક લાકડાંના પુલથી જોડી નાખીછે. એ ઊગમણ દીશા તરફ યુરો પીઅન લોકોના ઘર, સરકારી આફીસો, અને ફોજની છાવની આવેલીછે. એજ તરફ એક ટેકડી ઊપર સર કારી ઘર બંધવા બંગલો આવેલોછે.

શેહરના ઘરો ઈંતરડી અને ચુનાના બાંધેલાંછે, પણ શેહેરની બાહેરના દુરના ઘરો લાકરાંના હોયછે, તોબી તેની ઊપર નલીઆના છાપરાં રાખેછે. આ શે હરની પેદાશ, ખેરસાળ, મરી, કાફી અને જાયફળ અ ને એ વગેરે બીજી કેટલીક જીનસોછે.

સીંગાપોરનાં બંદરમાં કાંઈબી માળ ઊપર જગા ત નથી અને વાંહાંણવાળાઓને કાંઈબી બંદરની "ફી" ભરવી પડતી નથી, તેથી ગાંમેગાંમનો માલ તાંહાં વેહલા ઈથી આવેછે, અને તેના બદલામાં તાંહાંની રશાળ જ મીન જે પેદા કરી આપેછે તે લેઈ જાયછે. એ શેહર નો વેપાર, ચીન, જાવા, સીઆંમ' મનીલા, મુંબઈ, મ ધરાજ, કલકતા, સીલાંન અને આરબસતાન અને ઈંગ લંડ સાથે ચાલેછે.

માડમ ડી. મેનટીનન.

આ ફરેંચ સ્રી જારે નાંની હતી તારે પોતા નાં સગાંઓ ઊપર બોજ થઈ પડવાનાં સબબથી તેને એક બુધા સકારન નામનાં પાદરી સાથે પરણાવામાં આવી હતી. આ ધણી સાથે તેણીએ ઘણાં વરસ સા રી રીતે કાહાડીઆં હતાં; પણ ૧૬૬૦ માં આ બુધા નાં ગુજરી જવાથી ને પાછી કંગાલ હાલતમાં આવી પડી હતી.

આ સ્રીનાં દોસતોએ આ વખતે ફરાંનશના રા જા ચઉદમાં લુઇને તેની તરફથી અરજી કરી મોકલી અને તેમાં તેના બુધા વરને જે કાંઈ સરકારી બેઠો લ વાજમ મલતો હતો તે માંગીઓ હતો. આ અરજી ની કાંઈ દાદ નહી લાગાથી દંમપરદંમ બીજી અરજી ઓ કરી રાજાને મોકલવામાં આવી હતી ને એટલા સુ ધી કે રાજા દરરોજ તેની નવી નવી અરજીઓ વાંચ તાં કંટાલી ગયો. પાછલથી કોઈએક મોટે વાંધેની સ્રીનો વગ લાગાથી રાજાએ તેનાં વરને જે લવાજમ મલતો હતો તેમાં કેટલોક વધારો કરી આ સ્રીને કં ગાલીઅતમાંથી મોકલી કીધી હતી; અને આટલું સુ ધી તેની દાદ નહી લીધી તે વીશે પોતાની દલગીરી જ ણાવી હતી.

થોહુંએક પછે નાધલા ડીયુક આફ મેનની ઊપર સીખવાની બાબદમાં તપાસ કરવાને રાજાએ આ સ્રી ને રાખી, અને તે વખતે તેણીએ રાજાને એક પતર લખીઓ હતો તે જોઈ તે અતી મગન થઇ ગયો હતો. આ બાબદથી રાજાની દરબારમાં તેણીનું આગલ વ ધલું થયું હતું, અને પાછલથી તેણીની કમાલીઅત ત થા લાયકીથી તે ઘણી વધી હતી.

લુઈએ થોડુંકમાં મેનટીનન ખાતેની નામીચી મીલકત ખરીદી તેણીને આપી હતી. અને તારબાદ જા હેરમાં તે નામથી તે ઓલખાવા લાગી હતી. પાછલથી ખરી પવીતરાઇથી રાજાનો પીઆર તેણીએ મેલવીઓ, અને ૧૬૮૫ માં આ સ્રીને રાજા પરણીઓ હતો.

આ રાંણીએ લુઇને સમજાવીને સેંટસીરમાં તરણસો મોટાં કુળની અને કેલવાએલી સ્ત્રીઓને ધરમનું ગનેઆંન આપવાને માટે એક વરગ સથાપાવીઓ હતો, જાંહાં તે પોતે હમેશ જતી હતી.

લુઇનાં મરણ પછે આ રાંણીએ પોતાનો બધો વખત સેંટસીર ખાતે ધરમનાં કામોમાં રોકીઓ હતો.

સમયસુચકતાનો વખાંણવાજોગ દાખલો.

જારે ભય અથવા આફત એકાએક આપણા ઊપર આવી પડે તારે વગર ઘભરાટ કરવે ધેઆન ઠેકાંણે રાખી તે ભય અથવા આફતમાંથી આપણે મોકળા થઈયે તેને સમયસુચકતા કેહેછે; યાને આપણને બરાબર સમે સુચના થઈ એવું કેહવાય.

આપણી જીંદેગીના અયામમાં કેટલીકવાર ભય જરૂર આવી પડેછે તે વખતે આપણે ધીરજ ખોઇ દઇ અધીરા થઈએછે અને ઘભરાટમાં આરો રસતો પકડીએ છીએ. એવી વખતે જેવો ધીરજ રાખી સાવચેત રેહી ઊપાય સોધેછે તેવોને તરત કાંઇને કાંઈ સુચના થાયછે, અને ઘણીવાર તેથી આફત ટળેછે. એવી રીતે ટળેલી આફતોના દાખલા બેસુમાર આપણા દીઠામાં આવેછે; પણ એવે સમે કેટલાંએક લોકો એટલીતો અતીઅંત ધીરજ રાખેછે કે જે આપણને અચરતીમાં નાખીઆ વગર રેહતી નથી. એવી ધીરજનો એક દાખલો નીચે ટાંકીએ છીએ.

લારડ કામેલફેરડના બાપના વખતથી તેના ઘરમાં એક વીસવાસુ કારભારી હતો. એ કારભારી તેના બાપના મરણ પછે તેની સરવે મીલકત અને વજીફાની આએપત અને બાડું જમા કરી લાવતો, અને તેનો પોતાના ધણીને હસાબ આપતો. હસાબ કરતાં છેક સાંજ પડે તેથી ભાડાં તથા આએપતની મોટી રકમ પેલો લારડ પોતાના ઘરમાંજ રાખતો અને બીજે દીવસે પેલો કારભારી હસતક બેંકમાં ભરતો.

આ રકમ બીજે દીવસે બેંકમાં ભરવા જતાં કેટલીકવાર કમતી થયેલી માલમ પડી; પણ હસાબમાં ભુળ પડેલી એવાં ધેઆનથી પેલા લારડે કાંઇ દરકાર કીધી નહી. આવી રીતે કેટલુંએક સુધી ચાલીઆબાદ પેલા લારડની નજર થઇ કે દર વખત આ રકમો ઘટવાનો સો સબબ હોવો જોઇએ તે મારે તપાસવું. એક વખત રાબેતા મુજબ હસાબ ચોકસ કરી પોતાની આએપત તથા બાડું પેટીમાં બંધ કીધું, અને બીજે દીવસે બેંકમાં ભરવાની પોતાના કારભારી સાથે ગોઠવણ કીધી.

આ પેટી એક બંધીઆર ઓરડામાં તે રાખતો હતો જે ઓરડો રાબેતા પરમાણે બંધ કરવાને એક રાતરે ઘરની ચાકરડી ગેઈ, અને બીજે દીને સવારમાં ઊઠી તે ઓરડો જાહડવાનો હતો તેથી બતી બુજાવી નાખી તાંહાંજ એક કોચ ઊપર સુઇ ગઈ.

થોડીક રાત ગયા પછે ઓરડાનું બારણું ઊંઘાડી કોઈનાં આવતાં પગલાં પેલીએ સાંભલીઆં. તરત તેણીએ ધારીયું કે ચોર હશે તેથી ઘાંટ વજાડવાનો વીચાર કીધો; પણ એટલામાં બારણું ઊઘાડી કોઈ અંદર પેઠું તેથી તે દંમ મારી ગઇ.

આ અંદર આવનાર ધણી પેલા ઘરનો કારભારી હતો, અને તે સારીરીતે જાણતો હતો કે તે ઓરડામાં કોઇ સુતું નહી હતું તેથી બેપરવા ચાલી જઈ પેલી પઈસાની પેટી ઊંઘાડી અંદરથી કાંઇક કાહાડીઊ. એટલા વખતમાં પેલી દાસીએ બીહની બીહની આંખો ઊંઘાડી જોઇ લીધું કે આ કરપીણ તે ઘરનો કારભારીજ હતો.

જેવો પેલો કારભારી પેટી બંધ કરી આ કરપીણ રીતે મેલવેલા પઈસા લેઇ ચાલતી પકડેછે તેવી જ તેની નજર દાસીનાં કપડાં ઊપર પડી અને તે ચોંકી ઊભો રહયો.

દાસીએ જોયું કે આફત નજદીક આવીછે તેથી પોતે ભર ઊંગમાં હોય એવી રીતે ઊંગાઇ રહી. તોયે પેલાની ખાતરી થઇ નહી તેથી તરત ખીસાં માંહેથી ચલકતી છરી કાહાડી-આગલ ગીઓ, અને તપાસવા માંગીઊ કે જો જાગતી હશેતો ઘબરાઇને ઊઠસે.

આ વખતે દાસીએ સમયસુચકતા વાપડીને ઊંગાઇ હોય તેમ પડીજ રેહી. પેલાએ છરી છેક તેણીનાં ગલાં નજદીક ધરી અને તેની ધાર ગલાંને લગાડી તોયે પેલી જેમની તેમ પડી રેહી, જે ઊપરથી પેલા ચોરની ખાતરી થઇ કે તેને આ પાપમાં ફસેલો પેલીએ દીઠો નથી, તેથી તરત છરીબંધ કરી પોતાનાં ઘર ભણી ગએો. આ ઘર પણ લારડ કામેલફેરડનાંજ ચોકમાં હતું.

જેવો કારભારીએ રસતો લીધો તેવીજ પેલી દાસી ઊઠી જઈ પોતાનાં ધણીને ઊઠાડી ખરવે ફરીઆત

કહી, અને છેલે તેનાં ગલાં ઊપર છરી ધરી હતી તે કે હતાં બેસુધ થઈ પડી.

પેલો લારડ આ દાસીને પોતાની ધરીઆંણીને સોંપી કેટલાક ચાકરોને સાથે લેઈ પેલા કારભારીનાં મકાંન તરફ ગયો; પણ આ વાત તેનાં માંનવામાં હજીર સુધી આવતી નહી હતી.

એક ચાકર તરત પેલા કારભારીની ભીત ઊપર થઈ એક બારી ઊંઘાડી હતી તાંહાંથી જોયેછે તો તે પોતાનાં પાપનો બોજ (પેલા પઈસા) ખાંનામાં મુકતો હતો. તરત તેણે અંદર જઈ તેને પકડીઓ અને બારણાં ઊંઘાડી સરવેને દાખલ કીધા.

લારડની ખાતરી થવાથી તેને તરત પોલીસને હવાલે કીધો, અને બંદીખાનામાંજ પેલા કારભારીને જોગવાઈ મલવાથી પોતાને હાથે છરી વતે આપઘાત કીધો.

પેલીગંમ જરાવારે પેલી દાસી હુશીઆર થઈ પણ આ છરીની તેને એટલીતો અભત પેઠી હતી કે તે દીવસથી તે બેધેઆંન થઈ ગઇ.

સેરને માથે સવાસેર—એક ગુલામની વાત.

અમેરીકાના વરજીનીઆ.નામના શેહેરમાં થોડાંક વરસની વાતપર મેથીઊ હોબસન નામે એક ગુલામી હબસીઓનો વેપારી રેહેતો હતો. તે પોતે કાલી ચામડીનો હતો પણ તેણે સેમ નામનો સફેદ ચામડીનો એક હબસી વેચાતો લીધો હતો. સેમ લખી વાંચી જાણતો હતો અને બીજા ગુલામો કરતાં તે વધારે હુશીઆર તથા ચંચલ હતો. સેમ ને ચોરી કરવાની તથા જુઠું બોલવાની તથા-દારૂ પીવાની ઘણી ખરાબ ટેવ પડેલી હતી તેથી મેંથીઊ હોબસન તેને રોજ ખુબ પલાવ જમાડતો હતો. સેમ આ મારથી એટલોતો કંટાલીઓ કે તેણે પોતાના સેઠપર પોતાનો ખાર લેવાને મજબુત ઠેરાવ કીધો. સેમ સુધરીઓ એટલે તેનો સેઠ તેને નીયુ આરલીઅનસમાં કેટલાક ગુલામો સાથે વેચવા માટે લઇ આવીઓ. સેમને ખુબ ભપકાદાર પોશાકમાં તેનો સેઠ શેહેરમાં ફેરવતો હતો કે કોઈબી પુરૂશ એની ઊપર લોભાઈને એને મોટે દામે ખરીદ કરે. સેમ રસ્તામાં ફરતો હતો તેવામાં તેને એક ગરહસથ મલીઓ, જેણે એક ગુલામ ખરીદવાને પોતાની ખાંએશ દેખાડી. સેમ બોલીઓ કે "સાહેબ માહારી પાસે એક ગુલામછે કે જે કદાચ તહમુંને પસંદ પડશે." પેલો વેપારી બોલીઓ કે "તીઆરે તો સાહેબ તહમારી મોટી મેહેરબાની, આજ કેટલાએક દાહાડા થયા હું એક ગુલામને માટે ધુંધુંછુ, પણ મંહને કોઈ મલી શકતો નથી. સેઠ એની નકી કીમત મહને મેહેરબાની કરી કેહેશો?"

સામ બોલીયો "સાહેબ નકકી તહમુંને એના ૯૦૦ ડાલર ઈઆને ૨૨૫૦ રૂપીઆ પડશે. માલ પરમાંણે તો સાહેબ મુલ છેજ નહી. તે હાથનો ચોખો, બોલનો ખરો, અને નજરનો પાકછે. આલસ તો તેનામાં છેજ નહી. તમારી તે દાહાડી બોરી શકશે, માથુ હોરશે, તથા બુટ સાફ કરશે. હુંતો સાહેબ એના મોહામાથી બોલ કાહાડતાં ૧૫૦૦ ડાલર ઓકાવતે, પણ અભાગીઆમાં એક ખામી મુઈય."

પેલો વેપારી બોલીઓ "સાહેબ તેનામા શું ખોરછે?"

સેમ બોલીઓ "અરે સાહેબ બોલતાંબી હસવું આવેચ. તેના મનમા એવોજ વીચાર પેશી ગયલોછે કે તે સફેદ ચામડીનો માણસછે અને તે ગોલામ નથી."

પેલો વેપારી બોલીઓ "એટલુંજ કે સેઠ. એની કાંઇ ફકર નહી. સાહેબ કેહેવતછે કે માર આગલ ભુતબી નાહાસે."

સેમ બોલીઓ "હારે મેહેરબાન તહમેતો ગુલામોના વઇદજ છેઓ; તેની નાડ હાથમાં લાવતાં સાહેબને વીલમ કેટલો." પેલો વેપારી જે ઘણોજ ભોલો હતો તેણે સેમ સાહેબે જે કહયું હતું તે શઘલું માનયું. તે બોલીઓ કે "ઠીકછે સાહેબ આપણું સારૂં ઠેકો, પણ તે ગુલામ કયાંછે?"

સેમ બોલીયો "સાહેબ બારાંમાં આપણું વાહાણછે. તીઆં માહારા બીજા ગુલામો સાથે તે રહેલોછે" પેલો વેપારી બોલીયો "કાંઇ ચીંતા નહી મેહેરબાન. આ ૯૦૦ ડાલર ગણી લેઓ અને એની પોંચ મહને લખી આપો."

સેમે તરત પોંચ લખી આપી, સેમીઊએલ હોપકીનસ એવી સહી કીધી, અને પેલા વેપારીને કહયું જે તહમે વાંહાંણપર જાઓ અને કપતાંન સાહેબને માહારી સલામ કેહેજો, અને પુછજો જે મેથીઊ હોબસન (સેમનો સેઠ) નામનો ગુલામ કયાંહછે. પેલો વેપારી વાંહાંણપર ગયો અને કપતાનને પુછીયું કે

મથીઊ હોબસન નામનો ગુલામ કયાંછે. મથીઊ હોબસન તુતકપર બેસી બીડી પીતો હતો તેની પાસે કપતાંને પેલા વેપારીને મોકલીઓ. પેલો બોલો વેપારી હોબસનને જોઈ બોલીઓ કે "પોરીઆ તાહરૂં નામ હોબસન કે?"

હોબસન બોલીઓ કે "કેમ શું કામછે, મીજાજ માંને મીજાજમાંજ બોલોછો?"

પેલા વેપારી બોલીઓ "પોરીઆ ઠીક થયું તું મહને ઘણોજ કામ લાગશે."

હોબસનચીરડાઈને બોલીયો કે "કાકા તપાસીને બોલો. તહમે સુકાછો?"

પેલો વેપારી બોલીયો કે "લે અમથી છુકર મા કર; ૯૦૦ ડાલર આપી મેં તુંને તારા સેઠ સેમીઊએલ 'હોપકીનસ પાસેથી વેચાતો લીધોછે. પૈસાના પૈસા આપીઆ ને વલી તું સામો પતરાજી કરેછે. ઊઠ હવેતો હું તાહારો સેઠ થયોછું, સેમીઊએલ સાહેબબી હમણા આવતા હશે.

હોબસનનો મીજાજ એકદમ ગયો. ખુબ જોસાથી ને બોલીઓ કે "કાકા તહમારી શુધ બુધ ઠેકાણે છે કે નહી, શું તહમારી આંખ નથી કે હું સફેદ ચામડીનો માણસ છું?"

. પેલો વેપારી બોલીઓ કે "ચપાડ હરામખોર તાહારી જબાં; તાહારા માથામાનો શઘલો પવન એક દજન ચપાગથી હું તરત કાહાડી નાખશ. તાહારા સેઠે જે વાત કહી તે ખરીછે કે હબસી હોવા છતાં તું ગોરા આદમીમાં પેસવાનો દાવો કરેછે. સેમીઊએલ સાહેબનો હાથ જો ઊપડને તો તાહારી સુધ ઠેકાણે કોએ દાહાડેની આવી હોને, પણ તે ગરીબ સેઠનુ રાજ ગયું અને હવે તું માહરો ગુલામ થયોછે." હેવામાં હોબસને પેલા વેપારીને એક જોરથી મુકી મારી, અને પેલા વેપારીએ જોરથી હોબસનનો તોટો પકડીયો. પોલીસ વચમાં પડી અને હોબસનને જાંહાંસુધી તે યુનાઇટેડ સટેટસનો ગોરો આદમીછે એવું પુરવાર થાય તાંહાંસુધી તેઆધીસે બંદીખાને કેદ કરવાનો હોકમ દીધો. સેમ એટલામાં એક વાંહાણમાં બેસી કોઈ નામન બંદર તરફ વરેણા વાવી ગયો, અને નશામાં હોબસને પોતાનો ગુલામ ખોયો, અને બંદીખાનુ બોગવીયુ, અને પેલા વેપારીએ પોતાના ૯૦૦ ડાલરપર સોસ મુકી.

દરીયામાં ટેલીગરાફ.

ઈલેકટરીક (વીજલીના) ટેલીગરાફની મદદથી એક દેશ માહેથી બીજા દેશમાં સંદેશા મોકલવામાં આવેછે. વીજલી પેદા કરવાને અને સંદેશા મોકલવાને માટે તરણ ચીજ અગતનીછે. ધાતુ અને તેજાબ યા લોહચુંબની મદદથી વીજલી પેદા થાયેછે; સંદેશા લેઈ જવાને માટે ધાતુના તાર ગોઠવવામાં આવેછે અને સંદેશા વાંચવાને માટે કેટલીએક જાતના હથીયારો વાપડવામાં આવેછે

જમીન ઊપર ખુટા મારીને તે ઊપર તાર ગોઠવવામાં આવેછે, પણ જારે બે દેસની વચે મોટો દરીઓ આવેછે તારે તાર ગોઠવવામાં ઘણી સંભાલ લેવી પડેછે. દરીયામાં તાર ગોઠવતાં ઘણી અડચણો નડેછે. કેટલાએક હજાર માઈલનો એકજ તાર દરીયામાં ગોઠવી જવો અને તાર તુટી નહીં જાયે, યા ખરાબ નહી થઇ જાયે એવો બનાવવો કાંઈ સેહેલ કાંમ નથી.

ઈ. સ. ૧૮૫૮ માં પેહેલવેહેલાં ઇંગલંડ અને અમેરીકાખંડ વચે તાર મુકવામાં આવીયો હતો; તે એટલોતો ખામી ભરેલો હતો કે વારેવડીએ તુટી જતો હતો, અને કોહીને ચવાઈ જતો હતો. ગયાં બે વરસ થયાં એટલે ઈ. સ. ૧૮૬૫ માં ફેરીથી નવોં તાર ગોઠવવામાં આવીયો હતો. તે પેહેલાં કરતાં બનાવટમાં ઘણી રીતે સરસ હતો.

દરીયામાં ગોઠવવાને માટે તાર બનાવવામાં તરણ ચીજ ધેયાનમાં રાખવી જોઈયેછ. પેહેલાં દરીયાનું તલીયું કેવી તરેહનુંછે, સપાટ ઈયા ઊચું નીચુંછે. બીજું દરીયાનુ પાંણી તાર ઊપર શું ખરાબ અસર કરેછે, અને તરીજું દરીયાના જાંનવરોથી શું નુકસાની થાયેછે. એ બાબદ ઊપર થોડુંએક વીસતારીને જણાવવાની જરૂરછે.

પેહેલાં; જો દરીયાનું તલીયું એક ગમથી ઘણું જ ઊડું હોયે અને આગલ જતાં મોહોટો પાહાડ ઊઠી આવીયો હોયેતો તાર વધારે ખપેછે. ઇંગલંડ અને અમેરીકા વચે, નજદીક ૨,૦૦૦ માઇલની વેગલાઈમાં, ૬૨૦ માઈલ લાંબો તાર વધારે ખપીયો હતો, માતરે દરીયાના તલીયાની ઊંચાઇ નીચાઈથી તાર વધારે ખપતો નથી, પણ વાંહાણ આરૂં તીહું જવાથી તાર પણ આરો તીરો મુકાયેછે અને તેથી વધારે ખપેછે.

તાર ગોઠવવામાં ઊંચાઈ નીચાઈ નડેછે; એટલું

જ નહી પણ દરીયાનુ તલીયું ઘણુંજ ઊંડુ હોવાથી
તારના વજનને લીધે બીજી અડચણો પડેછે. ઈંગ
લંડ અને અમેરીકા વચેના આટલાનટીક માહાસાગર
કેટલીએક જગા ઊપર નજદીક હડી માઈલ ઊંડોછે.
હવે તારને એટલો જોરેમંદ બનાવેલોછે કે તે દર મા
ઈલે ૭ાા ટનનું જોર વગર તુટવે ખમી શકેછે; અને
તારનું વજન પાંણીમાં દર માઈલે માતરે ૧૪ હંડરવે
ટ થાયેછે, તારે ઘણામાં ઘણું જોર બે ટનનું થાયેછે તે
ચેહેલથી ખમી શકેછે.

વલી એ સીવાએ બીજી અડચણો પડેછે. ઘ
ણી વેલા તાર કામ કરી શકતો નથી. તેનું કારણ
એમ માલમ પડીયુંછે કેજમીન માહે લોહોચુંબકનું જો
ર ચાલે છે, અને જારે તે જોર વધેછે તારે તે તારમાં ૫
રી વલીને વીજલીનું જોર તોડેછે. હાલ સુધી એવો ઊ
પાયે માલમ પડીયો નથી કે લોહોચુંબકનું જોર તારમાં
જતું અટકવાઇ શકાયે. કાચ, ગટાપરચા અને એવી
જ બીજી ચીજોનું પર વીજલીને બાહેરથી આવતાં
અટકાવેછે, પણ એ ચીજો લોહોચુંબકના જોરને તોડી
શકતાં નથી. ગયા વરસના સપટેમબર મહીનામાં લં
ડન શેહેરમાં તોફાંણ થયું હતું, અને તરણ દીવસ લ
ગી તારમાં સંદેશા ચાલતા અટકી પડીયા હતા, એ
તોફાંણમાંલોહોચુંબકનું જોર વધુ હતું.

દરીયામાં તાર ગોઠવતા બીજી અડચણ એ પડે
છે કે ખારૂં પાણી તારને બીગાડેછે. એનો અટકાવ
કરવાને માટે તરાંબાના તારની આસપાસ લોહોડાંના
તાર વીટાલેલાછે, પણ લોહોડાંનાં તારથી કાંઈ પણ અ
ડચણ તલતી નથી એટલા માટે તેની ઊપર જસતનું
એક પર આપેછે અથવા તો ઊપર ડાંમરમાં બોલેલો
કાઠો વીટાલેછે.

પણ એ સીવાએ બીજી અડચણ એછે કે દ
રીયાની તલીયે પાંણીનાં મોજા ચાલી જાયેછે અને તે
થી તાર ખડક સાથે અડકાઇને ઘસાઈ જાયેછે.

વલી તાર ઊપર પાંણી એખલુંજ અસર કર
તું નથી. દરીયામાં કાંઈ લખોખંદ જાંનવરો તારની
ઊપર વલગી પડેછે, અને કાઠાને કરડીને તાર ઊંઘાડા
પાડેછે, અને પછી પાંણી તે ઊપર જલદીથી અસર
કરેછે. વલી જાંહાંથી તાર જુલનો હોયેછે તાંહાં કાં
ઈ લખોખંદ ફાલુ અને બીજાં નાંહાંનાં જાનવરો વલ
ગેછે, અને તેનું જોર એટલુંતો થાયેછે કે તાર ખમી શ
કતો નથી અને વારેઘડીએ તુટી જાયેછે. કેટલાં જાં
નવરો એવાં આવેછે કે ગમે તેવી કઠણ ચીજ હોય
છે તેમાં ભોક પાડેછે, તારે તેવોનાં દંખ આગલ તાર
નો શું ગુજાકોછે ?

વળી તારના છેડા ગોઠવવાને માટે કેવી જાત
નો કીનારો પસંદ કરવો જોઇયે તે અગતનુંછે. જે
જમીન આગલ ખાડી અથવા ઊપસાગરનો કીનારો
આવેલો હોયે તે જગા પસંદ કરવા લાયેકછે; કાંયેકે
તાંહાં પાંણીનું જોર ઘણું હોતું નહી અને તાંહાંનાં પાં
ણી પણ કોઈ વખતે ઊડાં હોયેછે; પણ એવી જગા
ઊપર વાહાણ લંગરવામાં આવેછે અને તારના દોર
ડાં સાથે ભેરવાઇને નુકસાની કરેછે, તેટલા માટે એવું
બંદર પસંદ કરવું, કે જાંહાં વેપાર થોડો હોયે અને
તાંહાં વાહાણ આવવાનું કારણ નહી પડે. દરીયામાં
ગયેલી ઊંચી ટેંકવાલી જમીન પસંદ કરવી નહી. જો
કે કીનારેથી જરા દુર પાંણી ઘણા ઊડાં હોયેછે અ
ને વાહાણ લંગરવાની ધાસતી પણ રેહેતી નથી તોય
પણ એવી જગા પસંદ કરવા લાયેક નથી, કાંયેકે તાં
હાં મોજાઓનું જોર ઘણું હોયેછે અને તેથી ખચીતથી
તારને વારેઘડીએ નુકસાની કરેયા વગર રેહેજ નહી.

આયરલાંડની દક્ષીણ તરફ વાલેનસીયા નામ
નુ ટાપુ આવેલુંછે, તેની પસચીમ બાજુએ ફાઇલ હોમે
રમ નામનો ઊપસાગરછે, તાંહાં હાલના તારનો એક
છેડો આવેલોછે. બીજો છેડો અમેરીકામાં નીયુફાઊન
ડ લાંનડના કીનારા આગલ તરીનીટી નામનો ઊપ
સાગર આવેલોછે, તાંહાં મુકવામાં આવેયોછે. નજદી
ક ૧૧૫૦ માઇલ પસાર થયા પછી દરીયો વધારે ઊં
ડો માલમ પડીયો હતો.

હાલના તારની બનાવટ આગલના કરતાં કેટ
લીએક રીતે જુદીછે. બેઉમાં તરાંબાંના સાત તાર
મુકેલા હતા, પણ હાલનો તાર નજદીક તરણઘણો વ
જનમાં ભારીછે. એક માઈલનો તાર ૩૦૦ રતલ
વજનમાં થાયેછે. આગલા તારને ગટાપરચાના તર
ણ પરમાં વીટાલેલો હતો, અને દર માઈલે વજનમાં
૨૬૧ રતલ હતો. હાલનાં તારમાં ચાર પરછે અ
ને વજનમાં ૪૦૦ રતલછે. એ ગુચલાનો ઘેરાવ ન
જદીક અરધો ઈંચ થાયેછે. એ તારના જથાને સ
લામત રાખવાને માટે આગલ તેને ડામરમાં બોરેલા
કાઠાએ વીટાલીને તેની ઊપર અધાર લોહોડાના

સ્ત્રીઓએ ભણવા વિશે.

અન્તર બાહ્ય લાપિક.—દોહોરા.

સ્ત્રીઓ ભણે જો ભાવથી, કડું કષ્ટક સૌ જાય;
બોધ લઇ સૌ બાળકો, હુસ્યાર હરખે થાય.
ધરે ગુણ સી સરસ્વતી, જ્ઞાન વંત કેવાય;
જે ભણી ગણી પુરિ બને, ન કોઇથિ છેતરાય.
કો ભુત ભમાડા વેમની, માંને નહી તે વાત;
ઇસ્કિ ઠાઠ અને માટથી, વળી રહે દુર તે સાત.
નામ ન લે કઠોરતનું, ધારે ધણીનું સુખ;
રહે સંસારી વાતમાં, રોજ દિન હસતે મુખ.
વાંચિ સીબોધ બોધથી, થાજો સદગુણિ નાર;
ચેતવણી કાજ છે લખ્યા, સૌજ શબ્દો આ હાર.

લા૦ દાસ.

ઇશ્વર પ્રાર્થના.

ભુજંગી છંદ.

પ્રભુજી તમારી શું ગાઇએ વખાણો;
તમોતો સઉમાં અધીકે પ્રમાણો;
નથી મુજમાં જ્ઞાન બુધ્ધિ અધીકે,
ગીતો તુજ વિસ્તર ગાવા અનેકે; ૧
બહુ સાધું સંતો દસ્તુરો દરેકે,
સહુ ગાઇ થાકયા પંદીતો વદીકે;
કરી કાગળો લો પૃથ્વી જો ભરીને,
કરો સ્યાઇ ભેગી સમુદ્ર ભરીને; ૨
કરો લેખણો ડાળી કાપિ દરેકે,
નહી થાએ સંપુર્ણ સ્તુતી અદીકે,
ખુબીવંત હેવો ખરો ઇશ તેને,
ભજો ભાઇ ભાવે સહેતે કરીને; ૩
મળે જેથી પાપો તની મુક્તિ સારી,
પડીને ભજો ખૂબ આનંદકારી;
ખરૂ સુખતોછે નકી તેજ ભાઇ,
કરી બંદગી જાવું સ્વર્ગ નિમાઇ; ૪

લા૦ દાસ.

ચુક—ડીસેમબર માસનાં રમુજે કુરસતનાં તરીજાં ઉ ખાણાંમાં "મારા નામના પેહલા અને બીજા અક્ષરથી મારા પીતરાઇનું નાંમ બનેછે," તેને ઠેકાણે મારા નાંમનાં પેહલા અને તરીજા અક્ષરથી, કરી વાંચવું.

પોંહોંચ.

નાંમદાર ગવરનર સર બારટલ તથા લેડી અને મીસ ફરીઅ તથા ગવરનરના કારભારીઓ સુધાંનો એક નકશ "ફોટોગરાફ" હીમ્મતલાલ લીલાધરની અને વારતની તરફથી હમોને ભેટ મળીઓ તેની પોહોંચ માન સાથે કબુલ રાખીએ છઇએ. આ છબી માં નામદાર ગવરનર તથા લેડી ફરીઅરનો દેખાવ એટલોતો આ બેહુબ આવીઓછે કે જેઓએ એક વારબી આ જોડાને દીઠું હો તેઓને આ છબી જોતાંવેત તરત માલમ પડી આવે.

આ નમુના ઉપરથી હમો ખાતરીથી કહી શકીએ છઇએ કે આ છબી પાડનાર ઇંગરેજો પોતાના હોનરની ઘણીજ અછી મા હીતી ધરાવેછે.

તંનદરોસતી ચોપાંનીઆના તરણ આંક હમોને મળીઆછે. આ ચોપાંનીઊ દર મહીને નીકળશે અને એનો લખનાર વઇદક ખાતાંની કેળવણી લેઇ પસાર થએલો એક પારશી ગરાડયુટછે.

તંનદરોસતી જાળવવાને માટે કુદરતના કાયદા બરાબર સમ જવાની સરવેને અગતછે પણ માઠા ભાગ્યેજ આપણાં દેશીઓ માં એ બાબદની એટલીતો થોડી માહીતીછે કે જેથી વારંવાર નઠવી બાબદમાંથી ડાકટરોને મેહનત આપેછે અને ઘણીવાર એ વી સાધારણ સમજ નહી ધરાવવાથી જખમકાર દુખો પોતાની ઉપર લાવી મેલેછે. એવી બાબદની સાધારણ સમજણ અને બીજી દ રએક માણસને જાણવા જોગ વઇદક શાસતરની અને તંનદરોસ તીને લગતી બાબદો આ ચોપાંનીઆમાં લખાવા માંડીછે જે બા બદો સરવે મરદો તેમજ ઓરતો અને ઉછરતા જુવાનોને જાણ વાની ઘણીજ અગતછે.

આ ચોપાંનીઆનો બોહોળો ફેલાવો થાય અને આપણ દેશીઓમાં આવી સાધારણ સમજણની ખોટ અને ખામીછે તે જ લદીથી પુરાએ એટલા માટે આ ચોપાંનીઆની ઘણીજ જુજ કી મત રાખીછે, અને આ લખનારે એક દોકડાની હાંસલ વગર પર જાની એક અગતની બાબદમાં સેવા બજાવવાને માથે લીધુછે તે માટે હમો તેનો પરજા તરફથી ઉપકાર માંનીએ છઇએ અને આ સુભ કામ ચાલુ રાખી દેશીઓને ફાએદો કરેઓ જાએ એવી હ મો આરજુ રાખીએ છઇએ.

પેહલા આંકમાં આ ચોપાંનીઆની અગત તથા તંનદરોસ તી કેમ જાળવવી તે ઉપર કેટલુંક લખવામાં આવીઊછે. વળી એજ આંકમાં મુંબઇમાં ચાલુ રોગ—તાપ, કલેજું, અને બળીથ ડર એ બાબદો વાચીઆથી કેટલોક ખુલાસો માલમ પડછે જેથી દેશીઓનો મોટો ભાગ અજાણ્યોછે.

બીજા આંકમાં મુંબઇ શેહરની આબોહવા, 'માણસનો ખોરા ક, અને લગન, એ બાબદો ઘણીજ રસીલી તેમજ ઉપયોગી રી તે રચીછે. એ વગેરે બીજી બાબદો, પણ જાણવા જોગ દીછે. આ બધી બાબદમાં લગનની બાબદ ઉપર હમો હમારા દેશીઓને ધીઆંન આપવા કહીએ છઇએ અને આશા રાખીએછ કે તે વાં ચવા બાદ તેઓ પોતાના આગલા વીચારો ફેરવશે.

જરતોસતી અભીઆસનો પાંચમો આંક કુરપાની રાહે મળીઆછે. એ આંકમાં અસતોદાનની બાબદ કેટલીક નવી બા બદો ઉપર અજવાળું નાખેછે.

ફરથીસને બનાવેલી પ્રમાણ બંધીની તવારીખની બાબદ વાં ચીઆથી દેશીઓને કાંઇબી ખ્યાલ આવશે કે અસલી જમાં નામાં સઘળું દુખી ગયલું તેને યુરોપીઅન વીદીઆરથીઓ તવારી ખ વગરતો ખરૂંજ પણ તે વીશે એક બોલબી જણાએલો નહી તે છતાં તે દુખી ગયલાને વીદીઆ બળથી તેરવી કાઢાછે અને આપણી નજર સાંમે આબેહુબ તે વખતની ઇમારત ધરેછે. આ બા બદ ખરેજ વાંચવા જોગછે.

દેશી મીતર નાંમનાં ચોપાંનીઆનો એક અંક તેના બના વનાર તરફથી હમોને મળીઓછે. એ ચોપાનીઊં દર મહીને ની કળશે અને તેની કીમત ઘણીજ હલકી રાખવામાં આવીછે.

આ ચોપાંનીઆમાં "જરતોસતી મજહબ તથા ફરીએતન રી" વીશે એક બાબદ આવીછે તે ઉપરથી માલમ પડેછે કે આ લખનારનો એતેકાદ ખરીસતી મજહબ ઉપરછે. જોકે આ ચોપાં નીઊ ધરમ સંબંધી બાબદમાં નહી તોપણ બીજી બાબદમાં દેશી ઓને ઉપયોગી થઇ પડશે એવી હમો આશા રાખીએ છઇએ.

સ્ત્રીબોધ

પુસ્તક ૪૧ મું. ફેબરવારી ૧૮૯૭ આંક ૨ જો.

પતીવરતા બાયડીનો વેહમી ભરતાર.

—:o:—

ભાગ ૪ થો.

પ્રકરણ ૧ લું.

જુવાનીનો જોસરો—ડાહાપણની સલાહ.

પાદશાહ હાતમે પોતાના બેટા નરીમાનને જે સખ્ત ઠપકો આપેઓ હતો તેથી તે શાહજાદો ઘણો બેચેન થઈ ગયો. પોતાની મોહોરદાર નવાજબાનુને પાહાદશાહે જે ધીકારની નજરથી જોઈ તે ઉપરથી શાહજાદા નરીમાનનાં દીલમાં કરોધનો આતસ વરસવા લાગો. નવાજબાનું જે આટલું શુધી ચુપ હતી તે હીંમતથી બોલી કે "પાહાદશાહ હાતમની હું ઘણી દરકાર કરતી નથી. હું તેહેને કેહેવાને તઈયાર હતી કે જે સુરય તેહેના નાદર મેહેલને ચકચકીટ કરેછે, તેજ સુરય માહારી ગરીબ ઝુપડીપર તેના સુંદર કીરણો ફેંકેછે. માહારા જીગરના હાર નરીમાન આ ગરીબ ઝુપડીમાંથી તાહારાં પગલાં પાછાં ફેરવ નહીંતર તાહારા બાપનો કોપ તાહારી ઉપર ઉતરશે. તાહારી પોતાની હાલતપર માહારા દીલદાર તું નેગાહ કર. જે સપનામાં તુએ મહને ગરકાવ કીધી હતી તે સપનું હવે વહી ગયુંછે અને તાહારા બાપની નારાજી છતાં દીલાવર દેશની રાણી થવી તે કરતાં શુખ અને આરામમાં માહારાં મેંઢાં બકરાંની રાણી થવા હું વધારે બેહેતર ગણુંછું; દોડ નરીમાન તાહારા મેહેલ તરફ દોડ. માહારાં આંસુની નદી આ પહોળા મેદાનમાં દોહે તોયપણ તાહારી મોહોબતની ઈયાદ નરીમાન માહારા દીલમાંથી નાબુદ થનાર નથી."

પણ નરીમાન કાંઈ હીચકારો ન હતો કે પોતાની ખરી મોહોબત એક ખુબશુરત કાબેલ તથા દાનાવ સ્ત્રી સાથે બાંધેલી પોતાના બાપની ધમકીથી છોડી દે. તેના બાપની દોલત તથા તેના રાજપાટનો વારેશ તે હતો, પણ તેની દરકાર કરવે પોતાની મોહોબત આગલ પોતાના બાપનું કાંઈ પણ ચાલવા દેવાને તે ખુશી ન હતો.

જાનબખશ જે પાહાદશાહની પછવાડે રહયો હતો તેની ખાતરી થઈ કે નરીમાનને નવાજબાનુથી જુદી પાડવી એ બાવલના ઝાડપરથી આંબા તોડયા સરખુંછે. ભર દરીઓ ઓલંગી આવેલી એક કીસતી નદી કાઠે ઉભે તેહેવો હાલ આ જોડાંનો જોઈ ભલા જાનબખશના દીલમાં રેહેમદીલી આવવા લાગી. નરીમાનની મોહોબતમાં ખલલ કરવી એ જાનબખશને મલલીનો માલો ચુંથવા શરીખું લાગું. બુઢા જાનબખશે નરીમાનનો હાથ પકડીને કહયું કે "બેટા હીંમત ધર. તાહારા બાપનાં સવભાવથી તું સારીપેઠે વાકેફછે અને હાલ તેહેની સાથે તકરાર કરવી એ પવન સાથે લડયા બરાબરછે, તેથી હાલ બાહાદશાહ આગલ જવાનું તું મોકુફ રાખ."

નરીમાન—પીયારા જાનબખશ એવોજ માહારો વીચારછે કે દીલાવરને છેલલી સલામ કરવા હું ધારૂંછું. માહારા કરૂર પીતાના પંજામાંથી છટકવું હું સાંપની ફેણુથી છટકયા બરાબર ગણુંછું. માહાસાગર જો પોતાનો છુપો ખજાનો માહારા પગ તલે મેલે; આખી પુરૂથવી જો પોતાનાં પેટારખાનાનો દરવીઅ મહને નવાજેશ કરે તોબી જાનબખશ હું માહારો કોલ પાછો ફેરવનાર નથી. મેહેલે અને મંદીરે આરામ કરી મોહોબતની અગનીમાં સારાં હાડને પજલાવવું તે કરતાં સનેઆસીની ઝુપડીમાં ઘાસપર બીછાનું કરી નવાજની મોહોબત ભોગવવી હું કરોડઘણું સરસ ગણુંછું. જયારે માહારા પીતાની નજર આગલથી હું ગુમ થવશ તીઆરે પયારા જાનબખશ તાહારી ઉતમ સલાહ તેને આપજે. હું અને માહારૂં નસીબ સાથે છઈયે. એક જાહાજ હાલ તઈયારછે જે પર સવાર થઇ હમો જલદી આ દેશથી રૂખશત લઈશું. કયાં હમો જવા ધારીએ છઈએ તે જાણવાની તુંને અગત નથી."

જાનબખશે વીચાર કીધો કે આજ કેટલાં વરસ થયાં હું ગુલસતાનથી તરીપારછું તેથી પાછું માહારૂં વતન જોવાને અને માહારા આગલા ધણી પાદશાહ જોરાવરને મલવાને બીજી વધારે શારી ટક મલનાર નથી, તેથી જો કાંઈ પણ કરીને નરીમાન તથા નવાજબાનુંને હું ગુલસતાન શેહેર મોકલું તો એઓની પુઠે મહને જવાને બની આવે, તથા માહારી તથા એઓની બેહુની મતલબ સમવાઈ શકાએ. એવા વીચારથી તે બોલયો કે "બેટા નરીમાન હું તાહારા પીતાનો મોહોટો દોસતછું, તાહારૂં કાંઈ પણ રીતે સારૂં થાય

એમાં હું મથનછું અને તેથી કરી મજ સરખા એક કસાયલા બુઢાની શીખામણ તથા સલાહપર જો તું અમલ કરે તો તુંહને અપરમપાર ફાયદો તથા લાભ મલશે હું તુંહને એવી જગાએ મોકલું કે જયાંહ તુંહને તાહારી આબરૂ પરમાંણે માન તથા આદરભાવ મલશે, અને જયાંહ તાહારી મોહોરદાર સાથે તું વગર હરકતે નેકા કરી શકશે.

નરીમાન—હેં હેં જાનબખ્શ એમ શું બની શકે ! ખરેખર એતો એક મોજેજો કેહેવાય.

જાનબખશ—તું કેઇ જગાએ જવા ધારેછે ?

નરીમાન—હજુર શુધી મેં મુતલક વીચાર કીધો નથી પણ સરવે ચીજ કીસમત પર રાખેલીછે.

જાનબખશ—તીયારે ધીયાન ધરીને સાંભલ. જો તું આ દેશમાંથી જવાજ ધારતો હોયતો ગુલસતાન દેશ જવાની હું તુંહને મજબુત ભલામન કરૂંછું. જોરાવર બાહાદશાહ તાહારી બનતી મદારત કરશે અને તાહારા બાપને જે અપમાન આપયુંચ તેને માટે તાહારી પાસે દરગુજરી માંગશે.

નરીમાન—પણ હું જોરાવર પાસે શા બાહાનાથી જાઉં ?

જાનબખશ—એમ કેહેજે કે માહારા બાપ હાતમે મહને તુંને દીલાશો દેવા મોકલેલોછે.

નરીમાન—પણ બુઢા જાનબખશ પાહાદશાહ હાતમના બેટા સરખો ઠાઠ રાખવાને હમારી પાસે કાંઈપણ નગદ નથી.

જાનબખશ—દરનાં; બેટા ગુલેસતાનની શઘલી માહારી જાગીર તાહારેજ માટેછે.

જાનબખશની આવી મમતા ભરેલી ચાલથી શાહજાદા નરીમાનને ઘણોજ હરખ પેદા થયો. તેણે બુઢા જાનબખશની દરેક સલાહ પરમાણે ચાલવાનો મજબુત ઠેરાવ કીધો. જાનબખશના કહેવાથી તેણે પોતાનો પોશાક ઉતારી એક ખરવાદનો પોશાક લીધો, અને બુઢા જાનબખશના આશીરવાદ લઈ નરીમાન અને નવાજબાનુ હસતે મોહોડે દીલાવર દેશ છોડી ગુલેસતાન તરફ જવાને વાહાણમાં સવાર થઈ હંકારી ગયાં.

પ્રકરણ ૧ જું.

કરતુક તેવાં પરીણામ—મોહોબતનું સંકટ.

"કર તેવું જો" તે પરમાણે બાહાદશાહ જોરાવર પોતાનાં કરતુકોનાં પરીનામ ચાખતો હતો. પોતાની રાણી ગુલમોહોર તથા પોતાના બેટા સોહોરાબના મોહોતને માટે જોરાવર હરદમ રૂદન કરતો હતો. જે નીરદોશ બાલકને તેણે રૂસતમ ગોડે હાર કરાવવા મોકલીઉં હતું તેનો ગમ પણ પાદશાહ જોરાવર પોતાના દીલથી ભુલીયો ન હતો. મેહેરબાનું હરદમ પાહાદશાહની બેટ લેતી હતી અને એ બલી ઉમરાવજાદી પોતાની ચકતી મુનમ મીઠા શબદોથી પાદશાહના ઘાહ રૂજાવતી હતી. જોરાવર બોલીયો કે "ઓ કમબખત, કમબખત, ખરોજ હું કમબખત ! ગુલમોહોર તાહારી ઘેરમાથી એક શબદ પણ બોલ અને દુખીઆરા તાહારા બાપારના જીવને નીરાશીના અંધારમાંથી તારવી કાહાડ. જયારે તાહારી નેકીનો વીચાર કરી માહારા જીવને સંતાકુચ, તીયારે માહારા કરતુકોની ઈયાદ માહારાં દીલને તીરની માફક વીધેચ. ધનમાલ, સુખપાલ, સાહેબી કરતી માહારી ગુલમોહોર, ગુલલાલા સમ ફુલતી કાં ઘેરમાં આજ સુતી ? નીરદોશ તનના બાલક બે, ગુલાબની ખીલતી મોહોર જાલમી હાથે કીધાં જબે, માતા બાલકનો એકજ ઘેરં.

મેહેરબાનુ—નામવર પાદશાહા ગુલમોહોર સંરખી રાણી સારી પરૂથવી જો તું ધુનેતો તુને મલનાર નથી. તે રાણીને માતર અદેખાઇને લીધે તુંએ ઠાર કીધીછે.

જોરાવર—મેં ઠાર કીધી ! અરે મેહેરબાનું ફરીથી એ શબદ બોલતી ના.

નોદર (એક ઉમરાવ)—બાનું નહીં નહીં તાહારા મોહોમાંથી બીજા વચનો નીકલતે તો પાદશાહને એટલો ખેદ થતો અટકતે.

મેહેરબાનુ—તહમારો શું એવો વીચારછે કે બાહાદશાહ બીજી રાણી કરે ?

નોદર—જો એમ નહીં થાયતો રાજને મોહોટી હાણી પોહોચે

મેહેરબાનુ—ગુલમોહોર સરખી રાણી ફરીથી મલનાર નથી. અને બીજું દેવોના હોકમની સામે આપણથી થવાઈ શકાય નહી, કારણ કે જયાંહ શુધી પાહાદશાહની ખોવાઈ ગએલી બેટી પાછી નહી મલે તીયાંસુધી પાદશાહ જોરાવરને તીયાં ફરજંદની વરધી થનાર નથી એવી અગમચેતી ઓપાલોને મોહોડેથી અગાઉ થઇ ચુકીછે, અને પાહાદશાહની બેટી પાછી આવી મલે અને માહરો ધણી રૂસતમ પોતાની ઘોરમાંથી પાછો દેખાવ દીએ એ માનવું અકલથી સરીઆમ ઉલટુંછે.

જોરાવર—મેહેરબાનુ હું કંસમ ખાઉંછું કે તાહારા હોકમ વગર ફરી હું કોઈ સાથ નેકા કરનાર નથી.

એટલામાં પાહાદશાહ જોરાવરને ખબર મલી કે દીલાવર દેશનો શાહજાદો નરીમાન અને તેની નામવર બાનું નવાજ તેને મલવા માટે મેહેલ ભણી આવેછે. પાહાદશાહ તેઓને મલવાને બાહાર નીકલેઓ અને આ નીચે દાંકેલી તેઓ વચ્ચે ગોફતેગો થઈ.

જોરાવર—આવ બેટા નરીમાન આવ. તુંહને જોયાથી માહારી છાતીમાં હરખ સમાતો નથી. તાહારા અને તાહારા પીતાનાં ચેહેરામા હું કયો ફરક જોતો નથી અને આજ માહરે તાંહાં પાદશાહ હાતમ પોતે આવયો હોય એવું હું ગણુંછું. બેટી તું પણ હીઆં આવી તેથી હું તારો મોટો આભારી થયો છું. અરે ઓ ઈશવર માહારી પણ બેટી જો હોત તો આજ તાહારા શરખી દેખાત. ઈશવરનો કોપ માહારી ઉપર ઉતરયો અને બરગસને દાહાડે હાતમ સરખા પાહાદશાહની મેં દોસતી ખોઈ.

નરીમાન—બાહાદશાહ જોરાવર હું માહારા પીતા હાતમનાં હોકમથી ગુલેસતાન આવયોછું, અને મહને કેહેવા ફરમાવયુંછે કે હજુર સુધી ગુલેસતાનનાં બાહાદશાહ અને દીલાવરનાં બાદશાહ ભાઈઓછે. જે દોસતી માહારા પીતાએ તહમો નામવર સાથે નાનપણથી રાખી હતી તે હજી કાએમ છે અને કુલ પરૂથવીનું લશકર સામું ફરે તોપણ દીલાવર ગુલેસતાંન સંગાથે વેર બાંધનાર નથી.

જોરાવર—એ નેક પીતાનાં નેક પુત ! તાહારા બોલો ગમે એવા મધુર પણ મહને ઝેહેર સરીખા લાગેછે. તાહારા પીતા સામે જે મેં નાહેક વેર વસાવ્યું હતું તે માટે હું દીલોજાનથી પશચાતાપ કરૂંછું, અને માહારી બદી માટે મહને નેક બદલો મલે તે માટે હું ઘણો પશેમાન થાઉંછું.

નોદર—(તરત આવેછે) પાદશાહ સલામત દીલાવરનો નામવર સરદાર હાતમ હમણા મુલાકાતને માટે આવે છે, અને મહને ફરમાવયુંછે કે શાહજાદો નરીમાન જે ગુપચુપ દીલાવરથી એક ભરવાડની બેટી સાથે નીકલી આવયોછે તેને નાહાસવાની તક આંપવી નહી.

જોરાવર—હાતમ કયાંહ છે ? બોલ.

નોદર—હમણાં માહારી પુઠે આવેછે. જાનબખશ પણ સાથેછે. વાટમાં આ બાનું (નવાજ) નો પીતા અને ભાઈ પાહાદશાહ હાતમને ભેટયા કે જેઓને સુલીએ ચ્હડાવવાને પાદશાહે ધમકી આપીછે.

નવાજબાનું—અરે માહારા ગરીબડા બાપ તાહારા શા હાલ થશે. દીલદાર નરીમાન ઈશવર આપણા નેકામાં રાજી નથી.

નરીમાન—જાનબખશ, તાહારો દોજખમાં ઠાર થજો. તુંએ હમારૂં સતયાનાશ વાલયુંછે.

જોરાવર—બેટા નરીમાન શું નવાજ રાજાની દીકરીછે ?

નરીમાન—હા હા જયારે માહારી સાથે એ પરણીચ તયારે એ રાજાનીજ બેટીછે.

જોરાવર—બેટા હું ઘણોજ દીલગીર છું કે તુંને તાહારા બાપ સાથે અનબનાવ થયોછે. જેવી તાહારી માસુક ખુબસુરતછે તેવીજ જો ઉતમ તાબમની હોતતો આટલી બધી પીડા તુંને વલગત નહી.

નરીમાન—નામવર પાહાદશાહ, ગમે એવો હમારી પર ગજબ પડે તોયપણ હમારી મોહોબત એક તણખાં ભાર પણ કમતર થનાર નથી. હે મુરબી ખાવંદ એક તહમારી પાસ માહારી અરજછે અને તે હું ઘણીજ કાકલુદીથી તહમારી આગલ ગુજારૂંચ, તે એકે માહારા પીતાને તહમે સહમજાવવા માથે લેઓ અને માહારી પુર ખાતરીછે કે માહારો પીતા તહમારૂં બોલેલું નાકબુલ રાખશે નહી. એક મોહોબતથી બંધાયલાં જોડાંની તરસ મટાડવી એમાં પુનછે.

જોરાવર—ચાલ બેટા, નરીમાન હું તાહારા પીતા પાસ જાઉંછું અને ઈશવર કરશેતો તહમો ફતેહ પામશો.

પ્રકરણ ૩ જું.

આસમાનનું ચકકર.

આદમપર દુખ તેમજ સુખ હરદમ રેહેતું નથી. આસમાનનું ચકકર હંમેશ ફરતુંછે. જે પુરૂસ આજે સુખી તે કાલે દુખી, અને જે આજે દુખી તે કાલે સુખીછે. પાદશાહ જોરાવરની આંખોમાંથી દુખનાં આંસુઓ સુકાઈ જઈ હરખનાં આંસુઓની ધારા ચાલવા લાગી. નીરાશ થઈ બેઠેલો જંગલનો સાધુ આશ ભરેલો થઈ પાછો દુનીઆદાર થઈ ગયો. જે બુઢા ભરવાડે રેહેમદીલી આણી અઘોર જંગલમાંથી નવાજને પોતાનાં આશરામાં લીધી હતી તે નવાજ પાદશાહ જોરાવરની બેટી હતી, જેને જોરાવરે પોતાનાં ઉમરાવ રૂસતમ સોડે ઠાર કરાવવા મોકલી હતી. પાહાદશાહ જોરાવર ભરવાડને મોહોડેથી આ વાત શાંભલી ઘણોજ મઘન થઈ ગયો. તે નાચવા અને કુદવા લાગો, અને પેલા બુઢાં ભરવાડને આશીરવાદોથી અને નજરાનાથી ભરપુર કરી નાખેઓ. ખોએલું રતન મલવું કઠણ પણ ઈશવરની પનાહથી પાદશાહ જોરાવરને પોતાનું ખોએલું રતન પાછું મલયું. મેહેરબાનુંનો ભરથાર રૂસતમ જે પોતાના કરૂર સેઠનો જાલમી હોકમ બજા લાવવા ગયો હતો તેને પોતાનું ચંડાલ કરમ કરી પાછો ફરતાં એક રીછે ઠાર કીધો હતો. ઈશવરની લાકડીને અવાજ નથી, અને જાલમીઓ ઘણું કરી પોતાના કરતુકો હીંયાંજ ભોગવેછે. રૂસતમનું વાહાણ અને તેના ખલાસીઓ પણ એક ખડક સાથે અફડી ફના થઈ ગયા હતા અને એ પરમાંણે જેઓ એક નીરદોશ બાલકને મારી નાખવાને ગયા હતા, તેઓ પોતેજ કે મોહોતના મરણની ફેજે પોહોતા. જુલમી થાય જમે !

પ્રકરણ ૪ થું.

જુની આંખે નવાં કોટક—જાદુઈ તલેસમ.

નવાજબાનું બીચારી હાતમના તાણ'માથી મોકલી થઈ. એક ગરીબ ભરવાડની બેટી નહી પણ નવાજબાનું ગુલેસતાનના બાહાદશાહ જોરાવરની એકપુરો બેટી હતી. નવાજબાનું પોતાના પીતાને મલવાથી ઘણોજ આનંદ પાંમી, પણ તેની માના ઘણાજ ખરાબ રીતે મરણના સમાચાર શાંભલી તે પાછી દલગીર થઈ. મેહેરબાનું નવાજને ઘણાજ હરખથી પેટમાં ચાંપતી કારણકે ગુલમોહોરે પોતાનું ફરજંદ મેહેરબાનુંને સોપયું હતું. પણ નવાજબાનુંને એક દીલાસો મલયો તે એકે મેહેરબાનું પાસે તેની મરનાર માતા રાણી ગુલમોહોરનું એક બાવલુ હતું જેને માટે મેહેરબાનું ઘણીજ તારીફ કરતી હતી. મેહેરબાનુંના બોલવાપરથી એવું માલમ પડવું હતું કે તે બાવલું કોઈ કેકાઉસ નામના કીસબીએ બનાવયું હતું, અને જેઓએ જોયું હતું તેઓ એવું મત આપવા લાગા કે એ પુતલાંમાં કોઈ જીવ મુકેતો તે જીવતી રાણી ગુલમોહોર બની રેહે. આવું એક નામીચું પુતલું જોવા માટે સરવે જણે પોતાની ખાએશ દેખાડી, અને તેથી પાદશાહ જોરાવર તથા નવાજબાનું તથા બીજા ઉમરાવો મેહેરબાનુંના મેહેલ તરફ ચાલયા. પાદશાહ જોરાવર બોલયો કે "નેક મેહેરબાનું આ મેહેલમાં હમોએ તરેહવાર બાવલાં જોઈ હમારા જીવ ખુશ કીધાછે, પણ મેહેરબાની કરી માહારી નવાજને તેણીની નેક માતાનું બાવલું દેખાડવાની તસ્દી લેવી. "મેહેરબાનુએ એક પરદો ઉંઘાડીઓ અને રાણી ગુલમોહોરનું સુંદર બાવલું શઘલાંની નજરે પડયું. રાજા તથા એના મંતરીઓ મુગા મંતર થઈ ઉભા. જોરાવર અંતે બોલીઓકે "હા, કેકાઉશ ધન તાહારી માતાને; શું આબેહુબ ! શું ચેહેરો ! તેહેવીજ ઉભી રેહેવાની ધપ ? અરે ઓ ગુલમોહોર ! શું બરગસત માહારો સેતારો ? પણ મેહેરબાનુ ગુલમોહોરના મોહોડાંપર એટલી કરચલી નહતી."

મેહેરબાનુ—નાંમવર પાદશાહ એમાન કેકાઉશની મો

હોટી ખુબીછે. ગુલમોહોરને સવરગવાસી થયાને આજ સોલ વરસ થયાંછે, અને આજે જે ગુલમોહોરનો રંગ તથા ધપ છપ હોવી જોઈએ તે આ બાવલામાં દેખાડવાની મકસદ રાખીછે.

જોરાવર—હા ખરેખર ખરેખર ! માહારી રાણી આજ આવી હોવી જોઈએ. નવાજ તાહારી નેક માતા તાહારી સનમુખ ઉભીછે. ઓ ગુલમોહોર બોલ આ તાહારી નવાજને ખાતર બોલ. ઓ ખોદાખાતર કોઈ એપર પાછો પદડો નાખતાના.

મેહેરબાનુ—નામવર જોરાવર હવે બસ કરો નહીંતર તહમને એવું લાગશે કે એ બાવલું હીલેચ અને ઉલટો તહમુને ખેદ થશે.

જોરાવર—કાંઈ ફકર નહી કાંઈ નહી. મહને લાગેચ કે એ દમ લેચ ! હા આંખનાં પલકારા ! જાણે માહરી જીવતી ગુલમોહોર.

મેહેરબાનુ—નામવર બાહાદશાહ હવે મહને પદડો ખેંચવા દેઓ, તહમુને જુઠો વેહેમ લાગેચ કે એ જીવતુંછે.

જોરાવર—ફકર નહી મેહેરબાનું. વીશ વરસ શુધી જોતાં જો હું દેવાનો બની જાંઉ તોયપણ હું ખાતરીથી કહુંચ કે હું હટું નહી.

મેહેરબાનુ—હું નીશચય દીલગીરછું નામવર જોરાવર કે તહમારા ઘાહ હું પાછા તાજા કરૂંછું, પણ એ કરતાં વધારે ખેદ તહમુને કરવામાં માહારામાં શકનીછે.

જોરાવર—હા ગુલમોહોર, માહારી બાનુ માહારી રાણી ! હું ખચીદછું કે તું દમ લેચ. હા ગુલમોહોર તાહારા ગાલને એક બોસો દઉં.

મેહેરબાનુ—ખુદાવંદ નહી નહી હજુર રંગ તાજો છે અને તહમે બાવલાંને ખરાબ કરશો. હવે મેહેરબાન મહને પદડો નાખવા દેઓ.

જોરાવર—નહી હજુર વીસ વરસ શુધીતો નહી.

નવાજબાનું—માતા માહારી તું જની પુતરીપર નેગાહ કર. વરસનાં વરસ લગી જો નીરખું હું તાહારૂં રૂપ તોયપણ માહારા હઈયાની હાય બંધ પડે નહી

મેહેરબાનું—પાહાદશાહ સલામત જો મીસકીન સેવકને હોકમ ફરમાવો તો હજુર વધારે ઓચંબામાં તહમુને નાખું. પણ તહમો નામવર માહારી ઉપર કફા થાઓ કે માહારા દઈત અને ડાકણો મદદનીશોછે. માહારા હોકમથી આ બાવલું હીલી, ચાલી તથા બોલી શકશે.

જોરાવર—નેક બાનું જેટલું તું કરશે એટલું ધીરજથી હું જોવગ. કારણ દુખની છાતીને દાહામ દેવાની અગતછે.

મેહેરબાનું—ગાઓ માહાગ ગવઈઆ અને આપણી રાણી ગુલમોહોર બાનુને નીદમાંથી સજાગરૂ કરો. (ગવઈઆ ગાએછે) એટલામાં પેલું બાવલું નીચે જમીનપર ઉતરયું, અને ધીનીગમથી પેગીગમ એક સજીવન માણસની પેઠે ફરવા લાગું. તેણે આવીને પાદશાહનાં ગલામાં પોતાનો નાજુક હાથ નાખેઓ, અને પાદશાહ જોરાવર અરધો બાહોશ બની ગરે. મેહેરબાનું બોલી કે, "પાહાદશાહ જોરાવર જે ગુલમોહોરને તુંએ તાહારા બીછાનાપરથી ફેંકી જમને હવાલે કરી હતી તે સવરગનાં બારણા ફોડી તાહારી દુખીઆરી છાતીને દીલાસો આપવા આવીછે. સુંદર નવાજ તાહારી સનમુખ તાહારી માતા ઉભીછે જેના પરતાપથીજ તું સીંહના પંજામાંથી એજગબી બચીછે. માંગ તાહારી માંના આશીરવાદ અને પાએ પડી ઈશવરનાં શુકર ગુજાર કે તાહારી ખરી માતાના દરશન કરવાને તુંને ઈશવરે ઈપારી આપીછે. (નવાજબાનું પોતાની માને પગે પડેછે.)

ગુલમોહોર—"આકાશી ફરેસતાઓ સવરગની બારીઓ ખોલી માહારી બેટીનાં શીરપર તહમારા આશીરવાદ રેડો. હે દાદગર દાતાર, સરવોતમ, સરવગનાન, માહાબલ, માહાબુધીમાન, સંરક્ષીત આજ તાહારે પાએ પડી તાહારી જનાબમાં કરોડો શુકર ગુજારૂંછું. દુખનાં દરીઆ ઓલંગાવી સુખનાં સાગરમાં આજ તુંએ મહને મેલીછે. જીવન દાતા પરમ કુરૂપાલુ અગાધ તાહારી કુરૂપાથી આનંદકારી, જેજેકારી આ નગરીમાં વસીછે. બેહદ તાહારી ખુદરતથી ભયંકર રાણમાં પડેલાં રડતાં બાલકનું રૂદન ચપાડવા તુંએ રેહેમથી એક ભરવાડનું દીલ રોશન કીધું, અને ફુલે ગુલેસતાનનાં ખોએલાં રતનની તુંએજ જતન કરી અમર સુખ હમને પરાપત કીધું, જેથી ઓરત, ભરથાર, ને બેટી તરણે જણ તાહારે પાએ પડી એક અવાજે અને એક દીલે તાહારી સતુતી કરીએ છઈયે." આવી રીતે ઈશવરની સતુતી કરેઆ બાદ ગુલમોહોરે પોતાનો શઘલો હેવાલ જાહેર કીધો જે ઉપરથી એવું માલમ પડયું કે એ પાલીોની અગમચેતી સાંભલેઆથી પોતાની બેટીને એકવાર ફરીથી જોવાની ઉમેદથી તેણીએ પોતાના જાનપર જાસતી ચલાવવાને મોકુફ કીધું હતું, અને મેહેરબાનુની મદદથી તે પાહાદશાહનો પીયાર જોવા માટે એક પુતલાંના આકારમાં ઠરીઠામ ઉભી હતી. પાદશાહ જોરાવરની ખુશીનો પાર ન હતો અને તેણે મેહેરબાનુની મરજીથી તેણીના જાનબખશ સાથે નેકા કરી અપાવીયા. પોતાની પતીવરતા જોરૂપર જે જુઠો વેહેમ પાહાદશાહ જોરાવરે ધરેઓ હતો તેને માટે તે જનમ શુધી પશચાતાપ કરવા લાગો, અને ઘણા વરશ શુધી જોરાવર અને મેહેરબાનુએ ઘણાજ આનંદમાં ગુલસતાન દેશની પાહાદશાહાત ભોગવી. બાહાદુર નરીમાન અને સુંદર નવાજના અંતે નેકા થયા જેથી તેઓએ અમન ચમનમા પોતાની જીંદગી ગુજારી.

જે વેહેમી ભરથાર પોતાની પતીવરતા સ્ત્રીની દામન પર શકની નજરે જોયછે તે મુરખ પાદશાહા જોરાવરની માફક પોતાના જનમ શુધી પશચાતાપ કરતો રેહેછે. નેક ઓરતો પોતાના ભરથારની હેમકાઈને લીધે કેટલું દુખ ખેંચી શકેછે તેહેનો વધારે સારસ દાખલો ગુલમોહોરબાનું કરતાં કેયે મલનાર નથી કુવો, તલાવ પુરેઆથી પોતાના દુખનો અંત આવતો નથી, પણ ધીરજ, મનેઅતા અને ગમખીરાઈથી દુખના દરીઆ શેહેલથી ઓલંગાઈ શકાયછે.

બાહાદુર નરીમાન સરખા સપુતો દુનીઆમાં નીકલવા કઠણ: એક ખરી મોહોબતને ખાતર પાહાદશાહી તાજ પણ ધુલની અંદર ફેંકી દેવું એ ખુદરતી પીયારનો સઉથી ઉતમ નમુનોછે.

મનમારવાનો વળી સઉથી આછો દાખલો સુંદર નવાજબાનુમાં દીઠામા આવેછે. એક ગરીબ જુપડીમાં ઉછરેલી નાજની પાહાદશાહી ગાદીએ બેસેઆ કરતાં પોતાના દીલદાર ભરથારને પોતાપરથી મોહોબત ઉઠાવવા સલાહ આપે એ જેમ અચરતી ભરેલું તેમજ વખાણવા જોગછે.

———

ઓરતોની મીજલસ.

ભાશાણ ૧૬ મું.

હાથનો બનાવેલો ખોરાક કેવી હાલતમાં આપવો.

ગયા ભાશાણમાં દુધ શીવાએ બીજો કીયો ખોરાક અપાઈ શકાએછે અને તે કેવી રીતે બનાવવો જોઈએ તે સમજાવવામાં આવીયું હતું. આ ભાશાણમાં હાથનો બનાવેલો ખોરાક કેવી હાલતમાં આપવો જોઈએ તે વીશે થોડાએક સખુન કેહેવા માગુંછું.

૧. હાથનો બનાવેલો ખોરાક એક વખત માફક આવીયો તો તે બદલવાની તથા તરેહવાર અવાર નવાર આપવાની જરૂર નથી.

જે ખોરાક એક વખત માફક આવીયો અને તેથી બચું સારીપેઠે ઉછરીયું એટલે તે બદલવો નહી જોઈએ. બદલીવાની અગાઉ ખુબ વીચાર કરવો કે શા માટે એમ કરવાની જરૂર પડીછે.

૨. હાથનો બનાવેલો ખોરાક અછી રીતે બનાવવો જોઈયે.

તપાસ કરવી કે ખોરાકનાં ગાંગરા વલી ગયલા અથવા બલી ગયલો નહી હોએ. તે મલાઈ જેવો નરમ સાફ બનવો જોઈયે.

જે વાસનમાં બનાવવામાં આવે તે ઘણાજ સોજા જોઈએ, અને તે બનાવવામાં માએને પોતાનેજ ચોકસી કરવી જરૂરછે.

૩. હાથનો બનાવેલો ખોરાક વારેઘડીએ તાજો બનાવવો જોઈયે.

૪. તે શેહેજ ગરમ બનાવીને આપવો જોઈયે.

જેટલી માએનાં દુધમાં ગરમીછે તેટલી તેમાં પણ જોઈયે

૫. એ ખોરાકમાં ખાંડ અથવા સાકર થોડીજ નાખવી જોઈયે.

વધારે ખાંડ નાખીવાથી ખોરાકનું પચન જલદીથી થતું નથી. તે ખટાસ થઈ જાએછે અને પેટમાં પવન પેદા કરેછે.

૬. ખોરાકની સાથે નીમક નાખવાની જરૂરછે.

તેથી ખોરાકનું પચન જલદીથી થાએછે અને વલી બચાંને કરમ થતા અટકાવેછે.

હવે એક બીજી અગતની બાબદ ઉપર તમારૂં ધેયાન પોહોંચાડવા માગુંછું.

દુધ અથવા બીજો ખોરાક શી રીતે બચાંને આપવો.

એ બાબદ ઘણી અગતનીછે, અને તે વીશે લોકોમાં બરાબર સમજ નથી તેથી ઘણી વેલા એક અગતની ચીજ ધુલ જેવી થઈ જાએછે. દુધ હાથ વતે પાવામાં કેટલી ચોકસીની જરૂરછે તે બાબદ જાણીવાથી માલમ પડશે.

૧. દુધ કાચની બાટલી અને ગટાપરચાની બોતરી વતે આપવું.

બાટલી કાચનીજ હોવી જોઈયે; કાંએકે તે હમેશાં બરાબર સાફ થઈ શકેછે અને તેમાં ખોરાક કેટલોછે તે માલમ પડેછે. વલી બચાંએ દુધ કેટલું પીધું તે પણ જલદીથી માલમ પડેછે. જો બાટલી ખાલી હોએ, પણ બાટલી અપાર દરશક હોવાથી આપણને માલમ નહી પડે કે તે ખાલીછે ઈયા ભરેલી તો તે ખાલી બાટલી ધાવીવાથી બચાંને અવગુણ થાએછે. બચું આશામંદ થઈને દુધ પીવા જાએછે અને હોજરીમાં તેથી રસ તઈયાર થાએછે, પણ જારે કાંઈ પણ ખોરાક નીકલતો નથી તારે તે રસ ખાલી હોજરી ઉપર અવગુણ કરેછે. તેમજ વધારે દુધ પીધાથી પણ અવગુણ થાએછે. તેટલા માટે બચાંએ કેટલું દુધ પીધું તે જાણવાની જરૂરછે અને તેટલા માટે કાચની બાટલીની જરૂરછે. પેહેલે મહીને બચું છથી તે આઠ ચમચા દુધ લેઈ શકેછે; તેથી વધારે આપીવાથી અવગુણ થાએછે. બચું પેહેલે મહીને દુધ પીધું એટલે હુંઘાઈ જાએછે, તે વલી ભુખ લાગેછે તારે ઉઠેછે. બચું જો આસુદેથી હુંઘાયું તો તેને ઉઠાડીને વારેઘડીએ દુધ પાવા નહી કરવું. બચું આસતે આસતે વધારે દુધ લેઈ શકેછે તે એટલે સુધી કે એક વખતમાં છથી તે આઠ ઉંસ લગી લેઈ શકેછે.

બાટલી બે રાખવાની જરૂરછે, કે એકને બરાબર ધોવા અને સાફ કરવાને વખત મલે અને તેટલાં બીજી વપડાએ.

બોતરી ગટાપરચાની લેવી તે તરત બનેલી મલી શકેછે. બોતરી નરમ હોવી જોઈએ કે જેથી બચું બરાબર ધાવી શકે. કઠણ હોવાથી બચું ધાવી શકતું નથી, અને પછી આપણે વીચારીએછ કે બચાને ધાવતાં આવડતું નથી, પણ તે વીશેની સંભાલ રાખવી જોઈએ. બોતરી ઘણી લાંબી નહી હોવી જોઈએ; ધાવતી વખતે લાંબી બોતરી ઉપરથી ચપત થાએછે અને તેથી દુધ આવી શકતું નથી. બોતરીનું આંધરૂં ઝીણું હોવું જોઈએ. મોહોટાં આંધરાં માંહેથી દુધ જલદીથી વેહેછે અને તેથી મોહોડું દુધથી ભરાઈ જાએછે. બોતરી પણ બે રાખવાની જરૂરછે કે તે અવાર નવાર વપડાઈ શકાએ. ઘણી વેલા ગટાપરચાની બોતરીઓ બીગડી જાએછે અને દર રોજ ધોયા છતાં પણ સાફ રેહેતી નથી. એ વખતે ગટાપરચાની બોતરીને બદલે રેશમાઈશના ચાંમડાંને અથવા મલમલ અથવા સુતનું કપડું બેવડું તેવડું કરીને તે બાટલીના મોહોડાંને બોતરીની માફકજ કરીને બાંધવું. તેમાં બે તરણ ઝીણાં આંધરાં પાડવાં અને અંદરથી એક નાહાના વાદલાંનો કટકો મુકવો. એવી બનાવેલી બોતરીના ફાએદા એછે કે તે દર રોજ નવી બનાવીને મુકાઈ શકાએછે, અને સાફ કરવાની કાંઈ પણ જરૂર પડતી નથી.

૨. બાટલી અને ગટાપરચાની બોતરી ધવાડીયા પછી દર રોજ સાફ કરવાની જરૂરછે.

જેવું બચું ધાવી રહીયું, એટલે બાટલી ખાલી કરીને ઉકલતાં પાણીમાં મુકવી. ગરમ પાંણીમાં સાફ થઈ એટલે તેને થંડાં પાંણીમાં જરા સોડાખાર નાખીને તેમાં મુકી રાખવી. વાપડવાની અગાઉ થંડાં પાંણીથી સાફ કરવી.

દુધ લેઈ રહેવા પછી બોતરી કાહાડી નાખવી. પછી ધોઈને થંડાં પાંણીમાં થોડીવાર રેહેવા દેવી. ગરમ પાંણી વાપડવું નહી. કાંએકે તેથી બોતરી બીગડી જાએછે.

બાટલી તથા બોતરી ધોવા ઉપર વધારે ધેયાન આપવા ની જરૂરછે, કાંપેકે જો તેમ નહી કીધું'તો દુધની કરચ અંદર રહેવાથી બીગડેછે અને તે ખરાબ ભાગ બીજા તાજા દુધ સાથે મલીને તેને પણ બીગાડેછે અને તે હોજરીમાં જવાથી બચાંની તનદરોસતીનો બીગાડો કરેછે.

૩. બાટલી અને બોતરી વતે દુધ આપેયાથી ઘણા ફાએદાછે. ચમચા વતે કદી પણ દુધ અથવા બીજો ખોરાક આપવો નહી.

બાટલી અને બોતરીથી આપેયાથી બચું જાણે કે પોતાની માએનાજ થાનથી ધાવેછે. ઝી૦ કુપરની બનાવેલી બાટલી વાપડવી કાંપેકે તે થાનની જગા ઉપર બંધાઈ શકાયેછે અને તેથી બેવરો ફાયદો થાયેછે. એ પરમાણે ધાવતી વખતે બચું સમજેછે કે તે માએને ધાવેછે, એટલુંજ નહી પણ માએના પાસાંમાં રહેયાથી તેને પુરતી ગરમી મલેછે. આગલ જણાવીયું હતું કે બચાને ધાવતી વખતે ગરમ રેહેવાની કેટલી જરૂરછે. ચમચા વતી આપીયાથી બચું ધાવવાનું વીસરી જાયેછે અને ફરીથી કદાચજ ધાવી શકેછે. જે વખતે ધાવતું આપવાની જરૂર પડેછે તે વખતે મોહોટી પીડા આવી પડેછે.

દુધ બાટલી વતે આપીયાથી બીજો ફાયેદો એછે જે ખોરાક લબ (થુક) ની સાથે બરાબર ભેલાઇને હોજરીમાં જાયેછે. ધાવતી વખતે ગાલ અંદર દબાયેછે તેથી લબ વધારે નીકલેછે. ચમચા વતે લેતાં તેવું કાંઇ પણ થતું નથી, અને દુધ લબની સાથે મલેયા વગર જાયેછે. જે ખોરાક લબની સાથે ભેલાઇને જાયેછે તે જલદીથી પચી શકેછે તેટલા માટે ચમચાથી દુધ પાવામાં અવગુણ ભરેલુંછે.

ચમચા વતે દુધ આપેયાથી બચું એકાએક ધરાઈ શકતું નથી અથવા ખોરાક પણ આછી રીતે લેઈ શકતું નથી. વલી ચમચાથી પાતાં બચાંની છાતી હમેશાં ભીજાયેછે. જારે ચમચાથી દુધ પાયેછે તારે બચાંને સુવાડીને પાવું પડેછે તેથી વારેઘડીએ અતરસ જાયેછે. વલી દુધ કેટલી વખત વધારે ગરમ હોયેછે તારે મોહોડું દાઝેછે અને જારે તે ગરમ હોયેછે તેને ફુક મારીને આપવું પડેછે, એ નજીસ રીતછે.

૪. બચાંને સુવાડીને બાટલી વતે ખોરાક આપવો નહી.

બચાંને જરા ઉભું અને આરૂં રાખવાની જરૂરછે. વલી સુઈને બાટલી વતે ખોરાક બચું લેતું નથી. જે બચાંને માએના હાથમાં થોડું લગી ઉભું અને આરૂં રહીને દુધ ધાવવાની ટેવ હોયેછે તે સુઈને એકદમ ખોરાક કેમ લેઈ શકે?

૫. બચાંને બાટલી વતે ખોરાક આપતી વખતે ગરમ કપડાંમાં રાખવાની જરૂર છે.

૬. બાટલી માહે ખોરાક ગરમ આપવાની જરૂરછે.

બેહેતર એછેજે બાટલીમાં દુધ અથવા ખોરાક ભરીને બીછાનામાંજ રાખવું. બીછાનાની ગરમીથી દુધ ગરમ રેહેછે અને ખારું થઈ જતું નથી, અને વારેઘડીએ ગરમ કરવાને બતી અને બીજા વાસનની જરૂર પડતી નથી. થંડો ખોરાક નરપત થઈ શકતો નથી.

પુખ્ત વીચાર.

એક અસલી બરાહમણે દીધેલી શીખામણ.

"પોતાના દીલ સાથે, ઓ માનવી, તું અંદેશો કર અને વીચાર કે શા માટે તુંને પેદા કીધોછે.

"તારી શકતી, તારી ગરજ અને તારા સંબંધ ઉપર ધેયાનથી વીચાર કર; કે જેથી તુંને જીંદગીની ફરજીયાત શુંછે તે માલમ પડશે અને તેથી તારા સઘળા કામનો રસતો નજરે પડશે.

"તારા સઘળા બોલ તોલીયા આગમજ અને જે દરએક પગલું તું ભરેછે તેની વલણ તપાસીયા આગમજ તું કાંઈ પણ બોલવા અથવા કાંમ કરવા જતો ના; કે જેથી તારી આગલથી ફજેતી દુર થશે અને તારા ઘરમાં સરમીંદગી તું જાણશે નહી; પસતાવો તુંને મુલાકાત લેશે નહી ના તારા ગાલ ઉપર દીલગીરી રેહેશે નહી.

"અવીચારી માણસ પોતાની જીભને લગામ કરતો નથી; તે ગમેતેમ નીમ રાખીયા વગર બોલેછે અને પોતાના બેવકુફી ભરેલા બોલોની જાલમાં ફસી પડેછે.

"જેમ કોઈ ઉતાવલથી દોડેછે અને એક વાડ ઉપરથી કુદકો મારેછે અને તે બીજી બાજુ ઉપર એક ખાડો કે જે તેની નજરે નથી પડતો તેમાં પડેછે, તેમ જે માણસ એકદમ એક કામમાં માંથું ઘાલેછે અને તેનો શું પરીણામ નીપજશે તેનો વીચાર કરતો નથી તેવી હાલત તેનીછે.

"તેટલા માટે, સાંભલ, પુખત વીચારના આવાજને, તેના બોલ દાહાપણના સંમદછે અને તેના રસતા તુંને સહીસલામત અને સચાઈમાં લેઇ જશે."

સાધારણ ઠગાઈ.

આગલા આંકોમાં જણાવવામાં આવીયું હતું કે, આપણી નજર સુરજ ઊગતી અને અસત પામતી વખતે અને બે જાતના રંગની અસરથી કેની રીતે ઠગાયેછે. એજ પરમાણે આપણી નજર બીજી બાબદમાં પણ ઠગાયેછે. જો આપણે એક રાતરે જારે આસમાન ઉપર એક પણ વાદલું નહી હોયે તારે ને તરફ નજર કરશું, તો માલમ પડશે, કે કાંઈ કરોડોજંદ તારા

આપણી નજરે પડેછે, પણ એ દેખાવ તદન ઠગાઈ ભરેલોછે. જોકે તારાઓની કાંઈ પણ ગણતી થઈ શકતી નથી, તોય પણ દેખઈતા તારા જેટલા દેખાયેછે તેટલા નથી. જો સાધારણ દુરબીનથી યા એક લાંબી નલી વાટે આસમાન તરફ નજર કરશું તો એ ઠગાઈ ભરેલો દેખાવ જલદીથી માલમ પડી આવશે, તે વખતે જારે આસમાનનો થોડોજ ભાગ નજરે આવેછે, તારે તારા આપણ સેહેલથી ગણી શકીયેછે; તેટલીજ જગા ઊપર ખોલી નજરે આપણને બેશુમાર તારા માલમ પડશે. આખા આસમાનના ગોલા ઊપર પેહેલા કદના તારા વીસથી વધારે નથી અને એકજ વખતે છ યા આઠથી વધારે દેખાતા નથી. બીજા કદના તારા પચાસથી વધારે નથી અને વીસથી વધારે એકજ વખતમાં માલમ પડતા નથી. તરીજા કદના તારા નજદીક બસેછે અને તે માહેના અરધા પણ એકજ વખતે દીસતા નથી. નાહાના તારા બેસુમારછે પણ તે ઘણીજ મુશકેલથી નજર પડેછે, અને જેટલી આપણા મન ઊપર તેઓની સંખીયાની અસર થાયેછે તે તેઓથી થતી નથી. એવા ઠગાઈ ભરેલા દેખાવનું કારણ હજુ બરાબર સમજ પડી શકતું નથી; પણ એ વાતતો ખરીછે કે જેટલા તારા આપણે જોઈયેછે તેટલા ખરેખર નજરે પડતા નથી.

જો એક બલતી લાકડી ઘુંમાવી હોયેતો રોશનીનું એક ગોલ ચકર માલમ પડશે. જો એક દોરીને છેડે એક પથર બાંધીને ઘુમાવીયો હોયેતો પથરનું એક ગોલ પઈડું હોય એવું દેખાયેછે. તેનું કારણ એછે કે આપણી આંખ ઊપર રોસની પડેછે, તેની અસર એક ઘડીના દસમાં ભાગ એટલા વખત લગી સેહેજ રેહેછે, હવે જો એટલા વખતમાં એક ચીજ ફરીને પાછી પોતાને જગે આવેતો તે ચીજથી પેહેલી થયેલી અસર નીકલી જતી નથી, અને તે અસર ચાલુજ રહેથાથી તે ચીજ જે રસતો પકડેછે તે રસતા ઊપર એકજ વખતે નજરે પડેછે અને તેથી તે એક આખી ચીજ હોયે એવું આપણી નજરે માલમ પડેછે. નજરની અને રોશનીની એવી ખુબીને લીધે કેટલાંએક ચમતકારીક રમકડાં બનાવવામાં આવેછે. જો એક ગોલ જાડાં કાગજ ઊપર એક બાજુએ ગાડી પાડેલી હોયે અને બીજીગમ ગાડી હાંકનાર પાડીયો હોયે અને પછી જડપથી કારડને ફેરવીયો હોયેતો એવું માલમ પડશે, કે જાણે ગાડી હાંકનાર ગાડીમાં બેસીને ચાલીયો જાયેછે. જો એક ગોલ કારડ ઊપર કોર આગલથી માણસની સબીઓ તરેહવાર આકારમાં ઊભો રેહેલો થોડે થોડે અંતરે પાડે અને પછી તે કારડને જોરથી ફેરવે અને તે વખતે એક ઝીણાં સુરાખ માહેથી જુવેતો એવું માલમ પડશે કે જાણે એક માણસ ચાલી જતું હોય એવું લાગશે.

બરથોલડ નામનુ એક બટકબોલુ આદમી.

ખોડ અથવા ખાંપનવાલાં આદમીઓમા ખુદરતે કોઈ એવા સારા ગુણો મુકેલા હોયેછે કે તે ગુણોથી ઘણીવાર તેમની ખોડ ખાપણ ધંકાઈ જાયેછે. તેવી કીસમનો પુરૂશ બરથોલડ હતો. બરથોલડની જીંદગીનો હેવાલ ઠુક પણ ગમત ઉપજાવે એવોછે.

વેરોના સેહેરની પડોસના એક ગાંમડાંમાં તે જનમીઓ હતો. તેનો બાપ એવીતો ગરીબીમા હતો કે પોતાના છોકરાને કેલવણી આપવાની તેમા સકતી હતી નહી. છોકરો પોતેબી બદસુરત અને દરામના દેખાવનો હતો, અને તેનું માથું મોટું હતું તેથી ગાંમડાંના લોકો તેનુ નામ લેઈને જેમ આપણે મધડાને નામે છોકરાંઓને બીવાડીયેછે તેમ બીવાડતા હતા. તોપણ તે તીખથણુ બુધીનો તથા એવોતો બટકબોલુ હતો કે એક હાથ ઉપરથી નાધલાં બાલકો જેટલાં તેનીથી બીહીતાં હતાં તેટલાં મોટાં આદમીઓ તેની રમુજી વાત ઉપર મોહી પડતાં હતાં; અને તે એટલા સુધી કે તે ગામડાંના પટેલ તથા વડા ધરમગુરૂ સીવાયે બરથોલડ કરતા વધારે પરખીઆત પુરૂશ તીઆં હતોજ નહી.

ઉપર કહેલાં ગાંમડાંમા રહેવાથી બરથોલડનું પુરૂં થાયુ નહી તેથી તે વેરોના સેહેરમાં રોજગાર સોધવા ગયેઓ. એક દાહાડે વેરોનાના પાહાદસાહ આલબોઈનના મેહેલમા તે ભોગ જોગે જાઈ લાગો. મેહેલની નકસી તથા દબદબો જોઈને હેરત પાંમતો હતો તેવાંમા મેહેલની બાહેર બે સ્રીઓ એક બીજા સંગાથે મારામારી તથા ગાલાગાલી કરતી હતી તેઓપર તેની નજર પડી. પાહાદસાએ તેઓને લડતાં જોઈને પોતાના એક સરદાર સોડે કેવડાવીઉં કે તેઓએ પોત પોતામા જગડો કરવો નહી પણ જે કાંઈ ફરીઆદ હોયે તે પાહાદસાહની હજુરમાં આવીને કરવી. તે સાંભલીને પેલી વડકણી સ્રીઓ છુટી પડી, અને વઢાવઢ કરતાં કપડાં ફાટી તુટી ગયેઆં હતાં તેથી લજવાઈને તે કપડાં સમા કરીઆ વગર પાહાદસાહની હજુરમા જાવું મોકુફ રાખીઉં.

પણ આ બનાવ ઉપરથી બરથોલડને હીમત આવી. તે પાંમી ગીઓ કે પાહાદસાહ દાદનો આપનારછે ખરો, અને જોકે તે પોતે બદસીકલ તથા બેદોલછે તોપણ ઈનસાન તરીકે બીજાં આદમીઓના જેટલાજ હકો ધરાવેછે એવું સમજીને આલબોઈનની મુલાકાત લેવા ગીઓ. આજનાર વખતમાં પાહાદસાહ આમલ જાતાં સીપાઈ સફરા અને

નાખેલા મોટા અમલદારોની જેમ ખુસાંમત કરવી પડેછે તે
મ તે વખતે હતું નહી; પણ અદના કે આલા પોત પોતાની
ફરીઆદ તખતની નજદીક જાઇનિ કહી સંભલાવતાં હતાં.

અવે બરથોલડતો લાગલો પાહાદસાહની ગાદી આગ
વ જાઈ લાગો, અને ગાદીની પહોસમા આબરૂને ખાતર એ
ક ખુરસી ખાલી હતી તે ઉપર માથાં ઉપરથી તાપીબી ઉતા
રીઆ વગર બેસી ગીઓ. તેનો દેખાવ; તેનો મેલો પે
લો પોસાગ, તથા તેની આવી અપટ ચાલ જોઇનિ દરબાનો
પોત પોતામા અજાએબી પામીઆ. પાહાદસાહબી સમજી
ગીઓ કે દરબાર જોવાને તે તીઆં આવીઓછે, અને વલી
તે જાણતો હતો કે ખોડ ખાપણવાલાં આદમીઓ ઘણું કરીને
પકાં તથા ચાલાક હોએછે તેથી પાહાદસાહી દરજાની દર
કાર કરીઆ વગેરે એકેદમ તેની સાથે ખોલાસાથી વાતો
કરવાનો ઠેરાવ પણ કીધો.

પરથમ પાહાદસાહ બોલીઓ—"તમો કોણ છો ! દુની
આંમા તમે કેમ આવીઆછો ! તમારૂ વતન કયું છે !"

બરથોલડ બોલીઓ—"હું ઈનસાન છું; અને પરવરદે
ગરિ જે રવેસે મોકલીઓછે તેમ હું દુનીઆંમાં આવીઓ
છું; અને મારૂ વતન દુનીઆછે."

તેને આવો હાજર જવાબી જોઈને પાહાદસાએ બી
જા ઘણાએક એકએકથી તદન જુદા સવાલો પુછીઆ કે જે
ઓમાના થોડાએક નીચે મુજબના હતા—

પાહાદસાહ—"સરવેથી સરસ જલદે ઉડનારી ચીજ
કેઈ !"

બરથોલડ—"વીચાર."

પાહાદસાહ—"તે ખાઈ કહી કે જે કબી પુરાતી નથી !"

બરથોલડ—"બખીલનો લોભ."

પાહાદસાહ—"જવાંનીઆઓની કેઈ ચાલ ઘણીજ
ધીકાર ભરેલીછે !"

બરથોલડ—"પોતા વીસેનું અભીમાન—કારણકે તે
ચીજ તેઓ બે લગાંમ થાએછે."

પાહાદસાહ—"બુઢાઓમા ઘણીજ હસી કાહાડવા જે
વી એબ કેઈછે !"

બરથોલડ—"ઈશક."

પાહાદસાહ—"ઘણાજ સીપલા કોણ હોએછે !"

બરથોલડ—"તેઓ કે જેઓ આપણને ઠગવા ધારે
છે, તથા જેઓ આપણને ઠગીની ચુકાછે."

પાહાદસાહ—"આપણા ઘર મધે સરવેથી બએઅંકા
ર ચીજ કેઈછે ?"

બરથોલડ—"બદકાર બાએડી, તથા ચાકરની બેઅદબી."

પાહાદસાહ—"ભરપારનુ કીયુ દરદ કબી સારૂં થા
તું નથી !"

બરથોલડ—"તેની બાએડીની બેઈમાની."

પાહાદસાહ—"ધારણીએ કરીને પાણી કાહાડવું હે
એતો કેમ કાહાડવું ?"

બરથોલડ—"તેમાનું પાંણી બંધાઈ જાએ તાંહાં લગ
ણ પોખવું."

પાહાદસાહ—"સોટીઆ વગર સસલું કેમ પકડવું ?"

બરથોલડ—"સીક ઉપર બુંજાઈને તે તઈઆર થાએ
તીઆં તલક બેસીને રાહ જોવી."

આવા વચણો સાંભલીને પાહાદસાહ ઘણો ખુશી થા
યો અને પોતાની મેહેરબાંનગી દેખાડવા સારૂં કયું કે
"માંગો—તમો જે માંગો તે આપું." બરથોલડ બોલીઓ
કે "તમોંથી તે નહી અપાશે."

પાહાદસાહ બોલીઓ કે "તેવારે સું તમારો મારાં બો
લવા ઉપર ઈતબાર નથી ?"

બરથોલડે જવાબ દીધો કે "તેમ નહી—પણ મને
જે જોઈએછે તે તમો પાસે નથી અને તેથીજ તે તમો મને
આપી સકનારબી નથી."

પાહાદસાહ—"તે કીમંતી ચીજ તે કેઈછે કે જે મારી
સોડે નથી ?"

બરથોલડે ઉતર વાલીઓ કે "તે ચીજ સુખછે કે તે થીં
જ જેટલી બીજાં માનવીઓમાં જોવામાં આવેછે તેટલી પા
હાદસાઓમાં હોતી નથી."

પાહાદસાએ પુછીઉં કે "આવી ઉંચી ગાદી ઉપર
હું બેહેલોછું અને મને સુખી નહી કેહેસો ?"

બરથોલડે જણાવીઉં કે "અગરજો ઈનસાનનો ઉંચો
ઓધો તેનું સુખ ગણાતું હોએતો તમેબી સુખીછો."

પાહાદસાહ બોલીઓ કે "બરથોલડ—તમે તમારી
આસપાસ આ અમીર ઉમરાવોને જોવોછો તેઓ જો મને
મોટો ગણતા ન હતેતો મારા હોકમની તાએબેદારી કરતે ?"

બરથોલડ બોલીઓ "રે પાહાદસાહ—તમો સું જાણ
તા નથી કે એક મુરડાં ઉપર કેટલા કાગડા ભમીઆ કરેછે;
અને વલી તેઓને તે મુરદુ જોએ નહી તેટલા માટે તેની
આંખો કાહાડી લેવાની પેહેલી કોસેસ કરેછે ?"

પાંહાદસાએ જવાબ આપીઓ કે "તમો બોલીઆ
તે ખરૂં છે, પણ જેમ ઘણાએક સેતારાઓમાં સુરજ પરકાસ
આપેછે તેમ આ અમીર ઉમરાવોમાં હું પરકાસુછું."

બરથોલડ મસકેરીમાં બોલીઓ કે "ખરૂછે—પરકાસ
તા સુરજ—વારૂં તમો વરસમાં કેટલાં ઘરણથી ઘેરાવોછો !

પાહાદસાએ પુછીઉં કે "એવો સવાલ સા માટે ક
રોછો !"

બરથોલડ બોલીઓ કે "એટલાજ માટે કે આ તમા
રા અમીર ઉમરાવોની વારેઘડીની ખુસાંમતથી તમારી અક
લ ઉપર અંધારાનો પરદો ફરવાનો."

પાહાદસાહ બોલીઓ કે "જો એમછેતો તમેતો કબી
દરબાન થાઈ સકોજ નહી !"

બરથોલડે કહેઉં કે હું ગમે તેવો કંગાલણું તોબી તેવો (દર
બાનોના જેવો) ગોલામ થાઈશ નહી; તે ઉપરાંત મારામાં ઠગ
વીદીઆ, દગાબોરી, અથવા જુઠાઈછે નહી, અને તે ઉપરથી
આએ ઓધો મેલવવા લાએક ગુણોની મારાંમાં કોતાઈછે."

પાહાદસાહને પુછવાની ફરજ પડી કે "તેવારે તમે
કેઈ ચીજ હાસલ કરવા પકી મારી દરબારે આવીઆછો !"

બરથોલડ બોલીઓ કે "હું જે ચીજ લેવા આવીઓ
છું તે તમારી દરબારે મલી નથી કારણ કે મારો વીચા
રતો એવો હતો કે સાધારણ ઘેરોના કરતાં દેવલના મનારા
જેટલા ઉંચા હોએછે તેટલી ઉંચાઈ પાહાદસાહની ખાસી
એત વચે અને સાધારણ આદમીઓની ખામીએત વચે હ
સે. પણ મને જલદીથી માલમ પડી આવીઉંછે કે પાહાદસા
ઓને જેટલું માન ઘટે તેથી મેં જાદા આપીઉંછે."

ખરૂંછે કે ખુસાંમતની વાત સાંભલનારાઓને ખોલાં દીલની વાત પસંદ પડતી નથી;- તેમાં અગત કરીને રાજા પાહાદસાઓનેતો તેવી વાત ઝેહેર જેવી કડવી લાગે છે. અલબોઈન પાહાદસાનેબી બારથોલડની આવી રોકડી વાત ઉપરથી ઝેહેર ચડીઉં, અને તેને હોકમ કીધો કે જો તે તુરત બાહેર જાશે નહીતો ધકા મરાવીને કાહાડવો પડશે. દરબારમાથી જતાં જતાં બરથોલડ બોલીઓ કે "હું જાઈશતો ખરો, પણ ઇઆદ રાખજો કે મને બાહેર કાહાડવાની તમો જેમ જેમ વધારે તજવીજ કરશો તેમ તેમ માખીની મુવાફેક હું વધારે પાછો અંદર આવીશ."

પાહાદસાહ બોલીઓ કે "તમે જો માખીને સાથે લેતા આવશોતો હું આવવા દેઇશ, પણ એકલા આવશો તો ગરદન મરાવીશ." બરથોલડે જવાબ દીધો કે "ઠીકછે— એક દગલુ ભરીને ગામડાંમા જઈને હું પાછો આવુંછું."

એટલું કહીને તે એક તબેલામાં પેઠો અને એક બુઢુ ગધેડું કે જેના સરીરના કેટલાએક ભાગ ઉપરનુ ચામડુ પણ ઘસાઇ ગએલુ હતું, અને જેપર સેંકડો માંખ બંબણંમતી હતી, તે ઉપર અસવાર થાઈને છેક તખત તુલીક આવી ઉભો. તેને આવી હીમ્મતથી પોતાનો વચણ પાલેલો જોઇને આલબોઇન ખુસી થાએઓ કે ઠીકછે એવુ આદમી બી રાજને લગતો ગુંચવાડો ખોલો કરવામાં કોઇ વખતે કાંમનુંછે, અને તેવાર પછેથી તેને દરબારમાં આવ જાવ કરવાની પરવાનગી આપી.

તેવાર પછે એક અગતનો બનાવ બનીઓ કે જે વખતે પાહાદસાને તેની મદદ લેવાની ખરીજ જરૂર પડી તે રાજના અમીર ઉમરાવો તથા બીજા સરદારોની બાએડીઓએ રાણીની મારફતે પાહાદસાહને એક એવી અરજી આપી કે રાજ પાટને લગતાં કાંમકાજમા જે મીસાલે મરદો ભાગ લીએછે તે મીસાલે ઓરતોને પણ કાંઇક ભાગ આપવો. અરજી વાંચીને પાહાદસાહ વીચારમાં પડીઓ કે તેનો જવાબ શું આપવો. બરથોલડ બાવાની મસલત લેવાની જરૂર પડી. પાહાદસાહની ભોલાઈ જોઈને બરથોલડ હસી પડીઓ. પાહાદસાએ તેને સમજાવીને કેહ્યું કે "પેલી સ્ત્રીઓનો તેને ડર એટલા માટે લાગેછે કે તેઓની માગણી નાકબુલ રેહેશે તો તેઓ પોતાના ભરથારોને ઉસકેરીને રાજમાં બલવો ઉભો કરશે; માટે રે મારા પીઆરા અને ઈમાનદાર દોસ્ત તમો અવે મને એવી સહલા આપો કે જેથી તેઓબી રાજી રેહે ને રાજને હાનીબી પુગે નહી; હું જાણુંછુ કે તેવી સહલા તમો આપી સકશો." બરથોલડે પાહાદસાહને દીલાસો દીધો. એક પલવારમા તેને એક ઈઉકતી સુજ પડી અને બજારમાં જાઈને એક પખશી ખરીદ કરી લાવીઓ. પાહાદસાહની હજુરમાં તે પખશીને એક પેટીમાં બંધ કોધું અને તે પેટી પાહાદસાહને આપીને કેહ્યુંકે "પાહાદસાહ આએ પેટી જે અમીરની બાએડીએ પેલી અરજી આપી હતી તેને તમારી રાણીને હાથોહાથ અપાવજો, અને ફરમાવજો કે તેનુ ધાંકણું મુદલ ઉગાડે નહી, અને જો ઉગાડશે તો પાહાદસાહ તેની ઉપર ઘણો કફા થાશે તથ એમ પણ કેહેવાડજો કે સ્ત્રીઓની તરફથી જે અરજી પાહાદસાહની જનાબમા મોકલવામાં આવીછે તેનો જવાબ આપવા સારૂ આવતી કાલે પાહાદસાએ સ્ત્રીઓની એક ખાશ સભા બોલાવીછે તે વખતે સરવે સ્ત્રીઓએ હાજર રેહેવું તથા પેલી પેટી પણ સાથે લેઇને આવવું."

રાણી સોડે પાહાદસાએ આવો સંદેસો કેવડાવીઓ તથા પેલી પેટી પણ મોકલાવી. આ વાત ઉપરથી અરજદાર બાઈઓ મનમા મગન થાવા લાગી કે ઘણુ કરીને તેઓએ માગેલા હક તેમને આપવામાં આવશે. હરખમાને હરખમા તેઓ આખી રાત સુતી પણ નહી, અને બીજે દાહાડે સવારે ઉઠતાનેવાર પેલી પેટીમા સરવેનું ધક ભરાયુ. બારવણે જેટલા કલાકે તેઓની સભા બોલાવી હતી તેની પોણો કલાક આગમજથી સઘલી બાઈઓ આતુરતાથી દીવાનખાનામાં ભેગી થાઇ, અને કાંઈજ નહી પણ પેલી પેટી વીસે વાતચીત કરવા લાગી. કેટલીએક બાઇઓએ ભલામણ કીધી કે તે પેટીને ઉગાડવામા કાંઈ અડચણ જેવુ નથી. તે ઉપરથી બીજી સરવે સ્ત્રીઓ એકમત થાઈ કે તેને ઉગાડી જોવી, અને પાહાદસાએ જે જરૂરીઆત તાકીદ કરીને ઉગાડવાની મનાઈ કીધી હતી તે છતાંબી એકે પેટી હુંગાડી, તેવુંજ પેલું પખશી એકાએક ઉડીને બારી વાટે નાહાસી ગયું. આ બનાવથી તેઓના નાજુક ચેહેરા જરદ થાઈ ગયા, તથા આંખોમાં આસુ ભરાઇ આવીઆં. મોટી સરમમાં પડીઆં કે અવે તેઓ કેવે મોહોડે પાહાદસાહ આગલ ઉભાં રેહે ! ઉડી ગએલું પંખી કેઈ જાતનું હતું તેબી તેઓએ જો બરોબર જોયું હતેતો એકાત બીજું પખસી પેટીમા મુકવાનીબી કોસેસ કરતે. પણ અવેતો ખરાંજ બેઈલાજ થાએઆં, અને પોતાની બેફરમાનીનો પશતાવો કરવા લાગીઆં.

જેમ સભાનું કાંમ ચાલવાનો વખત નજદીક આવતો ગએઓ, તેમ ઘબરાટમાં પડીને તેઓ ક્યાકચ કરવા લાગીઆં—કોઈ બોલી કે સઘલી બાઇઓએ સરમાઈને પાછાં પોત પોતાને ઘેરે જતાં રેહેવું, અને એકે દરખાસ્ત કીધી કે સઘલી જણીઓએ રાણીબાઇ આગલ જઇને પગે લાગીને ખરેખરો હેવાલ તેને વાકેફ કરીને પછે પાહાદસાહ તરફથી રાણીની મારફતે માફી માગવી. આ છેલી ભલામણ એકમતથી બાહાલ રહી.

જેવી પેલી સ્ત્રીઓ રાણી આગલ ગઈ તેવાંમાજ તેઓની વાત સાંભલીઆ આગમજ રાણીએ પેલી પેટી પોતાના હાથમાં લેઈને પોતેબી આતુર થાઇને તેનું ધાંકણું ઉંગાડીઉં અને તે બીલકુલ ખાલી હતી તે જોઇને બોલવા લાગી કે તેના ભરથારે તેની તથા તેની સહીઓની ઠેકડી કરવાનો આવો આડો મારગ પકડીઓ હતો તેથી તે ઘણીજ ગમગીનછે. પણ પેલી સ્ત્રીઓએ તુરત ખોલાસો કીધો કે તેઓ સંધાં પાહાદસાહના ગુનેગારછે, કારણકે પેટી ઉંગાડવા વીસે જે મનાઇ કરી હતી તે તોડીને તેનું ધાંકણું એક સ્ત્રી ઉગાડવા ગઈ તેવુંજ તેમાંથી એક પખશી હતું તે નાહાસી ગયું, માટે રાણીએ, વચે પડીને પાહાદસાહને સમજાવીને તેઓને માફી બખશાવવી. રાણીએ આ વાત માથે લીધી.

છેલે અંતે પાહાદસાએ સરવેને પોતાની હજુરમા બોલાવીઆં. તેઓનો કરમાઈ ગએલો ચેહેરો તથા અઘથી જદા નમનતાઈ જોઇને બરથોલડ ચેતીજ ગીઓ કે પાં

કેહુ કામતો થાયું. રાણીને પોતાની પડોસમા બેસારી તથા બીજી બાઈઓને જગા કરી આપીઆ પછે, પાહાદસાએ પુછીઉં કે અવે અરજ શુંછે ? રાંણી બોલી કે ગઈ કાલે જે અરજી તમોને આપવામા આવી હતી તેના ઉતરની આરજુમા તેની સહીઓ ખોટીછે. પાહાદસાહ બોલાઓ કે તેનો ઉતર આ પેટીમાછે, અને સભાની નજદીક જેવો તે પેટીનું ઢાંકણુ ઉગાડવા જાએછે તેવાંમાજ રાણી બોલી કે "ઉગાડવાનીં તસદી લેશોમા—પખગોસો ઉડી ગયું—આ બાઈઓ અધીરી પડી તેથી પેટી હુંઘાડીને જોવા ગઈ તેવામા આવો અકસમાંત બનીઓ, માટે અવે તેઓ ગુડણુ મરડીને તમારી પાસે માફ માગેછે."

બાહાદશાહ ઘણોજ રીસે ચડીઓ ને બોલીઓ કે "તમે આવી તાએબેદારી આપોછો ! ગમે એટલી તાકીદ કીધા છતાબી પંખેરાને તમોએ અતે નસાડીઉં; અને વલી તે છતાબી રાજદુવારી કામો તથા મસલતોમા તમે કેવે મોહોડે સાંમેલ થાવા માગોછો ? રાજને લગતી ભરંમની વાતો કે જે ઘણોજ અગતની તથા જેપર રાજનો પાએઓ હોએછે તેઓને તમે છુપી તે કેમ રાખશો ? આવી તાકીદ કીધા છતાંબી થોડાએક કલાક તુલીકબી મારો હોકમ ટોડીઆ વગર તમોથી રેવાયું નથી, તો અવે પછે તમારીથી રાજ કારોબાર જાહેર પાડીઆ વગર કેમ રેવાશે ? જાવો—તમો બેવકુફ—અને તમોને મોટી સજા થાવી જોઈએછે પણ રાણીનો સખુન રાખીને તમુને માફ કરૂંછું—પણ અવે પછે કબીબી એવી અરજી કરતાના તથા એવી ચાલબી ચલાવતાંના."

અવે આવી ઈઉકતી બરયોલડે વાપડી હતી તેથી પાહાદસાહએ ખુશીમા આવીને તેને કેહ્યું કે "આ મારી વીંટી લેઓ, અને મારા ખજાનચીને તે દેખાડીને તે તમુને મોટું દરવીઅ આપે તે લેઈને સુખી થાવો" બરયોલડ બોલીઓ કે "મને દરવીઅ જોઈતું નથી—હું ખોલે મોહોડે બોલુંછું તેટલા ઉપરથી આ દરબારમા ઘણાઓએ મારી સાથે દુસમની રાખીછે; પણ હું તેઓની બીલકુલ દરકાર કરતો નથી, કેમકે જેને કસમાની આસા નથી, તથા જેની પાસે કાંઈ માલ મતાબી નથી તેને ફીકર અને ચીનતા સેની હોએ ? ખોદાએ મને ઓસીઆલો રાખીઓ નથી, અને હું કોઈનો ઓસીઆલો રેહેનારબી નથી; પણ જો હું ભેટ તથા સોગાત લેઉંતો કેહેવતછે તેમ જેને બીજાનું લીધું તે બીજાને વેચાએઓ." પાહાદસાહ બોલીઓ કે "એમજ હોએતો પછે હું મારો ઉપકાર તે કેમ જણાઉં" ? બરયોલડે જવાબ દીધો કે "પાહાદસાહની મેહેરબાનગી મેલવીને તે મેહેરબાનગીનો બોજો માંથા ઉપર નહી લેવો તે કામ નાલાએક રીતે મેહેરબાનગી લીધાના કરતાં વધારે માનભરેલુંછે."

ઉપર કહેલી ગીઓની અરજી નામંજુર થાઈ તે ઉપરથી રાણી બરયોલડ ઉપર ઘણીજ કફા થાઈ, અને રાણીની ઉસકેરનીથી આંધરો થાઈને એક વખતે પાહાદસાએબી બરયોલડને ફાંસી દેવાનો હોકમ પણ દીધો. પાહાદસાઓ આવા બેધડા હોએછે. બરયોલડે પાહાદસાહને અરજ ગુજારી કે મરણનાં આગમન બે બાબદની તે આરજુ રાખેછે તે એકે, તેના મરણ પછે તેના કુટુંબ પરીવારની પાહાદસાએ બરદાસ કરવી, તથા જે જાહાડ તે પસંદ કરે તે જાહાડ ઉપર તેને ફાંસી દેવી. અલમોઈને આ બને માગણી કબુલ રાખીને જલાદોને ફરમાવીઉં કે બરયોલડને પોતાને મનગમતાં જાહાડપર ફાંસી દેવો. બરયોલડને એક પુઠે બીજું એમ ઘણાએક જાહાડો દેખાડતાં દેખાડતાં પેલા જલાદો કોઈ જંગલમાં નીકલી ગએઆ, અને છેલ્લે અંતે થાકીને તેને પડતો મુકીને પાછા ઘેરે આવીઆ. પાછા આવીને જોએછે તો પાહાદસાહ પોતે પોતાના આ એકીનદાર નોકરના મરણ વીસે ઘણોજ ઉદાસ થાઈને બેઠેલોછે. જલાદોને મોહોડેથી એવું સાંભલીઉં કે બરયોલડ હજુર જીવતોછે તેથી તે ઘણોજ ખુશ થાએઓ—તેને સોધવાને તે પોતે ગએઓ; અને સોધી કાહાડીને ઘણીએક આજીજીથી પાછો પોતાની દરબારમા લાવીઓ. દરબારમા રાણી સંગાથે સહલા કરાવીને તેને વડા વજીરનો હોદો બખસીઓ અને તેના પરધાનપણામા તે રાજની રઈએત ઘણીજ આબાદ રહી.

~~~~

કરાકટ નામનો ખેલાડી અને તેનો પાલેલો સીંહ.

ઈશવરે આદમ જાતને બુધી અને મનશકતીની બખશીશ કીધીછે, અને તેથી આ પ્રુથવીની ઊપર આપણ હેવાંનોપર રાજ ભોગવીએ છઈએ. ગાહાસાગરના ઊછાછલા તથા દરામના મોજાઓને ટકર મારી તોફાની પવનની ટકોર કરી આપણ એક દેશથી બીજે દેશ સહીસલામત જઈ શકીએ છઈએ. વીજલી તથા બાફને આપણા તાબેદાર નોકરો કીધાછે જે ઓ શાહનામાના સફેદ તથા કાલા દેવો સરીખી જહડપથી આપણું કામ વગર ખડખડયે સરનજામ પોહોચાડેછે. પાહાડોની પોલાદની છાતી આપણા બલ આગલ મોમ સરખી પોચી થાયછે, અને બલુનમાં બેસી પરનદાંની માફક આપણ હવામાં સેહેલ કરીએ છઈએ. આફતાબ ઈયા માહાતાબ, ગરહો ઈયા સેતારાઓની ચાલ આપણથી ગુપત નથી, અને આકાશના વીસતીરન રણમાં બનતા ખુદરતની બનાવો જમાસપીની આગાહી કરતાં આપણ બેહેતર વરતી શકીએ છઈએ. મન એ મોહોટી ઈશવરની આપણાપર નવાજેશછે અને જે હરદમ નવી નવી ચીજો આપણને માલમ પડેછે તે ઊપરથી આપણે હેવું પોકારી ઊઠીએ છઈએ કે બીલસના મનની શીશી કરામત ? આ પાસે ગુફાનાં દરામના ચીતરથી આપણા મનમાં એવોજ ખેઆલ ઊતપન થશે. એક ઈંગરેજ ઊસતાદ પોતાના ચોપગા ચેલા સાથે ખેલ કરનો ઊભોછે. "જે લોહીનો પીઆસો અને માસનો ભુખો, ધરેલો ધરાય નહી, અને પ
~~~~

ક્રોકેટ નામનો ખેલાડી અને તેનો પાળેલો સીંહ.

કડેશ પકડાય નહી, જે જાનવરનો સરદાર ને જંગલ નો માલેક તે પોતાનું કરૂરપણું મુકી દઇ, મેંઢાં સરીખી નમનતાઇ અને ગરીબી પકડી બીહનો અને ધ્રુજતો એક મુરદાલ માણસ આગલ તાબેદારી કરતો ઊભો રેહે, એ વાત ઓગણીસમી સદીના એક મોજેજા ઓમાંનો મોટો મોજેજોછે. આપણા વડાવાઓના વખતમાં એવો એક હેવાનીઅત ભરેલો ચાલ હતો કે લુચછા ગુલામોને સીંહના પંજાથી શડી નખાવવા. તે વેલાએ લખો લોક એ જાનવરોનું કરૂરપણું જોવા મારે મોટી ઠક મલી ભેગા થતા હતા, અને પોતાના ભાઇબંધોપર પડતો નાહેક જુલમ હોંસ તથા ખુશીથી જોતા હતા; પણ તે જાલમી વખત વહી ગયોછે અને અસલ બનતા બનાવોથી તમામ ઊલટા બનાવો હાલ આપણી નજરે પડેછે. આજ નવ વરસની વાત પર વીલાયતની એક નાટકશાલામાં એક અજાએબ દેખાવ બનેઓ હતો. હજારો લોકોની ઠક તે તમાશો જોવા ભેગી મલી હતી, અને પાસેના ચોતાર પરમાણે એક ઇંગરેજ ખેલાડી તાંહાં પોતાના પાલેલા સીંહ સાથે રમતો હતો. એ ખેલાડીનું નામ મીસટર કરાકેટ કરી હતું, અને મેંઢાં સરીખા એક ગરીબ સીંહને જોઇ લોકો ભારે ઓચંબામાં પડેઆં હતાં. એ સીંહ પોતાના ધણીના હોકમને જેમ કેહે તેમ તાબે થતો હતો, અને ચોપગાંઓનો પાદશાહ પોતાનુ રાજપાટ મેલી એક બે પગાં આદમીની ગોલામગીરી કરતો હતો. આ ખેલાડી પેહલાં એક ગવઈઆનો ધંધો કરતો હતો, પણ તેહના સેઠ મીસટર એનગર નામના પુરૂસે પાંચ સીંહો ખરીદ કરેઆથી તેઓને પાલી તાબેદાર કરવા માટે આ ખેલાડીનુ ધેઆન લાગેલું. ધીરજ અને સબુરીથી તેણે સીંહ સરખા એક જાનવરને પોતાની તાબેદારીમાં લીધું, અને પોતાની બેહદ મેહનતનો તેને પુરતો બદલો મલેઓ. આ ખેલાડીને કેટલી જેહમત ખેંચવી પડી હશે તેનો આપણથી સેહલથી વીચાર થઇ શકતો નથી. આદમજાત બીજુ શું નહી કરી શકે?

થંડા પગ.

આ દુનીઆમાં મોહતને અંદર આવવાને માટે ઘણાએક રસતા અને દરવાજા હોયછે, તેમાં થંડા પગ એબી એક મોહતનો દરવાજોછે, અને એથી હજારો બલકે લખો જીવડાનો નાસ થાયછે. થંડા પગ વાલા સખશોનાં દીલમાં લોહીનું બરાબર ફરવું અથવા સરીરનાં બાંધામાં જોઇતું બળ હોતું નથી. જેનાં પગ ઘણુંકરીને થંડા રેહેછે, તેની તબીયત દુરૂસત રેહતી નથી.

જારે લોહી સરીરનાં દરએક ભાગમાં તેનાં પરમાંણ પરમાંણે ફરતું રેહેછે ત્યારે માણસ તંદરોસત હાલતમાંછે એવું કેહેવાયછે; પણ જો કોઇબી ભાગમાં જોઇએ તે કરતાં ઓછું લોહી ફરતું હોયનો તાંહાં સરદી માલમ પડવાની, અને જાંહાં વધુ લોહીનો જમાવ થયો તાંહાં તાવ અને અતીશય ગરમી માલમ પડશે.

પગ થંડા થાયછે એટલે તાંહાંનું લોહી સરીરનાં બીજા નબલા ભાગમાં જમાવ થાયછે, અને તે ભાગ નબલો હોવાથી પેહલાં વધુ લોહીને અંદર આવતાં અટકાવી શકતો નથી. એ પરમાંણે જારે આપણા ફેફસાં નબલાં હોયછે, તારે વધુ લોહી તાંહાં આવીને એકઠું થાયછે; અને તેથી ઘણીવાર સરદી થઇ આવેછે અથવા મોહ વાટે લોહી પડેછે. જાહેર બોલનારા અથવા મોહટેથી વાંચનારા જારે બીનકાયદે પોતાનાં સરીરને હવામાં કેટલીક વાર ખોલું રાખેછે, તારે તેઓનું ગળુ નબલું થાયછે; અને થંડા પગથી આ ભાગ ઊપર લોહીનો જમાવ થઈ ઘણીવાર ગળાંની અંદરની બાજુ સુજી આવેછે; આવાજ ખોખરો થાયછે અને અંદર બલતું હોય એવું લાગેછે. એજ પરમાંણે જુદા જુદા ખવાસનાં માણસોનાં સરીરનાં જુદા જુદા ભાગ બીનકાયદે રહેયાથી નબલા પડેછે, અને થંડા પગથી પછે તરેહવાર તેઓને રોગ અને હલાકી થાયછે.

જેઓનાં પગ હમેશાં થંડા થઇ જતા હોય, તેઓએ સવારનાં બીછાનાં ઊપરથી ઊઠનાંને વાર થંડા પાંણીના એક વાસણમાં ઘુંટી સુધી પગ બોળવા, અને સારીપેઠે ચોળવા. એવી રીતે બે મીનીટથી વધારે, પાંણીમાં પગ રાખવા નહી અને તરત તેને તુવાલથી બરાબર લુછી ભીનાસ નહી રેહે એવી રીતે કોરા કરવા અને તરત ઈસટાકીન પેહરી લેવાં.

રાતનાં સુતી વખતે એવા ધણીએ આતશ આગલ પગ સેકવા, અને પછે તરત બીછાનાં ઊપર જવું. સવારનાં ઊઠી ઊઘાડે પગે ખોલી જમીન ઊપર ફરવું નહી, એથી કરી ઘણીવાર દરદો ઊતપન થાય

છે, અને તે લાંબા દાહાડા સુધી સારાં થતાં નથી. પગ ગરમ રાખવાને માટે ઊનનાં, સુતરાઊ અથવા બીજી કોઈબી જાતનાં મોહાંએ અને માફક આવે તેવાં ઈસટાકીન પેહરવાં. એ બાબદમાં બીજાનાં અનુભવ પરમાંણે ચાલવા જવું નહી, પણ પોતાને માફક આવે તે કરેઆ જવું.

માંરાં માસી.

માએનાં બેહન જે માસી કેહવાયછે, તેઓ પોતાની નાહાની વયમાં બાપનાંઘરમાં હલી મલીને રેહેછે, તારબાદ પરણી જઈ સાસરેનાં રેહવાસી થાયછે, અને સંસારમાં આવીઆ પછે આગલ કરતાં તેઓની ઘણીજ કમતર મુલાકાત થાયછે. કેટલીએક બેહનોનો હજારો માંઈલને છેટે પડી જાયછે, અને કેટલાંએક એકજ ગાંમમાં હોવા છતાં ભાગેજે વરસમાં તેઓની બે તરણ પણ મુલાકાત થાયછે. વલી બીજાંઓની પરીત એવી રેહેછે કે બાપનાં ઘરમાં જે તેઓ સંપ અને સુલેહ ભોગવતાં, તેના કરતાં સંસારમાં આવી જુદાં પડવા પછે તેઓનો સંપ અને સુલેહ વધેછે, અને એક મેકને સર અવસરે કાંમ આવેછે.

મારાં માસીને બાપને ઘેરથી છુટાં પડવા પછે એક સારૂં સાસરૂં હાથ લાગુ હતું, તેમજ મારાં મા પણ એક શકતાં અને સારાં સાસરામાં આવી પડીઆં હતાં. મારા બાવા પાંચ પઈસે સુખી અને ખાનાર પીનાર હતા, તેથી આખાં કુટંબને સારી હાલતમાં રાખતા, અને આબરૂ દરકારથી પોતાનો ધંધો ચલાવતા. પાસે થોડી દોલત હોવાથી ગાંમથી જરા દૂર એકાંત અને હવા વાલી જગામાં એક બંગલો ખરીદીઓ, અને તાંહાં અવાર નવાર કુટંબીઓ તથા દોસતો સાથ તેહવારનાં તથા ફરસુદને દાહાડે જઈ રેહતા.

નાનપણમાં મેં પણ મારા બાપનો સારો વખત દીઠે હતો, અને આજે તે સંધો દેખાવ ગોએઆ મારી નજરની આગલજ હોય એવી રીતે મને ઈઆદ છે. હમારી વાડીની મોજ, ઝાહાડપાંન, તથા ખેતર અને લીલોતરોમાં ભટકવાનાં દીવસો, થંડીનાં દીવસોમાં બામદાદમાં ફરવાનું, અને આસપાસની નાની ટેકડીઓ ઊપર સવારમાં જઈ ગાંમનો દેખાવ જોવો; એ સંધુ જારે મને ઈઆદ આવેછે તારે મારી આંખોમાંથી ખુશીનાં તેમજ દલગીરીનાં આંસુ ખરી પડેછે.

મારા બાવાનાં શકતા વખતમાં મારાં માસી પણ હમારાં જેટલાં નહી તોપણ સારી હાલતમાં તથા બે પઈસે સુખી હતાં. મહીનામાં પંદર વીસ દાહાડા હમારે તાંહાં આવી તથા બે તરણ દીવસ રેહી હમો લુલકાંઓને રમાડવા વગર એવનને ચાલે નહી, અને જારે આવે તારે હમારે સારૂં કાંઇ ને કાંઇ ઊકમાઇ ભરેલી ચીજ લેતાંજ આવે. માં કરતાં માસીનો પરોસ હમને વધારે હતો. મારાં માસી ભોલાં; તથા તેવનનું દીલ ઊદાર અને સખી, જેથી કોઈબી નાચાર તેવનની દઆ તથા કાંઈબી નાંણું મેલવવા વગર ખાલી જાએ નહી.

હમારા આ વખતમાં બીજાં શકતાં અને દોલતમંદ શગાંઓ હતાં, તેઓબી હમારે તાંહાં દરરોજ આવે તથા હમારા બાપને માંન તથા ઈજત આપે, અને સર અવસરે હમોને તેડવાને ચુકે નહી.

વેપાર ધંધાનું ચકર એવુંછે કે તે સંધો વખત એકસરખું ફરતું નથી, પણ કોઈવાર દબાણમાં તો કોઈ વાર છેક આસમાંને લાગે એવું ઊંચું ફરેછે. એવા દબાંણ તથા ઊછાલામાં કોઇનું પરવું અને કોઈનું ચહડવું થાયછે. એવા દબાંણમાં એકવાર મારા બાવા આવી પડીઆ, પણ પાસે નાંણાં હતાં તેથી છેક હારી ખાવા જેવો વખત હતો નહી; અને ધંધો રોજગાર ચાલી શકે એવો હોગાંમ હતો. એટલામાં એક દોસતની તરફથી આગલ મારા બાવાએ નાંણાં ખત ઊપર શહી આપી હતી, ને દોસતે વખતસર નાંણાં નહી આપીઆં અને નાદારી દેખાડી, તેથી મારા બાવાને શકના જોઈ તથા શહી મુકેલી તેથી પકડીઆ. એકનો ધંધાનાં દબાણમાં નાંણું ઘસડાઇ ગએલું, અને બીજુંનો દોસતની ઓહકાનમાં નાંણાંની મોટી રકમ ભરવી પડી; તેથી પાસે કાંઈ રહયું નહી અને બંગલો તથા ઘર સાંમાન માંગનારા લેચાવી લઇ ગઆ.

મારા બાવાની ઊપર એકાએક આવો વખત આવી પડીઓ, તેથી હમારા કુટંબનું ગુજરાંન કેમ ચલાવવુ તથા બાકીની રકમ કાંહાંથી ભરવી, તે અંદેશામાં હમારૂં કુટંબ ગીરફતાર હતું. આવા વખતમાં મારા બાવા તથા માંએને દીલાસો દેનાર એકજ સ્રી હતી—તે સ્રી મારાં ભોલાં અને ઊદાર માસી હતાં. તેવને આ સમો જાલવવાને માટે પોતાની પાસે જે કાં

ઈ હતું તે સંધું ભેગું કરી મારા બાવાને હવાલે કીધું. મારા બાવાની આવી હાલત જોઈ મને દીલમાં ભારે સંતાપ લાગતો. મારાં માસીએ મારાં માએ પાસે જે કાંઈ હતું તે કહડાવીઊં, તે જોઈ મારી પાસે ચાલીસ રૂપીઆની એક રકમ ચોપડીઓ ખરીદવાને એકઠી કીધેલી તે તરત મેં મારાં માશીને વગર પુછવે કાહાડી આપી. મારા બાવાનાં નૂાંણાં એ રીતે અદા કીધાં.

થોડુંક પછે મારા બાવા ગુજરી ગયા, પણ સારાં ભાએગે હમોને કેળવણીનું મીઠું ફલ ચખાડીઊં હતું તેથી એક ઊતમ ધંધો હાથ કીધો; અને મારા ગરીબડાં કરમાઇ ગયલાં કુટંબને હમોએ તાજું કીધું. ઈશવર મેરબાંનીથી હમો સરવે આજે સુખી છઇએ અને પાછલા દાહડા ઊપર જે ઢડો મેલવીઓછે તે આજે ખુશી શાથે ઇઆદ કરીએ છઇએ. મારાં માંસી પેલા ચાલીસ રૂપીઆની વાત હજુર મને ઇઆદ આપેછે. હમુને એકવાર ફરીથી સુખી જોઈ હમારા માંસી જે વનનાં ઊપકારમાં હમો ગરકાવ છઇએ તેવણ ખુશાલછે, અને જે દાખલો તેવને હમારી નજર આગલ ધરીઓ તે દાખલા પરમાંણે ચાલવાને હમારા સરવે કુટંબીઓ કોશેશ કરેછે.

વલી મારાં માંસી એક નાંધલી સરખી દરબાર ચલાવેછે, અને લોકોનાં ઘર સંસારી સાસુ વહુના, વર બઇએરનાં તથા બીજા કજીઆની સમજુતી કરાવી આપેછે, તેમાં મેં એવું જોયુંછે કે બંધે બાજુ વાલાને રાજી કરી શકેછે.

દુનીઆમાં કેટલી બેહનોછે—તેઓમાંની કેટલી માંસી થઈછે અને થનારછે, તેઓની સાંમને આ મારાં નીતીમાંન તથા ઊદાર-દીલનાં માંસીનો દાખલો ધરીઓછે કે સરવે માંસી, કાકી, માંમી, ઈતીઆદી સગાં અરસપરસ એક મેકની ગરજ સારી આ દુનીઆનો ખજાંનો નહી; પણ પેલી દુનીઆનો આકેબતનો ખજાંનો અને તીજોરી ભરે.

સ્ત્રીઓને સુચના.

ફ્લાનલનાં કપડાંને ધોવાની રીત.

ફલાંનલનાં કપડાંને વાસતે વેલાતી સફેદ સાબુનાં લાંબા કટકા આવેછે તે વગરં બીજો કોઈ જાતનો સાબુ વાપડવો નહી. આ જાતનો સાબુ હોરાઓને તાંહાંથી સસતી કીમતે મલી આવેછે. જો બીજી જાતનો સાબુ વાપરીઓ હોઅનો કપડું નરમ થવાને બદલે કઠણ થાએછે, અને સફાઈ બરાબર નીકલતી નથી.

એ કપડાં ધોવાને પાંણી ગરમ લેવું જોઈએ પણ કકરા આવતું પાંણી કદી પણ વાપરવું નહી, એથી કપડું સોસાઈ જાયેછે અને સફાઈ પકડતું નથી. થંડું પાંણી પણ બીલકુલ વાપરવું નહી.

ફલાંનલનાં કપડાંની સાથે બીજાં કસાં કપડાં ધોવાં નહી. એ કપડાંને સાફ સોજાં ગરમ પાંણીમાં સફેદ સાબુનું ફીણ કાહાડી બોળવાં, પણ એની ઊપર સાબુ બીલકુલ ચોળવો નહી કેમકે તેથી કપડું ઓર જાડું અને કઠણ થઈ જાયછે. એકવાર એમ સારી પેઠે બોળીઆ પછે ફરી બીજાં વાસણમાં એજ પરમાંણે બોળવાં, અને તારબાદ તરીજાં વાસણમાં સેહજ ફીણ કરી જરા કાલીગુલી નાંખી દુબાવવાં. આ પરમાણે દુબાવવા પછે તેને સારીપેઠે નીચવવાં અને હવામાં ખંખેરી ઓરણ ઊપર ઊગાતાં કરવાં. જારે સુકતાં હોય તારે પાંચ સાતવાર તેને હીલવવાં અને બરાબર સરખાં કરી બધી બાજુએથી તાંણવાં, અને અવાર નવાર પર ફેરવવાં. આ કપડાંને જલદીથી સુકવી નાંખવાની કોશેશ કરવી નહી; પણ ધીમેથી સુકવા દેવાં.

આ પરમાંણે ધોએલી ફલાનલ સફેદ અને નરમ રેહશે, અને હમેસ નવી જેવી માલમ પડશે; પણ જો એકવાર તેને ઊકલતાં, કકરા આવતાં પાંણીમાં બોળી અથવા થંડું પાંણી વાપરીઊં અથવા સાબુ ચોળીઓ અથવા બીજી જાતનો સાબુ વાપરીઓતો પછે તે કદી સમરનાર નથી.

જે ફલાંનલનો રંગ પીલાસપર થયો હોય તેને સુધારવાને નીચલી રીત કાંમે લગાડવી.

ચાર ચમચા ભરીને ઘઊંનો સોજો આટો લેઇ તેમાં તરણ બાટલી પાંણી નાંમી તેને સારીપેઠે હીલવતા જઇ ઊકાલવું. ઊકાલવા પછે એક તપેલીમાં ફલાંનલ મુકી તેમાં આ કકરા આવતું પાંણીનો અરધો ભાગ ઊંચેથી રેડવો. અને એ પાંણી થંડું પરે તાંહાંસુધી ફલાંનલ તેમાં રેહવા દેવી અને અવાર નવાર તેને ચોળવી, અને બીજા સોજાં ગરમ પાંણીનાં વાસણમાં તરણ ચાર વખત બોળવી, પણ સાબુ બીલ

ફુલ વાપરવો નહી. આ પાંણી થંડુ થઆ પછે પેલું કકરા આવતું ઊકાલેલું બાકીનું પાંણી જે ચુલા ઊપર રાખી ગરમ રાખીઊ હોય તે ફરી ફલાંનલને બીજાં વાસણમાં નાંખી તેની ઊપર રેડવું, અને તે પાંણી થંડું થવા આવે એટલે બીજાં સોજાં ગરમ પાંણીમાં તરણ ચાર વાર બોળવી અને તારબાદ નીચવવા વગર સુકાવા નાંખવી.

લાકડું—તેનો તરેહવાર ઊપીયોગ.

લાકડાંની કુદરતી બનાવટ બે જાતની હોયેછે' ખટ અને પોકલ લાકડું. પોકલ લાકડામાં બાંમણું, અને પાંમની જાત, જેમકે તાડ, માહાડ અને ખજુરી આવેછે. જે દેશમાં બાંમણુ અને પાંમની જાતના ઝાડો પુશકલ હોયેછે, તાંહાંના લોકો તેનો તરેહવાર ઊપીયોગ કરેછે. ઝાડ પોકલ હોવાનાં સબબથી તેને ખેતરોમાં પાંણી લઈ જવાને માટે નલાની માફક કામમાં લાવેછે અને મોહોટા કટકાઓને પેદીયાં બનાવીને વાપરેછે. કેટલીએક મોહોટી પાંમની જાતમાં લોહોડાંના તારની મીસાલે લાંબા સાકા આવેછે, અને તે શરસના જેવી ચીકટ વસતુમાં મલી ગયેલા હોયેછે. આસટરેલીયા તરફના દેશી લોકો એવા સાકા કાહાડીને ખીલાની મીસાલે કાંમમાં લાવેછે. કેટલાએક ખીલા સીસમના લાકડાંના જેવા કઠણ હોયેછે. થોડાએક નાહાના પાંમના ઝાડ માહેથી ફરવાની લાકડીઓ બનાવેછે. પીનાંગ કેનને નામે જે લાકડીયો હીંયાં લાવેછે, તે એવા પાંમ માહેથી બનાવેલી હોયેછે. પાંમ ઝાડની ૪૦૦ થીતે ૫૦૦ લગી જાત આવેછે. એનું લાકડું કોઇજ વખતે દાબડી ઇઆ ખુરશી અને એવીજ જુજ ચીજ બનાવવામાં કાંમમાં લાવેછે. ખજુરીના પાતરાંના વચલા દાંડાની વલ દીધેલી ફરવાની લાકડીઓ બનાવેછે. જારે દાંડો લીલો હોયેછે તારે તેને વલ આપેછે, અને ભારી વજનો મુકીને લાંબી ખેંચેછે, અને સુકાયે તાંહાંસુધી એમજ રેહેવા દેછે. કેટલાંએક પાંમનાં ઝાડના ફલને હુનરાતમાં કાંમ લગાડેછે. સોપારીના કંઠમાલા, લાકડીઓનાં મુંડાં ઈનીયાદી બનાવેછે. નાલીએરના કાથાનો તરેહવાર ઊપીયોગ કરેછે. નાલીએરના કોરસાના પેયાલાં, વાસણ, ખુરાંશી ઇતીયાદી બનાવેછે. નાલીએરના કોપરાને ખાયેછે તથા તે માહેથી તેલ કાહાડેછે. પાતરાંની ટોપલીઓ અને સાદડીઓ બનાવેછે. એ સીવાએ ખાંડ, દારૂ, ઊરાક ઇતીયાદી બનાવેછે.

પણ પોકલ લાકડાં કરતાં ખટ લાકડું તરેહવાર કાંમ અને હુનરમાં કાંમ લાગેછે. ખટ લાકડાં, કઠણ તથા નરમ આવેછે. લાકડાંના સાકા ઘણા પાસે પાસે હોવાથી ઈઆ જરા જરા દુર હોવાથી લાકડુ કઠણ તથા નરમ બનેછે. સીસમ અને દેવદારીનું લાકડું કઠણ તથા નરમ લાકડાંના દાખલાછે. લાકડાંના સીધા સાકાઓમાં હમેશાં આડા સાકા આવેછે. જો આડા સાકા જુજ હોયેછે ઈઆ કાંઇ પણ ગાંઠ આવતા નથી તો લાકડું વલી શકેછે અને જલદીથી ચીરાઈ જાયેછે. જો આડા સાકા પુશકલ અને નજદીક નજદીક ઠીસેલ હોયેછે તો લાકડું વલી શકતું નથી, અને વધારે સખત અને ચીવટ હોયેછે. "આશ" નું લાકડું, અને માહાગની તથા "ઓક" નું લાકડું એ બે જુદી જાતના દાખલાછે. લાકડાંની એવી જુદી જુદી ખુબી હોવાના સબબથી તેને તરેહવાર રીતે કાંમમાં લાવેછે. કેટલીએક જાતના લાકડાં બાંધકાંમમાં, જેમકે વાંહાંણ તથા ઘર બાંધવાના કાંમમાં આવેછે. બીજી જાતના લાકડાં, સાંચા,. ચકર, તથા દાંતા સાથના પઈડાં બનાવવામાં કાંમ લાગેછે. તરીજી જાતનું લાકડું કંતારીના ખપમાં આવેછે. ચોથી જાતનું લાકડું ઘરનો સામન, જેમકે કોચ, ખુરસી, તેબલ, ઈતીઆદી બનાવવામાં કામ લાગેછે. પાંચમી જાતના લાકડાં માહેથી તરેહવાર સોભઈતાં રમકડાં બનાવવામાં આવેછે. છઠી જાતનું લાકડું રંગ બનાવવામાં કાંમ લાગેછે. આ છ મુખીય કાંમ સીવાએ કાંઈ બીજી હજારો રીતે લાકડાંને વાપડવામાં આવેછે.

લાકડાંનો ખવાસ હમેશાં એકજ તરેહનો રેહેતો નથી. જેવી જગા, જેવી જમીન, જેવું પાંણી તે પરમાણે લાકડાંનો ખવાસ બદલાયેછે. લાકડું છાલ આગલથી અને છેક વચમાંહેથી બાકીના ભાગ કરતાં નબલું હોયેછે. મુલીયાં આગલથી લાકડું, દાંખલી આગલના ભાગ કરતાં ઘણું મજબુત હોયેછે. જે ઝાડ સુકી જગા ઊપર ઊગીયું હોયે તેનું લાકડું, ભીની જગા ઊપર ઊગનાં ઝાડના લાકડાં કરતાં વધારે કઠણ, ભારી, મજબુત અને પીલા રંગનું નીકલેછે. થોડાંએક લાકડાં સુકવીયાથી સેહેજ વજનમાં કમની થા

થેછે. થોડાંએક સુકાઈને ભારી બનેછે, પણ ઘણું ખરૂં લાકડું સુકાતાં હલકું થાયેછે. જારે લાકડું શુકાઈને ચીમડાયેછે, તારે માતરે પોહોલાઈમાંજ નાહાનું થાયેછે. તેની લંબાઈ કમતી થતી નથી.

લાકડું વારેઘડીએ સડી જાયેછે, અને અસલના વખતથી તેને ચોખું રાખવાને માટે તરેહવાર ઊપાયો કામમાં લગાડવામાં આવીયાછે. **લાકડું સડી ઈયા કોહી જાયેછે તેની સમજં શું છે?** સઘલાં ઝાડોના ઝીણાં સુરાખોમાં અલબીયુમેન (ઇંડાંની સફેદીના જેવી) જાતની વસતુ આવેછે; તે ઝાડનું રક્ષણ કરેછે. પણ જારે ઝાડને કાપીને તેના થડ અને ડાંખલીના લાકડાં બનાવેછે, તારે એ અલબીયુમેન કાંઈ પણ ગુણ કરેયાને બદલે એક નુકસાનકારક વસતુ થઇ પડેછે. લાકડું સુકાયેછે તેની આગમજ અલબીયુમેન ભીનું હોયેછે અને સુકાતી વખતે તેનું ખમીર થઇને તે ઊભાવા માંડેછે. એવી હાલતમાં ઝીણાં જાનવરો, લાકડાંમાં નહી માલમ પડે એવા સુરાખ પાડીને અંદર ખોરાકને માટે પેવસ થાયેછે. એવા બારીક સુરાખોમાં પછી હવા અને પાંણી પણ પેવસ થાયેછે. હવા અને પાંણી પેવસ થયાથી લાકડાંનો રસ ફુગાઈ આવેછે; એટલે તે માહે બારીક વનસપતી ઊગેછે. એ વનસપતી વધીને, લાકડાંની માંહેથી આંધરાં પાડીને બાહેર રસતો કરેછે, અને લાકડાંની સપાટી ઊપર વેહરની મીસાલે માલમ પડેછે આસતે આસતે એ સુરાખો મોહોટાં થતાં જાયેછે, કે છેલે લાકડાંને માતર એક ખાલી ખોખું બનાવી દેછે. ઘરના વાંસા અને પેઢીયાં માહેથી સડો પડીને વેહેર નીકલેછે તે ઊપર જણાવેલા કારણોથી બનેછે.

લાકડાંને સડો પડવાંથી બંચાવવાને માટે અસલથી લોકોનું ધેયાન લાગેલુંછે. આજ એક સદી થઈ લોકો તે ઊપર ખુબ મંડીયાછે; જો એક ઊપાયે નકાએ લાગો તો બીજો શોધી કાહાડવામાં ખંતીજ રહેલા છે, અને જારે તેવોને બરાબર સમજ પડી કે સડો કેમ લાગેછે, તારે લાગુ પડે એવા ઊપાયો શોધી કાહાડીયાછે. ડાકટર હેલે મોરથુથુ વાપડવાને ભલામણ કીધી હતી. ડાકટર શરફીસે મોરથુથુને બદલે હીરાકસી વાપડી હતી અને તેનો ગુણ વધારે સારો માલમ પડીયો હતો. ૧૭૮૪ ના સાલમાં કરનલ કાનગ્રીવે લાકડાંને તાર લગાડવાનો વીચાર જણાવીયો હતો. ઓગણીસમી સદીની શીરૂઆતમાં પેહલ વેહલાં સર સામીયુલ બેનઠામે લાકડાંના સુરાખો માહેથી હવા કાહાડી નાખીને, ખાલી થયેલાં સુરાખોમાં દવાઓ નાખવાનું બતલાવીયું. જોકે તેના હાથમાં એ રીત બરાબર લાગુ નહી પડી, તોપણ તે ઊપરથી બીજા લોકોને એશારો મલીઆથી નવી યુકતીઓ શોધી કાહાડીછે. એ પછી તરેહવાર ચીજો વાપડવા લાગા, જેમકે મગરનું તેલ, કલીચુનો ઈતીઆદી. કેટલાએક જણ લાકડાંને ગરમ રેતીમાં થોડોવાર લગી દાટતા હતા; થોડાએક જણ એક ઓરડામાં હવાને ગરમી આપીને તેમાંહે લાકડું મેલી રાખતા હતા. થોડાએક લોકો ગરમ પાણીનો બાફ આપતા હતા, અને કેટલાએક લોકો તરેહવાર વસતુ ઊપર ચોપડતા હતા. એ ઊપાયોથી જારે કાંઈ ઘણું વલીયું નહી તારે તેવોનું ધેયાન બીજી તરફ દોડીયું. તેવોને વીચાર આવીયો કે જો અલબીયુમેનને દુર કરે ઈયા તેને બીજો આકાર આપેતો એ બલા દફે થાયે. પણ વલી વીચાર કીધો કે અલબીયુમેન કાંઈ બાહેર નીકલી શકે નહી. અને જો ગરમી લગાડીને સુકવીયું હોયેતો પાછું હવા માહેથી પાંણી ચુસીને ખમીર થવા માંડેછે. એ ઊપરથી ફરીથી વીચાર આવીયો, કે જો અલબીયુમેનને બીજી દવાઓ આપીને પાણીમાં પીગલી નહી જાયે એવું કીધું હોયેતો તે પછી પાણીને ખેંચી શકેજ નહી. અને તેથી તેનું ખમીર પણ થાયે નહી. એ ઊપરથી સવાલ ઊઠીયો, જે કેઈ દવા એવીછે કે જેથી અલબીયુમેન પાણીમાં પીગલે નહી એવું થાયે? સર હમફરી ડેવીએ "કોરોઝીવ સબલીમેટ" (રસકપુર) વાપડવાનો વીચાર આપીયો. મી૦ બેદેલ ક્રીએસોટ નામનું તેલ વાપડવાનું વધારે પસંદ કરતો હતો. મી૦ પેન હીરાકસી અને સલફેટ આફ બરાઈતીસ વાપડતો હતો અને સર વીલીઅમ બરનેટ "કલોરાઇડ આફ ઝીનક" પસંદ કરેછે. પણ એ દવાઓ અંદર કેમ દાખલ કરવી તે તેવોને સુજ પડીયું નહી. જાંહાંસુધી હવા બાહેર નહી કાહાડે તાંહાંસુધી દવાઓ અંદર પેવસ થવાને મુશકેલ પડેછે. હાલ જે યુકતી કાંમમાં લાવેછે તે ઘણીજ પસંદ કરવા જોગછે. લાકડાને એક ઘણા મજબુત લોહોડાંના નલામાં મુકેછે, એ નલા માહે હવા ખેંચી લેવાનો એક સાંચો (એરપમપ) અને દવા અંદર મારવાનો એક પમપ સાથેજ આવેછે. એવો

ની મદદથી પેહેલાં હવા બાહેર નીકલેછે અને પછી તેમાં દવા પેવસ થાયેછે.

દેવીસન અને સીમીંગટન એ બે ગરસથી લાકડાંને સુકવવાનો એક જુદી તરેહનો ઊપાય કામમાં લગાડીયોછે. ગરમ હવા લાકડાંની ઊપર ફુકવાથી સઘલાં સુરાખો તદન સુકાઈ જાયેછે. જો લાકડાંને યમ ગરમ હવામાં મુકીયું હોયતો તે ભુજાઈ રેહેશે; પણ જો ગરમ હવા જોરથી ફુકવા દીધી હોયતો પાંણી ઊડી જઇને લાકડું તદન શુકાઇ જશે. એ યુકતીથી વલી લાકડાંમાં તદન નવા ગુણો પેદા થાયેછે. એવાં લાકડાં વજનતરો બનાવવામાં ઘણાજ ઊપીયોગી થઈ પડેછે.

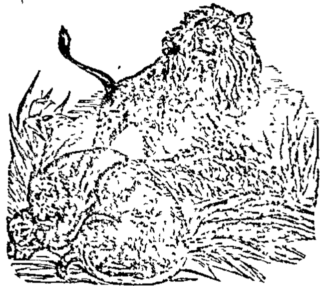
બુશેરી નામના એક ફરેંચ ડાકટરે એક અજાયેબ યુકતી સોધી કાહાડીછે. તે જીવતાં ઝાડમાંજ દવાઓ પેવસ કરેછે; અને જોકે તેથી ઝાડ મરી જાયે છે, તોપણ લાકડું પછી સડતું નથી.

હાલના વખતમાં મોહોટા દબાનના બાફથી કરીને લાકડાંનો કોલસો બનાવવાની યુકતી શોધી કાહાડીછે. કોઈ પણ સવાલ કરે કે બાફ શી તરેહથી લાકડાંનો કોલસો બનાવે ? બાફમાંતો પાંણી આવેછે અને તે ઊલટું લાકડાંને ભીજવે પણ બાલે નહી ? ખરી વાતછે કે સાધારણ બાફની ગરમી, ઊકલતાં પાંણીની ગરમી ૨૧૨ દીગરીથી વધારે નથી, અને એવી હાલતમાં લાકડાંને બાલીયાના કરતાં માતરે પાંણીથી ભાજવેછે. પણ જારે બાફને મોહોટા દબાનમાં લાવે છે તારે તેની ગરમી પુશકલ વધી પડેછે; તેની ગરમી ૪૦૦ થીતે ૭૦૦ દીગરી લગી જાયેછે અને ઘણી વખતે તેથી પણ ઊપર આવેછે. જારે આવી દબાનમાં આવેલા બાફથી જો લાકડાંને ગરમી આપી હોયે તારે તેનો કોલસો બનેછે અને એ કોલસો બંદુકનો દારૂ અને એવીજ બીજી ચીજો બનાવવામાં કામ લાગી શકેછે. બરાબર મન માફક ગરમી આપીયાથી જુદી જુદી જાતનો જેવો ગમે તેવો કોલસો બની શકેછે.

જેમ ધાતુઓને પરેસમાં દાબીને તેના પાટલા તાવ બનાવેછે, તેમજ હાલ લાકડાંને પરેસમાં દાબીને તેને વધારે કઠણ અને મજબુત કરેછે અને પછી તેને પુશકલ રીતે વાપરેછે.

(એનું સાધણછે.)

બીલાડીની જાત.

બીલાડીની જાતના જાનવરો ચોપગાં અને માસ ફાડી ખાનાગાં હોયેછે. તેમાં સહીં, વાઘ, ચીતો, સીયાંહગોશ, બીલાડી ઈતીઆદી જાનવરો આવેછે. એ જાનવરો બીજી જાતના જાનવરો માહેથી આ નીચે જણાવેલી ખુબીથી જલદીથી માલમ પડી આવેછે.

સઘલાના પગનાં નખ જોરાવર, વેહેતાં, અને ગમે તારે પંજામાહેથી બાહેર આવે અથવા અંદર પાછાં જઇ શકે એવાંછે; અને એવાં નખથી તેઓ પોતાનો શેકાર સેહેલથી કરી શકેછે.

તેઓનાં દાંત અનીદાર અને વેહેતાછે, તેથી તેઓ માંસને જલદીથી ફાડીને ખાઈ જાયેછે. તેઓ માંસ શીવાએ બીજુ કાંઇ પણ ખાતાં નથી; ભાજી પાલાના ખોરાકને તેઓ અડકતાં પણ નથી. બીજી ખુબી એછે કે જંગલી હાલતમાં પોતાને હાથે મારેલાં જાનવરોના માસ શીવાએ બીજું માસ ખાતાં નથી. જારે પીંજરાંમાં બંદીવાન હોયેછે અથવા જારે તેઓને પાલવામાં આવેછે, તારે ભુખને મારીયાં આપેલું માસ ખાયેછે.

તેઓ જાતે ઘણાં જોરાવર હોયેછે અને એવોના જેવાં જડબા અને જાંગ પુખત જોરાવર કોઈ બીજાં ચોપગાં જાનવરોમાં જોવામાં નથી આવતું. તેઓનો આખો બાંધો ઘણો મજબુત તેમ ચપલ હોયેછે અને તેઓની દરએક હીલચાલ સેહેલ, ચોકલી અને છબદાર હોયેછે.

એ જાનવરો જેવાં કુદવામાં અને ઊછલવામાં બીજાં કોઈ પણ નથી. અને જોકે બીજાં જાનવરો

દોડવામાં તેઓથી ઘણી જલદ રાખેછે તોયપણ તેઓના કુદકાશ આગલ તેઓ સેહેલથી શેકાર થઈ પડેછે.

તેઓ શેકાર કરતી વખતે ચાલવામાં ઘણાજ ખબરદાર રેહેછે. તેઓ હલવેથી અને છુપાવીને ચાલેછે. કુદરતે તેઓના પંજાના તલીયાં નરમ અને ચરબીદાર જાડાં કીધાંછે, તેથી, તેઓ ચાલેછે તારે કાંઈ પણ આવાજ થતો નથી. અને જારે શેકાર નજદીક આવેછે, એટલે એકદમ કુદકો મારીને, પંજો એવા જોરથી નાખેછે કે ઘણી વેલા શેકારને તરત મારી નાખેછે.

જોકે તેઓમાં કુતરાના જેવી સુંઘવાની ખુબી નથી, તોયપણ તેને બદલે તેઓની નજર ઘણીજ ચાલાક હોયેછે. તેઓ દીવસમાં તેમજ રાતનાં અછી રીતે જોઇ શકેછે, તેથી તેઓ શેકાર ઘણોખરો રાતરે કરેછે.

તેઓ અછી રીતે સાંભલી શકેછે, તેથી જરા પણ ગોધાટ થયાથી તેઓ ઊંઘ માહેથી જાગી ઊઠેછે.

સઘલાંના મોહોડાં ઊપર લાંબા બાલ હોયેછે અને તે ઘણી વેલા તેઓને અંધારામાં અગતનાં થઈ પડેછે.

તેઓની જીભ ઘણી ખબરાયલી હોયેછે અને તે વડે શેકારના હાડકાં માહેથી માસ સોહારીને ખાઇ જાયેછે.

જોકે સઘલાનો આકાર ઘણોખરો મલતો આવેછે તોયપણ તેઓ કદમાં ઘણો ફરક રાખેછે; તે શીવાએ બીજી ખાશીયતોમાં તેઓ ફરક રાખેછે. તેનું બેયાન હવે પછી કરવામાં આવશે.

મથાલે આપેલું ચીતર ખીલાડીની જાતના સઊથી ભયંકર જાનવરો બતલાવેછે. સંહી પોતાના ખરા ભભકામાં ગોસામાં અને જોસમાં આવીને ખોલા મેદાનમાં ઊભેલોછે. હેસલ, વાઘ અને તેનું બચું ખેતરમાં ભરાઇને પડેલાંછે

ફેરફાર.

દરરોજ નવી નવી અને જુદી જુદી ચીજો જોવા તથા મેલવવાની હોંસ કયા માણસમાં દીઠામાં આવતી નથી. એતો એક આદમ જાતનો ખવાસજ છે કે કાંઈને કાંઈ પણ ફેરફાર કરવો. માંણસ પોતાની બચગીથી તે ઘોરમાં જવા લાયક થાયછે તાંહાંસુધી તેનામાં આ ગુણ દીઠામાં આવેછે.

બાલપણમાં એ ગુણ વધારે દીસેછે અને જેમ જેમ વય વધતી જાયછે તેમ તેમ એ ગુણ કમતર થાયછે. એક બાલક જે તનદરોસત હસે તેને તમે કદી પણ એકજ રીતે પડી રહેલું જોશો નહી; પણ તે અહીથી તહી પછાડા મારતું માલમ પડશે.

છોકરા અથવા છોકરીઓની નીશાલમાં એકાદ વખત તમો જઈ ઊભાં રેહસો તો તમને શું માલમ પડશે વારૂં ? એક દરીઆવ કે જેની અંદર ચટપટીયાં બાલકોનાં ઊભાતા મોજા દેખાશે; જે એવું દેખાડેછે કે નીશાલની એકસરખી રીતભાત પરમાંણે ચાલતાં જે તેઓને કંટાલો આવેછે તેમાં આવી ચાલથી ગોએઆ આરાંમ મેલવેછે.

અનુભવ ઊપરથી એવું જણાયછે કે મરદ કરતાં ઓરતોમાં ફેરશારી ગુણ વધારે દીશેછે. તેઓની સંસારી રીત, પોશાક, ઘરેણું તથા રાહ રશમ તપાસતાં જોઇએછે કે જરાજરામાં તેઓને ફેરશાર કરવાનો શોક રેહેછે, અને જાંહાંસુધી તેમ કરતાં નથી તાંહાંસુધી તેઓનો જીવ હલકો પડતો નથી.

વાંચનાર બાઈ બોલો કે તમોએ કેટલાં ઘર ખાલી કીધાંછે, કેટલા ચાકરો તમારી ચાકરીમાં બદલાઈ ગયાછે; કેટલા બતાશા, પાંશી, ઈંડાં ઈતીઆદી ઊકરાવાલા બદલી નાંખીઆછે ? કેટલી જાતની સારી તથા તેની કોર, ઈંજાર, ચોલી, કાંચરી તથા પોશાક ઊપર એકવાર મોહી પડી તમારા ભરથારને કંટાલો આપી ખરીદ કરાવી થોડાજ વખતમાં તે પોશાકને હલકો ગણી બીજાજ પોશાક ખરીદવા નીકલી પડીયાં છો ? કેટલીવાર સુનાનાં વારા, ચીતલને મેલવી નખાવી તેની બાંગરી બનાવાનો ઈરાદો રાખીઓ અને તેમ થયા પછે તે વેચાવી એક મોતીની બાંગરી અથવા હાર ઊપર તરાપ મારીછે ? એ વગેરે તમારી બીજા કયા ફેરશારમાં પેહલ નથી ?

એ ગુણને માટે હમો કોઈને ઠપકો લાગુ પાડવા માંગતા નથી; પણ જેઓમાં એ ગુણ બેઅંદાજે હોયછે તેઓ શાએદાને બદલે ગેરશાએદા જુવેછે એટલુંજ કેહવા માંગીએ છીએ.

ગાડીની શોધ.

ઘણીક વસતુઓ તથા બનાવો, જોકે જાતે ઘણીજ ઊપયોગી હોયા છતાં, અને તે રાત અને દીવસ માણસ જાતનાં કામમાં આવનારી હોવા છતાં, તેઓ ઘણા લાંબા વખતથી હસતીમાં હોવાથી, અને તેઓ દર જગાએ વાપરવામાં અથવા જોવામાં આવવાથી તેઓ આપણી નજરમાં એટલી તો સાધારણ થઇ ગએલીઓછે કે તેઓને કોણે શોધી કાહાડી, કીઆ વખતમાં તેમને શોધવામાં આવી, અથવા કીઆ દેશમાંથી તેમનો જનમ થયો, એ સઘલું જાણવાને આપણે કચ્ચીતજ આતુરમંદ થઈએછે. રેલવે, ટેલીગરાફ, વગેરે યંતરો કીઆરે, કીઆં અને કોણે શોધી કાહાડીઆં, એ જાણવાની આજે ઘણાઓને ઈછા હોયછે; પણ બેસવાની ગાડી, દલવાની ઘંટી, દોરડાં ઘસડવાની કપી, એમને કીઆ વખતે, કીઆ દેશે અને કીઆ માણસે જનમ આપીઓ તે જાણવાને થોડાઓનેજ ઇછા હોયછે. એનું મુખીઅ કારણ ઊપર જણાવવા પરમાંણે તેમનું સાધારણપણુંછે. અલબતે આટલી વાત ખરીછે કે, એવી ઊપયોગી સાધારણ બનાવગ્રો મધેની કેટલીકો તો એવા વખતથી હસતીમાં આવેલીઓછે, કે તેમની ઊતપંતી વીશે કશો પત્તો મલતો નથી. એવીઓને પાછલ મેલતાં જેમને માટે જે કાંઈ જણાયલુંછે, તે જો જાણવામાં આવેતો તે કોઇબી રીતે નીરઊપયોગી થઈ પડે નહી. એટલા માટે ગાડી સરખી સાધારણ પણ મહા ઊપયોગી વસતુની કેમ શોધ થઈ અને તે કોણે કીધી તે બાબદ હાલ વાંચનારની આગલ મેલીએ છીએ.

તવારીખ ઊપરથી એવું માલમ પડેછે કે, ગાડી સરખું યંતર એરીકથોનસ નામના એક આથીનીઅન રાજાએ ઈસવી સનની અગાઊ ૧૪૮૯ વરસ ઊપર, એટલે આજે ૩૩૫૬ વરસની વાતપર શોધી કાહાડી હતી. એ રાજાનાં પગને કાંઈ દરદ થવાથી તે ચાલવાને અશક્ત થઈ પડીઓ હતો, જેથી બાહાર આવવા જવાને અને તે સાથે પોતાની ખોડને છુપાવવાને એવી યુકતી કરવી પડી હતી. ઘણા પરાચીન કાલનો ડાયોડોરસ સીકલસ નામનો એક તવારીખ લખનાર જણાવી ગયોછે કે સીસોસતરીસ રાજા એવી એક ગાડીમાં ફરતો હતો; અને જીઆરે તે તેમાં બેસીને શેહેરમાં આવતો અથવા ભોગ આપવાને જતો તીઆરે, તેને, તે પોતાનાં ચાર રાજા બંધવાંઓને જોડતો! પણ એ ગાડીને માટે એવું ધારવામાં આવે છે કે, તે લડાઈનો રથ હશે. કારણ કે, તવારીખ ઊપરથી, તેમાં એગત કેરોને નાંમીચા કવી હોમરનાં લખાંણ ઊપરથી માલમ પડેછે કે, ગરીક અને તરોજન લોકો પણ લડાઈની વેલાએ રથ વાપરતા હતા. એ ગમે તે હોય તોપણ ગાડીની શોધ તરણ હજાર વરસ ઊપરનીછે એટલી વાતતો નકીજછે. એ પરમાણે એ યંતર હસતીમાં આવીઆ પછે, ઊતર તરફનાં રાજાઓએ રોમનાં રાજને લઇ લીધું અને તેના નાહાનાં ભાગો કરી જુદાં જુદા સરદારોનાં હવાલામાં આપીઆં, તીઆંસુધી યુરોપનાં કેટલાક ભાગમાં વપરાવા પછે રોમ અને તેને તાબેનાં મુલકોમાં તે વપરાતી ઘણોખરી બંધ પડી, અને ઘોડા, ખચર અથવા ગધેડાં ઊપર સવારી કરવાનો ચાલ નીકલીઓ અને તે ઘણો ફેલાઈ ગયો. તે એટલે સુધી કે રાજાઓ, અમીરો, ધરમગુરૂઓ અને એ વીગરે સઘલા પુરૂષો તથા સ્ત્રીઓ સવારીજ કરવા લાગાં. એ પરમાણે સવારીનો ચાલ લાંબો વખતવેર ચાલવા પછે સોલમી સદીની સરૂઆતમાં પાછી ગાડીઓ દાખલ થવા માંડી. ૧૫૪૫ નાં વરસમાં એક મોહટા અમીરની સ્ત્રીએ બંધ ગાડીમાં બેસીને હમામખાનામાં જવાને માટે મોહટી મુશકેલીથી પોતાનાં ધણીની રજા મેલવી. તેમ થયાથી ઢાંકેલી ગાડીઓમાં મોહટે ઘાંધેની સ્ત્રીઓને બેસવાનો ચાલ નીકલીઓ. પણ દર એક પદવીનાં પુરૂષો ગાડીમાં બેસવાનું બાએલાંપણું ગણતા અને તેમ કરવામાં ભારે શરમ ભરેલું સમજતા. આખરે ૧૫૫૪ નાં વરસમાં કાઊનટ ઊલફ નામનો એક ઊમરાવ પેહેલો ગાડીમાં બેઠો. તેને સેકસનીનાં રાજાએ બોલાવા મોકલવાથી, તેણે પોતાનાં શરીરની અસુખાકારીનાં સબબ બતાવી, ગાડીમાં બેસીને આવવાની પરવાંનગી માંગી, જે તેને મલવાથી તે ચાર ઘોડા જોડી એક મોહટી ગાડીમાં બેસીને આવીઓ. પણ કેટલાક લખનારાઓ ઊપરથી માલમ પડેછે કે, છેક ૧૪ મી સદીની આખેરીથી એવી ગાડીઓ, રાજાઓ, અમીરો અને એવાંજ મોહટાં માણસો મુસાફરીમાં તેમજ વાર.તેહવારે ફરવામાં વાપરવા લાગા હતા. એ ગમે તેમ હોય, પણ

જોન સટોવના લખવા ઊપરથી જણાયછે કે ઈંગલંડ ની અંદર ગાડીઓ છેક ૧૫૮૦ નાં વરસમાં દાખલ થઈ. તે લખેછે કે, આરનડેલનો ઊમરાવ પેહેલ વેહેલી ગાડી જરમનીથી ઈંગલંડમાં લાવીઓ. પણ એનડરસન નામનો લખનાર ઊપલી મુદતમાં વધારો કરી તેને ૧૬૦૫ ની ઠડાવેછે. ૧૬૧૯ નાં વરસમાં બકીંગહામનો અમીર છ ઘોડાની ગાડીમાં બેસીને ફરીઓ જે જોઈ લોકોને "ઘણું નવાઇ જેવું અને હસવા સરખું લાગીઊં હતું. એની મશકરી કરવાને નારથંબરલાંડનો અમીર આઠ ઘોડા જોડીને ફરીઓ હતો. તીઆર પછે ૧૬૨૫ નાં વરસમાં લનડન મધે ભાડુતી ગાડીઓ ફરતી થઇ. એ ભાડુતી ગાડીઓની તે વેલાએ આખાં શેહેરમાં માતરે વીશની સંખીઓ હતી (જે આજવેરમાં વધી હજારોની થઈછે.)

એ પરમાંણે ગાડીઓ યુરોપખંડમાં તથા ઈંગલંડમાં જનમ પામી, અને વપરાતી થઈ. શરૂઆતમાં તેને રાજા, અમીરો જેવાજ માણસો વાપરતા હતા, પણ આજે તો એવા મોહટા રાજાથી તે એક ગરીબમાં ગરીબ માણસ પણ તેમાં બેસી શકેછે. જેમ જેમ વખત જતો ગયો, અને જેમ જેમ તેનો ઊપયોગ વધતો ગયો, તેમ તેમ તેઓમાં સુધારો થતો ગયો, અને તેમની જાતોમાં વધારો થયો. આજે આપણે તરેહવાર જાતની અને શોભાની, ગાડીઓ વાપરીએ તથા જોઈએ છઈએ તેવી આગલ ન હતી. તોપણ આગલા વખતમાં પણ, વખત અને પસંદગી પરમાંણે તેઓ પોતાનાં ચોકસ ભપકા વગરની ખાલીઓ ન હતી.

યુરોપમાં કેમ ગાડીઓ દાખલ થઈ તેની તવારીખ આપણને આ પરમાણે મલેછે, પણ એશીઆખંડમાં અને હીંદુસતાનમાં તે કેમ, કીઆરે અને કોણથી દાખલ થઇ તે બરાબર માલમ પડતું નથી. હીંદુઓની કથાઓ ઊપરથી તેમનાં પણ ઘણા પુરાણા વખતથી રથો વપરાતી માલમ પડેછે. પણ તેઓ તેમને ફકત લડાઈમાંજ વાપરતા કે ફરવા હરવાને માટે પણ વાપરતા તે બરાબર જણાતું નથી. એ પરમાંણે ગાડી સરખું એક યંતર, જે આજે આપણને ઘણુંજ સાધારણ લાગેછે; તે આવી ધામધુમ અને નવાઈથી અમલમાં આવીઊં હતું.

બે પીંડારાઓ.

એક દીવસે સીકંદર બાદશાહ પોતાના તંબુમાં બેઠેલો હતો જાંહાં તેહેના સીપાઇઓ એક વાટપાડાને હાથે બેડી થોકી લઇ આવેઆ. સાંનેશાહ અને તેહેના બંદીવાન વચે આ નીચે લખેલી રમુજી ગોફતેગો થઈ.

સીકંદર—શાબાસ માહરા ચુનંદ સીપાઈઓ; ઠીક પકડેઓ. કેમ એ પાખંડી ચોર શેહેરમાં માથે સીંગડાં લેઇ ફરેછે તે તુંજ કે?

પીંડારો—સીકંદર હું ચોર નહી પણ સીપાહી છું.

સીકંદર—તું સીપાઇછે? લુચો, ચોર, પીંડારા, ખુની, તાહારી હીમતને ધનેઅછે પણ તાહારા કાલાં કરતુકોનો સવાદ હું તુંને સેહેજવારમાં ચખાડીશ.

પીંડારો—મેં સું એવું કીધું કે સીકંદર તેહેની ફરીયાદ કરે?

સીકંદર—શું તું માહારા હોકમની વીરૂધ ગયો નથી! લોકોની સુલેહમાં તુંએ ખલલ કીધીછે, અને માહારી રઈયતનાં જાંન માલ તુંએ ધાસતીમાં નાખેઆછે.

પીંડારો—સીકંદર હું તાહારો બંદીવાનછું. તું જે કેહેશે તે હું સાંભલીશ, અને મહને સજા કરશે તે હું ખમીશ; પણ માહારા જીવનો ધણી આ દુનીયામાં કોઈ નથી. સીકંદર તાહારા નાલાએક સવાલોનો જવાબ આપવાને હું ડરનાર નથી.

સીકંદર—છુટથી બોલ. તાહારે મનગમતું બોલ.

પીંડારો—હું તાહારા સવાલનો જવાબ આપું જો તું માહારાં સવાલનો જવાબ આપે. સીકંદર તાહારી જીંદગી તુંએ કંઈ રીતે ગુજારીછે?

સીકંદર—એક પેહેલવાનની માફક. પુરૂથવીની ચોખંડ બાજુએથી માહારી વખાણનાં શબદો નીકલેછે. શુરાઓમાં હું સઊથી સુરો; શાહાનશાહોનો હું સરદાર, અને પુરૂથવીનો હું માલેક.

પીંડારો—અને શું માહારી વાખેવાખી ગામમાં ગવાતી નથી? શું દુનીયાની અંદર હમારા સરખાં વાટપાડાઓની ટોલી વીશે તેં સાંભલીયુંચ? અને મંજ સરખાં એક પણ સરદારે દુનીયામાં હસતી લીધીચ? બોલ એવો કોઈ પણછે? હકોરનાં બંદા ખાં

ખછે, અને તેથી હું ગરવ કરવાને માહારા દીલોજાન થી ધીકારૂંચ. સીકંદર તું સારીપેઠે જાણેચ કે મહને તાબે કરવાને તુંને થોડી જેહેમત પડી નથી.

સીકંદર—પણ તોબી તું કોણ એક ચોર—એક નીચ વટેમારગુ.

પીંડારો—અને પેહેલવાન એટલે શું? શું પુરૂષ વીનો ચોપાગ્ર દઈતની માફક હું ફરી નથી વલેઓ. જાંહાં તાહારા કદમ્ તાંહાં સઘલું સતેઆનાશ વલી ગયુંછે. હજારો બાઈ બાવરાંઓ તાહારા નામપર સોગ મુકેછે, અને મારામારી, કાપાકાપી, લુટાલુટ વગેરે તું બીજું સમજેઓ નથી. જો સો સાગરીદો સાથે મેં એક ગામડાંને લુટયું હોયતો લખો સાગરીદો સાથે તુંએ રાજોનાં રાજ પાએમાલ કરેઆંછે. જો મેં રાહદારીઓને લુટયા હોયતો તુંએ પાદશાહોને ફકીર કીધાછે. જો મેં થોડાંક ઝુંપડાંઓ બારેઆં હોયતો તુંએ લીલાં લેહેર સરખાં ગંજાવર દેશો અગનીની અંદર ભશંમ કરેઆંછે. બોલ તાહારે માહરી અને તાહારી વચે શું ફરક? ફરક માતર એટલોજ કે તું મેહેલમાં અને હું ગરીબ ઝુંપડીમાં જનમેઆથી માહારા કરતાં તું વધારે મોટો વાટપાડો થયો.

સીકંદર—પણ મેં જો બાદશાહ દાખલ લીધું હોયતો એક બાદશાહ દાખલ આપેશિંછે. જો રાજોને મેં જમીનદોસત કીધાં હોય તો તે કરતાં વધારે મોટાં રાજો મેં સથાપેઆંછે. હુંનર, વેપાર, અને શીલસુશી માહારા હાથ તલે બાગનાં ફુલ માફક ખીલેછે.

પીંડારો—દોલતગંદોનાં ખીસાં કાતરી મેં પણ ગરીબની આંતરડીના દુવા લીધીછે. વાઘ સરખાં જાલમીઓને ઘેટાં સરખાં ગરીબ મેં બનાવેઆંછે; અને ગરીબની ગરદનપર જાલમીઓની જુસરી મેં કાહાડી નાખીછે. તાહારી શીલસુશીની મહને પણ થોડીક ખબરછે, પણ ઇયાદ રાખજે સીકંદર કે તજ સરખા પાદશાહી લુટારાથી ઈયા મજ સરખા ફકીરી વાટપાડાથી દુનીયાને કીધેલી ખરાબીનો અવેજ વાલી શકાશે નહી.

સીકંદર—સીપાહીઓ એની બેડી કાહાડી નાખો, અને એની બરાબર બરદાસત કરો; (પીંડારો જાયછે)—શું તાહારે તાહારામાં અને માહારામાં કોઇજ ફરક નહી? શું સીકંદરશાહ પણ એક પીંડારો!—જોઇએ વીચારતો કરૂં.

પરચુટણ.

વખતસર દવા—દવાનો પેહેલો ભાગ પીધો હોય તેની અસર પુરી થઈ જવા દેવી નહી; પણ તરત બીજો ભાગ લેવો જેથી એકવાર જે અસર થવા માંડે તે ચાલુ રેહે. એટલાજ માટે ડાકટરો દવા લેવાના વખતનો અંતર બાંધી આપેછે અને તેજ પરમાંણે વખતસર દવા લેવી જોઈએ.

શેખશાદી કેહેછે કે જીહાં જઘડો ઉઠેલો તું જુએ તીહાં ધીરજ અને નરમાઈ પકડ કે નરમાઇ અને નમનતાઇ જઘડાનાં દરવાજાને બંદ કરેછે. જે જગોએ કે તું ટંનરો જુએ તાંહાં નરમાઇ કર કાંએકે રેશમ નરમાસ રાખેછે તેથી તેને તલવાર કાપી શકતી નથી. મીઠી જુબાનથી તથા નરમાઈ અને ખુશીથી એક હાથીને તું એક બાલવતે બાંધીને ખેંચી શકે.

નીંદા અને બદગોઈ એ એક જાતનો ખોટો સીકો છે; જે એને બનાવેછે અને જે તેને લોકોમાં ચલાવેછે તે બંધે એકજસરખા ગુનેહુગારછે. તેઓ અને ખોટા સીકા પારનારાઓનાં ગુનાહમાં કસો તફાવત નથી.

બાબીનેટ નાંમનો એક ફરેંચ વીદીઆરથી એવું કેહેછે કે ભુંજેલી કાફીને બારીક કરીને તેની એક અરધી બાટલી ભરી હોય અને તેમાં બુચને તલીએ લાગે એટલું થંડુ પાંણી ભરી તરત બુચ મારીઓ હોયતો તેમાંની ગાસને લીધે મોટો આવાજ થશે અને બુચને ઉડારી નાંખશે અથવાતો બાટલી ભાગીને કટકા થઈ જશે.

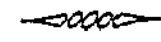
કાંન વીંધાવીઆ વગર એરીંગ (ઇઅર રીંગ) પેહેરવાની એક નવાઈ સરખી યુકતી મીઠ સીરલ નાંમનાં એક જહવેરીએ સોધી કાહાડીછે. એ એરીંગ એવું બનાવામાં આવેછે કે તે કાંનનાં આપરાને જરા પણ અડચણ કરીઆ વગર પકડી રાખેછે.

મી૦ પીબડીની એકંનદર સખાવત હાલમાં સાહાઠ લાખ રૂપીઆની ગણાયછે.

હાલમાં આખી દુનીઆમાં તંબાકુની પેદાસ નીચે મુજબ ગણાએછે. એસીઆ ખંડમાં ૩૦૯૦૦૦૦૦, રતલ; યુરપમા ૨૮૧૮૪૪૫૦૦, રતલ; અમેરીકામાં, ૨૪૮૨૮૦૫૦૦, રતલ; આફરીકામાં ૨૪૩૦૦૦૦૦, રતલ અને આસટરેલીઆમાં, ૭૧૪૦૦૦, રતલ.

આજ પંદર વરસ થયાં આસટરેલીઆ ખાતેથી જેટલું સોનું નીકલેઉંછે તેનો બરાબર અડસટો દેખાડવાને માટે તેટલાંજ વજન અને ઉંચાઇનો કોઇ એક ધાતુનો એક મીનારો બનાવી પારીસ એકઝીબીસન ખાતે મોકલનાર છે. તેની ઉંચાઈ ૫૯ ફીટ અને ૧૦ ઈંચ અને તેનુ વજન ૧૦૭૧ ટંનનું કેહેવામાં આવેછે.

જેમ વટોલીઆમાં ધુલ, પીંછ અને બીજી હલકી ચીજો એકદંમ ઉચે ચહડેછે તેમ આ દુનીઆમાં કેટલા કો એકેદંમ વધી જાયછે અને લોકો તરત તેઓની બડાઇ અને ચંચલાઇ વીશે બોલવા મંડી જાયછે; પણ એટલામાં વટોલીઓ નરમ પડી જાયછે અને તેની શાથે તેવો પણ નીચે આવેછે.

ચેતવણી.

વાંચનારી બાઈઓને માટે હમોએ આ ચોપાનીઆમાં એક નવો વરગ ઉઘાડીઓછે. તેની મતલબ એવીછે કે જે બાઈઓને લખવાનો શોખ હોય તેઓની હોંશ પુરી પડે; લખવાનો માહવેરો થાય અને વીચાર શકતીમાં ઉબેરો થાય.

એ વરગને માટે દર વખતે હમો એક બોલ આપીશું અને તે બોલ તરેહવાર વાકીઅમા જુદી જુદી રીતે વાપડી દેખાડવો અથવા તેની ઉપર ટુક પણ બધી મતલબ સમવાએ એવો એક ફકરો લખવો. એ બોલો લેઈ તે ઉપર કેવી રીતે લખવું તેને માટે આં વખતે "સબુરી" બોલ લેઈ હમોએ નીચે કેટલીએક જુદી જુદી રીતે તેનો ઉપયોગ કરી દેખાડીઓછે જેથી લખનારને બરાબર સમજ પડશે. દાખલા તરીકે જે રીતો હમોએ આપીછે તેજ રીતને વલગી નહી રેહવું પણ બીજી કોઇબી રીત કામે લગાડવી.

દરએક લખી મોકલનાર બાઈએ પોતાની કાંઇબી ખુન અથવા નીશાંન પોતાનાં લખાંનની નીચે જેમ હમોએ આ વખતે દરએક જુદી જુદી રીતની નીચે જુદા જુદા નાંમની નીશાંન મુકીછે તેમ મુકવી અને એક છુટાં કાગજ પર પોતાનું ખરૂં નાંમ લખી મોકલવું.

આવી લખી મોકલેલી બાબદમાંથી જે બાઈનું લખાંણ પસંદ કરવામાં આવશે તેને દર વખતે આપવા લખેલું ઈનાંમ આપવામાં આવશે.

આવતી વખતને માટે હમો "પતીવરતા" બોલ આપીએ છઇએ અને સઉથી સરસ લખનારને ભરત ભરવાનું એક છાપેલું રંગત કાગજ આપવામાં આવશે.

કોઇબી બાઈનું નામ તેની ઈછા વગર જાહેરમા આવશે નહી તે વીશે બેફીકર રેહવું.

સંતોશ, સબુરી અથવા ધીરજ.

૧. તે ચીજ કે જે આપણને ખમવાને શકતી આપેછે અને મજબુત કરેછે.
જરબાંનુ.

૨. પવીતરાઇનો જઓ.
જરતોસતી.

૩. નમનતાઇનો સીખાડનાર.
દીનબાઈ.

૪. નેકી કે જે આપણને ઉદમ કરી તેનાં ફલને સારૂ ખોટી રેહવા કેહેછે.
શુનુ.

૫. મનની બાહાદુરી; એક જહવેરાત જે દુખનાં અંધારા દરીઆમાં ગોએબા નુર થઈ પડેછે અને પરકાશેછે.
દીવાલીબાઈ.

૬. એક વીશવાશુ હથીઆર, જે મુશકેલીઅનની ટેકડી ઉપર ચહડવાને મદદ કરેછે અને છેલે ફતેમંદી ભરેલી ઉંચાઇએ પુગાડેછે.
ગુલાબની કલી.

૭. આજારીનાં ઓરડામાં રંગ બેરંગીન ખુગનમાં ફુલો.
ચશમ.

૮. દુનીઆમાં આપણી ઉપર જેટલી આફતો આવી પડે તે મુગે મોહડે ખમવાની શકતી.
નાની હીરાં.

૯. સારી બાપડી અને સારી મા દેખાડનારો એક નાંદર ગુણ.
સદગુણી બાઈ.

૧૦. જેમ એક રબરનાં કટકાને આસતે આસતે તાંણી લાંબો કરીઆજ જઈએ તેમ સબુરી એક એવો ગુણ છે કે તેનુ ફલ મલે તાહાંસુધી આપણે તેને લંબાવી શકીએ છઇએ.
વીથીતર.

૧૧. કરાલીઓ કે જે પોતાનુ દર વખત તુટી જતું જાળું પાછું સાંધેછે.
જગત.

૧૨. આકાશી તેલ; જે દરીઆનાં ઉછલતા મોજાનાં નેસથી પણ નીચે જતું નથી પણ ઉપરજ તરેછે.
ઉદમ.

૧૩. ઉખીઆનાં પારખનારોનો એક મુખીઅ ગુણ.
નેકી.

રમુજે ફુરસત.

૧ લું—હું એશીઆ અને અમેરીકાનો રેહવાસી છું. તમો મને તંબુ, બાગ, અને કુવામાં જોઈ શકશો. મારામાં અનેક ગુણોછે તેથી સરવે વાયેનાં લોકની પાસ ઘણું કરી હું રહુછું. તેઓને હું કાંમનો છું, પણ જુઓ મારી ઉપર કેટલી જફા તેઓ પાડેછે—કોઇ મને કાપી, વાહાડી તમારા વચલા આંગલા જેવા કટકા કરેછે અને પછી મને દજાડેછે—કોઇ મારો ખીમો અખની કરી આવી જાય છે—કોઇ મને કટકા કરી અગનીમાં નાખી મારો ધુંએધુંઓ કાહાડી નાખેછે—પણ વલી કોઇતો મને કુટીકાટી ધુલ બરોબર કરી નાખેછે.

૨ જું—હું એક નાંની વસતુ છું—એટલી નાંની કે મારૂં નામ નાંની ચીજ બનાવનારી કેહવત થઈ પડીછે. મારા પેટમાંથી હું જે ઉપયોગી ચીજને જનમ આપુછું તેનાં અને મારા નાંમ વચે એકમાતર (˘) નો ફેરછે. જુઓ મારામાં ખુબી એવીછે કે હું ઘણોજ નાંનો અને નજીવોછું—મને એખલાને જો લેશોતો એક બાલ જેટલોબી

બારી ન લાગશ, તોબી મારા જેવા બે લેઓતો બરોબર ર તલ થાય.

૩ જું—ગુજરાત મધે કયું ગામ મોચીઓનું કે હવાયછે.

૪ થું—આંબે કેરી લટક રહી, ભેંસ ભરાકા ખાએ,
તિરીયા મુખ મરડી રહી, કહો બેનો કેમ થાએ.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ લું—નિત ફેરવે નહિ પાણુને, ખચિત સરી તે જાય,
ઘોડો પણ ફેરવીઆ વિના, બેશક અરિ જાય.
વિદ્યા શિખી ભણે ન ફરી, તે પણ એમજ થાય,
રોટી પણ ફેરવીઆ વિના, બલી ખાખ થઇ જાય.
તેમજ તન મન પણવલી, ફરીઆ વન જડ થાય,
દાસ કહે જાણે સજન, ઉતર, ફેરવવું થાય.

૨ જું—કંમર કાકરી.

૩ જું—પુરૂશીઆ.

મીસ મેરી કારપેંટર.

(તોટક છંદ.)

પરમારથની સબલી દીકરી,
સુસખાવતની વડી બેન ખરી;
જગમાં વગમાં કીરતીથી ગળી;
રૂડી નાર તુંરે મિસ મેરી ભલી.

પર દુખની ભંજન, પ્યારી ઘણી;
હરીને; મનરંજન ન્યારી મણી;
ગુલ કંઇએકમાં તુંજ એક કળી,
રૂડી નાર તુંરે મિસ મેરી ભળી.

(ભુજંગી છંદ.)

કરી દેશની સેવના દીલ ધારી;
તને ને મને કષ્ટ વેઠીજ ભારી;
ગુજારી બહુ જીંદગી સર્વ વેરી,
ખરે માત તું દીનની મિસ મેરી.

વિરેથે હવે આવી તું આજ કાળ;
કરે હિંદનાં સુખની ઉંચી પાળ;
કુથીઓ કહાડી સુથીઓ ઉમેરી;
ખરી માત તું સર્વની મિસ મેરી.

(નારાચ છંદ.)

ખરીજ રૂડી નાર ગુણકાર બુધિ વાળી તું;
ઘણુ ઘણુ જીવી સુકૃત છોડ તુંજ પાલ તું.
અજ્ઞાન આગ ને વ્હેમ કાપ રૂઝવી કરી,
સ્વદેશ મિસ મેરી તું સીધાર આવિશે ભરી.

વિનંતી એજ છે અમારી કૂમળી કન્યાતણી,
ઉમેદથી ભરી સહુ સુવર્ણ સાચની ઘણી;
હરી કૃપાથી પાંમી જીત માન નામમાં ભરી;
સ્વદેશ મિસ મેરી તું સીધાર આવિશે ભરી.

નાનાભાઈ.

ધણીની માનેલી સ્ત્રી વીશે, પદ.

"સજ્જન સઘળાએ કેફીનો સંગ ન કરવો"
એ રાગતુંછે.

ધણિની માનેલી, ધારેલો અરથ સુધારે;
ઘીના ગાડુ ઘરમાં ફોડે, કોઈ નપૂછે કયારેરે, ધણિની૦ ટેક.

લોકો સરવે ધણિયાતીનો, પક્ષ કરીને બોલે;
જેને માથે ધણી નહી તે, નારી તરણા તોલેરે, ધણિની૦

જે નારીને ધણિએ માની, લોકો તેને માને;
એજ ગણાએ ડહાપણ વાળી, એજ વડી ગુણવાનેરે, ધણિ૦

ઘરમાં બહુ બીગાડ કરેકે, ખવરાવીદે ખેન;
તોપણ તેને કોઇ ન કહેજો, હોય ધણીનૂ હેતરે, ધણિની૦

પીયરિયાંને પધરાવે કે, છત દઈદે કંઈ છાની:
તોપણ તેને કોઈ ન પૂછે, મરદે જેને માનીરે, ધણિની૦

આળસ આવેતો ધન આપી, કરાવે ઘરનૂ કાજ;
ધણીતણી-ધણિયાણીને તો, સ્વતંત્ર રૂડું રાજરે, ધણિની૦

પૈસાને ઠેકાણે જો તે, ખરો રૂપૈયો ખરચે;
તોપણ વળિ તે તકમાં તેની, ચરચા કોઈ ન ચરચેરે, ધણિ૦

પ્રથમ પતીનાં વચનો પાળી, વિનય કરી વશ કીધો;
પછિતો જાણે તેણે પતિને, વેચાતો કરિ લીધોરે, ધણિની૦

ધણિનો માલ મતાની પોતે, માલેક થઈને બેસે,
ધણિ વશ તેને ઘરનૂ બીજું, કોણ ટુંકારો કહેશેરે, ધણિની૦

રૂપ નહી કે રંગ નહી વળિ, વિશેષ નહિ ગુણ વાળી;
પણ જે પામી માન પતીનૂ, એજ રૂડી રૂપાળીરે, ધણિની૦

ધણિ જેનો ધિક્કાર કરે તો, સઉ લોકો ધિક્કારે,
વારે ઘારે જાતાં એના, અવગુણ સઉ ઉચારેરે, ધણિની૦

નિર્ધન હોય પણ પતિની પ્રીતે, દિસે સુહાગણ દેવી;
પતિની પ્રીત વિના રાણી પણ, ભમે ભિખારણ જેવીરે, ધ૦

ધન્ય જનમતો ધરણી ઉપર. પતિવાળીજ પ્રિયાનો;
કહે દલપત જે પતી વિના, ધિક્ જન્મ એવી અબળાનોરે,
ધણિની માનેલી ધારેલો અરથ સુધારે.

પોંહોંચ.

"રતન પંચ થતી" તેના બનાવનાર ભાઈ રતનજી શામજી ની તરફથી મળીછે તે ઉપકાર સાથે કબુલ રાખીયે છઈએ.

સ્ત્રીબોધ

પુસ્તક ૧૧ મું. | મારચ ૧૮૯૭ | આંક ૩ જો

સેનાહ શેહેરનો કીલલો.*

પ્રકરણ ૧ લું.

સેનાહ શેહેરના નામવર બાદશાહ જુવાકને તીયાંહ ઇશવરની બખશેશથી બે ફરજંદોની વરધી થઇ હતી. તેની જોબનવંતી મેહેરબાંનુ નામની કનયા અહાર વરશના ખીલતા બાહારમાં તેને અનગમતી થઇ પડી હતી અને તેનો શઘલો પેયાર તેના બેહરાંમ નામના એક બદશુરત અને દમીએલ બેટાપર લાગેલો હતો. જરનદાબ શેહેરનાં જાંગીરશાહ નામના એક નાદેર ઉમરાવની રૂપાલી બેટી પરીચેહેર સાથે બેહરાંમનું કારજ થયું હતું અને બેહેરાંમની માહગી પુરી થાય કે તરત તેઓના નીકા કરી આપવાનો જુવાકનો પુખત વીચાર હતો. પોતાના બેટાની શેહાદી નકકી કરવાને માટે જુવાક એટલીતો અધીરાઇ દેખાડતો હતો કે શઘલાં શેહેરમાં તે વીશેની ચરચા ચાલવા લાગી પણ કોઇથી પોતાના શાહાનશાહની સાંમે તુકારો નીકલી શકયો નહી. માહાબાંનુ નામની જુવાકની રાણીને પોતાના એક પુરા બેટાની માહગીને લીધે એટલોતો ખેદ થતો હતો કે તે ભલી પાહાદશાહજાદી પોતાના માથા ફરેલ ભરતારને બેહરાંમને બાલપણુમાં લગન થવાથી થતા ગેરફાયદા વીશે વારેઘડીયે સમજાવવાને હીમત બીડતી હતી પણ પોતાની ભલી પતીવરતા માહાબાંનુનો ઇનકાર કરી રાજા તેણીને ધીકારની નજરથી જોતો હતો. કેટલાંક લોકો એવું અનુમાન કરવા લાગા કે અસલ જે અગમચેતી થઇ હતી કે "ખરો માલેક એરવે જુવાકનું તાજ જો સેનારાઓ ફેરવે પોતાનું રાજ" તેની કદાચ ધાસતીથી જુવાકે આવી અધીરાઇ પકડી હોય. પણ આ અગમચેતીની મતલબ સાંધવી સેહેલ ન હતી.

બેહરાંમની વરશગાંઠને દાહાડે તેના પરીચેહેર સાથે વીવાહ થનાર હતા. મંદીરની અંદર રાજકુંવરની શેહાદી જોવા માટે હજારો લોકોની ભારે ઠઠ મલી હતી. સઘલી રીતે તઇયારી હતી પણ રાજપુતર પોતે મંદીરમાં હાજર ન હતો. જુવાકે બેહરાંમને બોલાવવા માટે તરત એક ખીદમતગારને હોકમ કીધો પણ થોડા વારમાં તે નોકર બુમ બરાડા પાડતો મંદીરની અંદર દોડતો ધસયો. 'ચોક, ચોક' એવા તેના મોહોડામાંથી પડતા શબદોથી આખી સમાજનાં દીલમાં ધાસતી પેઠી. માહાબાનું જમીનપર બેફામ પડી અને જુવાક ઘણુજ રોબથી પોકારી ઉઠયો કે "બોલ એ ચશમચોર શું બીનાછે"? "ચોક, ચોક, લડાઇની ટોપી, લડાઇની ટોપી, ચોક" એવાજ શબદો તે ખીદમતગારને મોહોડેથી પાહાદશાહે સાંભલીયા. એટલા વારમાં કેટલાક લોકો ચોક તરફ દોડી ગયાં અને "ગજબ, ગજબ, અફસોસ, ગજબ" એવા ભયંકર અવાજો એક પછી એક કાને પડવા લાગા. જુવાક ચોક તરફ દોડયો અને પોતાનાં નોકરોને કાંઇ ઉચકતા જોયા. કરોધ અને ગુસસાથી પાહાદશાહ બોલયો.

"કહાંપછે માહારો બેહરાંમ! કયાંહ ગયો માહારો સુત! કયાંહ ગયો માહારો લાડકવાયો સપુત!"

"ખોલવા અમીર દીલમાં ઉઠે આગ,
પાદશાહ જુવાકનો ગુમ થયો ચેરાગ.
સોકોનો હમોએ ચાંખયો ચેહેરા,
આવી જોઇ, બેહરાંમ કુવરની ઘોર."

---

* વાચનારી બાઇઓ દર વેલાએ તહમારી સેવામા હમોએ જે નારકરૂપી ખેલો મેલીઆછે તેની મુલ મતલબ એજ કે ગમત સાથે તહમુને નીતી તથા ગ્યાન મલે એ શઘલા ખેલો તહમોએ ધીઆન દઇ વાચેઆ હશે એવી હમારી આશાછે અને આ નીચે લખેલી વાત ધીઆનથી વાચવાની હમો તહમુને એલતેમાશ કરીએ છઇએ. એ વાત એક અસલ ગરંથકારે લખીછે પણ તેની અંદર આવેલી કેટલીએક બીનાઓનો ખુલાસો કરવાની હમો અગત જોઇએ છઇએ. અસલી લોકો ભુત, પલીત તથા ડાકણોની હસતી વીશે ઇતબાર લાવતા હતા પણ દીનપર દીન ગ્યાન તથા સુધારે વધીઆને લીધે આપણે આપણાં વડાવાઓની મુરખાઇ ઉપર હસીએ છઇએ. ભુત તથા ડાકણો દુનીઆમાં છેજ નહી એવુ હાલ દાખલા દલીલોથી સીધ થયુછે. જો હમણા કોઇ કેતાબમાં ભુત ડાકણોની વાત આવેતો આપણ તેના લખનારને ગમાડમાં ખપાવવાને ચુકીએ નહી પણ અસલી લોકો એવા વેહેમને તાબે હોવાને લીધે તેઓ પોતાની કેતાબો ભુત તથા ડાકણોની પુષકલ વાતોથી ભરતા હતા અને તેથી આ નીચે ટાંકેલી વાત એક અસલી ગરંથકારે લખેલી હોવાનાં સબબથી એમાં આવેલી ભુત ડાકણની વાત દાનેશમંદ બાઇઓએ ખરી માનવી નહી. ભુત ડાકણની વાતોથી મનને ગમત પરાપત થયે પણ આ વાતોની મતલબ માતર વાંચનારાઓને નીતીના ધડા શીખવવાનીછે. એટલી ચેતવણી હમારી ચેખાણી વાંચનારી બાઇઓને જઠછે.

આ બોલો શાંભલી જુવાક ધુવડ સરખો બની ગયો. એક મોટી લડાઈની ટોપી જે કોઈ દઈતનાં માથાંપરથી છ દાથ ટલતી બેસે તેની તલે રાજપુતર બેહરાંમ ચંપાઈ માર યો ગયો એ વાત સઘલાઓને સપનાં સરખી લાગી. જે ટોપીએ રાજકુંવરને બેજાન કીધો તે ટોપીની ઉપર અગણીત મોટાં કાલાં પીછાંઓ ખોસેલાં હતાં. જમીનપર ચટોપાટ પડેલો કમનસીબ જુવાક થોહોવાર પછી પાછો પગપર ખડો થયો અને ઘણીજ ચોકાશીથી તેણે પેલી ટોપી તપાશી. પોતાનાં મરનાર બેટા બેહરાંમપર જુવાકે ફરી વીલાપ કીધો નહી તેથી લોકોનાં અચંબાનો પાર રહયો નહી. બેહરાંમની બેજાન લાસને મેહેલ તરફ રવાંને કરવાનો હોકમ થયો. જુવાક પોતાની માહાબાનું ઈઆ પોતાની બેટી મેહેરબાનું ઈયા પોતાનાં પરીપ બેટા બેહરાંમને માટે એક હરફ પણ ઓચરયો નહી, પણ તેના મોહોમાંથી જે પેહેલા શબદો નીકલયા તે એ હતા કે "માહારી પરીચેહેર માહારા બેહરાંમની બાનુંપર નેગાહ રાખજે."

સઘળાઓ આ હુકમ શાંબલી અચરતીથી ઉભા, પણ અંતે તેઓ બાહાદશાહના હુકમની વીરૂધ તરત તેઓની રાણી માહાબાનુ તરફ દોડી ગયા. ગરીબ બીચારી માહાબાનુ તેણીના દુ:ખનું વરણન કોણ કરી શકશે ? જે ઘડીએ તે બેહરાંમના લગન જોવાની આશાથી ભરપુર હતી તેજ ઘડીએ તેણીએ પોતાના એક પુરા બેટાના કવખતના મોહોતના સમાચાર સાંભલવા હતા. જે મંદીરમાં રામશાણીની ધુમધામ ચાલતી હતી તેજ મંદીરમાં દુખ દરદના પોકારો ચાલવા લાગા. સુરીય ઉગતે જે શેહેર ખુશાલીમા ખુશ હતું તે સુરીય આડમતે ગમગીનીમાં ગરક ગયું જે દીવસે પરીચેહેર બરધાર સુખ પામનાર હતી તેજ દીવસે તેણીએ બરધાર શુખ તજયું હતું. જે દીને કનીયા બલાયો જલયો તેજ દીને પરીચેહેરને રંડાપો મલયો. મધ સરખું મીઠું તે લીમ સરખું કડવું થઈ ગયું. મેહેરબાંનુ પોતાના ભાઈની ગમગીની દુર કરી પોતાની આવતરનું દુખ હઈડે લેવા લાગી. પરીચેહેર જુવાકને ધીકારથી જોતી હતી અને પોતાના રોગીયત ભરતાર બેહરામના અચણુચાં મરણથી જેટલો ખેદ તેણીને લાગયો જેઈએ તેટલો તેણીએ દેખાડયો ન હતો. પરીચેહેર માહાબાનુને પોતાની મા બરાબર ગણતી હતી કારણ કે તેના બાપની ગેરહાજરીમાં માહાબાંનુથી તેણીની ઘણીજ બરદાસત થની હતી. મેહેરબાંનુ અને પરીચેહેર વચે બેહેન બરાબર ખીતરાચારીનો ગાઢ હતો અને એજ કારણસર પરીચેહેર જુવાકને ધીકારતી હતી કારણ કે મેહેરબાનુપર જુવાક હંમેશ કહો હતો.

જુવાક હજુર ચોકમાં ઉભો રહી ઘણીજ આતુરતાથી પેલી તોપી જોતો હતો તરેહવાર વીચારો તેને સુજ પડતા અને તરેહવાર પુછપરછ તે કરતો. સરવે જણા પોતપોતાનું મત આપતા હતા એટલામાં એક ગરીબ ખેડુત જે તાજુબીનો મારયો તીથાંહાં આવેલો હતો તે બોલી ઉઠયો કે "નામવર પાદશાહ જુવાક બેઅદબી માફ કરે. હું હું એક ગરીબ ખેડુત પણ માહારા અનુભવથી કહું છું કે આ અજતકારીક તોપી જે મયેદી ચોકમાં આપણા આગલા પાદશાહ કેકાઉસના સંગેમરમરના પુતલાપર જે ટોપીછે તેને મલતી આવેછે."

ઓહ મરણી જહડપથી બાહુલયો તેનો હાથ,
રાજા ને કુણબીએ બાંડી ગરખી બાથ.
રાંક એક રઈયતપર રાજા અસવાર,
ગગન મંડલ ગગડાત સરખો નીકલે પોકાર.
"હેફ ઓ બદજાત બદકાર બદી ચકચુર,
ચંડાલ! ચોર! કુતરા પાપોથી ભરપુર.
શીરૂશી બંડખોર રાજા મોહપર બોલે ઝુડા,
દોજખ નજીક દોડે, મુકું ન તાહારી પુઠ."

એટલા વારમાં કેટલાંક લોકો એવી ખબર લાવીયાં કે કેકાઉસના પુતલાંના માથાપરની ટોપ એજગબીથી ગુમ થઈ ગઈછે. જેવી આ ખબર પાદશાહને મલી કે પેલા ગરીબ ખેડુતપર તે વધારે બખારવા લાગો અને તેને ગરદનમાંથી મજબુત પકડીને બોલયો કે,

"તુંજ જાદુથી જાય ફના મુજનું રાજ,
તુંજ કુકરમીથી થાય મુજની પેહેડી તારાજ,
તુજ કાંમીગરથી થયો મુજ બેટા જમે,
બેહરાંમની કતલનો દીનથી દાધ ન મરે.
પણું મુજ પુતરનો લીધો બેમુલો જાન,
ફગાન હેફ કુતરા લઉં તાહારો પરાંણ.
તુંજ લોહોની નદીમા ગરકાવ આ શેહેર,
જહવાંડ હાડ અગનીમાં આણું ન મેહેર."

પેલો ગરીબ કુણબી જે ખાડી હાલતમાં આવી પડેલો હતો તેહેની ઉપર સઘલાં લોકો દયાથી જોવા લાગાં. કેકાઉસના પુતલાંનરની ગંજાવર ટોપી જે પચાસ આદમીઓ પણું કદાચ મુશકેલીઅનથી ઉચકાવી શકે તે ટોપી એક વીસ વરસનો કુમલો જવાન ઉંચકી પોતાના રાજકુંવરને તેહેની તલે ચાંપી ઠાર કરે એ વાત ખબીન લોકોને ઘણી શક ભરેલી લાગી. અને વલી કેકાઉસની સંગેમરમરની ટોપી ચોકમા એજગબીથી લાખંડની થઈ જાય એ લોકોના માનવામાં મુતલગ આવીયું નહી. આ ઉપરથી સરવે જણા બીચારા ગરીબ ખેડુતને બીનતકશીરવાર ધારવા લાગા અને બાહાદશાહ જુવાક પણ પોતાની બેવકુફાઈપર પાછળથી વીચાર કરતો ઉભો, પણ તે પાછો પોતાનો પીતો ગરમ કરીને બોલયો કે "હું ખરૂં કહું છું કે આ કુણબી જાદુગરછે અને જયાંહાં સુધી આપણા ફરમોપદેશકો એ વાતને ગલત નહી ઠેરવે તાંહાં સુધી હું હોકમ કરૂં છું કે આ દઈતને આજ ટોપીની તલે મુકો અને તરચાેા કેદ કરો અને માહારી પુરી આગાહે કે એ પોતાની જાદુઈથી પોતાનું રખશણ કરી શકશે".

પેલો રાંક ખેડુત પોતાના રાજા સામે માહ ફોડીને બોલ્યો પણ તેની કાકલુદીપર મુતલગ તેણે લક્ષ દીધું નહી. રાજાનાં દાસનોએ આ ગરીબ કુણબીને માટે ઘણીક આજીજી કરી પણ હેવાનીઅત ખસલતના જુવાકે તેના મનજુર રાખી. ઘણાએક શખશો વલી પાદશાહના હુકમપર ખુશી દેખાડવા લાગા કારણ કે એક વીરમંતરીને તેના દીન પોહોચેલો જોવાને તેઓને દલગીરી લાગી નહી. રખે ને ગમરૂ જુવાન નાહેક જુએ મારયો જાય એવી તેઓના દીલમાં ચીનતા ઉતપન થઈ નહી કારણ કે તેઓની ખાતરી હતી કે એ જાદુગર પોતાના ઇલમના જોરે પોતાની જુખ અને તરસ મટાડી શકશે.

આવી સખત શીકશા પેલા ખેડુતને આપીને બાહાદશાહ જુવાક પોતાના મેહેલના દરવાજા ભણી ચાલીયો અને શઘલા નોકરો અને દોસતોને રખશુદ આપી તેણે શઘલાં બારણા મજબુત બંધ કીધાં મેહેલની અંદર પાહાદશાહી કુંટંબ સીવાય બીજુ કોઈ ન હતું.

રાણી માહાબાંનુ જે બેફામ પડેલી હતી તે પાછી પોતાની શુધીમાં આવી અને તે નેક બાંનુએ પોતાની બેટી મેહેરબાંનુંને તેના બાપને જઈ દીલાસો આપવાને હોકમ કીધો. મેહેરબાંનુ જે પોતાના બાપના તહરાસથી હંમેશ દરતી હતી તે ઘણીજ દીલગીરીથી પોતાની ભોજાઈપરી ચેહેરને પોતાની માં આગલ બેસાડી જુવાકના ઓરડા ભણી ચાલી. મેહેરબાંનુ પોતાના પીતાના ઓરડાના બારણા તરફ ઠંભ થઈ ઉભી અને અંદર કેઈ પરકારે જાઉં તેનાં વીચારમાં હતી એટલામાં જુવાકે બારણું ઉઘાડયું. સાંજ પડવા આવી હતી તેથી જુવાકે મેહેરબાનુંને ઓલખી નહી, પણ બારણા આગલ કોઈને ઉભેલું જેઈ તુછકારીથી પુછયું કે "કોણ છે!" ગરીબ બીચારી મેહેરબાનું ધ્રુજતે અવાજે ઠરઠર કાંપતી કાંપતી બોલી કે "માહારા પરીય પીતા એતો હું છું તહમારી બેટી મેહેર". જુવાક ઉતાવલથી બે ડગલાં પાછલ હટયો અને બારણું જેસથી બંધ કરી બોલયો કે "નીકલ મેહેર, મેહેર હીયાથી નીકલ; હું માહારી બેટીને માંગનો નથી." મેહેરબાનુંની આંખોમાથી સોહોનાં આંશુઓની ધારા ચાલવા લાગી, પણ તે ઓને તરત લુછી નાખીને તે પોતાની મા માહાબાનું પાસે ગઈ અને પોતાનાં બાપની ખુશ ખબર કહી, કારણ કે ભલી મેહેરબાનુંએ પોતાની માને બીજોં જખમ કરવાને દરૂસત ધારયું નહી. રાંણી બોલી "પણ માહારી શું તે મુલાકાત નહી લેશે? શું માહારા અને માહારા ભરતારનાં આંશુઓ ભેગાં થઈ માહરા કમોહાને મુએલા પુતરની ઘોરપર નહી પડશે? મેહેર રખેને તું મહને ઠગતી હોય? હું સારીપટે જાણુંચ કે તારો બાપ પોતાના બેટાપર કેવો ખુરબાન હૈને! અરે માહારા ભરતારપર કેવો ગજબ! મેહેર શું તાહરો પીતા દેવાનો નથી બની ગયો? બોલ મેહેર! બેટીઓ મહને ઉંચકો. હું માહારા ખાવંદ પાસે જયા વણા રેહેનાર નથી. મેહેર તાંહારા બાપ પાસે મહને તરત લઈ જા. સઘળાં માહારાં બચાં કરતાં માહારો ખાવંદ, માહારો ભરથાર મેહને વાહાલોછે. કદાહરે માહારા જીગરના હારને જઈ હું મલું. કયાહરે હું જઈ તેની દુખતી છાતીને દીલાસો આપું. ઓ મેહેર મહને તાહારા બાપ પાસ લઈ જા. ઓ જુવાક મહને આવી મલ." પાદશાહજાદીઓએ માહાબાંનુને ઉઠતાં અટકાવી. એટલામા એક ખીદમતગાર એવો હુકમ લાવીયો કે જુવાક પરીચેહેરને તેડેછે. પરીચેહેર આશચરીય પામી બોલી કે "પાદશાહ મહને બોલાવેછે! શું મહને? શું તેએ માહારી સાથે વાત કરવા માગેછે?" માહાબાંનુ બોલી ઉઠી "જા પીયારી પરીચેહેર જા. જુવાકથી પોતાનાં કુટંબને જેવાઈ શકાતું હોશે નહી. માહારા ખુશીવંતા ખાવંદને માહારે માટે પરીચેહેર દીલાસો આપજે. જા જા જલદી ઉઠ."

પેલો ખીદમતગાર એક મસાલ લઈ આગલ ચાલયો અને તેની પાછલ પરીચેહેર ધ્રુજતે પગે ચાલવા લાગી જુવાકના ઓરડામાં તે પુગી એટલે ખીદમતગાર બતી લઈ પાછો ગયો અને જુવાકે જેરથી પોતાનો દરવાજો બંધ કીધો. તેણે પરીચેહેરને પોતા પાસે એક કોચ ઉપર બેસાડી અને ઘણીજ ગંભીરાઈથી નીચે પરમાણે કહેઉં,

"પરીચેહેર એક ઘણીજ અગતીયની બાબદ ઉપર હું તાહારી સાથે વાત કરવા માંગુંછું. લુછ તાહારાં આંશુ પરીચેહેર—તાહારો ભરથાર બેહરાંમ ઈશવરની દરઘાહામાં પોતોછે. અરે ઓ માહારાં અભાગીયાં. નસીબ! એકનો એક માહારો પુતર ફુલની માફક એકુ ઘડીમાં કરમાંઈ ગયો અને સેનાહ શેહેરના રાજ તાજની ધુલધાંણી થઈ ગઈ! પણ તુંજ સરખી પરી સાથે એક કાગ સરખા કાળાના વગન થનાર હતાં—"

"અરે ઓ પીતા" પરીચેહેર બોલી "શું બેહરાંમના મોહોતના કારી જખમ મુજના કુમલાં કાલજામાં ભોંકાયા નથી?"

જુવાક બોલયો "તે વાસતે વધારે વીચાર કરતી ના. માહું થાયછે તે સારાંનેજ કાજે બેહરામ દમીએલ હતો, અને ઈશવરે બેહેતર કીધું કે તેને લઈ લીધો નહીતર કે માહારાં રાજની લગામ હું એક મુરદાલ અને એબલીશના હાથમાં સોપી આ પરૂથવી પરથી કુચ કરતે. થોડાં વરસમાં માહારી આશાછે કે હું બેહરાંમના મોહોતને ખુશી સાથે યાદ કરશ."

પરીચેહેરની અચરતીનો પાર નહી તેણીના ઓચંબાનો સુમાર નહી રહયો. પેહેલે તે સમજી કે જુવાકની આગરી ખસી ગઈછે. બીજે ઉમલે વીચાર કીધો કે કદાચ જુવાક તેણીનો બેહરાંમ તરફ પેયાર જેવા માટે આવું ફાટું ફાટું બોલતો હોય. એ ઉપરથી તે બોલી કે "બેહરાંમનો જખમ માહારા દીલમાં ખુબ જેસથી લાગોછે અને જાંહાંસુધી એક લોહીનું ટીપું માહારા બદનમાં રેહેશે તાહાંસુધી માહારા મરનાર ખાવંદની ઈયાદગારી માહારા મનમાથી નીકલશે નહી, અને તહમુને માહારા પીતા અને માહાબાનુંને માહારી માતા દાખલ ગણું છું." જુવાક ગુસાથી બોલી ઉઠયો "જાંહનમમાં નાખ તાહારી માહાબાંનુંને ફરીથી તેણીનું દોજખી નામ માહારી આગલ લેતી ના." પરીચેહેર તાહારો જે ભરથાર મરણ પામયો તે તાહારા હાથને મુતલગ છાજતો ન હતો. એક બાવલનાં કાંટાને બદલે તુંને એક ગુલાબની ખીલતી કલી મલશે. તાહારી ખુબસુરતાની ખુબી એક નવો ભરથાર પીછાની શકશે અને ફરજંદોની વરખીથી તાહરૂં દીલ અમન ચમનમાં રેહેશે. પરીચેહેર ગંભીરાઈથી બોલી "અરે ઓ નામવર બાહાદશાહ! હજુર હું માહારો ગમ ભુલી નથી તેટલામાં ફરીથી લગણને માટે કેમ વીચાર કરૂં. પણ માહારો પીતા પાછો ફરે તાંહાંસુધી તહમારા મેહેલનાં એક ખુણામાં મહને એકાંત રેહેવા દયો કે માહારે વખત હું બંદગીમાં અને મેહેરબાનું તથા માહાબાનુંની ચાકરીમા રોકું."

જુવાક ગરમ થઈ બોલયો કે "પરીચેહેર ફરીથી માહારી આગલ તેણીનું નામ લેતી ના. આજ પછી તે માહારી રાણી નહી, પણ પરીચેહેર પીયારી પરીચેહેર આજ પછી મેં તુંને માહારી રાણી કીધીછે. આજ પછી તુંને

માહારો હાથ બખશું છું. બેહરાંમ અને બેહરાંમનો પીતા બેહુ એકજછે."

જોરથી જમીનપર ઉભી થઇ પરીચેહેર બોલી કે "ઓ ઇશવર શું અવાજો માહરે કાને પડયા ? બેહરાંમનો પીતા ! માહાબાંનુનો ખાવંદ ! માહરી સાથે ? પરીચેહેર સાથે ? ધીક્ક માહારા જીવ !"

જુવાક બોલયો "પરીચેહેર માહારા રાજની આબાદીનો માહાબાંનુપર આધાર હતો પણ તે કંગાલ ઓરતે મહને એક પણ વારેસ આપયો નથી. હા, પરીચેહેર, હા આજ પછી તુંજ સેનાહ શેહેરની રાણી." એટલા બોલો બોલી જુવાકે પરીચેહેરનાં હીમ સરીખા થંડા હાથ પકડયા. પરીચેહેરે ચીચીઆડી પાડી અને જોરથી હાથ જુતાવી તે બારણા તરફ દોડી. જુવાક તેની પુઠપર દોડયો પણ તરત તે ચોકયો કારણ કે બારી વાટેથી ચંદરમાહની રોશનીએ કરી પેલી લડાઇની ટોપી ઉપરનાં પીછો તેને હીલતાં દેખાયાં; અને તેની અંદરથી એક ભયંકર અવાજ આવતો હોય એવું તેણે સાંભલયું. પરીચેહેર અંતે ઉભી રહી બોલી કે—

> "ધીક્ક તાહારી જીંદગી, જુવાક તુંજપર ધીક્કાર,
> સાંભલ ઇશવરની દરઘાહથી નીકલેચ પોકાર.
> મુજ નાજુક કનયાપર ગુજારે સેતમ,
> પલવારમા કરું ગુમ માહારો દમ.
> મધ રાતે અજમાવે મુજ અબલાપર જોર,
> કસાઇ કામ કરે ઓ ખુની કઠોર.
> પીતા પુત્રી હાથ માગે હેવાનથી અનીક,
> સ્ત્રી લંપટ તું પુરો તુજના રાજપર પણ ધીક.
> જાન જાશે જલ્દી દોડી આવી જમ,
> દોજખદાર ખુલશે બેહેસત બંધ હરદમ.

જુવાક પોતાનાં હાથની ધમકી દેખાડીને બોલયો કે "સબર પરીચેહેર સબર. દોજખથી હું ડરતો નથી અને બેહેસત માટે હું બીહીતો નથી. મધ રાતનો વખતછે તેથી સંભાલ. હજુરખી સહમજ અને માહારી માંગણી કબુલ કર. માહાબાનું આજથી માહારી રાણી નહી. સત માનજે પરીચેહેર કે એક હરફ તું માહારી સામે બોલ અને તેનું ફલ તું થેહેજ વારમાં ચાખશે."

જુવાકે આ વખતે પોતાનાં ઓરડામાં જે તેનાં બપાવાની તસવીર ટાંગેલી હતી તે હીલતી જોઇ અને તેમાંથી તેનો બપાવો હાથ મારતો હોય એવો તેણે અવાજ સાંભલયો. પરીચેહેર જે તસવીરને પીઠ ઝંડી ઉભી હતી તે ચમકીને બોલી કે "બાપરે એ કોણ બોલેચ" અને તે જીવ લેતી નાઠી. જુવાક તેની પુઠે દોડે કે, પેલી તસવીરને જોય. તેનો બપાવો જાણે ગંભીરાઇથી જમીનપર ઉતરતો હોય એવું જુવાકે જોયું. તે પોકારી ઉઠયો કે "બાપરે તું કોણ ?

> શીહા અંધ રાતે, કાં કાડે કરન,
> ધ્રુજાવે મુજના હાડકાં મારે ગરદન."

પેલા ભુતે પ્રાછી હાથ મારી. જુવાક બોલીયો "બોલ માહારા બાપ ! બોલ માહારા પીતા ! બેહેસત મુકામ છોડી પાછો ધરતી કેમ ધરે ? માહારી કંગાલ હાલતપર તાહારી નજર કર. શું માહારાં કરતુક એટલાં કરૂર કે તાહારે માટે ચણ દોજખના દરવાજ ખુલીયા ? અરે બાપ માહારા માહારી હાલતપર જો. દેવોના કરતુકથી હું મોહોતની જાલમાં સપડાયો, પણ તું તું માહારા પીતાનો પીતા તું પણ તાહારા એક નબીરાપર આતસનો વરસાદ વરસાવે ? આ શું ગજબ ! આ સેનાહ શેહેરના પાહાદશાહનો મેહેલ નહી પણ જુવાકના દોજખની ખાઇછે. મોતનુ તેડું આવીયું. અફસોસ માહારા જીવ સત હજારો અફસોસ."

આ વખતે પેલા ભુતે જુવાકને પોતાની પછવાડે આવવાની એસારત કીધી અને તે મુગે મોહોડે તેની પાછલ ચાલીયો. પેલો ભુત તેને એક શીહા અંધારા ઓરડામાં લઇ ગયો અને એક પલ વારમાં તેનું બારણું તલેસમથી ખુબ જોરમાં ચપટાઇ ગયું. જુવાકની શુધ ઠેકાણે રહી નહી. પોતાના પુર બલે કરી તેણે બારણું ઉઘાડવાની કોશેશ કરી પણ તે શઘલી ફોકટ ગઇ. તે હારીખાઇને બોલયો કે,

> કલ્પ લગી થાય જો દોજખમાં ઠાર,
> પણ દીનથી ન દમે પરીચેહેરનો પયાર.

બાનુ પરીચેહેર દાદરપર જીવ નાખી ઉતરી. થોડા વારમાં તે ઉભી રહી પણ શું કરવું તેની ભાન તેને રહી નહી. મેહેલમાંથી છટકવું કાંઇ સેહેલું ન હતું કારણ કે દરેક દરવાજે પોહોરાગીરોની હાર લાગેલી હતી. જો માહાબાનું પાસે જઇને તે ફરીયાદ ગુજારેતો જુવાક તાંહાંપણ આવી તેનો કુંબાલો પકડે તેથી તે વીચાર પણ તેને ઠીક લાગો નહી. હવે મેહેલના કયાં ખુના ખંતોલામાં રાતનું મકાન કરવું તેના ઉંડા વીચારમાં આ રૂપાલી નાજની ગરક થઇ ગઇ. પણ તરત તેહેને ફામ આવી કે મેહેલનાં એક ભોયરાનાં છુપા દરવાજા મારગે જમશેદી ચોકની નજદીક જોગનોનાં દેહેરામાં જવાઇ શકાયછે. જો આ મંદીરમાં તે સહી સલામત પોંહોંતીતો જુવાકમાં આવી એક પાક જગાપર જબરદસતી ચલાવવાની તાકાદ રેહે નહી; અને જો તેના ઘાટકીપણામાંથી છટકી જવાને બીજો કોઇપણ ઉપાય ચાલે નહીતો મંદીરમાં જોગનનો વેશ લઇ પોતાનો જનમ કાહાડવાનો ગરીબ પરીચેહેરે પુખત ઠેરાવ કીધો. આવા વીચારથી તેણીએ એક ફાનુસ હાથમાં ધરીયું અને ભોંયેરાં તરફ પોતાનો રસતો લીધો. તેની છાતી બીહીકથી ધકધકતી હતી. છુપાં બારણાનો ભેદ તેણીને જલદીથી મલી શકેઓ નહી. આવાં એક ગંજાવર ભોંયેરાંની અંદર મધરાતને સમે કંગાલ પરીચેહેર ઓતાં ખાતી હતી. પવનના સપાતાથી સઘળાં બારણા કાંપતાં હતાં તે સીવાય બીજો અવાજ સાંભલેઆમાં આવતો ન હતો. પોતાનાજ અવાજથી તે પોતેજ બીહીતી હતી. તેના મનની અંદર કરોડો કલપનાઓની રમત થતી અને બાપડી પરીચેહેર જમીનપર બેશુધ પડવા પર તઇયાર હતી. જુવાકનો અવાજ તેના કાનમાં હરદમ પડતો હોય એવું તેને લાગતું અને એવા ખોટા વીચારથી તેનું લોહી સઘળું પાંણી થઇ જતું. તે જમીનપર દમ ખેંચી ચાલતી અને થોડે થોડેવારે પાછી જુવાક પુઠે આવેછે એવા બેઆલથી ચમકી ઉભી રેહેતી. એવામાં તેણીએ કોઇનો અવાજ સાંભલેઓ. તેની શુધ ઉડી ગઇ. તેનું કાલજુ કપાઇ જવા લાગું તેના હાથ હીમ સરખા થંડા થઇ ગયા. તેના માથામાં ઝુમરો આવવા લાગી અને

તેની આંખોપર અંધારાના પરદા ફરી વળીઆ. પરીચેહેર પોતાની હસતીને હજારો ફકુવા દેવા લાગી. જો જુવાક તેની પુઠે આવેઓ હોયતો તેની બુમ બરાડા કોઈ શાંભલી શકનાર નથી, એવાં ખેઆલથી બીચારી પરીચેહેર ફોકેફોક રડવા લાગી. એવામાં એક બારણું ઉઘડયું અને તે પોતાનો દીવો ઉંચકે એટલામાં એક શખસને તેણીએ નાહાસતાં જોયો. જે શખસ નાઠો તે જુવાક હોય નહી એવા વીચારથી તેનીએ આગલ કદમ ધરેઆં, પણ જરાક આગલ જતાં પવનનાં સપાટાથી તેનીનો દીવો ગુલ થઈ ગયો, અને પેલાં શીહા અંધકાર ભોએરામાં શાહાજાદી પરીચેહેર રડતી અને તતરતી વાએજાન એકલી ઉભી થઈ રહી.

ઓરતોની મીજલસ.

ભાશાણ ૧૭ મું.

બચાંને કેયારે થાંનથી છોરવવું ?

આગલા ભાશાણોમાં, માએ બચાંને કેમ અને કેયારે ધવાડવું તે વીશે મુખતેસર સમજાવીયામાં આવીયું હતું. આજેના ભાશાણમાં માએ બચાંને કાંહાં લગી થાનથી ધવાડવું અથવા કેયારે થાનથી છોરવવું એ વીશે થોડું સમજાવવા માંગુછું.

૧. જો માએ તનદરોસત હોયે અને દુધ પુશકલ હોયેતો બચાંને આગલા દાંત આવે તાંહાંસુધી કદી પણ છોરવવું નહી.

માએનું દુધ પુશકલ હોયે અને બચાંને ૮—૯ મહીનાં થયા તોયપણ દાંત ફુટા નહી હોયેતો, જાંહાંસુધી દાંત આવે તાંહાંસુધી ધવાડીયા કરવું જોઈયે. જો બચાંને જલદીથી દાંત ફુટે, પણ નબલું હોયે અને માએનું દુધ પુશકલ હોયે તો માએ બચાંને એક અથવા બલકે દોહોડ વરસનું થાયે તાંહાંસુધી સુખેથી ધવાડીયા કરવું. ખહી વાલા માબાપનાં બચાંને, ધવાડનારીએ બે વરસ લગી ધવાડવાની જરૂરછે, કાંયેકે તેથી બચું વધારે તનદરોસત અને જોરાવર થાયેછે.

૨. જો માએ ઘણી નબલી હોયે અને દુધ ઘણું કમતી હોયેતો બચાંને છઠે મહીનેથી છોરવતા જવું.

માએ જલદીથી ધાવનું આપવું કમતી કરવું અને બીજો દુધનો ખોરાક આસતે આસતે આપતા જવું.

૩. જો માએને કાંઈ જોરમાં દરદ થઈ આવે અથવા જોરાવર તાપ હોયેતો તે વખતે ધાવનું આપવાનું બંધ કરવું.

૪. જો થાન સુજી આવે અને તેમાં પરૂ બધાયે તો બચાંને તરત છોરવી દેવું.

૫. જો માએનું દુધ જલદી કમતી થતું જાયે અને વલી તે બચાંને સદે પણ નહી, તો બચાંને છોરવી દેવું.

૬. જો માએને હમેલ રેહે અને દુધમાં ઘટાડો થાયે અથવા દુધ ધાવીયાથી બચું હેરાન થાયે તોજ બચાંને છોરવવું; નહીતો ધવાડીયા કરવું.

૭. બચું દોહોડ વરસનું થયા પછી માએ ધવાડવુંજ નહી.

કાંયેકે એ વખત પછી માએનું દુધ બચાંને ગુણ કરેયાને બદલે અવગુણ કરેછે, બચાંને પુરતો ખોરાક મલી શકતો નથી, અને વલી માએની પોતાની તનદરોસતીમાં બીગાડો થાયેછે, અને કેટલી વખતે ખહીનો મરજ પેદા કરેછે.

ઘણી વેલા આપણા લોકો ખોટી પરીત રાખીને બચાંને લાંબી મુદત લગી ધવાડીયા કરેછે. વલી કેટલાએક લોકો બીજા હમેલ નહી રેહે એવી મતલબથી ધવાડીયા કરેછે; પણ તે છેલે માએને તેમ બચાંને બેઉને અવગુણ ભરેલું છે.

૮. ઘણી થંડી અથવા ગરમ રૂતુમાં બચાંને છોડવવું નહી.

જારે મોસમ સારી હોયે, ઘણી ગરમી અથવા ઘણી થંડી પડતી નહી હોયે તારેજ બચાને છોરવવું. નહીતો બચાંની ઉપર, એ વખતે ખોરાક બદલીયાથી, દરદની જલદીથી અસર થાયેછે.

૯. જે વખતે બચાંના દરદનો ફલાવો થતો હોયે, જેમકે સહીયડ, ગોવરૂ ઈતીયાદી, તે વખતે છોરવવું નહી.

૧૦. બચાંને દાંત ફુટતા હોય અથવા આજારી હોયેતો કદી પણ છોરવવું નહી.

૧૧. જો બચું થાનથી ધાવવાનો શોક મુકી નહી દેતો થાનની બોતરીને કાંઈક કવડી વસતુ લગાડવી.

એલીયો અથવા જેનશીઅન લગાડવો.

બચાંને થાનથી છોરવતી વખતે શી શંભાલ રાખવી.

૧. બચાંને એકદમ થાનનાં દુધથી છોરવી નહી દેવું જોઈયે.

આસતે આસતે થાનનું દુધ કમતી કરવું, પેહેલા દાહાડામાં એક બે વખતજ ધવાડવું. રાતનું ધવાડવું એ કદમ છોડી દેવું. એકદમ દુધથી છોરવી દીધાથી, માએને તેમ બચાંને બેઉને અવગુણ થાયેછે. માએનાં થાન સુજી આવેછે, અને બચાને બીજી જાતનો ખોરાક એકદમ જરી શકતો નથી, તેથી બેઉ હેરાન થાયેછે.

૨. છોરવતી વખતે શંભાલ રાખવી કે માએનાં થાનને કાંઈ પણ નુકસાંની નહી થાયે.

આસતે આસતે છોરવીયાથી થાનમાં દુધ પોતાની મેલે કમતી થતું જાયેછે.

એ વખતે જેમ બને તેમ માએ થોડું પાંણી પીવું; પાંણીનો ખોરાક થોડોજ લેવો. ઉચી જાતનો ખોરાક પણ કમતી કરવો.

જો જરા થાન સુજવા માંડેતો જોલાબ લેવો, ફરવા હરવાનું માંડી વાલવું અને થંડક દવાઓ લેવી.

થાનને જરા મીઠાં તેલ અથવા કપુરનાં તેલ અથવા માખનથી ચોલવું અને ગરમ પાંણીએ સેક કરવો.

જેમ બને તાંહાસુધી થાન ભરેલાંજ રેહેવા દેવાં અને

જારે ધણાં અંકરસી આવે, તારે દુધ જરા જરા ખેંચી કાહાડવું.

કેટલી વખને દુધને થાનમાં સુકવી દેવાની જરૂર પડે છે. જો માએ ઘણી નબલી હોયે અને ધવાડવાનું દરૂસત નહી લાગે અથવા બચું મરી ગયું હોયે, તારે દુધને સુકાવવાની જરૂરછે. એ વખતે ખોરાક કમતી લેવો. પાંણી થોડું પીવું.

થાનને સાબુનું તેલ ગરમ કરીને ફલાનેલ ઉપર થોડું રેડીને લગાડવું, અને ૪—૫ કલાકે બદામનું તેલ ૫—૧૦ મીનીટ લગી આસતેથી મસલવું. જો ઘણું દરદ કરેતો તેલમાં થોડું અફીમ અને કપુર નાખવો.

ઉદીયોગ.

એક એસલી બરાહમણે દીધેલી સીખામણ.

"ઓ, માનવી, જે દાહાડા પસાર થઇ ગયા તે હમેશાં સુધી ગુજરી ગયા, અને જે દાહાડા આવવાના છે તે કદાચ તારી આગળ નહી આવે, એટલા માટે, તુંને લાયેકછે, કે ગુજરી ગયલા વખતનો પસતાવો કરીયા વગર અથવા ભવીશ વખન ઊપર ઘણો ભરૂસો રાખીયા વેગર, હાલના વખતને તું કામે લગાડ.

"આએ પલ તારીછે, બીજી પલ ભવીશના પેટમાંછે અને તુંને ખબર નથી કે તે શું ખોલું કરશે.

"જે કાંઈ તું કરવાને ઠેરાવ કરેછે, તે તું જલદી કર; જે કામ સહવારનાં બની શકે તે સાંજ ઊપર રાખતો ના.

"આલસાઈ, તંગી અને દુખની માતાછે; પણ નેકી-ને ઊદીયોગ સુખનો જનમ આપેછે.

"મેહનતુ હાથ તંગદસતીને દુર કરેછે, ઊદીયોગી આદમી આગળ આબાદાની અને ફતેહ હાજર રેહેછે.

"જેણે જાને દોલત મેલવી, જે મોહોટે અખતીયારે ચહડીયો, જેને આબરૂ અને પદવીનો પોશાક પેહેરાયો, જે શેહેરમાં વખાનથી બોલાયો અને બાદશાહ આગલ પરધાન દાખલ ઊભો રેહેછે, એ શખસ કોણછે? તે એ શખસછે કે જેણે પોતાના ઘર માહેથી આલસાઈને હંકાલી નાખીછે, અને એમ બોલીયોછે કે, એ આલસ, તું મારો દુશમનછે.

"તે સહવારના સવારે ઊઠેછે અને છેક અવારો સુવા જાયેછે; ને પોતાના મનને વીચારથી અને બદનને કામકાજથી કસરત આપેછે, અને તેથી બેઊની તંનદરોસતી જાલવેછે.

"આલસુ માણસ પોતાનેજ એક ભાર થઈ પડેછે, તેનો વખત તેના માથા ઊપર ભારી તંગાયલો રેહેછે; તે આસપાસ ભટકેછે અને જાણતો નથી કે તે શું કરે.

"તેના દાહાડા એક વાદલના છાંયાની મીસાલે પસાર થઈ જાયેછે, અને પોતાની પછવાંડે કાંઈ પણ યાદદાસત દાખલ નીશાની મુકી જતો નથી.'

"તેનું બદન વગર કસરતે દરદી થાયેછે; તે ચાહેછે કે કામકાજમાં વલગે, પણ તેને હીલવાની ગતી નથી; તેનું મન અંધારામાં ગોતાં ખાયેછે, તેના વીચાર ઘેરાયળા રેહેછે, તે જ્ઞાન મેળવવાને ચાહેછે, પણ તેને ઊલટ નથી. તે બદાંમ ખાવાને પસંદ કરેછે, પણ કોટલું ભાંજવાની મેહેનતને ધીકારેછે.

"તેનું ઘર વગર તરતીબનુંછે, તેના ચાકર બીગાડો કરનાર અને કજીયાખોરછે, અને તેથી તેની પાયામાલી થાયેછે. તે સઘલું પોતાની આંખોથી જુવેછે, કાંનોથી સાંભલેછે, તેમાંથું હીલવેછે અને કાંઇ કરવા ચાહેછે પણ હીમત નથી; તે એટલે સુધી કે છેલે પાયામાલી તેની ઊપર વંટેલીયાની મીસાલે આવી પડેછે અને તે શરમ અને પસતાવા સાથે ઘોરમાં જાયેછે."

કોતરકામનો હોનર.

જેમ એક કવેસર પોતાની મનસકતી વાપડીને તરેહ તરેહની આકરૂતીઓમાં ખુદરતની રચનાંનુ બેઆંન કરેછે, તેમ એક ચીતારો અથવા કોતરકાંમ કરનાર કારીગર ભાત ભાતની ખુદરતી ચીજોને ચીતારી અથવા કોતરીને પોતાની કારીગરીનો નમુનો દેખાડેછે. કવેસરને કલમ, ચીતારાને પીછી, અને કોતરકાંમ કરનારને ટાંકનુ પોતાની ચતુરાઇ દેખાડવાનુ હથીઆરછે. તેને તે જેવી રીતે વાપડવા માંગેછે તેવી રીતે વપડાએ છે. એ તરણ હોનરોમાંનાં પેહેલા હોનરવાલાને જેમ ખેઆલ કરવો પડેછે તેમજ બીજા તથા તીજાને પણ કરવો પડેછે, અને તે- ખીઆલની જેવી વલાણ તેવો તેઓના હોનરનો નમુનો નીકલેછે. એ તરેનડે ઊ-ચે કેવા ઇશવરી હોનરોછે! કવીની કાવીઅ

રૂપમાં અવાચક પદારથો વાચા પાંમીને બોલેછે; ચીતા
રાંના પીછી ખુદરતના ખુશનમાં દેખાવો તથા જીવજં
તોના છાંએઆ કે જેઓ કોઇબી ઈઊકતીથી પકડી
સકાતા નથી તેમને પકડીને આપણા શાન તથા ગમ
તમે કૌને કાએમ કરી રાખેછે; તથા કોતરકાંમ કરનાર
પોતાની ચતુરાઇ વાપડીને જનાવરોના તથા જનાવ
રોના સરદાર ઈનસાનના એકએકાં એવાંતો પુતલાં
ઊભાં કરેછે કે તેઓને જોતાંજ એકાએક આપણે મો
ડેથી બોલાઈ જાએછે કે "જીવ મુકવાનીજ ખોટીછે."

આ બાબદ કોતરકામ વીશેછે માંટે અવે તે ઊ
પરજ ધેઆંન આપીએ. કોતરકામનો હોનર આજ
સેંકડો નહી પણ હજારો વરસો થાએઆં ચાલતો આ
વીઓછે; એટલુજ નહી પણ એ હોનર આગલા વખ
તમા જેવી સંપુરણ હાલતમાં હતો તેવી હાલતમાં આ
જ નથી. બીજા હોનરોની મુઆફેક આએ હોનરબી
રફતે રફતે સુધરીને એક વખતે પુરણ હાલતમાં આ
વી લાગો હતો. ધણાજ પુરાતમ વખતમા લખવાનો
હોનર માલમ પડેલો હનો નહી તેથી હરેક અગતના
બનાવ વીશેની તવારીખ તેવા બનાવનુ કોતરકામ ક
રીને રાખતા હતા, અને તેટલા માટે આગળા જમાના
માં કોતરકાંમનો હોનર વધી ગએઓ હનો. પરથમતો
પુતલાં અને તેવીજ બીંજી સોભાએમાન વસતુઓ બ
નાવાનાં કામોમાં મટોરી, લાકડુ, અથવા ચુનો વપડાતો
હતો, પણ પાછલથી પથર અને ધાતુને તે કાંમમાં વાપડ
વામાં લીધેલી દીસેછે. ઊપર કહેલી ચીજોથી બનાવેલાં
આગલા વખતના કોઈ કોઈ પુતલાં આજબી તમો મો
ટાં સંઘરસથાનોમાં જોશો. વળી રૂમીઓના સેહેનસાહ
આગસટસનું પુતલુ કેરબાનું બનાવેલુ હતુ.

કોતરકામની તવારીખ જેમ પુરાંણીછે તેમજ
તે હોનરનો ફેલાવો પુરાણા વખતથીજ ઓહોલો થા
એલો માલમ પડીઓછે. પોતાની આસપાસના દેશો
ના મુરતી પુજનારા ટોલાના લોકોને આજેજ કરીને ઇ
રાણીઓએ જેઓ ઊપર પોતાનું રાજ ચલાવીઊં હતું,
તે ટોલાના લોકોમાં કોતરકામનો હોનર સારી રીતે ચા
લુ હનો, પણ તેઓને ફતે કરનાર ઈરાંનીઓ પોતાની
ખાસીએત સુજબ મુરતીઓ બનાવીઆને બદલે
ઓરબી દુસમેનનાં દેવ દેડાં ભાંજફોડ કરતા હતા.
આએજ સબબથી કોતરકામનાં હોનરમાં ઈરાંનીઓ
એ કાંઇ જાહાજો વધારો અથવા સધારો કીવો હોએ
એવું તવારીખપરથી માલમ પડીઊં નથી. તોપ
ણ એક હાથ ઊપરથી પુતલાં બનાવવામાં તેઓ પછા
ત હતા તેમ બીજા હાથ ઊપરથી મોટી ઇમારતોને સો
ભા આપે તેવાં કોતરકાંમોમાં ઘણી હોસીઆરી ધરાવ
તા હતા. એવું કદાચ આપણે તેઓની આજ ભાગી
ટુટી હાલતમાં આવી પડેલી ઈમારતો જોએઆ ઊપર
થીબી કહી સકશું.

ઈઊનાન ઊપર ઈરાંનીઆએ ચડાઈઓ કીધી
હતી તે વખતે જે નામીચું કોતરકાંમ તીહાં હતું તેને
ધરમની જહનુનમાં આવીને તારાજ કરવાને ઇરાંણના
લોકો ચુકીઆ નહી. પણ ઈરાંણીઓના તારાજ કીધા
છતાંબી આએ હોનરે તે દેશમાં જેટલી અને જેવી જા
હોજલાલી ભોગવીછે તેટલી પુરૂથવીના કોઈબી મુલુકમાં
ભોગવી નથી. ઈઊનાની કોતરકામના જે ટોડાક નમુ
ના આપણ જોઇએછે તેઓ એવાનો ઓતમછે કે તેમ
ની બરોબરી હાલ જમાનેનો કોઈજ કારીગર કરી સકેછે.

અસલના વખતમાં મીસર દેશમાં પણ કોતરકા
મનો હોનર અગતનો દરજજો ધરાવતો હનો. મીસરી
લોકોના કોતરકામની વલાણ ઈઊનાનીઓની વલાણને
મલતી આવતી હતી નહી. એવું લાગેછે કે ઈરાંણીઓ
તથા તેઓના પડોસીઓ ઈઊનાનીઓની કોતરકામની
વલાણ વચ્ચે કાંઈક સંબંધ હનો ખરો. મીસર દેશ મધે
જે પુરાતમ મનારા, પાહાદસાહી ઈમારતો, અને દેડાંઓ
જોવામાં આવેછે નેઓ ઊપરથી આ હોનર તીઆં કેવા
દ અદબાથી ચાલુ હતો તેનો ખીઆલ મુસાફરના મનમાં
તુરત ઊતરશે. તોપણ મીસર દેશનું કોતરકાંમ ઈઊનાન
ના કોતરકામથી ઊતરતું હતું, અને નેનુ કારણ એવુંછે
કે જેમ હાલ હીંદુસથાનમાં તેમ આગલા વખતમાં મીસ
રમાં નીઆત જાતનો ફરક એવોનો મજણુત ચાલુ હનો
કે કોઈબી રીતનો સુધારો અથવા ફેરફાર કરવાની મના
ઇ હતી; અને વલી હીંદુઓની માફક લોકોમાં એવી
સમજુતી હતી કે જેમ બાપદાદા કરતા આવીઆ હોએ
તેમજ બેટાએબી કરવું.

જેવો મીસરદેશનો કોંતરકામોનો હાલ હનો ને
વો હીંદુસથાનેનો હતો. ભરતખંડ કોતરકામના નમુના
થી કાંઇ ખાલી નથી. હીંદુસથાનમાં મુસાફરી કરનારને
ઘણીએક જગાએ ગોફાઓ, દેહેડાંઓ તથા નાધલાં મોટાં
બાવલાં, પુતલાં, અને મુરતીઓ મલશે. પણ હીઓની મુ
[illegible]ઓ તે ગોએઆ ખરીજ મુરતીઓછે, ઈઆને તેઓનો

દેખાવ નીરજીવ અને કેટલીએક જગાએતો ખરેખર બે
દોસ તથા ભએઅંકારછે. હીંદુસથાનના કોઈક ગોપ્ય તારી
ફ લાએક કોતરનીથી કોતરેલાછે, પણ તેઓમાં જે મુરતી
જોઈએછે તેઓ હોનરના નમુના નથી. મોટમોટા પા
હાડોને કોતરી કાહાડવા પછવાડે મેહેનતતો ભારે લી
ધેલીછે, પણ તે સાકામની ? એક દેવને બીજા દેવ
સંગાથે લડતો કોતરેલો જોઇએછે તો લડાઈના જોસા
તથા દમામ તેમના ચીત્રમાં હોવા જોઇએ તેતો ઘણે
એક દરજજે ગેરહાજર હોએછે કે જેથી જોનારના મ
નમાં લડાઇનો ખીઆલ આવતોજ નથી. કોતરકાં
મની ખરી ખુબી સામાંછે ? ખરી ખુબી દરેક ભાગની
ગોઠવણ તથા કદને કુદરતની બરોબરે લેવામાં, તથા
તેઓને કુદરતી ગતી તથા જોસાઓ સમેત નજરે પા
ડવામાં. તેવી ખરી ખુબીનુ કોતરકામ જોઇએતો ઈઉ
નાનમાં મલશે. ઈઉનાનીઓ કોતરકામના સોભાએમાન
હોનર ઉપર ફીદા હતા, અને તે હોનર તેઓ ઉપ
ર ફીદા થાઈને એવીતો હાલતમાં આવીઓ હતો
કે તેવી હાલતમાં તે આજ નથી. ઈઉનાની પુતલાં ત
થા બાવલાંને જેમ જેમ વધારે બારીકીથી જોશો તેમ
તેમ તેઓ વધારે અદા તથા ખુબસુરતી ભરેલાં લાગશે.
ઇઉનાનના પડી ભાગ્યા પછે રોમની ચડતી કલા થાઈ
ખરી, પણ તેની ચડતી કલાની સાથે આ હોનરનીબી
ચડતી કલા થાઇ હોશે એવું તવારીખ ઉપરથી અથ
વા તે વખતના નમુના ઉપરથી દીસતું નથી.

ઇઉનાનમાં કોતરકાંમમાં એટલા અને એવા
તો ફેરફારો થાએલાછે કે તીઆંનાં કોતરકાંમની તવા
રીખ તે ઘણુંએક દરજજે ઇઉનાનની પોતાંનીજ તવા
રીખછે. હવે સવાલ ઉઠેછે કે આ હોનરમાં ઈઉના
નીઓ એટલા બધા પંકાએલા હતા તેનાં કારણો ક
એઆં હતાં? એવું લાગેછે કે જે કોમ પોતે ખુબસુરત
છે તે ખુબસુરતીને બદસુરતી વચેનો ફરક પણ વધારે
બારીકીથી સમજેછે. ઈઉનાનીઓ પોતે જે ખુબસુર
તી ધરાવતા હતા તેને હોનરના બલ અને ખીઆ
લની કુમકથી ઉસકેરાઈને પોતાના નમુનાઓમાં કાએમ
કરીઆ જાતા હતા. કોતરકામમાં તેઓની ચંચલાઈ
નુ આ એક કારણ થાયું. બીજું કારણ એ હતું કે તે
ઓમાં જાહેર કસરતશાળા, તમાશા, તથા હમામખાના
ઓ જાહેર હતાં, અને તેવી જાહેર જગાએ આદમીનું
સરીર જુદી જુદી કસરતમાં કેવા કેવા આકારો પકડેછે,
રગો કેઈ કેઇ રીતે ખેંચાએછે, ચેહરાનો દેખાવ કેવી
તરેહથી બદલાએછે, તે સંઘું ઉસતાદો પોતાની
નજરે જોઈ લેઇને પોતાના નમુના બનાવતી વખતે તે
વીસેનુ ગ્નાન કામે લગાડવાને ચુકતા હતા નહી.

ઇઉનાન મધે એક પછે એક નામીચા કોતર
કામ કરનારાઓની સંખીઆ એટલીતો થાઈ હતી
કે તેમના નામો તથા કાંમોનો વીગતવારે હેવાલ લખ
તાં આ બાબદ ઘણી લાંબી થાઈ જાએછે.

કેટલીએક સદીઓ સુધી ઈઉનાને જાહોજલાલી
ભોગવી અને તેવાર પછે રોમન લોકોનો જુંડો એવા
તો જોરમાં ઉડવા લાગો કે તેની સાંખે ઇઉનાન ટકી
સકીયું નહી. રૂમી લોકોએ ઈઉનાનના કારીગરોને કાં
ઈક ઉતેજન આપી તેથી આ હોનર રોમમધે પણ પાછો
તાજો થએઓ. છેલે અંતે રોમ જેવાં મોટાઈ ભોગ
વનારાં રાજનોબી જમાનાના દોરે અંત આણીઓ,
અને તેવાર પછે ઈઉરોપના જુદાં જુદાં મુલુકોમાં સ્વ
તંતર રાજો ચાલુ થાએઆં. આવા અગતના ફેરફા
રો થાએઆથી તીઆંના મુલુકોમાં સુધારાની વધારે
અને તેથીબી વધારે ફતે થાતી ગઈ, પણ માઠાં નસીબે
આ ઓતમ હોનરરો તેની કદરના પએછાનનારા ઈ
ઉનાનીઓ સંગાથેજ અધમુવો થાઈને પડીઓ.

આજના વખતમાંબી ઈઉરોપ મધે ઘણાએક હો
નરો તથા એલમો પોતાની ભર જવાંનીના જોબનથી ત
પેછે તે વખતે કોતરકાંમનો હોનર કાંઇ એકદમ પછાત પ
ડીઓ નથી. તોપણ તેનું મરોર આગલા દાહાડાના જે
વું દીસતું નથી. આ વખતમાનો સોભાના કરતાં ઉપી
ઓગી પણા ઉપર વધારે ધીઆન આપવામાં આવેછે.
હાથની મેહેનતને બદલે સાંચાઓનો ઉપીઓગ વધી
પડીઓછે. બાવલાં, પુતલાં, તથા મનારાની જગા ત
વારીખના અમર સફાએ છીનવી લીધીછે. એવી
આ હકીકત સુંદર હોનરનીછે.

પારધી અને તેહેનો વફાદાર કુતરો—એક વારતા.

ખરીબામદાદનો વખત હતો. માહાતાબ અને
સેતારાઓ પ્રુથવીને નમસકાર કરી પોતપોતાને ઠામે
પધારેઆ હતા. સુંદર કીરણો સોનેરી સાફઓ પેહે
રી પીરમણ તરફથી ફુટી નીકલી શીહવાદલાંઓને ખ
સેરી નાખી આફતાબની સવારી માટે રસતો ચોકો

કરવાની વેતરણ કરતાં હતાં. બુલબુલ પોતાનો માલો છોડી ઈશવરની મધુર અવાજે તારીફ ગાતું પાહાડની શીખર પર જઈ સુરીયને મુબારકબાદી આપવા પોતાની પાંખો ફફડાવી હવા પર સેહેલ કરતું જતું હતું. ઝાડો પોતાની ભરનીંદમાંથી ફારેગ થઈને પોતાના શીરો પોતાના પેદા કરનારની ઈયાદમાં નમાવતાં હતાં, અને તેઓના મોહોમાંથી નીકલતી ખુશનુમાં લપત જાણે ઈશવરની બંદગીના અવાજ હતા. નદી અને નાલાનાં મનોરંજક અવાજથી શઘલું મેદાન ગાજી રહ્યું હતું, અને પસચમ તરફની સુંદર લેહેકી મોઘરાં અને ગુલાબની લપટ સાથ લપટાયલી ઈનસાનનાં જીવને આનંદમાં તર કરતી હતી. આવી એક દીલપસંદ બામદાદને વખતે એક પારધીએ શેકારગાહ પર જવાને મેદાનમાં પોતાનું રણસીંગડું ફુકયું, અને આણીગમ ને પેલીગમ જમની અને દાબી બાજુએ ઘણાએક કુતરાં અને ઘણીએક કુતરીઓ નાચતાં ને કુદતાં, દોડતાં ને તલપતાં, ઘુરતાં ને પોકારતાં પોતાના ધણીને પાએ હરખથી, ખુશીથી અને ઊલટથી પડવા લાગાં. પણ પારધીનાં સીકંદર નામે સરદાર કુતરાએ તે દીને પોતાની હાજરી આપી ન હતી. સરદાર વીનાનું લશકર દુશમનનો હુંબાલો પકડી શકતું નથી, પણ હરીફની સામે હાર ખાઈ પડેછે. રાજા વગર રઈયત ગુચવાગામાં પડેછે, અને ધણી વગરનાં ઢોર સુંના હોએછે, એ વાતોથી પારધી પુર માહેતગાર હતો તેથી સીકંદર વગર સીકાર કરવો એ બચ્ચાંઓની પલટણથી દુસમનનાં લડાએક સીપાઇઓ જીતવા એવું તેને લાગું. હમણા દોડતો હશે, આ ઘડી આવશે, એ દેખાએછે, એવા એવાં વીચારોમાં પા ઘડી ગુજરી ગઈ પણ સેકંદરને પારધીએ દીઠો નહી. બેચેની અને ફીકરે તેનાં દીલપર ગલબો કીધો, અને પોતાનાં વફાદાર સગની શોધમાં પારધી પાછો પોતાનાં કુતરાનાં રસાલા સમેત પોતાના બાગ તરફ વલ્યો. 'સીકંદર, સીકંદર' એવા અવાજો બોલતાં બોલતાં તે દમેઓ, પણ સીકંદરનાં શમાચાર સાંભલેઆમાં આવેઆ નહી. ચાકરો સઘલા ચમકી સીકંદરની શોધે નીકલે પણ એ વફાદાર કુતરાની ગંધ નસલ માલમ પડે નહી. ઊતર ખોલે, દક્ષીણ ખોલે, ખોલે પુરવ ને પશચીમ પણ સીકંદર જડે નહી; પારધીની આખમાં ફુટેલી જોઇ ધાર, ચપલટાથી નોકરો મારે પોકાર, પણ સીકંદરથી જવાબ મલે નહી. સેકારના સરદારપર પડે બુમ, પણ સીકંદર કેઠે થઇ ગયો ગુમ. વાઘના પંજામાં પડેઓ સેકાર, ઈયા સાપના ચટકાએ કીધો કાર, એવા એવા વીચાર સીકંદરના સેઠને પડે. અંતે દીલશે ભીડી હામ, મુકેઓ પોતાનો ઠામ, ને પારધી બાહાર પડે. સામે દીઠો સીકંદર સરદાર, મોહોથી ફુટતી લોહોની ધાર, પગ મારતો ચાર જીવ નાખી દોડે.' પીરધી દોડે, પારધી કુડે, પારધી નાચે હરખ ન ટલે, પણ સીકંદરના દીલ પર રૂધીરના રેલા જોઈ વીજલીના ચમકાટ મુજબ પારધીના મનમાં એક વીચાર દોડે. તેનો જાનબખશ નામનો પાંચ વરસનો એકપુરો બેટો તેને નજરે પડેઓ નહી, તેની શોધમાં તે પાછો પોતાના ઘર તરફ દોડેઓ. આગલ પોતે, કુતરો પુઠે, એમ બેહ ધસેઆ, પોતાની મરણ પામેલી ઓરતનો જાનબખસ એકપુરો બેટો હતો તેથી પારધીની શઘલી અસકઆમત તે નાના પુતરમાં હતી. નોકરોને થયા સવાલ, પણ જાનબખસનો ખેઆલ કોઇએ કીધેલો નહી. રડાકુટથી પાછું ગાજવા લાગું ઘર, પણ ન મલી જાનબખશની ખબર. ઘડી ગુજરી એક, પણ પારધીની આગ હોલવાઈ શકાય નહી. દુખના સાગરમાં પારધી ડચકાં ખાય; આણીમેરે તરફડે, પેલીમેરે તરફડે, પણ જુકાં ગલોતીઆં મરાય. દેવાના માફક દોડે, ધુલમાં આલોટે, પણ બેટો જાનબખશ નજરે પડે નહી એટલામાં પારધીનો સીકંદર પર ખેઆલ ગયો. એજ કમબખત કુતરાએ જાનબખસને કીધો બેજાન, એવું પારધીએ ધરેઊં ગુમાન, ઘેઆનથી થઇ બેઘેઆન, જહડપથી પકડી મેઆન, ખેંચી પલવારમાં પોતાની સમશેહેર. "દોજખી કુતરા, સેતાનીઅતથી ચકચુર, સીકંદર સરખો જાલમ તુંજ નીમક હરામ, હરામખોર, હરામજાદ, લેઆનતીએ મુજના બેટાનો પરાણ લીધો. ચંડાલ તારાં કરતુકો જો." એમ કહી પારધીએ સીકંદર સરખા સગના સમશેહેરે બે તુકડા કરી નાખેઆ; અરાડતો અને તરફડતો સીકંદર ઢલતો ઢલતો એક કોચ આગલ જઈ પડેઓ, અને તેની ચીચીઆરીના જોરથી જાનબખશ કોચ તલેથી આંખો ચોલતો ઊભો થયો. તેની ગોદમાં એક મોટાં વરૂની કટકે કટકા થએલી લાસ પડેલી હતી, જે જોતાંજ પારધીનો હરખ નાબુદ થઈ તે પાછો ગમગીનીના સમુદરમાં પછાડા મારવા લાગો. જે સીકંદરે વરૂને ફાડી નાખી જાન

બખશને જાન બચાવેઓ હતો, તેજ વફાદાર સીકંદર
ને તેના બાપે નગુનો થઇ જાનથી બરબાદ કીધો; એ
ખેઆલથી પારધી દેવાંનો બની ગયો. પારધી કપાલ
કુટે, છાતી તોડે, હાથ મારે, પણ જમને જંજીરે
જાય તે કેમ પાછો ફરે? પારધીની આંખો આં
સુથી તરબોર થઇ, અને પોતાનો બેટો મારેઓ
ગયો હોય એવો *વેલાપ તે કુતરાંની લાસપર ક
રવા લાગો. સીકંદરને દફનાવેઆ બાદ પારધી
એ તે જગાપર એક સુંદર મીનારો ઊઠાવેઓ, જાં
હાં રોજ જઇ તે હજારો આંસુ નાખતો હતો, જે
થી જમીનપર શુધલી લીલોતરી ફરી વલી હતી. ગુ
સ્સો અને પીતાનો ઊછાછલો દબાનમાં ન રાખતાં જે
ઓ તેઓને વશ થઇ પડેછે, તેઓ પારધીની માફક
શીકંદર સારૂં કેઆમત લગી પોતાનું કપાલ કુટતા રેહે
છે ધીરાં કામ સાહબનાં, એ કેહેવતપર જો લોકો અમ
લ કરેતો પુરથવીનાં અરધાં અરધ પાપો ધોવાઇ જાય.

મધરાજનો માજી ગવરનર સર ચારલસ તરીવેલીઅન.

હીંદુસથાન ઊપર હકુમત ચલાવવા માટે ઈંગલં
ડે જે માહાપુરૂષો મોકલેઆછે, તેઓમાનું એક જહલક
તું જવાહેર મધરાજનો માજી ગવરનર સર ચારલસ
તરીવેલીઅનછે, જેનું ચીતર પાસેના સફાપર જોવામાં
આવસે. જે સેઠ પોતાના હાથ હેઠલના નોકરોને હેત
તથા પરીતથી જુવેછે, તે સેઠની ઈયાદગારી નોકરો
ના જીગરમાં હરદમ વસેછે. જે હાકમ પોતાની રઈ
યતનું ભલું ચાહેછે, તે હાકેમના રઇયત હરદમ ગુણ ગા
યછે, અને તેજ પરમાણે આજ આપણે સર ચારલસ ત
રીવેલીઅનના ગુણ ગાવા પાછલ રેહેના નથી. એ
માહાપુરૂષની જીદગીનો હેવાલ જાણવા જોગછે. સ
ર ચારલસ તરીવેલીઅન ઈસવી સન ૧૮૦૭ ના એ
પરીલ માસની ૨ જી તારીખે જનમ પામેઓ હતો.
એનો બાપ ટાનટન શેહેરનો વડો પાદરી હતો, અને
એનો બપાવો સર જાન ટરીવેલીઅન બારોનેટ હતો;
જે સમરસેટ શાહેરના નેટલકમબ નામના એક પર
ગણાનો રેહેવાશી હતો. સર ચારલસ હેલીબરી નામ
ની પાઠશાલામાં સીખીઓ હતો. ૧૮૨૬ ના શાલ
માં ૧૯ વરસની કુમલી વએ તે કલકતા શેહેરમાં આ
વેઓ, જાંહાં તેહેને દીલહીના રેસીડંટ ઈચાને વડા
કારભારીના મદદનીશની ચાકરી મલી. તાહાર ૫
છી તેહેને ભરતપોરના નાહાના રાજાનો વાલી ઠેરવે
આમાં આવેઓ; જે ઓધો તેણે એટલોતો મનપતીજ
રીને ચલાવેઓ કે સરકારે તેનો ઊપકાર માનેઓ. કલ
કતાની અંદર કેટલાએક દુશટ ઈંગરેજો નીરદય થઇ
ને કાલા આદમીઓપર બહુ જાસતી ગુજારતા હતા, તે
ઓની નીરલાજરી ચાલ તેણે બેધડક ઊંઘાડી પાડી,
અને દીલહીને લગતાં દેશોમાં માલપર ભારે જગાત
હતો જેથી વેપારને ઘણી હાણી પોચતી હતી, તે જગા
ત એણે ઈંગરેજ સરકારને અરજ કરી નાબુદ કીધી;
તાહારબાદ તરીવેલીઅનની કલકતામાં નેમણુક થઇ
જાંહ ૪ વરસ શુધી એણે સરકારના છુપા તથા રાજ
દુવારી દપીયુટી સેક્રેટરીનો માન ભરેલો ઓધો ઘ
ણી બાહાદુરીથી બજાવેઓ. ૧૮૩૪ માં તેણે લાર
ડ મકાલે નામના માહ પુરવીન ગરંથકારની એક બેહે
ન સંગાથે નેકા કીધા, અને પોતાની બાનું સાથે
૧૮૩૮ માં રજા લઈ પોતાને વતન શીધારેઓ; પણ
ઈંગલંડમાં તરીવેલીઅનને સરકારી તીજોરીનો સેકરે
ટરી ઠેરવવામાં આવેઓ, જે જોખમ ભરેલો ઓધો
૧૯ વરસ લગી એણે ઘણી મનપતીજ રીતે બજાવે
ઓ. ૧૮૪૫ ના વરસમાં આએરલાંડ દેશમાં ભા
રે લુખમરો પડેઓ, પણ ટરીવેલીઅનની ચંચલા
ઈથી લોકોની પરતીદશા ઘણી ફેરવાઇ ગઈ. એ
ણે જે ઊપાય લીધા તે ઘણા ઘટતા અને વાજબી હ
તા, અને આએરલાંડપર પડની આફત થોડીઘણી દુર
કરવાને લીધે નામવર માહ રાણી વીકટોરીઆએ ટરી
વેલીઅનને નાઈટ કમાનંડર આવ ધી બાથનો મરત
બા ભરેલો ખેતાબ બખશેઓ. હીંદુસથાનના અંદ
રના પરાંતોમાં જેઓ ઇનસાફની અદાલતમાં બેસેછે, ત
થા કલેકટર અને એ વગેરે આમદાની ખાતાના મોહો
ટા ઓધાઓ ધરાવેછે તેઓને 'સીવીલ સરવંટ' કરી
કેહેછે. એ શખસો ઘણા કાબેલ હોયછે, અને ઘણીજ બી
કટ પરીખશા એઓને પસાર કરવી પડેછે, પણ ટરી
વેલીઅનના વખતમાં અમીર ઊમરાવોના સગાં વાહ
લાંઓ તથા લાગવગના શખસો ભલતાજ હીંદુસથાન
માં 'સીવીલ સરવંટ' દાખલ આવતા હતા; તેથી એવી
અનઘટતી ચાલની સામે સર ચારલસ ટરીવેલીઅન ત
થા હસના હીંદુસથાનના ઇજારેદ સેક્રેટરી સર ઈસટાફ

મદરાસનો માજી ગવરનર સર ચારલસ ટ્રીવેલીઅન.

૨૬ નારસ્કોરે ભારી બલતવારીથી લખીઉં. અમીર ઉમરાવો ટરીવેલીઅનપર ઘણા ગુસે થયા, પણ સ્રીવે લીઅનના લખાણથી ચંચલાઈ તથા ભુધીવાલાજ શખ શોને સીવીલ સરવીસમાં દાખલ થવાની છુટ મલી. હાલ હીંદુસથાનનાં ૨૧ વરસની અંદરના દરેક રેહેવા શીને એ પરીખ્શામાં હાજર થવાની છુટછે. ૧૮૫૭ તથા ૫૮ના શાલમાં લંડન ટાઈમસમાં 'ઈનડો ફાઈલ સ' ની સહી કરી કેટલાંક પતરો ટરીવેલીઅને લખે આં હતાં, જેની અંદર હીંદુસથાનની બાબદોપર તેણે પુશકલ ઊમદા વીચારો આપેઆ હતા. ૧૮૫૯ માં એની મદરાજનાં ગવરનર દાખલ નેમનુક થઇ. આ માહ પુરૂષનાં પગલાં પડવાથી મધરાજીઓની દશા ફે રવાઈ ગઈ. મધરાજની અંદર તેણે ઘણાજ અગત ના ફેરફારો કીધા, અને થોડા માસમાં તેણે મધરાજી ઓનો પેયાર ખેંચી લીધો; પણ થોડા વરસમાં મી૦ વીલસને હીંદુસતાનપર આવકનો કર નાખેઓ, અને સર ચારલસ ટરીવેલીઅને એ કરની વીરૂધ બલતવારી થી લખેઉં. એ ઊપરથી તેને મધરાજના ગવરનર નો ઓધો છોડવાની ફરજ પડી, અને તે પોતાને વત ન પધારેઓ; પણ હીંદુસથાનના સારાં ભાએગે તે થોડા જ વરસમાં પાછો હીંદુસતાનની તીજોરીપર મી૦ વી લસનની જગાએ આવેઓ, અને જે આવકના કરની સામે તે બોલીઓ હતો તે અણગમતો કર કાહાડી ના ખી પાછો પોતાને વતન સીધારેઓ. એ નામીચો ગવરનર હાલ પોતાના વતનમાં હઇયાતછે, અને ઇશવ ર કરેને હજુર એ નામીચો હાકમ હીંદુસથાનના મા થાપર કાએમ રેહે. ગયાં સાલમાં એની બાનું ઈટ લી દેશમાં શેહેલગાહ કરતાં મરણ પામીછે, અને એનો બેટો મી૦ જી. ટરીવેલીઅન જે પણ સીવીલ સરવં ટછે તે ગુલી પકવનારા જાલમી ઇંગરેજોનો કટટો વે રી થઈ પડેઓછે. પોતાના હમજાતીઓનાં વેરી થઈ એક પારકી કોમનું ભલું ચાહાવું એવો ઊતમ ગુણ થો ડાજ ભલા ઇંગરેજો ધરાવેછે, અને સર ચારલસ ટરી વેલીઅન સરખા ઈંગલાંડના નબીરાઓ હીંદુસતાન ની હકુમતપર આવે એવું હમો ઈછીએ છઇએ.

મોહટે ઘરનાં મેહરબાઈ.

નાંનીબાઈનાં ગરીબ ઘરમાંથી એક સ્રી તરત નીચે ઊતરી પોતાની બે ઘોડાની ગારીમાં અસવાર થઈ ચાલતી થઈ. એટલામાં નાંનીબાઈ પોતાની શુ હી દીનબાઈને કેહેછે, બેહન મોહટાં માંણસોને બો લવાનું ઘણુંજ શેહલછે કે સબુરી રાખો, ધીરજ ધરો, ખોદા સારૂ કરશે; પણ જો મારા જેવી હાલહવાલ હાલતમાં પાંચ છોકરાંને તેઓનાં બાપ વગર પાલ વાં પરતાં હોયતો કવચીતબી એમ બોલે નહી. પો તે શુખવાસી ગાડી ઘોડે ફરનારાં, બાગબગીચામાં રે હનારાં, કોઈ રીતે દુખી નહી તે દુખીઆરાંની વાત કાંહાંથી જાંણે!

દુખથી નખાઈ ગયેલી નાનીબાઈનાં આવા વીં ચાર સાંભલી તેની શહી દીનબાઈ બોલી, બેહન, મેહ રબાઇ જે હમણાંજ તમુને મલી પોતાની ગારીમાં બે સીને ગયાં તેવનને વાસતે તમે બોલોછ તે મને ઠીક લાગતું નથી. શું મોટાં કે નાનાં, તવંગર કે ગરીબ, એ સરવેને પોત પોતાની કાંઇને કાંઈ પીડા અને દુ ખ હોયછે. આપણ ગરીબ સમજીએછે કે સંધા પી ડા આપણનેજછે, પણ તેમ નથી.

બેહન દીન હવે તમે મુંગા બેસી રેહો—તેઓ ને પીડા શાની? મોટી મોટી હવેલીમાં રેહવું, ગારી ઘોડે ફરવું, નીરમલ હવામાં ખુશ રેહવું, આપણાં જેવી તરણ ચાર દાસી આસપાસ બાઈનો પડતો બો લ જીલી લેવાને ફરતીઓ ફરે, ઘરેણાં અને પોશાક નો કાંઈ દાગજ નહી, એવી રીતે રેહવાને જો પીડા કરી કેહવા માગતાં હોવતો સુખે કેહેવો કેમકે એવી પીડા સઊને થઈ પડેતો સારૂં.

નાનીબેહન તમારી બતંગ હાલતથી તમે એ કદંમ નાશીપાસ થઈ ગયાંછો. તમે પોતે કાંહા મોટે ઘર ચાકરી નથી કીધી, કે આવો વીચાર ધરાવોછો? તે કરતાં હું આજ દસ વરસ થયાં એવેજ ઘર ચાક રી કરૂંછું તેમાં જે મેં અનુભવ મેલવોઓછે તે તમા રેથી ઊલટોજછે. દુખ, દલગીરી, પાપ, એ જેમ આપણી જુંફડીમાં ધસેછે, તેમજ મોટાંઓનાં મેહલમાં બી જઈ નાશ કરેછે.

પણ બાઈ કાંહાં "ગાંગાશાહ ને કાંહાં ગાંગા તે લી." તેઓની પાસે પઈસોછે તેથી "જર ને ચાહે શો કર." તેઓ કાંઈ આપણી પેઠે દુખ આવેથી હા

થ જોડી બેસી રેહનારછે ? તેઓતો હજારો ખરચી દુખનું નીવારન કરે; બેહન એતો દીલને દીલાસોછે કે ગરીબોના વાલી ખોદા. મારો ખાવંદ જીવતો હતેતો બેહન મને એટલું નહી લાગતે. લેવો મોટાં ઘરનાં મેહરબાઈ આવેઆં હતાં તેવન એક નાંનો કંડીઓ ભેટ કરી ગયાં. ચાલો આપણું દલદર તલીઊં.

ખરૂંછે નાંનીબેહન તમારૂં દુખ કાંઈ ઓછું નથી. તમે ગુજરી ગયલા ખાવંદનો વીલાપ કરોછો, અને હું મારા હયાત ખાવંદને માટે બલી ભશમ થાઊંછું. તેનાં છાકટપણાથી હું લાચાર થઇ ગઈછ, પણ તેબી નીભાવી ચાલુંછ. સારા સવભાવનાંનેતો સઊ કોઈ નીભાવે, પણ એવાઓને નીભાવવામાં ખરેખર મોટાં દીલની જરૂર છે, અને મોટું દીલ કરવાને માટે બંદગીની મોટી જરૂરીઆતછે, એવું હું બેશક માંનુંછ. બેહન નાંની તને મારી કાંઈબી મદદ જોઈતી હોયતો બેલાશક ફરમાવ, આપણ એક મેકને શહાય થવાની ભારે અગતછે. છોકરાંઓ મેલાં દીશેછે અને તારી તંનદરોસતી સારી નથી, તેથી લાવ બેહન એક ઘડીમાં આંગ સાફ કરી કપડાં પેહડાંશે. એમ કહી દીનબાઈ પેલાં છોકરાંઓને લેઈ જઈ કુવામાંથી તાજું પાંણી કાહાડી (છોકરાંઓને થંડા પાંણીથી નાહાવાની આદત રાખી હતી, કેમકે ગરમ પાંણી વાપરતાં લાકડાંનો ભારે ખરચ બેશે) આંગ સાફ કરી એક પછે એકને નહવાડી કપડાં પેહડાવીઆં.

એટલામાં ઓખલી પડેલી નાંનીબાઇ પેલો નાંનો કંડીઓ જે મેહરબાઈ ભેટ કરી ગયાં હતાં તે જોવાને ગઇ. ઊંગાડી જોતાંજ તે લજવાઈ ગઈ અને તરત તેમાંથી શાકર, સાણુચોખા, અને ચાહેનાં પરીકાં કાહાડીઆં, અને તેની નીચેથી ફલાંનીલનાં છોકરાંઓનાં બંદીઆન થાએ એટલો એક મોટો કટકો, અને ઓઢવાને માટે વપરાએલી પણ ગરમ શાલ કાહાડી, અને એક કાગજનાં પડીકામાંથી રોકડા દસ રૂપીઆ મલી આવીઆ.

નાંઠીપાસ પએલી નાનીબાઈ આ મેહરબાઈની સખાવત જોઈ દીલમાં લજવાઈ ગઈ. અને પોતાનાં મનને સાથે બોલી કે, અરે ખોદા આવી ભલી સીને મેં કેવા અણઘટતા સખુન ઓચરીઆ. એવા વીચારમાં બેઠીછે, એટલામાં દીનબાઈ છોકરાંઓને નહવાડી સાફ કપડાં પેહડાવી આવીને નાંનીબાઈની પાસે બેઠી.

નાંનીબાઈ બોલી બેહન દીન, મેહરબાઇ અવાર નવાર મારાં ગરીબ કુટંબની ભેટ લેએછે, અને આજે આ કંડીઓ જે હું પેહલે ખાલી સમજી હતી તે આ પુર બખશેશથી ભરેલો નીકલીઓ. હું કેવી ભુંડી કે આવી નેક ઓરતને વાસતે મેં છેકજ હલકો વીચાર રાખીઓ, અરે ! હું કેવી પાપી ઠડી ? હું શું કરૂં, મારી નાચાર હાલતથી હું કંતારી જાઊછું, અને પછે બેસબર થઈ જે ભમતા વીચારો આવેછે તે બકુંછું.

કાંઈ નહી નાંનીબેહન મોડે ઈઆ વેહલે પોતાની ભુલ જોવી એ ઇનસાનીઅતપણુંછે. હવે તારી નજરમાં મેહરબાઈ એક ખરીજ મેહરવાલી સ્રી થડી, તે જોઈ હું ખુશીછું. સંધા તવંગરો એકસરખાં હોતાં નથી, તેઓમાંથી ઘણાંએક એવાંબી મલી આવશે કે જેવા દુખી અને ગરીબોનાં ખરાં પરવરશી કરનારાંછે.

આવી વાત થાયછે એટલામાં મેહરબાઇને ઘરનાં મીઠાં દોશાં એક બે પેહરવા લાયક જુની સપાટો લેઈને આવાં. નાંનીબાઇને છાતીનું દરદ થયેલું અને તેમાં ઊંઘાડે પગે પાંની છાંનીમાં ફરતાં જોઈ મેહરબાઇને મેહર આવવાથી ઘર જઇને આ સપાટો મોકલી આપી હતી.

મીઠાં દોસાં બોલીઆં, માંએ મારી શેઠાંણી બીચારી મોહટે ઘરનાં મેહરબાઇને નાંમે ઓલખાએછે, પણ જે સુખ ગરીબોની જુપડીમાં રેહછે તે સુખ હમારા શેઠનાં બગીચામાં નથી મલતું. કોણ એમ કહે કે આટલી દોલત અને જાહોજલાલી સાથે મેહરબાઈ સુખી નથી ? પણ બેહન તેમજછે. એ બીચારીને સારી ભુખ નથી, અને રાતનાં બરાબર નીંદ નથી.

હમારા શેઠ પેહલ વેહલી હારણે મેહરબાઈ ઊપર ફુલ ગુંદતા અને જોઇતી ચીજો હાજર કરતા. પછવાડેથી એવનનાં દીલમાં એવો વીચાર આવેઓ કે મારી આવી મોટી દોલત સાથે મને એક ફરજંદ નહી અને દોલતનો કોઇ વારેસ નહી, તેથી મેહર ઊપરથી દીલ ઊઠતું ગયું, અને રાત દીન તેને તાંણાં મારવા લાગા, અને એકવાર એવો વીચાર જણાવીઓ કે મને કોઈ વારેસ નહી હોશેતો મારૂં સંધું મારા——નાં સગાનાં હાથમાં આપી જતસ. આ સઆનો કેટલાંક સંસારી કારણોથી મેહર ઊપર એવો તો કરોધછે કે જો મેહરને તેને આધારે રેહવું પડતો

ખાવાના પણ વાખા પડે, તેથી બીચારી તેવા ચંદેશામાં તવાતી જાયછે, અને સંધી એશ આરાંમને તરક કરી બેઠીછે. જાતી સવભાવ ઘણો સારો અને કોઈ બીબીજાયાનું ફરજંનછે, તેથી હમારા શેઠ જેવા ઘરમાં આવીઆ કે પોતાનું સરવે વીસારી મુકી તેવનની ખીદમત એવીતો બજાવેછે, કે સતર ચાકરો એવી સંભાલથી શેઠને ખુશી કરી સકે નહી. વલી શેઠ ઊપર મારાં બાઈ એટલાંતો ફીદાછે કે તેવનને જરા બેચેની હોયતો ધુંજવા પડી જાય, અને ,જાંહાંસુધી આરાંમ થાય તાંહાંસુધી ભુખ ને ઊગ ઊડારી મુકી જાયુક તેવનની જોડે બેસી રેહી ગાહવજત કરે.

ગરીબ અને કંગાલ તથા દુખીઓનીતો તે ખરી માતાજછે. કોઇબી ગરીબ તથા લાચાર કુટંબની આપણે વાત કીધી હોયતો શેઠ ઘરમાં નહી હોય તેવી વખતે તેને બોલાવી મંગાવી વાતચીતમાં પોતાની ખાતરી કરી લેએ, અને બીજાંઓથી બાહારોબાહર તેની હલત વીશે તલાસ કરાવે, અને પોતાની ખાતરી કરી, જોઈતી કરતી મદદ કરવાને જરાએ ચુકે નહી. સવારનાં હમેશાં બરી બાંમદાદે ઊઠી, નાહી ધોઈ, પોતાનો એક જુદો ઓરડોછે તે બંધ કરી નીત રોજ બંદેગી કીધા વગર બાહેર નીકલે નહી. આવી ભગતીવાલી નેક અને દોલતવન બાઇનેબી દુખ છે, તેથી બેહન આપણં ગરીબોને દીલાશો મલેછે કે આપણેજ એખલાં દુખી નથી.

દીનબાઈ બોલી જો નાનીબાઇ, મારૂં કેહવું ખરૂં પડીઊં; કે મેહરબાઈ તવંગર છતાં તેબી સુખી નથી, અને ખોદાની પીરોજગરીથી તારી પાસે જે પાંચ જહવેરછે, તેવું એક જહવેર તેની પાસે નથી, અને રાત દીન તેની અફશોશમાંછે. હુંતો એટલુંજ સમજુચ કે જેબી હાલતમાં હોઇએ તેમાં સબુરી રાખી રેહવું, અને જે બખશેશનો કરનાર શાહેબછે તેની નીતરોજ ઇઆદ કરવી.

નાંનીબાઈ બોલી, ખરેખર બેહન દીન તારો સંધો એતેકાદ દીન ઊપરછે તેથીજ તું આવી શબુરીવાલી થઈ હશે, અમે મેહરબાઇનાં દીલમાં ગરીબોને વાસતે જે મેહરછે તેનો બદલો આકેબત તેને મલશેજ.

આ વાતને કેટલાંક વરસ વહી ગયાં, મેહરબાઈને તાંહાં એક બેટાનો જનમ થયો, તેની ઊમેદ બર આવી, તેનાં ધણીનો પેઆર આગલ મુવાફેક વધતો ગયો, અને આ ખુશાલીમાં ગરીબ તથા દુખીઓ વીશેની મેહેર, મેહેરનાં દીલમાંથી ઓછી થઈ નહી હતી. દીનબાઇનો વર આખેરે છાકટપણાંમાંથી આ ભલી સ્રીની કોશેશથી નીકલેઓ, અને આબરૂ દરકારથી પોતાનો ધંધો કરી આજ પોતાનાં ગરીબ કુટંબનુ પોશણ કરેછે. નાનીબાઇએ સબુરી રાખી પોતાનાં ગરીબ કુટંબનું બની શકીઊં તેવી રીતે મેહનત કરી કાંમ ચલાવીઊં, અને આજે તેનો વડો છોકરો એક સારા હોનરમાં માહીતગારી ધરાવવાથી રૂપીઆ સોથી દોડસો કમાએછે, અને પોતાની માતા તથા ભાઈ બેનોને સારી હાલતમાં રાખેછે.

સુખડ તથા તેની ઊતપંતી.

બાઇઓ હરદમ તહમારા આતસના કેબલાપર તહમે સુખડ મેલોછો તેનો કોઇ દીને તહમે વીચાર કીધોછે? સુખડના ઝાડ ઊગેછે ઈયા તે જમીનમાંથી મલેછે તે વીશે તહમે કોઈને પુછીયુંછે? સુખડ માતર પુરૂથવીની એકજ નહી પણ તરેહવાર કોમો કાંઇક પુરાતમ જમાનાથી પોતાની ધરમની કીરીયાઓમાં વાપડેછે. હીંદુઓ તથા બુધ ધરમ પાલનારાઓ તથા ચીનાઓ તથા પારસીઓમાં સુખડ બાલવાનો રેવાજ મુખીએ કરીને ચાલુછે. સુખડમાં જે ખુશનુમાં લપટ ભેલાયલીછે તેથી કરીને એ લાંકડાને ધરમનાં કામમાં વાપડેઆમાં આવતું હશે એવું અનુંમાન આપણથી કરાઇ શકાયછે.

સુખડના ઝાડ વરના ઝાડ સરીખાં મોટાં આવેછે. તેના પાંતરાં લીમરાનાં પાતરાં સરીખાં હોયછે પણ તેમાં લીલાસ કરતાં સપેદાઇ વધારે દીઠામાં આવેછે. તેની ઊપર એક જાતના જીનાં ફલ થાયછે જે રાતાં કરમડાંને મલતાં આવેછે. સુખડનાં પાતરામાં ઈયા તેના ફલમાં મુતલગ ખુશબો હોતી નથી. જે સુખડ આપણે વાપડીએ છઇયે તે માતર એ ઝાડનું ઠર છે, એ ઠરની આસપાસનું લાકડું ઘણું ખુશબોદાર હોતું નથી. જેમ ઝાડ ઘરડું થાયછે તેમ તેનું ઠર દલદાર અને ખુશબોદાર હોયછે, અને તેથી કરી સુખડનાં કુમલાં ઝાડ કાપેઆમાં આવતાં નથી. એ ઝાડનાં પુરૂથવીમાં ઘણેક ઠેકાને મોટાં મોટાં જંગલો હોયછે અને અગણીત સુખડના ઝાડો ખુદરતે આપણે માટે રોપેઆંછે.

પાહાડી જગાઓમાં સુખડ વધારે સારૂં નીકલી શકેછે, અને બીણી જગેઆઓમાં સુખડની લપટ બરાબર ખીલી શકતી નથી.

નીશિજીલાંડ તથા સેનડવીચના ટાપુઓમાં તથા હીંદુસતાનની પશ્ચમ તરફનાં મુલકોમાં સરવેથી ઊતમ સુખડ ઊતપન થાયછે. બીજી હલકી જાતનું સુખડ માઈસોર તથા કનેરાન્તથા મલબાર તરફ પુશકલ મલી આવેછે. સુખડના જંગલો સરકાર લોકોને વેચેછે જે માંથી તેઓને મનભાવતું સુખડ કાહાડવાની રજા હોય છે. કેટલાએક એશીઆખંડના રેહવાશીઓ એવો વીચાર ધરાવેછે કે પુનમ પછી સુખડનું ઝાડ કાપવું નહી. સુખડનું ઠર કાપેઆ બાદ તેને બે માશ શુધી સુકી જમીનમાં ડાતી મેલેછે. એથી કરી સફેદ કીડીઓ આસપાસનું લાકડું ખાઈ વચમાનો માવો મેલી જાયછે. જેમ એ માવાનો રંગ રાતો અને જહલેદાર તેમ તેની લપટ વધારે હોયછે; સઊથી સરસ સુખડનો ખપ ચીન દેશમાં વધારેછે. મલબારના લોકો સુખડને ચંદન કોચ કરી કેહછે. છેલલી સદીની અધવચમાં સઘલું સુખડ ઈસ્ટ ઈંડીસથી મલતું હતું, પણ કપતાન કુકની શોધથી ઘણાએક હીંમતવાન વેપારીઓ એ ઝાડની શોધમાં પસીફીક માહાસાગરમાં આવેલાં ટાપુઓમાં ગયા. પણ તે તરફના જંગલી લોકો સાથે એમને ભારે જઘડો થયો, પણ અંતે એ હીંમતવાન વેપારીઓ ફતેહ પામેઆ. ૧૮૧૬ ના શાલમાં ચીન દેશ ખાતે એટલુ તો સુખડ ચહડવા લાગું કે યુરપ દેશમાં તેની ઘણી અછત થઈ ગઈ. ૧૮૧૦ માં હવાઈ નામનાં દેશમાં સુખડના વેપારથી એક વરસમાં ૪ લાખ ડાલર ઇયાને ૧૦ લાખ રૂપીઆનો નફો થયો હતો. એ ઊપરથી તે દેશના રાજાએ ચીન દેશ તરફ પોતાને ખરચે એક મોટું વાહાણ સુખડ ભરી મોકલીયું, પણ વાંહાણના આદમીઓની લુચાઇને લીધે સામબી રાજાને ખોટ ભરવી પડી હતી. ૧૮૨૦ માં એજ જગોએથી ૮૦ હજાર ડાલર જોગ સુખડ ચીન ખાતે મોકલેઆમાં આવેઊં હતું. સુખડનો એ રીતે બોહાલો ખપ હોવાથી તેની પુશકલ તાણ પડવા લાગી, અને એક બીજું ઝાડ ચોધી કાહાડેઆમાં આવેઊં, પણ તેની ખુશબો ઘણીજ ઊતરતી માલમ પડી.

૧૮૨૯ ના નવેમબર માસમાં એક વાંહાણ એવી ખબર લાવીયું કે દક્ષીણ પસીફીક માહાસાગરના એક ટાપુમાં સુખડના પુશકલ ઝાડોછે. આ ઊપરથી 'ઓઆહુ' દેશના 'બોકી' નામના ગવરનરે એ લુમકો લુટવાની પેરવી કીધી. તેણે બે મનવારો સુખડની શોધમાં મોકલી, સઊ પોતાનું નસીબ અજમાવવા મનવારપર ચહડેઆ, અને સુખડના વેપારથી ગજાં તાજાં કરવાનો સરવેને લોભ લાગો. બેહુ મનવારો વાટમાં એક મેકથી છુટી પડી ગઇ, અને એક જાહરે 'ઈરોમેનગો' નામનાં ટાપુનું બંદર કીધું તાહારે બીજી મનવારની મુતલગ ગત નસલ માલમ પડી નહી. 'ઈરોમેનગો' નાં રેહવાસીઓ સાથે લડાઈ કીધા બાદ જાહરે કાંઈ વલીયું નહીં તાહારે મનવારે પાછી પીઠ ફેરવી, પણ રસતામાં ખોરાક અને પાંણી ઘટી જવાથી મનવારમાં મરકી ફેલાવા લાગી, અને ૨૨૬ પુરૂશોમાંથી માતર ૨૬ જણા પોતાને વતન સહી સલામત પુગાં. આવી રીતે સુખડની શોધમાં જાન માલની પાએમાલી થઈ આ બનાવ બનેઆ છતાં કેટલાએક યુરોપીઅનોએ 'ઈરોમેનગો' પર ધસારો કીધો હતો, પણ જાલમ જંગલીઓની આગલ તેઓએ માર ખાઇ પીઠ ફેરવી હતી. પણ અંતે કોશેશ જારી રાખેઆથી તેઓ ફતેહ પામેઆ હતા. આ નીરદય યુરોપીઅનોએ 'ઈરોમેનગોના' જંગલી લોકોના ઝુપડાં સલગાવી તેઓને આતશની ચેહમાં બાલી નાખી સુખડ મેલવવાનો પોતાનો હવસ પુરો પાડેઓ હતો. જલજો તેઓના પઇસા! હજુર પણ સુખડના વેપારીઓ જંગલીઓને ઠાર કરી પોતાનો પઈસો પેદા કરેછે. એક વેપારીએ સુખડ ચીન દેશ ખાતે ચહડાવેઊં હતું તેને એકજ સપાટામાં ૧૧૮૨૦ રૂપીયા મલેઆ હતા.

સુખડનો તરેહવાર ઊપીયોગ કરવામાં આવેછે. આગલી રાતના કરતુક પાછલી રાતે માફ કરાવવા માટે ઘણીએક કોમો વેરેમ ભરેલી રીતે સુખડ બાલી ઈશવરને સંતોકેછે, સુખડપર ચીતરો કોતરી તે ઊપરથી કાગલપર લેવામાં આવેછે. એવું કેહેછે કે એક સુખડના સંગીન કકડાપરથી ૨૦૦૦૦ તસવીરો સેહેલથી લેવાઈ શકાયછે. એ વતરોગે સુખડની લાકડીઓ તથા પેટીઓ તથા વરકીંગ બાકસો તથા બીજો તરેહવાર મનોરંજક સામન બનાવેઆમાં આવેછે. સુખડને ઘસી હીંદુ લોકો માથે ચાનલો કરેછે, તથા આપણા બચાંઓના હાથમાં તેના આંગલીઆં આપવામાં આવે

છે જે ઘણા ફાયદાકારક ગણાયછે. સુખડમાંથી વલી એક જાતનું સુગંધી તેલ કાહાડવામાં આવેછે જે આ પણ કેટલાંએક દરદોપર ફાયદાથી વાપરી શકીએ છ ઈએ. સુખડના ઝાડપરથી એક કવેસર આપણને ન શીઅત કરેછે કે "હુ આદમ સુખડના માથાંપર જેમ કોરાડી પડેછે તેમ તે પોતાનું માથું નમાવી પોતા ના મારનારને ઊલટું ખુશબોદાર લપટથી ખુશ કરેછે, તેમ તું પણ તાહારા દુશમનને માફ કર—જેઓ તા હારૂં ખુરૂં કરે તેઓને તું સારો બદલો આપ; જેઓ તુંને દુખ દીએ તેઓને તું સુખ કર, અને જે હાથ તુંને જખે કરવા ઊંચકેઓ હોય તે હાથને તું ખોરા થી ભર."

નેપલસ તથા હીંદુસતાંનનાં ગરક ગયલાં શેહરો.

વખત, ભાંતભાંતનાં ધંધા ચલાવેછે: તે બાંધના ર તેમજ તોડી પાડી તારાજ કરનારછે; તે સફાઈ આ પનાર તેમજ કાટ ખવાડી ખાઈ નાંખનારછે; તે નવી કબર અને ઘોરો બાંધેછે અને જુની કબરોને આપણી નજર સામે ખોલી કરી મુકેછે. વખત, બેશક મોટો ધં ધાદારીછે; તેની એક દાહાડાની ઊથલ પાથલ તપાસવા જઈએતો કાંઈ જમાનાં ગુજરી જાએ.

ઈજીપટ, બાબીલન, નીનેવેહ, એથનસ, હરકી ઊલેનીઅમ, અને પામપીઆઈ એ શેહરોની મલી આ વેલી ચીજોનું હલનું સંગરસથાંન આપણને હજારો કેફીઅતથી વાકેફ કરેછે. તેમાં આ છેલાં બે શેહરો, હ રકીઊલેનીઅમ અને પાંમપીઆઈ જે એકવાર દુનીઆ ની સપાતી ઊપરથી તદન ગરક ગીઆં હતાં, અને જે આજે ખણી કાહાડી ગોએઆ હજારો વરસની ઘાંકી રા ખેલી તવારીખ આપણી નજર સાંમે ધરીછે તે ઊપર થી અસલી રોમન લોક કેહવા હતા અને તેવોની રીત ભાંત કેવી હતી તે શેહલાઇથી કહી શકાએછે. જો એ શેહરો ગરક જવાને બદલે ઊભાં હતે અને તારાજ થએલાં આપણી નજરે પડતેતો આજે તેને વીશે જેટ લું અટકલી શકીએ છઈએ તેટલું પણ માલમ પડતે નહી. આજે વીજલી માતાનાં પુનથી પુરવ તરફનાં લોક પશચીમ વાલાઓ સાથે વાત કરેછે. પણ ધરતીકંપ મા તાનાં પુનથી પુરાતમ જમાંનો આ જમાનાને સરવે ગુ જરી ગએલી સાબેતી આપેછે.

ઈટાલીમાં નેપલસનું રાજછે તેનેથી પાંમપીઆ ઈ તેર માઈલની વેગલાઈએ હતું, અને વીસુવીઅસ નાંમનાં બળતા પાહાડની બરાબર તલીએ આવીઊં હતું. ઈસવી સનના ૬૩ માં વરસે ધરતીકંપથી આ શેહરને ભારે નુકશાંન થયું, અને તારપછે પંદર વરસે બળતો વીસુવીઅસ પરવત ફાટાથી એ શેહર તથા હર કીઊલેનીઅમ તદંન ગરક ગયાં હતાં વરસો વહી ગ યાં, લોકો આ ગરક ગયલાં શેહરોને ભુલી ગયાં. જાં હાં એકવાર નામીચી ઈમારતો ઊભી હતી તાંહાં સપા. ત જમીન થઈ ગઈ, અને તેની ઊપર ગાંસ ઊગવા લા ગું. હજારો ઈનસાંનો આ મેદાંન ઊપરથી ચાલી જ તાં, પણ તેઓને કદી પણ આવો વીચાર આવીઓ નહી કે એક વખત આ જગા મોટી જાહોજલાલીનું મથક હતું, પણ તે આજે નીચે ડટાઈ ગએલુંછે. સોલ્લ શો વરસ પછેં કાંઈએક અકસમાતથી કુવો ખોડતાં આ ગરક ગયલાં શેહરની પેહેલી ઈધાંની મલી. વીદવાંનો તથા બીજાઓએ તપાસ ચાલુ રાખી અને જમીન ખો ડતા ગયા. જેમ જેમ તેઓ ખોડના તેમ તેમ એક એ કથી સરસ ઈમારતો, કીલાની ભીતો, હમાંમખાના, ઈ નસાફની અદાલત, બંદીખાનાં, ભકતી કરવાનાં દેહરાં ઈતીઆદી તેઓની નજરે પડવા લાગાં.

આજે શુધરેલાં દેશો પોતાનાં રસતા નવી રીતે બાંધેછે અને તેને આ જમાંનાની શોધ કેહેછે, તે પાંમ પીઆઈમાં દીઠામાં આવેછે. વલી કેટલીએક ચીજો જે આ જમાંનાની શોધ કેહવાયછે, તે આબેહુબ અને. જુદા આકારમાં આ અઢારસો વરસની વા-

રક ગયલાં શેહેરમાં દીઠામાં આવેછે. કાચ જે હાલની શોધ ગણાયછે, કાચી બનાવાનાં નવાં ઈઅનતરો, લોખંડનાં તરાજુ, મોહડું જોવાનાં આએનાં, હસાબ ગણવાનાં ઈઅંતરો, એ સંધાં, આ અઢારસો વરસ આગલનાં જમાંનામાં વપરાતાં હતાં એવું સાબેત થાયછે. નાટકશાલા, રમત તથા ગમત કરવાનાં ચોક, બાગ બગીચા તથા જાહેર તથા ખાંનગી ખાણાંને માંટે સીનગારેલી ઈમારતો આજે દીઠામાં આવેછે.

જેવારે એ શેહેર એકદમ ગરક ગયું તેવારે હજારો માંણસોનો નાસ થયલો લાગેછે. કોઈ, ઘરમાંથી બાહેર નાહસતાંજ પડી મરણ પાંમેલો, કોઇ પોતાની દુકાંનમાંજ બેઠેલો, અને બીજાઓ તરેહવાર રીતે મરણ પાંમેલા. તે આજની ઘડી સુધી ખાખ થઈ પડેલા માલમ પડીઆછે. એવી આફતોથી કેટલાંક બીજાં શેહેરો દુબી ગયાં હશે અને તેની જગા ઊપર બીજાં કેટલાં નીકલી આવીઆ હશે તેનો આપણને કાંઈજ વીચાર આવતો નથી.

હીંદુસતાંનમાં શીંધ તરફ એક ગાંમ ગરક ગયેલું માલમ પડીઊંછે, અને તે ખોદતાં કેટલાક શીકા મલી આવેઆછે, જે ઊપરથી માલમ પડેછે કે એ શેહર આઠમી સદીમાં આરબોએ શીંધ લીધું તારપછે થોડુંએકેજ ગરક ગયુ હશે અને બરામણાબાદ કરી નાંમથી ઓલખેછે. અને એ દુબી ગયલાં શેહરને શોધી કાહડવાનું માંન હેદરાબાદના કલેક્ટર મીસટર બેલાશીશને ઘટેછે એ શખસે પોતાને ખરચે કેટલોક ભાગ ખોદી કહાડવીઓ, અને તેમાંથી જે અસલી ચીજો મલી આવી તે કરનલ શાઈકસ ઊપર ઈંગલંડ મોકલાવી, જે ઈંડીઆ હાઉસમાં નવાઈ તરીકે રાખેલીછે. કરનલ શાઈકસ કેહેછે કે એ શેહર ધરતીકપથી એકેદમ ગરક ગયું હશે, કેમકે ઘણાંખરાં માંણસનાં હાડકાંનાં પાંજરાં, ઘરનાં ઊંબર આગલ મલી આવેછે, તેથી એવું વીચારવાને બનેછે કે તેઓ આ સપાટામાંથી નાસવા જતાં તરત સપડાઈ ગયાં હતાં. કેટલાંક ઘરનાં ખુણામાં ભરાઈ બેઠેલાં માલુમ પડેછે.

જે ઘરો ખોલાં કરાનાં જાયછે તેમાંથી ઘરસંસારી તેમજ ધંધાને લગતો સામાન મલી આવેછે. અકીકનાં રમકડાં તથા તેનાં કકડા, ચોસીઆંની ઊપયાનુ વગેરે તરેહવાર ચીજો મલી આવીછે. એ ઊપરથી તાંહાં લોકોની આવક હતી, અને એ શેહર સીંધુ નદીની એક શાખા ઊપર હતું, અને તે ગરક ગયાના સબબથી તે શાખા શુકાઈ ગયેલી એવું વીચારેછે.

કરનલ શાઈકસ કેહેછે કે એ માઠા બનાવની અસર ફક્ત શીંધ તરફજ થઈ હોય એટલુંજ નથી, પણ એવું ધારવામાં આવેછે કે ગુજરાત તરફ પણ એટલાજ અરસામાં ધરતીકાંપે ખરાબી કીધેલી લાગેછે. સાતમી સદીમાં એક વખણાંએલો ચીનો આ ગુજરાત પરાંતત રફ મુસાફરી કરી ગીઓછે, અને કેટલાંક શેહરોને વાસતે બોલી ગયેછે તે આબાદ શેહરો વીશે તવારીખમાં એક બોલખી આજે માલમ પડતો નથી, અને તે શેહરો પણ ગુજરાતમાં દીઠામાં આવતાં નથી. કાઠીયાવાડ અને કછની વચે જે રંણ નાંમનું રેતીનું જંગલ લાગેલુછે તે પણ એજ ધરતીકપથી પેદા થએલું હશે એવુ ધારેછે.

એ શેહરમાંથી જુદાં જુદાં રંગના તથા તે ઊપર તરેહ પાડેલા કાચ તથા કાચનાં વાસણો હાથ લાગાંછે. એ ઊપરથી વીચારી શકાએછે કે આજે કાચકામને વાસતે આપણે ઈંગલંડ ઊપર આધાર રાખીએ છઇએ તે તે વખતમાં આપણાં દેશમાં અથવા તેની નજદીકમાં બનાવવામાં આવતું હશે. એ વગરે એ શેહરમાંથી અકીક, શંગેમરમર તથા હાથીદાંતની ચીજો તેમાં શેતરંજ રમવાનાં મોહરાં વટીક મલી આવેઆંછે.

બળતો વીસુવીઅસ પરવત જે ઈટાલીમાંછે અને જેનાં એક ભાગનું ચીતર મથાલે આપીઊંછે તેની ઊંચાઈ સરવે જગાએથી એકસરખી નથી પણ ઘણીજ ઓછી વધતીછે, અને જે વખતે તે ફાટેછે તે વખતે વલી તેનું રૂપ તેમજ ઊંચાઈ બદલાઈ જાયછે. ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૨ માં એ પાહાડ ફાટો હતો તેથી તેની ઊંચાઇમાં ૮૦૦ ફુટનો ફેર પડી ગયો હતો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૫૫ માં એ પાહાડ ઘણાંજ જોરથી ફાટો હતો અને તેની અંદરથી બલતો રસ જે નીકલતો તેથી ગોએ આ આસપાસ નજદીક દસ માઈલ સુધી એક રેલ ચાલુ થઈ હતી. અને છેક દરીઆને જઈ મલી હતી. એ પરમાંણે તરણ અઠવાડીઆં લાગનાગ ચાલીઆ કીધું અને આસપાસનાં ગામ, ખેતરો, ઘર, પુલ ઈતીઆદીનો નાંસ કરી નાખીઓ હતો.

જેવારે આ પરવતનાં ફાટાથી પાંમપીઆઈ ગરક ગયું તેવારે એનાં મોહોડાંમાથી નજદીક ૮૧ રતલનાં પથરો ઊડી નીકલેઆ હતા એવું હાલ સાબેત થા

યછે. એટલા ખલકે એનાં કોઈબી હીસાનાં પથરોનો જાંહાં વરસાદ ચોતરફ વરસી રેહ તાંહાં કીયું શેહર સલાંમત રેહી શકે?

એક ઠગ સરદારની ઠગાબાજી.

હીંદુસતાનમાં ઈંગરેજોનો કાબુ ચાલુ થયો તે વખતમાં ગરીબ રઈયતપર પીંડારા તથા વટેમારગુઓનો ઘણોજ જબરદસત દોર ચાલતો હતો. ઠગ નામના પીંડારાએ ગરીબ રાહાદારીઓને તરેહવાર ફરેબથી તેઓના ગલાંમાં ફાંસી દઈ મારી નાખતા હતા. ઈંગરેજ સરકારે આ ફાંસીગરોને જડમેખથી કાહાડી નાખવાના હેતુથી બહુ પઈસો ખરચેઓછે તથા હજારો સીપાઈઓના જાન બરબાદ કરાવેઆછે કલકતાનો એક લશકરી અમલદાર ઠગો વીશે નીચે પરમાણે પોતાની હકીકત આપેછે.

"૧૮ વરસની કુંમલી વએ હું ઈંગલાંડથી હીંદુસતાનની લશકરી ચાકરીમાં આવેઓ હતો. હીંદુસતાનમાં હું ૫૫) વરસની ઊમરે પોહોચેઓ તાંહાંશુધી રહયો અને તેથી કરી હીંદુસતાનના દેશીઓની ભાષા તથા રેવાજથી હું પુર વાકેફગાર હતો. સરકારના હોકમથી હું ઠગ લોકોનો દસત નરમ પાડવા માટે ગંગા નદીના કીનારાં આગલ ગયો જાંહાં ઠગ લોકોનો પુશકલ પગદંડો હતો. માહારા લશકરની મદદથી હજારો ઠગોને મેં તેઓને કરતુકે પોંહાંચાડેઆ; તેઓના ઘરબાર મેં જમીનદોસત કરી મેલીઆં, અને તેઓની કાલી નામની દેવીના મેં સેંકડો કટકા કરી નાખેઆ. એ ઊપરથી ઠગ લોકોનો રનજીટ નામે સરદારનો માહારી ઊપર ખુબ દાંત હતો. પણ હું રનજીટના ઈયા રનજીટ માહારા સપાટામાં કોઈ દાહાડે આવેઓ ન હતો. એક દીવસે બપોરના હું માહારા તંબુમાં બેઠો હતો, તેવામાં માહારા ખીદમતગારે મહને કહેઓં કે કોઈ મુસલમીન માહારી સાથે વાતચીત કરવા માંગેછે. હું બાહાર આવેઓ અને મેં એક કદાવર મુસલમાનને માહારી હજુરમાં ઊભેલો દીઠો. મહને નમીને સલામ કરીને તે મુસલમાન બોલીઓ કે "સાહેબ એક ફરમાસછે તે જો કબુલ કરોતો નોકરપર ભારે હેશાન થશે. ઠગ લોકોએ માહારાં આખાં કુટબની પાએમાલી કરી નાખીછે, અને તેઓની શધલી વાતોથી હું માહેતગાર છું, તેથી મહને જો તહમારા જાસુસ દાખલ રાખોતો હું હજારો ઠગોને તહમારી જાલમાં સપડાવી આપસ, અને તેથી કરી માહારાં દીલનો પણ દાઘ મટશે.' આ માણસપર મહને મુતલગ ઈતબાર આવેઓ નહી, પણ પાછું માહારૂં મન ધચુપચુ થયું અને મેં તેને બીજે દીને જવાબ આપવાને કબુલ કીધું. જતી વખતે તે મુછમાં હસેઓ પણ મેં તેની મુતલક દરકાર કીધી નહી. બીજે દીવસે તે પાછો માહારી પાસે આવેઓ, અને "જે આપસે આએ તે આને દેઓ" એવા વીચારથી મેં તેને માહારી ચાકરીમાં રાખેઓ. એ મુસલમાનનું નામ અલી હતું. અલી ઊપર હું ઘણીજ ચોકસાઈ રાખતો હતો કારણ કે મહને તેની ઊપર ઘણોજ શખ હતો પણ માહારા બધા જાસુસો કરતાં અલી ઘણુંજ પાંકેરું તથા મંનપતીજ કામ કરતો હતો. એક દીને જંગલમાં ઠગોનો હુંબાલો પકડવા મહને જવું પડેરું. બપોરના સખત તાપથી માહારા ઘોડાને છોડી હું એક ઝાડના છાયા તલે વીસામો લેવા ઊતરેઓ. માહારા જાસુસો જંગલમાં ચોમેર બાજુએ ફરતા હતા થોડેવાર નહી થયો એટલામાં ઝાડનાં પાતરાંના ખખરાટથી હું ચોંકેઓ. ઊપર જોઉંછું તો એક ઠગ રૂમાલનો ફાંસો માહારાં ગલામાં ફેંકવાની તજવીજ કરતો હતો.

"પણ હું કાંઈપણ ઊપાય લઊં તેની અગાઊ એક બંદુકની ગોલીએ પેલા ઠગનું બદન વીંધીયું, અને તે મરઘાંની માફક તરફડતો માહારા પગ આગલ પડેઓ. કોણ ફરેસતાએ માહારો બચાવ કીધો તે હું પાછું ફરીને જોઊછું તો માહારો બાહાદુર અલી હાથમાં બંદુક લઈ માહારી આગલ દોડતો આવેઓ. અલીએ ટાંકીને ગોલી ફેંકી હતી તેથીજ હું ઠગના સપાટામાથી બચેઓ હતો. મેં અલીનો ઘણોજ આભાર માનેઓ, અને તે દાહાડેથી માહરો તેની ઊપર પુર વીસવાસ બેસી ગયો અને હું પસતાવા લાગો કે આવા એક નીમખહલાલી નોકરની ઈમાનદારીપર મેં પેહેલીવાર સખુન નાખેઓ હતો. અલી માહારૂં શધલું છુપું કામ કરતો હતો, અને તેની ચબરાકી ઊપર હું ઘણોજ મઘન હતો. થોડાએક દાહાડા વીતેયા બાદ એક દીવસે ખરે બપોરે ઘણીજ ગરમી પડવાનાં સબબથી મને બેચેની પેદા થઈ, તેથી થોડો વેલાતી તંબાકુ ચાવતો ચાવતો હું માહારાં તંબુમાં ઊંઘમાં પડે

ઓ. અલી સીવાય માહારા શઘલા નોકરો પોતાને કામે ગયા હતા. અલીપર માહારો પુર ઈતબાર હતો તેથી હું વગર ધાસતીએ તંબુમાં એખલો સુતો. એક ઘડી જયા બાદ હું તરત ચોંકેઓ કારણ કે માહારાં ગલાંમાં કોઈએ મજબુત રૂમાલ વટે ફાંસો નાખેઓ હતો. જોકે હું માહારાં લશકરનાં પેહેલવાનમાં ખપતો હતો, તોયપણ માહારીથી માહારો બચાવ થઈ શકેઓ નહી. ફાંસો માહારાં ગલામાં તંગ અને તંગ બેસવા લાગો અને હું મોહોતના પછાડા મારવા લાગો. ડોલા ઊપાડી જોઊંચતો માહારા વીસવાસુ જાસુસ અલીને મેં આ જબુન કામ કરતાં જોયો. તરત એક વીજલીની માફક માહારા મનમાં ખેઆલ દોડેઓ કે અલી પણ મોટો ઠગ હતો, અને જે ઠગને તેણે બેજાન કીધો હતો તે માતર માહારો તેની ઊપર વધારે વીસવાસ બેસાડવાને માટે હતો. માહારૂં ગલું વધારે અને વધારે ચીપલાવા લાગું, પણ મહને કશો ઊપાય સુજ પડેઓ નહી. ઈશવરનું નામ ધરી ટાંકી ટાંકીને મેં માહારાં પુર જોરે માહારા મોહોમાની તંબાકુની પીચકારી અલીની આંખોમાં મારી, જેના ચચડાટથી અલીએ હાથ છોડી દીધા અને તે પોતાની આંખોને દાબી જમીનપર બુમ બરાડા મારવા લાગો. તરત માહારી પીસતોલે કરી અલીના પેટમાં મેં ગોલી મારી, અને એક થોડા વખતના આરસામાં અલી મુરદું થઈ પડેઓ. પીસતોલના અવાજથી માહારા બીજા નોકરો દોડતા આવેઆ, અને માહારો તસેસમતી છુટકારો થએલો જોઈ તેઓ માહારી ઊપર ઘણું પરીત કરવા લાગા. ખબર કાહાડતાં માલમ પડેઊં કે અલી તે ઠગ લોકોનો સરદાર રનજીત પોતે હતો, જે પોતાને હાથે માહારો જાન લેવા માંટે માહારી સાથે તરેહવાર ફરેબ રમેઓ હતો. રનજીતના મરવા પછી ઠગ લોકોનો મુખીઅ ભાગ નાબુદ થઈ ગયો હતો, અને જાંહાં લગી હું જીવીશ તાંહાંસુધી ઠગ લોકોની દગબાજી ભુલનાર નથી." આવી રીતે આ ઈંગરેજ સીપાહી પોતાની તવારીખ આપેછે. સંકટની વખતે મન ઈસથીર રાખવું એના સરખો બીજો અછો ગુણ એક નથી.

પરણવાને માટે મરદે ઓરત કેમ અને કેવી પસંદ કરવી.

પરણવાનું કામ હમેસાં સેહેલ લાગેછે અને તે ઊપર જુવાન મરદો કાંઈ પણ વીચાર કરતા નથી; પણ ઓરત કેવી પસંદ કરવી તે બાબદ જેવી બીજી કોઈ પણ બાબદ અગતની નહી હશે. અજબ જેવું છે કે જે બાબદ ઊપર ઘણોજ ઘંભીર અને આતુર વીચાર કરવો જોઈયે, તે બાબદ હસવા અને મોજ મજાહ જેવી થઈ પડેછે.

જે મા બાપો બેવકુફીથી પોતાનાં બચાંને નાહાનપણથી પરણાવેછે, તેને માટે ઓરત કેવી પસંદ કરવી, એ બાબદ તદન ફોકટનીછે. બાલકપણામાં તે બચાંના મા બાપે તેને ખાંધે જુસરી જોડીછે, પછી તેનો ભાર ઊચકવાને સેહેલ પડે ઈયા મુશકેલ પડે તેની વાત તે મોહોટો થઈને શમજે; અને એવી વગર પસંદની જુસરીથી જે પાપ ઈયા સવાબ થાયે, તે મા બાપને સરછે.

પણ જે મરદ ભર જુવાનીમાં આવીયો હોયે તેને પરણવા આગલ સમજવું જોઈયે; કે તેણે ઓરત કેવી પસંદ કરવી; અને જે પોતાની પસંદગીની જુસરીથી સુખ ઈયા દુઃખ થાયે તે પોતાને સરછે.

પરણવાનો વીચાર કરેઆ આગમચ દરએક જણે આ નીચે જણાવેલી તરણ બાબદ ઊપર ખુબ ધેયાન રાખવું જોઈયે અને તે નકી કરવું જોઈયે.

૧. તમે ખચીતથી જાણોછો કે વફાદારીથી અને સુખ ચેનથી ગુજરાન ચલાવવાને તમે શકતીવાનછો? એ સવાલ દરએક જણે પોતાને પુછવો જરૂરછે. આ દુનીયામાં માણસની ફરજછે કે તે પોતાની રોજીંદી રોટલી પેદા કરે; અને તે ફરજમાંથી કોઈ પણ વેગલો નથી. પછી ભીખારી લેવો, કે ભણેલો પંદીત, કીસબી ઈયા કારીગર, મુસાફર કે વેપારી, ઈયા સાહાજાદો પોતે, સઘલાને લગનનો ગાંઠ બાંધીયા આગમજ જાણવું જરૂરછે કે તેઓ ગુજરાન ચલાવી શકશે કે નહી. જાંહાં એ ફરજ ભુલવામાં આવેછે, જાંહાં ગુજરાન કરવાની પાસે શકતી નહી હોયે, તેની અગાઊ લગન કરવામાં આવેછે, તાંહાં તંગી, ગરીબાઈ, કંગાલીયત આવી પડેછે, અને આખરે છેલ્લી શીક્ષા એ મલેછે કે જુદાઈ કરવી પડેછે. જે શખસ એક ... જીને તેનાં સુખનાં ઘર માહેથી કાહાડીને દુખ

અને કંગાલીયતનાં ઘરમાં લાવીને નાખેછે તે ખરેખર ઘાટકી ગણાયે, તેને પેઆરનો બોલ છાજેજ નહી. તે કાંઈ નથી પણ જુવાનીનું ઝનુન અને જોસનું ઊભાવવુંછે.

જો તમે પરણો, તો ખચીતછો કે ગુજરાન ચલાવી શકશો? તમારી ઓરતનું પાલણ કરી શકશો? તેને કંગાલીયત માહેથી બચાવ કરશો? તેને વાખા માહેથી છોડવશો? તેને માટે દરએક અગત જોગ અને વાજબી સુખ મેલવી શકશો? એવા સવાલો દરએક જણે પોતાનાં હઈયામાં પુછવા જોઈયે, અને જાંહાંસુધી તાંહાંથી હાનો જવાબ નહી આવે, તાંહાંસુધી જો તમે પરણવાને માટે એક પણ પગલું આગલ ભરો તો તમે પાપમાં ગીરફતાર થાવોછો, અને ખોદાનાં આશીરવાદ તમારા જોડાં ઊપર કદી પણ ઠરશે નહી.

૨. બીજું પરણવા આગમજ તમુને જાણવું જોઈયે કે દુનીયામાં તમારી પદવી અને અવસથા કેવી રેહેશે? અલબત તમુને ખબર નથી કે તમારા હાલ કેવા થશે. આ દુનીયામાં તરેહવાર ફેરફાર થાયેછે. એક હલકો ઊંચી પદવીએ ચહડેછે, અને ઊંચી પદવીવાલાનાં હાલ ઘણા બુરા થાયેછે. ગરીબ માતબર અને માતબરં ગરીબ થાયેછે. તોયપણ તમે જાણી શકશો, કે તમે તમારે માટે દુનીયામાં કેવો રસતો કાપી કાહાડોછો, અને એટલા કારણ માટે તમે કદી પણ જલદીથી પરણવાનો વીચાર કરતાનાં; કાંયેકે એ ભુલ કીધાથી ઘણી વખતે લગનનો ગાંઠ બેહોરમતથી છુટો કરવો પડીયેછે. જો તમે તમારી પદવી અને અવસથા પરમાંણે લગન કરો, તો પછી જો નસીબ બખતાવર થયુ તો તમારી ઓરત પણ તે અવસથા પરમાંણે ચાલી શકશે, અથવા જો કમનસીબે કંગાલીયત આવી પડી તો તમુને કોઈ ઠપકો નહી આપશે કે તમે તમારી બાયડીને ચાકરડીનાં વહીતરામાં અને દુખમાં પાડી.

૩ જું. પરણવા આગમજ તમુને વીચાર કરવો કે તમુને ખરેખર પરણવાની ગરજછે? પરણવાનો ગાંઠ વાજબી અને મજબુત કારણ શીવાએ કદી પણ બાંધતાના. તમારા મનમાં આ સવાલો પુછવા જોઈયે. શું પરણીયાથી તમારો દુનીયામાં લાભ વધશે? શું તે તમારા ઘરબારનાં સુખમાં વધારો કરશે? શું પરણીયાથી તમારૂં સુખ વધશે, અને તમારી હાલત વધારે સારી થશે? શું તમુને એવું લાગેછે કે તમુને મદદ કરવાને કોઈ દીલનો સાથી નથી તેથી તમે દુખી રહોછો અથવા ઘબરાયા કરોછો! શું પારકા ઘર છોડીને તમુને પોતાનું ઘર માંડવા વધારે પસંદ પડેછે? પરણવાની તમારી મુલ મતલબ શુંછે? એ મતલબ એવીછે કે તે ખોદા પસંદ કરશે? જો એવા સવાલોનો જવાબ તમારા દીલને ખાતરીથી પાછો વાલો તોજ તમે **પરણવાનો ઈરાદો કરજો.**

છોકરીઓને કશરતની જરૂર.

ઊપલું મથાલું વાંચતાંજ કેટલીક બાઈઓને અજાએબી લાગશે કે છોકરીઓને તે કશરત કરાવવાની શું જરૂર હોય! તેમાં વલી કેટલીક ફુઈઓતો પોતાના રાખેતા પરમાણે બોલશે કે "વરી મુઆ લખતા લખતા ચરો ગીઆ." પણ અમો ધારીએછે કે જે બાઈઓ સમજુ છે તેઓ એવો વીચાર નહી કરશે. કસરત કરવાની જરૂર દરેક માણસને હોયછે, પછે તે સ્ત્રી હોય કે પુરૂશ, બચું હોય કે જવાન. છોકરાંઓને કશરત કરાવવાની જરૂર દેશીઓની નજરમાં અથવા પારસીઓની નજરમાં હમણાજ બરોબર આવીછે. પણ છોકરીઓનેબી તેમ કરાવવાને તેમના વીચારમાં કશું નથી. એવું સમજવામાં આવેછે કે, છોકરીઓ અથવા સ્ત્રીઓ જાતે નાજુક હોયછે, માટે તેમનાથી કશરત થઈ શકે નહી એવો પણ વીચારછે કે સ્ત્રીઓને અથવા છોકરીઓને કશરત કરાવવાની કસીબી જરૂર નથી. તેણીઓ લડાઈ કરવા જવાનીઓ નથી, કે કુસતી રમવા ઊતરવાનીઓ નથી. એ ખરૂંછે, કે હાલની સ્ત્રીઓ લડાઈ કરવા જવાની નથી, કે તેણીઓ કુસતી રમવાનીઓ નથી, પણ કશરતની મતલબ એજ નથી કે તેથી માણસ લડાઈ કરવાને, કુસતી રમવાને શકતીવાન થાય. કશરતથી બીજા ઘણા ફાયદા થાયછે. એ ફાયદા સમજાવવાની હાલમાં જાઝી જરૂર નથી, કારણ કે તે બાબે છોકરાઓને માટે ભલામણ કરતી વેલાએ, અતરે ઘણું ખોલવામાં આવેલુંછે. તો પણ ટુંકમાં વાંચનારી બાઈઓએ એટલું જાણવું જોઈએછે કે, છોકરીઓને કસરત કરાવવાથી તેમના હકમાં ઘણા મોહટા ફાયદા થાયછે. તેમનાં શરીરનો બાંધો મજબુત થાયછે, અને તેથી તેમનો દેખાવ શોભીનો

થાયછે. તંદોરસતી ઘણીજ શુધરેછે, ખોરાક બરાબર પચેછે, ઊંગ સારી આવેછે, મન મોકલું અને ખુશી ભરેલું રહેછે, અને ઘણાંખરાં દુખ દરદોથી મોકલાં રહેછે. વલી તે સાથે બીજો મહાભારત ફાયદો એ થાયછે, કે તેવી તંદોરસત અને મજબુત બાંધાની સ્ત્રીને જણતી વખતે દુખ ઘણું કમતી થાયછે, અગવડ થોડી નડેછે, અને માઠાં◦ પરીણામનો ભય ઘણોજ થોડો રહેછે. એ સીવાએ વલી બીજો ફાયદો એ થાયછે કે તેણીને પેટથી અવતરેલું બચું પણ બાંધાએ મજબુત નીકલેછે, અને તેણીને છાતીમાં દુધ પુરતું અને પુશટીકારક આવેછે, જેથી તે બચાંનાં મજબુતપણામાં ઘણો વધારો થાયછે. એવાં બચાંનો બાપ બી જો કશરતવાલો અને મજબુત બાંધાનો હોયતો બેંશક તે બચું "તરાંબાની દેહ" નું નીવડે. બચપણમાં કે મોતપણે દુખ તે શું તે, તે કદાચજ જાણે, અને વઈદનું મોહડું તે કોઈજવાર જોય. વલી તેનાં બચાંબી તેવાંજ નીવડે; અને એ પરમાંણે આખું કુટુંબ, અને કુટુંબોથી આખો ટોલો તેવો નીવડે.

કશરત કરવાથી સ્ત્રીઓને આવા મહાભારત ફાયદા થાયછે. એજ જાતનાં ફાયદા અથવા સુખોને આજ ચહડને વાંઘેની સ્ત્રીઓ ભારે ઈનતેજારીથી શોધેછે, પણ તે તેમનાં મોહોડાં આગલ પડેલા તેમને દેખાતા નથી. હવે તેમનાં જોવામાં આવશે કે એવાં એવાં મહાભારત સુખો દવાઓમાં નહી પણ કશરતમાં ભરેલાંછે, જે તેમને ઘણીજ ઓછી મેહેનતે અને ઓછે ખરચે મલી શકે એવાંછે. મોહટે વાંઘેની સ્ત્રીઓ, ઊતરતે વાંઘેની સ્ત્રીઓની મજબુતાઈ, ચંચલાઈ અને સુખાકારી જોઈ તેમની અદેખાઈ કરેછે, અને અચરતીથી પુછેછે કે, એઓ આવું ગરીબડુ ખાયછે, ભોયપર કે એવીજ જગામાં સુએછે, વરસાદમાં ભીનાયછે, તાહડમાં થપરેછે, અને તે છતાં તેઓ એવી સારી સુખાકારી કેમ ભોગવેછે? એમાં તેવી બાઇઓને અજબ થવાનું કારણ એટલુંજ છે, કે તેઓ પોતાનાં ઊંચા ઊંચા અને સવાદદાર ખોરાકપર, તરેહવાર અને ચોરાબંધ કપડાંપર, અને ગેબીતાં તથા નરમ બીછાનાંપર મુસતાક રહેછે, અને સઘલી સુખાકારીનું મુલ તેઓને સમજેછે. પણ એજ તેમની મોહડી ભુલછે. ઘણો ઊંચો ખોરાક, ઘણા નરમ બીછાનાં, અને આંગપર ઘણા ઘણા કપડાં એ કોઈ રીતે તંદોરસતીને વધારી સુખાકારી આપતાં નથી, પણ તંદોરસતી ઘટાડી તરેહવાર દુખો લાવેછે. વાસતે તેવી બાઇઓએ એવી એવી વાતોને બરૂસે રેહવું ન જોઇએ. તેઓએ જાણવું જોઇએ, કે જે તેમની બેનપણીઓને જોઇને તેઓ અદેખાઈ કરેછે, અને અજબ થાયછે, તેણીઓ જાતે ગરીબ હોવાથી સાદો ખોરાક ખાયછે, કઠણ બીછાનાંપર સુએછે, અને ખુલી◦હવામાં પોતાની મેહેનત અથવા મજુરી કરેછે. એ મેહેનત અથવા મજુરી તેજ તેમની કશરતછે, અને તેથી તેણીઓ એવી સુખાકારી હાલત ભોગવેછે. એવી જાતની કોઈ પણ સ્ત્રીને જો એક આખું વરસ મેહેનત વગર આલશુ રાખી હોય, અને ઘણા ઊંચા ઊંચા ખોરાક ખવાડી નરમ ખુરશી કે કોચપર સારો દાહાડો બેસાડી મેલી હોય, કે આલોટીઆં મરાવીઆં હોય, તો વરશ પુરૂં નહી થાય તેટલામાં તેનો બાંધો નબલો પડી જવાનો, ખુબસુરતી હશે તો ઝાંખી પડવાની અને ઘણીક વાતે દરદી અથવા રોગી થઇ પડવાની.

એટલા માટે દેશી સ્ત્રીઓએ, તેમાં અગત કરી પારસી સ્ત્રીઓએ ખચીત જાણવું કે તેમની છોકરીઓને કશરત કરાવવાની ભારી જરૂરછે. જે બાપડાંઓને નીત કશરત કરવાને કુદરતેજ પેદા કીધાંછે, એટલે મેહેનત કરવાનેજ પેદા કીધાંછે, તેમને એવી ભલાંમણ કરાતી નથી, પણ જેમની ઊપર કુદરતે મેહેર કરીછે, અને જેઓને એવી મેહેનત કરવાની અગત નથી તેઓને એમ કરવું ઘટેછે. પારસીઓનાં મોહડાં ઘેરો આગલ નીત રોજ ડાકટરની ગાડી કે પાલકી, અને જાયુક ટેબલપર દવાની સીસીઓ નજરે પડવાની. ઘરમાંની ઓરતો અરધી માંદી અને અરધી સાહાજી હમેશ દેખાવાની. તેણીઓ સાહાજી દેખાતી હોય, તો પણ તેણીઓ એમ નહી કહેશે કે તેમને ડાંકટરની જરૂર નથી; અથવા તેમને જોઈ ડાકટર એમ નહી કહેશે કે તેમને દવાની જરૂર નથી. એવી હાલતમાં સદા તેઓ દાહડા કાહાડેછે. સદા દુખી થાયછે, અને સદા પઇસા વેરેછે. આ સઘલી આપદા જો છોકરીઓને તેમને લાયકની કશરત કરાવવામાં આવેતો બેશક, પતી જયા વગર રહે નહી. આગલ લખીગીંછે કે ભારી ખોરાક વગેરે સાધનો પણ તંદોરસતી બીગાડનારાંછે, પણ તેથી◦જો ઘરની કશરત સાધનો કોઈ રીતે નુકશાન કરતાં નથી. તેટલા માટે તેવી બાઇઓ

ને તેવા ખોરાકથી પણ દુર રેહવાની અનગમતી ભલામણ અમો કરતા નથી, પણ એટલુંજ કહીએછે કે તેવા ખોરાક સાથે તેવી કશરત રાખવી.

આ વાત અથવા આ જરૂર જીઆરે વાંચનારી બાઈઓનાં ધીઆનમાં ઊતરશે, તીઆરે તેમનાં મનમાં સઊથી પેહેલો સવાલ એ ઊતપન થશે કે છોકરીઓને કેવી રીતે અથવા કેવી જાતની કશરત કરાવવી? એ સવાલ સવભાવીક તેમજ વાજબીછે, કારણ કે જેવી કશરતો મરદો કરેછે તેવી સઘલી કશરતો ઓરતોને માંટે નથી. તેમને માટે કેટલીક તેવી અને કેટલીક જુદી કશરતોછે, જે અદરે લખાણ થયાના સબબથી લખી શકાતી નથી. માંટે છોકરીઓને કેમ અને કેવી કશરતો કરાવવી તે વીશે બીજી વખત હમો ખુલાશો કરીશું.

પરચુટણ.

અદેખાઈ—અદેખાઈ એ નાંધલાં મનની નીશાંનીછે; એક ખરેખરો બુનીઆદ અને ઉદાર માણસ પોતાની બરાબરી અને સરસાઈ કરનારની જરાએ અદેખાઈ કરતો નથી. એક રાજાને વાસતે એવું કેહેછે કે તેનો મેહેલ એક કારીગરે એવોતો સરસ બાંધીઓ કે પરમુલકનાં જોવા આવનારાં વટીક તેની બેહદ તારીફ ગાવા લાગાં. જારે તે મેહેલ બંધાઈને પુરો થઓ તારે રાજાએ પેલા કારીગરને તે મેહેલનાં ઉંચામે ઉંચા ભાગ ઉપર લેઈ જઈ તાંહાંથી નાખી દેવાનો હોકમ કીધો કેમકે તેને એવો વીચાર રાખીઓ કે જો તે જીવતો રેહશે તો વલી એવોજ નહીતર એથી સરસ મેહેલ બીજા કોઈ રાજાને માંટે બાંધશે.

“શેર” નું ફલકું—કાલીફોરનીઆ ખાતે એક ધોબણનાં કોઈએક ગરહસથ ઉપર કપડાંની ધોલાઈનાં નાંણાં માંગતા નીકલતાં હતાં તે તેનાથી અપાઈ નહી શકાયાં તેથી પોતાની પાસે એક કંપનીનો “શેર” હતો તે તેને આપીઓ. એ “શેર” તેજ શેહરમાં કીમતી ખાંણ કાહડવાને માંટે એક કંપનીએ કેટલીક જગા લીધી હતી તેનો હતો જેની તેને એક દોકડાનીબી પેદાસ થઈ નહી હતી. પાછલથી એવો બનાવ બનીઓ કે કેટલીક જગામાંથી કીમતી ધાતુની ખાંણ નીકલવા લાગી અને આજે પેલી ધોબણને વરસ દાહાડે દસ હજાર ડાલરની તે “શેર” માંથી પેદાસ થઈછે.

જાતી ખુબસુરતી, એ ખુદરતનાં હાથનો લખો આપેલો ભલાંમણ પતરછે; પણ તેનો ખરો ઉપઓગ ઘણાંજ થોડા કરેછે અને તેથી તે ભલાંમણ પતર આપનારની નજરમાં તેઓ હલકા પડેછે.

ડાકટરની સલાહ—એક ગરહસથે એક ડાકટરને કહેવું કે “ડાકટર આજે સવારનાં મારી છોકરીને એવોતો જોશો થઈ આવીઓ કે એક આખો કલાક સુધી તે અકલ અને હોશ વગર પડી રહી.” ડાકટર બોલીઓ “તેની કાંઈ ચીંતતા નહી કેમકે ઘણાએક લોકતો પોતાની આખી જીંદગી અકલ અને હોસ વગર ગુજારેછે.”

એક સ્રીએ ડાકટરને પુછીઉં કે “તપકીર મગજ અથવા ભેજાંને શું નુકશાનકારકછે”? તેણે જવાબ આપીઓ કે બીલકુલ નહીં, કેમકે જેવોને ભેજુંછે તેઓ તપકીર લેતાંજ નથી.”

દાઓજીનીસ એક વખત પલેટોને મલવા ગયો તારે તેના ઘરની જમીન ઉપર રંગ બેરંગીન અને કીમતી ગાલીચા અને સીતરંજી જોઈને પોતાનો પગ ધીકાર ભરેલી રીતે તેની ઉપર ઠોકી બોલીઓ કે “આ પરમાંણે પલેટોની મગરૂરીને કચડીને હું ચાલી જાઉંછું.” પલેટો અંદરથી નરમ આવાજે બોલીઓ “હા,—તમારી વધારે મગરૂરી જાહેર કરીઆ વગર નથી ચાલીઆ.”

આથેનસ ખાતેનાં એક જોતીશ સાશતરીને ચંદરમાંહની અંદર ગઆ નવેમબર માસમાં બલતો પાહાડ નજર આવીઓછે.

શેખશાદીની નસીઅત—“અરે ઓ તાહારૂં દેલ પહરેજગારીથી ખાલીછે અને બાહેર મકરનો જામો પેહેરેલો રાખેછ, ઈઆને બાહેરથી પોતાને પહરેજગાર બનાવીને દેખાડેછ પચરંગી પરદો દરવાજા ઉપરથી ઉડાવી દે કાંએ કે તું પોતાના ઘરની અંદરતો શાદડી રાખેછે.”

“**પહરેજગાર** અને ખોદાના લાલ, લોકો ખુણે બેસી બંદગી કરવા થકી ધરમ ખાતાંની રોટી લીએ, નહીકે રોટી લેવા થકી બંદગીને બાહાને ખુણાંમો બેશે.”

પસચીમ કનેડાનાં એક કોબરગ નાંમનાં શેહરમા એક નવી જાતની ગાસની રોશની કરવામાં આવેછે. આપણી ગાસ જે કોએલામાંથી બનાવવામાં આવેછે તેનાં કરતાં એ ગાસ સસતી અને વધારે ભભુકદાર માલમ પડીછે. એ ગાસ સનોબરનાં લાકડાં, હાડકાં, સરી ગએલી તરકારી તથા વનસપતી તથા જાનવરનાં સરેલાં માસમાંથી બનાવે છે. હવે વખત એવો આવતો જાએછે કે લોકો સરેલાં તથા મુએલાં જાનવરો વતીકને ઉપઓગમાં લાવતાં જાએછે.

રમુજે ફુરસત.

૧ લું—ઘર સંસારની એક સાધારણ જીનસ એવી કેઈછે કે જેના વગર ચાલે નહી અને જેની ખરી ખાશીઅત અને ખવાસ જાંણતાં છતાં તેનું નાંમ ઉલટુંજ આપીએ છઈએ?

૨ જું—૪૫ ની રકમનાં એવા ચાર ભાગ કરો કે જો પેહલા ભાગમાં બે મેલવીએ, બીજા માંહેથી બે બાદ કરીએ, તરીજાને બેએ ગુણીએ અને ચોથાને બેએ ભાંગીએ તો એકજ રકમ થાએ.

૩ જું—તરણ અખશરનાં નાંમનો હું એક નરછું. અગનાંન લોકો મને જાંનવરી પેદાએસ સમજેછે, પણ મારી પેદાએશ ઝાડ પાણમાથી થાયછે. રંગમાં હું સામલો છું પણ તેથી મને ધીકારસો નાં; મારા ઉપયોગ તરેવાર અને અમુલછે. હું સદા ખુશી ખુશાલીથી કુદતો, નાંચતો ચપલ રહુંછું. મતલબસર કાંમને માંટે તમો મને તાંણી તોડીને બનાવી કાંને લગાડોછો, પણ વધારે જાસતી કરોછો તેઆરે અંતે (તમારેથી) હું ભાગી જાઉંછુ. મરદોની રમત ગમતમાં હું સામેલ થાઉંછું, તેમજ ઓરતોના પણ પેહરવાસમાં મદદ કરૂંછું. હું નીશાલે જાઉંછું પણ આફીસો તથા છાપખાંનામાં મારી વધારે જરૂરછે જેહાં ભારે રગરમાં મને કાંમે લગાડેછે. રસાયણ સાસતરી અને ડાકટરોને પણું મારી જરૂરછે.

ફુરસતે મનોરંજન ઈઆને ફુરસતની વખતે ગતને ગમત.

આવતી વખતને માંટે "સારી બાયડી" એ બોલો ઉપર વાંચનારી બાઈઓએ અભીઆસ કરી સારી સારી મીસાલો લખી મોકલવી. એની રીત આગલા આંકોમા સમજાવીછે તેથી ફરી લખવાની જરૂર નથી. એ બાબદ જે બાઈ સઉથી સરસ લખી મોકલશે તેને એક નાનાં ઉપયોગી પુસતકનું ઈનાંમ મલશે.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ લું—તંબાકુ.

૨ જું—તલ.

૩ જું—થમાર ગાંમ.

૪ થું—લાકડી વન લેવાએ નહી, આંબ લટકતો હોય,
ભેંસ પણ લાકડી વીના, બેથી ભરાકા ખાય.
નારી કહ્યું નર માને નહી, લાકડીથી મનાય,
દાસ કહે લાકડી થકી, ભુત પણ નાસી જાય.

ભવીશ વીશે.

છંદ ભુજંગીની ચાલ

ઘણા પૂન્યના ભાવથી દેહ પામ્યા,
હસંતાં રમંતાં સુખે દીન વામ્યા;
ગયા નાથનું નામ તો સવ મૂકી,
ભજો રામને કામને દૂર મૂકી. ૧

ભણ્યા શાસ્ત્ર સિદ્ધાંતની સર્વ વાત,
નથી ઓળખ્યા શ્રી તમે પ્રાણનાથ;
વિવેકી થઈ કાં કરો બુદ્ધિ ટુંકી,
ભજો રામને કામને દૂર મૂકી. ૨

પરસ્ત્રી પારદ્રવનો ત્યાગ આણો,
રૂદેમાં ધરોને તમો ચક્ર પાણી;
એતો દુષ્ટ માયા તણી સર્વ ભૂકી,
ભજો રામને કામને દૂર મૂકી. ૩

મદે અંધ દ્રષ્ટી થયાથી ન દીઠું,
કુસંસારનું સૂખ લાગેછે મીઠું;
જરા આવશે આ થશે દેહ શૂકી,
ભજો રામને કામને દૂર મૂકી. ૪

ઘણા જત્નથી દેહને સૂખ દીધું,
ઘણા ભેદથી સર્વનું દ્રવ્ય લીધું;
જવું એકલાં સર્વ સંપતિ મૂકી,
ભજો રામને કામને દૂર મૂકી. ૫

ગણા રમ્ય વૈભોગથી દેહ પોખ્યો,
કરી તિર્થ જાત્રા કદાપી નસોખ્યો;
મળી મિત્ર ટોળે દેશે સર્વ ફૂંકી,
ભજો રામને કામને દૂર મૂકી. ૬

જદા આ વિને જીવને મૃત્યુ ચોથે,
તદા સર્વ સંબંધિ જોઈ રહેશે;
નરશ્રા કરે વૈદ કે કવાથ બૂકી,
ભજો રામને કામને દૂર મૂકી. ૭

કફે વ્યાધિએ કંઠનો રોગ થાશે,
રૂદેમાં થકી ગ્યાન તો સર્વ જાશે;
તદા જીવ જીહ્વા થશે સવ ટૂંકી,
ભજો રામને કામને દૂર મૂકી. ૮

નથી જાણતા ધર્મની રીત ઠીક,
નથી રાખતા મર્ણની મન બીક;
ગુમાને ભર્યા ચાલ ચાલોછો ચૂકી,
ભજો રામને કામને દૂર મૂકી. ૯

જમકીંકરા મારશે દુષ્ટ મારે,
તદા નાથ પાખે નહીં કોય વહારે;
જુવો મૃત્યુ માથે રહે નિત્ય ટૂકી,
ભજો રામને કામને દૂર મૂકી. ૧૦

સદા રૈકવજ્ઞાતી મહા-રંક કહાવે,
કથા રામની તો જેને મન ભાવે,
રચી ભૂખણે તે શુણો ગ્યાન કુંચી,
ભજો રામને કામને દૂર મૂકી. ૧૧

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૧૧ મું. · એપરેલ ૧૮૬૭ · આંક ૪ થો.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો.

ભાગ ૨ જો.

એક જુવાન શાહજાદી જેણીએ દુનીયાંનું તડકું સીરૂં મુતલગ જોયલું નહી તે એક શીહા અંધારી રાતે મેહેલના એકાંત ભોંયરાંમાં બતી વગર કોઈના આશરા સીવાય રડતી ઉભી રેહે એ ઘણોજ દીલગીરી ભરેલો બનાવ હતો. દરેક પલે પરીચેહેર ઈશવરનું સમરણ કરતી અને દરેક ફરેસતાની તે બાંહેધરી માગતી, અંતે તેણે મન મજબુત કરી જાંહાંથી તેને અવાજ સંભલાયો હતો તે જગા પર જવાની હીંમત ધરી. દેવાલની અંદરના એક છીદરમાંથી માહાતાબના એક રૂપેરી કીરણે પગપેસારો કીધો હતો, તેના ઝલકાટથી પરીચેહેરે એક પુરૂશને દેવાલને અઢેલીને ઉભો રહેલો જોયો. પરીચેહેરે ચીચીઆરી પાડી. તરતજ તે ખુંણામાંથી જવાબ નીકલેઓ કે "હે બાઈ તું ચીંતા મા કર, તાહારા એક બાલને હું અલવલ આવવા દેનાર નથી" પરીચેહેરની સુધ પાછી ઠેકાણે આવી. તેણીના લોહીનો ઉકલાટ નરમ પડેઓ. તે હાંફતી હાંફતી બોલી કે "હે રેહેમદીલી પુરૂશ એક લાચાર શાહજાદી પર તું રેહેમથી જોજે,

> મુજ લોહીનો તરસો એક પારધી જાલમ,
> સેકાર મારૂં શોધેચ મુજના કદમ.
> જેહેવી તેના બાણથી લઇ નાઠી પરાણ,
> નસીબ કમજોર ઝટમાંજ બંધાણ.
> ટાડે જો આ જાલની જાલમી ચુંગાલ,
> જુગ જુગ જીવજે તુ તાહારાં, બાલ ગોપાલ."

પેલો બેગાનો પુરૂશ બોલીઓ કે "હે બાનું બોલ હું તાહારે માટે શું કરૂં ! તાહારા બચાવ માટે માહારો જાન કુરબાન કરવા હું તઈયાર છું" પરીચેહેર બોલી કે "આ ભોંએરાંમાં એક છુપું ફાલકું છે તે જો તું શોધી કાહાડે તો માહારો જાન બચે. હે બેગાના ઘરસથ જો જુવાક એટલામાં આવી પોંચે તો તાહારૂં માથું સલામત રેહેનાર નથી." પેલો બેગાનો શખસ બોલીઓ કે "જાન જો માહારો બરબાદ થાય તો તે માટે હું ચીંતાતુર નથી. ગરીબ પેટાંને વરૂની ચુંગાલમાંથી છટકાવવું એજ પુંનીયથી માહારે માટે બેહેસતના દવાર ખુલશે." પરીચેહેર બોલી કે "એ જગ બાહાદુર તાહારો કેટલો આભાર" એટલામાં ઈશવરની બખ્શીશથી જે ફાલકું તેઓ શોધતાં હતાં તેજ ફાલકાં ઉપર આબેહુબ અંદરમાહની રોશની પડી. પરીચેહેર અતીઅંત મોહ પામી પોકારી ઉઠી કે "ફતેહ ! ફતેહ ! ફતેહ !" પેલા પારકા પુરૂસે તે ફાલકું ઉંઘાડીયું પણ તેની અંદર એક બીજું બારણું હતું તે ઉંઘાડવાની પરીચેહેરે તેને એલનેમાશ કીધી. આ બારણું પણ ઉંઘડીયું અને પથરની સેહેડી પરીચેહેરની નજરે પડી. પરીચેહેરે સેહેડીપર પગ મુકેઓ અને પેલા બેગાના શખ્સને કહેઉં કે "એ ભલા પુરૂસ માહારી પુઠે આવ. આ રસતે હું તુંને સહી સલામત જમશેદી ચોકમાં લઈ જઈ સકસ. પણ જો મેહેલમાં તાહારૂં કામ હોયતો બેલાશક માહારી રૂખસદ લે કારણકે હવે જુવાકી દોર માહારી ઉપર ચાલી શકનાર નથી. હે નેક પુરૂસ અથાગ તાહારી મેહેરબાની અને અથાગ તાહારી રેહેમદીલી તુંએ મુજપર વરસાવીછે. મેહેરબાની કરી મહને તાહારૂં નામ કેહે કે હરદમ તાહારા હકમાં માહારા પેદા કરનાર પાસે દુવા માંગેઆ કરૂં. ગરીબની મુશકેલી આશાન કરવાને હમેશ તાહારી બાજુ કસજે અને તાહારી ગરીબ શાહજાદીની દુવા તુંને હરદમ આમીન હોજો" પેલો બેગાનો ઘરસથ બોલેઓ કે "હે પરીજાદ તું માહારી હદથી જીઆદે તારીફ ગાયછે. જાંહશુધી તું સહી સલામત ઠામ પડે તાંહશુધી હું તાહારી કેડેથી ખસનાર નથી." એટલામા પરીચેહેરને કાને આ નીચલા સખદો પડેઆ. "મલતીઆઓ, હરામખોરો, હરામજાદો, બોલો એ કહાં ગુમ થઈ ગઈ ! તહમારાં કુટંબને હું જડમેખથી ઉખેડી નાખીશ, તહમારાં બાલકોની કતલથી આ મેહેલને હું ધુજાવીશ, નહીતર બોલો કયા ગુફામાં એ ગેપ થઈ ગઈ. જાદુગરોનો માતર ફરેબછે. આ મેહેલમાંજ તે હોવી જોઈયે. સેતાનના હાથમાંથી પણ હું તેને છોડવી લાવવા વીના રેહેનાર નથી." આવા ભયંકર બોલો સાંભલી પરીચેહેર બોલી કે "ઓ ઈશવર જુવાક પાછો પુઠે નીકલેછે." એમ કહી તે જીવ નાખી ફલંગ મારી દાદર ઓલંગી ગઈ. પેલો બેગાનો પુરૂસ પણ ઉતરવા જતો હતો એટલામાં કાંઈ હોનારતને લીધે તેના હાથમાંથી બારણું છટકી ગયું અને તેના ધસારાથી કરી પેલું છુપું ફાલકું મોટા અવાજથી બંધ થઈ ગયું. તે ફાલકુ પાછું ઉંઘાડી પરીચેહેરની પુઠે દોડવા તેને ઘણા પણ ફાંફાં મારેઆં પણ તેના નસીબે તેને ઈ

પારી બખશી નહી. ફાલકાંના અવાજપર જુવાક તે તરફ ધસતો આવેઓ પણ પરીચેહેરને જોપાને બદલે જાહરે તેણે પેલી લડાઈની તોપી તલે કેદ પડેલા ખેડુતને જોપો તાહારે તેના ઓચંબાનો સુમાર રહેઓ નહી. જુવાક બોલીઓ કે "હે બંડખોર ! તું આ જગાએ કેમ ! હું ધારતો હતો કે તું હજુર કેદછે." પેલો ગબરૂ ખેડુત હીમતથી બોલીઓ કે "મોહ સંભાલીને બોલ હું બંડખોર નથી."

જુવાક—શુંમાની દેવ, મુજ ગુસાથી ન ડરે ! બોલ એ બંડખોર તું મોહોતની જાલમાંથી કેમ છટકેઓ ! પેહેરાગીરોને લાલચ આપી તું છુટકારો કરે પણ એ ફીતુરી રાખસ તાહારા આવરદાની ડોરી ઢીલી થઈછે અને એક પલવારમા તેના બે ટુકડા કરતાં મહને વાર નથી.

ખેડુત—એક કંગાલની કોઠલીનું શું દામ કે તેથી તાહારા પોહોરાગીરો માહારો છુટકો કરે ?

જુવાક—એ કંગાલ ખેડુત શું તાહારા પાહાદશાહનો કોપ તાહારી ખાતરમાં નથી ! બોલ તાહારા મલતીઆ કોણ ?

ખેડુત—માહારો સાથી આ ઉપરનું છાપરૂં.

જુવાક—ઉપરનું છાપરૂં ચંડાલ ! છાપરૂં તાહારો સાથી ?

જુવાકે છાપરાં તરફ મસાલ દેખાડવાનો હોકમ કીધો. જે તોપી તલે ખેડુતને કેદ કરવામાં આવેઓ હતો તે તોપી ભોંએરાંના બરાબર મથાલાં પર આવેલી હતી. આ તોપી નોકરોએ ઘણાજ જોસથી ખેડુત ઉપર ઢાંકી હતી તેથી તલેના પાટીઆં જોખમાયાં હતા. એથી પેલા ખેડુતને ભોંએરાંમાં ઉતરી પડવાનો સેહેલ રસતો પાયો હતો.

જુવાક—શું તાહારે તું આએ રસતે ઉતરપો ?

ખેડુત—અલબત એજ.

જુવાક—પણ મેં જે ગોંધાટ સાંભલીઓ તે શાનો !

ખેડુત—તે બારણાનો જોસથી ચપટાવવાનો સાધ હતો.

જુવાક—કયું બારણું ?

ખેડુત—હું કાઈ આ મેહેલથી વાકેફ નથી અને આજેજ હું પેહેલો આએ ભોંએરાંમાં દાખલ થયોછું અને એ સીવાય મેહેલના બીજા ભાગોમાં હું ફટકેઓ નથી.

જુવાક—પણ અવાજ કેથે અટાલામાંથીજ નીકલેઓ, સતોપ બોલ છોકરા નહીતો તુંને ભારી પડશે.

ખેડુત—માહારી જીંદગી કરતાં સતીપંતા મહને વધારે વાહાલીછે.

જુવાક—ખરેખર ફીલસુફતો ખરો ! એ કમજાત જમ માર ડરી સચાઈ એખતીઆર કર.

ખેડુત—જો હું જુઠું બોલુંતો માહારો જાન કબજ કર.

જુવાક (અધીરો થઈને)—જારે તું સાચાનો સાથી જછે તાહારે બોલ કે એ શું ફાલકાંનો અવાજ નહી હતો ?

ખેડુત—હા, હતો.

જુવાક—તુંને શું માલમ કે હીંયાં ફાલકુંજછે ?

ખેડુત—મંદરમાહની રોશનીથી મેં એક પીતલનું કરૂં જોયું.

જુવાક—પણ એ કરૂં તુંને ઉંઘાડતાં કેમ આવડીયું ?

ખેડુત—જે ઈશવરે મહને પેલી ટોપીમાંથી છટકવાની ઈપારી આપી તેજ ઈશવરે વલી મહને આ કરૂં ખેંચવાનું ગ્યાન બખશીઉં.

જુવાક—જારે તુંએ ફાલકુંજ ઉંઘાડીયું તાહારેતો તુંને તેમાથી નાહાસવું હતું !

ખેડુત—હું એક સદનતર બેગાનો; મહને શું ખબર કે એ ફાલકું બેહેસતની કે દોજખની બારીછે ! અને મહને તાહારા હાથમાંથી છટકવાની ગરજ પણ ન હતી. આજ મરવું ઈપા કાલ મરવું એમાં હું કશો ફરક જોતો નથી.

જુવાક—હે કસરેવતી દેવ તાહારાં વરસ કરતાં તાહારાં મકર વધારે પુરછે. ભત માનજે કે હું તાહારો એક હરફ પણ માણતો નથી. ખરૂં બોલ નહીતો તાહારો જાન જોખમમાંછે.

એ કરૂં તેં કેમ ઉંઘાડીયું તે મહને દેખાડ.

ખેડુત—હા આજ ઘડી.

એમ કહી પેલો ખેડુત એક મોટો પથર લઈ પેલા કરાંને તપેરવા મંડી ગયો, પણ તેની મુલ મતલબ એજકે જેમ વીલમ જાય તેમ શાહાજાદીને બચવાની પુરતી તક મલે. આ બાહાદુર કુણબીનું નીરદોશપણું જોઇ જુવાકના મનમાં પણ રેહેમ આવી, જુવાક બીજા પાહાદશાહોની માફક ખાલી રમતને ખાતર ઘાટકીપણું ખેલવાને ખુશી ન હતો. તેનો પીટો જાહારે પોતાની હદમાં રેહેતો હતો તાહારે તેનાં જેવો દયાલુ બાહાદશાહ બીજો એકે ન હતો. પણ તેની હમણાની હાલત તદન ફેરવાઈ ગપલી હતી અને બેહેરામના મોહોત પછી તે કરૂર તથા કડકણો બની ગયો હતો. પાહાદશાહ વીચારમાં હતો કે ખેડુતનું શું કરવું તે ટલામાં તેણે પોતાના ચાકરોનો ગભરાટ ભરેલો શોહોર સાંભલેઓ. કોઈ પોકારતો કે "નામવર જુવાક કાંહાંછે," કોઈ બોલતો કે "બાહાદશાહ હઈયેથી હીંમત ન હારીએ" કોઈ બબરતું કે "ધસો તરવાર મેહેરબાન" અને એવા એવા અવાજથી ચોંકી જુવાકે પોતાના ખીદમતગારોને પોતાની હજુર તેડયા.

જુવાક—કેમ બરજોર (ચાકર) શું છે ? એટલો શોહોર સાનો ? પરીચેહેરની શું ખબર ?

બરજોર—હે મેહેરબાન પુરા હમે તાલેવાન કે આપની હજુરમા છઈએ.

જુવાક—ડફાંસ તાહારી છોડીદે. બોલ પરીચેહેર કાંહાંછે ?

બરજોર—હમે જાણેઆમાં જોઈ પણ—

જુવાક—(ચીરડાઈને)—પણ શું ! નખોદ તાહારૂં બરજોર બોલ શું પરીચેહેર નથી ?

બરજોર—હું ને દીનીઆર—

દીનીઆર—હા ખુદાવંદ હું ને તેહેમુર—

જુવાક—ચંડાલો એક પછી એક બોલો. શું પરીચેહેરની તહમને ખબર મલી નહી ?

બરજોર તથા બીજાઓ સાથે—હમને ખબર નથી. પણ એક મોજથી હમે એટલા બીધા છઈએ કે હજુને બોલવાની શુધ રહી નથી.

જુવાક—એટલી બધી આફત શું છે !

દીનીઆર—નામવર પોહાદશાહ તેહેમુરે નજરે નજર જોયું કે કે—

જુવાક (મીજાજ ખોહીને)—અરધું ભાગું ના બોલ, જા, દીનીઆર તાહારી જાન—

દીનીઆર—હે રોશન શેતારેના બાહાદશાહ—

જુવાક—તાહારી બટાઈ છોડી દે.

દીનીઆર—હું અને તેહેમુર—

તેહેમુર—હા ખુદાવંદ હું અને દીનીઆર—

જુવાક—હું કહુંછું કે એક પછી એક બોલો. બરજોર તું મહને શઘલી વાત કેહે કારણકે આ મુરખોની આગરી ઠેકાંણે નથી.

બરજોર—હે આલમના બાદશાહ ! ખુદાવંદના હોકમને તાબે થઈ હમો પરીચેહેરની શોધે નીકલેઆ. પણ હમો મનમાં ડરેઆ કે રખેને તહમો મેહેરબાનના નબીરા બેહેરામનો (ખોદા તેને હજારો હજાર બેહેસત બખશજો) રૂહ હજુર મેહેલમાં દમકતો હોય કારણકે તેપર બરાબર ફીરીઆ મારગ થઈ નથી.

જુવાક—(મીજાજ ખોહીને)—છાકટ, શું તાહારે તું ભુતથીજ બીહીધો કે ?

દીનીઆર—અરે તે કરતાં બતેતર. હે મેહેરબાન એવા હજાર ભુત જોયા હોતેતો હું દરકાર કરતે નહી.

જુવાક—કાલું કરો હીયાંથી પાખંડી ચોરો. બોલ તેહેમુર સાચેંસાચી વાત માહારી આગલ બોલ.

તેહેમુર—કસમ ખાઈ માબાપ, પાહાદશાહ કહુંછું કે મરનાર શાહાજાદા બેહેરામનાં (ઇશવર તેને સારૂં મકાન બખશજો) મરણ પછી તહમારા નોકરો જોકે તહમારા પાંઉની ખાખછે તોયપણ—

જુવાક—બડાઈનું બાંકું તાહારી પાસેજ રાખ. તેહેમુર ખોદાખાતર જલદી મહને બોલાશો કર.

તેહેમુર—હમો નામવર બેહેરામનાં મરણ પછી કોઈ પણ દાહાડે એખલા મેહેલમાં ફરતા ન હતા. ખુદાવંદનાં હોકમ મુજબ હમો પરીચેહેરને મેહેલની અગાસીપર શોધવા ગયા. પણ બાપરે દીનીઆરની છાતી બેસી ગઈ. હું નહી ધારતો કે તે કાલે જીવતો રેહે.

જુવાક—છાકટા તેહેમુર હાલ તાહારી શુધ ઠેકાણે નથી. ચાલ માહારી પુઠે ચંડાલ અને હું પોતે પરીચેહેરને અગાસીપર શોધવા જાઉંછું.

તેહેમુર—નામવર બાદશાહ ખોદા ખાતર અગાસીપર જાશોના. કારણ કે સેતાન તાંહાં પોતે પોતાનું તખત માંડી બેઠોછે." જુવાક જે પોતાનાં ચાકરોને હસી નાખતો હતો તે તેહેમુરનાં બોલવા ઉપરથી હવે ચોંકિઓ. તેના બપાવાની તસવીર તેને ઇયાદ આવી અને તેનાં હોથ સફેદ વાખ સરખા ફીકા થઈ ગયા. જુવાકે પુછીયું કે "તેહેમુર તાંહાં શુંછે ?" તેહેમુર બોલીઓ કે "માહારા સરદાર જાહરે હું અને દીનીઆર અગાસીપર ગયા તાહારે દીનીઆરમા માહારા કરતાં વધારે હીમત હતી. હમે અગાસીપર આવેઆ તાહારે હમુને કોઈ પણ નજરે પડીયું નહી. બાજટ શું કે ઇસતુલ શું, ખુંછું શું કે ખંટોલું શું શઘલું હમે જોયું પણ હમુને કોઈ પણ ભેટયું નહી."
જુવાક બોલીઓ કે "બધી તસવીરો તેહેમુર પોત પોતાને ઠેકાંણે હતી વારૂં ?" તેહેમુર બોલીઓ કે "હા ખુદાવંદ પણ તેઓની પછવાડે હમે કાંઈ શોધ કીધી નહી, જાહરે હમે અગાસીની પાસેના મોટા ઓરડામાં આવેઆ તાહારે હમે તેને બંધ કીધેલો જોયો." જુવાક બોલીઓ કે "અને તહમારીથી શું તે ઉંઘડી શકાયો નહી ?" તેહેમુર બોલીઓ કે "અરે ઓ ખોદા ! તે ઓરડો હમે નહી ઉંઘાડીયો હોતતો હમારીપર આટલી આફત પડત નહી. હું તો ધુજરો તેથી મેંતો હીમત ચલાવી નહીં પણ મુરખ દીનીઆરે હુલરાઈ કરી તે બારણું ઉંઘાડીયું અને તરતજ બાંગ મારી પાછલે પગે નાઠો. હું પણ પાછો દોડીયો અને ભુત ભુત એમ બુમ મારવા લાગો. પણ દીનીઆર અરધ મરેતોલ થઈ બોલીઓ કે "તેહેમુર શું મુરખની કાંની બુમ મારેછે. હું ભુતથી નહી પણ દઇતથી નાઠો. મેં એક ગંજાવર દેવ જોયો. તેના બદનપર મોટું બખતર છે અને તેના પગ નીચે પડેલી લહાઈની ટોપી જેટલાં મોટાછે !" પછી મેં માહારે પોતાને કાણે પેલા દઇતને ઓરડામાં ચાલતો સાંભલેઓ. તે દઇતિ પોતાને હાથે જોરથી બારણું બંધ કીધું અને તેનો અવાજ તોપના ગગડાત કરતાં દસ હીસે સરસ હતો. હે ખુદાવંદે ખલક કોઈ સાધુને તેડી આ મેહેલની પલીતી દુર કરાવો નહીતો કાહારૂનનો ખજાનો હમારા ગજવાંમાં પડે તોપણ હમો તહમો નામદારનીં ચાકરીમાં રેહેનાર નથી.

પેલો ગરીબ ખેડુત જે સઘલો તમાસો બેસીને જોયા કરતો હતો તે બોલીઓ કે "નામવર જુવાક ! માહારી જીંદગીની આ પુરૂથવી પર જરૂર નથી. સેતાનથી હું ડરતો નથી અને કોઈ ફરેસતા સાથ હું લડયો નથી. જો તાહારો હોકમ હોયતો આ દઇત સાથ હાથ મસલાવવાનું બીડું હું જડકુંછું." જુવાક અચરત થઈને બોલીઓ કે "ધનેઅ તાહારી જાત, ધનેઅ તાહારી બાહાધુરી. ચાલ બેટા માહારી સાથ, હું તાહારો ઉપકાર કદી ભુલનાર નથી."

જુવાક પેલા ખેડુતને મલીઓ તેની અગાઉ પરીચેહેરની શોધમાં પોતાની રાણી માહાબાંનુંના ઓરડામાં ગયો હતો. માહાબાનું જણીએ પોતાના ભરતારને બેહેરામના મરણ પછી જોયો ન હતો તે ઘણાજ હેતથી તેની આગલ દોડી, પણ ચંડાલ જુવાકે તેણીને જોસથી હંસેલો મારી પોતા આગલથી દુર કીધી અને ઘણાજ ધીકાર ભરેલા અવાજથી પુછીયું કે પરીચેહેર કાંહાંછે ! ગરીબ માહાબાનું બોલી કે "પરીચેહેર માહારા ખાવંદ ?" જુવાક પગ અફાડી બોલીઓ કે "હા, પરીચેહેર, પરીચેહેર, પરીચેહેરને હું પુછુંછું. બોલ પરીચેહેર કાંહાંછે ?" મેહેરબાંનુએ પોતાની માની કદર ખાઈ જવાબ આપેઓ કે "પેઆરા પીતા જાહારથી પરીચેહેર તહમારી આગલ આવી તાહારથી હીયાં પાછી ફરી નથી" કંગાલ જુવાક બોલીઓ કે "ચપ બેઅદબ હું તુંને પુછતો નથી. બોલ મહને કેહે (માહાબાનુને) પરીચેહેરનું શું થયું. તું સારીપેઠે જાણેછે."

માહાબાનુ—જીગરના હાર તહમારી બેરી કેહેછે તે ખરૂંછે. પરીચેહેર બામદાદમાં તહમારી ખીદમતમાં ઉભી રેહેશે.

જુવાક—તાહારે તું સારીપેઠે જાણેય કે પરીચેહેર કાંહાંછે.

માહાબાનુ—હું માતર ધારુંચ કે મધરાતનો સમો હોવાથી પરીચેહેર પોતાના ઓરડામાં સુતી હશે. પેઆરા ભરથાર શું પરીચેહેરથી કાંઈ તકસીર થઈચ ?

જુવાક—મને ફરીથી તું સવાલ નાખતી ના. બોલ એ કમજાત ઓરત માહારી પરીચેહેર કાંહ ગઈ ?

માહાબાનુ—પેઆરા ખાવંદ ધીરજ ધરો. માહારી આ દુખી હાલતપર જરા નેગાહ કરો. આપણી મેહેર પરીચેહેરને તેડી લાવે તેટલાં હીયાં આરામ કરો.

જુવાક—લેઆનત હોજો તાહારી ઉપર કંગાલ ઓરત. આટલા વારમાં તાહારી આંખોમાં પરીચેહેર માટે વેર વસીયું કે હમારી છુપી વાત તું શાંભલવા માંગેછે ?

માહાબાનુ—હે પરીપ ભરથાર જુનપર કેમ રૂઠે ? ગાલીનું વાદલ મુનપર કેમ વરસે ? તુજની રાણીપર રાખી રેહેમ, કમતર કર કરોધ; હઇડે ન હારી હામ, માન માહારો બોધ.

જુવાક—"થોડા વારમાં તાહારો બોધ હું અવલો કાહાડું છું. આપણા જુદા પંથકીને માહારી પાસે મોકલજે" એટલું કહી જુવાક પોતાની રાંણીને રડતી મુકી જતો રહયો. નેક માહાબાનું પોતાનાં ભરતારની હાલતપર અફસોસ કરતી હતી, પણ ઈશવરની મરજીમાં આદમનો ચારો નથી.

જુવાક હવે પોતાનાં ખીદમતગારો તથા પેલા જુવાન ખેડુત સંગાથે ભોંએરામાંથી પાછો ફરતો હતો. તે એક ટગરે દાદરપર ચહડયો અને અગાસીપર તેની રાણી તથા તેના જુદા પંથકીનો તેણે મેલાપ કીધો. જારે દીનીઆરનો કરને પાહાદશાહ જુવાકે છાકટામાં ખપાવી ભોંયરામાંથી રૂખસત કીધો તાહારે તે રાણી આગલ જઈ પોતે દીઠેલા દઇતનો કુધલો રડયો હતો.

રાણી માહાબાનું જોકે દીનીઆરની વાતથી મનમાં હેબતી હતી, તોયપણ તેણીએ તેને મુરખ ગણી મટકારી કાહાડીઓ. ગમે એવા દુખના સોસવાટા જુવાકપર ફુંકે તોયપણ પોતે વચમાં પડી પોતાના ભરતારને ટાલ કરી આપવી એવો આ પતીવરતા બાનુંએ નીશચય કરેઓ. પોતાના ભરતારને માટે પોતાનો જાન ફના કરવો એવું આ સદગુણી રાણીએ મનથી ધારણ કરયું. પોતાની બેટી મેહેરખાનુંને તેની આજુજી ઉપરાંત પોતાના ઓરડામાં મેલી માહાબાનું પોતાના ખાવંદના હોકમ મુજબ જુદા પંથકીને લઈ અગાસી ભણી ચાલી. થોડાવારમા જુવાક તાંહાં આવી લાગો અને ભલી માહાબાનુંએ પોતાના એકરાર મારીને દીલાસો આપીઓ કે દીનીઆરનો દઇત માતર દીનીઆરના જ મગજમાં વસેછે.

જુવાકની આગરી પાછી ઠેકાણાસર આવી. તેનું મન પાછું ઈસથીર હાલતમાં આવીયું. જે પતીવરતા રાણીને તે પોતાની ગોદમાંથી હાંકી કાહાડવાપર લગભગ હતો; જે વફાદાર ઓરતપર તે હર પલે ફીટકાર નાખતો હતો, જે પતીવરતા ધણીઆનીપર તે ધીકારથી જોતો હતો તે બાંનું જાહરે તેની ઉપર અપમાનને બદલે ઉપકાર કરતી હતી, ધીકારને બદલે પેઆરની નજરથી જોતી હતી, અને તીરાગને બદલે હરદમ તેની સોડ સાંખતી હતી, એવું, જાહરે કંગાલ જુવાકે જોયું તાહારે લજાથી તેહેના આંખના પાપણ વીચાઈ જવા લાગાં અને તે જમીનપર નીચું મસતક કરી પોતાની જાલમી જુવાકીપર પસતાવો કરતો ઉભો. ખરી મોહોબતનાં ફુંવારા તેના આંખમાં ફુટવા લાગા અને પશેમાનીનાં ગારમાં તે ગરક થઈ ગયો. પણ સેતાન પાછો પોતાનો ફરેબ રમવા લાગો. બેહેસતની સડક ભુલી જુવાક પાછો દોજખને વાટે પડયો. ફરેસતાઓની ફરમાસ છોડી સેતાન સાથ સંપીલો તે થયો. બદીનાં મોજા તેહેનાં રૂહદયમાં જોસથી ઉછાછલો મારવા લાગા. ફરેસતાખસલતની માહાબાનુંને નરમ જોઈ પેટની ગરદનપર કસાઈની છુડી મેલવા તે તઈયાર થયો. માહાબાનુંને તલાક આપી પરીચેહેર સાથે નેકા કરવા એવા દોજખી વીચારો જુવાકનાં મનમાં ભમવા લાગા. માહાબાનું માહારા હોકમને તાબેએ થશે એમાં કશો સંધે નહી એમ જાલમી જુવાક મનમાં મલકાવા લાગો. પણ પાછો રંગમાં ભંગ થયો અને ગમતમાં ખલલ પડી. તેની શુધ ઠેકાંણે આવી કે પરીચેહેર કશે જડતી નથી. મેહેલનાં દરેક નાકાંપર તેણે પોહોરાગીરોની હાર લંબાવી અને કોઈને પણ અંદર યા બાહાર જવા માટે સખત બંધી કીધી. પેલા જુવાન ખેડુતને અગાસીની પાસેનાં એક ઓરડામાં બંધ કરી સવારે તાહારી ખબર લઈશ એમ કહી ગજવામાં કુંચી મેલી જુવાક ચાલતો થયો. તેણે પોતાનાં નોકરોને રૂખસત આપી અને માહાબાનુંને માતર ડોકું હીલાવી નમીને જાલમી જુવાક પોતાનાં સેતાનીઅતી વીચારોમાં મસગુલ થવા પોતાનાં ઓરડામાં એખલો ગયો.

ઓરતોની મીજલસ.

ભાશાણ ૧૮ મું.

બચાંને છોરવીયા પછી શું ખોરાક આપવો ?

ગયા ભાશાણમાં બચાંને કેવારે છોરવવું અને છોરવતી વખતે શું સંભાલ રાખવી તે વીશે કહી સંભલાવીયું હતું. આજ દીને બચાને છોરવીયા પછી શું ખોરાક આપવો જોઈએ તે વીશે થોડુંએક જણાવવા માંગુંછું.

૧. બચાંને છોરવીયા પછી હાથનો બનાવેલો ખોરાક દુધની સાથે મેલવની કરીને આપવો.

પેહેલાં ખોરાક પતલો આપવો, પછી આસતે આસતે ઘટ આપતા જવું.

૨. ઈંડાં પણ હવે કાંમમાં લાવવાં.

ઈંડાંને બે મીનીટ ઉકલતાં પાંણીમાં મુકીને કાહાડવું; પછી અરધી કામી અને અરધી બંધાયલી સફેદી દારને મારવવું; પછી તેમાં પાંણી અને થોડી ખાંડ નાખવી અને તે દુધને બદલે વાપરવું.

૩. એ વખતે તરકારી પણ વાપરવા માંડવી.

બચ્ચાંને માટે પટેટા ઘણા સારાછે. પટેટાને છોલીયા વગર ભઠીમાં ભુંજવા, તેથી તે સઘલો આટા જેવો બસમ થઈ જશે. પછી છોલીને તેમાં માંખન, દુધ, મલાઈ, ગરેવી, અને જરા નીમક નાખવું અને બચ્ચાંને ચમચા વતી ખવાડવું. જો પટેટા બરાબર બનાવવામાં આવેતો સઉથી નાહાના બચ્ચાંને પણ વગર અડચણે આપાઈ શકાયેછે. પટેટાને ઉપલી રીત પરમાણે ભુંજ્યાથી આરારૂટની મીસાલેજ ભુકો થઈ જાયેછે. એ આટાને દુધમાં અથવા સુપમાં મેલવીને પણ આપાઈ શકાયેછે.

ગાજર એક ઔંસ સારીપેઠે છોલવાં, તેમાં બે કપ થંડું પાંણી નાખવું અને બાર કલાક સુધી એમ રાખી મેલવું; પછી પાંણી કાહાડી નાખવું અને બાકીનું ગાજર માહેથી નીચવીને કાહાડવું. એ પાંણીમાં બીસકીટનો ભુકો અથવા આરારૂટ નાખવો અને ચુલા ઉપર થોડી આંચે ગરમ કરવું; ઉકાલવું નહી; પછી તેમાં થોડી સાકર નાખવી. એથી ઘણો કુવતમંદ ખોરાક બનેછે. જો એથી પેટ આવેતો આપવું નહી.

૪. બચ્ચાંને પછવાડેની દહાડ આવે નહી તાંહાંશુધી મતનનુ ખાનું આપવું નહી.

જારે પાછલા દાંત આવવા માંડે, તારે ચીકન, મતન અથવા કીડ (હલવાન) નો શેરવો બનાવીને આપવા માંડવું.

એક રતલ કીડ લેવું, તે માહેથી ચરબી કાહાડી નાખવી અને હાડકાં પણ કાહાડી નાખવાં. તેનો ખીમો કરવો. તેની ઉપર એક પૈંટ પાંણી નાખવું અને બે તરણ કલાક લગી રેહેવા દેવું; પછી આસતે આસતે ઉકાલવું, પછી એક બે મીનીટ ખુબ ઉકલીયું એટલે કપડાએ ગાલવું અને તેમાં પુરતું નીમક નાખવું. એ પરમાણે હમેશા શેરવો બનાવવો જોઈયે.

પેહેલેથીજ ઉપર ગરમ પાંણી નાખીયાથી અથવા પેહેલેથીજ ઉકાલીયાથી માસ જડ થઈ જાયેછે અને પછી જેટલો જોઈયે તેટલો કુવતદાર શેરવો મલતો નથી. થંડું પાણી મતનનો જે કસ છે તે સઘલો કાહાડેછે, કે જે ગરમ પાંણીથી બનતું નથી. મતનનો શેરવો બચ્ચાંને દાહાડામાં એક બે વખતજ આપવો; વધારે વખત આપીયાથી નુકસાની થાયેછે.

આસતે આસતે શેરવો ઘટ બનાવીને આપવો. જો શેરવો માફક નહી આવેતો મતનની સઘલી ચરબી કાહાડીને તેનો ખીમો બનાવીને રોસત કરવું અને તે જરા જરા આપવું.

ભુંજેલો અને આખો માશનો ખોરાક બચ્ચાંને કદી પણ આપવો નહી.

૫. એ પછી આસતે આસતે પાંઉનું પુડીંગ, તેમાં ઈંડાં નાખી બનાવીને આપવું.

૬. એ વખતે માખન રોટી સાથે આપવાની જરૂરછે.
માખન ઘણું સોજું હોવું જોઈએ.

૭. ચાવલ દાલ પણ આપવા.
ચાવલ સારીપેઠે ચરવા જોઈયે.
કરી, મસાલો, લસન, કાંદા, એવું આપવું નહી.

સાધારણ ઠગાઈ.

સવાદ અને ખુશબો.

સુંઘવાની અને ચાખવાની ઈંદરી, એટલે નાક અને જીભ, વારેઘડીએ ઠગાયેછે. નાક અને જીભની વચ્ચે ઘણો સંબંધ હોયેછે. જો સરકમથી અથવા બીજા કારણોથી નાક બંધ થઈ ગયું હોયેછે, તો સવાદમાં મોહોટો ફરક પડી જાયેછે; સઘલી જાતના ફરૂટોનો સવાદ એક જાતના ઈતર ઊપર આધાર રાખેછે, અને જો નાક બંધ થઈ ગયું હોયેછે, તો ફરૂટોનો ખરો સવાદ લાગતો નથી; જાણે કે ફરૂટનો ઈતર પેહેલાં નાંક ઊપર અસર કરેછે અને તે અસર પછી જીભ ઊપર લાગેછે. એક બીજી અજમાયશ કરીયે. જો નાકને હાથે ચાંપીને દાબીએ અને પછી તજને ચાવીએ, તો તજનો સવાદ મુદલ લાગશેજ નહી, પણ જાણે લાકડાંનો કટકો ચાવતા હોઈયે એવું લાગશે. વલી વારેઘડીએ જોયું હશે, કે બચ્ચાંને દવા પાનાં મા બાપ તેનું નાક બંધ કરેછે તે એવી મતલબથી કે બચ્ચાંને દવાનો વાસ નહી આવે અને બચ્ચું દવા જલદીથી ગલી જાયે. આપણે પણ દવા પીતી વખતે તરત નાકને બંધ કરીયેછ; કાંયેકે જો દવાનો વાસ પેહેલાં નાકમાં જાયેછે તો દવા પીવાને મુશકેલ પડેછે; પણ જો નાક પેહેલાં બંધ કીધું હોય અને પછી દવા પીધી હોયતો વગર સવાદ લાગવે જલદીથી પીવાઈ જાયેછે.

વલી જો તરેહવાર અને એક એકથી ઊલટા સવાદની ચીજો એક એક પછી વગર ઢીલ ચાખી હોયે, તો થોડાવારમાં સમજ નહી પડશે કે કઈ ચીજનો સવાદ લેવામાં આવેછે. જો આંખ મીચીને દુધ અને પોરટ વાઈન એક એક પછી તરત ચાખીયે હોયતો થોડા વખતમાં દુધ અને પોરટ વાઈનનો સવાદ ભેલાઈ જશે અને સમજણ નહી પડશે કે તે દુધ કે પોરટ વાઈન ચાખેછે. થોડીએક મુદતની વાત ઊપર મુંબઈમાં એક પરોફેસર બુગ્રેલ નામનો શખસ મેસમેરીજમનાં ઠગાઈ ભરેલા ખેલ બતલાવતો હતો. તે એવું કેહેતો હતો, કે મેસમેરીજમથી તે માણસની જીભને એવી કરી મેલે, કે તે પારખી નહી શકે કે તે દુધ પીએછે કે પોરટ વાઈન. અલબત થોડા વખતમાં પીનારને દુધ અને પોરટ વાઈનમાં સમજ પડી શકતી નહી હતી, અને તેથી લોકોનાં મનમાં મેસમેરીજમનાં ખરા

પણા વીશે કાંઈ શંક રેહેનો ન હતો. પણ જે અખત્રો મેસમેરીજમને બાહાને તે કરતો હતો, તે કાંઈજ નહી પણ જીભની પોતાની ખુબીથીજ થતો હતો.

જીભની એવી ખુબીને લીધે આપણા ખાનાં ઊપર કંઈ ચીજો એક એક પછી સવાદીશટ લાગે એવી રીતે ખાવી જોઈયે, તે જાણવાની જરૂરછે. આપણું ખાનું પકાવતાં કેવી ચીજો સાથે મેલવવી જોઈયે કે જેથી ખાનું શવાદદાર બને તે પણ જાણવું જોઇયે. એ વીશેનો હુનર જેવો ઈંગરેજ અને ફરેંચ લોકોમાં હાલ વધી ગયેછે અને પુરાપણામાં આયેલોછે તેવો કોઈ પણ દેશમાં જોવામાં આવતો નથી; અને એ બાબદમાં તેઓ આપણા દેશીઓ ઊપર ખરેખર સરદારી ભોગવેછે. હીંદુ લોકોમાં એ વીશેનું કાંઈ પણ સાન નથી. પારસી લોકો ઈંગરેજને નકલ કરીને રાહા ઊપર આવતા જાયેછે તે જોઇને ખરેખર હરખ ઊપજેછે. ખાનું કેવી રીતે પકાવવું અને કેવી રીતે ખાવું એ એક કોમની મોહોટાઇ અને સુધારાપણું દેખાડેછે.

વલી નાક ઊપર જારે પુશકલ વાસની અસર થાયેછે તારે તે સુમ થઇને તે વાસને પીછાની શકતું નથી જે લોકો અતર અને બીજી ખુશબો લેઇને ફરેછે તેની લેહેજત તેઓ પોતે ભોગવી શકતા નથી, પણ તેની અસર બીજા લોકોને માલમ પડેછે. ગુલાબનાં બાગમાં માલીને તેની ખુશબો માલમ પડતી નથી. ખુશબોની લેહેજત કોઈ કદાચ અને થોડાજ વખતમાં અને દુરથીજ લેવાનીછે.

⸻

લાએકીવાલી ઓરત—"બેહેન મારથા બીજેટ."

ફરાસ દેશના બેસાનશન નામના શેહેર આગલ પોરાએસા નામનુ એક ગામડુ છે તાહા આ નીચે લખેલી હકીકત બની હતી.

"જો હમારા ચહડેલા ૧૦૦ ક્રાઉન કાલ સાંજમાં તહુમે હમારા સરાફને નહી ભરો જયોતો તહમારાં હાલાં જનાદસતોથી બાહાર ફેકી નાખીશ." એવી ધમકી એક દીને એક ઉઘરાની કરનાર પોતાના સેઠ તરફથી એક ડોસીને આપતો હતો. પેલી ડોસી બે હાથ જોડી તેની આગલ આજીજી ગુજારતી હતી કે "હે સેઠ હમારીપર દયા કરો. આજ ચચાર માસ થયા માહારો ધણી ખાતરે પડેલોછે તેના હાલ શા થશે!" પેલો ઉઘરાની કરનાર નરમાશ પકડી બોલીઓ કે "મેડેમ બીજેટ એ વાત માહારા હાથમાં નથી. માહારા સેઠનો કાગલ હીંયાં આવવાની વકીછે અને મહુને શઘલો હસાબ તેની આગલ રજુ કરવો જોઇયે. તહમારે ખાતર શું હું માહારી નોકરી ગુમાઉં? હું પણ તહમારા સરખો મુફલેસ છું." બીજેટ આકાશ તરફ આંખો ફેંકી બોલી કે "એ પરવરદેગાર ગરીબે વાલી તું હમારી મુશકેલ આશાન કરજે, માહારા દરદી ભરથારનું તથા માહારાં નાના બાલકોનું કાલે શું થશે!" એમ કહી તે પોતાની ઝુંપડીમાં દાખલ થઈ અને કબાટ ઉઘાડી એક પાંઉનો ટુકડો પોતાની દસ વરસની મારથા નામની છોકરીને ફેંકયો: "લે મારથા આજે તાહારે માટે દુધભી નથી ઇથા માખણ પણ નથી. આ પાંઉના કટકાપરજ ગુજરાન કર" એમ બોલતાં માડમ બીજેટની આંખોમાંથી આંસુની ધાર ચાલવા લાગી; મારથા બોલી કે "મા દુધ ઇથા માખણ નથી તેની શું પરવા છે? પણ મા તહમે આજે દીલગીર કેમ"? મા બોલી કે "દીકરી મહને પુછ ના. ભલી માહારી જીંદગી. તાહારી કાકીએ એક કેક મોકલાવીયું છે તે તાહારી બેહેનો તથા ભઇયોને નીશાલે જઈ વેહેંચી આવ." મારથા પોતાનો હીસો ખાધા વગર હાથમાં જમીન થઈ, કુદતી કુદતી પોતાની માની રજા લઈ નીશાલ ભણી ચાલી. મારથાને વાટમાં એક લશકરની ટુંકડી મલી જે કેટલાએક બંધવાઓને બેડી ચોકી લઈ જતી હતી. એટલામાં એક બંધવો જમીનપર થાકથી પડી ગયો અને મારથા તરત તેની તરફ દોડી જઈ બોલી કે "એ ભલા માણસ તુને શું છે?" તે બેપુપ સીપાઈએ જવાબ દીધો નહી પણ તેનો એક સાથી જે થોડી ફરેંચ ભાશા જાણતો હતો તે બોલીઓ કે "એ નાની છોકરી એ ભુખથી મરતતોલ પડેઓછે અને હમારા પણ સેડેજમાં એવાજ હવાલ થશે." મારથા પોતાની ટોપલી ઉઘાડવા જતી હતી, પણ તરત તેણીને વીચાર આવેઓ કે શઘલું કેક કાંઈ માહારૂં નથી. પણ તેણીએ એક કટકો ભાંગીને પોતાનો જે ભાગ હતો તે પેલા સીપાઇને સવાધીન કીધો. એટલામાં બીજા શઘલા બંધવાઓએ પોતાના હાથ લંબાવીઆ. બચી મરથાના દીલમાં દયાનો આવેસ સળગેઓ. તે વીચારવા લાગી કે ઓ ઈશવર આ વખતે માહારાં ભાઈઓ અને બેહેનો હોત તો આ લોકોની ભુખ કેવી મટે! મા કદાચ માહારી ઊપર દીલગીર થાય, પણ જે થાએ તે ખરૂ એમ કહી મારથાએ શઘલું કેક પેલા બંધવાઓને વેહેંચી આપીયું. તે અંતે બોલી કે "મેં પોતે આજે સકુવારનું કાંઈ ખધું નથી અને હવે માહારી પાસે તમુને આપવાનું બીજું કાંઈ રહ્યું નથી, નકીતો કે હું મોટી ખુશીથી તમુને તે પણ આપતે." આ બોલ શાંભલી તે લશકરનો ફરેંચ સરદાર મારથા પાસે આવેઓ અને હસવા ખાતર દમ ભરાવીને બોલીઓ કે "ઠીક છોકરી ઠીક આપણા દુશમનોની સામે આવી રીતે લડીએ કે!" મારથા ગભરાઇને બોલી કે "શું સાહેબ એઓ આપણા દુશમનછે! એઓતો ઘણાજ ભુખાછે."

"હા પણ એઓ ઈંગરેજ લોકછે, અને ઈંગરેજો આપણા વેરીછે."

"જાહરે સાહેબ મેં એઓને કેક આપીયું તાહારે એઓ દોસતછે કે દુશમનછે તે વાસતે મેં મુતલગ વીચારખી કીધો નહી હતો."

પેલા સરદારે મારથાનો હાથ ઝાલેઓ અને કહયું કે "છોકરી આજે તેં નાસતો કીધોતો કે ?"

"નહી સાહેબ."

"તાહારેતો તું ઘણીજ ભુખી હોશે ?"

"મહને સાહેબ ભુખે રેહેવાની તએજછે."

"તાહારે શું તાહારી માએ તુંને ભુખી રાખેચ ?"

"નહી સાહેબ માહારાં માએ એવા દયાલુછે કે પેહલાં હમુંને ખાવાનું આપેછે અને કટકો કોર વધેતો પોતે ખાએછે."

એટલામાં પેલો સરદાર કોઈ સાથે વાતે પડયો અને મારથા ખાલી ટોપલી લઇને નીશાલે જયાને બદલે પાછી ઘર તરફ ચાલી. મારથાને રસતામાં તરેહવાર વીચાર આવવા લાગા. રખેને તેની મા તેની ઉપર ક્રફા થાય તેનો અંદેશો કરતી કરતી તે પોતાની જુપડીમાં આવી લાગી. પણ તેની માની જુપડીમાં ભારે ધોંગાટ ચાલતો હતો. તેનો મરતતોલ બાપ ખુરસીપર બેસી ડચકાં ખાતો હતો, અને તેની મા થોડાક પઈસા ગણવામાં મસગુલ હતી અને તેની આંખોમાંથી આંસુ દવની માફક ટપકતાં હતાં.

"અરે માએ શું બીનાછે", એમ કહી મારથાએ પોતાનાં નાતવાન હાથ તેની માની ગરદનપર નાખેઆ. તેની મા બોલી કે "બેટી આપણી ધુલધાની થઈ ગઈછે અને હવે પછી આપણને રસતામાં પડી ભીખ માગવી પડશે."

મારથા બોલી કે "અરે માજી નહી તહમારે સારૂં હું કામકાજ કરશ. બોલો માએ એમ કાંએ ?"

માડમ બીન્જટ બોલી કે "બેટી આપણા ઘરધણી લારડ વેરેનનું આપણી ઉપર ૧૦૦ કરાઉનનું ભાડાંનું લેહેણું નીકલેછે અને તેથી આપણા હાંલ્લાં કાલે રસતામાં કાહાડી નાખશે."

મારથાનો બાપ ચીરડાઇને બોલીઓ કે "કેથેરાઇન આ છોકરી આગલ એવી એવી વાતો કરેછે તે કરતાં રાંધનીમાં જઈ રાંધેતો વધારે સારૂં."

માડમ બીન્જટ બોલી કે "પેપારા ભરથાર રાંધણીમાં હવે કશું કામ રહયું નથી. તહમે સેરવો પીઓ કેની ?"

"મેંતો પીધો પણ તાહારૂં અને છોકરાંઓનું કાંઈ કીધું ?"

"માહારી બેને આજે એક કેક મોકલીયું હતું તે છોકરાંઓએ ખધુંછે, અને મનેતો આજે ખાવાની મુતલગ રૂચી નથી." મારથા કેકનું નામ શાંભળી સફેદ ફુક સરખી થઈ ગઈ, અને તેનાં નાના હાથ થરથર કાંપવા લાગા. એ ઉપરથી મારથાનો બાપ બોલીઓ કે "જો આજે મારથાએ પોતાનું ખાવાનું કોઈને બખશીશ કીધું નહી હોયતો હું કેહે તે કરી આપું."

મારથા રડી પડીને બોલી કે "બાવા—માએજી—મને મારશોના. રસતામાં મહને કેટલાએક ભુખથી મરણ શાંહે આવી પહેલા બંધવાઓ મલીઆ અને તહમે વારેઘડીયે મહને કેહેતાં હતાં કે ભુખીયાની ભુખ ભાંજીએ અને તરસીયાની તરસ મટાડીયે તેથી શઘલું કેક મેં તેઓને હવાલે કીધું હતું."

માડમ બીન્જટ વીચાર કરવા લાગી કે આજે માહારાં બીજાં છોકરાં શું ખાશે તેથી તે ચીરડાઇને બોલી કે "ચેરો છોકરી તેં શઘલુંજ કેમ આપી દીધું ? આપણે આ પશોબી વીચાર રાખવો જોઈયે."

મારથા બોલી કે "માજી ચલીઆંઓનેબી તેઓનો ચારો મલેછે તો શું આપણુનેજ ઈશવર મદદ કરશે નહી ?" મડમ બીન્જટ પોતાની ભલી છોકરીની દયાપર હરખાવા લાગી. તેણીએ તેને પેટમાં ચાંપી અને તરતજ તેને એક સેરવાનું કપ પીવા માટે આપીયું. બાકીનો સેરવો બીજાં છોકરાંઓ માટે વાટકામાં ઘાંકીઓ, પણ માડમ બીન્જટે પોતે એક ટીપું પણ મોહપર મેલીયું નહી; તેથી મારથા બોલી કે "મા તહમે શું ખાશો ?"

બીન્જટ બોલી "દીકરી મહને ખાવાની ભુખ નથી."

મારથા બોલી "મા તહમારી રજા હોયતો બે કલાકમાં હું પાછી ફરસ."

"મારથા તું કાંહાં જાયચ ?"

"મા હું આવું નહી તાંહાંશુધી મને મેહેરબાની કરી પુછશોના."

મોનશીઓર બીન્જટ બોલીઓ કે "કેથેરાઇન એને જવા દે. હું ખરૂં કહુંછું એ કોઈ આજારી માણસોની માવજત કરવા જાયછે. જા મારથા જા બેટી ખોદા તાહારૂં ભલું કરશે."

મારથા એક બીજી ઝુપડીમાં ગઈ અને એક બુટી ડોસીને નમીને સલામ કરી બોલી કે "શી ખબર માડમ સાઈમોની ?"

માડમ સાઈમોની બોલી કે "આવ મારથા બીન્જટ આવ શી ખબર ! કેમ હમણા કાહાં નીકલીચ ?"

"કોલસા તરફ માડમ."

"હ હઃ આજે લારડ વારેન હમારો સેઠ આવેઓ તેથી આતસબાજી થવાનીછે તે જોવા જવા તું નીકલી હોશે ?"

"નહી માડમ હું તેની મુલાકાતે જાઉંછું."

"ગાંડી છોકરી શું આજને આજ તાહારી સાથેજ તે વાત કરશે ?"

મારથા દીલગીર થઈને બોલી કે "તાહારે બીજો શું ઉપાય ?"

"શું લોરડ વારેન સાથે તુંને કાંઈ કામછે ?"

હા માડમ ઘણુંજ એક અગતનું કાંમછે. પણ ઓ ખોદા આ શું સામા ખુબસુરત બે છોકરાઓ આવેછે ! એ ઓનો પોશાક શું સરસછે ?"

"હા હા, મારથા એજ લોરડ વારેનના છોકરાં એ ઓનેજ મેં દુધ ખોલાવી મોટાં કીધાં છે" તરતજ એક છોકરો અને એક છોકરી 'સાઈમોની સાઈમોની' એમ બુમ પાડતાં આવી લાગાં. છોકરો સાઈમોનીને ગલે વલગીને બોલીઓ કે "હમારૂં કેક કાહાંછે ?" છોકરી હરખથી પોતાનો જભો દેખાડીને બોલી કે "સાઈમોની બાવા કેહેછે કે આ જભાના ૧૦૦ કરાઉન બેઠાં". મારથા મનમાં વીચારવા લાગી કે "ઓ ઈશવર માહારી પાસે આવો એક જભો હોયતો હાલ હમારી કેટલી મુશીબત ટલે!" પેલી છોકરી મારથાને જોઇને બોલી કે "સાઈમોની આ છોકરી કોણ અને એ રડેછે શા માટે ?" સાઈમોની બોલી કે "બેટી

ઓને ગીરદેશીમાંથી મોકલા કરવા મારથાએ પોતાની સઘલી અશકેઆમત ઓહી દીધી હતી. દરરોજ તે ૨૦૦૦ પુરૂશોને સેરવો પાતી. આવી ભલી રીતે પોતાની નેક જીંદગી ગુજારી બેહેસતના અંમરત ચાખવાને માટે બેહેન મારથા ૨૯ મી મારચ ૧૮૨૪ ને દીને ૭૬ વરસની લાંબી ઉમરે મરણ પામી.

એક ગરીબ જુંપડીમાં ઉપરેલી છોકરી જેની પાસે ખાવાને પણ સુકો ટુકરો જડયો મુશકેલ તે હાતમં સરખાં દીલથી ગરીબોને નુવાજેશ કરે એ અતીઘણું વખાણવા લાયકછે. ગરીબોની પરવરશી કરવા માડમ બીજેટ સરખી પાંચ બાઈ હોયતો લખો ગરીબોની હાય નરમ પડે. એખલપેટાપણું કરી આપણાજ જીવને સંતોશ આપવો એમાં મોટાઈ નથી પણ આપણો અરથ તોડી પારકાઓનું ભલું કરવું તથા તેઓની મુશકેલીઅત પાર પાડવી એમાજ ખરી મોટાઈ, એમાજ ખરી નેકીછે. પુશકલ દોલત સંગરી તેને પેટીમાં જોયા કરવી તે કરતાં ગરીબોની હાય મટાડવી ઓર બેહેતરછે. સેવડા બરાહમણોને આપવા કરતાં તથા દેવદેવીઓને અરપણ કરવા કરતાં ભુખીયાની ભુખ ભાંજવી તથા તરસીયાઓની તરસ મટાડવી એમાં વધારે ઉદારતા, વધારે સખાવત અને વધારે પુનીયછે. બંગાલમાં જે દુકાલ ચાલેછે તેની કેટલાં વાચનારાઓને કદરછે ! જો મારથા બીજેટ સરખી ઉદાર સીઓ હીંદુસતાનમાં હોયતો આ ગરીબ બંગાલીઓનું કેટલું દરદ મટે ?

મારથા બીજેટ કેવી આશ આરામથી પોતાની ઘોરમાં સુતી હશે ? તેના જીવને નહી હશે અફસોસ કે નહી હશે હાય, પણ બેહેસતની અંદર તે પોતાનો મુકામ કરી પોતાના રૂડાં કરમના રૂડાં ફલ ચાખતી હશે.

બાઈઓ મારથા બીજેટ પરથી તહમે રૂડો ધરો લ્યો. એખલપેટાપણું દીલમાંથી તરક કરી સખાવતનો હાથ હંમેશં ગરીબોપર લાંબો કરો, કે તેથીજ કરી તહમુને કેઆમતનું સુખ મલે.

દક્ષીણ માહાસાગરમાં બરફના તરતા ડુંગરો વચે માહારાણી વીકટોરીઆની મનવાર હીમાલાયા.

બરફથી સરવે કોઈ વાકેફ હશે. હીમથી કરી જે પાણી પથર સરખું જમી જાયછે તેને બરફ કેહે છે. મોટા મોટા સરોવરો ચોકસ વખતે દુનીયાનાં ચોકસ ભાગોમાં બંધાઈ જાયછે અને તેઓની ઊપરથી લશકરના લશકર ગેદલ પેદલ સાથે પસાર થઈ ગયાં છે એવું આપણે સાંભલીયુંછે. હાલ વેલાયત દેશમાં એક સરોવર બંધાઈ ગયો હતો તેની ઊપર સેંકડો પુરૂશો "ઈસકેટીંગ" ઈઆને લોહાડાંના જોડા પેહેરી સરી જંવાની કસરત કરતાં હતાં; તેવામાં અકસમાત રીતે બરફ પીગલી ગયું અને ઘણાંએક મંરદો તથા ઓરતો તથા બાલકો પાણીમાં દુબી મરણ પામેઆં, પણ જેમ શરોવર બંધાઈ જઇ બરફના ખેતરો થાએછે તેમ બરફના ડુંગરો વીશે શાંભલી વાંચનાર અચરત થશે. મોટા મોટા પાહાડોના શીખર હંમેશ બરફથી ઢંકાઈ ગયલા રેહેછે. ઇટલીના આલપસ પરવતો તથા ઊતરદરૂ તરફ બરફ એટલું તો જમાવ થઇ જાયછે કે પાહાડોની ઊપર બરફના પાહાડો દીઠામાં આવેછે. એ બરફના પાહાડોને 'એવેલાંચીસ' કરી કેહેછે. જે મુસાફરોએ 'એવેલાંચીસ' જોયાછે તેઓ કેહેછે કે વારે ઘડીયે પવનના સપાટાથી એ 'એવેલાંચીસ' પાહાડની ઊપરથી ગગડતા ગગડતા નીચે આવેછે. એ વેલાનો દેખાવ જેઓએ જોયો નહી હોય તેઓના ખેઆલમાં ઊતરી શકેજ નહી. કોઈ કોઈ વખતે એ બરફના પાહાડો એકપર એક પુશકલ તુટી પડેછે અને તેના અવાજોથી મકમ મુસાફરોબી બીહીકથી અધમુવા થઈ જાયછે. ગાય ઘોરો ઈઆ આદમીઓ જો એ પાહાડોના સપાટામાં આવી જાએછે તો તેઓનો ચુરેચુરો થઇ જાયછે. 'આવેલાંચીસ' વારે ઘડીયે પાહાડને મથાલેથી ઢલતા ઢલતા આવી દરીયાની અંદર જોસથી પડેછે એથી કરીને દરીયાની અંદર સફેદ તરતા પાહાડો વારેઘડીયે વાહાણવાલાઓની નજરે પડેછે જેનું આબેહુબ ચીતર આ પાસેના સફાપર જોવામાં આવશે. જે દરીયો દેખાયછે તે દક્ષીણ પાસીફીક માહાસાગરછે, અને જે સફેદ તરતા ડુંગરો દેખાયછે તે પાહાડના શીખરપરથી ગગડેલા બરફના 'આવેલાનચીસ' છે, વચોવચમાં એક ઈસટીમર નજરે પડેછે તે માહારાણી વીકટોરીઆની મનવાર 'હીમાલાયા' છે. કોઇ વખતે દરીયાનો જોર ઘણોજ જબરદસત હોયછે તથા તોફાની પવન બહુ જોરથી ફુકેછે તાહારે વાહાંણવાલાઓ બે ડુંગરોની વચે પોતે ભરાઈ જાયછે અને બંદર હોય તે માફક સહી સલામત પડી રેહેછે. પણ કોઈ વખતે એ બંદરો સતીયાનાશ વાલેછે. પવનના જોરથી અથવા પાણીનાં વેહેથી બે બરફના ડુંગરો એકમેક સાથે જોસથી અફડેછે અને જે વાંહાંણ કમનસીબે વચમાં આવી જાયેછે તેઓના કટકે બુકલા કરી નાખેછે. બરફના ડુંગરો જોવાની કોઇ બાઈ હીંમત કરશે ?

કાનેરીના ગોફાઓ.

જો કોઈ મુસાફર મુંબઇ તરફ આવીને પુછે કે અતરે જોવા લાએક જગાઓ કઈ કઈછે, તો બીજી જગાઓના નામ દેતાં તમો કાનેરીના ગોફાઓનુ નામ આપવાને ભુલનાર નથી. મુંબઈની ઊતર દસાએ મુંબઈ કરતાં મોટું છાસટીનુ ટાપુ આવેલુંછે, અને તે ટાપુના ઊતર ભાગ પર વીઆરની ખીન તથા થાનાની વચે જે ઊંચી ટેકડીઓ આવેલીછે તેઓને કાનેરીની ટેકડીઓ કરીને કેહેછે. તેઓની હેઠવાઈએ તુલસી નામનુ એક નાઘલુ ગામડુછે તે સીવાએ તીઆં બીજી વસતી જોવામાં આવતી નથી. ટેકડીઓના મથાલાં સકત પથરાના બનેલાંછે, અને તે પથરામાં આગલા જમાનાનાં ઘણાએક ગોફાઓ તથા પાણીની કુંડીઓ કોતરી કાહાડેલી જોવામાં આવેછે.

આ ગોફાઓનુ બએઆન કરીઆની આગમજ તેઓ તરફ જાવાના રસતા વીસે બે બોલ બોલીએ. એપરેલ મહીનાની છુટીના દાહડા છાસટી તરફ ગુજારવાના ઠરાવ મુજબ હું અને મારા બીજા તરણ મીતરો કોરેલ તરફ ગએઆ હતા. કોરેલ મધે મરહુમ સેઠ ધનજીભાઈ કાંમાજીના સુંદર મકાનમાં એક દીવસ રેહેઆ પછે બીજે દાહડે બરી બાંમદાદને વખતે હમો બાંડુપ ગએઆ, અને તીઆંથી ગાડામા બેસીને આસરે એક માઈલ સડકનો રસતો કાપીને પછે ઘધેરને રસતે કાનેરી તરફ ચડવા માંડીયું. બાંડુપથી કાનેરી જવાનો રસતો કઠેણછે, પાછલથી જાનવામાં આવીયુ કે ભાંડુપને બદલે મલારથી જવું વધારે સેહેલ છે, અને આએ વાત જો હમોને ખબર હતે તો જરૂર મલાર તરફથી જાતે. જાહેર સડક છોડીઆ પછે થોડાંએક ખેતરો ઓરંગીને એક નાઘલો ટેકરો ચડીઆ કે આપણે વીઆરની ખીન આગલ જાઈ પોંચીએછે. વીઆરનું સોવાંમનુ સરોવર પાછલ મુકીઆ પછે ટેકડીઓ ઊપર ચડતાં જેઓ ગાડાંમા બેઠેલા હોએછે તેઓને એવાતો આચકા ખમવા પડેછે કે તેના કરતાંતો ચાલવું ભલું. આવી પાહાડી જમીન ઊપર ચડવાનાં કામમા ગાડાં કરતાં ટટુ હોએતો વધારે સારાં.

આએ મીસાલે લગભગ ચાર કલાક ઊપરની સકત મંજલ કાપીઆ પછે કાનેરીના ગોફા દીસવા લાગા. અરેથી રસતો એવોતો સાંકડો તથા ચહેરાંનનો મલીઓ, અને તે સાથે આસપાસ ટરંમદાં, વાંસ તથા બીજી જાહાડીઓની એટલીતો અડચણ નડવા લાગી કે તીઆંથી ગાડાં વધારે આગલ ચાલી સકીઆં નહી, તેથી તેમને નીચે રાખીને હમો ઊપર ચડીઆ.

કાનેરીના ગોફા ઘણાએક મુસાફરો જોઈ આવીઆછે એટલુજ નહી, પણ ફોટોગરાફીના હોનરની મારફતે તેઓના સુંદર ચીતર લેવાએલાંછે તથા તેઓ વીસે તુલેતવીલ બએઆન પણ થાઈ ચુકુંછે માટે તે બાબદ ઊપર અતરે લંબાનથી લખવું મોકુફ કરીએછે. માતર સાધારન નજરે જોતાં એ ગોફાઓ કેવા દીસેછે તેનુ વરણન અતરે આપીએછે. પેહેલો ગોફો કે જે ઊપરના બીજા સરવે ગોફાઓથી મોટો તથા સારોછે તે એક મોટુ દીવાંનખાનુછે. ખંડાલા અથવા લાંનોલીની પડોસમા કારલાના ગોફાછે તે ગોફાનું દીવાંનખાંનું અને કાનેરીનું દીવાંનખાંનું ઘણેએક દરજજે એક બીજાને મલતું આવેછે. ગોફાની બાહેરની બાજુએ પાંણીના ટાંકાંછે કે જેઓમાંના કેટલાંએકો મધે મીઠું તથા સફાઈદાર થંડું પાંણી એકઠું થાઈ રહેલું હતું. ટાંકાં છોડીને અંદર જાતાં એક ઊઘાડો ચોક દીસેછે અને તે ચોકની પરોસમાંજ એક ઓટલોછે કે જેની બે બાજુએ રાખસી કદના બે પુતલાં દેવાલમાં કોતરી કાહાડેલાછે, તથા તેઓની આસપાસ સંઘી બાજુએ સેંકડો નાઘલાં મોટાં પુતલાં તેઓનીજ મીસાલે દેવાલમાં કોતરેલાં દીસેછે. આ પુતલાંઓની કારીગીરી કાંઈ તારીફ લાએક નથી. તેઓનો દેખાવ એકજ સરીખો અને નીરજીવછે. આગલ જાતાં આપણે દીવાનખાંનામાં પેસીએછે. આ દીવાનખાંનું આપણી ટાંઉનહાલના મોટાં દીવાનખાંના જેટલુંછે, અને તેની આસપાસ પથરના ફરતા ઊંચા થાંભા આપેલા છે. દીવાનખાંનાને પેલે નાકે જમીન ઊપરથી એક ગોલ ગુંબજ બાંધેલો જોઈએછે અને તે સીવાએ તે મધે બીજું કાંઈજ નથી. આએજ દીવાનખાંનાની પડોસમાં બીજો એકનાઘલો ઓરડોછે, અને તેની દેવાલ ઊપર કેટલીએક મુરતીઓ કોતરેલીછે. આ ઓરડામાંથી પેહેલાં દીવાનખાંનામા હતો તેવો એક નાઘલો ગુંમજ જોઇએછે. ઊપર કહેલાં પેહેલાં અને સરવેથી મોટાં દીવાનખાંના મધે સાફ હવાનો આવજાવ જાહેજો નથી, તથા તે મધે વનવાગલાં ઊભાઇ જાએછે તેઓના છેર અને બીજી નજીસાઈથી એવીતો બદબો નીકલેછે કે તીઆં જાહાજેવાર ઊભુ રેહવાઇ સકાતું નથી. આદમીની અને આદમીના કાંમોની મોટાઈ,કી

આં રહી ? અગરજો કેટલાએકોનું મતછે તેમ આ ગો શુઆ કોઈ આગલા હીંદુ રાજાઓએ પોતાની ઈઆદ ગારી દાખલ કોતરાવેલાજ હોએતો જોકે તેઓને સ કત પથરમા કોતરી કાહાડેલાછે તોપણ જમાનાની વેં તી કરવતીએ તે પથરનેબી મટી જેવો પોચો કરી ના ખીઓછે કે જેથી સું આએ જગા પરના કે સું બીજી જગાપરના ગોશુઓ ભાગી ટુટી અવસથામાં આવી પ ડેલાછે. આવા ઊંચા પરવતને મથાલે પોલાદને પોક લ કરીને જે મકાંનો ઊઠાવીઆંછે તેઓમાં એકબી આદ મજાત હાલ વસતું નથી—જંગલી વાંનરા તથા આં ધલાં વનવાધલાં તેમના આજ સવતંતર માલેક થાઇ ને બેઠાંછે. જે લોકો પથરને સકત તથા ટકાઊ સમજી ને તેને પોતાની ઈઆદગારી સોંપેછે તે લોકોએ પોતા ની ભુલ કાનેરી, ધારાપોરી, તથા બીજા ગોશુઓ ઊ પરથી સમજી લેવી.

અવે આ ગોશુઓને ઈઆને કાનેરીના પેહેલા તબકકાને નીચે મુકીને એક નાધલી તથા સાંકડી પગ તીપર ચડીએછે તો બીજા તબકાપર જાઈ પોંચીએછે. હીઆંબી ઠેકાણે ઠેકાણે એકએકા ઓરડા, અને તે ઓર ડાની દેવાલો ઊપર કોતરાએલી કેટલીએક મુરતીઓ ત થા બાહેરના ઓટલાની બે બાજુએ તાજાં પાણીની બબે કુડીઓ જોવામા આવેછે. એ પરમાણે તબકે તબકે ઘણું કરીને એકજ ઘપના ઓરડા ઓરડીઓ, એકજ જાતના આકારોની મુરતીઓ, અને પાણીના ટાંકાંઓ છેક તે ટેકડીના મથાલાં સુધી જોવામાં આવેછે, અને તેઓમાનાં કોઈ કોઈ ઓરડાની ભીત ઊપર એકાત ત ખતી પણ દીસેછે. મથાલેના ગોશુઓની તખતીઓ વી સેનું બએઆન જરથોસતી અબીઆસ નામના ચોપા નીઆંમાં થાએલુંછે.

જોકે છાસટી મુંબઈ જેવી ગીચ વસતીથી જાહાજુ દુ ર નથી તોપણ કાનેરીના ગોશુઓ એવીતો એકાંત જગા ઊપરછે કે તીઆં કોઈબી આદમીની વસતી દેખાતી નથી. થોડુએકની વાતપર એક ભુખો જોગી અથવા બાવો તે મની રખેવાલી કરવા સારૂ મથારેના એકાત ગોશામાં પડી રેહેતો હતો તેબી હવે દીસતો નથી. ઊપરથી પા છા નીચે ઊતરતાં હમોને વાનરાઓની એક મોટી ફે જ મલી તે ફોજ કદાચ આ પુરાતન ગોશુઓને પોતા નો કીલો કરીને. પડી રહી હતી—ઊજર ગામમાં એ રફે પરધાંન.

શીરીનબાઈની કરકસર.

એક ઘરબારનું ચીતર.

શાવકશા પોતાની હાફીસને લગતું સઘલું કાંમકા જ કરીને થાકીને સાંજરે પોતાનાં મકાનનાં સુવાનાં ઓરડામાં એક કોચ ઊપર લેટેલાછે. થાક લાગાથી આંખોમાં ખુશ કેફ લાગેછે, તેવામાં તેની બાયડી શીરી નબાઈ ખુશ ચેહેરાથી ઓરડામાં આવી અને બોલી—

શીo—પેયારા શાવકશા !

શાo—કેમ શીરીન ! શુંછે ? (એમ કહીને પો તાની પાસે બેસાડી અને તેનાં બાલ સાથે રમવા લાગો.)

શીo—આજ વીસ રૂપીયાની ગરજ પડીછે ને આપશો ?

શાo—કાંયે નહી; કેમ શા માટે જોઈયેછ ? (એમ કહીને પોતાની કોઠલી માહેથી રૂપીયા કાહા ડી આપીયા.)

શીo—કાપડીઆનાં પઈસા રહ્યાછે તે કાલે સહવારે લેવા આવવાનોછે. મારા પેયારા, હું તારો ઊપકાર માનુંછું (એમ કહીને મુગી બેઠી.)

શાo—(થોડો વાર રહીને) કેમ પેયારી શું વી ચારમાં પડીછે.

શીo—(હસતું મોહોડું કરીને) પેયારા સાવક, સા, ખરી વાત પુછોતો એછે કે હું તમારી પાસે વારેઘ ડીએ ખરચને મારે પઈસા લેવા આવીયા કરૂં, તેને બ દલે તમે એકદમ મને દર મહીને કાંઇ આપી મુકો, કે તે માહેથી હું ખરચ કરીયા કરૂં.

શાo—તમુને એકદમ આપી મુકું, વાહા ! એ વીચાર વરી કેવો.

શીo—હું જાણતી હતી કે તમે મને એમ હસી કાહાડશો, પણ ખરેખર એમ કરવા મને ઘણું ગમેછે.

શાo—મેહેરબાની કરીને કેહો, કે કાંયે ? શું હું તમુને જે માંગોછો તે આપતો નથી ?

શીo—મારા પેયારા, હું જાણુછું કે તમે મને સઘલું આપોછો, તોયપણ જો મારી પાસે એકદમ આ પી મુકોતો જાણે કે હું વધારે દોલતમંદ હોઊં અથ વા વધારે મુખતીયારછું એવું લાગેછે.

શાo—વારૂં, કંજુસ ! તમુને કેટલા રૂપીયા ખ રચ પડશે.

શીo—હું ધારૂછું કે દર મહીને ૫૦ રૂપીયા બસ પડશે.

શીo—તમુને ખબરછે, હું આએ મહીને એના કરતાં વધારે રૂપીયા આપી ચુકો અને હજુરતો મહીનાનાં થોડા દીવસ બાકીછે. હું ધારૂંછું કે આએ તમારી નવી રીતથી તમે કાંઈ ફતેહ પામો એવું મને લાગતું નથી.

શીo—પણ મારો વીચારછે કે એમજ થવું જોઇયે. એથી હું બરાબર હીસાબ ગણવા શીખસ અને કરકસર વધારે કરી શકશ.

શાo—ટુકામાં, તમે એમ કરીને તપાશી જુવો છો કે કરકસરથી કેટલો ખરચ થઈ શકશે.

શીo—(પતાવીને) તમો કહોછો તેમજ કરવા ચાહુંછું.

શાo—મારી પેયારી, એ સઘલું વગર સમજ શુંછે, તમે ખચીતથી જાણજો કે તમારા કરતાં હું પઈસાની વધારે સંભાલ લઈ સકશ.

શીo—તારે તમે મને ના પાડોછો, હે! (એ સબદો એવીતો કગલીને બોલી કે શાવકશાએ તેના દલગીર ભરેલા ચેહેરા તરફ નજર કીધી).

શાo—(હસીને) મારી પેયારી, મેં આજ સુધી તમે જે માંગીયુંછે તે કદી ના નથી પાડીયું અને આજે પણ હું તમુને દલગીર નથી કરતો. તમે દર મહીને ૫૦ રૂપીયા લેવો, ગમેતો વધારે લેવો; પણ જો હું ભુલતો નહી હોવુતો અરધો મહીનો પુરો થશે નહી, તેવામાં તમે વલી થોડા વધારે પઈસા લેવા આવશો.

શીo—(ખુશી થઇને) વારૂ તમેજ જોશો. આ એ તમારી સાલેસ ચાલને માટે હું તમારી શી સેવા બજાઊં.

શાo—એક ચુમી આપો અને જાઓ. તમારે કામે વલગો અને મને જરા સુવા દેવો.

એ વાતને એક વરસ વીતી ગયું. એ વખતના અરસામાં કેટલીએક વખતે શાવકશાએ શીરીનને તેની કર કસર વીશે મશકેરી કરતો હતો, તેને કેહેતો કે હવે કોથલી ખાલી થવા આવી હશે અને જો તે કબુલ કરે કે "હવે તમારો વીચાર ખરો અને મારો ખોટોછે" તો તેને ગમે તેટલા પઈસા માંગે તે આપું. એમ કહીને એટલું સુધી તેને ખીજવતો હતો, કે શીરીન બીચારીએ એક વખત પોતાનો વીચાર નીરાસથી મુકી દેવાનો વીચાર કીધો; પણ નહી તે એવીતો બાહાદુરીથી પોતાનું કર કસરનું કામ ચલાવીયા કીધું, કે આખરે શાવકશા બોલતો હતો, કે તેણે વીચાર કીધો તેના કરતાંબી વધારે ઓછે ખરચે ઘરબાર ચલાવી શકે.

શાo—પણ શીરીન; તમે તમારા શોખની ચીજોથી દુર રેહોછો. માતરે તમે એક બોલ કેહો અને હું ૫૦ રૂપીયાના ૧૦૦ રૂપીગા કરી આપું.

શીo—(હીમતથી) પણ નહી. મેં તમુંને કહીયું હતું કે નહી, કે રૂપીયા ૫૦ બસ થશે અને તે પરમાણેજછે.

નજદીક પાંચ વરસ એમ પસાર થઈ ગયાં. એક રાતરે શીરીન પોતાનું કામ લેઇને બેઠીછે; તેનું બચ્ચું પાસે ઝોરીમાં સુતુંછે, અને હલવે સાધે ગીત ગાયેછે. બાહેર પવન ઘણો ફુકેછે અને તોફાન જેવું માલમ પડેછે. શાવકશા હજુર ઘરે આવીયા નથી. શીરીન પોતાના મનમાં બોલેછે, કે હજુર શાવકશા કેમ નથી આવીયા; એટલું મોડું કોઈ દાહાડે પણ થતું હતું નહી; કોણ જાણે થોડા દાહાડા થયા ઊદાસ જેવા માલમ પડેછે; રખેને કાંઈ વેપાર સંબંધી ફકર હોયે; એમ બોલેછે, તેવામાંજ શાવકશા ઓરડામાં આવીયા, પણ પોતાની બાયડી સાથ રોજની માફક ખુશીથી વાત નહી કીધી—શાવકશા કાંઈ બોલીગો નહી.

શીo—શાવકશા પેયારા, શુંછે, કાંઈ તમુંને ગમતું નથી કે?

શાવકશા કાંઇ બોલીયો નહી—શીરીન બીચારી તેની નજદીક આવી અને ફરીથી પુછી જોઇયું.

શાo—શીરીન તું મને કાંઈ ના પુછ. તું જલદીથી ખરાબ સમાચાર સાંભલશે.

શીo—મારા પેયારા ધણી, તું મને કેહ કે, શું તારાં સુખ અને દુખમાં હું બાગીયો નથી. ખચીતથી આપણે એકજ છઇયે.

શાo—આજસુધી મારૂં દુખ તમુને કહીને તમારો જીવ દુખમાં નાખવાને મેં ચાહીયું નહી; પણ હવે છુપાવી રાખવાનો વખત નથી. મારી આશા હતી કે આએ વખતે આપણા શેહેરમાં મોહોટા વેપારીઓને જોખમ લાગોછે તે માહેથી હું પાર પડશ. કાલે સહવારે મને એક મોહોટી રકમ આપવી પડેછે. મારા દેવાદારો પાસેથી લેઇને એ રકમ ચુકવી આપવાની વકી હતી, પણ આજ દીવસેજ મારો મો-

હારો દેવાદારની પેહેડી ભાગવાની ખબર સાંભલીછે.

શીo—પણ એ રકમ બીજી રીતે ઉભી કરવાની કાંઈપણ વકી નથી ?

શાo—ઈહાં તીહાંથી ઉછી પાછીનું લેઈને અને જેટલું મારી પાસે હતું તે પણ લેતાં છતાં એક હજાર રૂપીયા ઘટેછે. પણ એક હજાર ઘટો કે એક લાખ ઘટો પણ તે એકજછે. સઘલી રકમ ભરાએ નહી તો મારૂં નામ જાહેરમાં આવશે; અને હું પાયમાલ થવશ. જારે હું વીચારૂંછું કે એક હજાર રૂપીયાને માટે મારી આખી જીંદગી બરબાદ થશે, તારે મને ઘણું લાગી આવેછે.

શીo—અને આએ રકમમાં માતરે એટલાજ રૂપીયા ઘટેછે ?

શાo—બસ એટલુંજ, પણ એ બાબદસર શા વાસતે બોલીયે, અને મારૂં દુખ તમુને પણ લાગેછે તે હું સમજુછું; પણ એ સઘલું ફોકટછે.

એમ કહીને કોચ ઉપર પોતાની આંખ વીચીને હાથ માથે મુકીને પડીયો પાંચ છ મીનીટ લગી એ પરમાંણે પડી રહેયો. તેવામાં શીરીન ઓરડો છોડીને બાહેર ગઈ હતી તે પાછી આવી અને પોતાનો હાથ તેનાં કપાલ ઉપર મુકીયો.

શીo—પેયારા, જરા થોડો વાર મારી તરફ જો. તુંને ખબરછે, કે નાહાનપણમાં આપણ વાત સાંભલતાં હતાં કે એક મોહાટા વાઘને એક નાહાનાં ઉંદરે તેની જાલ માહેથી છોડવીયો.

શાo—(શીરીનની અકલ આએ બેનસીબથી જરા ગુમ થઇછે એમ સમજીને ઘબરાઈને બોલીયો) તેનું શું ?

શીo—વારૂં, તારે હું તે નાહાનો ઉંદર છું અને તું વાઘછે. તુંને જે પઈસા જોઇયેછ તે અહીં આંછે. એ લેવો અને તે તમારી ગરજની વખતે તમુને કામ લાગશે.

શાવકશા અચરત થઇને શીરીન તરફ અને નોટનાં ચોરા ઉપર નજર કરવા લાગો.

શાo—પણ શીરીન, એ રકમ—કાંહાંથી ?

શીo—પેયારા શાવકશા, મારા પગાર માહેથી મેં તે બંચાવીયાછે. મેં વીચારીયું હતું કે વખતસર એવો દાહાડો આંવે કે એની ગરજ પડે. મારા પેયારા તું ખરેખર માનજે કે **એ પઈસા નકામા અને જે ચીજો નહી જોઈતી હોયે તે ઉપર ખરચીઆ** ને બદલે તારા હાથમાં આપવામાં મને દશ હજાર ઘણી ખુશી ઉપજેછે.

શાo—મારી પેયારી બાયડી. તેં મને તારા જ માહેથી બંચાવીયોછે આએ વખત વહી ગયો તો પછી કમનસીબને હું લાત મારી શકશ.

આ વખતે શાવકશાની નજરમાં શીરીન એક દુખમાંથી તાલનાર ફરેસતો માલમ પડીયો. બીજે દાહાડે સાંજરે જારે પાછાં બેઉ જણ વાતમાં ગુંતેલાંછે, તેવામાં શીરીને જરા મશકેરીથી પુછીયું કે—"શાવકશા કેમ, કોણ ખરૂં પડીયું, તમે કે હું" ?

શાo—અરે મારી પેયારી, આજ લગી હું એમ નહી સમજતો હતો, કે કરકસર વાલી ઓરતમાં શું ખોદાનો આશીરવાદછે ?

લાકડું—તેનો ઉપીયોગ.

ગયાં આંકથી સાધણ

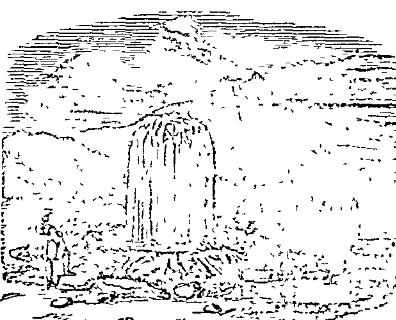
આજ દીને લાકડાં વેહેરનાર **કરાઈ બાફનો સાંચો** થઈ પડીયોછે, લંડનમાં અને તેની આસપાસ ઓછામાં ઓછાં ૭૦ એવાં કારખાનાઓછે. મુંબઈમાં માતર એકજ જોવામાં આવેછે. કરાઈઓ ચાર જાતના હોયેછે, એકતો ઘરના બાંધકામને માટે લાકડાં વેહેરનાર; એ કરાઈનું કાંમ હાલ બાફનાં સાંચાએ લઈ મુકીયુંછે. બીજો ઘરના સામનને માટે લાકડું વેહેરનાર; એને વેહેરવામાં વધારે સમજ અને હોશીયારી જોઇયેછે. તરીજો કોપર (પીપ ઘડનાર), તે પીપને માટે લાકડાં વેહેરેછે. એનુ કાંમ પણ બાફના સાંચાએ લેઈ મુકીયુંછે; અને ચોથો વાહાણને માટે લાકડું વેહેરનાર; તે લાકડાંને અજાયેબ જેવા વલ આપીને વેહેરેછે અને તેને માટે ઘણી સંભાલ લેછે. પેહેલ વેહેલાં વેહેરવામાં ઘોડાઓને કામમાં લાવતા હતા, પણ એથી કાંઈપણ ફાયેદો ન થવાથી બીજી યુકતી શોધવી પડી અને હાલ બાફની મદદ લીધામાં આવેછે. જે લોકો લાકડાં હાથે વેહેરેછે, તેમાં બે માણસ એક ઉપર અને એક નીચે કામે લાગેછે, અને તેઓ દરરોજ કેટલું કુવત વાપરેછે તેનો અડસટો એક જણે આ નીચે પરમાણે જણાવીયોછે. પેહેલાં કરાઈની કરવત તોલમાં ૬૦ થીતે ૭૦

કોતરવાનો અને નકસી કરવાનો શોખ લોકોમાં પોતાની મેલેજ ઊતપન થાયેછે. એક દરબાન વીસે વાત કહીછે, કે એક સીયાલાના દીવસ ઊપર પોતાની લાકડીના મથાલાં ઊપર પોતાના કુતરાનું મોહોહું કોતરવાનો તેને વીચાર થયો, તે કુતરાને જોતો ગયો અને આસને આસતે તેના કાન, આંખ, નાંખ મોહોહું ઈતીઆદી કોતરતો ગયો, તેમાં તે ફતેહ પામીયો. તેણે પોતાનો શોખ ચાલું રાખીયો અને થોડી મુદત પછી તેની હોશીયારી અને કારીગરીને માટે તેને એક સંઘરસથાનનો ઊપરી ઠેરવીયો હતો, અને પોતાના હાથના બનાવેલા નમુના તે સંઘરસથાનમાં મુકવામાં આવીયા હતા.

હાલ કોતરકામમાં પણ બાફના સાંચાની મદદ લીધામાં આવેછે. તે માંહેથી એકજ જાતની કોતરનીની પુશકલ સંખીઆં નીકલેછે. મી૦ જારડને હાલ એક સાંચો ઊભો કીધોછે નેમાં કેટલીએક જાતના હથીયારો બેસાડેલાંછે. પેહેલાં કારીગર એક નમુનો તઇયાર કરેછે અને તે પરમાંણે બરાબર સાંચો ૪—૫ તેવાજ નમુના બનાવી આપેછે. તે પાછ. કારીગર પાસે જાયેછે અને છેલી સફાઈ તે કરેછો સાંચાથી સફાઇ થઈ શકતી નથી.

. (ઉનડાડ.

ગેસર નામના ઝરા.

ઊતર દરૂ તરફ આ ઇસલંડ નામનું ટાપુ આવેલુંછે, તેમાં ઘણા અજાયબ જેવા ગરમ પાંણીના ઝરાછે. બે માઈલના ઘેરાવાની અંદર નજદીક ૧૦૦ ઝરા ફુટેછે. તાંહાંથી ૩૦ માઇલને છેટે હેકલા પાહાડનું જવાલામુખ માલમ પડેછે. જાંહાંથી ઝરા ફુટેછે તાંહાંની જમીન ઊપર તે પાહાડ માહેથી લાવા નામની પીગલેલી ચીજનું પર ફરી વલીયું છે. એ ઝરા માહેનો એક ઘણોજ મોટો ઝરોછે. તેનો દેખાવ એક મોટી ટેકરી જેવોછે. તેને મથાલે એક ઘણી જ મોહોટી હોજછે, તે બરાબર ગોલ નથી પણ એક તરફથી ૫૬ ફીટ અને બીજી તરફથી ૪૬ ફીટ આર પારછે અને ૪ ફીટ ઊંડાઈમાછે. તેની વચે એક ખાડો અથવા કુવો આવેલોછે, તે છેક ૭૮ ફીટ ઊંડોછે અને ૮ અથવા ૧૦ ફીટ આરપારછે; અને ઊપરથી વધારે પોહોલો થતો જાયેછે ઘણીખરી તે હોજ ગરમ પાંણીથી ભરેલી હોયેછે, અને જેમ એક કીતલીમાં પાંણી ઊકલે તેમ તે ઊકલેછે. જારે હોજ ઘણી ભરાઇ જાયેછે તારે પાંણી બાજુએથી નીકલી જાયેછે. વચમેઆરે તે હોજ તદન ખાલી થઈ જાયેછે. એ વચલા કુવા માહેથી વારેઘડીએ પાંણી ઘણા જોસથી ઘણી ઊંચાઇએ ઊડેછે. જારે એ ગેસર જોસમાં આવેછે તારે જમીનની હેઠે જોસથી પાંણી વેહેતું હોયે એવો આવાજ સંભલાયેછે, કાંયેક જમીનની હેઠલ નદી અને નાલાં પુશકલ વેહેછે. જારે પાંણી બાહેર ઊડવાનો વખત આવેછે તારે દુરથી તોપના મોટા આવાજાની મીસાલે સંભલાયેછે અને તેવા આવાજા એક એક ઊપર આવેછે. તે પછી કુવામાહે પાંણી ઊપર નીચે વારેઘડીએ ચહડેછે અને ઊતરેછે, અને પછી એકદમ જોસથી પાંણીનો જથો, જાણે કે હેઠેના પાંણીથી જોસથી તુટીને, દશ બાર ફીટ ઊંચે ઊડેછે અને તેની સાથે પુશકલ બાફ પણ નીકલેછે. એ પછી બીજો જથો ૧૫ ફીટ ઊડેછે અને તેની પછવાડે પાંચ મીનીટની અંદર આસરે ૧૮ ઝરા એક એક પછી ફુટેછે, તે છેક ૫૦ ફીટ ઊંચા જાયેછે. છેલો ઝરો ઘણા જોસથી ફુટેછે અને તે પછી હોજમાહેલું સઘલું પાંણી કુવાને રસ્તે એકાએક નીકલી જાયેછે. કુવામાં ૧૦ ફીટ હેઠલ લઈને પાછું ઊપર ચહડવા માંડેછે. એ પરમાણે ગેસર અવાર 'ન

વાર ફુટેછે અને પાછું દબી જાયેછે. અને એક વખતમાં પાંચ મીનીટથી વધારેવાર ફુટવાનું ટકી નથી રેહેતું; અને પાછુ સહરૂ થવાને કદાચ ઘણા કલાક ની કલી જાયેછે. એ પાંણી કેટલીએક વખતે શોથી તે બશે ફીટની ઊંચાઈએ ઊડેછે અને જારે પાંણી કુવામાં દબી જાયેછે, તારે પુશકલ બાફ નીકલેછે. એ ફુવારા સાથે ઘણી વખતે મોહોટા પથરા ઊડેછે. કોઈ વખતે મુસાફરો અંદર પથરા નાખેછે, તે પાછા પાંણીની સાથે ઊપર ઊડી આવેછે અને હવામાં ૪—૫ મીનીટ લગી પાણી સાથે ઊડીયા કરેછે. એ ગેસર જોસમાં આવવાને ઘણો વખત કાહાડી નાખેછે અને મુસાફરોને એક બે દાહાડા લગી ખોટી રેહેવું પડેછે. હેનડરસન નામનો મુસાફર લખી જાયેછે, કે તેણે એવી યુક્તી કીધી કે તે પોતાની મરજી માફક પાંણીને ઊરાડી શકે, તે કુવામાં મોહોટા પથરા નાખીયાથી પાછું, પાંણી જાંણે કે પથર નાખીયાથી તે ગુસામાં આવતું હોયે, તેમ જોસમાં ઊડેછે.

પાંણીના કુવા શીવાએ આસપાસ પુશકળ કુવાછે કે જે માહેથી માતરે બાફ નીકલેછે. તે એટલા સુધી કે સઘલું આસમાન ઢાંકી નાખેછે.

માડામ ફાઈફરે એ જગા ઊપર મુસાફરી કીધી હતી અને એ ગેસરોનું બેઆન સારી રીતે દીધેલુંછે.

—

નમરતા.

એક અસલી બરાહમણે દીધેલી સીખામણ.

"ઓ માનવી, તું એવો કોણછે, કે પોતાનાજ દાહાપણ ઊપર ગુમાન રાખેછે ? અથવા પોતાના મેલવેલા ગ્નાન ઊપર તું શાની બડાઇ કરેછે ?

"દાહાપણ મેલવવાનું પેહેલું કદમ એછે કે તુને સમજવું કે તું કેટલો નાદાનછે; અને જો તું બીજાઓની નજરમાં બેવકુફમાં ખપવા નહી માંગતો હોયે, તો તારા પોતાનાજ ગુમાનમાં દાહાયો ગણાવાની મુરખાઈ દુર કર.

"જેમ એક સાદો પોશાક એક ખુબસુરત ઓરતને સઊથી સરસ સોભા આપેછે, તેમ એક નમર ચાલ દાહાપણનો સઊથી મોહાટો સણગારછે.

"એક નમર માણસની બોલી સચાઇને જેબ આપેછે અને પોતાના બોલો સંચોક રાખીને બોલવાથી તે સઘલી ચુક માહેથી મોકલો થાયેછે.

"તે પોતાના દાહાપણ ઊપર ભરૂશો રાખતો નથી; તે એક દોસતદારની સલાહનું વજન કરેછે, અને પછી તેનો ફાયદો લેછે.

"પોતાની તારીફ થતી હોયે તાંહાંથી પોતાના કાન ફેરવેછે અને તેને તે માનતો નથી. પોતાની પુર કાબેલીયત સોધી કાહાડવાને, તે છેલો શખસછે.

"તોયપણ, જેમ એક બુરખો ખુબસુરતીને વધારેછે, તેમ તેની નેકી તેની નમરતાના છાયા પડવાથી ખીલી નીકલેછે.

"પણ, પેલા બડાઇખોરને જો અને પેલા અહંકારીની તરફ નજર કર, તે ઊંચો કીમતી પોશાક પેહેરેછે, તે જાહેર રસતાઓમાં ફરેછે, તે આસપાસ પોતાની આંખો ફેરવેછે અને લોકો તેને જુવે એવું માંગેછે.

"તે પોતાનું માથું છલકાવેછે અને ગરીબ લોકો તરફ નજર નથી કરતો, તે પોતાથી હલકે વાયેના તરફ બેઅદબથી જુવેછે, અને તેના બદલામાં તેનેથી ચહડતા વાયેના તેની ગરૂરી અને મુરખાઈ ઊપર હસીથી જુવેછે.

"તે બીજાઓના વીચારોને ધીકારેછે, પોતાના વીચાર ઊપર ભરૂશો રાખેછે અને પછી ઘબરાટમાં પડેછે.

"પોતાના ખેયાલની બડાઇથી તે ફુગી જાયેંછે; ને સારો દાહાડો પોતાને વીશેજ બોલવાને અને સાંભલવાને ખુશીછે

"તે પોતાની તારીફ ઘણા લોભથી ખાયેછે અને તેના બદલામાં તેના ખુશામતીઆ તેને ખાઈ જાયેછે."

—

જીવવાનો શોખ.

પુરવ તરફનો એક ફીલસુફ આ નીચે જણાવેલી વાત નશીયત દાખલ લખી ગયોછે તે સાંભલો.

અસલના વખતમાં આએ દુનીયાના કીરતારે અજલ ફરેસતાને ફરમાવીયુ, કે પુરૂથવીના વસનારાઓની જીંદગીમાં એક લાખ વરસનો ઊમેરો કરે અજલ ફરેસતાએ એ હુકમ પરમાણે પોતાનું રંસીંગડું ફુકીને દુનીયાની ચોતરફ ઢંઢેરો ફેરવીયો. ચોતરફથી પુશકલ લોકો એનો લાભ લેવાને માટે ભેગાં

થયાં; પણ અજાયબ જેવું એ હતું કે જે લોકો અર જ કરવા આવેલાં હતાં તે સઘલાં બુઢાં માણસો હતાં. બચાં છોકરાં ને ઢંઢેરાને કાંઈ પણ ધ્યાન આપેયા વ ગર તરેહવાર રમત ખેલ કરતાં હતાં જુવાન મરદો અને ઓરતો પેયાર અને સુખ ચેનમાં મશગુલ હતાં, અને મધીયમ ઊમરના મરદો અને ઓરતો દુનીયા ની જંજાલી અને ઊદીયોગમાં એટલાંતો રોકાયાં હ તાં કે મોહાતનો કોઈને કાંઇ પણ વીચાર હતો નહી.

જેણે પેહલે પોતાની અરજી બતલાવી, તે એક હંસો વરસથી ઊપરનો એક બુઢો મરદ હતો. ફરે સતાએ તેને પુછીયું, કે "તું તારા બચાંને ખાતર અ ને તારી જુવાનીના સોબતીઓ ખાતર થોડાં વરસ વ ધારે જીવવા માંગતો હશે?"

બુઢાએ જવાબ દીધો, "અરે અફશોસ! તેતો સઘલાં મરણ પાંમીયાંછે.

ફરેસતાએ ફરીથી પુછીયુંકે "તારી પાસે દોલ ત અને ઈજત ઘણી હશે?"

જવાબ દીધો જે "અરે અફસોસ, નહી! મારૂં ઈજતવાલું નામ ગુમ થયુંછે અને હું દલદરી ગરીબ હાલતમાંછું, તોયપણ હું શો વરસનો થાઊં તાંહાંસુધી મને જીવવા ગમેછે."

ફરેસતાએ, તેણે જે માંગીયું ને બખશીયું, અ ને તે મનમાં મઘન થતો અને ધ્રુજતો આગલ ચાલીયો.

બીજો અરજદાર એક નબલો બુઢો માણસ ક રકટીમાં બેસીને આવીયો. તેને ફરેસતાએ પુછીયું. "હું ધારૂ છું કે તું દુનીયા, દરીયા અને આશમાનની ખુબસુરતીને ઘણો ચાહછે, અને તે બીજાં થોડાં વધા રે વરસ જોવા ચાહાતો હશે?"

જવાબ દીધો, "અરે, આ દશ વરસ થયાનો હું આંધલો થયોછું."

ફરેસતાએ ફરીને પુછીયું, "તું પક્ષીનું ગાય ન અને દરીયાનો ઘોંઘાટ સાંભલીને મઘણ થતો હ . અને તે વધારે વરસ લગી સાંભલવા ચાહાતો હશે?"

જવાબ દીધો, "હું બેહરોછું અને તારા રંસી વાડાનો આવાજ મારે કાને સેહેજ સંભલાઓ હતો."

ફરીથી પુછીયું, "તું ખોરાક પકવાનનો ઘણો શાખીનો હશે!"

જવાબ દીધો, "અફસોસ! મારી તનદરોસતી એવીતો ખરાબ હાલતમાંછે કે એવું મારેથી ભોગવા ઈ શકાતું નથી. આજ સાત વરસ થયાં દુધ અને રોટી ઊપરજ ગુજરાન કરૂંછું. હું ગરીબ અને દ રદીછું."

"અને હજુર તુંને દલદરીમાં વધારે જીવવા ગમેછે; આએ જીંદગીમાં તુંને શું મોજછે?"

જવાબ દીધો, "વધારે લગી જીવું એટલોજ મ ને શોખછે." ફરેસતાએ તેને બક્ષીસ કરીને આગલ ચાલીયો.

તરીજી એક બુઢી લુલી લંગડી ઓરત હતી; તેનાં દાંત પડી ગયેલા હતા. આંખો અંદર ગરી ગયે લી, ગાલ બેસી ગયલા, અને તેને એવોતો ખરાબ દાંસો થયલો હતો, કે તેનેથી અરજી પણ બોલાઈ શ કાઈ નહી. તે બોલી,

"હું તારી પાસે વીસ વરસ વધારે જીવવાને માંગવા આવીછું, કે જે મેં મારા ભરતાર, મારાં છો કરાં, મારાં છોકરાંના છોકરાં અને બીજા બાકીના મા રાં સઘલાં સગાં વાહાલાંઓની ઘોરો ઊપર જે સરો વરના ઝાડો રોપીયાંછે, તે હું મરૂં તેની અગાઊ મો હોટાં થયેલાં જોઊં. મારા નજદીકના અને વાહા લાં સઘલાં મરી ગયાંછે. હું દુનીયામાં એખલીછું અ ને મારે માટે કોઇ બીજું અરજી કરનારૂં પણ નથી. હું તુંને કાલાવાલા કરીને કહુંછું કે મારી અરજી તું બક્ષીસ કર."

ફરેસતો બોલીઓ; "જોકે હું તુંને લાંબી જીંદગી બખશુછું, પણ તારૂં દલદર મીટાડી શકતો નથી. તા રી ઊપર તે ઓછું થયાને બદલે તે વધશે."

બુઢીએ જવાબ દીધો, "જારે હું જાંણુંછું કે મારી દલદરી અને દુખથી મારા વખત શીવાએ હું મરનાર નથી, તારે હું તેની કાંઇ પણ દરકાર કર તો નથી."

ફરેસતો હસીને બોલીઓ, "તારી અરજ બક્ષી છે. જા અને સુખી રેહ."

એક વીદવાન જે પોતાના એલમનું પુશતક પુ રૂં કરવાને માટે થોડાં વધારે વરસ માંગવા આવીઓ હતો, તે આએ અરજીઓ સાંભલીને ધીકારથી બોલી ઓ, જે "અજાએબ જેવુંછે, કે આએ પુરૂષવીને ઘણાજ બાલાતર અને દલદરી લોકો જેને જીંદગીમાં કાંઇ પણ સુખ નથી, તેને વધારે લોભથી ચાહેછે."

ફરેસતો બોલીઓ, "ચુપ રેહ, એ નાદાન માનુ

વી. તારે લાયકછે કે તે કીરતારની ખુબીને માન આ પ, કે જેણે એવું ઠેરવેલું છે, કે માણસ બુઢો થાયે તાંહાંસુધી જીવે; તે સાથે જોકે જીવવાનું સુખ કાંઈ પણ નથી, તોયપણ જીવવાનો શોખ આગેલોછે. જા તારી ઇછા તું લે અને તારા એલમનું પુશતક પુરૂં કર"

સુનું.

"દુનીયાની સપાટી ઊપર આસપાસ નજર કરતાં માલમ પડશે કે, "પીળું ચલકતું કીમતી સુનું" માણસનો નાસ કરનારછે, તોયપણ તમારી નજર ફેરવતાના, કાંએકે નાસનો ઊપાય પણ તેજછે. સુનું આશીરવાદ તેમ કડવાછે. સુખ અને દુખ, આરામ અને બેચેની, બેડીમાં ઘાલનાર અને છોરાવનાર, બંદીખાનામાં નાખનાર અને છુટો કરનાર, બરે લોકનું કુવત અને ગરીબની નબલાઇછે. એક જણ કુવતમંદછે, કાંએકે તેની પાસે સુનુંછે; બીજો નબલોછે, કાંએકે તેને સુનું જોઈએછ. એકને દોસતદારો હોએછે, કાં એક તેઓને ગમત આપી શકેછે; બીજાનાં દોસતદાર નથી, કાંયકે તેને આપવાનું કાંઈ નથી; એકનું બીછાનું ગોલાબનું, બીજાનું એક ખડક; એકના માથા ઊપર મેહેલછે, બીજાને આકાશનું ખોલું છાપરૂંછે. એકનો પોશાક ઊંચો અને જાંખુરોછે અને તે ઊમદા ખાના ઊપર બેસેછે; બીજો ચીથરીઓ અને ટુકરા ઊપર જીવેછે; એક મગરૂર અને તીખા મીજાજનો, બીજો નરમાણિ અને તાબેદાર; એક હોકમ ચલાવનાર, બીજો આજેજ, એક માથું ઊંચું રાખી ચાલનાર, બીજો જમીન ઊપર વાંકો; એકને લાગેછે, કે દુનીયા તેને વાસતેજ બનીછે; બીજો જાણેછે કે તેનું દુનીયામાં કાંઈ કામ નથી. સુનામાં મોહોટાઈ, કુવત, ભરૂશો, મગરૂરી, હેકરાઈ, બેઅદબી, હકુમત, અખોકાર અને અખતીયાર બધો ભરેલોછે; તે સાથે ઈનસાનને ફુલાવનારો, નેકીને ઊધી વાલનાર, અને ધરમને બીગાડનારછે. સુનાનું જોર સઘલી જગા ઊપર અને સઘલે વખતે માલમ પડેછે. મોહોટા ચકલા ઊપર, અથવા ગલી ગુચીમાં, શેહેર અને ગાંમડામાં, એખલાસમાં અથવા ભર મીજલસમાં; જમીન અને સરોવર ઊપર, જંગલી અને સુધરેલા દેશમાં; માણસનાં બનાવેલા કામમાં જેમકે હાકેમનો મેહેલ અને ખેડુતની જુપડી; ધરમનું દેવલ અને બદીના ખાંચા; દોડતો તેજદાર ઘોડો, અને ગાડીનો ખખરાટ, મોહોટા મીનારા અને સુંદર બાવલું, ફતેહનો જુંદો અને મુવેલાંની કબર.

બસાંથી તે બુદા લોકો તેનાં તરસીયાછે. બયાં તેને ચાહેછે, કાંએકે તે ચલકતુંછે. બુઢા ચાહેછે કાંએકે તે હાકમી ચલાવેછે. દુનીયાનાં જનમથી તે માણસનાં દીલમાં તે બેસી રહેલુંછે અને તાંહાં એક જુલમી રાજ ચલાવેછે.

તેને મેલવવાને માટે સખતો અને તંગી ભોગવેછે, દોસતદારોને છોડી દેછે, ઘરબાર તજેછે, દેશ છોડેછે. સુનાંને માટે દરેક સંકટની સાંમણે થાએછે. થંડાં દેશમાં કે જાંહાં લાંબી ઊંઘ મોહોત બરાબરછે; પાહાડો ઊપર કે જાંહાં બેસુમાર જોખમોછે, તેની ખીન અને ઢેરાવ કે જાંહાં દર પગલું ભરતાં જાન ધાસતીમાં આવી પડેછે, અને એક ચુક ભરેલું પગલું તેને કેઈ ઊંડાઈમાં નાખી દેછે; દરીઓ, તેનાં જોખમ, તોફાન અને ડુબવું, ભુખમરો; જંગલ કે જાંહાં ખુશકી, ભયંકાર તોફાન ઈતીયાદી, તાંહાં જવાને તે બીહીતો નથી.

સઘલા દરદનો દારૂ! અસલનાં શેલસુફે તુંને સોધતા આવેલાછે કે તું સઘલાનો પીગલાવનારછે. તારો અખતીયાર તેઓ સારી રીતે સમજતા હતા, નહીતો તેઓ એટલી જેહાંમત ખેંચતે નહી.

તું જીંદગીનો દારૂછે! કાંએકે સઘલા તુંને સોધવામાંછે; સીખેલા અને ગાંમડીઆ, દાહેયા અને બેવકુફ, જોરાવર અને નબલા, નેક અને બદ, સઘલાં તારી આવવાની રાહા જુવેછે. સઘલાં તારી જવાની વકીને અટકાવવા ચાહેછે. તેઓ તારા શીવાએ સઘલી ચીજોને જવા દેછે.

તું સઘલા ધાહ અને ખરાબીનો લેપછે! આગલનાં વઈદો તુંને કેટલાંએક દરદમાં અંદર ઓશડની મીસાલે કામ લગાડતા હતા. હાલનાં વઈદો અથવા નહી વઈદો વગર અડચણે બાહેર લગાડેછે; પછી થોડું ઈયા વધારે, તે જેવો શખસ જોઈને વાત. સુનું સુના તરફ ખેંચાએછે."

રોશની.

૧. જોરમંદ રોશની કદી આંખે જોવીજ નહી.

૨. બતીની રોશની આંખની ઊપર પડવી નહી જોઇએ.

૩. સઘલી તરેહના રંગ જોવા જોઇએ. એક રંગ જોયા કીધા પછી બીજો રંગ જોયો કે આંખને આશાયશ મલે.

૪. ધ્રુજતી બતી લખતાં અને વાંચતાં નુકસાન કરેછે.

૫. કાલી ચીજો જોવાને બતીની રોશનીથી આંખોને નુકસાન થાયેછે, કાંએકે પુરતી રોશની પડતી નથી.

૬. એક કાચ ઊપરથી પાછી નાખેલી (reflected) રોશની જોયાથી આંખને નુકસાની થાયેછે કાંએકે રોશનીનું જોર વધુછે.

૭. ઊજાસને સઘલી તરેહનું ઢાંકણ નુકસાન કારકછે, કાંએકે તેથી રોશનીની સફાઈ કમતી થાએછે એટલા માટે ગરાંઊંડ ગલાસના (ખમરાયલા કાચના) શેડ વાપડવાં નહી.

૮. રેલવેમાં અથવા ગાડીમાં જતાં વાંચવું નહી કાંએકે આંચકા આવેઆથી નજર ઠરતી નથી.

૯. ઘણી જોરથી ગાડી જતી હોએ, તારે બાહેરની રચના જોવી આંખને નુકસાન કરેછે.

૧૦. ખરી બપોરના બ્લુ અથવા લીલા કાચના ચસમાં વાપડવા, પણ જારે રોશની ઘણી નહી હોએ તારે વાપડવાને સારૂં નથી.

૧૧. અંધારામાંથી એકદમ ઘણાજ ઊજાસમાં જયાથી અંધાપો આવેછે.

રીંછનું ડાહાપણ.

નીચે લખેલી બીના ઇઊરોપ ખંડની ઊતર દશા તરફ ફરનાર એડવરડ વીલસન લેનડરની મુસાફરીની તવારીખમાંથી ઊતારી લીધીછે. એ ઊપરથી હેવાનની સમજ માણસજાતની સમજ સાથ કેટલી મળતી આવેછે તે આપણને માલમ પડેછે.

સવીડન દેશમાં એક માણસ રાની મરઘાનો શીકાર કરવા નીકલીઓ હતો. એ મરઘો જાતે ઘણો બીહીકણો રેહેછે; વાસ્તે માણસના હાથમાં કદાચજ આવી શકેછે. એક રૂતુમાં એ નારી જાતને મળવાને ઘણોખરો બાહેર ફરેછે તારે શીકારીઓ તક લઈ એનો શીકાર કરેછે. એવી રૂતુમાં એ મરઘો પરોઢીઆમાં પોતાનું ગાએણ શરૂ કરેછે, અને ગાતાં ગાતાં પોતે ગીતમાં એવોતો ગીરફતાર થઈ જાએછે કે પોતાની પાંખો જમીનપર ઝુલતી નાખી "કલક ! કલક ! કલક!" બોલતો દોડતો ફરેછે, અને આસપાસની ચીજો ઊપર મુતલગ ધીઆન આપતો નથી. એવીજ વખતે શીકારી તેને પકડી શકેછે. એ પખશી એવી રીતે થોડીજ પળ સુધી રેહેછે તેટલાંમાં જો નહી ધરાઈઊં તો પછી પાછો એવો વખત આવે તાંહાંસુધી શીકારીને ખોટી રેહેવું પડેછે.

હવે ઊપર કહેલો માણસ એ પખશીને ધરવાને સવારના પોહોરમાં નીકલીઓ હતો, તે વખતે ધુમસ એટલું પડતું હતું કે પોતાની સાંમે થોડાં પગળાં દુર સુંછે તે જોઇ ન શકતો હતો, અને પેલાં પખશીનો "કલક કલક" કરતો અવાજ જે તરફથી આવતો શંભળાતો હતો તે તરફ પોતાના પગળાં મેલતો હતો. એજ વખતે એવું બનીઊં કે એક રીંછ પણ એ મરઘાનો શીકાર કરવાને પેલા માણસની માફક આગળ વધતું હતું. પેલો માણસ ધુમસના સબબથી કાળાં ધાબાં શીવાએ બીજું કંઈ જોઈ શકીઓ નહી, પણ એટલું જોતો હતો કે જે રીતે તે આગળ વધતો હતો તેજ રીતે તે પણ આગળ ચાલતું હતું. જો પેલાં પખશીનો અવાજ બંધ થતો તો પેલા માણસની માફક પોતે પણ ઊભું રેહેતું. એ વખતે પેલો શીકારી મરઘો ધરવાને એવોતો ખંતી હતો કે પેલાં કાળાં ધાબાંની કંઈ તપાસ કરીઆ વગર આગળ વધીઓ, અને જેવો પેલાં પખશીને ધરવાને કુદેછે તેવામાંજ પેલું રીંછ પણ કુદવા જતું હતું તેથી તેઓ બંનેની નજર એક થઈ એક બીજાને એમ જોવાથી તેઓ પાછાં હઠીઆં. પેલા માણસે જોઊંઊં કે હાથમાંથી શીકાર જવાનો એટલુંજ નહી પણ જો રીંછને એમનું એમ શીકાર લઈ જવા દીધુંતો હું નામરદમાં ખપીશ. એવો તે વીચાર કરે તેટલામાંજ પેલું રીંછ ઘુરતું અને જમીન પરનું ઘાસ તોડતું તોડતું તેની સાં

મે થઈઊં. પેલા માણસ પાસે બંદુકમાં એકજ ગોળી હતી તોપણ તે રીંછ તરફ ફેંકી અને જીવ લઈને નાહસી ગયો. ઘર જઈ પોતાના હથીઆર લઈ એજ જગા પર તે પાછો આવીઓ અને જોએચતો પેલું રીંછ મુવેલું પડેલું હતું.

આ વાત ઊપરથી માળમ પડેછે કે હેવાનમાં જે ખુદરતી સમજ હોએછે તે માણસ જાતની અકલને એવી રીતે મળતી આવેછે કે ખોદાના દાહાપણની વખાણ કરીઆ વગર આપણથી રેહવાએજ નહી. માણસ કે જે બધી ઊતપંતીનો સાહેબ કેહવાએછે, તે જે ચીજ પોતાની અકલના દોરથી તથા અનુભવથી મેળવી શકેછે તેજ ચીજ મેળવવાને ખુદરતે હેવાનમાં આગળથીજ સમજ મેળી હોએછે.

પરચુંટણ.

બરફના ગુફા—ફરાનસ અને સવીટઝરલાડ દેશમા હાલ મોહોટા બરફના ગુફા માલમ પડીયાછે. તાહા ખુદરતથીજ બરફ બનેછે અને હમેશા તેનો ભંડાર થઈને રેહેછે. પાહાડની ઉપર કેટલાએક હજાર ફીટ ચહડીયા પછી એકાએક એક ભોક માલમ પડેછે અને અંદર પેવસ થતા એક મોહોટો ગુફો નજરે આવેછે. ગુફામાં અજાયબ જેવો દેખાવ જોવામા આવેછે, બરફની દીવાલ, થાંબા, પતરા, અને બીજા હજારો તરેહવાર આકાર નજરે પડેછે. એ ગુફા એવી જગા ઉપર આવેલાછે કે તાંહાં સુરજનું તડકું તે ઉપર પડતું નથી, અને ઉનાલાના દીવસ ઉપર ગરમ પવન પણ ફુકતો નથી. થંડીના દીવસ ઉપર આસપાસની જમીન માહેથી પાંણી ગલેછે અને તાહા બંધાયેછે.

જારે પઈસાવાલાની દોલત ગુમ થાયેછે તારે લોકોની નજરમાં તેનો ચેહેરો ઓલખાતો નથી. વલી જારે દોલત પાછી આવેછે, તારે તેનો ચેહેરો આગલના જેવો દેખાયેછે અને લોકોને માલમ પડેછે કે તેતો તેઓનો જાંની દોસત થાયે (!)

હાથીદાંત, સીંગડાં, હાડકાં ઈતીયાદી ખુદરતી ચીજો હુનરાતમાં ઘણાં કામ લાગેછે, પણ એ ચીજોને મલતી અને તેઓને બદલે ચાલી શકે એવી એક ચીજ હાલ બનાવવામાં આવેછે. ગટા પરચાના નાહાનાં કટકા કરીને કલોરોફારમમાં પીગલાવવા. સઘલા પીગલી રેહે પછી તેમાં કલોરીન નામની ગેયાસ પસાર કરવી, તેથી તેનો સઘલો પીલો રંગ થઈ જશે, તે પછી સઘલાને આલકાહોલ (જલદ ઈસપીરીટ આફ વાઈન) થી ધોઈ નાખવો. એ પછી તેમાં જરા પાછો કલોરોફારમ નાખીને હીલવવું અને તેની સાથે ચોક, સંગેમરમર, સફેદો, ઈતીયાદી ચીજ ઝીણી બારીક ભુકો કરી મેલવીને ગુંદવું અને તેને ખુબ દબાનમાં રાખીને તેના ચોસલાં બનાવવાં અને તેને પછી કામમાં લગાડવું. એના બુટાંઊ, છરીના હાથા બનાવેછે અને હાથીદાતની મીસાલે તેની સફાઈ આવેછે.

જરમની દેશના હીલડેલબરો નામના શેહેરમા એક મોહોટું પીપછે. તે ૧૧૨ પાટીઆનું બનાવેલુંછે, પાટીયા ૨૭ ફીટ લાંબાંછે. પીપંનો વેયાસ ૩૬ ફીટનોછે, તે ૧૬૯૧ ના સાલમાં બનાવવામાં આવીયું હતું. તેમાં ૮૦૦ હાગજેડ (એટલે ૫૦૪૦૦ ગેયાલન) ભરીને દારૂ સમાયેછે. એટલો દારૂનો જથો એક સમે ૮ દીવસમા લોકો પીઈ ગયા હતા!

સગલા દેશમાં ભાડુતી ગાડીવાલાઓનો જુલમ ઘણો છે અને વારેઘડીએ ભાડા વીશે ભાજગડ પડેછે. ગાડીવાલાઓ ગલે પડીને વધારે ભાડું માંગેછે એટલુંજ, નહી પણ પોતાના ધણીને ઠગેછે, અને જેટલી કમાઈ કરી લાવેછે તેટલું આપતા નથી. હાલ પારીસ શેહેરમાં એવી યુકતી સોધી કાહાડીછે કે તેથી એવા વાધા જલદીથી દુર થશે. ગાડી સાથે એવી કરામત જોડવામા આવેછે, કે જેથી જેટલા માઈલનો ટપો લીધો હોયે તે સેહેલથી દેખાડી આપેછે, એટલુંજ નહી પણ એટલો ટપો લેતા કેટલો વખત લાગો, કેટલી વખત ઉભો રહેયો, અને દર વખત ઉભો રહેયો તે કેટલો વાર લગી, તે સઘલુ દેખાડેછે. એથી ધણીને જલદીથી માલમ પડેછે કે આખા દાહાડામાં કેટલી મુસાફરી કીધી અને દર મુસાફરીએ કેટલો વખત લાગો અને કેટલો ટપો લીધો.

માગનીસીયમ નામની ધાતુનો તાર હાલ હુનરાતમા ઘણો કામમાં આવેછે, એ તારને બાલીયેછ તારે ઘણી ઝલઝલીત રોશની નીકલેછે, એ રોશની સુરજની રોશનીને મલતી આવેછે અને એટલા માટે એને ફોટોગરાફીમાં રાતની વખતે સબી લેવાને કામમા લગાડેછે. એ તાર વેયાસમાં એક ઈચનો એક હજારમો ભાગછે અને એટલો પાતલો તાર ૭૪ મીનબતી (એક રતલની પાંચ) ના જેટલી રોશની આપેછે, એક મીનીટમાં નજદીક તરણ ફીટ તાર બલી જાયેછે, અને એક કલાકમાં પા ઉંસ બલેછે, અને તેની કીંમત સવા રૂપીઓ થવા જાયેછે. એ તારને બાલીયાથી પુશકલ માગનીસીયાનો બારીક ભુકો ધુમાડામા નીકલેછે અને તે હવાને બીગાડેછે, એટલા માટે જારે એને બાલવામાં અવે તારે ધુમાડો સેહેલથી બાહેર નીકલી જાયે એવી કરામત કરવી જોઈયે. સુરજની રોશની કરતા એની રોશની પરપ ઘણી કમતીછે.

આગરા શેહેરમાં ઈગરેજોના હાથમા એક તોપ મલી હતી તે ૧૪ ફીટ લાબી હતી અને તેનો ભોક ૨૨ ઈંચનો હતો. તેનુ વજન ૧૦૩૯૩૨ રતલ હતું અને તેના લોહોડાના ગોલાનું વજન ૧૪૯૪ રતલ હતું.

જરમની દેશનાં અલમ નામના શેહેરમાં એક મોહોટી "આરગન" (વજનતર) છે, તે દુનીયામાં સઊથી મોહોટીછે, તે ઉંચાઈમાં ૯૩ ફીટછે, પોહોલાઈમાં ૨૮ ફીટછે,

તે માંહે ૧૬ પંખણ ફુંકેછે અને સઉથી મોહોટી નલી ૧૩ ફીટ વેયાસનીછે.

યુનાની ફીલસુફોની કેહેવતો—જે કમબખતી ખ મો નહી જાણે તે ખરેખર અભાગીયોછે. જે ચીજ મલી ન હી શકે તે ઉપર હાંફો કરવો અને લોકોના દુખની દરકાર નહી કરવી એ બેઉ રોગીશ મન બતલાવેછે. આશા હમેશાં મીઠીછે. દોસતદારોની ભાંજગડની વચે પડીયાના કરતાં દુશ મનોની ભાંજગડમાં વચે પડવું વધારે સારૂંછે; કાંયેકે દો સત માહેથી એક દુશમન થશે, અને દુશમન માહેથી એક દોસત થશે. ઘણાખરા માણસો ખરાબ હોયેછે, ઇમાનદારી થી ચાલજો. બાઇઅસ.

રમુજે ફુરસત.

૧ લું—એક વસતુ વેલાતી નહી ચીનાઇ,
જણાય પમરતી જાણે મીઠાઇ,
જાય બમાંથી જલદી કરડાઇ.
પાણીની સાથે પેહલાં પસરાઇ,
આપે સુગંધ સાથ સારી સફાઇ.

ગંધ, ગલીચી, ડાગ મેલાઇ,
કાહાડે ચીકણાઇ કરે સુગડાઇ.
આ વસતુછે કીમતી દવાઇ,
અંગ રોગ જાયછે રૂઆઇ.
ઘર ઘુમડાંને કીર અરાઇ,
સરવ જાયછે સેહેલ સુકાઇ.

૨ જું—ખુશનમા ખવાસનો અને રંગીન એક મે વો સદા બેરંગીન નામ રાખેછે તે શું?

૩ જું—બાઇઓ.
તમ સાત સાધો સતર તોરો,
ભાંજો નહી તો ખોખરાં કરો.
પણ હું કોણછું પતલી કાંણીબાઇ,
ફાટાં તુટાં જોડુ પતાવી વાહી.

૪ થું—જો ૩ ફીટ લાંબા એક લાકડાના કટકાથી પાચ ફીટનો છાઓ પહેછે તો એક મીનારો જેનો છાઓ ૧૭૦ ફીટનો પહેછે તેની ઉંચાઇ કેટલી હોવી જોઇએ!

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ લું—મીઠું.
૨ જું—૮—૧૨—૫—૨૦
૩ જું—રબર.

ભોળા માણસ વિષે.—૫૯.

"પ્રભુ તને પ્રરાંન તે કેમ થાશે"—એ રાગનુંછે.

ભાઇ, જન ભોળા જે ભૂતળમં;
સમજે નહિ સવળ અવળમાં, ભાઇ જન૦ ટેક.

જ્યાં જેવી સોબત ત્યાં જઇને, તરત ગરક તે થાય,
જેમ ગંગાજળથી, મદિરાથી, માટી પલળી જાય, ભાઇ૦

સત્ય અસત્યનિ સમજણ નહિ, સમજે નહિ સાર અસાર;
છાતિએ ગાઠ પડી નવ છૂટે, હિકમત કરો હજાર, ભાઇ૦

હસે, રૂએ, કે હઠ પકડે, વણ કારણ કરે લડાઈ;
વણ સમજ્યા વીવાદ કરે, તે ભોળા કહિએ ભાઈ, ભાઇ૦

ભૂત પ્રેતની ભ્રમણા રાખે, મંત્ર જંત્રને માને;
સઘળી વાતો સાચી માને, કથન પડયાં જે કાને, ભાઇ૦

રૂપું આપી સોનું કરાવે, કોઈ કિમિયાગર પાસે;
સોનું બનત તો તે શિદ રખડત, ભોળાને નવ ભાસે, ભાઇ૦

વગર વિચાર ઉચાર કરે પણ, જોગ્ય અજોગ્ય ન જાણે;
શુભ રીતે શીખામણ દેતાં, ઉલટો અવગુણ આણે, ભાઇ૦

મનસુબા બહુ મોટા રાખે, જોગ બને નહિ જેનો;
પોતામાં જે ગુણ નહિ પૂરો, ધરે ગરવ ઉર એનો, ભાઇ૦

ભોળા ભૂપતિની ભમોમાં, પ્રજા અધિક પીડાય,
ચોરિ કરીને ચોર જતાં રહે, ભોગી મારયો જાય, ભાઇ૦

અજ્ઞાની અજ્ઞાન પણાથી, વચન ઉચરતાં ચૂકે;
ભોળા જન ભીતરમાં ખીજે, મહા જુલમ કરી મૂકે, ભાઇ૦

ભવિષ્ય કારણથી ભોળપણું, એતો સઉમાં આવે;
ડાહ્યા પણ બનિ જાય દિવાના, ભવિષ્ય જે ભૂલાવે, ભાઇ૦

ભોળા થઇને સ્વારથ સાધે, તે કહિએ ઠગ, ભોળા;
ગાગરને સારે લઇ જઇને, ગરક કરી રે ગોળા, ભાઇ૦

કામ કરી પસ્તાવું પડે પછિ, કરેજ એવાં કામ;
ભોળાને ભીતરમાં બુદ્ધિ, દિસે ન દલપતરામ, ભાઇ૦

પોંહોચ.

"પતીવરતા" બોલ ઊપર કેટલીએક બાઇઓનાં પતરો લ ખાઇ આવેઆછે તે ઊપર આવતા આંકમાં ધ્યાન આપેઆમાં આવશે.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૧૧ મું. મેએ ૧૮૬૭ આંક ૫ મો.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો.

ભાગ ૩ જો.

મેહેરબાનુ પોતાની માની ગેરહાજરીમાં ઘણીજ બેચેને થઈ ગઈ. પોતાના ભાઈના દુખદાયક મરણથી તેણીની કુંઅળી છાતી તીરની માફક વીંધાઈ ગઈ હતી. પરીચેહેરને વાસતે તે ઘણીજ આરજુમંદ હતી, અને તેના બાપે તેની માને જે બરમ ભરેલા શખુનો કહયા હતા તેથી તેનું મંન ચીંતાતુર હતું. આવી હાલતમાં તે બેઠી હતી, એવામાં દીલબર નામની તેની એક જુવાન દાસી ખબર લાવી કે પરીચેહેર પર શોધાશોધ પડેછે, અને તેનું કસું માલમ પડતું નથી. નાકરોને મોહોડેથી સાંભલેલો પેલા બેકુત્નો હેવાલ પણ મેહેરબાંનુએ શાંભલયો, અને દીનીઆરના દઈતની વાત પણ દીલબર પોતાની સેઠાણીને કેહેવાને ભુલી નહી. દઈતની વાતથી મેહેરબાંનું એટલીતો હેબતી કે પોતાની મા આવે તાંહાં શુધી સુવા ન જવાનો તેણીએ ઠેરાવ કીધો, અને પોતાની દાસી સાથે વાત કરવાનું જારી કીધું. મેહેરબાનુ બોલી કે "દીલબર માહારૂં મન આજ ઠેકાણે નથી આજ બુઢા પંથકીની માહારા બાપને શું ગરજ પડી તે હું સમજી શકતી નથી." બોલી દીલબર બોલી કે "હા સેઠાણી એનું કારણ હું સમજી; તહમારા બાપની ગાદી તહમારે હસતક થશે તેથી પાદશાહ તહમારાં કારજની ધામધુમમા હોશે. હા સેઠાણી હવે તહમે કોઈ પાહાદશાહને ઘેર જશો, અને પછી ગરીબ દીલબર પર વાખા પડશે."

મેહેરબાંનુ—દીલબર તાહારા વીચાર અમસથકા બ એછે. માહારા બાપનો વળી માહારી ઉપર એટલો બધો શું પેપાર કે હાલની હાલ માહારી શેહાદીની ગરબર કરે! ઈશવર માહારો મેહેરબાનછે. માહારો બાપ મહને તીરસકારથી જોયછ, પણ માહારી હેતવંતી મા મહને દીલોજાનથી ચાહેછે. દીલબર, જુવાક માહારી ઉપર ગમે એવી જફા ગુજારે તોય પણ માહારૂં પેટ સઘળું ઓગલવાને ઘણું મોટું છે, પણ જારે માહારી નેક માતા પર જુવાક જાસતી કરેછ અને તે જારે દમ રૂદી શયણું સોસેચ તારે માહારીથી ખમાઈ શકાતું નથી.

દીલબર—બાઈ દુનીયાંનો એવોજ સરેસતોછે. ભરતારો પોતામી મોહોરદારોથી કંટાલે એટલે તેઓને રૂખશત આપવા તેઓ વીચારેછે. જુના જોડા પણ બદલવાને વીલમ લાગેછે, પણ ઓરતો બદલવાનો વીલમ લાગતો નથી.

મેહેરબાંનુ—તારે મહને પણ એવો ભરતાર મલે તે થી દીલબર પરણવુંજ નહી એ કેહેવું બેહેતર!

દીલબર—પણ સેઠાંણી "નહી મામાના કોણાં મામા" એ કેહેવતછે. બુરખો નાખી જોગણનો વેશ ધરવો તે કરતાં જાલમી ભરતાર સાથે સંસારમાં પડવું ડાહાપણ ભરેલુ છે—પણ બાપરે સેઠાંણી આ એ અવાજ શાંભલેઓ!

મેહેરબાંનુ—એતો પવનનો સોસવાટોછે; કાંઈ હજાર વખત હું સાંભલુંછું—પણ દીલબર તું જાણેછેતો ખરી કે કેટલી સારા સારા પાહાદશાહોની માગણી જુવાકે રદ કીધીછે?

દીલબર—પણ સેઠાણી જો કાલે પાદશાહ તહમુને ભર કચેરીમાં બોલાવે અને આપણી અગાસીપર કેકાઉસ પાહાદશાહની તસવીરછે તેનેજ મલતો એક જુવાન ખુબસુરત શાહાજાદો તહમુને દેખાડે જેના દુધના દાંતતો ખરેલા નહી, જેની આંખતો જાણે કાલી ભમર, જેના હોથતો જાણે રાતા પરવાળાં, જેનું નાકતો જાણે સરોવરનું ઝાડ, અને કેહે કે આ તહમારો ભરતાર તો ગરીબ દીલબરને શું સરપાવ આપો!

મેહેરબાંનુ—દીલબર આજ પછી કેકાઉશનુ એવી બાબદોમા નામ લેતીના. હું તે માહાપુરૂશની અરાધના હરરોજ કરૂં છું. માહારી માતાએ જે એ નેકબખત અને રોશન તાલેના પાહાદશાહ વીશે હકીકતો કહીછે તેથી હું દર બાજદાદે માહારી બકતી તેની સનમુખ ઉભી રહી ગુજારૂં છું; અને દર સાંજે તેની ઘોર ઉપર હું ફુલની જાલી ગુંથું છું.

દીલબર—પણ સેઠાણી કેકાઉશ બાહાદશાહ સાથે તહમુને મુતલગ સગપણતો જોવામાં આવતું નથી. અને તે કાંઈ સાધુ ન હતો કે માહરાણી માહાબાનું પોતાની બેટીને તેની ઘોરપર રોજ ફુલ ગુંઠવાની તાકીદ કરે! હું તો હંમેશ પાહાદશાહ જમશેદનું નામ દઈ વીનંતી ગુજારૂં છું કે યંદરોજમાં મહને પણ ભરથાર સુખ મલે.

મેહેરબાંનુ—એનો બરમ કોઈ પણ દીને માહારી માતાએ માહારી આગલ ખુલીઓ નથી. પણ બેહેરામના બલાપામાં માહારાં માએ રૂદન કરતાં હતાં તાહારે તેવણના

મોહોનાથી અછડતા શબદો નીકલી પડયા જેથી થોડો ઘણો ભેદ મેહુને મલીઓછે.

દીલબર—બાઇ તે ભેદ મહુને કેહેશો ?

મેહેરબાંનુ—નહી દીલબર નહી, આપણા મા બાપની ભુલનો આપણુને લાભ લેવો ઘટે નહી. છોકરાઓની ફરજછે કે પોતાના મા બાપની આગ્નામાં રેહેવુ અને જે તેઓ આપણુને જણાવવા માગતાં નથી તે જો અકસમાતથી આપણુને જણાય તો ફરજ આપણી કે આં કાણે શાંભલી બીજે કાણે તે કાહાડી નાખવું.

દીલબર—માહારી ખાતરીછે સેઠાણી કે તહમારા આવા સરભાવથી રાણી દાખલ રાજ કરેઆને બદલે તહમો જોગનોના મથમાં વેહેલા ભોગવશો. પરીચેહેર માહારી આગલ શઘલી વાત દીલ ખુલી કરેછે. સઉમાં ભેનાયલાં રેહે તેનુ બોદ્દા સારૂં કરે. છુપી વાતતો મનને પજલાવીયા કરે ને કલેજું શઘલું બાલી જાલી ખાખ કરે. એક ખુબસુરત સીપાઇ એક દાહાડે મેહેલમાં આવેઓ તાહારે પરીચેહેર મહુને કાણે લાગીને કેહેય "દીલબર બેહેરામબી એના જેવો રૂપાલો હોયતો કેવું સારૂ !"

મોહેરબાંનુ—દીલબર ખબરદાર ફરીથી માહારી આગલ તેં કાઇની ગીમત કીધીતો. પરીચેહેર મીજાજે રમુજીછે, પણ ઇયાદ રાખજે કે તેનું અંદરનું ભીતર ઘણુંજ સાબુદછે. તાહારો પટપટતો ખવાસ જાણીને પરીચેહેરે રમુજ ખાતર માતર તાહારી હેકરી કીધી હશે.

દીલબર—(ચોકીને)——પરવરદેગાર ! બાઇ આએ અવાજ શાભલીયો ?

મોહેરબાંનુ—હા મૈંબી સાંભલીયો, પણ હું ધારૂંચ કે અમથી એ આપણી કલપણાછે દીલબર તું મહુનેબી ગભરાવી નાહીંમતવાન કરેછે. દીલબર વારૂ નીચે કોઇ સુવેછે ?

દીલબર—નહી સેઠાણી. તહમારા મરનાર ભાઇનો મુનશી જારથી ડુબી મુવો તાહારથી એ જગાએ સુવાને કોઇએ હીંમત ચલાવી નથી બાઇ ખમીતથી ઇયાદ રાખજો કે બેહેરામ તથા તેનો મુનશી ભુત થઇને આ નીચેનો ઓરડો જગાવેછે ખોદાખાતર બાઇ ચાલો આપણે તહમારી મા પાસે દોડીયે.

મેહેરબાનુ—દીલબર હું તુંને સોગંદ આપી ફરમાઉંચ કે હાવાથી જરાબી હીંમતના. જો તેઓ દુખીઆરા હોશેતો તેઓને સવાલ કરી આપણે તેઓનું દુખ મટાડશું. તેઓ આપણા એક બાપને પણ ઇજા દેનાર નથી કારણ કે આપણે કોઇ દાને તએને ઇજા દીધી નથી. એ વાખા બેહુ જણુંએ એ પોતાની નાચેના ઓરડાનું બારણું ધાપુડાથી ઉઘડતું શાંભલીયું. અને થોડાવારમાં કોઇના સુંદર ગાવાના ગગેહો કાણે પડયા મેહેરબાનું બોલી કે "આનું મીઠું ગાણુ કદીરશુ કોઇ ભુતના મોહોથી નીકલે નકી ત દીલબર તું સાન કરી જાણજે. આ બારી ઉઘાડ કે એ સુંદર ગાયણથી માહારૂં ચેચેન દીલ મઘન કરૂ" દીલબરે બારી ઉઘાડવા ના પાડેઆથી મેહેરબાનુએ પોતાને જ હાથે બારી ખોલી. પણ ગીતના અવાજ તદન બંધ પડેઆ તેથી મેહેરબાંનુએ ખંખાર નાખીને મોટે અવાજે પુછીયું કે "એ નીચે કોણછે ? બોલ મહુને જવાબ દે." એક સખસે જવાબ દીધો કે "મેહેલની અંદર રેહેનાર હું એક બેગાનો પુરૂશ છું." મેહેરબાનુએ ફરી પુછીયું કે "તાહારૂં નામ શું અને આ મધ રાતે મેહેલના દરવાજા શઘલા બંધ છે તાહારે તુંએ અંદર આવવાની કેમ તાકાદ ધરી ?" પેલા બેગાના પુરૂષે જવાબ વાલીયો કે "આ જગા ઉપર હું માહારી ખુશીથી ભટકતો નથી. હું નીશચય દીલગીરછું કે માહારાં રૂદનના ગીતથી તહમારી ઉંઘમાં ખલલ થઇછે, મહુને કોઇ શાંભલશે એવી સુરતા રહી નહી. ઉંપે આજ કેટલાક દીવસ થયા માહારી સંગાયે વેર ધરીયુંછે તેથી માહારૂં ચેચેન બીછાણું છોડી બરી બામદાદ માટે રાહ જોતો હું ઉભો છું કે સુરીયનો અમલ થાયતો માહારા બંદીખાનાની બેડીઓ તુટે." મેહેરબાંનુ બોલી કે "હે બંદીવાન ખરેખર તાહારી હલિત દુઃખ ઉપજાવનારછે. જો જરની તુંને કમી હોયતો માહારી કોથલી તાહારે માટે તઇયારછે." પેલો બેગાનો પુરૂશ બોલીઓ કે "હું જર શુંછે તે મુતલગ જાણતો નથી અને ઇશવરની મરજીની સામે થવા હું માગતો નથી. જો તે અજીમ ખાવંદની એવીજ મરજી હોય કે આ બંદીખાનામાં હું માહારો જનમારો પુરો કરૂં તો તેની મરજીપર માહારે શુકરછે. હું હજુર જુવાનછું અને માહારૂ પોશાન કરવાને માહારી બાજુ ઓસતવારછે. માહારે હઇડે ગમ ચોંટેઓછે પણ તે માહારે માટે નહી પણ બીજાઓને માટે." દીલબર ભુણખની માફક બોલી કે "હાહા સેઠાણી હવે મહુને સહમજ પડી. આ બેગાનો પુરૂશ કોઇ નહી પણ પેલો જુવાન ખેડુતછે અને તે કોઇ નાજની સાથે મોહોબતમાં ગોરફતારછે તેથીજ કરી એમ બોલેછે કે માહારે હઇડે ગમ ચોંટેઓછે. સેઠાણી ચાલો આપણે એને આરા અવલા સવાલો નાખીએ કે જેથી એના અંદરના ભીતરની વાત આપોઆપ બાહાર નીકલે. તહમુને તે શાહાજાદી દાખલ ઓલખતો નથી પણ માહાબાનુંની એક દાસી દાખલ જાણેછે." મેહેરબાનું બોલી કે "દીલબર તાહારી જીભલી ચપાડ. આપણે ઘર આવેલા પરોનાનો ભેદ પુછી લઇ તેને હંકારી કાહાડવો એ ભારી દોજખી કરતુકછે.

"હે બેગાના દારસથ જો તાહેક તાહારા પગમાં બેડી હોય અને તાહારો છુટકારો જો રાણી માહાબાંનુંના હાથમાં હોયતો દીલથી ધીરજ ધરજે કે તાહારી દાદ લાગે આ વના રેહેનાર નથી. બરી બામદાદમાં જમગોદી ચોક તરફ તાહારો રમનો ધર, અને પાહાદશાહ કેકાઉસના મંદીરના ગુમતાસર નામે એક જઇફ દસતુર રેહેછે તેના પગ પર તાહારૂં માથું નેવી કાકલુદી કર, કે રાણીને કાણે તે દાવર તાહારી ફરીયાદ પોંહોંચાડે હું તાહારી રૂખસત લઉંછું કારણ કે આવી અંધરાતે એક બેગાના અખસ સાથે ગોફતેગોમાં ગુંથાવું હું ના દરૂસત ધારૂંછું." પેલો બેગાનો પુરૂષ બોલીયો કે "હું નામવર બાનું એક પલવાર થોભો તો તહમારા સવાલનો જવાબ કરતો મુજ મીસકીનનાર ગોઠડી રેહેમદીલી થાય."

મેહેરબાનુ બોલી કે "સેનાનીથી બોલ હંમણા પોકાર કર." પેલો બેગાનો પુરૂશ બોલીઓ કે "હે સુંદર નાજની

ગુસતાસપ—એઠ જુવાન બેકુત !

જુવાક—હઃ હઃ એ ચંડાલ ગુસતાસપ તુંજ તુંજ તે
ઓના કામ ચરીતરમાં સામેલછે.

ગુસતાસપ—નામવર પાહાદશાહ આ તહંમારૂં તો
હોમત તમામ ગલતછે. કેઆમતને દીને દાનેખમાં થાપ
ઠાર જો આ વાતથી હું વાકેફ હોઉં. હું આજુજી કરી વી
નંતી કરૂંછું કે પરીચેહેરને માંહારાજ મંદીરમાં રેહેવા
દેઓ કે પુરૂથવીની લાલચ હરદમ તજી ઈશાવરની બંદગી
માં હરદમ મશગુલ રહી બેહેસતના બારણા પોતા માટે ખુ
લલાં કરે.

જુવાક—બુદા તાહારી ધચપચ એક કોરે મેલી પરી
ચેહેરને હીયાં મેલીજા નહીતર ઈયાદ રાખજે કે જુવાકની
પાંથરેલી જાલમાં કોઈ સપડાયા વગર ખાલી નથી.

ગુસતાસપ—માહારી ફરજ છે કે પરીચેહેરને મેહે
લમાં આવતાં અટકાવવી. આ બાલને એબ લાગે જો ખુદા
ના ઘહરમાંથી કોઈને હાંકી કાહાડું; બીન વાલીઓનો હું
વાલી છું, અને પરી ચેહેરને હું તેણીના બાપને સવાધીન
કરીશ.

જુવાક—હું તેણીનો બાપ અને વાલીછું અને હું
પરીચેહેરને માંગુછું.

ગુસતાસપ—ઈશાવરની મરજી નહીજ કે પાદશાહ
જુવાક પરીચેહેરનો વાલી થાય, તેથીજ બેહેરામ અચબુચ
મારેઓ ગયો. જાહરે ઈશાવરનીજ મરજી નહી તાહારે મજ
સરખા ઈશવરના એક નોકરની મરજી કેમ!

જુવાક—જબાંદરાજ ! જીભલીને લગામ કર નહીતર
આજ ઘડીએ હીયાં તું જુમીદા થશે..

વાદલ ઘણુંજ ઘેરાતું ગયું તેથી ડાહાપણ કરી માહા
બાંનુએ ઓરડામાંથો રખશુદ લીધી.

જુવાક પાછો ઠંડો થઈ બોલીઓ કે "ગુસતાસપ મ
હને લાગેછે કે પરીચેહેરે સઘળી બીનાથી તુંને વાકેફ કી
ધોછે. હવે મહને શાંહભલ અને તાહારા પાદશાહને તા
બે થા. માહારાં રાજની સલાંમતીને માટે, માહારાં પોતા
ના નામને માટે, અને માહારી પરજાના કલેઆણને માટે
મહને એક પુતરતો જોઈએ એતો બોલલુંછે. માહાબાંનુ
ને પેટે પુતરની આશા રાખવી એ પાણી વગોલીને માખ
ણની આશા રાખેઆ બરાબરછે, તેથી મેં માહારૂં હેત પરી
ચેહેર પર બાંધીઉંછે. તું ખોદા ખાતર તેણીને હીયાં લઈ
આવ, પણ એટલુંજ નહી હજુર ઘણું કરવાનું બાકીછે.
માહાબાંનુ તાહારાજ હાથમાંછે જેમ તું રમાડશે તેમ તે ર
મશે. કાંઈબી કરી તેણીને તાહારા મંદીરમાં લઈજા અને
ધુતમધાતમ સમજાવી હમારો લગણનો ગાંઠ છુટો પાડ.
એટલું કર, અને બુદા ગુસતાસપ, તાહારી તીજોરીમાં માએ
નહી એટલું દરવીય તુંને સપુરદ કરવા હું તઈયારછું. પ
છી માહારો પરધાનબી તુંજ, દોસતબી તુંજ, અને ભાઈ
બી તુંજ. માહારી તીજોરીની કુંચી તાહારા હાથમાં સોંપીશ,
અને માહારાં રાજની લગામ પણ તુંને આપવા ચુકનાર નથી.

ગુસતાસપ—સેતાનીઅતી જુવાક, માહારી જીંદગી
માટે હું ડરતો નથી. હેફ એ કંગાલ રાજા, દઈતાનો દ
ઈત, નહી આદમ, હેફ તાહારી જીંદગી પર, ગુજરજે તુંજ
પર હરદમ સેતમ. માહાબાંનુ પર ઈશવરની આહાછે તો
તજ સરખા જગતરાંથી કુચ થઈ શકતુંજ નથી. તાહારી
વફાદાર નેક અને અસીલ બાંનું છોડી દેવાનની મીથાલ તું
તાહારી બેટીપર સરાપ મારે, પણ તતકાલ જમ તાહારીપર
તરાપ મારી એક પલવારમાં તુંને હોશ વગરનો હીયાં મે
લી દેશે. હું હું પરીચેહેરને તાહારી જાલમાંથી મોકલી
કરીશ અને ઈશાવરનો હાથ તે રાંક છોડીપર હરદમ લંબા
વેલોછે. માહાબાંનુંને તજી તું સુખની આશ કદી રાખ
તા રખે. ગઈ સહવારે તું કુલીપો કુલીપો ફરતો હતો, પ
ણ આજ તાહારો બેહેરામ કેહાંછે ? ઈશાવરની લાકડીને અ
વાજ નથી અને તાહારાં ધારેલાં કરતુકોનો સવાદ ચખાડ
વા ઈશાવરે તાહારા લાડકવાયા બેટાનો જાન અચબુચ કે
બજ કીધોછે. માહાબાનું તથા પરીચેહેરની હાએ કેઆ
મતને દાહાડે તુંને બેહેસતના દરવાજા આગલ રોડવશે.
'માણસનુ ધારવું ને ઈશાવરને કરવું.' જે તાજ કેકાઉસનું
તું આજ પેહેરેછે તે તાજ જો તાહારાં માથાં પરથી ઉડા
વી દેવાની ઈશાવરની મરજી હોયતો શઘલી તાહારી ઓક
વણ કારગત લાગનાર નથી. ઈશાવરના અખુટ ડાહાપણ
આગલ તાહારી ચતુરાઈ ચાલનાર નથી. "દોડ પાહાશા
હ દોડ તાહરી રાણીને પાછી તાહારી ગોદમાં લે અને ઈ
શવરનો ડર રાખી તાહારાં હેવાનીઅતી હવસોને તાહારા
પગતલે દાબ." જુવાક ઠરઠર કાંપતો ઉભો. ગુસતાસપ બા
વાની શીખામણ સામે તેનીથી એક હરફ નીકલી શકેઓ
નહી. પણ સેતાન પાસે સો કારણ, તેમ જુવાકને વલી
એક બીજી તાલ સુજી. તે બોલીઓ કે "ગુસતાસપ માહારાં
બીતરની વાતની તુંને શું ખબર ? માહાબાંનું સાથે મા
હારા હકવાજબી નેકા થયા નથી. તેહેનું પેહેલાં એક
બીજા પાદશાહ સાથે કારજ થયું હતું, પણ તેઓમાં કાંઈ મી
નાકેશો ઉભો થયાથી તે કારજ રદ ગયું હતું. બેહેરાંમના મો
હોતનું એજ કારણ કે ઈશવર હમારા ગેરવાજબી નેકાથી કફા
થયોછે. જાહારે હું એ બાબદનો વીચાર કરૂંછું તાહારે મા
હારી છાતીના બંધ તુટી જાયછે અને માહારી આંખે તીમ
ર આવેછે. જાહારે હમારા લગન હરામજછે તાહારે હમુને
છુટાં પાડી ઈશાવરને રાજી કરવો એમાં બુદા દાવર તું
ને અડચણ શી ?

બુદા ગુસતાસપને જુવાકની બેહાઈથી તથા હરામ ઈ
લતથી ભારે ખેદ થયો. આ નેક દસતુરે વીચાર કીધો કે
જાંહાં શુધી પરીચેહેર દેખાઈતી રેહેશે તાંહાંશુધી માહાબાનુને
તજીઆ વગર જુવાક રેહેનાર નથી, તેથો કાંઈ ફુરતાજ લ
ગાવી પરીચેહેરને દુર કરવાનો તેણે મજબુત ઠેરાવ કીધો.
એવા વીચારથી બેહેલો થઈને ગુસતાસપ જુવાકના મતને
મલતો થયો અને જે તે કેહે તે હાજીહા કરવા લાગો. જુ
વાકે જોયું કે બુદો ગુસતાસપ માહારી તરફ થઈ ગયોછે તે
થી શઘલો પોતાનો ભેદ તેને કેહેવાને તે ચુકતો નહી.

જુવાક બોલીઓ કે "જાંહરે હવે આપણી વચ્ચે મીના
કેશો દુર થયોછે તાહારે માહારે તુંને એક વાત પુછી નકી
કરવીછે. જે જુવાન બેકુતને મેં તે દીને ઝોંપરામાંથી પક
ડેઓ તે વીશે તુંને કાંઈ ખબરછે ? મહંને લાગેછે કે તે પરી
ચેહેરનો આશકછે."

ગુસતાસપ જે શઘલું હાજીહા કરતો હતો તે આ બાબદમાં પણ જુવાકને મલતો થયો અને તેણે ભલતોજ ઓરંગો મારેઓ કે હા હું પણ ધારૂંછું કે તે પરીચેહેરનો આશકછે. જુવાકની છાતીમાં જે અદેખાઇનો આતસ પજલતો હતો તે ગુસતાસપે પંખો કરેઆથી પુખ્ત રોશંન થયો. તે ગુસાથી પગ અફાડવા લાગો, પોતાનું કપાલ કુટવા લાગો અને પોતાના નસીબને હજારો સખુન કેહેવા લાગો. તેણે જોસથી પોકાર મારી પેલા જુવાન ખેડુતને પોતાની આગલ લાવવા પોતાના ફરમાબરદારોને હોકમ કીધો. ખેડુતને જોઇને જુવાક બોલીઓ કે "કંમબખ્ત કંગાલ, મોહોતની ચુંગાલથી હવે ન છુટે. બોલ બેશરમ લેઆનતી છોકરા તું કોણછે અને કેટલું થયું તું પરીચેહેરને ઓલખેછે? કટકા બુકલા કરી તાહારી હસતીનો અંત આણું જો સતીય મુજ આગલ ન બોલે. બોલ તહને ફાલકું કેમ જડીયું નહીતર આજ ઘડી તાહારો પરાણ તું છોડશે."

ખેડુતે જોયું કે સાચું બોલીયાથી હવે પરીચેહેરને નુકસાન જનાર નથી તેથી ખરેખરી હકીકત હીંમતથી જણાવી તે બોલીઓ કે "હું એક પાસેના ગામડાંનો રાંક ખેડુતછું અને માહારૂં નામ અશફંદીઆરછે. ગઈ રાતરેજ માતર અકશમાતથી માહારો પાહાદશાહજાદી સાથે મેલાપ થયો અને તાંહાંશુધી હું તેણીને કોઇ દીને ભેટયો ન હતો. એક જાલમી પારધીના બાણથી વીંધાઈ ગયલાં હરણને જારે મેં તેજ શેકારીની જાલમાં સપડાયલું જોયું તાહારે તેનો છુટકારો કરવા મેં મુનાશેબ ધારેઉં. હું પુરૂથવીમાં કોઈનો નહી પણ ઈશવરનો દર કરૂંછું અને તજ સરખા એક જાલમી પાહાદશાહના દરનો ઈનકાર કરી મેં પોતે પાદશાહજાદીને તેણીના દુખના વખતમા મદદ કીધીછે. માહારૂં શરીર તાહારે તાબેછે, પણ માહારો પરાણ તાહારે તાબે નથી."

પાદશાહજાદી મેહેરબાનુ પોતાની દાસી દીલબર સાથે આ વેલાએ ઓરડા તરફથી પસાર થઈ. પણ અસફંદીઆરનો જાણીતો અવાજ તેણીને કાણે પહેઆથી તે થોડેક દુર કજીઆનું સેવટ સાંભલવાને ઉભી રહી. અશફંદીઆરની ખેલવાની ઢપ તથા તેનો કદાવર તથા રૂપાલો બાહારજોઇ મેહેરબાનુ તે ઉપર ફીદા થવા લાગી. આ જુવાન ખેડુત કેકાઉશ પાહાદશાહની તસવીરને આબેહુબ મલતો આવતો, તેથી તેની ઉપર તેણીનો વધારે ચાહા થવા લાગો

અંતે જુવાક બોલીઓ કે "તાહારી દલેરીનો હમણા હું આંકો લાવુંછું. તાહારા પાદશાહ સામે જે ધીકાર તું એ ફેકેઓય તેનો પલવારમાં તું સવાદ ચાખશે. પોહોરેગીરો એને પકડો, એને બાંધો, એને બેડી ઘોકો, એને મોહોડે ફુયા મારો. તાહારી માસુકને તાહારાં મોહોતની હમણા ખબર મલશે અને તાહારો જાદુઈ દોર ખતમ થયાથી પરીચેહેર તાહારાં નજુમી વેરથી મોકલી થશે."

અસફંદીઆર બોલીઓ કે "ધીક હોજો તાહારી જીંદગીપર, ફીટકાર હોજો તાહારી પાહાદશાહાતપર. તાહારા જાલમી દોરમાંથી પાહાદશાહજાદી છટકી આનંદની વાડીમાં આશાએશ લીએછે. એક લાચાર શાહજાદીને તાહારા જાલમી દસતથી મોકલી કરતાં જોકે માહારી ગરદનના બે ટુકડા થાયછે તોયપણ, મહને તેહેનો મુજાબો નથી કારણ કે થોડીક ઘડીમાં હું માહારા પેદા કરનારની હજુર ખાલેશ દીલથી દેખાવ દઈશ અને બેહેસતનું અમરત પેયાલુ ચાખવાને મહને પરવાનગી મલશે. ઓ પરીચેહેર ઈશવર તાહારો વાલી હોજો, અને જાલમી જુવાકની પાહાદશાહીનો અંત આવજો."

જુવાક બોલીઓ કે "હે જબાંદરાજ છોકરા હજુર બીસેમજ અને ઉછાછલો થઈ જમનાં હાથમાં નાહેક સપડાવાથી ડર; બોલ તાહારી તોખમ કોણ નહીતર નીચવી નીચવી તાહારાં બદનમાથી લોહી ટીપકાવીશ."

અસફંદીઆર પાછો હીંમત ઝાલી બોલીઓ કે "મે સાચી વાત તાહારી આગલ કહીછે, નહી કે તાહારી ધમકીથી, કારણ કે હું જુઠાંનો વેરી છું.

જુવાક—શું તારે તાહારી વાત સાચીછે ?

અસફંદીઆર—અલબત.

જુવાક—હું માંનતો નથી.

અસફંદીઆર—હું તાહારી દરકાર કરતો નથી.

જુવાક—પોહોરાગીરો એને પકડો અને જે જગોએ એણે બેહેરામનુ ખુન કીધું તે જગોએ એને ઘસડો. આ ઘડીએ છોકરા તાહારી ગરદનના બે તુકડા થશે.

મેહેરબાનુ આ બોલો શાભલી બેહોશ થઈ ગઈ. દીલબરના રડવાના પોકારથી જુવાક તે તરફ દોડેઓ, પણ જાલમી જુવાક પોતાની બેટીને એવી હાલતમા જોઈ કાંઈ પણ દયા વગર પાછો ચોક તરફ ધમેઓ. અસફંદીઆરના કપડાં તેના બદનપરથી જલ્લાદોએ કાહાડી નાખેઆં અને ચોકની અંદર પુશકલ માણસોની ઠઠમાં કંગાલ અસફંદીઆરે ઠીમરાંપર પોતાનું માથું મેલીયું અને જલ્લાદો પોતાનુ કસાઈ કામ કરવા માટે જુવાકના હોકમથી પોતાની સમશેહેરની ધાર ચહડાવવા લાગા.

ઓરતોની મીજલસ.

ભાશાણ ૧૯ મું.

બાલકને ખોલી હવામાં ફેરવવા તથા કસરત આપવા વીશે.

ગયા ભાશાણમાં બચાંના ખોરાક વીશેની બાબદ પુરી થઈ; અને તમુને માલમ પડીયું હશે કે એ બાબદ કેટલી અગતની તેમ બીંકટછે અને દરેક માએને તે વીશેના ગ્નાનની જરૂરછે.

જેમ મોહોટા માણસને કસરત કરવાની જરૂરછે, તેમજ નાહાના બાલકને પણ કસરતની જરૂરછે. જોકે પેહેલાં એ બાબદ વીશે તમારા મનમાં શક આવશે કે બચાંને કસરત કેમ અપાઇ શકાયે, પણ જો ધેયાનથી તપાસ કરશોતો માલમ પડશે, કે જેટલું બચું એક દાહાડામાં કસરત કરેછે, તેટલું તમે પોતે કરતાં ન હશો કુદરતેજ બચાંને કસરતની અગત જોઇછે. તેથી બચું પોતાના હાથપગ, ડોકી ઉછાલીયા

કરેછે, અને બચાંને એ જેવી કસરત બીજી કેઈ હશે? જે બચું હાથ પગ ઉછાલતું નથી, તે, સુસત અને નાકુવત રેહેછે. જે બચું હાથ પગ ઉછાલેછે, તે ઘણી સારી રીતે ઉછરેછે અને તેને કસરત કરતાં જોઈને દરેક માએને કેવો હરખ ઉપજેછે. પણ બચાંને એ કસરત સાથે ખોલી હવામાં લેઈને ફરવાની ઘણી અગતછે. જેટલી ખોલી હવાની અગત બચાંનેછે તેટલી મોહોટાં માણસને નથી હોતી. અને જે બચાંને ખોલી હવામાં ફેરવીને કસરત કરાવેછે તે બચું ઘણું સારી રીતે ઉપરેછે.

૧. બચું જનમીયા પછી ૮—૧૦ દાહાડા લગી તેને ઘરમાંજ લેઈને ફરવું.

દાહાડામાં બે તરણ વખત પાલણા માહેથી કાહાડીને ઘરમાંજ ફેરવવું. હાથમાં રાખીયાથી બચાંનાં બાગો ઉપર દબાન થવાની ધાસતી રેહેછે, એટલા માટે, એક હલકી નાહાની લાબી તોપલી બનાવવી અને બચાંને તેમાં સુવાડીને પછી હાથમાં લેઈને ફરવું.

તરીજે દાહાડેથી જરા ઘરના ઓટલા તરફ દાહાડામાં બે તરણ વખત એક બે મીનીટ લગી લેઈ જઈને પાછું લાવવું.

આપણા લોકોમા એવાં કુમલાં બચાને જરા પણ બાહેર હવામા ફેરવવાને ધાસતી ભરેલું ગણેછે, એ ખોટું છે.

૨. ૧૦—૧૫ મે દાહાડેથી ઘરે માહેથી બાહેર ખોલી હવામા ફેરવવા લેઇ જવું જોઇયે.

આપણા લોકોનું બચુ ભાયેગે ૪૦ દાહાડા પછી પણ ખોલી હવા અથવા રોશનીનો ફાયેદો લેતું હોયે. બચાને માએની સાથે વગર હવાની અને અંધારી કોઠરીમાં ટંકાઇ રેહેવું પડેછે એ રીતે બચું રાખેલું કદી પણ બરાબર ઉપરે નહી

ગરમીના દીવસ ઉપર ૧૦ દાહાડામાં બાહેર લેઈ જવાની જરૂરછે

વરસાદ અથવા તાહાડના દાહાડા ઉપર, બચું એક મહીનાનું થાયે તાહાંસુધી બાહેર લેઈ જવુંજ નહી, પણ એથી એમ નહી સમજવું કે વગર હવાની કોથરીમાં તેને ટાંકી મુકવું. ઓરડામાં ખોલી હવા આવવી જોઈયે. પરડો રાખવાની એવકુફી વીયે, વધારે બોલવું જરૂર નથી.

પેહેલે મહીને ૪—૫ દાહાડે એક વખત બાહેર લેઈ ને ફરવું.

બીજે મહીનેથી ૨—૩ દાહાડે દીવસમાં ૨—૩ વખત લેઈને ફરવું.

તરીજે મહીનેથી દરરોજ દાહાડામાં ૨—૩ વખત લેઈ જવું. પેહેલાં ૧૫—૨૦ મીનીટ લગી ફેરવવું, અને આસતે આસતે જેમ ટેવ પડે તેમ વખત વધારતા જવું. જો દાહાડો ખુશ હોયેતો ૧—૨ કલાક લગી ફરવું.

સહવારના પેહેરમાં પેહેલાં લેઈ જવું. છેલુ સાંજના ૪—૫ કલાકે લેઈ જવું.

બચાંને ધવાડીયા પછી તરત ફેરવવું નહી અને ફરી આવીયા પછી પણ તરત ધવાડવું નહી.

ખોલી હવામાં લેઈ જવાથી બચું કુવતમંદ અને તનદરોસત થાયેછે અને જલદીથી ઉછરેછે. જો બચાંને ખોલી હવામાં નહી ફેરવીયું હોયેતો, તે દુબલું થઇને તેનો ફીકો ચેહેરો થાયેછે. બચુ કાંઈ બોલી શકતું નથી પણ જારે તેને ખોલી હવામાં કસરત મલતી નથી તારે તે બેકરાર અને ચતપત રેહેછે અને રડીયા કરેછે—તેને બાહેર ખોલી હવામાં લઈ જવાથી તે મુંગું રેહેછે અને ખુશી બતલાવેછે.

૩. બચું ૬—૭ મહીનાનું થાયે તાંહાંસુધી હાથમાં આડું સુવાડીને લેઈને ફરવું.

સંભાલ રાખવી, કે માથું અને બદનને બરાબર ટેકો છેકે નહી, ઉંચકવાને બેઉ હાથ કામે લગાડવા અને છાતીનો ટેકો આપવો.

સંભાલ રાખવી કે તેના હાથ પગની ઉપર દબાન થાયે નહી.

બચાંને એકજ બાજુ તરફ રાખીને ફેરવીયા કરવું નહી. બેઉ બાજુ બદલવાની જરૂરછે; નહીતો બચાંનું બદન એક બાજુ ઉપર વાંકું થાયેછે અને નજર એકજ ગમ કીધાથી આખ બારી થાયેછે.

૪. બચાંને બાહેર લેઈ જતી વખતે અછી રીતે કપડાં પેહેરાવવાં, પણ મોહોડાં લગી ઢાંકવાની જરૂર નથી.

કપડા અછી રીતે પેહેરાવવાની જરૂરછે. જો એમ નહી કીધું તો બચું હેરાન થાયેછે.

મોહોડા લગી ઢાંકીને બાહેર લેઈ જવામાં કાંઈ પણ ફાયદો નથી, તેના કરતાં બેહેતર એજકે તેને ઘરમાંજ ટાંકી રાખે. આપણા લોકોમાં બચાંને માથાં લગી ટાંકીને લેઈ જવાની ટેવ હોયેછે. તેઓ એમ સમજેછે કે મોહોડાં ઉપર પવન લાગાથી બચું હેરાન થાયેછે, પણ એ વીચાર ભુલ ભરેલોછે. વલી બચાંને કોઈની નજર નહી લાગે એટલા માટે પણ મોહોડું ટાંકીને લેઇ જાયેછે, પણ જોકે બીજા લોકોની નજર નથી લાગતી તોયપણ બચુ વગર હવાને લીધે ગુંગરાયેછે અને વારેઘડીએ હેરાન થાયેછે.

૫. જો બચું સુતેલું નહી હોયે અને બાહેર લઈ જવાનો વખત નહી હોયેતો ઘરમાં જમીન ઉપર એક ગોદડી પાંથરીને તેની ઉપર બચુ સુવાડીને રમતું મુકવું.

બે ચોરસવાર નરમ ગોદડી લેવી. તે તરેહવાર રંગના કટકાની સીવીને બનાવવી. તે ઉપર બચું ઘણું ખુશીથી હવામાં લાત મુકી ફેંકેછે, અને તરેહવાર રંગ જોઇને ખુશી થાયેછે. એવી ગોદડી ઉપર કાંઈ પણ હરકત પોહોંચવા વગર બચું રમીયા કરેછે.

બચાંને આખો દાહાડો માએ પોતાના ખોલામાં અથવા હાથમાં લેઈને ફરવું નહી. માએના બદનની ગરમી પોહોંચીયાથી બચાને કદી પણ ખુશ લાગતું નથી. તેને ગોદડી ઉપર છુટું મુકો અને પછી જુવો કે તે કેવી ખુશી બતલાવેછે.

એવી હાલતમાં બચાંને કાંઈ પણ વીસરફામાં અથવા એખલું રાખવુંજ નહી. બચાંની આગલ એક બે બોલ વારેઘડીએ બોલવા, જરા હસવું, જરા ગીતગાવું, તેથી બચાંને એખલું લાગતું નથી અને ખુશીથી રમીયા કરેછે.

સંભાલ રાખવી, કે બચાંને કદી પણ ઘંડી જમીન ઉપર સુવા નહી દેવું.

૬. નાહાંના બચાંને ઘણોવાર લગી રમારીયાજ કરવું નહી.

તેથી ઉલટું તે કંટાલી જાયેછે, તેને થાક પોહોંચેછે. બચું જેવું અનમનીયું માલમ પડીયું એટલે ગોદરી ઉપરથી ઉચકીને સુવારવું.

બચાને ઘણો વખત લગી રમારીયા કીધાથી તેને થાક લેવાનો વખત નથી મલતો. નાહાના બચાંને થાક લેવાની ઘણીજ જરૂરછે.

બચું ઉઘાયલું હોયે તારે રમારવાને ખાતર કદી પણ ઉઠારવું નહી.

આવતા ભાશાણમાં એજ બાબદ વીશે વધારે સમજાવશું.

ઈરશા—બરોબરી.

એક અસલી બરાહમણે દીધેલી સીખામણ.

"જો તારો જીવ આબરૂ મેલવવા પછવાડે તરસીયો હોય, જો તારા કાનને તારીફનો આવાજ ખુશ લાગતો હોયે, તો જે મતીનો તું બનેયોછે તે માહેથી પગલું ઊઠાવ અને તારો નેમ તારીફ લાયેક કામો કરવાને બુલંદ કર.

"વરનું ઝાડ જેની ડાલીઓ આસમાન તરફ હાલ પંથરાયલીછે, તે એક વખત જમીનના પતીલમાં એક પીલો હતો.

"તારો ધંધો ગમે તેવો હોયે, તેમાં પેહલો રેહવાને કોશેશ કરજે. ભલું કામ કરવામાં તારી આગળ બીજા કોઇને જવા દેનોના; તોય પણ કોઇ બીજાની ખુબીથી અદેખો ના પડતો, પણ તારી પોતાની ખુબી, અકલ સુધારજે.

"વળી તારા બરોબરીઆને કાંઈ પણ બદદીઆનત અને નાલાયેક ઊપાયોથી તોડી પાડવાને ધીકારજે; માતરે તેનેથી સરસ થઈને તેની ઊપરવાળો થવાને કોશેશ કરજે, કે ઊપરવાળો થવાની તારી ઝફાઝપી જોકે ફતેહ નહી પામશે, તોય પણ આબરૂથી ગવાશે.

"નેક ઈરશાથી માણસનો રૂહ બુલંદ થાયેછે; તે કીરતી પછવાડે હાંફેછે અને એક સરનના ઘોડાની મીસાલે સરત દોરવામાં ખુશી થાયેછે.

"જુલમાતની દરકાર કરીયા વગર તે નરીયેરીના ઝાડની મીસાલે ઊંચો ઊગી નીકલેછે; અને ગરૂડ પક્ષાની મીસાલે તે આસમાન ઊપર ઊંચે ઊડેછે અને સુરજના પરતાપ તરફ પોતાની નજર ઠેરવેછે.

"પરખીયાત માણસોના દાખલા રાતરે તેના સપનામાં આવેછે અને તે દાખલા પરમાણે સારો દાહાડો ચાલવાને તેનો હરખછે.

"તે મોટા વીચારો બાંધેછે, તેને બજાલાવવામાં ખુશી લેછે અને તેનું નામ દુનીયાને છેડે લગી પરસીધ થાયેછે.

"પણ એક અદેખા માણસના દીલમાં કપટ અને કડવાસછે; તેની જીભ માહેથી ઝેર વેહછે; પડોશીની ફતેહ જોઈને તે બેઆરામ રેહછે.

"તે પોતાની કોટરીમાં દુખીયારો થઈને બેસેછે; અને બીજાને જે સારૂં થાયેછે તે પોતાને નરસું થયું એમ સમજેછે.

"ધીકાર અને અદેખાઈ તેના દીલને ચાવેછે અને તેથી તેને આરામ મલતો નથી

"તેની છાતીમાં નેકીનો ચાહ લાગતો નથી અને તેથી વીચારેછે કે તેનો પડોશી પણ તેની તરફ તેવોજ હશે.

"જે લોકો તેનેથી સરસ નીકલેછે, તેને હલકુ લગાડવાને કોશેશ કરેછે, અને તેના સઘળા કામની ઊપર એક ખરાબ સમજણ ગોઠવી દેછે

"તે તપાસનો રેહછે અને નુકશાની કરવાનો બેયાલ કરેછે; પણ માણસનો ધીકાર તેની પછવાડે લાગેછે અને કરાડીઆની મીસાલે પોતાનીજ જાલમાં ચંપાઈ મરેછે"

મારમન લોકોનો ફીરકો.

જારે ઓગણીસમી સદી બેઠી, તારે ફીલસુફો અને અકલમંદ શખસોનો વીચાર હતો, કે હવે આ દુનીયામા પેગંમબરો આવવાનો વખત વહી ગયોછે, અને મોજેજાના દાહાડા ગયાછે, અને માણસ ખોદા સાથે વાત કરે એ સપના સરીખુંછે. જોકે એ વીચારો ખરાછે તોપણ હવે કોઈ શખસ પેગમબરનું ડોલ ઘાલીને આવશે એવું કદી પણ તેવોના ખેયાલમાં આવીયું ન હતું. આજ માતર ૩૭ વરસ થયાં અમેરીકાખંડમાં એક નવો ફીરકો ઉભો થયોછે; તેવોનો ધરમ ખરીસતી ધરમ ઉપર આધાર રાખેછે; પણ તેવો કેહેછે કે, અસલી ખરીસતી ધરમ ઘણો અધુરો છે, અને તે ખુટ પુરી પાડવાને માટે ખોદાએ નવો પેગમબર આએ દુનીયામાં મોકલીયોછે. એ પેગમબરે પોતાના ફીરકામાં ઘણાંજ કઢંગા વીચારો જણાવીયાછેઃ અને એ ફી

રકા ઉપર કેટલી મુસીબતો ગુજરીછે તેનો હેવાલ જાણવા
જોગછે.

ઈ૦ સ૦ ૧૮૨૫ માં અમેરીકાના યુનાઈટેડ સ્ટેટસ
માહેલા એક નાહાના ગાંમડામાં એક જુવાન, બેમાલુમ, વ
ગર ભણેલો શીખેલો, બેચાર, અને જેવી તેવી આબરૂનો
શખસ રેહેતો હતો. એ શખસના મનમાં પાંચ વરસ લ
ગી એક નવો ધરમ ઉભો કરવાનો ખેયાલ રમીયા કરતો હ
તો. ઈ૦ સ૦ ૧૮૩૦ માં જારે તે માતરે ૨૫ વરસનો હ
તો, તારે પોતાની મતલબ ચલાવવા માંડી. એક વરસમાં
તેણે પોતાની તરફ પાંચ શખસોને લીધા, તેમાં તેનો બા
પ, તરણ ભાઈ, અને એક બીજો દોસતદાર હતો. બે ત
રણ મહીનામાં તેની તરફ નજદીક તીશ શખસો થયા, અ
ને હાલ એ ફીરકામાં નજદીક તરણ લાખ શખસો ઉપર
ગણવામાં આવેછે. તેવોએ પોતાની બાઈબલ (ધરમ પુસ
તક) બનાવીછે, અને ચુસત પાદરીઓ જુદે જુદે દેશમાં
જાંહાં ખીરીસટી ધરમ પલાયેછે તાંહાં ફરી વલીયાછે. એ
પાદરીઓની ઉસકેરનીથી, અને લીવરપુલ શેહેરમાં એક પ
રવાસ આડત સથાપીયાથી, અને તેની સાખાઓ ગરેટ
બરીટન અને આયરલાડમાં જગે જગે રાખીયાથી, સઘલી
કસબના લોકો જથાબંદ તે ફીરકામા જોડાવાને માટે દેશ
છોડી, ઘરબાર ઉંચકી નાખી, અમેરીકા ભણી જાંહાં માર
મન લોકો વસેછે તાંહાં ચાલીયાં જાયેછે. ઈ૦ સ૦ ૧૮૪૯
માં નજદીક હદી હજાર લોક, ખેડુતો અને ઉંચે વાયેના કા
રીગરો, ગરેટ બરીટન છોડીને કાલીફોરનીયામાં ચાલતા થ
યા હતા. અને ૧૮૪૦ થીતે ૧૮૫૧ ના વરસ લગી નજ
દીક ૧૩ થી ૧૪ હજાર લોકોએ પરવાસ કીધો હતો. એ
ફીરકાએ હાલ એક ફલવંત અને ખુબસુરત ઈંગલંડના જે
વો મોહોટો દેશ વસાવેલોછે, અને અમેરીકાના પરજાસ
તાક રાજો પાસે બરોબરીયો હક માગીને તેવો સાથે દાખલ
થવા માંગેછે. એ લોકોના દેશનું નામ યુતાહ અથવા દે
જેરેટ કરીનેછે એ માગમન ટોલો, ઘણાંજ ઘાટકી જુલમ
છતાં વધી ગયોછે, તેવો વેરી દુશમનો ઉપર ફાવી નીકલી
યાછે; તેવોનો રાજકારભાર અછી રીતે રાખેલોછે, અને તે
વો આજે મોહોટી દોલત અને અખતીઆર ધરાવેછે
આજ બાવીશ વરસની અંદર તેવોએ એટલોતો વધારો ક
રી નાખીયોછે, કે કોઈ પણ ધરમ એટલો જલદી વધી ગ
યો નહી હશે

એ ફીરકાના પેગમબરનું નામ **જોસફ સમીથ** કરી
ને હતું તે ૨૩ મી ડીસેમબર ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૫ માં વ
રમાનટ દેશમાં શારાન નામના ગામડામાં જનમીયો હતો;
અને જારે તે દશ વરસનો હતો તારે તેના માબાપો નીયુ
યારકમાં પાલમાઈરા નામનું શેહેરછે, તાંહાં જઈને વસીયા.
તે ખેડુતનો ધંધો કરતો હતો, અને તેને કાંઈ પણ જાત
ની કેલવણી મલી ન હતી. તે સેહેજ વાંચી લખી જાણ
તો હતો. એ કીરકાવાલા એને વીગે આ નીચે જણાવી
યા પરમાણે લખી જાયેછે; જારે તે પંદર વરસનો થયો તા
રે તેના મનમાં પેહેલ વેહેલાં ખ્રીસટી ધરમ વીષે ખતરો
પેદા થયો, કે એ ધરમ લોકો કેટલી જુદી જુદી રીતે માને
છે, તારે કોણ ખરો અને કોણ ખોટોછે. તેની સમજ તેને
પડી નહી. પરેસબીટેરીયન લોકો બાપટીસટ અને મેથાદી
સટ ટોલાની ભુલ દેખાડેછે અને દાખલા દલીલ બતલાવી
ને તેવોને ખોટા પાડેછે. વલી એથી ઉલટું છેલો ટોલો
પેહેલા ટોલાની ભુલ દેખાડી આપેછે. એવા જુદા જુદા
વીચારોમાં તેણે શું કરવું તે તેને સુજ પડીયું નહી. છેલે
તેને ઈયાદ આવીયું, કે ધરમ પુસતકમાં એમ લખેલુંછે, કે
"જે સખસને કાંઈ ગ્યાન હોયે નહી તે જો ખોદાની પાસે
માગેતો ઉદાર દીલથી તેને આપવામાં આવશે." એ ઉપરથી
તેણે ઠરાવ કીધો કે જંગલમાં જઈને ખોદાની બંદગી કરવી
અને એ વીશેનો ખોલાસો પુછવો. સમીથ પોતે લખી જાયેછે
કે, જેવારે તે બંદગીમાં ગુતેલો હતો, તેવારે તેની નજર આગ
લ સઘલું અંધારૂં થઈ ગયું અને મોહોટી આફત આવી પ
ડી હોયે એવું લાગું; તોયપણ તેણે હીમત પકડીને ખોદા પા
સે એવી આફત માહેથી છુટકારો ચાહેયો. થોડાવારમાં તે
ની નજર આગલ સઘલું અજવાલું થઈ ગયું અને તે આ
ગલી દેહેશતમાંહેથી છુટો. એ અજવાલામાં તેની નજરે
બે ફરેસતાની રૂપના શખસો માલમ પડીયા. તેવો માહેથી
એક જણ બોલીયો કે, "આ મારો પેયારો છોકરોછે. તે કે
હે તે સાંભલ" એ ઉપરથી સમીથે પોતાનો ખોલાસો માગી
યો. તેને જવાબ મલીયો, જે "એ ધરમવાલા સઘલા ખો
ટી રીતે ચાલેછે. કોઈની સાથે પણ તું જોડાતોના, તેવોના
સઘલા વીચાર મારી નજરમાં ધીકારવા જોગછે, અને હ
વે પછી જે ખરો ધરમછે તે તુંને જણાવવામાં આવશે."

એ પછી સમીથ પાછો દુનીયાની લોભ લાલચમાં પ
ડીયો; ફરીથી પસતાવો કરીને એક બીજી વખત આગલની
મીસાલે ખોદાની બંદગી કીધી. એ વખતે તેની નજર
આગલ એક ફરેસતો આવી ઉભો. તેણે સમીથને કહી
સંભલાવીયું કે, ખોદાએ તેની બંદગી કબુલ કીધીછે અને
તેનુ પાપ માફ કીધુંછે, અને તે એક ખુશખબર લાવીયોછે;
તે એછે, જે કોલ કરાર ખોદાએ અસલી ઈઝરાયલ સાથે
આવતી ઓલાદ વીસે કીધો હતો તે બજાવવાનો દાહાડો ન
જદીક આવીયોછે; કે આએ દુનીયામાં મેસાઈહા (ઈસુ ખ
રીસત) બીજી વખત પાછો આવશે અને ખરો ધરમ આ
ખી દુનીયામાં ફેલાવીને એક હજાર વરસ લગી પોતાના
રૂશીઓ સાથે રાજ કરશે, અને આ માહાભારત કામ ઉ
ઠાવવામાં ખોદાએ તેને (સમીથને) પસંદ કીધોછે. વલી
તે ફરેસતાએ સમીથને એ સમજ આપી કે; હાલના જે
અમેરીકન ઈંડીયન લોકોછે તે અસલી ઈઝરાયલ લોકોનો
બાકી રહેલો ટોલોછે. કે જારે તેવોએ પેહેલાં અમેરીકામાં
પરવાસ કીધો તારે તેવો ગ્યાની હતા અને ખરા ખોદાને
પીછાનતા હતા, અને તે વખતના પેગમબરોએ તે વખત
ના બનાવો, તથા ધરમના કાનુનો, અને દુનીયાની આ
ખેરીમાં શું મોહોટા બનાવો બનશે, તેની અગમચેતી લખી
ગયા હતા. પણ તે પછી લોકો ઘણું પાપી થયું અને તે
વોએ કેટલીએક સારી લખેલી બાબદો તારાજ કરી નાંખી,
અને બાકીનો ભાગ પાપી લોકોથી તારાજ નહી થાયે સેટ
લા માટે ખોદાના હુકમથી તેને એક સલામત જગા ઉપર
મુકવામાં આવીયો હતો. એ લેખો આજદીને દુનીયામાં
જાહેર લાવવાને માટે ખોદાએ તેને (સમીથને) મોકલીયોછે

એટલી બાબદ જણાવીને તે ગેબ થઈ ગયો. એવોજ દેખા
વ સમીથને તેજ રાતે બે વખત માલમ પડીયો. સહવારે
પાછો ફરેસતો નજરે પડીયો અને લેખ જાંહાં સાંતેલા હ
તા તે જગા ઉપર જવાને માટે કહીયું.

તારીખ ૨૨ મી સપટેમબર ૧૮૨૩ ને દીને સમી
થ એક ટેકરીની બાજુએ આપેલી નીશાણ બરાબર ગયો
અને તેણે જમીનની સપાટી ઉપર એક મોહોટો પથર દી
ઠો. આસપાસથી ખોદીને તે પથર ઉંચકીયો અને પથર
નીજ બનાવેલી એક પેટી તેને માલમ પડી. તે પેટીમાં
સુનાનાં પતરાં મુકેલાં હતાં અને તેની ઉપર લેખ કોતરે
લા હતા. એવામાં જે ફરેસતો આગલ તેની નજરે પડી
યો હતો તે હમણા તેની સામણે આવી ઉભો અને કહીયું,
કે "તારી આસપાસ નજર કરીને જો." આસપાસ નજર
કરતાં તેણે સેતાનને તેના સાથીઓ સાથે ઉભેલો જોયો. એ
ઉપરથી ફરેસતો બોલીયો, "તારી નજર આગલ સારૂં અ
ને નરસું, પાક અને નાપાક, ખોદાની કીરતી અને સેતાન
નું જોર એટલા માંટે બતલાવીયુંછે, કે તું હવેથી જાણે કે
આ દુનીયામાં બે એકએકથી ઉલટાં જોરછે, .અને તું કદી
પણ નાપાક સેતાનના જોરના હાથ તલે આવી નહી જાયે.
હાલ તુંને આ લેખ.મલશે નહીં, કાયેકે ખોદાનો સખત
હોકમછે, કે એ લેખો બંદગી અને ઈતબાર વગર મલી શ
કે નહી." એ લોકો એમ કેહેછે, કે એ લેખો કાંઈક ચઉદ
શો વરસ થયાં દાટી મેલીયા હતા, અને પેહેલા તે ઘણા ઉં
ડા દાટીયા હશે, પણ કાંઈક જમાંનાં નીકલી ગયાથી ઉપર
ની જમીન ધોવાઈ જઈને તે જમીનની સપાટી ઉપર માલ
મ પડીયાછે.

બરાબર ચાર વરસ પછી, એટલે ૨૨ મી સપંટેમબર
૧૮૨૭ માં તે ફરેસતાએ એ લેખો સમીથના હાથમાં લા
વી આપીયા.

તે લોકો એમ કેહેછે, કે એ લેખો સુનાની તખતીઓ
ઉપર ચીતારેલા હતા. એક તખતી ૮ ઈંચ લંબાઈમા અ
ને ૭ ઈંચ પોહોલાઈમાં હતી, અને જાડાઈમાં સાધારણ પ
તરાંના જેટલી હતી. બેઉ બાજુ મીસર દેશના લેખોથી
બરેલી હતી. એ તખતીઓ ચોપડીની મીસાલે બાંધેલી
હતી. આખી ચોપડીની જાડાઈ નજદીક ૭ ઈંચ હતી.
લેખના અખરો ઘણા બારીક અને ખુબશુરત હતા, અને
તે માહેલી થોડી તખતીઓ મોહોરબંદ હતી. એ લેખો સા
થે એક અજાયેબ જેવું હથીયાર પણ મુકેલું હતું. એ હ
થીયાર કમાનના આકારનું હતું, અને તેમા બે નીરમલ કા
ચ જડેલા હતા. એમ કેહેછે, કે એવું હથીયાર અસલના
લોકો વાપડતા હતા અને તે માહેથી જોયાથી તેવોને ગુપ્ત
અને ભવીશ વખતના બનાવો દેખાતા હતા.

એ લેખોનો તરજુમો કરવાનું સમીયે સહરૂ કીધું.
જોકે તે પોતે લેખોથી તદન અંજાણ્યો હતો, તોપણ પેલા કા
ચના હથીયારની મદદથી અને ખોદાની બખશેશથી તે તર
જુમો કરવા લાગ્યો. પોતે બરાબર લખી નહી જાણતો હ
તો, તેથી તેણે એક લખનારને રાખીયો અને જે બોલો સ
મીથના મોહોમાહેથી નીકલતા ગયા તે લખતો ગયો. સ
મીથને જેમ વખત બનતો ગયો તેમ તરજુમો કરતો ગયો,
અને છેલે વગર મોહોરબંદ તખતીઓનો તરજુમો પુરો ક
રીને, તેનું નામ "મારમન લોકોનું (ધરમ) પુસતક" કરી
ને આપીયું.

એ તરજુમાની પછવાડે તરણ શાહેદીઓની સહી સુ
ધાનો એક પતર જોડેલોછે, તેમાં તેવો જણાવેછે કે તેવોએ
એ લેખો પોતાની નજરે જોયાછે અને ખોદાએ તેવોને ફર
માવીયું છે, કે તેવોએ જાહેર કરવું કે મી૦ સમીથે તખતી
ઓનો તરજુમો બરાબર કીધોછે. વલી તે સાથે બીજા
આઠ જણાની શાહેદીછે, કે તેવોને મી૦ સમીથે એ લેખો
દેખાડીયાછે અને તે તખતીઓ તેવોએ હાથ લગાડીને ત
પાસી જોઈછે.

અકલમંદ વાંચનારા એ લોકોના એવા બેયાન ઉપ
રથી જોઈ લેશે, કે મી૦ સમીથ ઈઆતો લુચો અથવા ઘેલો
હોયે, ઈયા મોહોટો ઠગારો ઈયા નબલા મગજનો એક ઝ
નુની હોયે, કે તે એમ સમજે કે તેણે ફરેસતા સાથે વાત
કીધીછે તથા સેતાનને જોયોછે. કેટલા લોકોએ એ સમી
થને "અમેરીકાનો મહમદ" કરીને નામ આપીયુંછે; કાં
યેકે તેના કેટલાએક વીચાર મહમદના જેવા હતા.

જારે સમીથ અને આલીવર કોડેરી નામનો બીજો
એક સખસ એ લેખોનો તરજુમો કરતા હતા, તે વખતે
ખોદા તરફથી એક ફરેસતો તેવો ઉપર પેગામ લેઈ આવીયો
અને કહીયું, કે "આરાનના પાદરીનો હોદો હું તમુને આ
પુંછું અને તમો એક મેકને બાપટાઈજ (પાણી છાંટીને ધર
મમાં લેવાની કીરીયા) કરો." એ ઉપરથી પેહેલાં કોડેરીએ
સમીથને બાપટાઈજ કીધો અને પછી સમીથે કોડેરીને કી
ધો. એ ફરેસતાએ પોતાનું નામ જાહાન કરીને આપીયું.
તે નવા ટેસટેમેનટમાં જાંહાંન ધી બાપટીસટ કરીને લખી
ગયાછે, તેજ સખસ ફરેસતાની રૂપમાં હતો.

એ પરમાંણે જારે લોકોમાં જાહેર થયું કે એકથી વ
ધારે શખસે ખોદા પાસેથી આવેલા ફરેસતાઓ દીઠા, અને
સમીદને પોતાની નજરે વારેઘડીયે માલમ પડીયા અને વા
તો થઈ અને સમીથને સુનાની તખતી ઉપર ચીતારેલા લે
ખો મલીયા અને ખોદાની મેહેરબાંનીથી તેનો તરજુમો કી
ધો અને એવાજ બીજા ઘેલા અને ઠગાઈ બરેલા વીચારો
બાહેર પડીયા, તારે અંજાણ્યા લોકો આકીન લાવીને તેવોની
સંફમાં ગયા, પણ જે સમજુ હતા તે લોકો તેવો ઉપર ઘ
ણો શક લાવવા લાગા અને એ વીશેની પુગફ્લ જોસતેજો
કીધી, તરેહવાર રીતે તપાસ કરતાં તેવોની ખાતરી થઈ, કે
સમીથ અને તેના સાથીઓ માહા લુચા અને ઠગારા હતા
એ તપાસ આ તરેહની હતી—

કોઈ મારટીન હારીસ નામનો ભોળો ખેડુત સમીથ
ના બોલો ઉપર આકીન લાવીયો અને તેણે સુનાની તખ
તીઓ જોવા માંગી. એ તખતીઓ સમીથે તેને દેખાડી
નહી અને એમ સમજાવીયું, કે એ તખતીઓ ઘણા પાક
આદમી સીવાયે બીજા કોઈને દેખાડાયે નહી એવો ખોદાનો
હોકમછે. પણ સમીથે એ લેખોના થોડા ભાગની નકલ ક
રીને આપી અને કોઈ પણ શીખેલા આદમીને દેખાડવાને
કહીયું. એ ઉપરથી એ ખેડુત એ નકલ તે વખતના પરો
ફેસર આનથાન નામના એક ભણેલા શખસ પાસે તપાસ

વા લઈ ગયો. તેણે એકુતને સાફ કહીયું, કે કોઈ લુચા લો
કોએ તેને ઠગીયોછે અને એ નકલના લેખ અસલના મી
સર લેખોને કોઈબી રીતે મલતા આવતા નથી.

વલી મારમાન લોકોની સામણે વાલાઓ એ લોકોએ
ચોપડી કેમ બનાવી તેનું ખરૂં કારણ દેખાડી જાયેછે. તે
ઓ કહેછે, કે ઈ૦ સ૦ ૧૮૦૯ માં એક સોલોમન સપાલડી
નગ નામના પાદરીએ વાતના આકારમાં એક ચોપડી બના
વી અને તે પાટરસન નામના એક છાપનારને દેખાડી.
એ વાત લખવાનું તેને એ ઉપરથી સુહુંજ પડીયું, કે તે વ
ખતે લોકોમાં એવો વીચાર આવીયો હતો, કે ઉત્તર અમેરીકા
નાં ઈંડીયનો અસલ ઈઝરાયલના ઓલાદનાછે. વલી એ
વાતમા મારમન અને તેનો છોકરો મોરોની એવાં બે મુ
ખીય નામો આવેલાંછે, જે નામો મારમન લોકોની ચોપ
ડીમાં પણ જોવામાં આવેછે. એ ચોપડી છાપનાર પાસે હ
તી, તેવામાં સાલોમન મરણ પાંમીયો. એ ચોપડીની છાપ
નારે પણ કાંઈ દરકાર કીધી નહીં અને તેની ચાકરીમાં એક
કંમપાઝીટર સીડની રીગડન નામનો હતો, તેને વાંચવા
આપી. એવામાં છાપનાર પણ મરી ગયો અને ચોપડી
કંમપાઝીટર પાસે રહી ગઈ. એજ કમપાઝીટર સમીથનો
સાથીયો હતો અને સમીથના મરણ પછી તે મારમન લોકો
નો આગેવાન થયો હતો. સાલોમને ચોપડી બનાવીને છા
પનારને આપી તેનો આગમજ તે રમુજ દાખલ પોતાના
પડોસીઓ આગલ વાચતો હતો. એ ઉપરથી તેની બાય
ડી, ભાઈ, દોસતદારો અને પડોસીઓ ખાતરીથી જણાવેછે,
કે મારમન લોકોની ચોપડીમાં જે મુખીય ભાગો આવેલાછે
તે બરાબર સલોમનની વાતની ચોપડીને મલતા આવેછે.
એ ઉપરથી સાફ રીતે માલમ પડેછે, કે જોસેફ સમીથ અને
સીડની રીગડન એઉ સાથે મલીને સાલોમનની ચોપડી ઉપ
રથી મુખીય બાબરો ચોરી કરીને તેમાં કેટલીએક ધરમની
બાબરો ઘુસાડીને ભોલા લોકોને એમ સમજાવીયુંછે, કે તેવો
એ અસલી મીસર લેખોનો તરજુમો કીધોછે.

(એનું સાંધનછે) ઈ૦ લાઈબરરી.

તાજીમતવાજો, ઈઆને ઘરસથપણાના કાયદા.

ખાંણાંની ટેબલ ઉપર સલુકાઈ.

સલુકાઈ માણસની નીતી ચાલચલણ, કેળવણી
અને વીચાર દેખાડી આપેછે. દરએક શખસને લા
જમછે, કે સલુકાઈના ધારાથી જાણીતો થાયે અને તે
પરમાણે પોતાના ભાઈબંધુ તથા મંડલીનાં સરવે મા
ણસો સાથે ચાલે. પણ એવું નહી વીચારવું, કે સલુ
કાઈ જારે ગરજ પડે તારેજ વાપડવી અને બાકીના
વખત ઊપર તેની દરકાર નહી કરવી. વલી સલુ
કાઈ ખુદરતથીજ દેખાવવી જોઈયે, નહી કે ગરજ પ
ડે તારે તે પરમાણે ચાલવાની કોશેશ કરે. જેઓ આ
એ દુનીયામાં પોતાનું સુખ વધારવાને ચાહાતા હોયે
તેઓએ સલુકાઈ પકડવી જોઈયે; કેમકે જાતી સલુકા
ઈ ઊપર હમેશાં ઘર બારનું સુખ આધાર રાખેછે.

પેહેલાં ખાંણાંની ટેબલ ઊપર કેવી સલુકાઈ રા
ખવી, તથા જમન કેવી રીત અને કીશમનાં કરવાં તે વી
શે થોડાક કાયેદા નીચે આપીએ છઈયે.

પારસી લોકોમાં જમણ બે તરેહના થાયેછે,
એક ખુશાલીનું અને બીજું ધરમને લગતું. કેટલોક
ધરમને લગતાં ખાંણાંની વખતે જે રીતે નોતરાં કરવા
માં આવેછે તે રીત ઘણીજ હલકીછે. એક શખસ ઘ
રનાં દરવાજામાં આવી, આગલ કોઈ હોય ઈઆ ન
હી હોયે તે છતાં બુમ પાડી ચાલતી પકડે, એને કોઈ
ઘરહસથપણાંનાં તેડાં કેહે નહી; એવી બેઢંગી રીત જ
રૂર નીકલી જવી જોઈએછે. એ રીત મેહમાંનોને
તેમજ મેજબાંનોને પણ એકસરખીજ રીતે હીનું
લગાડનારીછે, અને ગમે તેવી હલકી પદવીનું માણ
સ હોય, તે પણ એવાં તેડાંને માંન આપનાર નથી; પ
ણ એ રેવાજ ચાલતો આવીઓછે તેથી કેટલાએકોને
એ અપમાંન વીશે કાંઈ ખેઆલજ નથી.

વલી જે રીતે બઈરાં તથા માટીડાંનાં ટેડાં જમ
નવારો ઊપર થાયછે તે પણ પસંદ કરવા જોગ નથી.
આપણી બાયડીઓ ઘેરેઘેર રખડી રજડી તેડાં ક
રેછે અને વલી ને એક તેડું થોડું પડેછે અને બી
જાં તેડાંની લોકો વાત જુએછે એ રસમ સદાબરી ની
કલી જવી જોઈએ, તેમજ માટીડાઓને ખેપીઓ મોક
લી તેડાં કરવાનું પણ બંધ થવું જોઈએછે અને તેને
બદલે છાપેલી અથવા હાથની લખેલી ચીઠીઓ દાખેલ
કરવી અને તેવાં એક પણ માંન ભરેલાં તેડાંને સરવે
કોઈએ બાહાલ રાખવું. અને બીજાં તેડાંની કવચીત
પણ આશા રાખવી નહી. જેમ એક ખેપીયો આ
વી ઘરમાં બુમ પાડી તેડું કરી જાયે તે જેટલું હલકું
છે તેટલુંજ બલકે તેથી વધારે બે તરણ તેડાં આવે
એવી વાર જોવી એ પણ હલકુંછે.

તેડાંની ચીઠીમાં ખાંણાંનો દીવસ, જગા તથા
બરાબર હાજર થવાનો વખત અને તે ખાંણાંનું કા
રણ જણાવવું. એવી ચીઠી, તરણ દીવસ આગમચ
થી મોકલવી જેથી સાંમાં ધણીને જવાબ વાલવાને
તથા ઘર ધણીને તે પરમાણે બંદોબસત કરવાને બ
ની આવે. માટીડા તેમજ બઈરાંઓએ ખાંણાં ઊપ

ર જવાને બનશે ઈઆ નહી તેનો જવાબ ચીટી મલે તેજ દીવસે નહીતર બીજે દીને ખચીતથી મોકલવો અને એ બાબદમાં કોઈ વખત પણ ખાંમી દેખાડવી નહી. ખાંણાં ઊપર હાજર થવા લખવા બાદ તેમ કરવાને ઓચીંતી અડચણ આવી પડેતો છેલ્લી ઘડી સુધીબી તેમ લખી જણાવવું.

મોટાં જમણો કરી ખાંણાંની જગામાં લોકોની ઢુટાટુટ પડે અને મેલાં પાંથરણાં તથા લોકોનાં ખાઈ ઊઠવાથી ગલીચ થએલી જગામાં બીજાઓને બેસાડવાં પડે અને તેઓની ઘરતી બરદાસત થાએ નહી તેનાં કરતાં થોડાં અને પોતાના અતલગનાઓનેજ બોલાવી ટેબલ ખુરશી વાપડી આવનારાઓની ઘટટી માવજત કીધી હોયતો મેહમાંન તથા મેજબાંન એ બેઊને આબરૂછે, બાકી હાલની રીતમાં કશી આબરૂ નથી. પાંથરનાંની ચાલ હાલ રશ્તે રશ્તે નીકલતી જાયછે તે ઠીકછે, પણ હવે એ ચાલ સદાબરી નીકલી જવી જોઇએછે કેમકે એ રસમ ઘર ધણીને તેમજ આવનારને હલકું લગાડનારી તેમજ ગલીચછે. ખાંણાં ઊપર હાજર થનારાઓએ ચીઠીમાં લખેલે બરાબર વખતેજ હાજર થવું. આપણાં લોકોમાં એ ચાલ નથી તેથી બીચારા ઘર ધણીને ઘણીક આપડા ખમવી પડેછે. કેટલાંકો બરાબર વખતની આગલથીજ આવી પહોછે, અને કેટલાંકો તપાવી તપાવીને આવેછે. એ ચાલ ચલાવનારા બંધો સુધરેલી મંડલીને લાયકનાં નથી કેમકે એક આગમચથી આવી ઘર ધણીની ગોઠવણોમાં ખલલ કરેછે, અને બીજો મોડેથી આવી તેને તથા બીજા સરવે આવનારાઓને તપાવેછે જે એક અપમાંન ભરેલી રીતછે. બરાબર વખતસર હાજર થવામાં આવનારને માંનેછે તેમજ ઘર ધણીની ગોઠવણમાં કાંઇબી ખલલ થતી નથી.

ખાંણાં ઊપર આવનાર ગરીબ તથા તવંગરની એકજસરખી મદારત કરવી અને ખાંણાંમાં કાંઈ ફરક રાખવો નહી. કેટલીકવાર ખાંણામાં તવંગર તથા ગરીબોની મેનીજમાં ફરક રાખવામાં આવેછે એ જેવી બેહુંદી ચાલ બીજી કોઈજ નથી, એવા સુફરા ઊપર ગરીબોને તેડી અપમાંન આપવું તેનાં કરતાં બેહતર તેવોને નોતરવાંજ નહી. તેમજ ખાણાંનાં એક સુફરા ઊપર તવંગરોને માટે ભાંત ભાંતની ચીજો તથા નીઆમતો મુકવી અને ગરીબોનાં સુફરા ઊપર તેના અખાડા કરવા—મોટાઓને વાસતે જાત જાતના દારૂ ઊખેડવા અને વચલે વાંઘેના તથા ગરીબોને લેચલાઊ બજારૂ દારૂ પાઈ તેવોના સુફરો જલદીથી ખલાસ કરવાની તજવીજ કરવી એનાં જેવી શરમ ભરેલી ચાલ બીજી એકે નથી અને એવાં જમન કરનારે ખરેખર શરમાવું જોઇએછે. માઠાં ભાગે એવી રીત આપણાંમાં હજુરછે પણ તે આસતે આસતે નાબુદ થતી જાયછે અને લોકો પોતાની ભુલ જુવેછે, એ ખુશી થવા જોગછે.

તરણ ચીજની ઈછા.

એક દાહેયા પાદશાહને માટે એવું કહી ગયાછે, કે તેણે એવો ધારો બાંધેલો હતો, કે પોતાની દરબારમાં જે પરાણો આવે તેને એક તરેલી માછલી પરીશવી. ચાકરોને એવું ફરમાવેલું કે તેઓએ તપાસવું, કે પરાણો માછલીની એક બાજુ સઘળી કાંટા લગી ખાઈને બીજી બાજુ ફેરવેછે કે નહી; જો ફેરવી તો તરત તેને પકડીને બંદીખાને નાખવો અને તરીજે દીવસે ફાંસી દેવો, પણ વળી મેરબાનીની રાહે એવું ફરમાવેલું, કે તેને મારી નાખીયાની અગાઊ દર દીવસે જાનની બક્ષીશ શીવાએ જે માંગે તે બાદશાહે આપવું. એવા હોકમને લીધે બીચારા ઘણા જણ એ પરમાણે નાહક મારીયા ગયા. એક દીવસે દરબારમાં એક સોબો પોતાના નાહાના છોકરા સાથે આવીયો. રાબેતાની મીસાલે માછલી ખાંણાં ઊપર પરીસી. સોબો માછલીની એક બાજુ ખાઈ રહીને બીજી બાજુ ફેરવવા જાયેછે, તેવો તેને એકદમ બાંધીને બંદીખાંનામાં કેદ કીધો, અને તેની સરજત જાહેર કીધી. સોબાનો છોકરો ઘણોજ દલગીર થઇને બાદશાહને અરજ કીધી, કે બાપને બદલે તેને પોતાને બંદીખાનામાં નાખે; તે બાદશાહે કબુલ કીધું. જેવો બાપને બદલે પોતાને બંદીખાંનામાં નાખીયો, તેવોજ જેલરને કહીયું, જે "તમુંને ખબરછે, કે હું મરૂં તેની આગમજ હું તરણ ચીજ બાદશાહ પાસેથી માંગું; તેથી જાઓ અને બાદશાહને કેહો, કે તારી છોકરીને મને લગનમાં આપ અને હમુંને પરણાવવાને માટે તરત એક કાજીને મોકલ."

બાદશાહને એ માગણી પસંદ પડી નહી, પણ

કરેશું; પોતાના બોલથી બંધાયલો તેથી છોકરીને લગનમાં આપવી પડી.

બીજે દીવસે તેણે બાદશાહ પાસે તેની સઘળી દોલત માંગી. આ પણ પેહેલી માગણીની મીસાલે ઘણીજ કઠણ હતી, પણ બાદશાહને પોતાનો બોલ પાલવાની જરૂર પડી. દોલત મળીયાથી તેણે ત માહેથી દરબારના માણસોને પુશકલ વેંહુંચી આપી અને તેથી પોતાની તરફ સઘળાને દોસતદાર કીધા.

બાદશાહ સારી રાત ઘણો શીકરમંદ રહેયો અને સહવાર પડી તેવોજ તરત પોતે ગયો અને પુછીયું કે તરીજી મોરાદ શું જોઈયેછે; કે તે તુંને આપવામાં આવે અને તુંને તરત મારી નાખીયે.

છોકરાએ જવાબ દીધો; "બાદશાહ હવે મારી છેલી માગણી એછે, કે જે લોકોએ મારા બાપને ખાતી વખતે માછલી ફેરવતાં જોઈ હોયે તેની આંખ ફોડી નાખવી."

બાદશાહ બોલીયો, "ઠીકછે; તારી માગણી વાજબીછે;" એમ કહીને ચોકીબાનને ફરમાવીયું, જે તરત દીવાનને પકડી લાવે.

દીવાન બોલીયો જે, "બાદશાહ મેહેરબાન, મેં કાંઈ જોયું નથી, એનો કારભારીએ જોયુંછે"

બાદશાહ બોલીયો "તારે કારભારીને પકડી લાવો." કારભારી આવીને આંખમાં આંશું લાવીને બોલીયો જે, તેણે કાંઈ પણ જોયું નથી, તેનો બટલરે જોયુંછે. બટલર બોલીયો, જે મેં કાંઈ જોયું નથી, કોઈ ચાકરે જોયું હશે. ચાકરો બોલી ઊઠીયા, જે સોબાનો વાંક શુંછે તેથી તેઓ તદન અંજાણાછે. ટુકામાં એવું માલમ પડીયું, જે સોબાને માછલી ફેરવતાં કોણે જોઇ તે શખસ કોઈ પણ નથી.

બાદશાહની છોકરીએ એવો મામલો જોઇને બાપને અરજ કીધી, જે "જારે કોઈએ ગુનાહ કરતાં જોયો નથી, તારે સોબો ગુનેહગાર હોયે નહી અને મારો વર બેગુનાહછે."

બાદશાહ ચીરડાયો, તેથી દરબારના માણસો ખરબડવા લાગાં. એ પછી બાદશાહ હસીઓ. તેથી સઘળાના ચેહેરા હસનાં થયા.

બાદશાહ બોલીયો "જોકે એનો વાંક ઘણોછે અને ફાંસી જવાને બદલે મારી છોકરી સાથે તે પરણીયોછે તેથી એને છોડી દેઓ."

ભુલુ પડેલુ ભુલકું.

બચાંને લગતી હર કોઈ બાબદ લોકો મોટા હરખથી વાંચેછે. આપણે પોતેબી એકવાર બાલક હતાં; અને વલી જો જીંદગીએ ઇઆરી આપીતો મરણ આગમજ પાછાં બીજીવાર બાલક થાઇશું—બુઢાપો ગોએઆ બીજીવારની બચગીજછે.

* અતરે પાસના પાનાપર આપેલાં ચીત્ર મધે તમો એક બાલકને જોશો. તે બાલક પોતાના જેવાંજ નાધલાં એક બલાડીના બચાંને લેઇને રમતું રમતું દુરના એક ખેતર તરફ નીકલી ગએલુ માલમ પડેછે. પોતાના કુવત ઊપરાંતની મંજલ (કદાચ પોતાની નાધલી જીંદગીમા પેહેલીજવાર) કરીને તે ફસડાઇને ભોંએ ઊપર બેસી ગએલુંછે. તેના ચેહેરા ઊપરથી દેખાઇબી કહેશે કે જે જગોએ તે ભોગ જોગે આવી પડીઊંછે તીઆંનો, તથા તેની આસપાસનો દેખાવ તેને બીલકુલ અજાણીઓ લાગોછે, અને તેથી તે મોટી અજાએબી તથા ભએમાં પડીને જોએછે. એકાએક કીઆંથી કીઆં આવી પડીઊં! બીચારૂં તે હવે કીઆં જાએ! તોપણ જોવો કે પોતાની હાવી હાલતમાબી તેને પોતાના સોબતી (પેલાં બલાડીના કુરકુરીઆંને) હાથમાં કેવું જાહલી રાખીઊછે!—તેને તે કેવુ પેટમા દાબેછે!—બચાંના સાફ દીલની દોસતી તે કેવી ખરી અને નીરમલ દોસતીછે!

અવે તે એવી હાલતમાં બેઠેલુંછે તેવાંમા કોઇએક ભલો આદમી અને તેની ભલમનસાઈ ભરેલી બુનરી તે તરફથી થાઇને પોતાને ઘેરે જાએછે તેઓની તેના ઊપર અછડતી નજર પડી તેઓ સું જોએછે! એક નવરી અને એકાંત જાહારીમા કોઈ બાલક છોકરી હાથમાં બલાડીનું બચું પકડીને બેઠેલીછે! આ બાળકને એવી હાલતમાં જોએઆ પછે પોતાની સાથે લીધા વગર તેઓથી એક કદમબી આગલ ચલાએ? આપણે જોઈએછે કે તે બાઈ પેલાં બચાંની નજદીક જાઇને પોતાનો સાદો પણ કીમતી પોસાગ ખરાએઆની દરકાર કરીઆ વગર બેસી ગઇછે. સ્ત્રી માતરનું હઇડું પોચું હોવું જોઈએ, પણ આ બાઈના બુઝનમા મોડાં ઊપરથી તમો કેહેશો કે તેનું દીલનો મોમના થાનેબી વધારે નરમછે. વગર માએ અને વગર બાપના ભુલાં પડેલાં ભુલકાંની તે માએ હોએ તેવાં હેતથી આ બચાંને સવાલો કરી

ભલ પડ્યું' ભલું.

ગુધ પડીયું ગભડું.

ને પુછેછે કે આવી દુર જગાએ તે કેમ આવી પહોંહોંચી ? વાંચનાર તે બાઈની આ તસવીર જોએઆથી સું તમારા કાંણે તે સવાલો પડતા નથી ? વળી જોવો કે તેનો લગભગ બુધાપામાં આવેલો પીતા કેવી આતુરતાથી આવાં મુસીબતમાં આવેલાં બચ્ચાં તરફ જોએછે ! કેહવતછે કે ભલાં આદમીઓનો દેખાવબી ભલોજ હોએછે તે આ બાપ દીકરીના મોડાં ઊપરથી જોશો.

જમના હાંથ તરફના ચીત્રમાં તેજ બાઇ પેલાં ભુલકાંને પોતાને ઘેરે લેઈ ગઇ અને તેની મા તેને સોધતી સોધતી લેવા આવી તેવુંજ તેને સવાધીન કરીઊં, તે દેખાવ આબેહુબ દેખડાવીઓછે. આપણી જીંદગીમાં એવા દેખાવોતો સાધારણછે; પણ તેઓને ખરી ખુબી સાથે ચીતારનારની ચતુરાઈ કાંઈ સાધારણ ચીજ નથી. જેમ જેમ આએ દેખાવ જોઈએછે, તેમ તેમ તેને લગતી નાધલી મોટી સરવે બીનાઓમાં ગોએઆ આપણે પેતેબી સાંમેલ હોઇએ તેવી સોચણા આપણામાં ઊતપણ થાએ એવા ચીતારાઓની આ દેશમાં મોટી ખુટછે.

તલેસમાતી વીટી—એક જોડી કાહાડેલી વારતા·

ગંગા નદીનાં મુખ આગલ એક જુફડીની અંદર એક બુધો સાધુ રેહતો હતો: જંગલનાં સઘલાં પંખી અને પશુઓ ઉપર તે એટલીતો માયા રાખતો હતો કે ફાડી ખાનારાં જાનવરો વટીક તેની સાથે હલી મલી જતાં હતાં અને તેને જરાએ ઈજા કરતાં નહી હતાં.

એક દીવસે તે નદી કીનારે બેહો હતો તેવામા બે કાગડા ગમત કરતા નદીને મથાલેથી ઉડી જતા હતા. ગમતમાં એક કાગડો નદીમાં પડીઓ અને પાંણીની તાણ સાથે ખેંચાવા લાગો અને તેનેથી બાહેર નીકલી શકાયું નહી તરત પેલો બુધો સાધુ નદીમાં ઉતરી પોતાની લાકડી વતે પેલા ઘસડાઈ જતા કાગડાને અટકાવી ઉંચકી લીધો અને તેને સુરજનાં તડકાંમાં સુકવા મુકીઓ. જેવું તે કાગડાનું અંગ સુકું થયું કે તે પોતાના જોડીઆની સાથે એક ઉંચા પાહડ તરફ ઉડી એક ગોફામાં જઈ તરત પાછા આવતા પેલા સાધુને જનાયા, અને તેઓએ આવીને પેલા સાધુની નજદીક એક વીટી મુકી.

પેલા સાધુએ તે વીટી ઉંચકી લેઈ પોતાને આગલે પેહરી અને જેયછેતો પેલા કાગડાઓને બોલતાં સાંભલેઆ. તેઓ બોલીઆ, "ભલા સાધુ સરવે પશુ અને પંખીઓ તરફની તમારી અતીઅંત બમતા, અને મારી જીંદગી બચાવી તેનાં બદલામાં આ વીટી કબુલ રાખો, એ એક જાદુઈ વીટીછે અને જે કોઈ એ વીટી પેહરસે તે સરવે પંખીઓની વાતચીત શમજશે અને એ વીટી દેખાડી જે કાંઈબી કાંમ કોઈબી પક્ષીને શોંપશે તે તરત બજા લાવશે." હવે તમારી ખીદમત બજાવાને હમારાં સરખું કાંઈબી કામ હોય તે સુખે ફરમાવો.

પેલો સાધુ બોલીઓ મારૂં એક કાંમછે. હું પેહલાં કાશમીરનો રાજા હતો અને મારા જમાઈએ દગો કરી મને તખ્ત ઉપરથી ઉઠાડ મુકીઓ તે દીનથી આવા લેબાસમાં જંગલવાસી થઈને રહેલોછું. હવે મારા મરણ આગમંચ મારી છોકરી જે તાંહાની રાંણીછે તેની તથા કાશમીરનાં રાજની ખબર લેઈ આવોતો મારી ઉપર ભારે ઉપકાર થાએ.

આ સંદેસો લેવા પેલાં પક્ષીઓ તરત ઉડી ગયાં અને કેટલાક દાહાડા સુધી તેઓની કાંઈજ નીશાંન જનાઈ નહી. એક દીવસે આ બુધો સાધુ નદી કીનારે બેહોછે તેવામાં આકાશમાં બે કાલા ધાબાં જનાયાં અને જરાક વારમાં માલમ પડીઉં કે તેઓ પેલા બે કાગડા હતા. તેઓ ચીડે આવી. સત સમાતી. બોલીઆ, ભલા સાધુ સલામત. હમો તારે વાસતે દલગીરી ઉપજાવનારી ખબર લાવીઆ છઈએ. તારી છોકરી ગુજરી ગઈછે અને તેને પેટની એક છોકરી હયાતછે. તારા જમાઈએ બીજી બાયડી કીધીછે અને તારી છોકરીનો એક પાલેલો પોપટછે તેનેથી હમો વાકેફ થયા છઈએ કે આ સાવકી માં ઘણીજ જાલમછે અને આ નાની છોકરી ઉપર ઘણુંજ દુખ પાડેછે. વલી હમોએ એમબી સાંભલીઉંછે કે રાજા શેકારગાહમા જનારછે તે વખતે તારી નાંની છોકરીનો કોઈબી રીતે આ મતરાઈ મા રસ્તો લાવવા માંગેછે."

બુધો સાધુ આ વાત સાંભલી ઘણોજ ખેદ પાંમીઓ અને આખી રાત રડીને બેચેનીમા ગુજારી. સહવારનાં પોહોરમા નદી કીનારે જઈ બેહો અને પેલા કાગડાઓ તાહાં ઉડતા હતા તેઓને વીટી દેખાડી આગલ બોલાવીઆ અને ફરમાવીઉં કે મારી છોકરીની છોકરીને "જઈને આ વીટી આપો અને કેહજો કે આ તલેસમાતની વીટીછે તેથી જેબી પક્ષીને બોલાવસો તે તરત હાજર થશે અને જોઈતી કરતી શલાહ તેમજ કામબી કરી આપશે. આ શીવાએ બીજી કાંઈબી મદદ હું આપી શકતો નથી

કાગડાઓ તઈઆર થયા અને બોલીઆ કે હમો તારો હોકમ બજા લાવીશું અને હમો તાંહાંજ રહીશું અને જેમ બનસે તેમ એ છોકરીને આ તરફ લેઈ આવવાની કોશેશ કરીશું," એટલું કેહી નમસકાર કરી રખશદ લીધી

જંગલ તથા મેદાંન કુદાવી કાશમીર તરફ તેઓ જઈ લાગા અને પાદશાહનાં મેહલમાં જઈ જાંહાં પેલી છોકરી પોતાના પોપટની સાથે ગમત કરતી હતી તાહા તલેસમાતની વીટી તેની આગલ ધરી જે તેણીએ પોતાનાં સુંદર આંગલાંમા પેહરી અને તેવીજ તે પંખેરાની વાત સમજવા લાગી.

પેલા કાગડાઓએ બુધા સાધુની કહેલી સરવે હકીકત આ નાજનીને સંભલાવી અને પોપટે, તેનાં બપાવાએ જારે રાજ ખોએઉં તારે જે કાંઈ બનીઉં હતું તેની સરવે કેફીઅત જાહેર કીધી, તે ઉપરથી આ નાહાની શાહજાદીનું દીલ ભરાઈ આવીઉં,અને આંખમાંથી મોતીનાં ટીપાં તપકાવા લાગી અને બોલી કે તેનાં બપાવા પાસે જઈ રેહવાને હવે

તેને ભારે ઈનતેજારી થઈછે; કેમકે હાલની રાંણી (સાવકી માએ) તેની ઉપર ખુબ જફા પાડેછે અને તેના બાપ પાસે જવાને એક જોગવાઈ પણ આપતી નથી કે એક દીવસ આગલ જઈ સરવે ખોલાસો કરી દીલ ખાલી કરે. આ મેહલની અંદર તેના પોપટ સવાએ તેને કોઈ ચાહ કરતું નથી અને તેની કોઈ કદર બુજતું નથી. જેવો એકવાર આં સાહજાદીનો ઓરો જોઈ તેની તારીફ અને સીફત ગાતાં—જેવો તેના બાલક હસવા ઉપર મોહી પડતાં, ટુકમાં જેવો-તેની બરદાસત કરવાને તેની દાસીઓની અદેખાઈ અને અંટસ કરતાં તેઓ આજે પીઠ ફેરવી નવી આવેલી રાંણીને ખાતર આ નાજુક અને કુમલા જીવ ઉપર જફા પાડવાને જરાએ માણસનો તેમજ ઈશવરનો ડર નહી કરતાં.

પોપરે સાહજાદીને આંસુ તપકાવતાં જોઈ પોતાની લાકડી ઉપરથી નીચે ઉતરીઓ; ગોએઆ તેને એક ચુંમી લેઈ દીલાસો આપવાને આવીઓ હોએ; અને બોલીઓ "મારાં પીઆરાં બચાં આ મેહલમાં મેં તુંને જનમતાં જોએલી છે અને તે વખતે તારી ઉપર કેવાં ફુલ ગુડાતા અને તારી માએની ચસમની સરમને લીધે શું તવંગરો કે ગરીબો એ સરવે તારી માવજત કરવાને કેવા તઈઆર થતાં, અને તારો બાપ તુંને દીઠા વગર રાતના પોતાના બીછાના ઉપર જઈ નહી શકતો—તે સરવે આજે ફેરવાઈ ગએઉંછે. દીકરી તારી માએ જારથી આખ મીંચી અને આ જાંહાંનથી કુચ કીધી તારથી તારી ઉપર જફા પડવા માડીછે, પણ ખેર એ સઘળું વહી જશે, કેહની રહી જશે, અને રોજે કેઆંમ તને દાહાડે ઈશવરની અને તારી માએની હજુર આ સરવે ચંડાલો પોતાનું મોહડું છુપાવસે. હવે આ કાગડાઓ તુંને તારા બપાવા પાસે લેઈ જવા માગેછે તે મને દીકટ લાગે છે અને તેમ કરતાં કદાચ તું ફસા પડસે એવી હું ધાસતી રાખુંછ, પણ હવે તારો બાપ શેકારગાહને મારે લાબા દીવસ બાહેર જનારછે તેથી વળી મને બીજી ચીંતા લાગેછે કે રાણી તુંને તેની ગેરહાજરીમા તકવા દેનાર નથી, તેથી હમો એવી ગોઠવણ કરીએ છઈએ કે બંનો કાગડા ભાઈઓ બાગમાંજ ફરતા રેહશે અને આસપાસની ખબર રાખશે અને હું મેહલમા, રાંણી અને બીજાં માણસોને તપાસતો રેહીશ અને તેઓની દરએક નીચ ઈઉકતી જોઈ કાહાડી તેના ઉપાઓ સાવધ રીતે લેઈશ.

રાજાએ શેકારગાહને મારે પોતાનો સરવે અસબાબ ઉઠાવીઓ અને ચાલવા માંડીઉં. એને બીજેજ દીવસે પેલા બે કાગડાઓ પોપર પાસે ખબર લાવીઆ કે મેહલમાની એક દાસી જે જાહાડના પાતરાં તોડેછે તે જેહરી જાહાડછે તેથી સંભાલ રાખવી. પોપટ પેલી દાસીની પછવાડે જે ઓરડામાં રાંણી હતી તાંહા દાખલ થઓ અને જોએછેતો રાણીએ પેલાં પાતરાંનો કશ કાહડી આટો અને શાકર લેઈ તેમાં તે કશ ભેલી એક "કેક" બનાવી ભુંજવા મુકીઉં. તરતજ પોપટ બેમાલમ રીતે ઉડી નાહાની શાહજાદીના ઓરડામાં આવી પેલા કાગડાઓની હજુર સરવે હકીકત જાહેર કીધી. આ વખતે શાહજાદીને નસાડવાને તેઓ યુકતી કરવા ચાંગતા હતા, પણ તેના ઓરડાના બારણા બાહેરથી બંધ અને તાંહાંજ નજદીકમાં એક પોહરેગીરનો પોહરો હતો તેથી લાઈલાજ થઈ બેઠાં. એટલામાં ઓરડો ઉંઘાડી રાંણી અંદર દાખલ થઈ અને તરતજ પેલા કાગડાઓ બારીમાંથી બાહેર ઉડી ગયા. રાંણી એક રકેબીમાં કેક લાવી હતી તે તેની આગલ મુકીઉં અને બોલી કે આ મારે હાથનું બનાવેલુંછે તે ખાજે, એટલું બોલી બાહેર ગઈ. તે દાહાડે શાહજાદીને વાસતે કાંઈબી ખાંણું આવીઉં નહી તેથી તે બીચારી ભુખી રેહી, પણ પેલા કાગડાઓ બાગમાંથી કેટલાંક અંજીર ટોડી લાવીઆ જેમાંથી આ તરણુડે પક્ષી તથા શાહજાદીએ પોતાનો ગુજારો ચલાવીઓ; અને પેલું કેક કાગડાઓ ઉંચકી લેઈ જઈ તલાવમાં નાખી આવીઆ.

બીજે દીવસે સવારના રાણી ખબર લેવાને વાસતે શાહજાદીના ઓરડામાં તેને મુએલી જોવાને દાખેલ થઈ પણ તેને હઈઆત જોઈ તેની છાતી ફાટી ગઈ અને ચીરડાઈ આ નાજુક શાહજાદીનો ટોટો પીસવા માંડીઓ. પેલા પોપરે જોઈઉં કે આજે આ છોકરીનો અંત આવીઓછે તેવોજ ઉડી જઈ રાંણીનો છોકરો જાંહાં પારણામાં સુતો હતો તે ઓરડામાં ચુલામાંથી બલતી લાકડાંની સલી લેઈ જઈ, બારીનો એક પરદો સલગાવી મુકીઓ અને "આગ આગ" એવી બુમો પાડતો નીકલીઓ. તેવામાં મેહલના સરવે માણસો "આગ આગ" બુમ પાડવા લાગાં તે ધબરાટ સાંભલી રાંણી તરત પેલી છોકરીને જમીન પર નાખી દોડતી પોતાના બાળકને લેવા આવી.

પેલીગમ એવો બનાવ બનેછે એવું જોઈ પોપટે તરત ઉડી આવી શાહજાદીને સાવધ કરી જલદીથી નાહસવા કહેઉં. બાગનો એક દરવાજો ઉંઘાડી મેહલની બાહેર નીકલી પડી અને સાંમે તલાવ હતો તેમાં સારાં ભાએગે બે હાસ તરતાં હતાં તેઓને પેલી વીટી દેખાડવાને પોપટે કહુઉં. વીટી જોતાંવારજ તેઓ તલાવને કીનારે તરી આવેઆં અને સર નમાવી હોકમ પુછીઓ.

પોપર બોલીઓ આ શાહજાદીને તમો બંધો મલી પેલે પાર તેરવી લેઈ જાઓ. તરતજ તે બેઉ હાસે શાહજાદીને પોતાની વચે લીધી અને પીઠ ઉપર હાથ મુકાવી તેને તેરવી લેઈ જઈ બીજે પાર ઉતારી. પોપટ અને કાગડાઓ પણ તેની પછવાડે ઉડી ચાલીઆ.

પાહાડની એક કટણે આવી સાહાજાદીએ પોતાનો પોશાક ઉતારી શુકવા મુકીઓ અને તરત એક કાગડાને હોકમ કીધો કે મેહેલ તરફ જઈ-આગથી કાંઈ નુકશાન થએઉંછે કે નહી-તેની ચોકશ ખબર લેઈ આવે બીજો એક કાગડો ઉંચે ઉડી આસપાસની ખબર રાખવા-લાગો.

કપડાં શુકાયા એટલામાં મેહલ તરફની ખબર લેઈ પેલો કાગડો આવી પોંહોચીઓ અને બોલીઓ કે આગથી કાંઈ નુકશાન થએઉં નથી, નાહાનો છોકરો સલાંમતછે અને આગ જલદીથી બુજવી નાખીછે અને શાહજાદીની શોધાશોધ થાએછે અને જે કોઈ તેનો પટો લાવી આપે તેને શુનાના પચાસ સીકાનું ઈનામ આપવાનું જાહેર કીધુંછે.

આ વાત શાંભલી જોકે શાહજાદી થાકી ગઈ હતી તોબી આગલ ચાલવાની પોપરે તાકીદ કીધી. શાહજાદીને થાક લાગાથી પાંણીની ભારે તરસ લાગી જેથી એક કાગડો ઉંચે ઉડી થોડેક દુર પાંણીનો એક જહરો વેહતો હતો તે

ચોધી કોહાડીઓ અને સરવે તે તરફ ચાલીઆં. પાંણી પી ધા પછે શાંજ પડવા આવી હતી તેથી તેઓએ પોતાનો ઉ તારો તે રાતના એજ જગાએ લેવાનો ઠેરાવ કીધો અને તર ત કાગડાઓએ ઉડી જઈ જંગલમાંથી થોડાંક અંજીર તથા દરાખ લાવી આપેઆં જેની ઉપર આ સરવે સાથીઓએ તે રાતના પોતાનો ગુજારો કીધો અને રાતના તેજ જગાએ ઘાં સ પાંથરીને તે ઉપર આરાંમ કીધો. આ છોકરીને એટલી તો થાક ચહડી હતી કે જેવો તેણે જમીન ઉપર પોતાનો બર ડો ટેકવીઓ તેવોજ ઉંઘે તેની ઉપર ગલબો કીધો અને તેના વીશવાશુ નોકરો (કાગડાઓ) આખી રાત વારાફરતી તે નાં ચોકીદાંન થયા હતા.

(એનું સાંધણુછે.)

છોકરીઓને કસરત કેવી કરાવવી જોઈએ ?

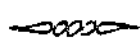
જેમ છોકરાઓને કસરતની જરૂરછે, તેમજ છોકરીઓને પણ તેની જરૂર છે, તે વીશે ગયા આંક માં હમોએ કેટલોક ખુલાશો કરીઓ હતો. છોકરીઓ ને કસરત કરાવવાથી કેવા મહાભારત ફાયદા થાયછે, તે ખુલા કરી તેમાં બતાવીઆ હતા. જે જાતનાં સુ ખો આપણી ઘણીખરી સ્ત્રીઓ માંગેછે, તે સુખો એ કસરતમાં ભરેલાંછે એવું તેમને દેખાડીયું હતું. તે ઊ પરથી વાંચનારી બાઈઓની ખાતરી થઈ હશે, કે તેમ ની છોકરીઓને કસરત કરાવવાની જરૂર છે, અને તે મનાં મનમાં આ સવાલ ઊતપન થઈ રહીઓ હશે, કે તેમને કેવી કસરત કરાવવી; માટે તેનો ખુલાશો અમો અતરે કરીએછેઃ—

આટલી વાત ખરી છે, કે જેટલી જાતની કસ રતો મરદો કરી શકે તેટલી જાતની ઓરતોથી થઈ શકતી નથી. "કસરતો ઘણી જાતની આવેછે, જેના મુ ખીઅ તરણ ભાગ કરી શકાયછે એક હલકી અને અયાસી ભરેલી કસરત, બીજી કઠણ અને મેહનત ભ રેલી કસરત, અને તરીજી સંકટની વેલાએ શરીરનો બચાવ કરવાની કસરત. પેહલી જાતની કસરતમાં ચાલવું, દોડવું, કુદવું, નાચવું અને ઘોડાપર સવારી કરવી." બીજી જાતની કશરતમાં હાથ, પગને તરેહ વાર રીતે મડવા, શરીરને તરેહવાર આકરતીમાં વા લવું, જોર કાહાડવા, જોરી ફેરવવી, કુસતી રમવી, મલકમ કુદવી, આડી ટાંગેલી અથવા જડેલી લાકડીપ ર તરેહવાર રીતે ફરવું અને દોરડાં ઊપર તરેહવાર જાતની—અંગબંધની—કસરત કરવી. તરીજી જા તમાં લાકડી, પટે, બનાતી, ધુપ અને એ વગેરેની ક સરત. હવે તરણ જાતની કસરતમાંથી કહી જાતની અને તેમાની કહી ભાતની કસરત છોકરીઓને લાયક ની અને જરૂરની છે, તે જોવી જોઈએ. પેહલી જાત ની જે કસરતો ઊપર કહી, તેનો સઘલીજ છોકરીઓ ને લાયકની અને જરૂરની છે. એ સઘલી કસરતો, યુરોપીઅન સ્ત્રીઓ તો, આસમાસ વગર કસરત કરવે જ, નીત કરેછે. તેઓ સાંજને વખતે બાહાર ફ રવા નીકલી ખુબ ચાલેછે, ઘોડાપર સવારી કરેછે અ ને ઘરતે અવસરે નાચેછે. છોકરીઓ પણ એજ પર માંણે રોજ ચાલેછે. દોડેછે, કુદેછે અને નાચેછે. પ ણ દેશી સ્ત્રીઓમાં કે છોકરીઓમાં, માઠાં ભાયગે, એવો કશો ચાલ ન હોવાથી, આવી કસરતો નીત કરવાને તેમને તક મલતી નથી. દેશી સ્ત્રીઓમાં નીત ફરવા જ વાનો, ઘોડે બેસવાનો, કે નાચવાનો ચાલ ન હોવાથી તે મનાથી એવી કસરત બનતી નથી. છોકરીઓને પણ ચાલવાની, દોડવાની કે કુદવાની તક મલતી નથી, કા રણ કે તેમ તેમને કોઈ કરવા દેતું નથી. તેથી તેઓ પણ બાપડીઓ આવી પોતાની મેલે થતી કસરતોથી બેનસીબ રેહેછે.

બીજી જાતની કસરતમાંની સઘલી કસરતો ઓરતોને લાયકની તથા જરૂરની નથી. તે માહેલી મા તરે બેજ કામ આવે એવી છે, જે હાથ તરેહવા ર રીતે વાલવાની અને જોરી ફેરવવાનીછે. હાથ વા લવાથી અને જોરી ફેરવવાથી છાતી અને ગરદનના ભાગ કસાયછે, અને ખીલેછે. એ બે ભાગ કસાઇને ખીલવાથી શરીરના દેખાવની ખુબશુરતીમાં ઘણો વધા રો થાયછે, એટલુંજ નહી પણ, છાતીના ભાગના ખીલ વાથી ખહી, દમ વગેરે છાતીનાં નાશકારક દરદો લા ગુ પડતાં નથી. એટલા માટે એ કસરત પણ છોકરી ઓને અથવા સ્ત્રીઓને ઘણી અગતની, અને કશાં પ ણ નુકશાન વગરની છે. તરીજા વરગની સઘલી કસ રતો ઓરતોને લાયકની છે, પણ તે તેમને હાલ જરૂર ની નથી. જો એવી કસરતોથી દેશી સ્ત્રીઓ માહી તગાર થાય તો તે એક મહાભારત ફાયદો કરનારી વાત થઇ પડે, પણ જીઆરે દેશી પુરૂષો એવા કસરત વગ રના પડેલા છે, તો પછે સ્ત્રીઓને માટે તે શું ભલાં મણ કરવી !

એ પરમાણે જોતાં હાલ દેશી છોકરીઓને આપ

વા જોગ અને જરૂર જોગ આટલી કસરતો માલમ પડે છે: ઘણું ચાલવું, દોડવું, કુદવું, નાચવું, ઘોડાપર સવારી કરવી, હાથને તરેહવાર રીતે આગલ, પાછલ, ઊપર નીચે વાલવા, અને જોરી ફેરવવી. હાથને તરેહવાર રીતે વાલવાની વળી તરણ રીત આવેછે. એક, અમથા ખાલી હાથ વાલવા; બીજી, હાથમાં મુઠ જેવા લોહાંના વજન લઈ વાલવા, અને તરીજી હાથમાં બે ફુટ ઊપરની લાકડી લઈ વાલવા. એ તરણે રીતો પણ છોકરીઓને લાયકની અને જરૂરનીછે. આ સઘલી કસરતો છોકરીઓને દરેક માબાપોએ કરાવવી જોઈએછે. એવી જાતની કસરતો છોકરીઓ કરી શકે એવી ગોઠવણ અતરેની સઘલી છોકરીઓની નીશાલોમાં કરવી જોઈએછે. અતરેની છોકરીઓની નીશાલોમાં એ બાબદની ખામી એટલેવેર તો છે, કે રજાની વખતે પણ ઘણીવાર તેમને થામલાની માફક એક જગાએ બેસાડી રાખવામાં આવેછે. એવો ચાલ ઘણોજ નરસો અને છોકરીઓની તંદોરસતીને ઘણો નુકશાન કરનારોછે. એવો ચાલ અને કસરતની છીત અથવા અજાણપણું હવે નીકલી જવું જોઈએછે. માબાપો સમજી પોતાની છોકરીઓને કસરત કરાવવા શીખે, તેની આગમચ એ વાતની આગેવાની છોકરીઓની નીશાલોના આગેવાનો અને કારોબારીઓએ ઊઠાવી લેવી જોઈએછે

ઈસકરાફીયુલા નામનો રોગ અને તેને લગતો વેહેમ.

યુરોપીઅન લોકોમાં ઈસકરાફીયુલા નામનો મરજ ઘણો ફેલાયલો હોયછે. તે બચાંને જનમથીજ હોયછે. તે પેહડી દર પેહડી ઊતરતો આવેછે. એ ખહીનાં રોગની પેહલી નીશાનીછે એ રોગની ઘટતી માવજત તથા દવા કીધાને બદલે ઈંગલંડ તથા ફરાંનસ દેશોમાં આજ થોડાંક વરસની અગાઊ કાંઈક પુરાતમ જમાનાથી એક હસવા સરીખી રસમ ચાલતી આવી હતી. જે બાલક ઈયા ઓરત ઈયા પુરૂષને એ રોગ થતો તેઓને પાદશાહ પાસ લઈ જવામાં આવતાં હતાં અને પાદશાહ પોતાનો હાથ તેઓને લગાડતો તેથી તેઓનું દુખ દફે થતું હતું એવો સઘલા લોકોમાં વીચાર હતો. ઈંગલંડનાં લોકો કેહતા કે હમારા પાદશાહ એડવરડ ધી કનફેસર જે આજ સેંકડો વરસ આગલ થઈ ગયોછે તેના પરતાપથી એ દરદો પેહેલાં દફે થવા લાગાં અને ફરાંનસના લોકો કેહતા કે હમારા રાજા કલોવીસનાં પરતાપથી એ દરદોનો પેહેલો નાશ થયો. એ રીતે બેહુ દેશોમાં એ બાબદપર લાંબી લાંબી તકરાર ચાલતી. ઈસટુઅરટ ખાનદાનનાં પાદશાહો જાહેરે ઈંગલંડમાં રાજ કરતા તાહારે પરધાનોની કચેરીમાં ચોકસ દાહાડો ઠેરવી દરેક પાદરીને દરેક ગામડાંમાં ખબર કરવામાં આવતી કે ફલાને દાહાડે પાદશાહ ભર કચેરીમાં ઈસકરાફીયુલા વાલાં દરદીઓપર પોતાનો હાથ ફેરવશે. આ ખબર સાંભલતાંજ હજારો દરદીઓ પાદશાહના મેહેલના બારણા આગલ ભેગાં મલતાં. ઠેરવેલે દાહાડે પાદશાહ પોતાના તખતપર બીરાજતો અને ઘણાએક મોટા મોટા ધરમગુરૂઓ પોતાનાં લાંબા જભા ઓઢવી ભપકાસર તખતની આગલ હારો બંધ ઊભા રેહેતા. પછી પાદશાહનો ખાશ વઈદ એક દરદીને હાથથી પકડી પાદશાહી તખત આગલ હાજર કરતો. આ વેલાએ એક પાદરી મોટે સાદે 'બાઈબલ' ઇયાને ઈંગરેજી ધરમ પુસતકમાંથી એક વાકીય વાંચતો અને પાદશાહ દરદીના ગાલોપર પોતાનો હાથ ફેરવતો અને તાહારબાદ તેના ગલાંમાં એક સુનાનો સીકો સફેદ ફીતે બાંધીને રખશદ કરતો. આ પરમાણે એક પછી એક સઘલા દરદીઓને કરવામાં આવતું હતું. ઈસટુઅરટ ખાનદાનના બીજા રાજા ચારલસે બધા મલીને ૯૦૭૯૮ દરદીઓપર હાથ ફેરવીયો હતો. તે વખતના મોટા મોટા કાબેલ પાદરીઓ એવું કેહતા હતા કે એ દરદ સાફ કરવાની શકતી ઇશવરે ઈંગલંડના પાદશાહોનાજ હાથમાં મેલીછે, અને બડે બડે વઈદરાજો એવું માણતા હતા કે પાદશાહનાં હાથથી દરદીઓનું દુઃખ મટતું હતું. જો કુદરતી કારણોને લીધે કોઈ દરદીને ફેર પડતો હતો તો લોકો પાદશાહની શકતી વીશે નહી બોલાય તેટલી તારીફ કરતા હતા, અને માઠાં ભાએગે જો કોઈ દરદીને ફેર નહી પડતો તો તેઓ એવું બોલતા કે એણે પાદશાહપર પુર એતેકાદ ધરેઓ નહી. જ્યારે વઈદો અને બીજા કાબેલ પુરૂષો એવું મત આપવા લાગા તારે અનઘડ લોકોનો એમાં કશો વાંક દીસતો નથી. ૧૬૮૪ નાં શાલમાં

પાદશાહનાં મેહેલ આગલ એટલીનો ઠઠ મલી હતી કે છ સાત દરદીઓ ચંપાઇને તેજ જગોએ મરી ગયાં હતા. ઈસટુઅરટ ખાંનદાનનાં છેલલા પાદશાહ બીજા જેમસને જારે જબરદસતીથી ગાદીપરથી હાંકી કાહાડે આ તારે તેની બેટી મેરી અને તેનો ખાવંદ તરીકે વીલીઅમ ઈંગલંડની હકુમતે આવેઆં. પાદશાહ વીલીઅમને જારે દરદીઓપર પોતાનો હાથ ફેરવવાની દરખાસત થાઈ તારે તે આ હસવા સરીખી રસમને ધીકારી નાખી તેની સામે થયો. તેણે કહયું કે આ દરદને દુર કરવા માટે ઘરતા ઈલાજો છોડી પાદશાહ પાસે ખાલી ઢોંગ કરાવવો મહને પસંદ નથી અને તેથી કરી એ રસમ હું ચાલવા દેનાર નથી. આવું મત જાહેર પડેઆથી હજારો દરદીઓ પાદશાહ વીલીઅમની સામે બેલતવારીથી પોકાર મારવા લાગા. કોઈ કહેતું કે પાદશાહ ઠગારોછે, કોઈ કહેતું કે પાદશાહ ધરમપર ચુસત નથી અને કોઈ કહેતું કે પાદશાહમાં દરદીઓને આરામ કરવાની શકતી નથી કારણકે તે પોતાના સસરાનુ તખત છીણવી બેઠોછે. પણ પાદશાહ વીલીઅમે એવાં બોલવાની મુતલગ દરકાર કીધી નહી અને તે પોતાના મરણ શુધી પોતાના ઠેરાવને મજબુત વલગી રહયો. વીલીઅમના મરણ પછી તેની સાલી રાણી એન તખતે બેઠી અને તેણીએ પાછી આગલી રસમ જારી કીધી. વરસ દાહાડે આ વેહેમી કીરીઆઓ પર ૧ લાખ કરતાં વધારે ખરચ થતો હતો. કેટલાએક લોકો હમને પણ દરદછે એવો ઢોંગ કરી સુંનાનો સીકકો પાદશાહને હાથે પોતાના ગલાંમાં ઓલવાવી જતા હતા પણ પાછલથી પાદશાહના વઈદોએ દરેક દરદીને તપાસી અંદર મોકલવાનું જારી કીધું. રાણી એનના મરણ બાદ એ રસમ ઈંગલંડ દેશમાંથી સદાખરી નીકલી ગઈ. ડાકટર જાનસન નામના એક માહા પુરવીન ફીલસુફને એન રાણીએ જે ગલામાં સીકકો ઓલવીઓ હતો તે આજ શુધી બરીટીશ મીયુઝીઅમમાં જોવામાં આવેછે.

બે ખુંનીઓ.

હાએટી નામના ટાપુમાં આજ થોડાંએક વરસની વાત ઉપર ઈરીગ નામનાં એક હબસીને તથા દોડરીજા નામના એક ફીરંગીને ખુનના જુદા જુદા અનેઆએ માટે તાંહાંના વડા નેઆધીસે ફાંસીની ટેપ આપી હતી. ઈરીગ ઘણોજ જબરદસત પુરૂશ હતો તેથી તેને બંદીખાંનાની એક અંધારી કોટલીમાં હાથે પગે બેડી ઠોકી નાખેઓ હતો. પવન આવવા જવા માટે એક નાહાના છીદર શીવાય તેનું બંદીખાનું બધી બાજુએથી ચપટ બંધ હતું. પાંચ દાહાડામાં બંધે બંદીવાનોને ફાંસી દેવામાં આવનાર હતા તેથી તેઓની કોટલીમાં તેટલા દીવસ સારૂં ખોરાક એકદમ મેલીઆમાં આવેઓ હતો. દોડરીજા જે જાતે ફીરંગી હતો તેની વય ઘણીજ નાહાની હતી અને તે જરાક દુબલો હોવાથી તેને વધારે સારા ઓરડામાં કેદ કરેઓ હતો. તેના ઓરડામાં એક બારી હતી જેને મજબુત ગરાર જડેલી હતી. આ ગરાર વાટે તેહેને શેહેરની થોડીક રચના દેખાતી હતી જેથી ને પોતાના છેલ્લા દાહાડા પેલા હબસી બંદીવાન કરતાં વધારે સારી રીતે ગુજારતો હતો. આ બેહુ બંધવાઓના ઓરડા પાસે પાસે હતા, પણ ભીત એટલીતો દલદાર હતી કે તેઓથી એકમેકનો સાથ વટીક પરખાઈ શકાતો ન હતો. દોડરીજાના બંદીખાંનામાં તેના સગાં વાહાલાંઓને આવવાની છુટ હતી. દોડરીજાના એક ખેશીએ તેને છુપી રીતે એક કાણસ ભેટ કીધી જે વડે દોડરીજા પોતાના જેલરનો વખત ચુકાવી પોતાની બારીની ગરાર ઘસવા મંડી જતો, પણ તેહેના હાથ તથા પગને બેડી ઠોકેલી તેથી કંગાલ દોડરીજાથી કાંઈ પણ વળી શકીયું નહી. તે નીરાશ પાંમી જમીન પર પડતો અને પોતાના પાપી કરતુકનો દર પલે ખરો પશચાતાપ કરતો જે ઘડી જાયછે તે મારા આયુશીયમાંથી ઓછતર થતી જાયછે, તેના ખેઆલથી કંગાલ દોડરીજા બહુ કાયર હતો. તેના દીલના છુપા જખમો તેની ગરદનને ફાંસીની દોરી કરતાં વધારે ચીપલાવતા હતા.

હવે આપણે પેલા હબસી ઈરીગની ખબર લેઉએ. આ બધવાને નહી રાત કે નહી દીવસ માલમ પડતો હતો. તે પોતાના જબુન પાપનો પશચાતાપ કરેઆને બદલે બંદીખાંનામાંથી છટકી જવાના વીચારમાં પુર મશગુલ હતો. તે એટલોતો કદાવર હતો કે સેજ વારમાં તેણે પોતાના પુર બળે કરી પોતાના હાથની બેડીઓના બે ટુકડા કરી નાખેઆ. જેવા તેના હાથો

છુગ્ગ પડેઆ કે પોતાની બેડીના ટુકડા વડે તે ભીત ખોદવા પર મશગુલ રહ્યો. રાત અને દાહાડો વગર ડરવે અને વગર કાએર રેહેવે તેણે કામ બજાવેલું અને અંતે તેણે એક માહ મસ થતર ગગડાવી નાખેઓ, પણ કમનસીબે તેહેની મેહેનત ફોકટ ગઈ. જેવું તેણે બગારાંમાં મેહોડું ઘાલીયું કે તેની નજરે દાદરીજા જમીન પર ચતોપાટ પડેલો પડયો. તેણે દાદરીજાને ઊઠાડીયો અને બેહુ જણા છુપે અવાજે મસલત કરવા લાગા. દાદરીજાની કાણુસ વડે ઈરીગે પેલી લોહાડાંની ગરાર એક આદમી પસાર થાય એટલી ઘસી નાખી, અને પછી દાદરીજાના હાથને બેડીઓથી ગ્રાકલા દીધા; પણ દાદરીજાએ એવામાં ઈરીગને કહયું કે આ રાત આપણી છેલલીછે અને બરોબામદાદ હાસ થવા આવીછે તેથી બે તરણ કલાકના અરસાનો વખેત આપણા હાથમાંછે કારણ કે આઠ કલાકે આપણ બેહુને ફાંસી દેવાનો હોકમ થએલોછે. આ દીલગીરી ભરેલી ખબરથી બેહુ બંધવાઓ વચે મીનાકેશી શીરૂ થયો ઈરીગ કેહેકે કાણુસ વડે હું પેહેલાં માહારા પગની બેડી ઘસી કાહાડું, અને દાદરાજા કેહેકે કાણુસ માહારીછે તેથી પેહેલાં હું માહારા પગની બેડી કાહાડી નાખું. ઈરીગ ઘણોજ ચપરખંદ હતો તેથી તેણે દાદરીજાના હાથમાંથી કાણુસની તરાપ મારી પણ દાદરીજાએ કાણુસ બારી વાટે ફેંકવાની પેરવી કરી. ઈરીગ દાદરીજાને ઘસડતો ઘસડતો બારીથી દુર લઈ ગયો તેથી દાદરીજાથી કાણુસ બારીવાટે ફેંકી શકાઈ નહી. અંતે દાદરીજાએ કાણુસ મોહોમાં મારી ગલી જવાની ઈયુકતી કીધી, પણ કાણસ તેને ગળામાં ખુતી. ઈરીગે દાદરીજાનું માથુ ભીત સાથે અફાડી છુંદી નાખીયુ અને જેવું પેકાર સારૂં તેણે મેહોડું ખોલીયું તેવુજ ઈરીગે જોસથી હાથ ઘાલી પેલી કાણુસ લોહાથી ગગડતી બાહાર કાહાડી. દાદરીજા થોડીક મીનીટમાં એક બોલ બોલીઆ વગર મરણ પામેઓ, અને ઈરીગે કાણુસવડે પોતાની બેડી કાહાડી નાખી. હવે બારીવાટે ૬૦ ફીટની ઊચાઈએથી ગ્રીનરવું ચેહેલ જ હતું. ઈરીગે દાદરીજાના કપડાની ચીંધ કરી તેને ગાંઠે મારીઆ અને તેઓને એક ગરાર સાથે બાંધી એકદમ બારીવાટે લોંકાવીયું. પણ જેવો તે બીનપર પગ મુકતો હતો તેવોજ એકબાયે કુતરો પોકાર મારતો તેના આંગપર ધાહેઓ, પણ ઈરીગે બે હાથે તેનું ગલું એટલુંતો ચીપલાવીયું કે તે તતકાલ મરણ પામેઓ. પણ કુતરાએ મરતાં મરતાં બી ઈરીગને જખમી કીધો, અને તેના જમણા હાથનો અંગુઠો છુટો થઈ તેની પાસે જમીનપર પડેઓ. લોહો લુહાન થતા હાથે ઈરીગ બંદીખાના આગલથી નાઠો.

સાત વાગતાનો અમલ થવાથી જેલર તથા બીજા અમલદારોએ બંદીખાના ખોળીઆં, પણ અંદરથી ઈરીગ નાઠેલો અને દાદરીજા મુરદું થઈ પડેલો મલેઓ. બધીગમ ખોલ થઇ અને પેલા મુએલા કુતરા આગલ એક માણસનો અંગુઠો તથા લોહીના ચીયાં પડેલાં જોઈ એવું અનુમાન થયું કે ઈરીગનો હાથ જખમી થયો હોશે. એ નીસાંની આપી સઘળે શેહેરે ઘંઘેરો પીટાએઓ અને ઈરીગને પકડી આપવા સરકારે મોટું દામ આપવા જાહેર કીધું.

ઈરીગ નાઠો તે એક પાસેના ગામડાંમાં જઈ લાગો, તાંહાં એક હબસનના ઝુંપડાંમાં તે આસરો માગવા ગયો અને હબસને તેના હાલ પર દયા કરી તેની અરજ કબુલ રાખી. બીજે દીને તે હબસનનો કેરો નામનો એકપુરો છોકરો ખબર લાવેઓ કે ઈરીગ નામનો એક હબસી બંધવો જેનો જમણો હાથ ઘાહેલ થયોછે તે બંદીખાંનું ફોડી છટકી ગયોછે અને તેને પકડી આપવા સરકારે મોટું ઈનામ જાહેર કરેલુંછે. આ બોલો શાંભલતાં ઈરીગે પોતાનો ઘાયલ થએલો હાથ પોતાના ગજવામાં સાંતેઓ, પણ કેરાની નજર તે ઊપર પડી. તરતજ તે ચપલ છોકરાએ તેનું ખભાં તરફથી પકડેઓ અને સીપાઈ સીપાઈ એમ પોકાર મારવા લાગો. ઈરીગે આગલ એક કેરાડો હતો તે પકડેઓ અને જોરથી કેરાના માથા પર ઝીંચકેઓ. કેરાની મા તરત વચમાં પડવા આવી અને તે ગરીબ હબસનના માથાનો પેલા કેરાડા વડે છુંદો થઇ ગયો. કેરાની છાતી ભરાઈ આવેઆથી તેણે પોતાની લાકડી પોતાના પુર બળથી ઈરીગના માથામાં મારી અને કુતરાંની માફક તવલતો ઈરીગ જમીન પર બેશમ પડી ગયો. અંતે ઈરીગને પાછો બંદીખાંને ફેંકએઆ અને તરણ આદમ જાતને ઠાર કરવાના માહા જબુન કરતુકને માટે તેને શુલીએ લટકાવી ઠાર કરેઆમાં આવેઓ. પાપી જોય પોતાના કરતુક!

પારીસનું સંઘરહસથાંન.

પારીસ જે ફરાંનસનું પાએતખત કેહવાએછે તાંહાં આ સાલ એક મોહટું સંઘરહસથાંન ઊઘાડીઊં છે. એ જગામાં વીદીઆ તથા હુંનર તથા તરેહ વાર કારીગીરીનાં નમુનાં દુનીઆનાં સરવે ભાગો ઊપરથી આવી પડીઆછે. આખી દુનીઆનાં હુંનર તથા વીદીઆનાં ભાંતભાંતનાં નમુનાં સમાવવાને મારે પેહલાંતો એક મોહટું ઘર જોઈએ જે ફરેંનચ લોકોએ ઊભું કીધુંછે અને તેને માટે એકસો એકરની ચોગાંન જગો રોકીછે. એ ઇમારતેજ ફકત તેમાંથી પાંતરીસ એકરની જગા રોકીછે અને વલી આસપાસની જગામાં બીજાં નાંહાનાં નાંહાંનાં સંઘરહસથાંન ઊભાં કીધાંછે તે જુદાં.

આ મોટી ઇમારત અથવા મેહલ વગર મજલાનોછે અને તેનો બેદાંનાં જેવો આકારછે. તેની પોહલાઈ ૧૨૪૫ ફીટ અને લંબાઈ ૧૫૦૦ ફીટછે, અને સરવે સાંમન સમાવવાને માટે એક બેદાંની અંદર બીજું બેદું અને તેમાં વલી તરીજું મુકીએ એવા આકારનાં છ સાત ઘેરાવા અંદર લીધાછે, અને એથી કરી એ ઇમારતની વચોવચનો જે ઘેરાવો ખાલી પડેછે તેમાં બાગ બનાંવીઆછે અને ઊંચી કીસમનાં જાહાડો રોપીઆંછે, અને તાંહાં કેટલાક પાંણીનાં ફુંવારા ઊડતા મુકીઆછે જેથી જોવા આવનાર ધણી જે બધે તબકકે ફરતાં અને જોતાં મન અને તંનથી થાકી ગીઓ હોએ તેનાં દીલને છેરે તાજગી મલે.

આ મેહલમાં દાખલ થવાનો રસતો એવી રીતનોછે કે સીન નદી ઊપર થઇને જેનાં નાંમનો પુલ જાયછે તેની ઊપરથી લોકો પસાર થઇ મેહલની સાંમે આવી પુગેછે. અંદર દાખલ થતાં જે પેહલો તબકકો અને ઘેરાવોછે તે સરવેથી મોટોછે કેમકે તેમાં સરવે જાતનાં અને સરવે મુલકનાં મોટા તેમજ નાહાના સાંચાઓ ચાલુ રાખેલાછે. એ ઘેરાવો લેઈ રેહવા બાદ જોનાર બીજા ઘેરાવામાં આવેછે જાંહાં મુલક મુલકની ભાંતભાંતની પેદાયસ દીઠામાં આવેછે જેમાં માંણસનો હુંનર અને કારીગરીની બીલકુલ નીશાંન દીસતી નથી. એમાંથી નીકલી મુસાફર તરીજા અને તારબાદ ચોથા ઘેરાવામાં આવેછે જાંહાં કારીગોરીથી અને હાથથી બનાવેલો દુનીઆમાંનો સરવે અચરત સરીખો સાંમાંન નજરે પડેછે. આ બાદ જોનાર પાંચમાં ઘેરાવામાં આવેછે જાંહાં સારા હુંનરોની ખરી ખુબી દીઠામાં આવેછે, અને તેમાંથી નીકલેલા છઠા ઇઆને બાગનાં ઘેરાવામાં આવેછે અને આશાએશ મેલવેછે, અને થાકી ગએલી નજરને ખુદરતના લીલા રંગથી તુરૂપત અને આશાંન કરેછે.

આ મેહલ સવાએ આસપાસની જગામાં બીજાં કેટલાંક નાંહાંનાં સંઘરહશથાંન કીધાંછે અને જુદાં જુદાં દેશની નાંમાચી ઇમારતો તેના આબેહુબ આકારમાં દીઠામાં આવેછે; જેથી ગોએઆ પારીસની અંદર પરથવીના જુદા જુદા ભાગમાં ફરતા હોઈએ એવો દેખાવ નજરે પડેછે. આ સંઘરહસથાંન જોવાને દેશે દેશ અને મુલકે મુલકથી લોકો પારીસ ખાતે ગયાંછે, અને તેઓ પાસેથી અંદર દાખલ થવાને જે લવાજમ લેતા કીધા છે, તે એક ગરીબમાં ગરીબ પણ આપી શકે, તેમાંથી આ સંઘરહસથાંન બનાવવાનો ખરચ નીકલશે એવી આશાછે.

હવે આ સંઘરહસથાંનમાં શું શું છે તેમાંથી હમારા વાંચનારને જાણવાજોગ જે કાંઈ હશે તેનો અવાર નવાર સાર આપતા જઇશું.

એક જગામાં તુરકસથાંનની એક મસીદ, કદમાં અસલ કરતાં ઘણી નાંહાંની પણ આબેહુબ નકલ કરી બનાવીછે. મસીદની બાંધણી સુંદરછે અને તેની પચ્છીમ દશાએ એક મીનારો આવેલોછે. આ ગલથી દાખલ થતાં સીડીની બેઊ બાજુએ બે ગોલ આકારનાં મીનારા કીધાછે તેમાં એક માંણસ રેહેછે તે સરવે મુસલમાંનોને ધાતુના ચકચકીત વાસનમાં પાંણી પાએછે. અંદર દાખલ થવાની આગમચ એક જગાછે જાંહાં સરવે મુસલમાંનો પોતાના જોરા કાહાડેછે અને તાહાંથી અંદર જતાં જે ગુંબજ સરખી એક જગા દીશેછે તાંહાં તેઓ જઈ બંદગી કરેછે. એ જગામાં કાંઈબી ચીતાર અથવા પુતલાં રાખતા નથી કેમકે એઓ એવું માણેછે કે રોજે કેઆમતને દાહાડે સરવે ચીતાર તથા પુતલાં તેનાં બનાવનાર પાસે પોતાની અંદર જીવ મુકાવવા આવશે અને એવી રીતે તે બનાવનારને દુખી કરશે. એ જગામાં સુનેરી હરફે કોરાંનમાંની અછી શીખાંમનોનાં ફકરા ભીત ઊપર વાંચવામાં આવેછે જે સરવે બંદગી કરનારને હરઘડી નજરે પડી ગોએઆ ચાંનક આપતા હોએ

એવું લાગેછે. આ મસીદની પડોસમાં તુરકસથાંનનાં બાગો તાંહાંની રીત પરમાંણે બનાવીઆછે જે જો તાંજ તાંહાંનાં દેશીને પોતાનાં મુલકનો નમુનો જોઈ હરખ ઊપજીઆ વગર રેહે નહી.

આ મસીદની પશચીમે ઈજીપટનાં વીસેરાઓનો મેહેલ બનાવીઓછે તે દીઠામાં આવેછે. એ વીસેરા એ ઊનાલામાં જારે પારીસ ખાતે સંઘરેહસથાંન જોવા જનારછે તારે એજ ખાસ મેહેલમાં તે રેહનારછે અને એટલા માંટેજ તેણે પોતાની ઈછાથી આ તાંહાંનો મેહેલ બનાંવવાનો હોકમ મોકલીઓ હતો. આ મેહેલની અંદરની તેમજ બાહેરની તથા તેનાં દરવાજાની રચણાં પુર આરબી ધપ અને તેવોની રીતની આબેહુબ નકલછે. અંદર દાખલ થતાં કોરાનનો એક ફકરો આ પરમાંણે કોતરેલોછે કે "ઓ, દરવાજાનાં ઊંઘાડનાર શાહેબ, હમારે માટે નેકીનો દરવાજો ઊંઘાડ"—કારણ લોકો આ પરમાંણે ચીતાર તથા માણસનો આકાર પાડતા નથી તેથી ચીતારનાં હોનરમાં તેવો પછાત હશે એવો વીચાર તરતજ કોઈનાં બી ધેઆંનમાં આવશે, પણ તેમ નથી. એવા કોરાંનનાં ફકરા તથા કેહેવત ચીતારતી વખત એવીતો જુદી જુદી રીતથી ચીતારેછે અને તેને જાહલરો તથા મરોર આપેછે કે તેમાંજ ગોએઆ ચીતારાની સઘલી ખુબી આવી રેહી એમ કેહવાએ. આ મેહલની અંદર એક મુખીઅ ઓરડોછે જાંહાં ઈજીપટનાં હાલનાં વીસરાએનો જનમ થયો હતો. આ ઓરડો તથા બીજા ઓરડાઓ જોતાંજ દુરદરાજ વસનારો અને પારકી કોમવાલો તરતજ પુરવ તરફના રેવાજ તથા ચાલની તરફ બાંધી શકેછે અને ગોએઆ જે ઇમારત તે જુવેછે ને તેનાં અસલ વતનમાંજ જુવેછે એવું તે વીચારેછે. આવા મેહલ, મસીદ તથા બીજી બાંધણીઓ તેનાં અસલ મુલકનાં રેવાજ મુજબજ રંગેલી બાહેરથી પણ દીશેછે એથી પારીસની અંદર હાલ લોકો તુરકસથાંન, હીંદુસથાંન, રૂશીઆ તથા દુનીઆંનાં બીજાં સરવે દેશો તેનાં પુર રેવાજો સાથે જોતાં હોય એવું થએશેછે. એકજ શેહેરમાં દુનીઆના સરવે મુલક જોવાએ અને તાંહાંનાં રેવાજ, રીતભાંત તથા પેહેરવેસ દીઠામાં આવે એ જેવી જોગવાઇ બીજી કહી સરસ કેહવાએ!

વલી થોડેએક છેટે એક ચોખંડ ઈમારત બાંધીછે જે ઈજીપટનાં રાજાના માણસો તથા ઊંટવાલાઓને રેહવાનાં મકાંનની આબેહુબ નકલછે અને તેમાં તેવો કેમ રેહછે તે પણ દીઠામાં આવેછે.

ઈંગલંડ દેશનાં જાંહાં જહવેરાત ગોઠવેલાંછે તાંહાં લોકોની જોવાને ઠઠની ઠઠ મલેછે. એ ઠેકાંણે મી૦ હેનરી ઈમાંનીઊએલે બનાવેલું રૂપેરી રાજ હંસછે. એક કાચનાં કેસની અંદર રાજ હંસનાં કદનું એક રૂપેરી હંસછે જેને રૂપેરી પીંછ તથા કલગીરછે અને જેવી કુંચી આપી તેવુજ તે પાંણીની ઊપર તરતું હોય તેમજ રૂપેરી પાંણીનાં નાંધલા મોજા આવેછે તેમાં તરેછે. પેહલાં તેનું માંથુ બે પાંખોની વચે ઢાંકેલુ હોયછે, પણ તરતંજ તે આસતેથી અને છબદાર રીતે પોતાનુ માંથુ ઊંચુ કરેછે અને ગરદનને મરોરથી મરડેછે અને જાંણે તેની સાંબે કાંઇ બારીક માછલી તરતી નજરે પડી હોય તેમ તીકીઆ કરેછે અને તેને જડપથી ઊંચકી લેઈ જરાવાર ચાંચમાં રાખી પછે ગલી જાયછે. આ રાજહંસ બીજા જીઆરજનાં વખતમાં ઈંગલંડમાં બનાવીઊં હતું અને હાલ તેમાં કાંઇક સુધારો કરી આ વખતે પારીસ ખાતે લાવીઆછે. હાલ એટલું જાંણી વાંચનાર બીજો હેવાલ વાંચવાની ઈનતેજારી કરશે એટલામાં વલી કાંઇક થોડોક હેવાલ બીજા અંકોમાં તેની નજરે પડશે.

પરચુટણ.

સાનસી હીરો—આ નાંમનો હીરો મુંબઇથી ઇરોપ ખાતે ગીઓછે અને એક ફરેનચ બીએ જહવેરાત ઉપર એક ચોપડી રચીછે તેમાં જોતાં માલમ પડેછે કે એ હીરાને વાસતે જે એવું કેહવાએછે કે તરીજા હેનરી રાજાને જારે પઈસાનો ખપ પડીઓ તારે એ વેચીઓ હતો તે ખોટી બીનાંછે. એ ફરાંનસનાં તાજનાં જહવેરાતમાંનો એક હીરોછે એવું તે બી લખેછે, અને સને ૧૮૩૬ માં પારીસ ખાતે એ હીરાનુ જારે વજન કીધું હતું તારે તે ૫૫ કારેટ થયો હતો, પણ હાલ બેમાલમ રીતે એ ઘટીને ૫૩॥ કારેટ થયોછે. એનો આકાર પેરનાં જેવોછે અને તે સઘલેથી સરસ પાંણીદાર જહવેરાત ગણાયછે. એની કીમત બેથી તરણ લાખની ગણતીમાં આવેછે.

લાંબી વય—ઈંગલંડમાં જોસેફ રેનોડ નાંમનો એક મોચી ૧૧૪ વરસની ઉમરનો મરણ પાંમીઓછે. એ ઘણીને વાસતે એવું કેહેછે કે આખો દાહાડો તેનાં મોહોડાંમાં ચીરૂટ દીઠામાં આવતી હતી.

મી॰ પીબડી—આ નામીચા સખશને ફરાંનસની શાહનસાજાદી ઈઉજીનીએ પોતાના હાથથી એક કાગજ લખી મોકલીઓછે અને તેમાં તેની બોહોલી સખાવતને માટે માંન આપેઉંછે અને માણસજાતનું ભલું કરનારનો એ લકાબ તેને લાગુ પાડીઓછે.

ગીચ રેહુવાથી નીપજેલા મરણ—લીવરપુલ પ્યાર્ત કરોનરની સાથે બે બાલકનાં મરણનીતલાસ ચાલી હતી, તે ઉપરથી એવું માલમ પડીઉં કે એક બાલક તેનાં માએ બાપ તથા બીજાં ચાર છોકરાંની સાથે એક નાંધલા ઓરડામાં એકજ બીછાનાં ઉપર સુતેલું હતું, અને ગીચ થવાને લીધે તેને ખોલલી હવા મલી શકી નહી તેથી તે મરણ પાંમીઉં હતું. બીજું બાલક જે ઓરડામાં સુતેલું હતું તે જ ઓરડામાં બીજાં અગીઆર માંણસો સુતેલાં હતાં તેથી ખરાબ હવામા ગુંગરાઈ આ બીજું બાલક મરણ પાંમીઉં હતું. એ ઉપરથી ગીચ રીતે અને ઘેરાએલી હવામાં રેહવાના ગેરફાએદા આપણા લોકોને સમજવા જોઇએ.

એક પુરાતમ ઝાડ—ઇટલીના લામબરડી નામનાં શેહેરમાં હાલ એક ઝાડછે જેની આજ શુધી લોકો માનતા કરેછે. એ ઝાડ એવું કેહેવાએછે કે જુલીઅસ સીઝર જે ઈસુ ખ્રીસતની ૪૨ વરસ અગાઉ થઈ ગયોછે તેના વખતમાં રોપાયું હતું. એ ઝાડ ૧૨૩ ફીટ ઉંચુંછે તથા તેનો ઘેરાવો ૨૩ ફીટછે.

રમુજે ફુરસત.

૧ લું—બાઈઓ તમે મને ઓલખોછો ? હું મોતી બાઈ કાંણીનો માએ લાગું. એટલા ઉપરથી જો તમો મને ન ઓલખોતો મારી વધારે ઓલખાંણ આપું—હું તમારા જેવી નારીછું અને બીલોરી મેહલમાં રહુંછું. હું સવરૂપે રૂપાલી, ચલકતી, અને ખુબસુરત છું. મારી છોકરી તમારી સાથ રેહેછે. તે ઘણી ખુબસુરતછે અને તેની ઉપર એક વધણ પડેઆથી તે ભારે કીમતી ગણાએછે. માટે હવે કહો કે મારૂં નાંમ સું ?

૨ જું—ગરમ દેશની છોકરી, માંથે રાખે ટોપલી, પેટમાં રાખે છોકરો, કીમત તેની પા દોકરો.

૩ જું—જોકે હું દમ સવાસ લેતો નથી તોબી આદમજાત મારેથી બહું બીહેછે, અને વધારે અચરત સરીખું એછે કે બીજાઓનાં તદંન પડી ભાગવા અથવા ઉડી જવાથી મારૂં આવવું થાએછે. ગરીબ, તવંગર, અને રાજવંસીનાં ઘરમાં પણ હું વગર નોતરવે ધાઈખરાની પેઠે જઈ ઉભો રેહેવુંછું અને ઘણીવાર તેઓને ભર મોજમાંથી એકે દંમ ઉડાડુંછું. એટલું છતાં હમેશાં ખાંણાંનાં સુફરા ઉપર સલામતીઓ લેવાએછે તેમાં એક રીતે મને તેઓ આમેજ કરેછે, જોકે આખી દુનીઆનાં લોક મને બુરૂં બોલેછે તોબી હું નહી હતેતો દુનીઆનાં શા હાલ થતે તે તમેજ વીચારી લેવો. બોલો હું કોણ છું.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ લું—સાબુ.
૨ જું—નારંગી.
૩ જું—શોએ.
૪ થું—૧૧૪ ફીટ ઉંચાઈ.

ફુરસતે મંનોરંજન "પતીવૈરતા" બોલ ઊપર લખી મોકલેલી મીસાલો.

ધારવા કરતા આ બોલ ઊપર લખવામાં ઘણીએક બાઈઓએ ભાગ લીધોછે તેથી હમોને શરૂઆતમાં ખુશી થવાનું કારણ મલીઊછે જોકે સરવેના કાગજો હમો પરગટ કરી શકતા નથી તોબી તેમાંથી જે મીસાલો હમુને ઊતમ લાગીછે તે નીચે આપીએ છઇએ.

"કાબરૂ ફુલ"—તમારી કવીતા રૂપી મીસાલ હમોને સરેથી ઊતમ લાગીછે પણ કેટલાંક કારણસર હમો તમુને ઇનામ આપી શકતા નથી.

"જરખાંનુ"—તમારૂ લખાંણ હમારી પતીજ ખરેઊ નીવડેઊછે અને તે તમારીજ કલમથી લખાયુ છે એવી હમારી પકી ખાતરી થવાથી હમોએ તમુને ઇનામ આપવાનુ ઠેડવીઊછે, પણ એક "જરતોશતી" ની શહીનુ બીજી બાઇનું લખાણ જોકે તમારેથી સરસ નથી તોબી નજદીક તમારી બરોબરનુંછે તેથી ઊતેજન આપવા માટે હમોએ આપવા કહેલુ ભરતનુ કામ તે બાઇને હમોએ આપવાનુ ઠેડવીઊછે અને તેને બદલે ઇનામ દાખલ તમુને એક મી॰ કરસનદાસ મુલજીના ઇંગલંડના પ્રવાસની ફુલ ગીલટની ચોપડી જેની બીજી આવરૂતી થોડાક દાહાડામા બાહેર પડશે તે મોકલી આપીશુ તે તમોએ કબુલ રાખવી તમારૂં લખાંણ જોઇ હમો તમુને ભલામણ કરીએ છઇએ કે આ સ્ત્રી બોધ ચોપાંનીઆને માટે સ સારી બાબદો, ઊખીઆંનો, તથા બીજી ઊપયોગી બાબદ ઊપર તમોએ જરૂર લખતાં રેહેવુ.

"જરતોશતી"—ઊપર જણાવેલા કારણોને લીધે અને તમારૂ લખાંણ ઇનામને લાયક હોવાને લીધે હમોએ આ રંગીત ભરતનુ કામ તમોને ઇનામ તરીકે મોકલી આપીઊછે તે કબુલ રાખવુ. તમારા દસતખત ખરેજ તારીફ લાયકછે અને એક સ્ત્રી તરીકે તે તમુને એક જેસ આપનારી વાતછે. તમોને પણ હમો ભલામણ કરીએ છઇએ કે આ ચોપાનીઆના લખાણમા ભાગ લેવો જેથી આગલ ચાલતાં તમોને ભારે ફાયદો પરાપત થશે.

"એક સ્ત્રી", "નેકી"; "બુટ", "ટેમીના", "આંવા"; "પી. બે. મ", "સબુરી" તમારા કાગજો મલીઆછે, તમો સરવેને હમારી ભલામણછે કે લખવાનો તેમજ વાંચવાનો મહાવરો રાખો અને દર જોગવાઇએ તજવીજ કરવાને ચુકવુ નહી. તમારૂં લખાણ જલદીથી સુધરી શકે એવુ છે ફકત મહાવરાની વધારે જરૂરછે. બીજા બે ચાર કાગજો મલીઆછે તે જણાવા જોગ નથી.

હમો નીચે "કાબરૂ ફુલ", "જરખાનુ" તથા "જરતોશતી" નુ લખાણ વાંચનારી આલમને માટે પરગટ કરીએ છઇએ.

પતીવરતા વીશે.

૧ સદગુનોની બેન, ને નેકીની બેટી,
  રાખે જે એ નાર, રહે ભરથારસેજ ભેટી.

૨. એ પતીવરતા ગુનછે નારીઓનો નેક,
  બતાવેછ ઓરતોનો ચડતો વીવેક

૩ એ નારીઓનો ગુનછે એક કીમતી હીરો,
એ રાખી સતી નાર કરે ધણીને ધીરો.
૪ એ હીરો જે નારી રાખે હઈએ ધરી,
સ્વરગે જતાં રહે આંનદ ભરી.
૫ સઉ લોભ ને લાલચ સતી મોજ ને મજા,
તે રાખનારીને મનછે એ પાપી સજા
૬. વળી જોર ને જુલમ ભારી આફતનો માર,
એ હીરો રાખતી નાર નહી કરે દરકાર.
૭ મારે બાઈઓ તમે કરો એનોજ સગાર,
ખુશી રેહેશે હમેસ તમારો ભરથાર

લા૦ કાબરૂં ફુલ

પતીવરતા વીશે.

૧ લું—ઓરતની ખરી ખુબસુરતી
૨ જુ—ફરેની જાનથી મોકલુ થવાનુ કીમતી હથીઆર.
૩ જું—સ્વરગનુ સુખ
૪ થુ—સ્ત્રીની દલેરીનો આધાર
૫ મુ—ઓરતની નેકીનુ એખુરુ જવહેરાત
૬ ઠુ—ચદર કે જે કાળાં વાદળામાંથી ચળકતો બાહેર નીકળેછે.
૭ મુ—અંતકરણનો શીનગાર.
૮ મુ—હોરમત જાનવવાની મુખીઅ દોલત
૯ મુ લોહોડાનુ બખતર કે જેને તરવારના જખમની ધાશતી નથી.
૧૦ મુ—રનુ કે જેની ઊપર કીટ ચકડતી નથી

લા૦ જરણાંનું.

પતીવરતા વીશે.

૧ લુ—લાલચ અને બદીથી દુર રેહેવાનો ઊતમ ગુન
૨ જુ—બદકારીનો શતરૂ
૩ જું—ઇશવરના ફરમાંનોમાનુ એક મોતેબર ફરમાન.
૪ થુ—એક વગર દાપનો શફેદ જલો.
૫ મુ—ઓરતની મોહોટાઈનો શીણગાર
૬ ઠુ—ભરથારની હઈઆતીના સુખનુ મુળ.
૭ મુ—ઘરબારનુ ખરૂ સુખ જાળવવાનો પાયો
૮ મુ—દીવાદાડી કે જે વાંહાણોને ખરાબા ઊપરથી ભાગતા અટકાવેછ.
૯ મુ—અમુલીઅ રતન
૧૦ મુ—નીરમળ પાણીની નેહેર

લી૦ જરતોસતી.

જુંરો ભયો.

જુંડે ભયે ભવ બગાડ્યોરે બેનરી
બાપે આ કયાથી કર્મે ટગ્યોરે બેનરી
સગે વ્હાલે દીધો દગોરે બેનરી
માંએ ને બાપે દીધો દગોરે બેનરી
પૈસા જોઈ સઉ મોયાંરે બેનરી
વાડી ને ગાડી ઘર જોયાંરે બેનરી
ધાર્યું સુખી ધીર થશેરે બેનરી
બખતની પીડા ટળી જશેરે બેનરી
જાણ્યું. નહીં બળી થશેરે બેનરી
રાખ ને ખાખ થઈ રહેશેરે બેનરી
જાણ્યું નહીં ગળી થશેરે બેનરી
ગુલો, ન માંસ કંઇ રહેશેરે બેનરી
જાણ્યું નહીં રડી રડીરે બેનરી
દિવસ ને રાત ઘડી ઘડી રે બેનરી
જાણ્યું નહીં ખમી ખમીરે બેનરી
ખૂણે પડી જશે નમીરે બેનરી
જુંડાની સાથ ભવ જશેરે બેનરી
કેમ કરીને, કેમ થશેરે બેનરી
તેનો વિચાર ,નવ કીધોરે બેનરી
કયાંથી લાવી કણે[1] દીધોરે બેનરી
હીણો, અપઢ ને અભાગ્યો રે બેનરી
એવો તે વર કોણે માગ્યો રે બેનરી
અકલ વિનાનો મુર્ખ મોટોરે બેનરી
પડયોતો શું એવાનો તોટોરે બેનરી
જળતો બળતો ને નિત રોતોરે બેનરી
લુખો, સુકો સડયો સોટોરે બેનરી
અટકયું હતું શું એવા વિનારે બેનરી
ભર્યું સૌ મુજ એવા હીણારે બેનરી
બોલે તો બળે બાર ગામરે ઓ બેનરી
હસે તો પડે હરતાલરે ઓ બેનરી
એવો વરી[3] કોણ હમેરે બેનરી
કપાળ કુટી કોણ ધસે રે બેનરી
સુખે સુએ દુખે ઉઠે રે બેનરી
સૌના ઉપર નિત રૂઠે રે બેનરી
એવાને કોણ નિત વેઠેરે બેનરી
કૂટ કરમની હોય કેથે તે બેનરી
વેશ ન મેહરે કો દી સારૂંરે બેનરી
ધસી ન ધોય કો દી મારૂં[4] રે બેનરી
ખાતાં ખુટે ન એવું ધનરે ઓ બેનરી
માણા મારે લાખો જનરે ઓ બેનરી
તોય ન સુને 'જેવો બેહરોરે બેનરી
ગમે સદા કાળો ચેહરોરે બેનરી
મુઓરે વર એવો મુઓરે બેનરી
પુરૂં કે પુરાંઉ મોટો કુઓરે બેનરી
એવો હીણો તે કેમ સહેવાયરે બેનરી
એવા સંગે તે કેમ રહેવાયરે બેનરી
કોને જઈને દુખ કહુંરે બેનરી
મુએ મોરે કપાલગ સહુંરે બેનરી
કયાં જઈ કરમને કૂટુંરે બેનરી
મારૂંજ સાને એવું ફૂટુંરે બેનરી
જેને કહો તે કહે એટલુંરે બેનરી
"જુઓ લખેલું[5] હોય જેટલુંરે બેનરી
"કપાળે કાન એ તો જડવારે બેનરી
"કાપી નખાય કેમ" ! નડયારે બેનરી
કેમે ખમું ને કયાં મરૂંરે બેનરી
નાનાબાઈ હવે કહો શું કરૂંરે બેનરી

---

૧ ઠીકરી. ૨ પાસે ૩ પરણી. ૪ મોહડું. ૫ નસીબમાં લખેલુ

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૧૧ મું. જુન ૧૮૬૭ આંક ૬ ઠો.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો.

ભાગ ૪ થો.

બાહાદુર અસફંદીઆરની હાલતપર દરેક જણ દીલગીર થવા લાગા. આવો એક હીંમતી જુવાન એક પલવારમાં બેજાન થઈ પડશે તેના ખેઆલથી સરવે અંદરથી કાંપવા લાગા. પણ જાલમી જુવાકના દીલમા મુતલગ અસર થઈ નહી. તે ઓર ખુશી થવા લાગો કે હવે અસફંદીઆરના મરણથી પરીચેહરપર હું વધારે સારી રીતે ફાવી શકીશ. અસફંદીઆરે જુવાક પાસે પોતાની મરતી વખતની છેલલી અરજ એ ગુજારી કે હું માહારા પેદા કરનારની હજુર ઉભો રહું તેની અગાઉ માહારાં જે કાંઈ પાપો હોય તે કોઈ દસતુર ઈયા દાવર આગલ કબુલ કરવાને મહને પરવાનગી આપવી. જુવાકને આ અરજ ઘણીજ મનગમતી થઈ પડી, કારણ કે અસફંદીઆર પોતાની શઘલી છુપી વાત પોતાના દસતુર આગલ ખોલી દેશે અને તે દસતુર મહને શઘલી વાતથી વાકેફ કરશે એવા ખુશનમાં વીચાર તેના કસરેવતી ભેજાંમાં ભમવા લાગેઆ. જુવાકે ગુસતાસપને પેલા જવાનનો ભેદ શાંભલવાને હોકમ કીધો કારણ કે તેની પુર ખાતરી હતી કે ગુસતાસપ તેની તરફેણમાછે. ભલો ગુસતાસપ અતીઅંત દીલગીરીમાં ગીરફતાર થઈ ગયો કારણ કે તેને એવું લાગેઉં કે માહારીજ મુરખાઈથી મે આ બાહાદુર છોકરાની સામે જુવાકને ટકા ચહડાવી આપેઆ અને તેથીજ તે આજ મોતની બંધાનમાં ફસેઓછે. ગુસતાસપ પોતાને ઘુંટણ મંડીએ પહેઓ અને પાદશાહના પગપર માથું ફેકીને બોલીઓ કે "એ મેહેરબાન પાદશાહ આ જુવાન નાહેક મારેઓ જાયછે. ઈશવરનો દર કરી આ કરપીન કામથી હાથ ઉઠાવ. આ બાહાદુર છોકરો તદન નીરદોશછે અને એક નીરઅપરાધીની ગરદન તોડવી એમાં પરમેશવર કોઈ કાલે પણ રાજી નહી." જુવાકે ગુસાથી ગુસતાસપને તુછકારી કાહાડેઓ અને હોકમ કીધો કે પાંચ મીનીટ પછી અસફંદીઆરને જબે કરવો. આ શુરા છોકરાએ જવાબ દીધો કે "પાદશાહ હું તાહારી પાસેથી હવે વધારે વીલમ માગતો નથી, તજ સરખાં પાપ માહરાં હૈયામાં હોતતો વરસના વરસ લગી જો આયુશીય મોટા થાય તોયપણ ઈશવરની જનાબમાં ઉભો રેહેવાની હીંમત થાત નહી. પણ માહારૂં હૈયું ચાંદી શરખું સાફછે અને આ ઘડીયે માહારા પેદા કરનારની સનમુખ ઉભો રેહેવા મહને મુતલગ દર લાગતો નથી તજ સરખા જાલમી અને અધમ પાપીઓની માહા દુસટ સોહોબતથી છુટો થઈ બેહેસતના મુકાંમમાં ફરેસતાઓની સાથે હું સોહોબત માડીશ. એ બુઢા ગુસતાસપ, કા તાહારી આખોમાંથી વરસાદ વરસે! આ દુનીઆ નીચ, પાપી, ફીતુરી, અને લોભીછે, અને એવા એક ઠામમાંથી નીકલી મીનોઈ જાહાનનું હરદમ સુખ ભોગવવું તેમા મહને ગેરફાયદો શું તે હુ સમજી શકતો નથી." ગુસતાસપ બોલીઓ કે "હે જાંહમરદી બેટા હું પોતે તાહારો ખુનીછું. જો માહારી જીભને મેં કાયદામાં રાખી હોતતો આજ હું તુંહને આ મુસીબતમા જોત નહી." અસફંદીઆર બોલીઓ કે "એ બુજરગ મરદ હું તુંને માહારાં દીલોજાનથી માફી બખશુંછું. ઓ ઈશવર! હું માહારા દરેક શતરૂને માફી બખશુંછું અને તું માહારા રૂહ પર રેહેમ નજર કરી મહને માહારા પાપથી મુકતી આપજે." ગુસતાસપ બોલીઓ કે "એ કરૂર પાદશાહ હજુરબી સમજ અને આ માહ ચંડાલ કરતુકથી હાથ ઉઠાવ." જુવાક બોલીઓ કે "એ મુજી બુઢા, તુંએજ મહને આ સેતાનીઅતી છોકરા સામે ઉશકેરીઓ અને તુંજ હવે એને મારે જીવતદાન માગેછે? કયાં ગયું હવે તારૂં ધરમીકપણું? કયાં ગઈ હવે તારી સચાઈ? આ જાદુગરની કતલનું પાપ તારે સરછે." ગુસતાસપ ફેકેફેક રડતો બોલીઓ કે "અલબત, અલબત, આ બાહાદર છોકરાનું ખુંન માહેરેજ સરછે. જાણ ઓ જાલમી જુવાક કે તું અને હું સવરગનું બારણું જોનાર નથી" જુવાક બોલીઓ કે "ચાલ એ છોકરા ઉતાવલ કર. તારૂં મુરદું ન જોઉં તાંહાંશુધી મેં અન પાંણી લેવાને સોગન ખાધાછે. આ તારી ઘડી છેલલીછે. હવે તારે જોઈએતો સવરગે અને તારે જોઈએતો દોજખે પડ" શઘલા તમાસગીરોનું લોહી આ શબદો શાંભલી બલી ભશમ થવા લાગું. સરવેના મોહોડાં પર દીલગીરી દેખાતી હતી તે જોઈ અસફંદીઆરના દીલમાં બહુ ખેદ ઉતપન થયો તેણે લોહીનો ગોટ ગલી પાછું પોતાનું માથું ટીમરાં પર મેલીયું અને જલલાદોને પોતાનો હોકમ બજાલાવવા માટે એશારત કીધી, પણ આ વેલાએ એક તલેસમતી બનાવ બુનેઓ. અસ

ફંદીઆરની જમની બાજુ પર એક ઘાહ હતો તે ઉપર ખુટા દાવર ગુસતાસપની નજર પડી. તરતજ તે દોડતો આવી અસફંદીઆરને કોટીઓ કરવા લાગો અને તેના ગાલ ચુંમીઓથી ભરી નાખી અરધા રડતા, અરધા હસતા એહેરાથી પોકારવા લાગો કે "ઓ માહારા બેટા, માહારા લોહોના ફરજંદ અસફંદીઆર ! ઓ શુકર ઈશવર તાહારા ! ઓ અસફંદીઆર, માહારા બેટા, મારૂં લોહ, માહારા ફરજંદ !" આ શીવાય બીજા બોલો ગુસતાસપની ગુંગરાએલી છાતીમાંથી નીકલી શકીઆ નહી. જલલાદો પોતાને ઠેકાંણે ઉભા રહી ગયા અને શઘલા તમાસગીરો ઘણા ઓચંબાથી આ દેખાવ જેવા લાગા.

જુવાકની પથર સરખી છાતી પણ આ દેખાવથી પગલી. તે પોતાનો ગુસો ભુલી ગયો. તોય પણ તેનું ગુમાન ગયું નહી. તે બાહારથી મકમ દેખાવા લાગો. તેના મનમા વલી એવો પણ ભરમ આવવા લાગો કે રખેને આ ગુંસતાસપની ખાલી તાલમેલ હોય. તે બોલીઓ કે "એ બુઢા ગુસતાસપ શું ઢોંગ લગાવેછે ! આ જાદુગર તારો છોકરો હોય કેમ ! ગુસતાસપ આંખમાં ફરી આસુ લાવી બોલીઓ કે "હે જુવાક મહને માહારા ઈશવરને આખરને દાહાડે જવાબ આપવોછે. આ માહારો હકવાજબી, માહારાં ખરાં લોહીનો પુતરછે. મુક માહારી છાતીપર હાથ અને અંદર જે હરખના પરગમ વાગેછે તે જો એ પાદશાહ આ તાહારા પેરમાં જવા મુલક દસતુરને ઠાર કરવાપી હાથ ખેંચ અને આ માહારા બેટાને જીવતદાન બખશ." શઘલા તમાસગીરો એક અવાજે પોકારી ઉઠીયા કે "પાદશાહ રેહેમ, પાદશાહ રેહેમ" જુવાક પગ અફાડી બોલીઓ કે "ચુપકીદી પકડો શઘલા, મહને એ બાબદસર વચારે બોલ કરવી જોઈએ. એક સાધુનો હરામ ઈલતનો છોકરોબી કાંઈ સાધુ હોય નહી." અસફંદીઆર પીતો ઉછલાવીને બોલીઓ કે "ચંડાલ, પાપી, કોણપર આ તોહોમત મેલે ! જાન એ સેતાની અતી દેવ કે———" ગુસતાસપે અસફંદીઆરને મોહોડે પોનોનો હાથ દાબીઓ અને તેને ચુપકીદો રાખીને કહયું કે "હા પાદશાહ આ તાહારૂં તોહોમત તમામ નાપાએદારછે. એ માહારો હકવાજબી બેટોછે અને એની તોખમ કાંઈ નીચી નથી. સારાં સમનગાન શેહેરમાં ઉમરાવ કોબાદના કરતા વધારે પુરાતમ કુટંબ કોઈ રેહેતું નથી. પણ પાદશાહ, તોખમ અને અમીરી એ શઘલી શી ચીજ છે ? આપણ શઘલા પાપી જીવડાઓ છઈયે. મટીમાથી પેદા થઈ મટી સાથજ આપણ મલનાર છઈયે. ધન, માલ, અને ખજાંના, કુટંબ કબીલા અને સાહેબી કોઈ સાથે બેંચી જતું નથી. પાછલ મુકેલો પઈસો, પાછલ મુકેલું દરવીપ થોડા વારમાં ફના થઈ જાયછે. પણ પાછલ મુકેલી નેકી ભરેલી કીરતી અમર નામ રાખી હંમેશ આપણી પીડ પાછલ પસરતી રેહેછે." જુવાક બોલીઓ કે "બુઢા તાહારી વાએઝનું આ ઠેકાણું નથી. હવે તું દસતુર ગુસતાસપ નહી પણ સમનગાનનો નામવર ઉમરાવ કોબાદછે. હાલ મહને તાહારી શઘલી તવારીખ કેહે અને તાહારી ધરમની દાંસ આ ચંડાલ ગુનેગાર આગલ હાંકજે કે તાહારી વાતના ધેઆનમાં એને તરવારનો ઘાહ લાગે નહી." ગુસતાસપ ફીકકો થઈ બોલીઓ કે "હે પરવરદેગાર શું જુવાકના દીલમાં એટલી રેહેમ નહી કે માહારા એકપુરા બેટાનો જાન બચાવેં અને ઘણે વરસની જુદાઈનો ઘાહ પાછો તાજો કરી હરદમનો મહને નીરાશી કરે ? હે નામવર પાદશાહ મુજનુ સફેદ તાલક તાહારી જુતીની ખાખમાં મેલી બે હાથ અદબથી જોડી તાહારી આગલ વીનંતી કરૂંછું કે મહને તાહારા પગ તલે ચાંપી મારી નાખ, મહને અગનીમાં પજલાવી ઠાર કર, માહારા બદનના ચાંમડાં કાહાડી નાખ, માહારો પોતાનો જીવ લે, પણ માહારા એકપુરા બેટા અશફંદીઆરને જીવતદાન બખશ." જુવાક દાંત કકડાવી બોલીઓ કે "હે હારેમંદ દેવ હવે તાહારી ઉંઘ ઉડી ગઈ. માહારો એકપુરો બેટો જાહરે મારેઓ ગયો તાહારે તું મહને ઈશવર પર એતેકાદ રાખવાને સમજાવતો હતો, અને જાહરે હવે તાહરો બેટો દોખમાંની પાલપર સુતોછે તાહારે તું આવી માહારી આગલ કાકલુદી ગુજારેછે ! સેનાહ શેહેરનું નખોદ વલે તેની તુંહને ફકર નહી પણ કોબાદ ઉમરાવની પેહેડી તારાજ થાય તેને માટે તું આવી સમજુતી કરવા માગેછે ?" ગુસતાસપ બોલીઓ કે "પાદશાહ સલામત, માહરી તકસીર ક્ષમા કરો. એક મરણ કાંઠે બેહેલા બુઢાને દુખ પર દામ ના દેઓ. હું માહારી પેહેડી તારાજ થાય તે માતર મુતલગ આરજુમંદ નથી. આ માહારૂં ભીતરનું લોહી આ બેટા માટે ઉછલેછે. આ બેટાની માની ઈયાદગારી ખાતર હું આટલી કાકલુદી કરૂંછું. માહારી મરનાર ઓરત બેહેસતમા તાહારૂં કામ હોજો. તાહારા આ છેલલી ઈયાદગારી જો માહારી પાસથી ગુમ થાયતો તાહારા કંગાલ ભરતારના કેવા બુરા હાલ થાય. ઓ નામવર જુવાક ખોદા ખાતર માહારા પશુ છોકરાને ક્ષમા કર." જુવાક બોલીઓ કે "જા ગુસતાસપ જા તાહારા મંદીરમાં જા અને પરીચેહેરને માહારે સવાધીન કર જે મેં તુંને વાત કહીછે તે બજાવી આપ અને *પછી તાહારા* બેટાને માફી બખશવાને હું માહારો પાહાદશાહી કોલ આપુંછું." ગુસતાસપ બોલીઓ કે "ઓ દાવર ! શું માહારા બેટાની જીંદગી માટે માહારો ધરમનો આચાર વેચું !" શુરો અશફંદીઆર બોલી ઉઠીયો કે "શું માહારે વાસતે ! હે પરીય પીતા તારે હૈયે પાપનો દાઘ ચોંટે તે કરતાં હજાર એવે મોહોતે હું મરૂં તે વધારે બેહેતર. આ જાલમ દેવ શું તાહારી પાસે માગેછે ! જો શાહાજાદી હજુર એના હાથમાં ગઈ ન હોયતો હે પરીય બાપ મુજના લોહીના સમ તમને આપી કહુંછું કે તેની રખેવાલી તમે કરજો. અને આ સેતાનની જાલમાંથી તે પશુ બાનુંને મોકલી કરજો. હે જુવાક હું આ ઘડીયે મરવાને તઈયાર છું." ગુસતાસપે અસફંદીઆરને અટકાવવા ઘણું પણ કીધું પણ તે બાહાદુર છોકરો અટકેઓ નહી. જુવાક જવાબ દીએ તેની અગાઉ દુરથી ઘોડાઓના પગલાં સંભલાવાં અને મેહેલની બાહાર એક પીતલનું રણસીંગડું ઓરવેલું હતું તેનો એકાએક અવાજ કાણે પડયો. એજ સમયે પેલી લડાઈની ટોપી જે તલે બેહેરાંમ કચડાઈ મરણ પામેઓ હતો તેની ઉપરના પીછા કોઈ અંદરથી હીલવતું હોય તેમ જોસથી તરણ વખત હીલીયાં.

રણસીંગડાંના અવાજથી તથા પીછોના હીલવાથી જુ
વાકના મનમાં દેહેશત ઉતપન થઈ. જુવાક થંડો થઈને
બોલીઓ કે "બાવા ગુસતાસપ આ શઘલાંનો ભેદ મહને સ
મજ પડી શકતો નથી. અરે હું કંગાલ!—ઓ ગુસતાસ
પ મેહેરબાંની કરી હીયાં બંદગી કર કે ઈશવર સાથે માહા
રૂ દીલ જોડાઈ જાય." ગુસતાસપ બોલીઓ કે "નામવર
પાદશાહ ખરેખર તાહારીપર આકાશ રૂઠીયુંછે. ધરમપર
તાહારૂ ધેઆન લગાડ અને તાહારા પાપની પશેમાની કર.
આ નીરદોશ જુવાનને બેડીમાંથી મોકલો કર અને જે ધર
મનો બોધ હું તુંહને કરૂં તેપર અખતેઆર કર." ફરી
થી રણસીંગડાનો અવાજ આવેઓ અને ફરીથી તરણ વખ
ત પીછાંઓ હીલીયાં. જુવાક બોલીઓ કે "બુઢા ગુસતા
સપ મેહેરબાની કરી દરવાજા આગલ જઈ મહને ખબર ક
ર કે કોણ રણસીંગડું ફુકેછે." ગુસતાસપ બોલીઓ કે
"માહારા બેટાને જીવતદાન છે!" જુવાક બોલીઓ કે
"હા હું બખશુંછું પણ મેહેરબાની કરી માહારી ચીંતા દુ
ર કર અને મહને સેતાબીથી કેહે કે બાહાર કોણછે." ગુ
સતાસપે બાહાર જઈ પોકારી પુછીયું કે "કોણછે."

જવાબ મલીઓ કે "હુ એક સવાર છું!"

"તું કાંહાંથી આવેઓ અને કોણને પુછેછે!"

"હું સરદાર બાહાદુર મીનોચેહેરનો ખાશ સવારછું
અને જે ચંડાલ રાજો સેનાહ શેહેરના તખતપર ગેરવાજબી
બેઠોછે તેને હું પુછુંછું."

ગુસતાસપે જે બોલો શાંભલેઆ તે આબાદ પાદશાહને ક
હયા. પોતાને ગેરવાજબી ગાદી પર બેહેલો શાંભલી જુવાક
ના બદનમાં તાણ છુટી. તે બોલીઓ કે "કોણ બંદખોર મુ
જ સાથ બાથ ભીડે! સીપાઈ બચો ખરો જે મુજ સાથ લ
ડે! સમુલો નાશ કરૂં જે મુજ તોખમ સામું બોલે. જા ગુ
સતાસપ હીંયાંથી, લડાઈના રૂણમાં દસતુરોનું કામ નહી.
એ ચંડાલને હું ખુદ પોતે ભેટું તોજ હું રાજો ખરો જુવા
ક બીન શેહેરીઆર. જા ગુસતાસપ જા તારે મંદીરે જા
અને પરીચેહેરને લાવી માહારા આસરામાં મેલ. માહારો
બોલ જો વીયરથ ગયોતો અસફંદીઆરની ગરદન માહારા
હાથમાંજછે." ગુસતાસપ ઘભરાઈને બોલીઓ કે "ઓ
આકાશી ફરેસતાઓ આ કેઈ પેરેનો પાદશાહછે. હે જુ
વાક સુધ ઠેકાંણે રાખી બોલ. ઈશવરના કોપથી લગાર દર.
હમણાજ તુંએ માહારા બેટાને માફી બખશી અને હમણા
જ પાછો તું તેને જખે કરવા તઈયાર થયો છે! જુવાક બો
લીઓ કે "બુઢા ગુસતાસપ હું જે બોલીયો તેથી કદી ફર
નાર નથી. પરીચેહેરને માહારા તાબામાં મેલ નહીતર
તાહારા અશફંદીઆરનો જાન સલામત રેહેનાર નથી. ગુ
સતાસપની પાછી કાકલુદીથી કાંઈ પણ વલીયું નહી. જુ
વાકે હોકમ કીધો કે અસફંદીઆરને પાછો કેદ કરે અને
બુઢા ગુસતાસપને મેહેલમાંથી બાહાર જવાને હોકમ કીધો.
પછી જુવાક પોતાના ભપકાદાર પોશાકમાં તખત પર જઈ
બેઠો અને પેલા સવારને અંદર આવવાને માટે ફરમાવીયું.
જુવાક બોલીઓ કે "હે બેઅદબ બુબખ તારૂં શું કામ
છે.!" પેલો સવાર બોલીઓ કે "નામવર સરદાર બાહાદુર
મીનોચેહેરના હોકમથી હું તારી પાસે આવેઓછું, અને તે
નામવરે મહને તુંને સેતાબીથી કેહેવા ફરમાવીયુંછે કે, હમા
રા મુરબી ઉમરાવ જરનદાબવાલા જાંહાંગીરશાહની બેટી
શાહજાદી પરીચેહેરને તુંએ દગા અને ઠાગાથી તારા હાથ
માં લીધીછે તેણીને તરત હમારે સવાધીન કર; અને સેનાહ
શેહેરની ગાદી જે ગુરતમાન પાદશાહ કેકાઉશની તરફથી
હમારા મુરબી નામવર જાંહાગીરશાહને ઘટેછે અને જે ગાદી
તુંએ બીન કાયદે અને ગેરવાજબી રીતે છીણવી લીધીછે ત
વગર વીલને અને વગર ઢીલે હમારે સવાધીન અને હમારે
હસતક કર, અને જો હમારો હોકમ બજાલાવવા તું જરા
આનાકાની કરશેતો સરદાર બાહાદુર સાહેબ તારી સાથે એ
ખલા હાથ મસલાવવાને તઈયારછે." જુવાક જે આ બો
લો શાંભલીને ઠસ થઈ ગયો હતો તે પાછી હીંમત ધરી બો
લીઓ કે "અને તારો પતરાજીખોરો સરદાર કાંહાંછે?"

"તે નામવર એક ગાઉને છેટે દુર ઉભોછે અને તા
રા જવાબની રાહા જુવેછે."

જુવાકે જોયું કે આ કાસર સમજુતીથી પતાવવી એમાજં
ડાહાપણછે. તે સારી પેઠે જાણતો હતો કે પાદશાહ કેકાઉશ
તરફથી તેની તોખમ ઉતરી નથી. જુવાક તથા તેનો બાપ એ
બેહુને સેનાહ શેહેરના આગલા પાદશાહ કેકાઉશ સાથે મુ
તલગ સંબંધ ન હતો. તોયપણ લોકોને એ બાબદની
દરકાર ન હતી. જરનદાબ શેહેરનો નાદર ઉમરાવ જાંહાંગીર
શાહ એ ખરો પાદશાહ હતો અને તે કેકાઉશનીજ પેહેડીનો
હતો. પણ એ પાદશાહના બાપને એકકોરે મેલી જુવાક
નો બાપ ગાદીએ બેઠો હતો, અને જુવાક જાહરે ગાદીએ
આવેઓ તાહારે એટલોતો તેનો કાબુ હતો કે જાંહાંગીર
શાહનું કાંઈ વલી શકીયું નહી. જાંહાગીરશાહની રાણી,
પરીચેહેરને નાહાની મેલી સુવાવડમાં મરણ પાંમી હતી. એ
ને તેણીના મરણનો તથા પોતાના બાપદાદાનુ રાજ બારેવા
ટ થયું તેનો દાઘ ધરી તે દેશની બાહાર નીકલી ગયો હતો.
ઘણા વરસ સુધી જાંહાંગીરશાહની ખબર મલી નહી તેથી
શઘલાં લોક એવું અનુમાન કરવા લાગેઆં કે એ કેથે ઠાર
થયો હોશે. જુવાકને જાહરે એના મરણની ખબર થઈ તા
હારે તેણે પરીચેહેરના વાલીઓને લાંચ આપી તેણીનું પો
તાના મરનાર બેટા બેહેરામ સાથે કારજ કીધું, તે એવી મ
તલબથી કે જાંહાંગીરશાહ જો મરી ગયો એ વાત ખરી હો
યતો પછી તેની પેહેડીને રાજ કરવાને પરીચેહેર તરફથી ક
શી હરકત થાય નહીં. બેહેરામના મરણ પછી એજ મતલ
બથી તે પરીચેહેરને પરણવા માગતો હતો, અને હવે તેના
મનમા એવો ખેઆલ આવેઓ કે પરીચેહેરના પીતા જાં
હાંગીરશાહ પાસેથીજ પરીચેહેરને પોતા સાથે પરણાવવાની
રજા મલેતો કેમ! એથી કરી તેની પેહેડી પણ સલામત રે
હે અને હમણા જે સવાર માગણી કરેછે તેનો પણ સમ
જુતીથી નીકાલ આવે. વલી તેને બીજે મરતબે એવો વી
ચાર આવેઓ કે જે સરદાર એક ગાઉ છેટે તેના જ
વાબની રાહ જોતો ઉભોછે તેને પણ મેહેલમાં બા આદરમા
નથી તેડવો, કારણકે જો પરીચેહેરના ગુમ થઈ જવાની તેહે
ને ખબર પડેતો તેની ગોઠવણમાં ખલલ થઈ પડે અને ક
દાચ પરીચેહેરનો પીતા તેની માગણી રદ કરે. અંતે એ
જ દેરાવ કરીને જુવાકે કહયું કે "હે સવાર તાહારા સર

દારને માહારી સલામ કેહે, અને કેહે કે આપણુ તરવાર
થી આપણે વાંધો પતાવીએ તેની અગાઉ, માહરે તહમારી
સાથે કાંઈ વાત કરવીછે માટે સુખેથી વગર ધાસતીએ અ
ને ફીકરે આ મેહેલમાં પધારવું, અને તહમારી લાયકી મુ
જબ તહમને સનમાન કરવાને કશી કસુર રાખેઆમાં આ
વશે નહીં." સવાર તરણ વખત નમેઓ અને જુવાકનો
પેગામ પોતાના સેઠ પાસ લઈ ચાલેઓ.

હવે બુઢા ગુસતાસપની હાલત ઘણીજ દીલગીરી ભરે
લી હતી. તરેહવાર વીચારો તેને સુજ પડતા અને શું ક
રવું અને શું નહી તે માટે તે ઘણોજ ફીકરમંદ હતો. પ
રીચેહેરને જબરદસતીથી જુવાકના તાબામાં મોકલવી અને
માહાબાનુંને જુઠું સમજાવી છુટા છેડા કરાવવા એ અછી
મ ગુનાહ પોતાને સર ખેંચવા ગુસતાસપ માગતો ન હતો.
પણ જો જુવાકની મરજી નહી પાર પડીતો અસફંદીઆર
ની ગરદન ઉડી જવાંને વીલમ ન હતો. પોતાનો ધરમ
મુકવો કે છોકરો મુકવો એ બે વીચારોથી બુઢો ગુસતાસપ અ
રધ મરેતાલ થઈ ગયો હતો. તે પોતાના મંદીરમાં ધ્રુજતે
પગે ગયો. વાટમાં તેને એક ફરેદુન નામનો દસતુર મલી
યો, જે ગુસતાસપના દીલગીર ચેહેરાથી બોલી ઉઠીયો કે
"ઓવાખશે પરોમાન. વાતતો તાંહારે ખરી કે માહારાણી
મેહેરબાનુ આજ દીને ગુજરી ગયાં." ગુસતાસપ બોલીઓ
કે "ભાઈ ફરેદુન તું સપનો જોઈ ઉઠીયો હશે. હમણાજ
હું મેહેલમાંથી ચાલીઓ આવુંછું અને મેં માહારાણીને
અછી તનદરોસતીમાં જોયાં. કાઈબી રીતે કોઈની સમજ
ણમાં ફેર હશે. વારૂ ફરેદુન પરીચેહેર કાંહાંછે?" ફરેદુ
ન બોલીઓ કે "બાવા મહને તેની ખબર નથી, પણ મેં શા
હજાદીને દીવાનખાનામાં માહાબાનુંના મરણ માટે રડતી
ઉભી જોઈ." ગુસતાસપ દોડતો કે પરીચેહેરના ઓરડા
માં ગયો પણ તે ઓરડામા પરીચેહેર હતી નહી ચાકરો
ને ખબર પુછી પણ સરવે જણા કાણે હાથ લગાડવા લાગા
આસપાસ ખેતરોમાં ગુસતાસપે જાતી શોધ કીધી પ
ણ શાહજાદીને કોઈએ દીઠેલી નહી. બુઢો ગુસતાસ
પ ફીકરથી દેવાંનો બની ગયો રખેને શાહજાદીએ
નાદાનીએત કરીને જીવપર જાસતી કીધી હોય તેના ખેઆ
લથી ગુસતાસપ ઘણોજ હલાક થવા લાગો. પોતાના ઘડપ
ણના વખતમાં પોતાના એકપુરા હીમતી બેટાને નેહાએક ક
તલ થવા દેવો, ઈવા પોતાની આબેરીના સમયમાં એક ફરે
સતા ખસલતી શાહાજાદીને એક દેવાંનના દખાનમા મેલી
પોતાના ધરમના કાનુંનો ઉંધા મારવાં, એ બે સવાલો ગુસ
તાસપની નબલી છાતીને અંદરથી ખોદી નાખતા હતા.
અંતે બુઢા ગુસતાસપે એવું નકકી કીધું કે પોતાના હાથ
નીચેના દાવરોને લઈ જુવાક પાસે જવું અને તાંહાં તેઓ
પાસે પોતા માટે એવી ગોવાહી પુરાવવી કે પરીચેહેરના ના
સવામાં તેની મુતલગ સામેલગીરી હતી નહી, તથા ગાયલા
ઓ પાસે આજીજી કરાવી જેમ તેમ અસફંદીઆરનો છુટ
કો કરાવવો.

હવે જુવાકે જઈને પોતાના લશકરને એકદમ તઈયાર
રેહેવાને ફરમાવીયું અને મેહેલના દરવાજા ખોલતા મેલવા
ને હોકમ કીધો. થોડા વારમાં સરદાર બાહાદુર મીનોચેહેર
પોતાના લશકર તથા રસાલા સમેત આવી લાગો.

ઓરતોની મીજલસ.

ભાશાણ ૨૦ મું.

બચાંને બેસારવા ચલાવવા વીશે.

ગયા ભાશાણમાં બચાંને બાહેર ખોલી હવામાં ફેરવ
તી વખતે કેવી માવજત રાખવી તે વીશે જણાવીયું હતું.
આજદીને બચાંને બેસારવા અથવા ચલાવવા સીખવતી વ
ખતે શું સંભાલ રાખવી તે વીશે કહી સંભલાવુંછું.—

૧. બચાંને તેના હાથ પકડીને ઉચકવું નહી; ઉચકતી
વખતે હમેશાં બગલમાં હાથ નાખીને ઉચકવું.

નાહાના બચાંના સાંધા ઘણા ઢીલા હોયછે, તેથી હાડ
કું પોતાની જગોથી જલદીથી ખીસી જાયછે, એવા બનાવ
વારે ઘડીએ જોવામાં આવેછે.

૨. બચું ૧—૭ મહીનાનું થાયે, અથવા પોતાની મે
લે પોતાનું માથું અથવા બરડો ટેકવી શકે નહી, તાંહાં સુ
ધી તેને જમીન ઉપર બેસારવાની તજવીજ કરવી નહી.
અથવા હાથ ઉપર ઉભું બેસારીને ફેરવવું નહી.

નાહાના બચાંના હાડકાં અને માસ ઘણા નરમ અ
ને નબલાં હોયછે, તેનાથી માથું ઉચકાઈ શકાતું નથી અ
થવા તે બદન હીલવી શકતું નથી.

જો તેને બેસારવાની કોશેશ કીધીતો તેનું માથું તે
ની ગરદનમાં જોર નહી હોવાથી પછવાડે અથવા બાજુએ
પડી જાયછે. તેનું બદન પણ બરડામાં જોર ન હોવાથી
મંડાઈ જાયછે; બરડાંનો કાંધો પણ મંડાઈ જાયછે અને બ
દનને બેદોલ કરી નાંખેછે. બચું ૬—૭ મહીનાનું થાયછે
તારે તેના હાડકાં અને માસ વધારે કુવતમંદ અને કઠીણ
થાયછે, એ વખતે બચાંને બેસવાંની શકતી રેહેછે.

એ વીચાર નહી રાખવાથી કોઈ કોઈ વેલા આપણા
લોકો બચાંને નુકસાન કરેછે.

૩. બચાંને હાથમાં ઉચકી લેઈ જતી વખતે સંભા
લ રાખવાની જરૂરછે.

બચાંને ઉચકી લેઈ જવાની સમજણ હોવી જોઈયે;
ઘણા લોકોને બચાંને કેમ ઉચકવું તે આવડતું નથી. તેવા
ને બચું કદી પણ સોંપવું નહી.

ઘણા લોકો બીહેછે, કે રખેને બચું પડી જાયે, તેટલા
માટે તેને જોરથી પકડેછે, પણ તેથી ઉલટા બચાંના કુમલાં
હાડકાં મંડાઈ જાયછે.

બચાંને એકજ હાથ ઉપર બેસાડીને લેઈજયા ન
હી કરવું. તેથી એક બાજુ ઉપર વાંક થાયછે.

બચાંનો એક હાથ ઉચકનારે પોતાની ગરદન ઉ
પર નાખવા નહી દેવો, તેથી એક ખભું બાહેર નીકલી
આવેછે.

૪. બચું ૯—૧૦ મહીનાનું થાએ અથવા પગ બ
રાબર પોતાની મેલેજ ફેરવી શકે તાંહાંસુધી તેને ઉભુ રા
ખવાની અને ચલાવવાની કોશેશ નહી કરવી.

બચાંને ચલાવતાં સીખવીયાની આગમજ તેને જેમ

ગમે તેમ પોતાનીમેલેજ રમતું મુકવું. એટલી સંભાલ રાખવી કે બચાંને હરકત થાએ એવી ચીજ વચમાં રાખવી નહી.

પેહેલાં બચું પોતાની શકતી પરમાણે જમીન ઉપર ફ સલીયાં મારશે અને ગુઠણ ઉપર ઉભું રેહેવાની તજવીજ ક રશે. બચું તેથી મેલું થશે એવો વીચાર કરીને તેને ફસરી યાં મારતું કદી પણ અટકાવવું નહી જોઈયે. જે બચું પે હેલે ફસરીયાં મારીને પછી ચાલવા સીખેછે તે, બીજું બચું કે જે પેહેલેથીજ ચાલવા સીખેછે, તેના કરતાં વધારે કુવત મંદ થાયેછે. બચાંને છુટું મુકીયું, એટલે તેને તુટી પડવા ની આપણને કાંઈ પણ ધાસતી રાખવી નહી જોઈયે; તુટી નહી પડે તેની કોશેશ બચું પોતેજ કરેછે. કદી પણ વચ માં ઉચકવો અથવા ટેકો આપવા નહી જવું.

એ પછી બચું જમીન ઉપરથી ઉઠવાની તજવીજ કર શે અને પેહેલાં તેમાં તે વારેઘડીએ નીશફલ થશે, તોયપણ તે પોતે વધારે તજવીજ કરીને કાંઈ પણ ચીજ, માણસ અ થવા ખુરસી, ઈતીયાદી પકડીને ઉભું રેહેવા જશે. એવી કોશેશમાં આપણે કાંઈ પણ રીતે મદદ કરવી નહી. બ ચું પોતાની મેલેજ કોશેશ કરીયાથી વધારે બરાબર રીતે કા મ કરી શકેછે. તે ૨—૩ વખત પડી જાયેછે ખરૂં, પણ તે ફરીથી પડે નહી એવી તે પોતે સંભાલ લેશે; એ રીતે છુ ટું મુકીયાથી તેને હીમત છુટેછે. જો બચાંને આપણે પક ડીને ઉભું રાખવા અથવા ચલાવવા માંડીયું, તો તે બરાબર રીતે બની શકતું નથી. બચું જરા જરામાં બીહેછે અને એવું બચું આગલ જાતાં હીમકારૂં બનેછે.

એ પછી બચું વગર આધારે ઉભું રેહેવાની તજવીજ કરેછે અને આપણને દેખાડેછે, કે તે કેવું એખલું વગર આધારે ઉભું રહી શકેછે.

એ રીતે, બચું પોતાની મેલેજ જારે પોતાનો બોજો પોતે ઉચકી શકેછે, તારેજ ઉભું રેહેછે. તેનથી ઉભું નહી રેહેવાયે તોબી જુલમથી ઉભું રાખવું, એ ખરાબ રીતછે. બચું ઉભું નથી રેહેતું તેનું કારણ એજછે, જે તેના પગ તે ના બદનનું બોજ ખમી શકતા નથી. જારે પગમાં જોર આવેછે તારે તે પોતાની મેલેજ ઉભું થવા માંડેછે. જો બ ચાંને ઉતાવલેથી ઉભું રાખવાની કોશેશ કીધીતો તેના પગ મંડાયેછે અને તે સાથે બરડાનો કાંઠો પણ વાંકો થાયેછે. કેટલાં બચાંઓને આપણે, એ વીશેના અગનાનને લીધે, વાંકા પગનાં જોઈયેછ.

એ પછી બચું એક ખુરસીથી બીજી ખુરસી પકડી ને પગ એકએકની આગલ કરીને ચાલશે, અને છેલે પક ડીયા વગર, વગર આધારે ચાલવા માંડશે. એ વખતે બ ચાંની માએ અથવા બીજા શખસે બચાંને ચલાવતાં સી ખવવાની મતલબ રાખવીજ નહી. બચું ચાલેછે તે પોતા ની કોશેશથીજ ચાલેછે. તેને કોઈની સીખવવાની ગરજ નથી.

બચું પંદરમે મહીને બરાબર ચાલી શકેછે. નબ વાં બચાંને વધારે વાર લાગેછે.

જો બચાને ચલાવવાની આપણને મરજી હોયેતો તેની બગલની હેઠેથી એવી રીતે બેઉ હાથ મુકવા કે તેથી બચાં ને કાંઈ પણ ટેકો જેવું લાગે નહી અને એ રીતે બચાંને ચાલવા દેવું. જો ગરજ પડે તોજ બચાંને પકડી લેવું.

બચાંને ઉભું રાખવા અને ચલાવવાને માટે આપ ણા લોકો નાહાની પઈડાં સાથની ગાડીઓ વાપરેછે, પણ તે ઉપર જણાવેલા કારણ પરમાણે તદન નકામીછે. એનો ઉપીયોગ કદી પણ કરવો નહી જોઈયે.

૫. બચાંનો એક અથવા બેઉ હાથ પકડીને કદી પણ ચલાવવું નહી જોઈયે.

જો એક હાથ પકડીને ચલાવેછે તો બચું બરાબર ઉભું રહી નહી શકીયાના સબબથી વારેઘડીએ ફરી જાયેછે અને જે હાથથી પકડેલું હોયેછે તેમાં આંચકો આવેછે. બેઉ હા થ પકડીને ચલાવતાં બચું બરાબર ચાલી શકતું નથી. તે ને ઘણુંજ કઠંગું લાગેછે.

૬. જો પગમાં અથવા બરડામાં ખોડ નજર પ ડીતો બેસારવાનું તથા ચલાવવાનું તરત બંધ કરવું.

ખોડ મટાડવાની જરૂરછે. જો બચું ઉઠવાની કોશેશ કરીયા કરેતો તેના બેઉ પગ એક મોટા ઈસટાકીનમાં ઘાલ વા તેથી ઉઠાઈ અથવા ચલાઈ શકાશે નહી. વલી બચાંને કુવત આવે એવા ઉપાયો લેવા થંડાં પાંણીમાં બેસાડવું, ત થા દરીયાનું થંડું પાંણી વાદલાંથી લગાડવું. થોડા મહી ના એ પરમાણે કીધાથી પગ અથવા બરડાનો કાંઠો બરા બર આવશે.

આવતા ભાશાણમાં એ બાબદસર વધારે કહી સમ જાવશ.

લાએકીવાલી ઓરત, ડાકટર મેરી વાકર.

દરેક કોમની અંદર તબીબનો મરતબો પેહેલ લો ગણાયછે, કારણકે તબીબના હાથમાં આપણો જાન સોંપવો પડેછે તરેવાર દરદીનો વગર દેહેશને વી ચાર કરવો, અને મરણના બીછાંનાપર સુતેલા દરદી ને તેના અને તેના ખેશાવંદોના વીલાપ અને શોર માં એકાગરચીત રાખી આરામ કરવાની તજવીજ ક રવી, એ ઓતેબર ગુણો ઘણુંકરી મરદમાંજ દીઠામાં આવેછે. જો દરદીની તાગ્રવીસથી અને તેના ખે શાવંદોના કકલાટથી વઈદના હાથ કંપેતો, તે વઈદ પો તાના ધંધાને લાયક નથી. પણ તે ઊપરથી એમ સીધ થતું નથી કે વઈદની છાતીમાં દયા નથી. વઇ દના સરખો દયાલુ ધંધો પુરથવીમાં બીજો એકે નથી. દરદોની તબીઓને શધલી રીતે વાકેફગારી હોવાથી તેઓ દરદીઓની બીજાઓ કરતાં વધારે કદર બુજી શકેછે, અને વઈદોના જે આપણ હેવાલો વાંચીએ છઈ એ તે ઊપરથી આપણી ખાતરી થાયછે કે વઈદોના જી

ગરમાં બહુ દયા હોંયછે: પણ એ માહ ઊતમ ધંધો મરદોનેજ હાથ પડેઆથી એક સવાલ એ ઊઠેછે કે ઓરતો એ ધંધાને લાયકછે કે નહી? આ સવાલનો જવાબ અમેરીકા દેશની તરણ પુરવીન ઓરતોએ ખાતરી ભરેલી રીતે આપેઓછે. હકીમાની સરવેથી પેહેલી તાલીમ અમેરીકા દેશના બોસતન નામના શેહેરની એક સ્ત્રી નામે હેરીએત હંતે લીધીછે. ડાકટર હેરીએત હંત પોતાના ધંધામાં એટલીતો માહેર હતી કે યુનાઈટેડ ઇસટેટસના પુરવીન તબીબોએ આ ઓરતને માટે પોતાનું ઊચુ મત આપીયું. ડાકટર હેરીએત હંતના કદમ, પાછલથી અમેરીકા દેશનીજ બે સ્ત્રીઓએ શોધીઆંછે. એકનું નામ મીસ ઇલીજાબેથ બલાકવેલ અને બીજીનુ નામ મીસ મેરી વાકરછે. અને એ બેહુ સ્ત્રીઓ થોડાંજ વરસ થયાં તબીબપણામાં પસાર થયાંછે. ઈલીજાબેથ ઊમરે ઘણી મોટીછે પણ મેરી વાકરની ઊમર ઘણીજ જુજછે. મીસ મેરી વાકર જારે ઘણીજ નાની હતી તાહારે એક અમેરીકાના પાદરીએ હીંદુસતાનથી લખેલો હેવાલ તેણીના વાંચેઆમાં આવેઓ, જેમાં એવું લખેલું હતું કે હીંદુસતાનની ઓરતોને પોતાના ઘરના તબીબ શીવાય બીજા પારકા મરદ સાથે વાત કરવાને છુટ નથી તેથી જો અમેરીકાથી કોઈ સ્ત્રી તબીબપણાની માહેતગારી મેલવી હીંદુસતાનમાં આવેતો હીંદુ ઓરતોને સેહેલથી તેઓ ઇસુખરીસતના ધરમની ખુબીથી વાકેફ કરી શકે. એ ઊપરથી મીસ મેરીએ હકીમું હાંસેલ કરવાની દીલસે હામ ધરી. જે જે હકીમાંની ચોપડી તેણીને મલી શકી તે તે ચોપડી તેણીએ ખુબ ધેયાનથી વાંચી, પછી તે એક મદરેસામાં દાખલ થઇ જાંહાં મરદો અને ઓરતોને બેહુને શીખાડવાનો કાયદો હતો. ડાકટર વાકરને દરેક જણ હસવા લાગા અને તેણીને એ કામથી હાથ ઊઠાવવાને શઘલેથી અલતેમાશ થઇ. પણ અંતે જાહરે તે પોતાના હુનરમાં દીનપર દીન કૌશલ થતી ગઈ તાહારે તેણીના દોસતો તેને ઊતેજન આપવા લાગા. પણ કેટલાએક અદેખા તબીબોએ ડાકટર વાકર સારૂં ઘણીજ ઝેકર લીધી અને અંતે તેણીને ઇસપીટાલમાં આવતી બંધ કીધી. પણ આ બાહાદુર સ્ત્રીએ મુનલજ હારી ખાધી નહી. 'નીયુ ઈયારક' ની મોટી પાઠશાલાએ એવો હોકમ કાહાડેઓ હતો કે મરદ અને ઓરતોને બેહુને ઇસપીટાલમાં હકીમાની તાલીમ આપવી. એ ઊપરથી ડાકટર વાકર તે પાઠશાલામાં દાખલ થઇ. અને ૧૮૫૫ ના શાલમાં તેણીને 'એમ. ડી.' નો મોતેબર ખેતાબ મલેઓ; જેહાર પછી તેણીએ તબીબનો ધંધો કરવાને શરૂ કીધું. અમેરીકા દેશની છેલ્લી ભયંકર લડાઈમાં ઊતરવાલાઓના લશકરની ડાકટર મેરી વાકર તબીબ હતી. લશકર સાથે તરેહવાર હાદેશાઓ તેણીએ ખમેઆ અને કમનશીબે તે દક્ષીણવાલાઓના હાથમાં કેદ પકડાઈ, જેઓએ આ ભલી ઓરતને ઘણા મહીના શુધી બંદીખાંને નાખી.

'એલેકજાનડરીઆ' ની ઇસપીટાલમાં જાહારે તે એક દીને ખબર લેવા ગઇ તાહારે તેણીએ એક જુવાન શીપાઇને ખહીના બુરા મરજથી મરણના બીછાણાપર સુતેલો જોયો. આ ગરીબ સીપાઈ હરદમ પોતાને વતન જવાને માટે બુમ મારતો હતો, પણ ધારા પરમાણે તેના સરદારના હોકમ વગર તેનીથી તેને વતન જઈ શકાતું ન હતું; અને તેના સરદારની રજા મેલવવાનું કડાકુટનું કામ હતું, કારણ કે તે સરદાર દક્ષીણવાલાઓની સામે લડતો હતો. ડાકટર વાકરે આ સીપાઇની દયા ખાઈ તેનો ઘણી જેહેમત ખેંચી છુટકો કીધો, પણ આ દરદી સીપાઈ એખલો પોતાને વતન શીધારવાને સમરથવાન ન હોવાથી ડાકટર વાકર તે સીપાઈની સાથે 'રોહોડ' ના ટાપુ તુલીક ગઇ, જાંહાં તેણીએ તે સીપાઇને તેના બુઢા બાપને સપુરદ કીધો. ડાકટર મેરી વાકરનું બેહુ બાપ દીકરાઓએ ઘણુંજ હેશાન માનેરૂં, અને આ પરોપકારપણાથી તેણીની ચોતરફ તારીફ થવા લાગી. દક્ષીણવાલાઓ ડાકટર વાકરપર ઘણીજ જશ પાડતા હતા, પણ દેવજોગે ડાકટર વાકર દક્ષીણવાલાઓના હાથમાંથી છુટી અને તે પાછી પોતાના દેશમાં આવી લાગી. જે મુશીબતો તેણીને બંદીખાનામાં ભોગવવી પડી હતી તેથી કરી આજશુધી ડાકટર વાકરની તંદરોસતીમાં ખલલ થઇછે.

ડાકટર વાકરનો પોશાક વલી ઓર તરેહનોછે. તેનો એક કાલો જભો ઘુંટણ શુધી આવે એવોછે અને મહમદીઅન ઓરતોની એક કાસી લેંઘી તે પેહેછે. આ પોશાકને માટે ડાકટર વાકર એવું મત આપેછે કે એ તંદરોસતીને માફક આવે અને ઘણોજ સગવડ ભરેલોછે. એ પોશાક ડાકટર વાકર હજુર શુધી પેહે

ડેછે અને ઈંગલાંડના લોકો એ પોશાક જોઈને એ ચંચલ બાનુની ઠેકરી કરેછે.

અમેરીકાના હાલના પરેસીડંટ જાનસને ડાકટર વાકરને તેણીની નોકરીને માટે એક માન પતર અને એક ચાન ભેટ કીધોછે. ડાકટર વાકરે એવીતો સરસ રીતે શીપાઈઓની ચેવા બજાવીછે કે કોઇ મરદ તબીબથી પણ તેટલું થઈ શકતે નહી, તે છતાં અમેરીકાના પરેસીડંટે એક ચાન આપી શઘલી કાસર પતાવીછે. જો કાંઈ પણ રીને પઇસાની મદદ થાનતો ડાકટર વાકરને હજુર પોતાની ભલી નેમમાં પાર પડવાને પુરતું જોર મલત. ડાકટર વાકર હાલ ઈંગલાંડમાંછે અને કેટલાંક પતરોપરથી માલમ પડેછે કે તેનો હીંદુસતાન આવવાનો વીચારછે. જો મુંબઇમાં એનું પગલું પડેનો આ પુરવીન બાંનુના દીદાર જોવાને વાંચનારી બાઈઓને એક સરસ તક મલશે.

તલેશમાતી વીટી—એક જોડી કાહાડેલી વારતા.

(ગયા આકથી શાધણ)*

બીજે દીવસે સવારના તેઓ ઉઠીઆ અને અંજીર તથા દરાખનો નાંસતો કરી પેલો પોપટ, બે કાગડા, અને શાહજાદી જંગલમાં આગલ ચાલી મંજલ કાપવા લાગાં. વાટમાં આગલ ચાલતાં એક કાગડાને સામેથી એક માણસ આવતો નજરે પડીઓ અમે તરત તેણે પેલા પોપટને બુમ પાડી શાવધ કીધો કે શાહજાદીને જલદીથી ચેતવણી આપે.

આ કાગડા તથા પોપટની બુમ શાહજાદી કાંઈજ સમજી શકી નહી પણ તેઓ ઘભરાટમાંછે એટલું ચેતી લેઈ પાસેની એક ઝાડીમાં ભરાઈ બેઠી. એટલામાં એક માણસ તેને દીઠા વગર આગલ ચાલી ગયો. થોડાક વારમાં શાહાજાદી બાહેર આવી અને વીચારમાં પડી કે આજે પંખેરાં શું બોલેછે તે કાંઈ શમજની કેમ નથી પડતી. એટલામાં વીટીનો વીચાર આવીઓ તે તપાસવા જતાં માલમ પડીઉં કે તેણે આ કીમતી વીટી ગુંમાવીછે. તરતજ તેણીએ ઈસારતથી પેલાં પંખેરાંને જણાવીઉં અને તેઓ સરવે અતીઅંત દલગીર થઈ સોગમાં પડીઆં હોએ એવું દેલ દેખાવા લાગું. પોપટે બુમ પાડી જે રસતેથી આવેઆં તે રસતે ફરી વીટીની શોધમાં જવાને ઈસારત કીધી અને તેઓ સરવે શોધ કરતાં પાછાં ચાલીઆં. એમ કરતાં પાછી રાત પડી અને આ પંખીઓ અંજીર, દરાખ, ઈતીઆદી જે કાંઈ લાયાં તે ઉપર સરવેએ શુકરગુજારી કરી નીંદ લેવા માંડી. શાહજાદીને બધી આફતમાં આ વધારે ભારે લાગી કેમકે તે હાલ પંખીઓની વાત સમજવાને અશક્ત થઈ હતી. જેમ તેમ રાત ગુજારી. તેઓ ખાંમદાદમાં ઉઠી પાછી વીટીની શોધમાં પડીઆં, એટલામાં એક શીપાઇને જોઈ કાગડાઓએ બુમ પાડી કે શાહજાદીને ચેતવો. પેલો શીપાઈ "શાહજાદી" બોલ શાંભલતાંજ ચોંકીઓ અને બોલીઓ કે એ કોણછે. પેલા કાગડાઓએ આ શીપાઇને આંગલે પેલી ચલકતી જાદુઈ વીટી જોઈ અને તરત તેઓ ઉપર તે જાદુ લાગુ થએઆથી આગલ જઈ બોલીઆ કે શાહેબ હમો બે કમનશીબ ચાકરો તારી સેવામા હાજર છઈએ. પેલો શીપાઈ અચરત થઈ બોલીઓ કે તમો પંખીઓ આવી વાત કેમ કરી શકોચ. એક કાગડાએ ઉતર વાલીઓ કે શાહેબ તમારે હાથે જાદુઇ વીટીછે તેથી તમો પંખેરાને વાત. કરતા શમજી શકોચ અને એથી તમો જે કાંઈ ફરમાવો અને કેહો તે કરીઆ વગર હમારો છુટક નથી.

તારે તને મને કહો કે "શાહજાદી" કરી તમો શું બોલીઆ. પેલા કાગડાઓ આ વાત બોલવાને એટલાતો નાખુશ હતા પણ જાદુઈના જોર આગલ તેઓનું કાંઈજ ચાલીઉં નહી તેથી અંતે ખરેખરો જવાબ દીધો. તરતજ પેલા શીપાઈએ ઉઠી શાહજાદીને શોધી કાહાડી બોલીઓ કે, એને પકડી લાવે તેને શુનેરી પચાસ સીકાનું ઈનામ રાણીએ જાહેર કીધુંછે તેથી હું એને છોડનાર નથી. આ છોકરીએ લાચાર થઈ શીપાઈને ઘણાબી કાલાવાલા કીધા અને ઝાર ઝાર રડી પણ પેલાએ તેને છોડી નહી અને તેને લેઈ આગલ ચાલતો થયો પેલા પંખેરાં પણ તેઓની પુઠે ગયાં. છેક તલાવની નજદીક આવી એક નાધલી બોટમાં બેસી તેઓ પેલેપાર રાણીના મેહેલની સાથે ઉતરીઆં, અને શીપાઈએ દરવાજો ઠોકીઓ. એ દરવાજો રાણીના એક ખાસ મસલતદાર બાસુફ નામના શખસે ઉંઘાડીઓ અને શાહજાદીને જોઈને મોટા દોલા કાહાડી દાત પીસવા લાગો.

રાંણીએ શાહજાદીને પકડીને પોતાના ઓરડામા કેદ કરાવી અને તેની ઉપર બેઉ દરવાજે ચોકીબાન મુકીઆ અને પછે પેલા શીપાઈને પચાસ શુનેરી સીકા ઈનામ આપી સરવે હકીકત પુછી, તે શાભલતાજ રાણીએ બીજા પચાસ સીકા આપી પેલી વીટી તેની પાસેથી લેઈ મુકી.

રાણીએ આગલ એ વીટી વીશે શાંભલેઉં હતું કે મુજફર નામનો જાદુગર એ વીટીથી પંખીઓ પર સરદારી કરતો હતો પણ તેના મરણ પછે પંખીઓએ એકસંપ થઈને આ વીટી એક ગોફામા સંતાડી મુકી હતી. મેહેલમાં જાંહાં બારીએ રાણી ઉભી હતી તાંહાથી બે કાગડાઓને સાંમેના ઝાડ ઉપર ગંમખાર જેવા બેઠેલા જોયા. તેણીએ પેલી વીટી દેખાડી તેઓને આગલ બોલાવીઆ અને હોકમ કીધો કે તલાવની પાસે જે મોટું જંગલ લાગુંછે તે કુડાવી તેની બાજુમાં એક ભયંકાર. ટેકડી દીશેછે તેની હેડવાનમાં દાળમનું એક ઝાડછે જેના ઠરમાં એક ડેડકો વશેછે, તે ઝાડ ઉપરથી મારે વાસતે એક દાળમ તોડી લાવજો, અને તમો પણ બીજાં દાળમમાંથી બબે દાંણા ખાજો કેમકે તે ખાધાથી કોઈબી જાતનું ઝેર આપણી ઉપર અસર કરી શકતું નથી. જો તમો એ દાળમના દાંણા ખાધો નહીતો એ ટેકડીને મથાલે એક ઝેરી ઝાડછે અને તેમાંથી જે ઝેરી ગુંદર નીકલેછે તે મને જોઈએછે તે તમારેથી કવચીતબી લ

* ગયા આકમાં જાંહાં શાહજાદીનો વપાવો કરી લખેલોછે તાંહાં ખબાવો કરી વાંચવું.

વાશે નહી, તેથી જેમ મેં આ હોકમ ફરમાવીઓછે તેમ આ કાંમ સરનજાંમ ઉતારી જલદીથી આવો.

પેલા કાગડાઓ રખસુત લેઈ જંગલમાં ટેકડીની નજદીક જઈ લાગા, અને તાંહાં એક દાળમનું ઝાડ દીઠું તેના ઉપર જઈ ચાંચ મારી અને તેમાંથી એક હેડકાનો આવાજ સંભલાયો. તેઓએ આ રીતે પોતાની ખાતરી કરી તે દાળમના દાંણા ખાધા, અને રાંણીએ પોતાને વાસતે એક મંગવીઉં હતું તેને ઠેકાંણે એવોએ બે લીધાં, અને જલદીથી ટેકડીને મથાલે ગયા. તાંહાં જોયછે તો જાંનવર તથા માણસના હાડકાં પડેલાં અને વનસપતી નાંમે તાંહાં દીઠામાં આવી નહી, કેમકે એ જગાઉપર ઝેરી પવન ફુંકતો, અને તેથી જે કોઈ તાંહાં જતું તે તતકાલ મરણ પાંમતું. થોડેક દુર તેઓએ એક નાધલું ઝાડ દીઠું તાંહાં જઈ તેની ઉપરથી રેલા બંધાઈ એક જાતનો કાલો ગુંદર નીકલતો તે લેઈ પોતાને મુકાંમે પાછા ફરીઆ.

મેહેલમાં આવતાંજ એક દાળમ તેઓએ ખામુખા ઝાડોની વચે નાખીઉં અને પછે રાંણી પાસે જઈ પેહેલાં પેલું દાળમ આપીઉં જેમાંથી રાણી અને તેના ખાસ ખીદમતગાર બાણુફે થોડાક દાંણા ખાધા, અને તારબાદ પેલું ઝેર હાથમાં લીધું અને તરત તેને શુનેરી એક દાબડીમાં બંધ કીધું.

જેવા આ કાગડા રાંણી આગલથી પાછા ફરીઆ તેવાજ જાંહા શાહજાદી કેદ હતી તાંહાં જઈ પોપટને સંધી હકીકત જાહેર કીધી અને જલદીથી ઉડી જઈ બાગમાંથી પેલું દાળમ લાવી આપીઉં. પોપટે તેમાંથી બે દાંણા ખાઇને શાહજાદીને તે ખાવાની ઈસારતથી અતીસય બોંહોશ કીધી. શાહજાદી એનો ભેદ કાંઈ સમજી શકી નહી અને તે દાળમનો રંગ હેડકાની મામરીને મલતો હોવાથી ખાવાને ભારે સુગ લાગી, પણ જારે પોપટને ઘણોજ ઈંનતેજાર જોયો તારે તેણીએ તેમાથી બે તરણ દાંણા ખાધા એટલામાં કોઈ બારણું ઉંઘાડવા આવીઉં તેથી પોપટ તે દાળમ સુધાં બીછાનામાં ભરાઈ બેઠો.

બાણુફે આવી, દરવાજો ઉંઘાડી ઝેરની બનાવેલી રોટલી તથા પાણીનો કુંજો મુકી ચાલતી પકડી. શાહજાદી ભુખી અને તરશી હતી પણ તેનો ખાવા પીવા પર જીવ ચાલે નહી કેમકે રાણી તેનો જીવ લેવા કદાચ ઝેર ભેલી મોકલે પેલા પોપટને ખબર હતી કે તે દાળમ ખાધા પછે કોઈબી ઝેર અસર કરી શકતું નથી તેથી ઈસારતથી તે ખાવાને ભલામણ કીધી, અને તેનો શક કાહાડવા પેહલા પોતે તેમાંથી ખાધું અને પાંણી પીધું. શાહજાદીએ ભુખને મારે આ સુખું ભોજન ખાધું, અને એટલામાં પેલા બે કાગડાઓ માંચમાં પેલી વીટી લેઈ આવીઆ અને શાહજાદીને આપી અને બોલીઆ કે આજે રાંણી પોતાના પુતરને લેઈ બારી આગલ બેસી રમાડતી હતી અને તેના પુતરે તેને આંગલેથી આ વીટી કાહાડી ગગરાવા માંડી એટલામાં અકસમાતથી વીટી બારીએથી ગગડી બાગમાં પડી, અને જેવી રાંણી ઉઠી માણસને તે વીટી લાવવા હોકમ કરવા ગેઈ તેવામાં હમોએ ઉડી જઈ ઉંચકી લીધી અને હજીર તેઓ બાગમાં તેની ખોલ કરેછે.

બીજી સવારનાં બાણુફ શાહજાદીને મુએલી જોવાને તેનાં ઓરડામાં ગયો અને જોયછેતો તે એક ખુનાંમાં બેઠેલીછે. એવો હીંગામ જોઈ તે ખબર કરવાને રાંણી તરફ દોડીઓ, તેવોજ પોપટે એક કાગડાને તેઓની મશલહત શાંભલવાને મોકલીઓ. રાંણીએ આ અચરત સરીખાં ઝેરની અસર તેની ઉપર નહી પએલી સાંભલીને કહેઉં કે એ છોકરી પાસે કાંઈબી ચમતકારછે તેથી બેહતર એજછે કે આજ રાતનાં તેનાં ગલામાં એક પથર બાંધી આપણી અગાસી ઉપરથી બાહેરનાં ઉંડા તલાવમાં નાંખવી કે જેથી કદ્વચીતબી તે બચનાર નથી, અને સવારનાં પોહરમાં આપણુ ધોંગ કરી તે મરી ગેઈછે એવું કહી તેની લાસ કાહાડીશું, અને તે લાસ બંધીઆર દફનાવી આવીશું, જેથી ગાંમને તે વીશે કાંઈ માલમ પડશેજ નહી.

પેલો કાગડો આ વાત સાંભલી લેઈ, આવીને પોપટ તથા બીજા કાગડા સાથે તે વીશે સરવે મસલહત કરીઆ બાદ તે વાત શાહજાદીને જાહેર કીધી અને તેઓએ જે રીત શોધી કાહાડીછે તે પરમાણે ચાલીઆથી તેનો બંચાવ થશે એવું કહી પેલી વીટી તેની પાસેથી લેઈ, પોપટ ઉડી જઈ તલાવની પાસે એક બુધો મછીમાર રેહેતો હતો તેને વીટી આપી અને બધી કેફીઅત જણાવી. આ બુધો મછીમાર અસલથી નાની શાહજાદી ઉપર હેત રાખતો હતો અને જારે આ નાની શાહજાદી બાહેર ફરવા નીકલતી તારે બુધા મછીમારની માછલી લેઈ તેને સારૂં ઈનાંમ આપતી, તે ઉપરથી આ વખતે શાહજાદીને બચાવાતુ તેણે માંથે લીધું.

પોપટ અને કાગડાઓની પાસે તેણે બુચનાં પુશકલ ટુકડા મોકલીઆ અને તે દોરી સાથે બાંધી શાહજાદીનાં આંગની આસપાસ વીંટાલવા કહેઉં જેથી કપરાં શુધાં તરી શકે, અને તેની શાથે એક નાંની પણ ચાલતી છરી આપી મોકલી તે એટલા માટે કે જેવોં ગલાં સાથે પથર બાંધીને નાંખે તેજ વખતે શાહવચેતીથી તે કાપી નાખવા કાંમ લાગે, અને તે ઉપરાંત તેણે તલાવની અંદર જાલ એવી રીતે પાંથરવા કેહી કે જેથી પથર ડુબી જાયે અને શાહજાદી તેમાં બંચે. આટલી ગોઠવણ કરી તે શાહજાદીને જાહેર કીધી અને તે પરમાંણે તેણે શાવચેતી રાખી હતી.

મધરાતને વખતે બાણુફે આવી શાહજાદીને ઉઠાડી આગલ ચાલવા કહેઉં અને તેનાં મોહોડાંપર હાથ રાખી તેને લેઈ ચાલેઓ. ઉપરથી અગાસી ઉપર લેઈ જઈ એક રૂમાલ સાથે મોટો પથર બાંધી ઈબ્રાહીમ તલાવમાં તેને હોમાવી. જેવી તે પડી તેવોજ છરી વડે જડપથી રૂમાલ કાપી નાખીઓ અને તેથી પથર પુર જોશથી અંદર પડીઓ. આ આવાજ શાંભલી બાણુફની ખાતરી થઈ કે શાહજાદી એકદંમ ડુબી ગેઈ તેથી તરત તેણે તાંહાંથી ચાલતી પકડી અને મેહેલમાં જઈ રાંણીને આ ખબર જણાવી તેથી તે ભારે ખુશી થઈ.

આણીગંમ પેલો બુધો મછીમાર અગાસીની બરાબર નીચે એક હોરકું લેઈ ભરાઈ બેઠો હતો તેણે જેવી શાહજાદી પડી તેવીજ પોતાની જાલ ઉપર ખેંચવા માંડી અને બુચની મદદથી તે તરતી હતી તેવામાં તેને ઉંચકી હોરકાંમાં લેઈ પોતાના ઝુપડાં તરફ લેઈ ગયો, અને ઘરમાં જઈ તેને

સુકાં કપરાં આપી એક બીછાંનું તેને મારે તઈઆર કીધું હતું તાહાં તેણીએ પોતાના પંખીઓની મુલાકાત લીધા બાદ ખોવાબ કીધો.

બીજે દીને સવાર પડી—પેલો બુધો મછીમાર પોતાના ધંધા ઉપર જવા નીકલીઓ અને પેલા કાગડાઓ મેહેલ તરફ ખબર લેવાને ગયા.

મેહેલમાં શાહજાદીની એક લાસ બનાવવામાં આવી હતી અને તેની ઉપર મોટી મોટી ચાદરો નાખી હતી અને સરવે કોઈ ગંમગીનીમાં હોય એવો દેખાવ રાણીએ કરી મુકીઓ હતો.

પેલા કાગડાઓ મેહેલની આવી ખબર લાવીઆ ઉપરથી પોપટે શાહજાદીને દીલાશો દીધો કે હવે એકવાર રાંણીના દીલમાં એવું આવીઉંછે કે શાહજાદી મરી ગેઈ એટલે આપણ સુખેથી મંજલ કાપી તારા મમાવાને જઈ મલીશું. બીજીગંમથી બુધો મછીમાર પોતાની માછલી વેચી તેના પઈશા કરી તેમાંથી કપર વેચાતું લેઈ ઘર આવીઓ, અને કેટલીક ફરમાસુ માછલીની તે દીને જીયાફત કીધી. જે કપર વેચાતું લાવીઓ તે શાહજાદીને પોતાનો પોશાક કરવાને આપીઉં, અને આ રાજવંશી છોકરીએ પોતાની માંને હાથે જે જુજબી તાલીમ શીવવા શાંધવાની લીધી હતી તે આ વખતે કાંમે લગાડી પોતાને વાસતે જોઈતાં વસતર બનાવતી ગઈ. ફુરસતને વખતે બુધા માછીમારની જાલ સમારતી અને પોતાના પોપટ તથા કાગડાઓ સાથે વખત કાહાડતી, અને ઘરની પછવાડે નાહાની વાડી હતી તેમાં તે ફરતી.

એમ કરતે કેટલાક દીવસ ગુજરી ગયા અને મછીમારને કાંઈ માછલી કેટલાક દીવસ મલી નહી તેથી તેનું ગુજરાંન અટકી પડીઉં, અને એક દીવસે ફુંગ ચહડેલી બે દારાની રોટલી ખાવી પડી. એવા નાસતા ઉપરથી આ રાજવંશીએ શુકર કીધી, એટલીમાં બેઉ કાગડા પોતાની ચાંચમા શુનેરી બે શીકા લેઈ આવેઆ, અને બોલાશા ઉપરથી માલમ પડીઉં કે તેઓ રાંણીના મેહેલમાંથી તે પઈસા ઉંચકી લાવીઆં હતા.

પેલા બુધાએ પઈસા લેવાને દરૂસત નહી ધારીઉં, પણ વીચાર કરો જોયું કે આ પઈસા શાહજાદીના બાપના કેહવાય અને જો રાશતીથી જોઈએતો પોતાની છોકરીની આવી હાલત તે શાંભલેતો એકથી હજાર સીકા તે મોકલી આપે, તેથી આ પઈસા એ શાહજાદીનાજ કેહવાય, એવો વીચાર કરી એ પઈસા લેઈ બજારમાંથી અગતીઅની ચીજો લેઈ આવીઓ. એવી રીતે વલી કેટલાક દીવસ ગુજરી ગયા, અને એક દીને મછીમાર તથા પેલાં વીસવાસુ પંખીઓ બાહેર ગયલાં, અને શાહજાદી પછવાડેની વારીમાં ફરતી હતી જાંહાંની ભીંટ એટલી નીચી હતી કે, શાહજાદી, આ તરફ આવેલી ગલીમાંથી જે કોઈ રાહદારી ભીંટની બાજુએથી જાયે તેને જોઈ શકે. થોડાક વારમાં એક વરણના ભીખ માગનારાં લોકો જેવો ડાકણું કેહવાયછે અને જેવો છોકરાંઓને ઉંમકી જઈ ગોલાંમી મુલકમાં વેચેછે તે જાતની એક ડાકણની નજર આ શાહાજાદી સાથે એક થઈ, અને ભીંટ આગલ આવી કલવાઈને બોલી "બાઈ આંજ બે દીયપાં મોહોડામાં એક બુક નાખીઓ નથી, તેથી ખોદા વાસતે એક કટકો રોટલી આલ." શાહાજાદીને દયા આવી અને તરત અંદર દોડી જઈ એક રોટલી લેઈ ભીંટ આગલ આવી તેણીને આપવા જાયછે તેવામાં પેલી ડાકણે એક મોટો જલો શાહજાદીના આંગ ઉપર નાખી શીકરી લેઈ ઉંચકી લીધી, અને તેને ધાસતી આપી કે તે જો જરાબી બુમ પાડસેતો તરત તેને વેહતી છરી વરે કાપી નાખશે. પછે આ જુલલું પછવાડે ખાધ ઉપર મારી ઉજડ જગામાંથી ચાલવા માંડીઉં.

(એનું સાંધણછે)

⸻

પાહાદશાહોની આપખુદી અને તેઓનું ઘાતકીપણું.

પુરાતમ તથા હાલનાં કેટલાએક પાહાદશાહોની આપખુદી અને તેઓનાં નીરદયપણાનાં જાહરે આપણે હેવાલો વાંચીએ છઇએ તારે આપણથી તેઓ ઊપર ફીટકાર નાખેઆ વગર ચાલતું નથી. આગલ જે પાહાદશાહો કુલ પ્રુથવીપર થઈ ગયાછે, તેઓમાનાં કેટલાએકોનાં મનમાં એવુંજ ગુમાન હતું કે ઈશવર કરતાં એકજ પાહેરી તેઓનો દરજો ઊતરતો હતો. એવા ગુમાનમાને ગુમાનમાં તેઓ પોતાની પરજા ઊપર જે કમકમાટ ભરેલો જુલમ ગુજારતા હતા તે વાંચી હાલ આપણને ધુજરી છુટેછે. એકવાર જો તેઓ મોહોમાંથી શબદો કાહાડતા તો તેઓ પાલેઆ વગર રેહેતા નહી પછી તેની અંદરથી ગમે એવી ખરાબી નીપજે. પાહાદશાહે પોતાની ભુલ જોઇ પોતાનો બોલ ફેરવવો એ તેઓમાં મોહોટું શરમીંદગી ભરેલું હતું.

ઈરાન દેશનાં અસલી પાહાદશાહોમાં શેકારનો ભારે શોખ હતો. એક દીવસે તાંહાંના સેનશાહ **શાહસફ્રી**ને વાંહાં તારતરી, મસકોવી, અને હીંદુસતાનથી કામસર એલચીઓ આવેઆ. **શાહસફ્રી** સઘલાઓને શેકારપર લઈ ગયો. ઘણા ઘણા મોટાં જાનવરોનો પાહાદશાહે શેકાર કીધો, અને હોકમ કીધો કે તેજ દીને શઘલાંઓને પકાવીને સુફરા ઊપર લાવવાં; અને એક નામીચા કારીગરને હોકમ કીધો કે તેજ દીને શેહેરમાં આ શેકારમાં મુવેલાં પરાણીઓનાં માથાંનોજ એક મીનારો ઊભો કરવો. પાહાદશાહ જાહરે એલચીઓ સાથે મેજપર નેઆમત કરતો હતો, તારે પેલા કારીગરે આવી ખુશ ખબર કહી કે "પાહાદશાહ સલામત મીનારો મીશકીન સેવકે તઈયાર કીધોછે, પણ ઊપર મીનારાની ટોંચ કાહાડવાને માટે જો

કોઈ મોટા જાનવરનું માથું હોયતો મીનારો આજનો આજ પુરો થાય." પાહાદશાહ જે દારૂથી ચકચુર હતો તેણે પેલા એલચીઓનાં દેખતાં પોતાનો કાબુ જણાવવાનાં હેતુથી એવું કહ્યું કે "ખરેખર તું કહેછે તે વાજબીછે, અને તાહારી મેહેનતને માટે તુંને સાબાસી ઘટેછે. પણ તાહરાં માથાં શીવાય બીજા કોણનું માથું તુંને આપું? માટે હે ખીદમતગારો જલ્લાદને કહો કે આ કારીગરની ગરદનનાં બે તુકડા કરે અને એના માથાંની મીનારાપર ટોંચ બનાવો." બીચારો ગરીબ કારીગર કાકલુદી કરી મુવો પણ તેનું વળીયું નહી. અંતે તેહને મારી નાખેઆમાં આવેઓ.

નોમાન ચાલ અજીઆર નામનો એક આરબ પાદશાહ જે હીરાહ નામના મુલકમાં રાજ કરતો હતો તેને માટે **સેનામર** નામના એક ઉસતાદ કારીગરે એક ઘણોજ નાદેર મેહેલ બાંધીઓ હતો. એ મેહેલની તારીફ દેશે દેશ થતી હતી, અને લખો લોકો એ મેહેલ જોવા માટે દુરદરાજથી હીરાહ ખાતે આવતા હતા. **નોમાને** આ કારીગરને દોલતથી ભરપુર કીધો, પણ પછવાડેથી તેને એવો ખેઆલ ગયો કે રખેને આ મેહેલ કરતાં વધારે સરસ, **સેનામર** કોઈ બીજા રાજાને માટે બાંધે, તેથી તેને તરત એક મોટા મીનારાપરથી ઊંધે મસતકે જમીનપર નખાવી મારી નાખેઓ.

તુરક લોકોને માટે એવું કેહેછે કે, એઓ જાનવરો પર ઘણીજ દયા કરેછે. જોકે એઓ કુતરાને અપવીતર ગણેછે તોયપણ તેને મારી નાખવામાં ગુનાહ શમજેછે. માંકર ઈયા ચાંચર સરખા જીવજંતને પણ એઓ મારતાં અચકાએછે. ખુદ્દ બીલાડીઓને માટે કેરો શેહેરમાં એક રેહેઠાણછે જાંહાં તેઓની બરદાસત કરેઆમાં આવેછે. પણ તુરક લોકોને આદમીનો જાન વાહાલો નથી. એક આદમીનું ખુન કરવું એની તેઓમાં ઘણી છીટ નથી. એવું કેહેવાએછે કે ઈજીપટનો આગલો વાઈસરાય **આબાસ** જાહારે નાનો હતો તાહારે તેણે પોતાના બબરચીને લાકડી વડે જાંહાંશુધી તે મુવો તાંહાંશુધી મારીઓ. આ વાત જાહારે તેના બપાવા **મહમદ અલીને** ખબર પડી તાહારે તેણે પોતાના નબીરાને એટલુંજ કહયું કે "દીકરા વગર કારણે કોઈનો જાન લીજીએ નહી." જો કોઈ હાલ ઈંગરેજના છોકરાએ એક પતંગીઆંનો જાન વગર કારણે લીધો હોતતો, આ કરતાં વધારે કકણ બોલોમાં તેના બાપે તેને શીખામણ દીધી હોત.

નીરો નામનો રોમ શેહેરમાં આગલા જમાનામાં એક માહા ચંડાલ પાદશાહ થઈ ગયોછે. તેની ખુનરેજી અને કતલનો શુમાર નહીં હતો. જો કોઈ લાંબો પુરૂષ રસતે ચાલતો જાયતો તેને પકડાવી તેના પગ કપાવી નાખે કે તે ઠુંકો થાય. જો કોઈ ઠીંગણો માણસ તેની નજરે પડેતો પોતાના ખીદમતગારો પાસે તેને લાંબો કરવા તેના પગ જાંહાંશુધી તે મરે તાંહાંશુધી ખેંચાવે. એક દીવસે એક મેજબાનીને વખતે તેણે પોતાના બંધવાઓને શણસોના ઠાંભલા સાથે બંધાવીઆ હતા, અને તેઓને આંગે ચરબી ચોપડી તેમણે મસાલોની માફક આગમાં બલવા દીધા હતા, અને તેથી જે રોશની થઈ હતી તેથી પોતે ઘણો મઘન થયો હતો. વલી એક દીવસે તેનો એવો શોખ થયો કે આગમાં લોકો તે કેમ બલી મરતા હોશે અને ઘરોના શા હાલ થતા હોશે તે જોવું, તેથી તેણે એવો હોકમ કીધો કે રોમ શેહેરને એક નાકેથી સલગાવવું. જાહારે ઘરો બલવા લાગાં અને લોકો ચીચાડી પાડી ખાખાવરખાં બાહાર નીકલતાં તાહારે આ ચંડાલ રાજો પોતાની મેહેલની અગાસીપર બેસી ગીતો ગાતો હતો, અને ઘણોજ મઘન થતો હતો. કોણ જાણે આ ચંડાલનો કેઈ દોજખની ખારમાં ઠાર થયો હોશે.

સુરાજી દઊલા નામના નવાબે જાહારે કલકતામાં ઈંગરેજોપર ચહડાઇ કીધી અને તેઓને પરાજય કીધા, તાહારે તેણે પોતાના ૧૪૬ ઈંગરેજી બંધવાઓને એક નાની ઓરડી કે જેમાં પંદર ઇયા ૨૦ જણ મુશકેલીથી દમ લઈ શકે તેમાં કેદ કીધા. આ ઈંગરેજોપર જે મુશીબત ગુજરીછે તેની કાહાણી હજુ શુધી ઈંગરેજો વીસરેઆ નથી. આ નાની ઓરડીને માતર બે બારીઓ હતી જેને મજબુત ગરાદો જડી લીધેલી હતી. હવા નહીં આવવાને લીધે શઘલા ગુંગરાઈ જવા લાગા. દરેક જણ બારી આગલ જવા માંગે અને એક બીજાના ધકારાથી ઘણા ઈંગરેજો ચંપાઇને મરી ગયા. કેટલાક પેરાગીરોને **ગવરનર હોલવેલે** ઘણીજ આજીજી કીધી, અને તેઓને મોટાં દામની લાલચ આપી તેપી તેઓએ એક

નાની પખાલ ઓરડીમાં પેવસ કીધી. પણ સઘલા ઓએ એટલીતો તરાપ મારી કે પાણી કોઇના પીધા માં આવેણું નહીં અને દબાનથી કેટલાએક બીજા મારેઆ ગયા. અંતે આ કમનશીબ બંધવાઓએ પોરેગીરોને એટલેવેર કહ્યું કે ગોલી ભરી હમુને મારી નાખો, પણ તેઓએ એટલોજ જવાબ વા લીઓ કે નવાબ સાહેબ ઊઘમાંછે તેથી તેમને ખલલ થઇ શકે નહી. ૧૪૬ બંધવાઓ જોઇ એતો ગુંગરાઈને ઠાર થાય પણ નવાબ સાહેબ ની ઊંઘમાં ખલલ થાય નહી. જારે નવાબ સાહેબ ઊંઘમાંથી શરેગ થયા તાહારે દરવાજો ખોલવા નો હોકમ થયો અને ૧૪૬ બંધવાઓમાંથી ૨૩ જણ જીવતા નીકલીયા.

ઇંગલંડનાં રાજા ચોથા **એડવરડે** પોતાનાં ભાઈ **ડીયુક આવ કલારનસને** દારૂનાં પીપમાં ડુબાવી મારી નાખેઓ હતો, અને પેહેલા રાજા **એનરીએ** પોતાનો વડો ભાઈ રોબરટ રખેને તખતપર આવે તેથી તેના બેહુ ડોલા કાહાડી નાખી તેને આંખે અપંગ કરેઓ હતો. આઠમાં રાજા **એનરીએ** એક પછી એક છ ઓરતો કીધી હતી જેમાંની બે જણીઓને તેણે આપખુદ રીતે ગરદન મરાવી હતી. ઇંગલંડની રાણી **મેરીએ** જેઓ પરાતેસટંટ ધરમ પાલતા હતા તેઓપર અતીઘણો જુલમ ચલાવવા માંડીઓ, અને મોટા મોટા પાદરીઓને તેણે આતસની ચેહમાં બાલી મારી નાખેઆ. વલી ઇંગલંડનાં આગલા પાહાદશાહોમાં એક એવો જંગલી ચાલ હતો કે પાદશાહનાં જંગલમાં જો કોઈએ હરણનો શેકાર કીધો તો તેને મારી નાખેઆમાં આવતો હતો.

ચીન દેશની અંદર પાદશાહ જે રંગનો પોશાક પેહેરે તે કોઈથી પેહેરાઈ શકાય નહી. ચીન દેશમાં વલી બંધવાઓને સજા કરેઆમાં આવેછે તે પણ ઘણીજ ઘાટકીછે. રીબાવી રીબાવીને મારવાનો તેઓનો ચાલછે; જેમકે બંધવાને ઊંઘાવા નહી દેવો, તથા આજે તેના આંખના પાંપણ, કાલે તેના જીવતાં નખ, પરમ દાહાડે તેનું નાખ, તેનાં કાન એમ કાપવાં.

વલી આગલા વખતમાં યુરપનાં રાજાઓની મરજી પડવે બંધવાઓનાં 'રેક' નામના એક સંચા પર હાડકાં ભાંજવામાં આવતાં હતાં, અને જાંહાં સુધી તે તકસીર કબુલ નહી કરે તાંહાંસુધી તેને રીબાવીઆમાં આવતો હતો. એ શીક્ષાને લીધે નીરદોષ લોકો પણ નાહેક ગુનાહ કબુલ કરતા હતા, અને એક વાર ગુનાહ કબુલ થયો કે પછી તેઓને મોતની શીક્ષા આપવાને એ જાલમી પાદશાહો ચુકતા ન હતા.

રૂશીઆનાં રાજમાં બંધવાઓને સાઈબીરીઆ નામના મુલકમાં દેશનીકાલ કરવામાં આવેછે, જાંહાં અનેક તરેહની વીપતી તેઓપર ગુજારવાને કસુર કરવામાં આવતી નથી. જો કોઇ અમીરપર પાદશાહ રૂઠયો તો તેહને છુપો હોકમ આવેછે કે તહમુને સાઈબીરીઆમાં દેશનીકાલ કીધાછે, અને ગમે તેવા અમીર ઊમરાવને પઈસા ટકા અને કુટંબ પરીવાર મેલી વગર અનેઆએ એક પાદશાહનાં શંટાને લીધે સાઈબીરીઆ સરખા દેશમાં જવું પડેછે.

હાલ વરોડરા શેહેરમાં એક થોડા માસની વાત ઊપર એક કમકમાટ ભરેલો દાખલો બનીઓ હતો. તાંહાંના ગાએકવાડ રાજાએ એક મુસલમીનને હાથીનાં પગ તલે ચંપાવી મારી નખાવેઓ હતો.આ પુરૂષની ગમે એવી તકસીર હોય પણ તેને જે સજા કરેઆમાં આવી હતી તે ઘણીજ ખુની હતી. અજબછે કે આવા જમાનામાં હજુર હીંદુસતાનનાં ટુક બંડોલી રાજાઓ આપખુદ સતા લઈ હેવાનીઅત ભરેલાં કરતુકો કરેછે.

આજ ઇંગલંડ દેશની મોહોટાઈનું એક કારણ તાંહાંના વરતમાન પતરોનુ છુટાપણુંછે. પાદશાહની ઈછા તેનાં પરધાનોની લુલ ચુકની સાંમે વરતમાન પતરો બેસતવારીથી લખેછે, અને આ આંકસ તેઓને ગાંધે હોવાથી કોઈ પણ ઓધેદારથી આડું જવાઇ શકાતું નથી. ફરાંસ અને ઈયુરપના કેટલાંક દેશોમાં વરતમાન પતરોને પુરતું છુટાપણું નથી. વરતમાન પતરની બીના પેહેલાં એક સરકારી ઓધેદાર વાંચેછે અને તેની રજા વગર કોઈ પણ અધીપતી કાંઈ પણ સરકારી બીના છાપી શકે નહીં. એથી કરી સરકારની આપખુદ ચાલપર ઢાંકપીછોડો થઇ શકેછે. જો કોઈ પતર વરોદરામાં ગાએકવાડની અથવા તેના પરધાનની સામે લખેતો બીજે દીને તેનું મસતક છુંડાયા વીના રેહે નહીં. પણ જો કોઈ ઇંગરેજી પતર ઇંગલંડની રાણીની ઈછા તેના પરધાનોની સાંમે વાજબીની રાહે અને તકરાર સર લખેતો તેની કોઈ પણ રીતની બંધી નથી. બાઇઓ આ ઊપર ટાંકેલા દાખલા વાં

ચી કોણ ઈંગરેજ સરખી દયાલુ અને મયાલુ સરકારની સાંમે બોલી શકશે ? ઈંગરેજના રાજની અંદર આપણે જેટલું સ્વતંતરપણું ભોગવીએછે તેના પા હીસેબી કોઈ પારકાં રાજમાં ભોગવવાની આશા રાખવી નહીં. જંગલી અને હેવાનીઅતી રાજાઓના જુલમાત વીશે જાહારે આપણે સાંભલીએ છઈએ તાહારે, આપણે ઇશવર પાસે એટલીજ દુવા માંગીએ છઇએ કે ઈંગરેજનું રાજ આપણીપર હરદમ કાએમ રેહે, અને જે ભલાં દીલની બાનું ઈંગલંડની ગાદીપર બેઠીછે તેના આયુશીય હજુર લાંબા થાય. જો કોઇ કોલાઇ ફુઈને કોઈ ડોસા કાકા કેહે કે ઈંગરેજ સરકારે વલી એક બીજો વેરો નાખેઓછે તો કોલાઇ ફુઈ અગ્નાનપણાને લીધે રાણીને ગાલ દેવા મંડી જાયછે. આપણીપર જે વેરો નાખેછે તે રાણી પોતે નહીં પણ તેના પરધાનો, અને પરધાનોને નાખવાની ગરજ હોયછે તોજ નાખેછે. જે રાજમાં આટલું શુખ ભોગવીએ તે રાજને નાણાની મદદ કરવી દરેક જણની ફરજ છે. કેટલીએક વેલા જે કર નાખવામાં આવેછે તે ઘણાજ અણઘટતા હોયછે, પણ પરધાનો જો પોતાની ભુલ જોયછેતો તરત તે શુધારેછે. ઈંગલંડની માહારાણી વીકટોરીઆના દયાલુ દીલનો એક એતેબર દાખલો હમે નીચે ટાંકીએ છેઇએ.

એક વેલા માહારાણી વીકટોરીઆ બે ઘોડાની ગાડીમાં કાંઈ પણ દમામ વગર એક સાધારણ સીની માફક પોતાના મેહેલ તરફ જતાં હતાં. વાટમાં તેવણને એક ઘરડો મજુર મલીયો જે પોતાની પીઠ પર મોટો બોજો હોવાને લીધે ચાલી શકતો ન હતો. માહારાણીજીએ તરત પોતાની ગાડી ઉભાવી અને પેલા મજુરને કહયું કે 'એ ભલા માણસ તહમારો બોજો આ ગાડી પછવાડે ગ્રેલો અને શુખેથી માહારા કોચબાકસપર ચહડી બેસો!' પેલો મજુર જે જાણતો ન હતો કે આ દયાલુ બાનું ઈંગલંડ અને હીંદુસતાનની બખતાવર રાણી વીકટોરીઆ હતાં, તે કોચબાકસપર ચહડી બેઠો અને એક મઈલ જયાબાદ પોતાનું ઠેકાંણું આવેઆથી ગાડી થોભાવી ઊતરી પડયો. ઊતરતી વખતે તેણે માહારાણી સાથે 'શેકહૅંડ' કીધી અને કહયું કે 'માડમ માફ કરજો.' એટલું બોલી તે મજુર પોતાનુ પોતલું લઈ ચાલતો થયો અને માહારાણી વીકટોરીઆ પોતાના મેહેલમાં પધારીઆં.

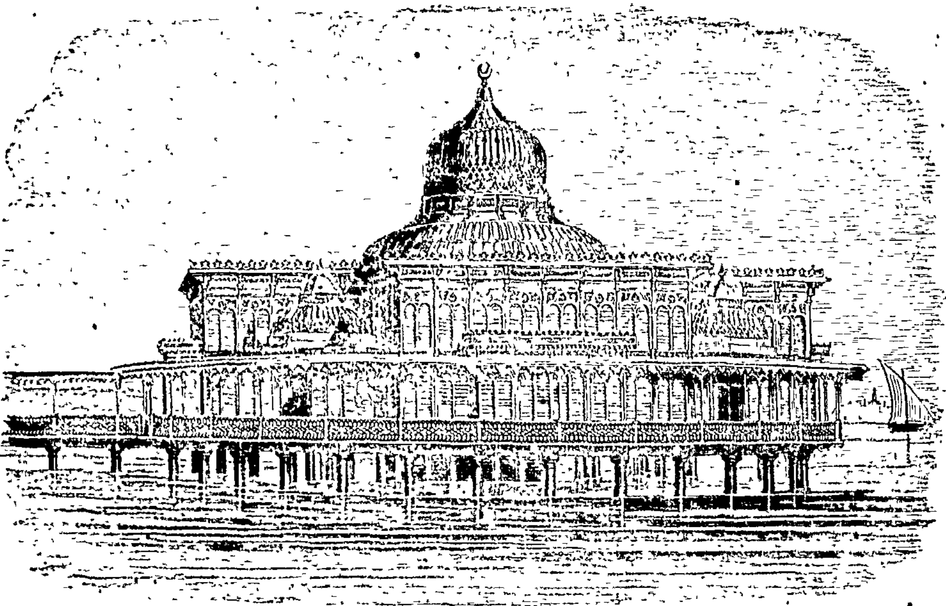
મસાલાદાર વનસપતી.

મસાલેદાર ચીજો જેવી કે લવેંગ, મરી, જાયફલ ઈતીઆદી વઘાર આપણા લોકો પોતાનાં ખોરાકની સાથે વાપરેછે તે, સરવે વનસપતીમાંથી મલી આવેછે, અને તેનો આપણી પાચન શકતી ઊપર અચરત સરીખો અમલછે. એમાં હમેશાં થોડો ઇઆ વધારે વાસ અથવા ખુશબો હોયછે. એ વાસ અને ખુશબોનું મુખીઅ કારણ તે મધે જે પમરતું તેલ ખુદરતે મુકીઊંછે તેથીછે. એ તેલ સરવે પમરતી મસાલેદાર વનસપતીમાં થોડું ઈઆ વધારે હોયછે; પણ એ કાંઈ સરવે વનસપતીનાં ચોકસ ભાગમાં હોતું નથી. તે કોઈ ફલમાં, તો વલી કોઈમાં જાહાડનાં પાતરાં, ડાંખલી, છાલ, થડ, બીજ, ફુલની પાંખડી, ઈતીઆદીમાં હોયછે.

મસાલેદાર વનસપતી તેનાં વાસ ઊપરથી છેક વેગલેથી પરખાઈ આવેછે. કહેછે કે સીલાનમાં પેસતાં તરણ માઇલની વેગલાઈથી તાંહાંની ભાણી અને પાંણીવાલી જગામાં એક જાતનો જંગલી રોપો ઊગેછે તેનો વાસ એટલેનો આવેછે કે ઘણીવાર એ રસતેથી જનાર મુસાફર, તથા શેકારીની એથી તબીઅત બીગડી આવેછે—માંથું દુખવા માંડછે અને જેવો એ જગાની નજદીક વસેછે તેઓ તાવ અને સંધીવાથી હેરાંન થાયછે.

હલંડ દેશની અંદર એક જાતનો રોપ ઊગાડેછે, તેને જો એકાદ ઓરડામાં લાવી મુકીઆ હોયતો, તેનો વાસ બરદાસત થઇ શકતો નથી. જે દેશની હવા સરદ અને ભીની તેહાં એવો વાસ જલદીથી અને વધારે પસરેછે, એટલાજ કારણસર બામદાદ અને સાંજનાં અને ઘણીવાર વરસાતનું ઝાપતું આવેઆ પછે ફુલફલનો વાસ વધારે પંથરાએલો લાગેછે.

ઘણીવાર બીન મસાલાનો ખોરાક આપણી ઓજરી કબુલ નથી રાખતી, અને પાછો બાહેર કાહાડી આપેછે, તેવા ખોરાકને મસાલા સાથે પકાવેલો આપણી ઓજરી અંદર લેછે, અને પાચન થવા દેછે. એ મસાલાનો વઘાર અંદર જઈ આપણી ઓજરી અને આંતરડાંને ખોરાક પચાવવામાં મદદ આપેછે. વલી એવી વનસપતીના મસાલાની થંડ કરતાં ગરમ દેશ અને રૂતમાં વધારે જરૂર જણાયછે, અને એટ

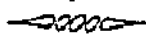

ઉદેપુરના મહારાણાએ ગોંટે નામે નદીમાં બાંધેલું દિવાનખાનું.

લાજ માટે તે પરમેશ્વરપાલુ બાપે ગરમ દેશોને એવી વનસપતીથી મબલગ ભરેલાંછે.

ગરમ દેશ અને રૂતમાં માણસની ઓજરીની પાચન શકતી કેટલીકવાર કમતર થાએછે અને તેને બરાબર હાલતમાં લાવવાને માટે ખોરાકમાં મસાલા નો વધાર નાંખવાની ફરજ પડેછે. એ શકતીને વધારવાને માટે હીંદુસતાંનમાં આપણાં કેટલાક ગાંમડી લોકો પાંન, સોપારી તથા ચુનો વાપરેછે. દક્ષીણ અમેરીકાનાં થોડાંક લોક આનડીસ પરવતની ઊંચાઈએ જતાં લાંબી અને કંટાલા ભરેલી મુસાફરી કરેછે તે વખતે ઓજરીની નરમ પડી ગએલી પાચન શકતીને વધારવા એક જાતનાં પાંન સાથે કોકા નાંમની ચીજ અને ચુનો ખાયછે. એજ કારણસર ગરમ દેશમાં આવી વસનારા ઇરોપીઅનો "કરી" અને એવોજ બીજો કેટલોક ખોરાક ખાયછે. એટલું છતાં દુનીઆનાં સરવે ભાગમાં, બરાબર અને જલદીથી પાચન નહી થઈ શકે એવા ખોરાક સાથે મરી મસાલો હમેશાં વાપરેછે.

ગરમ દેશમાં માણસોને જારે તાવ આવેછે તારે ઘણીએક વખત એવું બનેછે કે તેઓની પાચન શકતી એટલીતો નબલી પડી ગયલી હોયછે કે તાવ દુર કરવાને માટે જે ઓશડ આપવામાં આવેછે તેનો કશ વરીક તેનેથી નીકલી શકતો નથી, એવી વખતે તે ઓશડની સાથે મસાલાદાર દવા આપવાની ફરજ થઈ પડેછે. વલી બીજા હાથ ઊપર કેટલીએક દરદી હાલતમાં એ ચીજો પાચન શકતીને વધારવાનાં વીચારથી લીધી હોયતો તે અતીશય અવગુનકારક થઈ પડેછે, તેથી દરદી હાલતમાં અનજાણીઓ ખોરાક લેવા કરતાં ડાકટરની સલાહથી હમેશાં લેવો બેહતરછે.

ઈજીપટના વાઈસરાએને માટે નાઈલ નદીમાં બાંધેલું હમામખાંનું.

ઈજીપ્ટ ઈયાને મીસર દેશમાં પુરાતમ જમાનામાં બાંધકામનો હુંનર પુખત હાલતમાં હતો એ તાંહાંની ગંજાવર 'પીરેમીડો' ગુહવાઈ પુરેછે. અને હલના જમાનામાં મીસરની અંદર નાઈલ નદીમાં એક યુરોપીઅન ધપપર જે અતી સુંદર ઇમારત ઊભાછે અને જેનું ચીતર.પાસેના સફાપર જોવામાં આવેછે તેને માટે તાંહાંનાં વાઇસરાએને માન ઘટેછે જેણે જહનુંન અને અપટ વીચારો છોડી બીજા કેટલાક પાહાદશાહોથી શુધારામાં આગલ વધેઓછે અને જેના વખતમાં એ ઈમારત વગેરે બે તરણ અછી કારીગરીના રેલવેના પુલો બાંધવામાં આવેઆછે. આ પાસે જે સુંદર ઈમારત દીઠામાં આવેછે તે મીસરના વાઇશરાએને માટે નાઈલ નદીમાં બાંધેલું હમામખાંનું ઇયાને નહાણીછે. એ ઇમારતનું શઘલું કામ લંડન શેહેરમાં બનાવીયું હતું. આ ઇમારતની નીચે બરાબર જોયાથી નાઈલ નદીનું પાણી માલમ પડશે. જમના હાથ ઊપર એક કીસતી માલમ પડેછે જેની શામે દુરથી કેટલીએક શેહેરની ઈમારતો દીઠાંમાં આવેછે. એ હમામખાનાની જગેઆએ વધારેમાં વધારે ૬૦ ફીટ અને ઓછામાં ઓછાં ૩૦ ફીટ પાણી રેહેછે. જે પરમાણે વસાઈના અને નરમદાના પુલો લુંગરાં મુકી બાંધેઆમાં આવેઆછે તે પરમાણે આ ઇમારતનો પણ પાયો લુંગરાંથી બાંધી લીધોછે લુંગરાંની ઊપર જે સપાટી કરી લીધીછે અને જે ઊપર એ ઈમારત ઊભીછે તેનો ઘેરાવો ગોલછે અને તેનો વેયાસ ૧૨૦ ફીટછે. ઇમારત આ ગોલ સપાટીની વચોવચ આવીછે અને આસપાસની છુટી ચાલપર એક સુંદર છાપરૂં બાંધી લીધુંછે. ચાલની આસપાસ ફરતા સુંદર જાલીના કટેરા કરી લીધાછે અને આ કટેરાઓને ગાલે ગાલે લાંબા રોણકદાર સલીઆઓ દીઠામાં આવેછે જે ઊપર છાપરાંને ટેકાવીયુંછે. ઇમારતને કરૂસના આકારમાં બાંધીછે અને કરૂસના ખાલી ગાલાઓમાં એકકું ગુંબજ પુરેઆમાં આવેણંછે. જેવાં બે ગુંબજો આપણને દેખાએછે તેવાં બે ગુંબજો પાછલબી જાણવાં વચોવચમાં એક મોટું ગુંબજ આવેલુંછે જે. ઊપર અરધા ચાંદની તસવીર પાડેલીછે જે મુસલમાંનોનાં ધરમની નીશાણીછે. ઇમારતની અંદરની મધમ જગામાંથી એક ચોરસ જગા નાહાણીને માટે રોકીછે. મોટા ગુંબજની વચોવચમાંથી એક રોણકદાર સાંકલ પસાર થાયછે જે સાથે નાહાણીને લટકતી રાખીછે. આ સાંકલને, પાસે એક સંચા સાથે લાગુ કીધીછે જેથી નાહાણી પાણીમાં જેટલી જોઇએ તેટલી ઊતરી અથવા ચહડી શકેછે. આ ઇમારત ઘણું કરીને લોહોડાં તથા કાચની બનાવેલીછે પણ અંદરના કેટલાએક ઓરડાઓમાં ચુનો, મગેડું ત

થા પલાસટર વાપડેલુંછે. અંદરનો એક ઓરડો દરબારની માફક સંગારેલોછે. શઘલા ઓરડાઓમાં પાલીસ કીધેલી ઇંટો જડી લીધીછે અને ગુંબજમાં અને બારણાઓમાં વીચીતર રંગના કાચના તખતાઓ જડેલાછે. કેટલાએક ઓરડાઓ દરબાર ભરવા રાખેઆછે. કેટલાએક સુવાને માટે; એક કાશી બનાવનારાઓને માટે, એક નાહાણીને માટે, એક તેના સંચાને માટે, એકહુકકા વાલાઓને માટે, એક બબરચીખાનાને માટે અને એક સીપાઈઓને માટેછે. એ મેહેલમાં વાઇસરાએ ગરમીના દાહાડા ઘણું કરીને જાયછે અને તાંહાં મુલાકાતે જનારાઓને માટે કશી કશુર રાખેઆમાં આવતી નથી. ડાબા હાથ તરફ જે પુલ દેખાયછે તે કીનારા શુધી લાગુ કીધાછે. જાહારે આ મેહેલમાં રાતને સમયે રોશની કરવામાં આવેછે તાહારે ઘણોજ રમણીય દેખાવ નજરે પડેછે. ગુંબજો અને બારણાઓના કાચો તરેહવાર રંગથી દીપેછે અને નાઈલના પાણીપર કીરણો પડેઆથી એક બીલોરી નદીમાં કોઈ પરીએ સુંનેરી મેહેલ ઊઠાવેઓ હોય એવું લાગેછે.

ખુશ મીઝાજ.*

બખતને જો હવે બદલેછ નસીબ,
  થા ધીરો વહાલા જરા થાંતી તું ધર;
આફતનો બોજો જે તુંપર પડીઓછ,
  દબાઇ તેની તલે તું વાકા ના વર.

તેમજ, જીઆરે દહાડા મારાનો સુરજ,
  મ ડીઓછ ઉગવા, ચહડેછ બરતી ભરપુર;
તેવામાં, તાગ હરખથી અથાગ,
  મનની અધીરતાને એકદમ ના ચુર.

હું હમેશ મોજીલા મીઝાજ કરતાં ખુશ મીઝાજને વધારે પસંદ કરૂંછું. રંગીલા બનવાને મનની કાંઈ ગોડવણ કરવી પડેછે, પણ ખુશ મીઝાજ મનની ખાશીએતપર આધાર રાખેછે. મોજીલો મીઝાજ ટુંકો તથા થોડી વખત ટકે તેવોછે, ખુશ મીઝાજ હમેશગીનો અને મજબુત ટકનારછે. જેઓ દુખનાં વીલાપથી ઘણા જલદી દબાઈ જાએછે, તેઓજ મોજનાં જોસસામાં પણ એકદમ ઉપસી જાએછે—તેથી ઉલટું જોકે ખુશ મીઝાજથી આપણા મનને રંગીલી ખુશી મલતી નથી, તોપણ તેથીજ આપણે દલગીરીનાં દરીઆવમાં ડુબતા અટકીએછે. મોજીલો મીઝાજ એક વીજલીનાં ઝલકાટ બરાબરછે; કે જે ડરામનાં વાદલોનાં અંધારામાંથી દોડી નીકલેછે અને એક પલ ભર ચમકેછે. ખુશ મીઝાજ સુરીઅની રોશની મીસાલે મનમાં વસેછે; અને તેને એકસરખી હમેસની નરમાશ ભરેલી ખુશાલીથી ભરી નાખેછે.

સાધુઓ મોજીલા અથવા રંગીલા મીઝાજને આ ફાની દુનીઆની મુસાફરીમાં લંપટ તથા બદમસત ગણી નલાયક ઠેડવેછે, અને જાણે તે મીઝાજથી જીંદગી જેને દરપલનો ભરોશો નથી, તેપર દીલ એક જાતની ફતેહ મેલવી તેનો તીરસકાર કરેછે એવું તેઓ ગણેછે. આવી રીતનાં લખનારાઓ પોતાની સાહદતમાં જણાવેછે કે જે સરવથી બુલંદ શખસ થઈ ગયોછે તે કોઈ દીવસે મોહડેથી હસતાં માલમ ને પડીઓ હતો.

ખુશ મીઝાજ સાંમે એવી કંઈ તકરાર થઈ શકતી નથી. તે ગંભીર અને શાંત ખાશીએતનોછે. આદમી જાતની હાલની હાલતને લાયક તે મનની સથીતીને ગોઠવેછે અને જેઓ ધરમાતુ તથા ફીલસુફોમાં ખપેછે તેઓની કીરતીમાં તે પણ ઝલકેછે.

જો ખુશ મીઝાજને આપણે તરણ બાબદોમા તપાશી જોઈએ—એક આપણું પોતાને લગતી, બીજી, જેઓ સાથે આપણે વેહવાર રાખીએ તેઓને લગતી; અને તરીજી, આપણી હસતીનાં પેદા કરનાર મોટા સાહેબને લગતી—તો આપણુને એ દરએક બાબદસર તે વખાણવા જોગ થઈ પડશે. જે માણસ એ મીઝાજનાં આશીરવાદ તલે વશેછે, તે પોતાના વીચારોમાં ખુશ અને સાંત રેહેછે એટલુંજ વહી; પણ પોતાનાં રૂહની સકતી અને કાબેલીઅત પર પોતાનો કાબુ રાખી શકેછે. તેની કલપનાં શકતી હમેશ સાફ અને નીરદોશ રેહેછે અને દરએક બાબદનું તોલ કરવાનાં મીઝાજમાં કંઈ હરકત નડતી નથી. તેનો સવભાવ ગમે તેવા કામમાં તથા એકાંતમાં એકસરખો અને સથીર રેહેછે. ખુદરતે જે તેને વાસતે સારી સારી ચીજો બનાવીછે, તેઓ તરફ ખુશીથી તે જાયછે, તેની આસપાસ જે ઉતપંતી પંથરાયલીછે, તેની મોજોનો સવાદ લેછે અને ચાલતી જીંદગીમાં જે દુખો પડેછે તેઓનો બોજો સેહેલથી ઉંચકેછે.

જેઓની સાથે તે વેહવાર રાખેછે, તેઓના બાબમાં જો આપણે વીચાર કરીએતો, આપણુને માલમ પડશે કે તેના ખુશ મીઝાજથી તેઓનો પીઆર તથા મેહરબાની તે મેળવેછે. એક ખુશ મીઝાજ વાળો શખસ સભીઅતા ભરેલો તથા એહેસાનમંદ પોતે રેહેછે, એટલુંજ નહી પણ જેઓ તેના સંબંધમાં આવેછે, તેઓમાં પણ તેવાજ નેક જુસસા ઉતપંન કરેછે. એક માણસ પોતાના સોબતીના ખુશ મીઝાજથી પોતે ખુશ રેહેછે—જોકે તેનું કારણ તેને સમજ પડતું નથી. વાદળના ઘેરાયલા આશમાનમાંથી એકાએક સુરીઅનું કીરણ પરકાશેછે અને તે જેવી મનમાં છુપી ખુશાલી પેદા કરેછે અને તેનું કારણ માલમ પડતું નથી, તેમજ ખુશ મીઝાજથી ઉપલા જુસસા બીજાના મનમાં પેદા થાએછે. તેનું દીલ પોતાની મેળેજ ખુશીમાં આવેછે અને જે શખમ તેની ઉપર માયાળું રીતે અસર કરેછે તેની તરફ દીલદારીનો અને સખાવતનો કુવો ઉભરાએછે.

---

* આડીસન રચી.

હવે તરીજી બાબદમાં ખુશ મીઝાજનો વીચાર કરીએ. એથી મને એવુંજ માલમ પડેછે, કે ખુદરતના બનાવનાર સાહેબની મેહરબાનીની હંમેશની ઇઆદગારી અને ઉપકાર આપણે કબુલ રાખીએ છઈએ. અંદરખાનેના ખુશ મીઝાજથી પાક પરવરદેગારનાં બધાં કાંમોની વખાણ તથા જેજેકાર થાએછે. આપણી હાલની હાલત આપણને કબુલછે અને દાદગર દાદાર જે આપણે વાસતે કરેછે તે આપણને પસંદછે એવું, ખુશ મીઝાજ આપણને દેખાડેછે.

મારા વીચાર પરમાણે માતર બે ચીજોજ એવીછે કે જેથી ખુશ મીઝાજના આશીરવાદથી આપણે બેનશીબ રહીએ. એમાની પેહલી ચીજ બદ દીઆનતનું સાન છે. જે માણસ બદીમાં વશેછે અને પશચાતાપ કરતો નથી, તે માણસનું મન સથીર તથા સાંત રેહે કે જેથી જીવની સુખાકારી ઉપજે, તેવું બનવું મુશકેલછે, કારણ મનની સથીરતા તથા શાંતી, નેકી અને નીરદોશપણામાંથી પેદા થાએછે. બદ માણસમાં ખુશ મીઝાજને, આપણી ભાશામાં જે કંઈ કઠણ નામ હોય તેના કરતાં વધારે કઠણ નામ ધરેછે અને જેને આપણે બેવકુફાઈ તથા ઘેલાપણું ગણીએછે તેના કરતાં વધારે તેને ગણવો જોઈએ.

નાસતીક એટલે જે ખુદાનો ઈનકાર કરનાર અને તે પરથી આવતી અથવા બીજી દુનીઆનો પણ ઈનકાર કરનાર, શખસ, બીજા ગમે તેવા નામથી ઓલખાવા ચાહે તોએ તે શખસને ખુશ મીઝાજનો આશીરવાદ વાજબી રીતે ન મલે. આપણા મરણ પછી, આપણો આતમા જીવતો નથી, એવું માનવાથી આપણા મનને એટલો તો કમકમાટ તથા અંદેશો છુટેછે કે, હું બીજા કેટલાક દાનાવ લખનારાઓની સાથે અજાએબ થાઉછું કે, એવું મત ધરાવનાર દુનીઆમાં પોતાનાં દીવસ શી રીતે ગુજારી શકતો હશે. હું, મારા પોતાને વાસતે તો, એમજ વીચારૂછું કે, ખુદાની હસતી વીશે શક લાવવાને એટલા સુધી કારણ મલતું નથી કે જેથી તેની સચાઈ વીશે આપણી ખાતરી થાયછે, કે જે સચાઈ આપણે દરએક ચીજમાં, દરએક બનાવમાં તથા દરએક વીચારમા જોઈએછે, તે જીશાલનીછે. જેઓ નાસતીક હોયછે, તેઓની ચાલચલણની જો આપણે પુછપરછ કરીશું, તો માલમ પડશે કે, તેમાં ધુમરાઈ, ગુસસો તથા અદેખાઈથી તેઓ ભરપુરછે. એવા શખસો જેઓ પોતાનાં દુશમન થાએછે, તેઓ પારકાનાં પણ થાએ, એમાં અજાએબ જેવું કાંઈજ નથી, અને જે શખસ એવું જોએ કે, તે દર પલે પોતાની જીંદગાની ગુમાવી, અંધારી ગારમાં ગુમ થાવાનો, તે શખસ પોતે બેચેન અને પોતાનો દુશમન રેહે એમાં નવાઈ શી !

વાસતે એક બદ માણસ તથા નાસતીક ખુશ મીઝાજ પર કંઈ પણ દાવો રાખી શકતો નથી, અને જો તે રાખવા જાએ તો ગેરવાજબી રીતે ચાલીઆ વગર રેહેનાર નથી. કારણ, જે ધણી દર ઘડીએ ધાસતી રાખે, કે હવે પછીની જીંદગીમાં દુઃખ અને વીપતી શીવાએ બીજું કાંઈ મલનાર નથી; અથવા તેની જીંદગી છેજ નહી તો તે શખસને પોતાનો મીઝાજ ખુશ રાખવાને બનેજ નહી.

એવી રીતનાં ઉપલાં બે કારણો જણાવીઆ પછી, બીજું કંઈબી ચીજ એવી જોતો નથી કે જેથી એક નેક મનનો શખસ સુખાકારી ભરેલા ખુશ મીઝાજથી બેનશીબ રેહે. દુઃખ અને પીડાને, શરમ અને ઠપકાને, ગરીબાઈ અને બુઢાપણાને, એટલુંજ નહી પણ મોહતને પણ બદીનું નામ ધરવું નથી, કારણ તેઓ ઘણીવાર ટકતાં નથી, એટલુંજ નહી, પણ તેઓમાથી વારેઘડીએ આપણે કંઈને કંઈ ફાયદો મેલવીએછે. એક નેક આદમી એ બધું હીમતથી, નીરભયપણે, તથા પોતાનાં ખુશી ભરેલાં દીલ સાથે સહન કરેછે. તોફાની મોજાઓના ડરાંમણા દેખાવથી તે હારી ખાતો નથી, તે જોએછે કે તેઓજ સહી સલામત બારામાં મને પોહોંચાડશે.

જે માણસ નેકીના તથા અકલના ફરમાન મુજબ ચાલવાની બનતી કોશેસ કરેછે તેને ખુશ મીઝાજનો આશીરવાદ હમેશ ચાખવાને બે મુખીઅ કારણો મલેછે, એકતો પોતાની ખાશીઅત અને બીજું તો તેના પેદા કરનાર જેની ઉપર તે બધો પોતાનો આધાર રાખેછે. જો તે પોતાની ખાશીઅત વાસતે તપાશી જોશે, તો તેથી તેને ખુશી થવાનું કારણ મળશે, કે પોતાના હમતો જે હનણાજ તેને બખસવામાં આવીછે તે હમણા જારીછે, એટલુંજ નહી પણ કરોડો વરસ પછી પણ નવીજ અને જારીજ રેહશે અને જાણે પોતાની શરૂઆતમાજછે, એવી દેખાશે. જે ઘણો કરોડો અને કરોડો, નહી તેથીબી જીઆદા, વખતનો છેડો નહી આવે તીઆં સુધી, હમેશગીમાં પોતાની જીંદગાની કાહાડવાના વીચારમાં તથા જે મનની શકતીઓ દરરોજ વધતી જાએચ અને વધતી જશે તે એટલા સુધી કે સુખના અપાર દરીઆમાં લાવી પોહચાડશે, તેના વીચારમાં પોતાનું દીલ અને મન ગોઠવે, તે શખસને તેટલાથીજ કેટલું બધું સુખ અને ખુશી ઉતપન થશે ! એવી હઈઆતીના વીચારથી એક નેક માણસના રૂહ પર સદાની ખુશી પંથરાઈ રેહેછે અને દર પળે પોતે વીચારી ન શકે તેવી સુખાકારીમાં વધારે અને વધારે ગરકાવ થતો જાયછે.

નેક માણસના ખુશ મીઝાજનું બીજું કારણ તેના પરવરદેગારના વીચારમાથી મળેછે, કે જેની ઉપર તે બધો આધાર રાખેછે અને જેમાં મોટાઈ, કીરતી, અને માયા જોઈએછે; તો જોકે આપણી હાલની હાલત એટલી અધુરીછે, કે જેથી તેનો પુરતો વીચાર આપણાથી થઇ શકતો નથી. દરએક બાબદમા આપણને માલમ પડેછે, કે તે સાહેબ પોતાની નેકીથી આપણને ટકાવી રાખેછે, અને પોતાની મોહબત અને મેહરબાનીથી આપણને ઘેરી રાખેછે. ટુંકામાં કહીએતો, આપણે જે સાહેબ પર આધાર રાખીએછે તેની શકતી એવીછે, કે જેથી તે અનંતીઅંત ઉપાયેથી આપણને સુખી કરી શકેછે, તેની નેકી અને સચાઈ એવીછે, કે જેથી જેઓ તેની પાસથી માહતા હોય તેઓને સુખી કરવાને બંધાએછે, અને તેની એકસરખી ખાશીઅત એવીછે કે જેથી તેવી રીતનું સુખ હમેશગી સુધી ટકી શકેછે.

દરએક શખસે ઉપલી રીતનાં વીચાર કરવા જોઈએ; કે જેથી વગર વીચારનાં માણસો, ખરેખરી વીપતી ન ભોગવતા છતાં, ગમગીની ભોગવેછે, તે દુર કરી શકે, કે જેથી લોકો એક ખરેખરા દુઃખ તલે દબાઈ વીલાપ અને સંતાપમાં પડેછે, તે દુર કરી શકે; કે જેથી કેટલીક વખતે કેટલાક રંગીલા મીઝાજમાં આવી, બેવકુફીથી નેકીનો ટેકાવ

કરવાને બદલે ઓર ખેવફાઇ દેખાડવાને લાયક થઇ પડેછે, તેઓ તે દુર કરી શકે; અને જેથી આપણામાં સદાનો એક સરખો અને ખુશ મીઝાજ પેદા થાએ, કે જે ખુશ મીઝાજથી આપણે આપણી પોતાની સાથે ખુશી થઇએછે, જેઓની સાથે વેહવાર રાખીએછે તેઓને ખુશી કરીએછે, અને જે પાક પરવરદેગારને ખુશી કરવાને આપણને બનાવવામાં આવીઆછે તેને ખુશી કરીએછે.

અકલનો નમુનો—એક કાહાણી.

એક ગામડાંના લોકોને એક ઘંટી બનાવવી હતી તેથી તેઓ કેટલીક મેહનતે એક મોટો પથરો શઘલી રીતે તઈઆર કરીને પાહાડપરથી નીચે લઈ આવેઆ. જારે તેઓ છેક નીચે આવેઆ તાહારે એક જણને સુજ પડીયું કે પથર ઊપરથી ગબડાવીયો હોતતો ઘણુંજ સુગમ પડત અને આટલી બધી ઊંચકવાની અશરેકુટ થાત નહીં, તેથી શઘલા ગમારોએ એવો ઠેરાવ કીધો કે પથરને પાછો શીખર ઊપર લઇ જવો અને તાંહાંથી તેને ગબડાવવો. જાહારે તેઓ પથરને પાછો ઊપર લઈ ગયા તાહારે એક જણને વલી એવું શુજીયું કે પથર ગબડાવીએતો ખરા પણ પથર કાંહાં ચાલીઓ જશે તેની ખબર મલશે કોણને ? આ શવાલથી તેઓ પાછા ગુંચવણમાં પડેઆ, પણ એક આલમાએ ખોલાશો એ કીધો કે આ પથરમાં જે ભુરાખ પાડેલોછે તેમાં હાથ પોઈ જો કોઈ સખસ પથરની સાથે જાયતો પછી આપણો કીમતી ખજાનો ખોવાઈ જાય નહી. શઘલાઓએ વલી ખુશાલીના પોકાર મારેઆ અને તેઓની ગુંચવણ દફે થઇ. એક સખસે પથરમાં હાથ પોવાની હીંમત કીધી અને શઘલાઓએ પછી પથરને ગબડાવેઓ. પથર ગબડતો ગબડતો એક તલાવમાં જઈ પડેઓ અને તેની સાથે તેનો રખેવાલબી ખોખરો દોદરો થઇને પાણીમાં ડચકાં મારવા લાગો. ગમારો નીચે આવીને જુવેછે તો પથરબી નહીં ને માણસબી નહીં, તેથી તેઓએ મનથી એવું નીશચય કીધું કે તેઓનો દોસત તેઓ સાથે દગો રમીયો અને વીશવાસઘાત કરી પથરનો લુમટો લઈ પોબારા કરી ગયો; તેથી તેઓએ શઘલે ગામે ખબર મોકલી કે એક માણસ હમારૂં ઘંટીનું પડીયું લઇને નાઠોછે માટે તેને પકડી આપવાને શઘલાઓએ બનતી મદદ કરવી !!!

તાજીમ તવાજો.

ખાના ઉપર સભીયતા.

જારે પરોણાઓને આવવાનો વખત થાએ તે વખતે ઘેર ધણીએ બેઠકનાં હાલ (ઓરડા) માં હાજર રેહેવું જોઇએ અને દરએક જણને આદરમાનથી ભેટ લેવી જોઈએ. આપણા લોકોમાં એ વીશેની ખાંમી વારેઘડીએ જોવામાં આવેછે, પણ તે બેદરકારપણું કદી પણ માફ નહી થઇ શકે એવુંછે, અને એવી વખતે આવનારને કેવું નબોજું લાગશે, એનો વીચાર રાખવો જોઈએ.

જારે ટેબલ ઉપર જવાનો વખત આવે, તારે ઘેર ધણી પોતાનું સર નમાવીને સઘલાને સાથે જમવાનાં ઓરડામાં આવવાને મારે અરજ કરવી. પેહેલાં પોતે આગલ જવું અને તેની પછવાડે સઘલાઓએ પોતાનાં દરજા પરમાંણે જવું, અને ટેબલ ઉપર પણ દરજા પરમાંણેજ બેસવું. ઘર ધણીએ ટેબલને મથાલે બેસવું અને સાંમણી બાજુએ ઘેર ધણીનાં અતલગનાં સગાં અથવા દોસતદારે બેસવું. ટેબલને મથાલે બેસવામાં કાંઈ મોહોટાઈ નથી, પણ બેસનાર શખસ પોતાની આસપાસ વાલાઓની મેનીજ કરી શકેછે.

મેજબાને પોતે દરએક જણને ખુરશી બતલાવવી, કે જેથી કાંઈ પણ ગરબડ થાએજ નહી. આપણા લોકોમાં એવી રીત દાખલ કરવાની જરૂરછે, કાંકે ઘણી વખતે એવું બનેછે કે કોઈ મોહોભાવાળો શખસ કટંગી અવસથામાં આવી પડેછે અને તેના મનમાં હીણું લાગેછે. તેજ પરમાણે દરએક શખસને પોતાના મરતબા પરમાણે જગા લેવીને શીખવું જોઈએ.

આપણા લોકોમાં જે રીતે હાલ ટેબલ પાંથરવામાં આવેછે, તેમા ઘણોએક સુધારો કરવાની જરૂરછે. ટેબલક્લાઠ ધોળું સફેત ફુળ જેવું પાંથરવું ટેબલને શોભા આપેછે. ટેબલ ઉપર સાફ રકાબીઓ ઉધી વાળીને બરાબર અંતરે મુકી રાખવી. તેની જમણી બાજુએ છરી, દાબી બાજુએ કાંટો અને સાંમણે ચમચો મુકવો જોઈએ. દાબી બાજુએ વાઈન વાટર અને વાઈન ગલાસ મુકવું; દરએક રકાબીની સાથે એક ધોતો ટુવાળ મુકવો. ટેબલની વચમાં બરાબર અંતરે કરૂએટ સતાનડ (સાહાસ, સરકો, નીમક, મરી ઈતી આદી ભરેલી સીસીઓ) મુકવો. તરેહવાર અચારની સીસીઓ પણ મુકવી. એ સીવાએ બીજું કાંઈ પણ મુકવું નહી. આપણા લોકોમાં સુકો મેવો અને તાજી ફરૂત એક કલાક આગળથી તઈયાર કરીને મુકવામાં આવેછે અને એથી ટેબલનો વચલો ભાગ સઘળો ભરી નાખેછે; પછી જમણના વખતે જેટલી વાનીની રકાબીઓ હોએછે તે સઘળી લાવીને મુકેછે અને સઘળું ગીચ કરી નાખેછે. એવી ગીચ કીધાથી ઘણી વખતે કેટલાએકોને મનગમતી વાંનીઓ મળતી નથી, અને જે નહી પસંદ પડે તે આગળ હોવાથી શરમના મારીયા અરધી ભુખે ઉઠેછે. એવી રીત નીકલી જવી જોઇયે અને તેને બદલે દરએક વાંની એક એક પછી મંગાવી જોઈએ. એથી ખાવામાં સફાઈ રેહેછે એટલુંજ ન

હી પણ ખોરાક ઘણો બગડતો નથી. દરએક જણ પોતાને જોઇતું લેછે.

ટેબલ ઉપર બેઠા પછી તુવાલ પોતાના ખોળામાં પાંથરવો અને ધેયાનમાં રાખવું કે છરી, કાંટા, ચમચાથીજ ખાવું, હાથ જરૂર સીવાયે લગાડવોજ નહી. હાથ વટે ખાવાનું આપણા લોકો માહેથી નીકલી જવું જોઇયે. તે ગલીચી જેવું લાગેછે. ચમચા, છરી, કાંટાથી ખાવાનું સુધરાઇની એક નીશાંનીછે. જેટલાં માણસો હોયે તે પરમાણે એક વાંનીની રકાબીઓ એકથી વધારે આવવી જોઇયે, તે સાથે હમેશાં જુદો છરી, કાંટો, ચમચો આવવો જોઇયે. એ કાંટા, છરી વતી તે વાંનીની રકાબી માહેથી જોઇતા ખોરાક લેવો અને તે રકાબી આગલ ચલાવવી. પોતાની રકાબીને લગતા છરી, કાંટા કદી પણ એ કામમાં લાવવા નહી.

ખોરાક લેતી વખતે વીચાર કરવો, કે એકદમ સઘલો સારો ભાગ અને પુશકલ પોતાની રકાબીમાં લઇ નહી મુકવું, તે હેમકની નીશાનીછે. વલી દેખાડવાને માટે જરા લેવું એ પણ ખરાબ રીતછે.

એક વખત એક વાની લઇ રહા પછી ફરીથી તેજ વાંની મંગાવવી નહી. એથી બીજી રકાબી આવવાને વખત લાગેછે અને ટેબલ ઉપરનાં બીજા માણસોને ખોટી રેહેવું પડેછે.

કદી પણ તમારે હાથે બીજાની રકાબીમા તેના માગીયા વગર ખોરાક મુકતા નાં, તે કઢંગુ લાગેછે અને કદી પણ પુછતાનાં કે આ વાંની જોઇશે કે નહી હમેશાં ગરજ પડેતો માંગવા પછી રકાબી આગલ લાવીને મુકવી અને તે શખસ પોતે તે માહેથી જોઇતા ખોરાક કાહાડી લેશે.

જેવો ખોરાક પોતાની રકાબીમાં લીધો તેવું ખાવા માંડવું. બીજાઓને માટે ખોટી નહી રેહેવું, અને આસપાસ મોહોડાં જોયા નહી કરવાં.

છરી કદી પણ મોહોડામાં લઇ જવી નહી. હમેશા કાંટા અને ચમચા વતી ખાવું અને છરી કાપવામાંજ કામમાં લગાડવી. પુડીંગ, ટારત ઇતીઆદી ચમચા વતી ખાવું. ખાતી વખતે કાઇ પણ જાતનો આવાજ કાહાડવો નહી. દાંત અથડાવીને કચર કચર ખાવું ગાંમડીયા જેવું લાગેછે. ચમચા વતી સુપ પીતાં પણ આવાજ કાહાડવો નહી. હમેશાં ચમચાની બાજુએથી પીવું કે સાધ નીકલે નહી.

જો સાસ લેવો હોયેતો મતન ઉપર નહી નાખવો, પણ રકાબીની બાજુએ રેડવો.

વાંની શુંછે તે જાણીયા વગર કદી પણ રકાબીમાં લેવી નહી. લેઇને પછી નહી પસંદ પડે તેથી રકાબીમાં રેહેવા દેવું ઘરસલુકાઇનું કામછે.

શુપ ઇયા પુડીંગ થંડો પડે તાંહાંસુધી કદી પણ મોહોમાં ઘાલવું નહી; જો સંભાલ નહી લીધીતો ગરમને ગરમ ગલી જવાની ફરજ પડે અને તેથી નુકસાંની થાયે; ઇયાતો રકાબીમો પાછું થુકી નાખવાની ગરજ પડે જે કદી પણ માફે નહી થઇ શકે.

જારે મોહોડામાં કાંઇ પણ ચીજ હોયે તે વખતે બોલવું કઢંગુ લાગેછે.

જમીન ઉપર થુકવું ઇયા હાડકાં ઇતીઆદી નાખવાં ગલીચી ભરેલુંછે.

પેહેલી રકાબી ખાઇ રહા પછી દારૂ લેવો જોઇયે. સલામતી ઇયા તનદરૂસતીમાં સઘલા જણે સામેલ થવું જોઇયે. હાલ જે રીતે આપણા લોકોમાં સલામતીઓ લેવાયેછે તે ઘણી ખાંમી ભરેલી અને વારેઘડીએ દીલ દુખવે એવી હોયેછે. વારેઘડીએ સલાંમતી એવા શખસની લેવામાં આવેછે કે જે સઘલા લોકો એકદીલથી લઇ શકતા નથી. માટે સલાંમતી ચાહાતી વખતે વીચાર કરવો કે તે સઘલાને પસંદ પડશે કે નહી. બેહેતર ચાલ એછે કે પેહેલાં એકમેકમાં સલાંમતીઓ લેવાવી જોઇયે; અને ખાણું ખાઇ રહા પછી ફલ મેવો ખાતી વખતે સાધારણ સલાંમતી સઘલાને પસંદ પડતી ચાહાવી.

ચાકર પાસે દારૂ ફેરવીયાના કરતા પોત પોતામાજ ફેરવેતો ઘણું સારૂ લાગેછે.

જો સાંમણેનો ઘણી તનદરૂસતી ચાહીને દારૂ લેવાની અરજ કરેતો તેને ના પાડવું ઘણુંજ ઘરસલુકાઇનું કાંમછે. જો તમો તદનજ દારૂ પીતા નહી હોવો તોજ સમજાવીને ના પાડજો. જારે સલાંમતી કબુલ કરો તારે ગલાસમાં જરા દારૂ નાખીને સાંમણા ઘણી તરફ જોઇને જરા સર નમાવવું અને જરા દારૂ પીવો. એ વખતે સઘલું ગલાસ ખાલી કરવું ઘેરસલુકાઇ ભરેલુંછે

જે શખસ દારૂ પીવાને નાખુશ હોયે તેને કદી પણ જોર કરવો નહી. આપણા લોકોમાં જોરથી દારૂ પાવાની તેવ ઘણીછે અને એટલા માટેજ ઘણા શખસો આગલથી દારૂથી ગલાસ ભરી રાખેછે કે પછી કોઇ કંટાલો આપે નહી.

જારે સાધારણ સલામતી લેવાયે તારે ખુશી પરમાંણેનો દારૂ લેવો અને સઘલું ગલાસ ખાલી કરવું એમાં કાંઇ પણ ઘેરસલુકાઇ નથી. એ સલામતી લેતી વખતે સઘલા જણે "હીપ, હીપ, હુરેહ" નાં ખુશ આવાજ કાહાડવામાં સામેલ થવું જોઇયે. પણ સંભાલ રાખવી કે રકાબી, ગલાસ ભાગી નહી જાયે અને બીજી ચીજો ઉથી નહી વલે અને બીજા શખસના કપડાં ખરાબ નહી થાયે. એવી ચાલ ખરેખર ઘેરસલુકાઇ ભરેલીછે

ખાંણું ખાઇ રહા પછી રકાબી ઉચકી લેવી જોઇયે અને બીજી સોજી રકાબીઓ ફરૂટને માટે મુકવી, અને દાબી બાજુ ઉપર ફીનગર ગલાસ (હાથ ઇઆ આંગલાં ધોવાને માટે ગલાસ) માં સેહેજ ગરમ પાંણી ભરીને મુકવું. બીજો સોજો ચમચો, છરી, કાંટો મુકવો. પછી ફરૂટ મુકી જવી

ફરૂટ કાપતાં જેમ બને તેમ છરી કાંટાથી કામ કરવું. હાથ લગાડવો નહી. ફરૂટનાં ઠડીઆ કદી પણ મોહોડા માંહેથી રકાબીમાં થુકયા નહી. ચમચામાં થુકીને પછી રકાબીમા નાંખવા. જમીન ઉપર ગલીચી કરવીજ નહી. ફીનગર ગલાસનાં પાંણીથી હાથ સાફ કરવા

ફરૂટ આવીયાને પા કલાક થાયે એટલામાં કાફીની તઇયારી કરવી. ફરૂટની રકાબી ઉચકી નાખીને કાફી કપસાસરમાં પરીસવી. કાફીને થંડી પડવા દેવી અને કપ માહેથીજ પીવી.

આપણા લોકો જેમ હાથ ધુવેછે તેમ છરી, કાંટા ચમચા વાપડીયાથી ધોવા પડતા નથી. આપણા લોકો ટેબલ ઉપરજ મોહોડાનાં કોગલા કરેછે અને દાંત માહેથી સાકા ખેંચી કાહાડેછે તે રસમ નીકલી જવી જોઇયે.

ટેબલ ઉપર છાકટા થઈને મસતી તોફાન કરવું એ ઘરહસથને જેબ આપતું નથી.

આ ઉપર જણાવેલા ખાણાને લગતા કાયેદાઓ પરમાં ણે દોસતદારોની મીજલસમાં ચાલવું એટલું બસ નથી પ ણ એ કાયદા દરએક માણસે પોતાનાં ઘરમાં દાખલ કરવા ની ઘણી અગતછે.

મશકેરી અને તેનાં કડવાં ફ્લ.

એક હોટલમાં પાંચ સાત જુવાંનીઆઓ રાતને સમયે ખાંણું ખાતા હતા. દારૂ ઘણો ફરમાસુ ન હોવા થી એક જુવાને એવી ખાએશ બતાવી કે માહારૂં ઘ ર નજદીક છે તેથી હું થોડાવારમાં દારૂની બે અચછી બાટલીઓ લઈ આવુંછું આવા ઈરાદાથી તે ગયો, પણ તેના ગયા બાદ એક છોકરાએ એવું કહ્યું કે રા તનો વખતછે તેથી જેવો આપણો દોસત રસતામાં આ વે તેવો એને કાંઈક રીતે બીહીવાડવો. સઘળાઓએ આ દરખાસત બાહાલ રાખી, અને પેંલો છોકરો એક બલદ નું સીંગડાં સાથનું ચામડું ઓઢવી હોટલથી થોડે ક દુર એક ઝાડીમાં ભરાઈ ઊભો રહ્યો. સઘળાઓ આ રમત જોવા આશા બધ ઊભા, પણ થોડાવારમાં તેઓનો દોસતનો દોડનો દોડનો દારૂની બાટલી લઈ હો ટલમાં દાખલ થયો. સઘળાઓ અચરત પાંમેઆ અ ને તેને પુછીયું કે તહમુને રસતામાં કાંઈ અડચણ ન ડી ? પેલા જુવાને કહ્યું કે હા, વાટમાં માહારી ઊપર એક લુચરાએ બલદનું વેશધારણ કરી ગલઓ કીધો પ ણ મેં તેહને અચછો સવાદ દેખાડીયો. મેં મા હારી તરવાર તેના બદનમાં એવીતો રીતે ચલાવી કે તે 'અઃ કે ઊં' કરેઆ વગર માહારા પગ આગળ લાસ થઈ પડેઓ. સઘળાઓ આંગલાં કરડતા બાહેર દો ડીયા, જાંહાં તેઓનો દોસત લોહી લુહલાન થઇને પડે લો હતો. 'હસીયાનું ખસીયું' એ કેહવત આપણામાં મોતેબરછે. જેઓ બેવકુફ હોયછે તેઓજ આવી મશ કરી કરેછે; ખુશ મશકરી અને આ ઊપર કહે લી મશકરીમાં આસમાન જમીનનો ફરકછે. એવી મશકરી કરનાર સામાં માણસનો ઈયા પોતાનો જાન જોખમમાં નાખેછે. એવી મસકરી નીરદય આદમી ઓનેજ છાજેછે. ઊપલા દાખલાથી સરવેએ એક ધડો લેવો જોઈએછે.

લાવેટર અને તેની બાયડી.

મોહડું જોઈને માણસના મનની ખાસીઅત પો છાંનનાર નામીચો લાવેટર જોકે દીલે માયાલુ હતો તો બી તે સવભાવે આકલો અને ઝનુની હતો; અને તેની બાયડી એક ખરીજ ભલી સ્રી હતી.

એક દીવસે બપોરનું ખાંનું ખાઈ રહેઆબાદ ઘરની ચાકરડીએ લાવેટરને પુછીઉં કે "સાહેબ ત મારો ઊપરનો ઓરડો ઝાહડું !" એ વખતે તેનો મીજાજ ગયલો હતો તેથી તોરમાંજ હા કહી અને બો લીઓ કે "સંભાલજે મારાં કાગજ અને ચોપડીઓ ને હાથ લગાડતીના."

થોડેકવારે તેણે પોતાની બાયડીને કહેઉં કે મ ને ધાસતી લાગેછ કે ઊપર પેલી કાંઈ ઓરનું ઓર કરી આવશે આ ભલી સ્રી એટલું સાંભલી મનમાં સમ જી કે પોતાનો ધણી એકતો આકલો થયલોછે અને વ ળી એવામાં ચાકરડીને હાથે કાંઈબી બનસેતો તે બાંહાં ને વધારે આકલો થઈ ગેસસામાં આવી જસે, તેથી તે તરત હલુસેથી ઊપર ગઈ અને ચાકરડીને ખબર દાર કીધી કે શેઠ ગોસસેછે તેથી સંભાલી કાંમ કરજે અ ને સરવે ચીજ બરાબર ગોઠવજે. આટલું કહી તે દાદર ઊપરથી નીચે ઊતરેછ એટલામાં છેલી પગથી એ લાવેટર સાંબો મળીઓ અને ચીરડાઈને બોલીઓ કે શું મારો ઓરડો હજુર સાફ નથી થઈ રહેઓ ? અને ધસીઓ ઊપર ચહડી ગયો. જેવો તે અંદર પે ઠો તેવોજ ચાકરડીને હાથે સાહીનો ખરીઓ ઊંધો વ ળીઓ અને તે બીચારી થરથર કાંપવા લાગી. લા વેટર બુમ પાડી બોલીઓ કે ઓ જંગલી ઘોર, મેં તુને કહેઉં નહી હતું કે મારાં કાગળીઆં ચોકસ સં ભાલજે ?

આ પછે શું બનીઉં તે હમો લાવેટરના બોલ માંજ ટાંકીએ છીએ.

"આ બનાવ સાંભલતાંજ મારો બાયડી બીહની બીહની તરત ઊપર ચહડી આવી અને હું સરમાઈ જ વાને બદલે ઊલટો ગુસસામાં ચહડીઓ. મેં તેની કાં ઈજ દરકાર નહી કીધી અને જોકે શીહાઈતો માતર એક કોરાં કાગજ ઊપર પડી હતી તોબી જાંણે મારાં બધાં લખેલાં કાગળીઆં ખરાબ થઓં હાએ એવું દે લ ઘાલી હું પોકાર અને ગોહર કરતો ટેબલ આગલ ગ યો. પેલી ચાકરડી બાહેર નીકલી જવાની તક જો

ચા લાગતી હતી. મારી બાયડી ધીમે પગલે પણ નર
માસથી આગલ આવી, અને "મારા પીઆરા ભરથાર"
કરી બોલી, એટલામાં મેં તેની ઊપર દોલા કકરાવી
આ; તે મહને વલગી પડી અને હુ જોસ કરી તેની
ગોદમાંથી નીકલી જવા માંગતો હતો તેવામાં તેણીના
જીતી લેનારાં નેણે મારી ઊપર ગસ્સો કીધો અને
છેલે નરમાસથી તે બોલી, "મારા વાહલા તમો તમારી
તંનદરોસતીને નુકસાંન કરશો."

એટલું સાંભલી હું પરેમાન થયો અને મારી આં
ખમાં આંસુ લાવી નીસાસ મુકી બોલીઓ કે "હું મા
રા કશોડ ગુસસાનો કેવો ગોલાંમ થઈ જાઊછુ!" મા
રી બાયડીએ મને નરમ પાડવા દીલાસો આપીઓ
અને તે બોલી કે "વાહાલા-કેટલા દાહાડા બલકે અઠવા
ડીઆં તમો ગોસસામાં આવીઆ વગર પસાર થાયછે,
તેથી કોઈવાર એવું બની જાએ તેને માટે એટલા પરે
માન ના થાવો." હું તરત તેની બાજુએ ગુડણ મંડી
એ બેઠો અને આવી દીલદાર અને ભલી બાયડીએ
હું આ વખતે ખરો પરેમાન થએઓ માટે ઈસવ
રનો ભારે ઊપકાર માંનીઓ.

વાંચનારી કેટલી પીરોજબાઈ, બચુબાઈ, આ
વાંબાઈ તથા બીજી સરવે બાઈઓ. પોતાના ધણીનો
મીજાજ લાવેટરની ભલી બાયડીની માફક તપાસેછે
અને તેને જીતી લીએછે? જો તમારાંમાં આ ગુણ હશે
તો ખચીત ઈઆદ રાખજો કે તમો જાલમમાં જાલમ
વરને **હાથમાં** લેઈ શકશો.

પરચુટણ.

નાહેક ફુસીયો—ફરાંસનો પાદશાહ અગીઆરમો લુ
ઈસ જાહરે નાહનો હતો તાહરે વારેઘડીએ એક ખેડુતના
બાગમાં જતો હતો જાંહાં શુંદર ફલ ફલાલી થતી હતી. જા
હરે તે તખતે આવેઓ તાહરે પેલો ખેડુત પાદશાહ આગ
લ પોતાના બાગમાના એક ઘણાજ મોટા અને તારીફ લા
એક સલગમનું નજરાતું લઈ ઉભો. પાદશાહે હશીને પેલા
ખેડુતની ભેટ લીધી અને તેને ૧૦૦૦ કરાઉન ઈયાને ૨૫૦૦
રૂપીયા આપવાનો હોકમ કીધો. પેલા ખેડુતના ગામના
"પટેલે" વીચાર કીધો કે ખેડુતને એક સલગમના પાદશા
હે ૧૦૦૦ કરાઉન આપીયા તો હું પાદશાહને એક સરસ
ઘોડો ભેટ કરતો માહરી દલદરી ટલી જાય. એવા વીચા
રથી તે પાદશાહ આગલ ઘોડો લઈને ઉભો. પાદશાહે તે
ઘોડો ઘણાજ હેશાનથી કબુલ કીધો અને પરધાનને હો
કમ કીધો કે માહરો ૧૦૦૦ કરાઉનનો સલગમ આ સેઠને
આપે. સેઠ ઘોડાના બદલામાં સલગમ લઈ પાદશાહને ગા
લ દેતા ઠેકાણે આવેઓ.

લુચા વીદીઆરથીઓ અને એક ગધેડો—ઓકસ
ફરડની મોટી પાઠશાળાના ૪ વીદીઆરથીઓ એક દીને ફ
રતા હતા તેવામાં તેઓની નજરે એક કુંભાર પડેઓ જે
પોતાના હાથમાંજ ગધેડાની લગામ લઈ રસતાપર પડી ઉંઘ
ખેંચતો હતો. એક જણ બોલીઓ કે "ભાઈઓ આપણુ
ને ફુલુસના સાંસાછે વાસતે જો જરાક સેવકને મદદ કરો
તો હમણા બધાનાં ગજવાં તાજાં થાય." બધાઓએ હા ક
હી, તેથી પેલાએ કહયું કે તહમો આ ગધેડો કાલે જાતરા
છે તાંહાં વેચી નાખજો અને આ ગધેડાની ખોગીર તથા
તેની લગામ સઉ માહારા બદનપર નાખો અને પછી હું
છઉં અને કુંભારછે. ગધેડાંને લઈ તરણ જણા ચાલતા
થયા અને પેલો લટપટ વીદીઆરથી ગધેડાંનો અસબાબ
ઓલવી કુંભારની આગલ પડી રહયો. પેલો કુંભાર સજા
ગર થયો એટલે પેલો વીદીઆરથી બોલીઓ કે "ખોદાને
ખાતર માહારા મોહોમાથી લગામ કાહાડો અને મહને
છુટો મેલો" પેલો કુંભાર ગબરાઈને બોલીઓ કે "કેમરે
તું કોણછે?" પેલો ચપરખંધો છોકરો બોલીઓ કે "મા
હારો બાપ જે એક જાદુગરછે તેની સામે મારીથી બોલાઈ
ગયું તેથી તેણે મહને ગધેડો બનાવી નાખેઓ હતો, પણ
હમણાં તેને દયા આવેઆથી મહને પાછો માહારો અવ
તાર આપેઓછે માટે તહમારો હું મોટો ઉપકારી થઈશ
જો મહને માહારે ઘર જવા દેઓ" પેલો ભોલો કુંભાર બો
લીઓ કે "જા બા જા, તું તાહારે મારગે જા જાદુની સા
મે આપણાથી કાંઈ થઈ શકે નહી." જેવો આ સેતાની
અતી છોકરો છુટો તેવો પોતાના દોસતો આગલ મોહો મ
લકાવતો ગયો, જેઓ ગધેડાને વેચી તેના પઈસાથી હરામ
મોજ કરતા હતા. પેલો કુંભાર એક બીજું ગધેડું લેવા
જાતરામાં ગયો અને તાંહાં તેણે પોતાનુજ ગધેડું જોયું કુ
ભાર બોલીઓ કે "કેમ એ મુરખ તાહારી ચાલ સીધી ન
થી? વલી કાં પાછો તાહારા જાદુગર બાપ સાથે લડયો? હ
વે હું તહને કોઈ પણ દામે લઉં નહી."

એક મુરખ—એક ફાટા મીજાજનો શખ્સ એક પો
તાના કાહેલી દોસતની ભેરે ગયો. આ બીચારો દોસત
પોતાના દુખમા એટલોતો ગીરફતાર થયલો કે તેનીથી બર
બર જવાબ અપાઈ શકાયો નહી. એ ઉપરથી પેલો ફાટા
મીજાજનો શખ્સ બોલીઓ કે "હું બીતો ખરો કે હમા
ણા ઘર જાઈને કાહેલી પડું અને પછી તું માહારી ખબર
પુછે કે મુંગો મંતર થઈ જાઉં."

કંજુસની કાહાંણી—એક કંજુસના ગજવામાંથી
એક કોઠલી જેમાં ૧૦૦ પાંઉડ ઈયાને હજાર રૂપીયાની નો
ટ હતી તે પડી ગઈ, તેથી તેણે જે કોઈ તેની કોઠલી લાવી
આપે તેને ૧૦ પાંઉડ ઈયાને ૧૦૦ રૂપીયા આપવાનું ઈના
મ જાહેર કીધું. એક ઘરડા માણસને આ સુમની કોઠલી
નોટ સુધાં મલી તેથી ઈનામની લાલચે તેને સપુરદ કરવા ગ
યો. પણ પેલા કંજુસે વાંધો લીધો કે તુને ઈનામ ઘટે નહી,

કારણ કે માહરી કોહલીમાં ૧૧૦ પાંઉડ હતા તેને બદલે સો છે. પેલા ઘરડા માણસે ઈનાંમના ૧૦ પાંઉડની કંજુસપર અદાલતમાં ફરીઆદી માંડી. ન્યાધીસે કંજુસને પુછીયું કે "તહમારી કોહલીનું સીલ સઉ બરાબર હતું?" કંજુસે જવાબ દીધો કે "હા મેહેરબાન કોહલીને કાંઇ અલવલ હતી નહી અને જેવી હાલતમાં મેં ખોઈ હતી તેવીજ હાલતમાં મહને મલી, પણ અંદરના કોણ જાણે કેઈ રીતે ૧૦ પાંઉંડ ઉચાપત થયા." ન્યાધીસે કહયું કે "તાહારે આ કોહલી તહમારી નહી કારણ કે એમાં માતર ૧૦૦ પાંઉડજછે તેથી હું હોકમ કરૂંછું કે આ કોહલી આ ઘરડા આદમીએ જાંહાંસુધી કોઈ ખરો માલેક મલે તાંહાંસુધી પોતાના અસતકમાં રાખવી." કંજુસ કપાલ કુટી બાહાર પહેઓ.

જે તાહારી બડાઈ કરે તેથી દુર રેહેજે કારણકે તે હસતે મોહોડેનો સરપછે.

મનભાવતાં ફુલોની લપટનાં સોખી હોવોતો બાગબાનનુ કાંમ કરવામાં હલકાઈ ગણતાંના.

કુતરાંનો શોખ—એક સીં પાસે કુતરો હતો જેણે એક શખ્સનો પગ કરડી ખાધો. જાહરે તે બીચારો દુખથી બરાડા મારતો હતો તાહારે પેલી સેઠાણી કુતરાંને પસવારીને કેવા લાગી કે "ઠીક ઠીક રખે તાહારા દાંતને નુકસાન થયું હોય!"

એક કંજુસનું કારણ—એક કોઈ મોટો કંજુસ હતો તે એક દીને દેવલમા ભકતી સારૂં ગયો જાંહાં તેણે સખાવત કરવા વીશે પાદરીને મોહોડેથી એક અસરકારક વાએજી સાંભલી, તે બાહાર આવીને કેહેવા લાગો કે ખચીત પાદરીજીએતો આજે સીખજ કીધું કે લોકોએ ગરીબોને ખેરાત આપવી જોઈએ લોકો જો આ બોધ પાલેતો માહારો પણ વીચારછે કે કાલથી ભીક્ષા માંગવાનું શીરૂ કરવું

જેનાથી મોડાંમાથી દુરગંદ સબરો નીકલતા સાંભલો તેને હલકો ગણજો બદ સખુનો તે ગોએઆ આજારી મનમાંથી નીકલતી બદબોછે—તેવી બદબોથી સદા વેગળાં રેહેજો, નહીનર તમો પણ આંદગી ભોગવશો.

જેવુંથી તમારૂ મન કોઈની ખોડ ખાંપણ અથવા ખાંમી કાહાડવા પછવાડે લલચાએ તેવોજ તમે દીલ સાથે વીચાર કરજો કે જેટલી બારીકીથી તમો પોતાને ઓલખો છો તેટલાં કોઈબી બીજાને ઓલખતાં નથી; માટે બીજાની ખાંમી કાહાડીઆના કરતાં અગર પોતાની કાહાડવા બેસશોતો એટલીતો નીકલશે કે પછે બીજાની કાહાડવાની તમને મુદલ ફુરસદબી નહી રેહેશે.

મનની આંખો તથા તનની આંખો વચે એટલો ફેર છે કે જેવારે ઉંઘમાં તનની આંખો મીચાએલી હોએછે તેવા રેખી મનની આંખો પોતાનુ કાંમ ચલાવેછે; બીજુ એકે મનની આંખોથી આંધલાઓબી જોઈ સકેછે.

ઈનસાન બીજાનું તો ભલું કરવું રેહેઉ, પણ જો તે પોતે પોતાનેજ બરોબર ચાહાતું હતેતો આ દુનીઆમાં જેટલી બદી જોવામાં આવેછે તેટલી દીસતે નહી—જેમકે દાખલો—જો તે પોતાનું રૂડું ઈછતુંજ હતેતો તે છાકટ અથવા લંપટ બનતે નહી; અને આએ વાતથી અણજાંનું કોણછે કે અતરેની બદીનો મોટો ભાગ છાકટપણાના, લંપટાઈ, અને બીજાં બુરાં વીઅસનોના ફલોછે.

નખોદનું નગારૂં—બ૦—કેમ બેટા કેમછે; કાંહાંથી આવેઓ? બેસતો ખરો ને કાંઈ માહરે ઘેરનીતો ખબર કેહે. આપણે પરદેશમાં તે શું ખબર મલે?

સ૦—શું ખબર કેહું? તહમારી બીચારી મેણાતો મરી ગઈ.

બ૦—અરર તોબા; બીચારી સાથી મરી ગઈ.

સ૦—સાહેબ મેણાએ પુશકળ ખાધું અને તેની કોઈએ તકેદારી કીધી નહીં.

બ૦—એટલું બધું તે શું ખાધું?

સ૦—સાહેબ તેના ખાધામાં ઘોડાનું માસ આવેઉં.

બ૦—ઘોડાનું માસ કાંહાંથી?

સ૦—સાહેબ તહમારા બાવાના ઘોડા.

બ૦—તે શું એકાદ મરી ગયો કે?

સ૦—હારે સાહેબ; ગયાં અઠવાડીયાંમાં પાંચ ઘોડા ઘણીંજ રખડ પડી તેથી મરી ગયા.

બ૦—સાંની રખડ?

સ૦—સાહેબ આગ લાગીતી તે બુજાવવા બીચારાઓનો પાણી લાવતાં જાંન ગયો.

બ૦—આગ! આગ શાની?

સ૦—સાહેબના ઘેરમાં જે ઘોડા દાહાડાપર આગ લાગી હતી અને જેથી તહમારૂં ઘર શઘલું ભશમ થઈ ગયું.

બ૦—ઓ ઇશવર! માહારાં ઘેરમાં આગ લાગી અને મહને ખબરબી નહી! બોલ બેટા આગ કેમ લાગી?

સ૦—એવું બધાં કેહેચ કે બલતી મસાલોથી લાગી.

બ૦—મસાલ! મસાલ શાની?

સ૦—તહમારી માએની પાએદશને સારૂં જે મસાલ સલગાવી હતી તે સાહેબ.

બ૦—શું! માહારાં માં ગુજરી ગયાં!

સ૦—હાજી, તહમારાં માં ગુજરી ગયાં.

બ૦—માહારા બાપનુ કાગલ તહમે કાંઈ લાવેઆમ!

સ૦—શું સાહેબ વાત કહું.

પેલી ખરાબ ખબર સાંભલેઆ પછી બે કલાકે તહમારા બાવા ગુજરી ગયા.

બ૦—ઓ બાવા માહારા! બોલ ભાઈ કેઈ ખરાબ ખબર?

સ૦—તહમારા બાવાની બેંક ભાગી તે; તહમારાં નાણાંની એક અરધીબી પાછી ફરે તેવું દીસતું નથી અને આ શઘલા માઠા સમાચાર તહમુને જણાવવા કાજ હુંઈ યાં જલદી દોડી આવેઓછું.

રમુજે ફુરસત.

લુ'—નારી રૂપ સુંદર, ત્રણ અક્ષરનું નામ;
થાક નિવારણ કાજ, બેસે સૌ મુજ ઠાંમ.
ખડી રહું પાયે ચાર, નવ થાકું હું તોય;
પ્રોણાસાર મુજ વાળીને, માન હુંથીજ હોય.
હાથ સુધાં કોઈવાર, કોઈવાર રહું ઠુંઠી;
ભટ કહે સત માનજો, નજરે મેં દીઠી.

જું—જન્મ પામી ચીન ભણી, બેહોલ બહુ આકાર;
તોય પ્રખ્યાત એક ટોલાએ, આપ્યો મુજને ઠાર.
ચાંચ, પણ ખાઉં નહી, નીર હું નવ જોઉં,
કમઈ વના ખોખું થઈ, ધણી માંથે પડી રહું.
વળી ઠાડું, નહી માથું, પણ માન તણું તાજછે;
ભટનું આ કારનું, સૌ સ્ત્રિ પુરૂષ કાજછે.

જું—ઘર મધે આવેલો **પશાણો** બજાર મધેથી આવેલી
માછલી જેવો કેમ ગણાયછે વારૂં ?

થું—"અસતરી" (સ્ત્રી) અને "અસતરો" એ બને
એકસરખાં કેમ ગણાયછે ?

ગઈ વખતનો ખોલાસો.

૧ લું—સીપ.
૨ જું—ખારક.
૩ જું—મોહોત અથવા જમ.

ફુરસતે મનોરંનજન.

આવતી વખતનાં "સ્ત્રી બોધ" ને માટે જે કોઇબી સ્રી ગાંમઠી સ્ત્રીઓનાં વેહેમ, તેનું પેદા થવું તથા લોકો ઉપ ર તેથી થતી અસર, અને તેને નાબુદ કરવાનાં ઉપાય ઉપર એક ટુક પણ સરવેથી સરસ રેસાલો અથવા વીષય લખશે તેને એક ઘણુંજ નાદર ઈનાંમ આપીઆમાં આવશે.

જો હમારી માંગણી મુજબ નંહી બની શકેતો ફકત વેહમો અને તેઓને લગતી કથા લખી મોકલશેતો તે થોડે દરજ્જે મનપતીજ થશે અને તેને પણ લાયક ઈનામ આપીઆમાં આવશે.

ગુજરાતી હીંદુ સ્ત્રીઓને આ બાબદમા ભાગ લેતા જોવાને હમો ઇછીએ છઈએ.

અધીપતીની ખાતરીને માટે દરએક લખનારે એક જુદાં કાગજ ઉપર પોતાનું તથા બાપનું નાંમ, ઓલખ તથા રેહઠાંન લખી મોકલવું, નહીતર તેઓનું લખાંણુ સરસ હોવા છતાં પડત મુકવામાં આવશે.

લખનારની મરજી વગર તેનું નામ જાહેરમાં મુકવામાં નહી આવશે તે વીશે બેફીકર રેહવું.

બાઈ સુનાબાઈ તે નામદાર શેઠ રૂસતમજી જમશેદજી જીજીભાઈના ધણીઆંણીનું મરતીઊક.

પાપી જમડા રૂઠયો તુંબી કેમ, ગંજબ કેવો કીધોરે !
જગ જુઠી ત્રુઠી તુંબી કેમ, દગો કેવો દીધોરે !
પ્રાઠાં રૂપે પેઠો પાપી જમ, આવી પીડમાં રહિપો;
દીન દશની ભરતી માહે, લેઈ પ્રાણ ચાલિયો.
સન એક આઠ ને સડસઠ, જુલાઈનો દિ આઠમો;
મધ્યાન ઉપર ઘડી તરણ, વખત અતિ કારમો;
સુના સરખી સુનાબાઈ નાર, સુતી સેલ[૧] ઉપર:
જોતાં સેલ પડે જોનાર, તણી છાતી ઉપર.
વર્ષ ચાલીશ ઉપર એક, વખત ના કહેવાપરે;
સમે આવે વળી તેની સાથ, ખરે ન સહેવાપરે.
રૂવે હાતમ દીલનો નેક, ધણી પડી એકલો;
ઝુરે ભવનો સાથી થયો જોઈ, હમેશનો વેગલો.[૨]
રૂવે બેટીઓ બેસી ત્રણ, આંસુ નવધારરે,
ગઈ કંચન[૩] તોલની માએ, કરે તે પોકારરે.
રૂવે વળગી ગળે એકમેક, સરવ નાહના દોહીતરાં,[૪]
કેવું જોતાં જીગર જળી જાય ! નિરદોષી તે બાપરાં.
રૂવે પૃથ્વિપતણ[૫] સમાન, સાસુ કરે જારીરે:
રૂવે વૃદ્ધાવસ્થાની[૬] માત, ખરે ઘાવ કારીરે.
રૂવે સરવ સગાંને સ્નેહિ, દીશે આંખ લાલરે:
રૂવે સેવક સરવે સાથ, ધીમી સહુની ચાલરે.
વળી શોક કરે ગામ લોક, દિલગીર બહુ થાયરે;
થાય પેહડીને પાટીઆં[૭] બંધ, હરતાલ[૮] પડાયરે.
બાઈ સદગુણ તારા સાર, ખુલ્લા આમાં દેખીપે,
બાઈ એના કરી મોટા જોખ, કીર્તિ તારી જોખીપે.
હતી ધણીઆંણી સાચી તું નેક, વાહલી ધણી તારાની;
દુખ સુખમાં સરખી એક, સ્નેહી દૈવ[૯] ચારાની.
અતિ ડાહી, હેતાળ તું માત, છોરૂ[૧૦] મોટાં નાનાંની;
રૂડી સુબુદ્ધિવાળી[૧૧] સાર, સાથી સદા સ્પાંનાંની.
ભળી, માયાળુ ચેડાણી બહુજ, સેવક તારા સરવની,
દીન,[૧૨] દોલતવંતસે એક, સદા શત્રુ[૧૩] ગરવની.[૧૪]

૧, પથરની લાદી. ૨, દુર ૩, સુનુ ૪, છોકરીનાં છોકરાં. ૫, પુરૂથવીની માલેક સરખી ૬, બુજોરગ અવસથાની. ૭, દુકાનોના પાટીઆં. ૮, એ બાઇના મરણના શોકમા તારીખ ૯ મીને દીને પારસીઓએ પોતાની દુકાનો વગેરે બંધ રાખી હતી. ૯, નસીબ ૧૦, છોકરા. ૧૧, સારી બુધીવાળી ૧૨, ગરીબ. ૧૩, દુશમન. ૧૪, ગમરૂબી

એવી સકળ[15] સુગુણવાળી[16] નાર, સુનાબાઈ ગઈ ચાલી,
ખરે ખોટ એતો ન પુરાય, જગા તારી રહી ખાલી.
અરે દુખ ઉપર એતો ડાહામ, ઝઝેલાછે મોટારે;
લયે એથી શિખામણ સાર, વચન જગના ખોટારે.
નથી જોતી ખરે તે ધાર, ભલું કે ભુંડું કોઈ;
નથી જોતી સખી કે બખીલ, સરવને સંગ લેઈ;
નથી જોતી તે સાચ કે જુઠ, અધર્મી સુધર્મીને;
ફેંકી નીચે સુકર્મીને પેહેલ, ઉપરથી અકર્મીને.
એવો નીમ[17] છે જગનો ભાઈ, સાવધ રહી ચાલવું;
પણ નેકીને છોડવી નહી, તે પર તન ગાળવું.
આ દુખી દુનીયાંમાં દુખ સદાનું, તેપર નવ ભુલવું;
પણ સુખ ભરયુંછ ત્યાંઃ[18] અખંડ, તેપર નીત ફુલવું.
થશે આખર સઘળો તોલ, તેની[19] સનમુખરે;
નવ રહેશે, આનો સહુ ધાર, તીઆં કોઈની રૂખરે.
એવો શોક અને સંતોષ મેળી સજ્જન આગળે,
નાનાભાઈ ધરી વીવેક, કહે બનવું[20] ના ટળે.

પોંહોંચ.

ઈંગલંડમાં પ્રવાસ--મી॰ કરસનદાસ મુળજીના "ઈંગલંડમાં પ્રવાસ" ની બીજી આવરતી જે હમણાંજ દફતર આશકારા છાપાખાનામાં છપાઈ બાહેર પડીછે તેની એક નકલ હમોને મલીછ તે મોટાં માંન સાથે કબુલ રાખીછે

એ ચોપડીની વીસતારીને તપાસ લેવાને આ નાહાના ચોપાનીઆમાં હમારેથી બનતુ નથી, તોએ હમારા વાચનારાને આ ચોપડી વીશે કાઈક વીચાર આપવાને માટે તેની ઉપલક તપાસ લેઈએછ.

આ ચોપડી "ફુલ સીઝ" ની સારી છપાઈ તથા બાધણીની છે અને તે ૪૨૪ સફાનીછે તેમા પલેટ તથા લીથોગરાફ તથા બીજી જાતનાં મળી ૧૩૧ શકર અને સોભીતા ચીતરછે પેહલી આવરતી કરતા આ ચોપડીમા કેટલાક નવા ચીતર અને ખોલાશો આપેલોછે એની ઇબારત સરવે કોઇને સમજ પડે એવી છે અને એ પુસતક મુંબઇના માજી ગવરનર સર બારટલ ફરીઅરને અરપણ કીધુછે.

આ પુસતકના બનાવનારે બીજા લોકની મુસાફરીની ચોપડીઓમાંથી કાંઇબી ઉતારો કીધો નથી પણ પોતે જે કાંઇ નજરે દીઠુ અને તે ઉપરથી જે જે વીચારો તેને આવીઆ તે લખીઆછે એથી વીલાયતની દરએક જગા, તાંહાંના લોકોની રીતભાત તથા વીવેક, તાંહાંના પ્રખીઆત કારખાના, લોકોની સંસાર સબીની ઇતીઆદીનો આ લખનારે એવીતો સરસ રીતે ચીતાર આપીઓછે કે જેથી વાંચનાર ગોઆ પોતે કેટલીકવાર ઇંગલંડમાં બેસી સરવે જોતો હોય એવુ લાગેછે. વળી આ પુસતક વાંચવાથી વીલાયતનાં લોકની રીતભાત તથા વીવેક, વીદીઆ તથા હુનર, કળાકઉશલ, વેપાર, કેળવણી, તથા રાજઅધીકાર, તથા અમન સાથે, આપણા દેશની રીતીઓ સરખાવાને બની આવેછે અને તે ઉપરથી આપણને પણીએક ખોલાશો તથા તેમાની ઉતમ રીતો ઉચકી લેઇને પણ દેશને સુધારવાને બની આવેછે ઇંગરેજો રાજ અધીકાર મ ચલાવેછે અને આજે એઓનુ રાજબલ કીઆં કીઆં સાંપડેલુ માલુમ કેડવાએછે અને તાંહાના લોકો જેઓ દોલત, વીદીઆ હુનર તથા બીજી પણીએક બાબદમાં આજે આગેવાની ધરાવેછે કયા ઉતમ ગુણોને લીધેછે તે સરવે આ પુસતક વાચવાથી થોડામાં સમજ પડેછે.

મુખીઅ કરી આ પુસતક બનાવનાર વીલાયત અને બીજા ધરેલાં મુલકો તરફ મુસાફરી કરવાને જે કોઇને બની આવે તેને તેમ કરવાને માટે ઉતટ આપેછે, અને જેઓ લાંબી મુસાફરી કરવી ધરમથી ઉલટું સમજેછે તેઓના મનનો ભેદ એક ઉમદા મીસાલથી તોડેછે તે મીસાલ, હમો નીચે ઉતારીએ છઇએ અને હમારા સરવે શકતીવાળાં વાચનારને આ શકર પુસતક પોતાનાં પુસતકખાંનાને શોભા આપવાને ભલામણ કરીએ છઇએ

"સબ ભુમ ગોપાલકી, વામે' અટક કહા,
જાકે મનમેં' અટક રહી સોહી અટક રહા."

મી॰ કરસનદાસે પોતાની મુસાફરીથી આપણા દેશને બેશક ફાયદો કીધોછે એકતો ગુજરાતી ભાષામા સારા અને વાચવા લાયક પુસતકોની જરૂરી જુટછે તે આ પુસતકથી કેટલેક દરજે પુરીછે અને બીજુંનો ઇંગલંડ સરખા માહુબલ અને વીદીઆવાન મુલકનો કેટલોક આબેહુબ જે ચીતાર આપીઓછે તેનાં પગલાં પર ચાલી આપણા દેશને આબાદ કરવાનો આપણને સમજ મળેછે

"સ્ત્રી મીત્ર"—આ ચોપડીની એક નકલ તેને છપાવી રજુ કરનાર તરફથી મળીછે તે માંન સાથે કબુલ રાખીછે

આ પુસતક કાહડવાની પેહલી મરેહ નજર બાહેર પાડી હતી તે પરમાણે કોઇ લખનાર નહી મળી આવીઆથી આગલાં "સ્ત્રી બોધ" "ગ્નાન પ્રસારક" તથા બીજાં ચોપાનીઆમા મી॰ નારનદાસ રૂપતમજી રાણીનાએ જે જે બાબદો લખી હતી તેમાંથી ચુંટી કાહાડી આ પુસતક એવન પાશે રચાવીઓછે એવુ તેનાં દીબાચા ઉપરથી માલુમ પડેછે.

ગુજરાતી લખાંણનો આ રીતે સંગરહ થએલો જોઇ હમે ખુશી છઇએ અને સ્ત્રીઓને પોતાની ફુરસતના વખતુમાં એવી ચોપડીઓ વાંચવાને ઉપઓગી થઇ પડશે એવી આશા રાખીએ છઇએ.

"ચાવડા ચરીત્ર" આ પુસતકની એક નકલ તેના બનાવનાર અમદાવાદના કવી હરજીવન કુબેરજીની તરફથી હમોને મળીછે તેની પોહોંચ માંન સાથે જાહેર કરીએ છઇએ

અસલ ગુજરાતમાં ચાવડા વંસના રાજાઓ થઇ ગયા તેઓએ પોતાના વખતમા રાજ કેવી રીતે ચલાવીઉં અને તેઓનાં વખતમા શું શું મોટા બનાવો બનીઆ તથા તેઓનાં વંસનો લોપ કેમ થયો અને કેવી હાલતમાછે તેઓની તવારીખ કવીતા રૂપી આકારમાં આ પુસતકના લખનારે ગુથાવીછે

"સારી ખાયડી" એ ઉરદ માંગેલી મીસાલો કેટલીક નકલો આની તરફથી મળીછે."

"રાસત ગફુની," "એક પાક," "ગીરીના" તથા "નતાઇ" નાં પતરો પુગાછે. "દાસ" તમારી કવીતા પોહોંચીછે, આવતાંમાં તેની જગા કરીશું.

૧૫, સઘળા. ૧૬, સારા ગુણવાળી ૧૭, ધારો. ૧૮, તે દુનીઆંમાં. ૧૯, પોતાની. ૨૦, જે બનવાનુ હોય તે.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૧૧ મું. | જુલાઈ ૧૮૯૭ | આંક ૭ મો.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો.

ભાગ ૫ મો.

જેવો મીનોચેહેર દરવાજામાં દાખલ થયો તેવાંજ પેલી લટાઈની તોપીના પીછાં ખુબ જોરથી હીચકા ખાવા લાગાં. જેવી આ લટાઈની તોપી ગંજાવર હતી તેનેજ મલતી એક ગંજાવર તરવાર મીનોચેહેરના અસબાબમાં જોયાથી જુવાકના દીલમાં ધુજરી છુટવા લાગી. પણ રખેને તેના ઠઠા થાય તેની દેહેસતથી તે બાહારથી હીમત ધરી બોલીઓ કે "હે સરદાર બાહાદુર ગમે તે તાહારી તાખમ હોય પણ હું તુંહને મુબારકબાદી આપુંછું. જો તું ખરોજ લટવઈઓ હોયતો માહારી સાથે હાથ મસલજે. પણ હું તુંને સપત આપુંછું કે જાદુઈ કોતલ કરી તું માહારી ઉપર ફાવતો ના, કારણ,કે ખરો સીપાઈ મરદ તે કે જે પોતાની બાજુપર ઓસતવાર રેહે અને દેવ દેવીઓની મદદ તરફ કરે. કાલે આપણે, રણમાં આપણી સમશેહેર પેંચશું પણ આજતો આ મેહેલમાં તું સુખે આરામ કર અને માહારો પાદશાહી કોલ હું તુંહને આપુંછું કે હીયાં કોઈ તાહારી સામે દગો ખેલનાર નથી."

મીનોચેહેરે મુતલગ જવાબ આપીયો નહી. પણ તે પોતાના રખશપરથી ઉતરીને જુવાક સાથે ચાલતો થયો. મીનોચેહેર પેલી લટાઈની તોપી આગલ ઘુંટણ મંડીએ પડીયો અને આંખો વીચી એબાદતમાં મશગુલ રહયો. બંદગીમાંથી ફારેગ થયા બાદ મીનોચેહેર પાછો જુવાક સાથે મેહેલના દીવાનખાનામાં આવી પોંહોંચેઓ. જુવાકે મીનોચેહેરને પોતાના હથીયાર છોડવાની દરખાસત કીધો પણ તે તેણે ઈસારતથી કબુલ રાખી નહી. જુવાકે કહયું કે "સરદાર, બાહાદુર માહારી માગણી નામનજુર રાખવી તુંને છાજે નહી, પણ જા તાહારૂં સુઝ્યું કર. સેનાહચેહેરના સેનશાહનો કોલ એકવાર આપેલો પાછો ફરતો નથી. હું તાહારી સાથે દગો રમનાર નથી તેથી તું તાહારાં હથીયાર છોડે કે નહી તેની મહને જુજ દરકાર છે. લે આ માહારી વીટી (મીનોચેહેરને પેહેરાવેછે) અને આ મેહેલમાં બીન દેહેશતે ફર. તાહારાં માણસો માટે બંદોબસ્ત કરવા હું જાઉં છું અને થોડા વારમાં હું પાછો તુંહને બેટીશ." એમ કહી મીનોચેહેરના રસાલા સમેત જુવાક બાહાર નીકલીયો. પણ પેલી લઢાઇની તોપી આગલ જાહરે શઘલા આવી લાગા તાહરે પેલી ગંજાવર તરવાર મીનોચેહેરના આદમીઓના હાથમાંથી છટકી ગઈ અને જમીનપર એવી રીતે પડી કે ફરીથી કોઇ પણ તેહેને ઉડાવી શકીઆ નહી જુવાકના હાડકાં પાછાં કડકડ થવા લાગાં. તેણે મીનોચેહેરના રસાલાને પાસેની એક ધરમશાલામાં ઉતારો આપેઓ અને પાછો પોતે મીનોચેહેરે આગલ આવીને ઉભો આ વખતે મીનોચેહેર તથા તેહેના ખાશ બે સરદારો મેજપર બેસી નેઆમત કરતા હતા. પણ એક સરવેથી અજાએબ વાત એ હતી કે જાહારથી આ સરદારો આવેઆ હતા તાહારથી તેઓએ પોતાના મોહપરનો બુરખો ઉંચકેઓ ન હતો અને તેથી જુવાક તેઓના ચેહેરા જોઈ શકેઓ ન હતો. એટલુંજ નહી પણ આ સરદારોએ મેહેલમાં પગ મુકેઆ પછી મોહોમાથી એક હરફ પણ ઓચરેઓ ન હતો. જુવાક જોકે પેલી તરવારના તલેસમથી હેબતે અરધો મશી રહયો હતો તોયપણ આ સરદારોને કોઈ પણ રીત બોલાવવાને ખંતી હતો. તે ઢોંગ રમુજ કરતો પણ પેલા સરદારો મુગા મંતર હતા. દરેક બુક ખાતી વખતે તેઓ પોતાનો બુરખો મોહો આગલથી ઉચો કરતા પણ તેથી તેઓની શુરત કાંઈ જુવાકની નજરે પડતી નહી. અંતે લાઈલાજ થઇને જુવાક બોલીઓ કે "સરદારો આજ લગી આ મેહેલમાં મેં કોઈ શાનશાહને ઉતારો આપેઓ નથી જે મજ સાથે ગોફતેગો કરવાને લજવાય, અને તહમારી આટલી જીંદગીમાં તહમારા પણ શાંભલેઆમાં આવેલું ન હોશે કે કોઈ પણ પાદશાહ મુગા મંતર સરદારો સાથે સુફરાપર બીરાજીયોછે." મીનોચેહેરે એક હાક મારી અને તે ઉઠીયો. જુવાક પણ ઉઠીયો અને તે ઈશારત કરી તરણે સરદારોને પોતાના ઓરડામાં લઈ ગયો, જાંહ નીરાંતે તેણે મીનોચેહેરને કહયું કે "સરદાર બાહાદુર તહમે હીયાં તહમારા મુરબી જાંહગીરશાહની બેટી પરીચેહેરને માહારા તાબામાંથી છોડવવા આવેઆછો એવું મેં જાંણીયુંછે. વલી તહમે મહને એવું ફરમાવોછો કે એનાબીથી આ ગાદી તહમુને સપુરદ કરવી કારણકે એ ઉપર માહારો મુતલગ દાવો નથી. હવે એ સરદાર માહરે તહમુને બે બોલ કેહેવા છે તે ધીરજ અને સબુરીથી શાંભલો. તહમારે જાણવું જોઇએ કે આ ગાદી મહને માહારા બાપ ગોહેરીઆરથી મલી

છે. મરનાર પાદશાહ કેકાઉશને પેટે ફરજંદની મુતલગ વ
રખી હતી નહીં તેથી તે નામવર સેનશાહે સેનાહ શેહેરના
રાજની લગામ માહારા મરનાર બાપ શેહેરીયારને બખશી
હતી. પણ જાહરે નામવર જાંહાંગીરશાહ તરફથી તહમે
એવું ગુમાન ધરાવોછો કે એ ગાદી તહમારા મુરબીને ઘટે
છે તો પછી લડાઈના દરમેઆનમાં ઉતરી માહારો હક સા
બેત કરવાની માહારી ફરજછે. ખરાંતું કદી પણ ખોટું
થનાર નથી. સાચાને હંમેશ ઇશવર સાહેછે. હવે પરી
ચેહેરને માટે માહારે થોડું બોલવુંછે. જાણ એ સરદાર
કે સુખ પાછલ દુખ હંમેશ લાગેલુંછે. દુખ,-સુખનો દું
બાલો કદી પણ છોડતું નથી. પાદશાહોના મેહેલમાં ઇયા
ફકીરની જુહુપડીમાં દુખના નગારાં હંમેશ શાંભલેઆમાં
આવશે. આ મેહેલમાં ગઈ પરમ દીને ભારી ધુમ હતી.
નોબતના સુંદર શરોદ કાણે પડતા હતા. હવામા સેનાહ
શેહેરની ધજા ખુબ ધમધમાકથી તરફડતી હતી. આખાં
શેહેરમાં રલીઆંમણા દેખાવો નજરે પડતા હતા અને એ
ક નાકેથી તે બીજે નાકે વેર સુખ અને હરખ શીવાય બી
જું કશું દીઠામાં આવતું ન હતું. તે દીને માહારા એક
પુરા બેટા બેહેરામના પરીચેહેર સાથે વીવાહ હતા. પણ
સાકરના સીરામાં સેહેતાને લીમનો ભેલ કીધો. શુખને બ
દલે દુખ, હરખને બદલે શોક, અને ઓચ્છવને બદલે શ
ઘસે ગમગીની ફેલાઈ ગઈ. જે રાજકુંવર ગઈ પરમ દીને
કુંવારાનું વરત મેલનાર હતો તેજ દીને બેજાન થઈ જમી
નમાં ભુંમીદા થયોછે. માહારા ઘડપણની બાજુ, માહારા
ભીતરનો ચરાગ ગુમ થઈ ગયોછે. (રડેછે.) પણ આદમનું
વમાસવું ને પરમેશવરનું કરવુંછે. જે પરાલબધમાં હોય
તે જાય નહીં. લલાટમાં લખેલું કોઈ દીને ભુસરાય નહીં.
પરીચેહેર હવે એખલી પડીછે." મીનોચેહેર પોતાની ચુપ
કીદી છોડી બોલી ઉઠીયો કે "તાહારે હવે પરીચેહેરને હમુ
ને સપુરદ કરવાને તહમુને હરકત શાની ?" જુવાક બોલી
ઓ કે "સેક જરા ધીરજ ધરો. હું ઘણો ખુશીછું કે હવે ત
હમારી જીભ છુટી થઈછે. હે સરદાર તહમો માહારા હાલ
પર નેથાહ પોંચાડો. દુનીઆથી હું હવે એકદમ નીરાશી
થઈ હાપ ધોઈ બેઠોછું. માહારા એકપુરા બેટાના મરણ
થી હું દેવાનો બની ગયોછું. આ પાહાદશાહત હવે મ
હને અકારત થઈ પડીછે. માહારા બાપનું તાજ માહારો
બેટો ઓલવે એવી માહારા દીલની ખાએશ હતી પણ હ
વે તે ભરશટ થઈછે. માહારી જીંદગીની મહને એટલીતો
થોડી દરકારછે કે કાલે હું તહમારે હાથે મારીઓ જાંઉં
તો ભલ અને જીતુંતો ભલ. ઈશવરની મરજી હયે તે થ
શે. પણ એ સરદાર માહારી બીજી વાતથી હું ધારૂંછ ત
હમે વાકેફ હોશો." શઘલાઓએ ડોકાં હીલવીયાં કે ન
હી. જુવાક બોલીઓ કે "શું તહમે સાહેબોએ માહરે
અને માહારી રાણી માહાબાનું વીશે મુતલગ શાંભલીયું
નથી ?"

શઘલાઓએ પાછાં 'નના' ના ડોકાં હીલવીયાં. જુવા
કે પાછું લંબાવીયું. "તાહારેતો સાહેબો હું તહમુને વાસત
વીક બેયાન કહું. જાહારથી હું માહાબાનું સાથે પરણેઓ
તાહારથી માહારા મનમાં એક ખતરો હતો. માહાબાનું
સાથે માહારી એવી સગાઈછે કે ધરમના કાંનુંન પરમાણે તે
ણીની સાથે માહારા નેકા થઈ શકાય નહી. મેં આ વા
ત માહારા દસતુરોના કાણપર નાખીછે અને મહને દર પ
લે ધાસતીછે કે તેઓ માહારા માહાબાનું સાથે છુટા છેડા
કરશે. હે ઘરસયો માહાબાનું મહને એટલીતો વાહાલીછે,
એટલીતો તેને માહારા દીલોજાનથી હું ચાહુંછું કે જાહારે મહને
તેણીને માટે ખેઆલ આવેછે તાહારે હું ફોકેફોક રડુંછું (ર
ડેછે.) મહને એવું થાએછે કે માહારૂં તાજ ધુલમાં ફેંકી દ
ઈ જંગલમાં જઈ સાધુને તકીએ બેસું. પણ પછી માહા
રી ગરીબ રઈએતપર નેથાહ કોણ રાખે ! માહારાં તાબેદાર
લોકોના હાલ શું થાય ! ગમે એવી માહારીપર વીપતી પડે
પણ માહારી રઈએતને રાજી રાખવા હું માહારો જાન આ
પવા તઈઆરછું. માહારી રઈએતની એવી મરજીછે કે
માહારાજ લોહીનું ફરજંદ માહારી પછી ગાદીએ આવે. પ
ણ માહારા કુંવરનો જાણ ફના થઈ ગયોછે અને દુનીયાંમાં
હું દોલતો રહી ગયલોછું. માહાબાનું પણ ધરમને માન
આપી માહારી બાંહેધરી છોડશે તાહારે હવે માહારે કરવું
કેમ ! જો એકબારગી જાંહાંગીરશાહ જીવતો હોય અને સે
નાહ શેહેરનું તાજ હું તેહેને બખશું તોયપણ તહમે શું
ધારોછો કે જરનદાબ શેહેરની રચના મેલી તે સેનાહ શેહેર
માં પગલું મેલે ! તાહારે હવે માહારી રઈએતને રાજી રા
ખવાનો બીજો કાંઈબી ઉપાય નહી પણ એજકે માહારે ફ
રીથી નેકા કરવા; અને માહારો અને જાંહાંગીરશાહનો વાં
ધો પતાવવો હોયનો સરવેથી ડાહાપણ ભરેલો રસતો એકે
પરીચેહેર માહારી રાણી થાય."

પેલા સરદારો આ બોલો શાંભલી બહુ એચંબો પાંમેઆ.
એટલાવારમાં એક ખીદમતગારે એવું આવી કહયું કે દસ
તુર ગુસતાસપ અને બીજા દાવરો પાહાદશાહનો તરત મે
લાપ કરવાની ખાહેશથી બાહાર ઉભીછે. જુવાક આ કવા
બમા હાડકું જોઈને ઘણોજ ચીરડાઈ ગયો. તેણે જોયું કે જો
ગુસતાસપ અંદર આવીને બધાંના દેખતાં પરીચેહેરના ના
હાશવાનો પાતલો ફોડેતો સઘળો ગાહાન બગડી જાય, પણ
બીજે દફે તેહેને એવો ખેઆલ દોડીયો કે ગુસતાસપ શાહા
જાદી પરીચેહેરને તેહેના હોકમ મુજબ મેહેલમા જરૂર લાવે
ઓ હોશે તેથી તે પેલા સરદારો પાસે એક ઘોડાવારની રજા
લઈ બાહાર આવવા માટે બેઠકપરથી ઉઠીયો, પણ તે બાહા
ર નહી પડે એટલામાં વગર કેહેવે અને પુછવે ગુસતાસપ
અંદર જોરથી દાખલ થયો અને મોટે અવાજે પોકારવા લા
ગો કે "પાહાદશાહ સલાંમત, હેબતનીમારી શાહજાદી પરી
ચેહેર મંદીરમાંથી કોણ જાણે કયે ખંટોલે જઈ ભરાઈછે અ
ને હું સપત લઈને કહુંછું કે એમાં માહારી મુતલગ સામે
લગીરી નથી." જુવાકે જોયું કે સતીયાનાશ વલાયું. તે ફા
ટું ફાટું બોલવા લાગો અને ગુસતાસપ ઉપર ભુખેઆ વાઘ
ની માફક ઘુરવા લાગો. મીનોચેહેર જોરથી ખરો થઈને
બોલીઓ કે "બોલ એ જુવાક પરીચેહેરને આ મેહેલમાંથી
પેહેલાં મંદીરે નાહારાવાનું કારણ શું અને આ બુજરગ જે
ખબર કેહેછે તેહેનો હમને તરત ખુલાશો કર !" જુવાકે ગુ
સતાસપને ચુપ રેહેવાની ઈશારત કરી મીનોચેહેરને ધંડા
જીજાનથી કહયું કે "એ સરદાર બેહેરામના મરણ પછી
મેં પરીચેહેરને મંદીરે એવા મકસદથી મોકલી કે તે પાક જ
રથોશ્તીઓએ તે પોતાનો ઉડાવ થાય તાંહાંસુધી પોતાનો વખત

છે. તાંહાં વલી લે આસરો હોય પાપી, હોય ગુનેહગાર;-પ
ણ અસફંદીઆર ગુનેહગાર નથી. અસફંદીઆરનું હઇ
યું સાફછે. આપ બાનું મહને એક સમશેહેર અને પછી
હું દેખાડું જુવાકને કે હું હીનપસતી ભરેલી રીતે માહા
રા બંદીખાનામાથી નાહો નથી." મેહેરબાનું બોલી કે "હે
હુલડ છોકરા; માથામાં એટલો પવન રાખ નહી. શું તા
હારી તાકાદછે કે માહારા બાપનીજ સાંમે માહારીજ આપે
લી સમશેહેર તું ખેંચે ?" અસફંદીઆર બોલીઓ કે "મા
ફ કર ઓ શાહજાદી હું ભુલી ગયો કે જુવાક તાહારો
પીતાછે——પણ તાહારા રૂપાલા અને નીરદોશ ચેહેરાપ
રથી હું કદી પણ વીચારી શકું કે તું જાલમ જુવાકની પુ
તરી છે ! —પણ ગમે તે હોય; જુવાક તાહારો બાપછે
અને તેથીજ ઓ સુંદર નાજનીન માહારો કરોધ હું દબા
વુંછું." આ વેલાએ ઉપરથી કોઇ હાય મારતું હોય એવા
શબદો બેહુ જણાએ શાંભલેઆ. મેહેરબાનું બોલી કે "ઈ
શવર ! કોઈએ આપણુને દીઠાં." પણ પાછું શઘલું ચુ
પાચુપ થઇ ગયું તેથી તેઓએ એવું ધારીયું કે એ પવન
હશે. મેહેરબાનું અસફંદીઆરને પોતાના બાપના શીલે
ખાનામાં લઈ ગઈ જાંહાં અસફંદીઆરે એક બખતર પેહે
રીયું. મેહેરબાનુંએ કહયું કે "હે જુવાન હવે તું આ
પુરવ તરફના દરવાજાએ છટકી જા; અને આ પાછલનું
જંગલ મુકી જો તું પુરવે જશેતો તાહારી નજરે પાહાડના
ઘણાએક ગોફાઓ પડશે, જેમાં જો તું સંતાઈ રહયો તો
બચેઓ એમ જાણજે. સામેજ દરીઆકીનારો લાગેલોછે
તાંથી જો કોઇ બીજે બંદરે જતાં વાંહાણને તું ઇશારત ક
રશે તો તુંહને કોઇ પણ ઉપાડી લેશે. જા, અશફંદીઆર
જા, ઈશવર તાહારો રખેવાલ હોજો. કોઇ કોઈ દાહાડે તા
હારી ગરીબ શાહજાદી મેહેરબાનુને ઇયાદ કરતો રેહેજે."
અસફંદીઆર મેહેરબાનુંને પગે પડયો અને ખુબ આના
કાનીથી તેણીએ અસફંદીઆરને પોતાના હાથોપર બોસા
ઓ લેવા દીધા. એવામાં ભાજવીજ સાથે તોફાન થઈ
આવેયું તેથી મેહેરબાનું અસફંદીઆરને સેતાબીથી જવા
નો હોકમ કરી દોડતી મેહેલમાં આવી

અસફંદીઆર પોતાના બાપના મકાન તરફ ચાલેઓ;
પણ તાંહાં તેહેને માલમ પડીયું કે ગુસતાસપ બાવા પાદશા
હ જુવાક સાથે પરીચેહેરની શોધે ગયા હતા. પરીચેહેરની શ
ઘલી હકીકતથી અસફંદીઆર વાકેફ થયો અને તેથી આ કં
ગાલ શાહાજાદીને તેણીના પડતા સખતમાં પોતાની બનતી મદ
દ આપવાને તેના દીલમાં જુસસો ઉભરાયો, પણ પરીચેહેરનું કે
કાંણું અસફંદીઆરને ખબર ન હતું. અસફંદીઆર અં
તે મેહેરબાનુંના કહયા મુજબ પેલા ગોફાઓમાં ગયો. એ
ગોફાઓ વીશે એવી કાંહાંણીઓ હતી કે એ દેવોનું તથા ભુ
તોનું સથલછે તેથી એ વાત નકી કરવા અસફંદીઆર એ
ક ઘણાજ બેહામના ગોફામાં દાખલ થયો. જેવો તે અંદર
દાખેલ થયો તેવું તેને માલમ પડીયું કે કોઇ તેની આગલ
નાહાસી ગયું. અસફંદીઆરે પોતાની સમશેહેર ખેંચી અ
ને મજબુત પગલાં ધરતો આ શુરો પેહેલવાન અંદર વગર
દેહેસતે ચાલીયો. જેમ જેમ તે આગલ વધીયો તેમ તેમ
કોઈ તેની આગલ જલદી નાહાસતું હોય એમ અશફંદી
આરને લાગું. અસફંદીઆરે દોડવા માંડીયું અને એક
થોડા પલકારામાં તેહેના પગ આગલ એક ખુબસુરત ઓરત
ધાસતીથી આરથી બેશુધ થઇને પડી ગઈ. અસફંદીઆરે
જોયું કે તે હમણા બેશુધ થઇ જશે તેથી તેણીને ઉંચકી પોતા
ના ખોલામાં મેલી અને તેને ધીરજથી ઘણાજ મીઠા અને
નરમાસ ભરેલા બોલોથી કહી સંભલાવીયું કે "હે બાનું તું
મુતલગ ફીકર કરતી માં. માહારો જાન જાશે તાંહાંશુધી હું
તારો બચાવ કરીશ. હું તારો દોસતછું." પેલી બાઈએ ડો
લા ઉપાડીયા અને ધ્રુજતા અવાજે કહયું કે "ઓ ઇશવર !
આ મીઠો અવાજ મેં આગલ શાંભલેઓછે." અસફંદીઆ
રે કહયું કે "હે નેક બાનું મહને ખબર નથી પણ જો તું
શાહાજાદી પરીચેહેર હોય તોજ તુંએ માહારો અવાજ શાંભલે
ઓ હોશે." પેલી ઓરત બોલી કે "હા ઓ નેક મરદ; માહારૂં
નામ શાહજાદી પરીચેહેરછે. હું વાઘાની મારેલી હીયાં આવી
છું. પણ ખોદા ખાતર માહારો હીયાં જાન કબજ કરજે
પણ જુવાકના હાથમાં મહને આપતોના." એટલાં બોલો
બોલી શાહજાદી પરીચેહેર અતીઅંત રૂદન કરતી ધ્રુજતે
દીલે અસફંદીઆરને પાયે લાગી. અસફંદીઆર બોલી
ઓ કે "હે શાહજાદી શું હું હેવો કરૂરછું કે તુંને જુવાક
ની જાલમાં મેલું ? તુંહને ઇયાદ નથી કે મેંજ તુંને ખુપું
ફાલકું શોધી આપીયું ?" પરીચેહેર બોલી કે "હે, અદલ ફે
રેસતા; પાછો માહારી બાજુએ જોઇ મહને પુશકલ હરખ
પેદા થયોછે. કાં નહીં હું નાનપણમાં મરણ પામી કે આ
વા દુખના સાગરમાં પડી અકુલાઈ મરૂંછું ! એક શાહજા
દાની છોકરી, મંદીરે મંદીર મધરાતે એખલી ભટકે અને
પોતાનો જાન પટકવા વાઘ અને વરૂના ગુફામાં આવી પ
ડે ! ઓ ઇશવર માહારા હાલપર દયા કર ! અને આજ જ
ગાએ માહારૂં મોહોતનું બીછાણું પાથર." અશફંદીઆર
બોલીઓ કે "હે શાહજાદી અમસથકો શોક કર નહીં. ઇશ
વરની પનાહથી જાંહાંશુધી હું જીવતોછું તાંહાંશુધી તું જુવા
કના હાથમાં પડવાની ધાસતી રાખતીના. પણ શાહજાદી
આપણા ગોફાની મોહોડાંની છેક નજદીક છઈયે. માહારી
એવી ખાએશછે કે આપણ ગુફાને છેક નાકે ભરાઈ બેસી
એ; અને જાંહાંશુધી હું તુંહને તે જગામાં જોઇશ નહીં તાં
હાંશુધી મહને કલ પડનાર નથી." શાહજાદી બોલી કે "હે
નેક જુવાન તાહારાં પરમાણીકપણાપર અને એકીનદારીપ
ર મહને પુર એતેકાદછે, પણ આવી એકાંત જગામાં આપ
ણ એકલાં રહીયે એ શું વાજબીછે ? જો માંડાં ભાએગે કોઈ
ની નજર આપણીપર પડીતો પછી દુનીઆંની ગીબતને પો
તાની જીભલી ફફરાવતાં વારછે ?" અસફંદીઆર બોલીઓ
કે "હે નેકજાદ બાનું તું કેહેછે તે બરહકછે. આ ગુફાને
છેક પેલે નાકે તુંહને લઈ જવાની માહારી મકસદ એટલી
જ કે તાંહાં છેક અંદર આવવાને કોઇ પણ તાકાદ ચલાવે
નહીં. અને એ રૂપાલી શાહાજાદી જાણ કે માહારો તમા
મ પેયાર એક નેક પરીજાદી સાથે લાગેલોછે તેથી તું વગર
ફીકરે માહારીપર શઘલો આધાર રાખ." આ વેલાએ "પ
રીચેહેર પરીચેહેર, ઓ પરીચેહેર રે" એવા મોટા અવાજો
બેહુ જણાને કાને પરગરા પડયા. શાનશાહજાદી પરીચેહેર
પાછી દેહેશતથી બેશુધ થવા લાગી. અસફંદીઆરે માહ મુખ
ફેલીથી તેણીને ગુફાને છેક અંદરને નાકે મેલી અને પોતે
ખોલવી તરવારે બાહાર નીકલીયો.

ઓરતોની મીજલસ.

ભાશાણ ૨૧ મું.

બચાંને ગાડીમાં ફેરવવા વીશે.

ગયા ભાશાણમાં બચાંને બેસારતી અથવા ચલાવતી વખતે શી માવજત અને સંભાલ લેવી તે વીશે કહી સંભલાવીયું હતું.

૧. માએ બચાંને ખોલી હવામાં પોતે ચાલીને અથવા ગાડીમાં બેસીને અથવા બચાંને નાહાની ગાડીમાં બેસાડીને ફેરવવું.

જારે પોતે ગાડીમાં બેસીને ફેરવે, તારે ગાડીમાં ઘણા આંચકા નહી આવે તેની સંભાલ રાખવી.

૨. નાહાનાં બચાંને હાથમાં લેઈને ફેરવીયાનાં કરતાં નાહાની ગાડીમાં બેસારીને અથવા સુવારીને ફેરવવું જોઈયે.

ગાડી એવી બનાવવી કે તે ઉંધી વલી નહી જાયે; તેટલા માટે પઈડાં નીચાં અને જલદીથી બરાબર ફરી જાયે એવાં જોઈયે. ગાડીની ધરી પોહાલી જોઈયે કે જેથી ગાડી મોટા પાયા ઉપર રેહે. ગાડીનું બોખું બચું લાબું સુઈ શકે એટલું લાંબું જોઈયે. તે ઉંડું જોઈયે, કે બચાને બાહેર પડી જવાની કાંઈ પણ ધાસતી નહી રેહે તેની ઉંચાઈ એટલી રાખવી કે જેથી સુરજનાં તડકાંથી બંચાવ થાયે કમાન નીચી અને મજબુત જોઈયે.

ગાડીને બરાબર એકસરખી હલવેથી ખેંચવી જોઈયે. તેને આંચકો નહી લાગવો જોઈયે, અથવા દોડાવવી પણ નહી જોઈયે. તેને સાફ રસ્તા ઉપરજ ફેરવવી. બચાને એવી રીત બેસાડવું અથવા સુવાડવું, કે તે ઘણી સેહેલથી રહી શકે.

જે બચાં બેસી નહી શકે તેને સુવાડવું જોઈયે. તેનું માથું જરા ઉંચું રાખવું, તેને એક ગોદરી ઉપર સુવાડવું અને આસપાસ તકીયા મુકવા કે તે ગગરી નહી જાયે.

જારે બચું એખલું બેસી શકે, તારે તેને એવી રીત બેસારવું, કે જારે ગાડી ચાલે તારે તેનું બદન ઘણું હીલે નહી.

જારે બચું એખલું ચાલી શકેછે તારે તેને ગાડીમાં આંચકા નહી આવે એવી ગોઠવણ કરવાની જરૂર નથી. બચું પોતાની મેળેજ પોતાનું બદન જાલવવાની કોશેશ કરશે.

ગરમ સુરજનાં તડકામાં ઘણોવાર લગી ગાડીને ઉભી રાખવી નહી. તેને છતરી નાખીને ચલાવીયા કરવી.

જો થંડી હોયેતો બચાંને સારી રીતે ગરમ કપડાં પેહેરાવવાં, અને અરધો કલાકથી વધારે વાર બાહેર ફેરવવું નહી.

જો બચું ગાડીમાંજ સુઈ જાયેતો તરત કાહાડી લેવું. ખોલા પવનમાં બચાંને સુવું નહી જોઈયે, અને વલી બચાંને ગાડીમાંજ સુઈ જવાની ટેવ પડી જાયેછે.

૩. બચાંને કદી પણ ઘણા જોરથી ઉછાલવું નહી.

બચાંને હાથમાં લેઈને આસતેથી ઉપર નીચે કરવું. જલદીથી, જોરમાં અને ઘણોવાર સુધી કદી પણ કરવું નહી, તેથી બચું ચોંકેછે અને બીહીને રહેછે. આસતેથી હીલવીયાથી લોહીનું ફરવું બરાબર ચાલેછે, ખોરાક પચેછે અને બચું સુખેથી સુવેછે. બચાંને ખોરાક લીધા પછી કદી પણ હીલવવું અથવા ઉછાલવું નહી, પણ તેને સુવા દેવું.

બચાંને કદી પણ જોરથી ઉછાલવું નહી. બચાંને ઉછાલીયાથી કેટલી વખત તેને ખુશી ઉપજેછે તે ખરી વાત છે, પણ તે સાથે ઘણો ગેરફાયદોછે. બચાંને ઉછાલતાં કોઈ વખત હાથ માહેથી સરી પડેછે, અને તેથી નુકસાંન થાયેછે. કેટલાએક લોકો બચાંને ઘણું ઉંચે ઉછાલીને નીચેથી ઝીલેછે. ઉંચે ઉછાલતાં બચાંના મગજને ધોકો લાગેછે, ઉપલીયું થઈ આવેછે, અને કેટલી વખતે બચું બેસુધ થઈ જાયેછે. વલી બચાને ઉછાલતો વખતે મજબુતથી છાતીએથી પકડવું પડેછે, અને જો બચાંની છાતી નબલી હોયેછે તો તે બેદોલ થાયેછે.

બચાંને કદી પણ જોરથી ચકરી નહી ખવરાવવી અથવા લેઈને ઘણું દોડવું અથવા કુદવું નહી અથવા દાદર ઉપરથી જોરથી જલદીથી ઉતરવું નહી.

૪. બચાંને હમેશાં તેના બદન ઉપર હાથ ફેરવીયા કરવો.

તેથી લોહીનું ફરવું બરાબર ચાલશે અને માંસને કુવત મલશે.

આવતા ભાશાણમાં બચાંની ઉંઘ વીશે કહી સંભલાવીશ.

હીમત.

એક અસલી બરાંહમણે દીધેલી સીખામણ.

"આ દુનીયામાં દરેક માણસ પેદા થાયેછે, તેનાં નસીબમાં જોખમ, કમનસીબ, તંગી, દરદ અને નુકસાંની વધારે અથવા થોડી હોયેછે.

"તેટલા માટે તુંને લાયેકછે, અરે ગજબનાં બચાં! કે તારા મનને જલદીથી હીમત અને ધીરજથી મજબુત કરે, કે જેથી માણસનાં દુખનો જે તારે નસીબે ભાગ આવેલોછે, તેને તું દરસત દરાવેથી સહન કરે.

"જેમ ઊંટ રેતીનાં મેદાંનમાં મજુરી, ગરમી, ભુખ અને તરસ ખમેછે અને બેસુધ થતું નથી, તેમ માણસની હીમત તેને સઘલાં સંકટમાં ટકાવી શકેછે.

"એક નાદર જીવ નસીબનાં કીનાને ધીકારેછે, તેના જીવની મોટાઈ ઊદાસ થતી નથી.

"પોતાનું સુખ નસીબનાં પરસન ઊપરં આધાર રાખતો નથી, અને તેટલા માટે તેના ચીરડાવા ઊપર તે બીહી નથી જતો.

"દરીયે કીનારેનાં ખડકની મીસાલે તે મજબુત ઊભો રેહછે, અને મોજાઓનાં ધકારાથી તેને અલવલ થતી નથી.

"એક ટેકડી ઊપરનાં કીલાની મીસાલે તે પોતાનું માથું ઊંચું રાખેછે અને નસીબનાં તીર તેનાં પગ આગલ આવીને પડેછે.

"ધાસતીની વખતે તેનાં દીલની હીમત તેને ટેકાવી રાખેછે; અને તેના મનની સાંતીથી તે પસાર થઈ જાયેછે.

"એક માણસ લડાઈમાં જાયે તેમ તે પોતાની જીંદગીનાં દુખોને મલેછે અને હાથમાં ફતેહ મેલવીને પાછો ફરેછે.

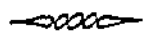
"કમનસીબનાં બોજા હેઠલ, તેની ધીરજ તેના વજનને હલકું કરેછે અને પોતાની સથીરતાથી તેઓની ઊપરવાલા થાયેછે.

"પણ એક હીચકારા માણસનો બીહીકનો જીવ તેને સરમમાં નાખેછે.

"ગરીબાઈની હેઠલ સંકોચાયાથી, તે નીચપણામાં ઊતરેછે; અને મુગો મુગો અપમાન ખમીયાથી તે નુકસાનીને તેડું કરેછે.

"જેમ એક નેતર પવનનાં ઝપાટાથી હીલેછે, તેમ દુખનો છાયો તેને ધ્રુજાવેછે.

"ધાસતીની વખતે તે ઘબરાયેછે અને ગુચવાયેછે; કમનસીબને દાહાડે તે નીચે પડેછે અને તેનાં જીવ ઊપર નાઊમેદી ગલબો કરેછે."

ઘરનું કામ તે બાયડીજ કરે.

(એક વાત.)

એક શખસને વાસતે એવું કેહેછે, કે તે એવો તો ચીરડાણ અને ખરાબ સવભાવનો હતો, કે બીચારી તેની બાયડી ઘરમાં જે કાંઈ કામ કરતી હતી, તે તેને મુદલ પસંદ પડતું હતુંજ નહી.

એક સાંજરે તે એવોતો ગેસાબર ઘરમાં આવીયો, કે આવતાંને વારજ ગાલબેલ દેવા લાગો.

તેવામાં તેની બીચારી બાયડી બોલી, "પેયારા ભરથાર, તમે એમ શું કરવા માટે કરોછો. ચાલો, આપણે કાલથી આપણી જગા અદલ બદલ કરીયે. હું બાહેર મેહેનત કરવા જવશ અને તમે ઘરનું કામ કરજો."

"હા તારે એમ કરીયે."

બીજી સહવારે પેલી બાહેર મેહેનત કરવા ગઈ અને મરદ ઘરમાં રહીને ઘરનું સઘલું કામ કરવા લાગો.

પેહેલાં તેણે માખન બનાવવાને માટે દુધને ઘોલવા માંડીયું; પણ તે દુધ ઘોલેછે તેવામાં તેને તરસ લાગી અને ભોંયરામાં બીર પીવાને માટે ગયો. જારે પીપ માહેથી બીર પડતો હતો, તેવામાં એક ડુકર બારણાની બાહેરથી માલા ઊપર ચહડી આવીયું અને તેનો ચાલવાનો આવાજ સંભલાયો. તે તરત ઊપર દોડી ગયો, કે રખેને ડુકર દુધનું વાસન ઊંધું વાલે; પણ જાયેછે તેવામાંતો સઘલું ઊંધું વલી ગયલું અને જમીન ઊપર રેલો ચાલેલો અને ડુકર મજાહથી ચાટતું હતું. તેને એટલો તો ગોસો આવીયો, કે બીરનાં પીપને તદન વીસરી ગયો અને સઘલા જોરથી ડુકરની પછવાડે દોડીયો. બારણા આગલ તે પકડાયું અને તેને એવીતો એક લાત મારી કે તરત મરી ગયું.

હવે, પેહેલ વેહેલાં પોતાનાં હાથમાં બીરનાં પીપની કુચી માલમ પડી તેથી પાછો ભોંયરામાં દોડીયો. જુવેછે તો પીપ ખાલી થઈ ગયલું અને બીર સઘલો જમીન ઊપર ઘોરાઈ ગયલો. એતો થયું તે થયું, પાછો ગાયને દોહીને બીજું દુધ લેઈ આવીયો અને ફરીથી તેને ઘોલવા માંડીયું. તે દુધ ઘોલેછે, એવામાં તેને યાદ આવીયું કે સારો દાહાડો ગાએને કાંઈ ઘાસ, પાંણી મેલીયું નથી. તેણે વીચારીયું કે મેદાનમાં તેને હવે લેઈ જવું ઘણું દુર પડશે અને ઘરનાં છાપડાં ઊપર ઘાસ પુશકલ ઊગેલુંછે તે ઊપર ગાએને ચહડાવી દેવાનો તેનાં મગજમાં ખેયાલ આવીયો. ઘર ટેકડીની બાજુએજ આવેલું હતું, તેથી એક પાટીયાંની મદદથી જલદીથી ઊપર જઈ શકશે. પણ દુધનું વાસન હવે પછવાડે રાખી જવાને ધાસતી લાગી કે રખેને વલી તેનું ડુકતું તેને ઊંધું વાલી નાખે; તેથી દુધનાં વાસનને પીઠ ઊપર બાંધીને એક વાસન લેઈ કુવા ઊપર પાંણી કાહાડવાને ગયો. કુવા માહેથી વાંકો વલીને પાંણી કાહાડેછે એવામાં સઘલું દુધ તેની ગરદન આગલથી પાણીમાં ઘોરાઈ ગયું.

હવે, બપોરનો વખત થવા આવીયો અને માખનતો તઈયાર થયું નહી; ચાવલ રાંધવા જોઈયે, તેટલા માટે એક વાસનમાં ચાવલ અને પાંણી મુકીને ચુલા ઊપર ઊકાલવા મુકીયું. એ કીધા પછી તેને વીચાર આવીયો, કે રખેને ગાએ છાપડાં ઊપરથી પડી જઈને ગરદન ભાંગે, તેટલા માટે તેને બાંધવાને માટે

ગયો. છાપડાં ઊપર ચહડીને તેને એક દોરડાંથી બાં ધી અને દોરડાંનો બીજો છેડો ચીમનીને વાટે ઘરમાં નાખીયો. ઘરમાં જઇને તે છેડો પોતાનાં પગ સાથે બાંધીયો અને ચાવલને હીલવવા લાગો. તે ચાવલ હી લવેછે, તેટલામાં શું થયું ! છાપડાં ઊપરથી ગાએ તુટી પડી અને પોતે ચીમની ઊપર ઊંચકાઈ ગયા; ચીમ ની અંદર પોતે ધસી બેઠા અને બીચારી ગાએ જમી ન અને આસમાનની વચે લટકતી રહી.

તેની બાયડીએ ઘણીવાર લગી તેની વાટ જો યા કીધી કે તેને ઘેર પ્રાણાને મારે બોલાવવાને આવે; પણ છેલે તે પોતેજ ઘર ગઇ. ઘર આગલ જઇને જુ વેછે તો ગાએ હવામાં લટકેલીછે. તરત તેનું દોરડું કાપીયું; તેવામાં ધણીજી ચીમની માહેથી ધુમ દઇને જમીન ઊપર પડીયા. જારે બાયડી ઘરમાં જઇને જુ વેછે તો ધણીજી ચાવલનાં તપીલામાં માથું નીચે અને પગ ઊપર કરીને પડેલાછે.

ઘરનું કામ તે બાયડીજ કરે.

(નારવેની વાતો ઉપરથી.

સુરજની સ્તુતી.

પવીતર રોશણીના રોશણ ગોલા ! ગરમીના મુલ ! તને હું દરરોજ જોઊંછું—જોઇને વખાંણુંછું—પણ તારી ઘણીએક ખુબીઓથી હજુર અણજાંણોછું. તું આવો નુરાંનીછે તો તારો પેદાનો કરનાર પોતે કે વોક હશે !

પણ હું ભુલ કરૂંછું. તારા પેદાના કરનાર સા હેબની મોટાઇ હઇઆંજ અટકતી નથી. સુરજ મં ડલમાં તું આવો બુલંદછે ખરો તોપણ આસમાંની આકા સમાં જે કરોડબંન કરોડ સેતારા ચંમકેછે તેઓ પોતે બી તારા જેવા એકએકા સુરજછે, કે જેઓ પોતાની આસપાસ આપણે વસીએછે તેના જેવી પુરૂથવી, ચંદર માહ, તથા ઘરેઓનો બોજો બરદાસ કરીને ઠેડવેલાં મંડલોમાં ફરેઆ જાએછે !

તુંથી ઓગનીસ કરોડ અને પચાસ લાખ માઈ લને તફાવતે ઊભેલો હું નાકસ માનવી તારાં કદની મો ટાઈનો કેઈ રીતે લાંઊં મનમાં ખીઆલ ? મારી નજ ર એટલીતો નાકુવતછે કે કોઈ મોટા પાહાડને જોએ આથી મને તંમર આવેછે; ધરથી માતાનો આખો વી સતાર એકજ વેલાએ તપાસવાનીતો મારામાં મુતલગ તાકાદ નથી; તેવું હું નાહાનું પરાંણી વીદવાંનોને મોડે થી સાંભલુંછું કે પુરૂથવી પોતેબી તારાં કદ આગલ કાંઈ બીસાદ ધરાવતી નથી તેવારે મનથીજ સમજી લેઊંછું કે તું કોણછે, તારો બનાવનાર પોતે કેવો હશે, અને તે ની આગલ હું કીસ ગીનતીમાંછું ?

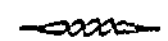
મોટાં તારાં કદની સાથે મોટીછે તારી જડપ—તે જડપની કરૂં સું હું અનરે વખાંણ—વીચાર કરતાંજ થાએછે આએ ધીઆંન બેગીઆંન. કાંઈક જમાંના થા એઆ તારી સુંદર રથસે જોડાએલા રખરોને નથી મલી આસાએસ કે નથી મલીઓ વીસાંમો. ધરથી, ચંદર માહ, તથા ઘરેઓની લગાંમ તારા હાથમાં આપેલીછે—ઈઆને તારી આકરશણ સકતીથી તેઓ તારી આસ પાસ પોતપોતાના ઠેડવેલા મારગોમાં ઠેડવેલી ગતી અ ને જડપ મુજબ મંજલ કાપીઆ ચાલીઆ જાએછે. જેમ તું તારા બનાવનારને તાએબેદારછે તેમ તારા સેવકો તને તાએબેદારી આપેછે; માતર ઈનસાનનીજ દાંમનને નાફરમાનીનો ડાઘ લાગેલોછે.

ગરમીનુંનો તું મધીએ બીંદુ તથા મુલછે. વળી જોવો તે સાહેબની કેવી ભલી ગોઠવણછે કે તે ગરમી જાંહાં જોઇએ તાંહાં અને જેટલી જરૂર હોએ તેટલી લાગુ પડેલીછે. અતરેની સઘલી તાજગી તાહરાં કી રણોનાં પરતાપથીછે. સમુદરને ગાલીને તેની તું વ રાલ બનાવેછે, તેજ વરાલનો વરસાદ વરસાવેછે, અ ને પછે જાંહાં પાંણી તાંહાં આબાદાંની. તાહરી ધક ધકતી ભઠી જે ઘડીથી સલગેલીછે તીઆરથી તે આજ સુધી ઈસવરી તાપથી તપેછે. કોણે રે તેને સલગા વી હશે ? કીઆ હાથે તેમાં જલણ સીચીઆં હશે ? કીઓ ફીરેસતો તેની જાલવણી કરતો હશે ?

ખોદાને ઘેરના ચેરાગ ! તાહરો ઝકઝકતો પર કાસ તે કીરનારના નુરનો ઓતમ નમુનોછે. તાહ રી જોત ઊપરથી બીજા સંધા દીવા સલગેલાછે. તાહ રી રોશણીથી ધરથી, ચંદરમાહ, તથા આખું ઘરે મં ડલ રોશણ થાઈ રએલુંછે. તેવા તું ચેરાગને સલગાવ નારા હાથ ઊપર હજારો હજાર દરૂદ હોજો. જંગલો અને ખેતરો, ટેકડા અને પરવતો, ખુસકી અને સાગ ર, હવા અને આસમાન એઓ સંધાં તાહરાં તેજી કીરણોનાં તેજાબથી ધોવાઈને સફાઈ તથા ચલકાટ પાં મેછે. બરી બાંમદાદનો તે કીરણોનો ખુશ નરમાસ—

ફજરની વખતનો લેહેજતદાર પરકાશ—ખરી બપોરનો તેજી દીવો—સાંજીઆઈનો સોવાંમનો ચેહેરો—એઓ સંધાછે તાહરી રોશનાં અજાએબ ખેલો.

તુંને ઊગતો વધાવવા સારૂ ધરથી માએ ખુશ રંગ રંગીન ચીર પેહેછે. તાહરાં દીદાર જોઇને ચોર અને ચાંચીઆ પોતાનાં કાલાં મોહોડાં લેઇને સીઆ અંધારાની સાથે નાહાસા નાહાશ કરેછે. તાહરાં દરસણ થાતાં વાર પાપી દીલોમાં દેહેશત પેદા થાએછે અને ધરમી મનમાં રૂડી બુધીનાં બીઆં વવાએછે. પરંદાંઓની નાજુક હલકોમાંથી ઈસવર સ્તુતીનાં ગાંનાં ગવાએછે—દુનીઆમાં એક આતમ મેલો બની રેહેછે. ઓ—હુંબી તાહરો—ઈઆને તું જેવા પરતાપી કે બુલાને બનાવનારની સેફતમાં મશગુલ થાશિં.

આશા.*

એક કવી કેહેછે કે જે ચીજ આ જીંદગીમાં આપણાથી વીચાર નહી થઈ શકે એટલી દુર હોય તેને માટે ખાલી આશા રાખવી નહી. આપણી જીંદગીનો મુતલગ ભરૂસો નથી તેથી એવી ઠાલી આશા બાંધવી એમાં મુરખાઈછે. જે ચીજ પર આપણે તરાપ મારવા જાઈએછે તે ચીજ અને આપણી વચે બેમાલમ રીતે જમ ઊભો રેહેછે. એક માણસ જો દઈવજોગે જમના પાસમાંથી છટકીઓ તો દસ હજાર તેની જાલમાં સપડાઈ જાયછે.

કમનસીબે આપણી હાલત એવીછે કે એક આશા આપણા દીલમાંથી કરમાઈ જાંયછે કે બીજીને ખીલતાં વાર લાગતો નથી. આપણને એવું લાગેછે કે જો ફલાણી ચીજ આપણા હાથમાં આવેતો આપણ જેવા સુખી બીજા કોઈજ નહી; પણ એકવાર તે આપણા હાથમાં આવી કે બીજી ચીજ પર આપણું મન દોડે છે અને તે હાથમાં આવેતો આપણા સરખું બીજું કોઈ સુખી નહી એવો ખેઆલ દીલમાં ઊતપન થાયછે.

આ ઊપરથી સંભાલ લેવી જોઇએ કે આપણી આશાને ઘણી લાંબી મંજલ કરવા દેવી નહી. આપણને પુખ્ત વીચાર કરવો જોઇએ કે જે આશા આપણ ધરીએ છઈએ તે આ ટુંક જીંદગીમાં ફલદરૂપ થશે કે નહી, અને જો ફલદરૂપ થઈ તો તેનું આપણને ફલ મલશે કે નહી. જે ચીજો આપણાથી અતીઘણી દુર હોય તેને માટે ઊમેદ રાખીએતો એમાં થોડોજ શક છે, કે રસતામાંજ આપણને જમ કદાચ અચણુચ ખેંચી જાય. વલી અગરજો જે ચીજો જેની કીમતની આપણને થોડીજ પીછાન હોય, તે ઊપર આપણી ઊમેદ બાંધીએતો, તેનું સારૂં ફલ મલતાં જે આપણને ખુશી ઊતપન થાય, તે કરતાં તેનું માઠું ફલ મલતાં હજારઘણી વધારે નાઊમેદી ઊતપન થયા વીનાં રેહે નહી; અને વલી જે ચીજો જે આપણને કદી મલશેજ નહી એવી ખાતરી હોય તે ઊપરાંત તેઓની ઊપર આશા ધરવી એ ફોકટછે, અને જીંદગીનાં સપનામાંથી ફારેગ થયાને બદલે ઊલટા આપણ તેમાં વગર અરથની ગમત મેલવી બેમુલી વખતની ધુલ કરીએ છઈએ.

ઊપર કહેલી તરણ ચીજોનું બરાબર ધારણ નહી કરેઆથી માણસની જીંદગીપર અવદશા બેસે છે. એઓ પથરનાં ખરકછે.જેની ઊપર આશુક માશુકનાં જોડાં અથડીને કટકે કટકા થાયછે; અને જેઓને દરેક સદીમાં દીવાલીઆઓ અને રાજકારભારીઓ, કીમીઆગરો અને નવા નવા બુગ શોધનારાઓ વલગી રેહેછે. જેઓ એવી ખોટી આશાપર પોતાની ઈમારત બાંધેછે તેઓ પગ આગલની લક્ષમીને છોડી દુરથી ચલકતા ખોટા હીરાપર મોહી પડેછે; તેઓ ખરાં સુખને મેલી ખાલી દમામપર દોડેછે; અને જે તેઓનાં મોહો આગલછે તેને મેલી આકાશનાં ચંદરગાહને પકડવા ધાયછે. આશા જે છે તે પોતાની અણનરી જીંદગી અમરછે એવા ભરૂસાપર કરેછે; બેહેસતનું સુખ પરૂથવીપર માંગેછે; ચંદરમાહને હથેલીમાં જોવા માંગેછે; અને છેલે સરવાલે આદમને ભીખારી કરેછે, તેનું સતેઆનાશ વાલેછે, અને તેને બેઆબરૂ કરેછે.

તે માટે એક આરબ લોકોની કથા હું નીચે ટાંકુછું જેથી માહારા વાંચનારની ખાતરી થાય કે ઠાલી આશા જો બાંધી હોયતો આલનાશકર જેવા બુરા હલ થાય:—

આલનાશકર નામે એક ઈરાની વેપારીનો છોકરો હતો જે એટલોતો આખે હાડકેનો હતો કે તેના બાપની હયાતીમાં તે કોઈ પણ ધંધો કરેઆને બદલે આખો દાહાડો આલસુથી આંગ મરડેઆ કરતો હતો.

* જોસફ આડીસન

જારે તેનો બાપ સવરગવાશી થયો તારે તેને ૧૦૦ દ
રાકમાસ વારસામાં મલેઆ. આલનાસકરે પોતાની
પુંજી ઠેકાંણે પારવાનાં હેતુથી બીલોરકામની એક ના
ની દુકાંન ઊઘાડી. તેનો શઘલો સામાન એક મોટી
પાંતીમાં ખોલો ગોઠવીઓ હતો અને તેને પગ આગ
લ મેલીને પોતે દેવાલ સાથે અઢેલી ઘરાકની રાહ જો
તો બેઠો હતો. આવી રીતે બેઠો હતો તેવામાં તેના મ
નમાં તરેહવાર વીચાર આવવા લાગા જે તેને વીચા
ર કરતાં મોહોડે બોલવાની ટેવ હોવાથી એક પડોશી
એ શઘલા શાંભલી લીધા. તે બોલીઓ કે "આ ટો
પલીનો સાંમાન જે મેં થોકબંધ વેચાતો લીધોછે તેના
મહને ૧૦૦ દરાકમાસ પડેઆછે. આ વગર માહારી
પાસે બીજી મુતલગ પુંજી નથી. પણ હું માહારો સા
માન જો છુટક વેચી કાહાડીશ તો ૧૦૦ દરાકમાસનાં
૨૦૦ કરતાં મહને વાર કેટલી? વલી ૨૦૦ ના ૪૦૦
થતાં વીલમ નહી, અને ૪૦૦ ના ૪૦૦૦ થતાંતો બ
ચાંની રમતછે. ૪૦૦૦ ના ૮૦૦૦ થાય તેમાંનો
શકજ નથી, પણ માહારી પાસે ૧૦૦૦૦ દરાકમાસ
નો અવેજ થયો કે આ દુકાંન કાહાડીને હું જહવેરી
થઈશ. પછી માહારી દુકાને હીરા ને મોતી ને રતન
નો પાર નહી. જાહારે જોઈતી દોલત થઈ કે હું સ
ઊથી શુંદર ઇમારત વેચાતી લઇશ અને પછી માહા
રે તાંહાં ઘોડા ને ગાડી ને ગુલામ ને દાસીમાંતો મ
ણાં નહી. પણ એટલામાં કાંઈ માહારૂં વલીયું નહી.
હું માહારો ધધોતો ચાલુ રાખીશ, અને જેહારે માહા
રી તીજોરીમાં ૧૦૦૦૦૦ દરાકમાસ રોકડા જોઈશ
તાહારે હું પાહાદશાહની બરોબરી કરીશ. પછી હું
વજીરની છોકરીનીં લગણમાં માંગણી કરીશ, અને
તેને કહીશ કે તાહારી છોકરીની વાત મેં શાંભલીછે કે
તે ઘણી ખુબશુરત, ડાહી અને શેઆનીછે તેથી હું તે
હેને દીલ બખશું છું. વલી હું વજીરને કહીશ કે લ
ગનની રાતે હું તુંહને ૧૦૦૦ શુંનાના શીકકા આપ
વાને ચુકીશ નહી. વજીરની છોકરી સાથે માહારી
શાદી થઈ કે હું પાંચ હીજડાઓને વેચાતા લઈશ, અ
ને દામની કાંઇ કશુર કરીશ નહી, પણ જે સઊથી સાં
રા અને જુવાન હશે તેઓને માહારી મોહોરદારના
હથ તલે મેલીશ. પછી હું માહારા સસરાની મુલાકા
તે માહારા આખા રસાલા સમેત જઈશ વજીર મ
હને જમણા હાથપર બેસાડશે, અને પછી માહારી ક
બુલાત પરમાંણે તેને ૧૦૦૦ સુંનાના શીકકા આપી
શ. અને પછી વલી તેને અજાએબીથી બેશુધ કર
વા તેટલાજ સીકકાની એક બીજી કોથલી સપુરદ કરી
શ, અને વલી એમ કેહવાનેબી ભુલીશ નહી કે 'સાહે
બ' હું એક બોલનો આદમીછું હું હંમેશ કબુલું છું
તે કરતાં જાદા બખશુંછું."

"શાહજાદીને માહારે ઘરે લાવેઓ કે તેણીને
પેહલાં તો માહારા તાબામાંજ રાખીશ, નહીતો કે તે
વખતે છકી જશે. તેટલા વાસ્તે હું તેણીને પોતાના
ઓરડામાંથી બાહાર જવાની પરવાનગી આપીશ ન
હી; થોડોજવાર તેણીની મુલાકાત લઇશ અને બોલી
શબી માફકસર. તેણીની દાસીઓ વલી માહારી
પાસે રડતી અને તતરની આવશે અને કેહશે કે મા
હારી ગેર મેહેરબાનીથી બાઇ સાહેબ ઘણાજ ખેદ પા
મેછે. પણ માહારા પેટમાંનુ પાણી હીલનાર નથી.
હું પેહેલી રાતે તો તેણીને કાંહું દેનારજ નથી.
હું થોડા દાહાડા પછી માહારા કોચપર લાંબો થઈને
પડીશ, અને માહારી સાસુ માહારી મોહોરદારનો હા
થ પકડી માહારી આગલ લાવશે. માહારી મોહોર
દાર આંખોમાં આંસુ લાવી માહારા પગપર માથું મેલ
શે અને માહારી મેહેરબાની ખેંચવાની આજીજી ક
રશે, પણ માહારો કાબુ બરાબર બેસાડવાને માટે
માહારા પગથી તેણીને એવીનો જોરથી લાત મારી,
શ કે તે પાંચ છ ગલોતીઆં ખાતી ખાતી દુર જઈ પ
ડશે."

આલનાશકર પોતાના ખેઆલમાં એટલો તો
ચકચુર હતો કે કમનશીબે તેણે ટોપલીને પોતાની
મોહોરદાર સમજી જોરથી લાત મારી, જેથી તેના
બીલોરકામના કટકે કટકા થઇ ગયા, અને વજીરની
છોકરી વરતાં પોતે ખાખાવરખો થઇ ગયો.

બેરન ટરેનક—એક ઊમરાવની મુશીબત.

દુખના મોજાઓને ટકર મારી જેઓ પોતાનું શરીર
ઉપરનું ઉપર તરવી રાખેછે તેઓના નનમારાઓના હેવાલ
ઘણાજ વાંચવાજોગ થઇ પડેછે, માટે આ વેલાએ ટરેનક ના
મના એક ઉમરાવની મુશીબતનું દાસતાન દાનેશમંદ વાંચ
નારી બાનુંઓ આગલ રજુ કરીએ છઈએ.

ફ્રેડરીક ટરેનક ઇશવી સન ૧૭૨૬ ના શાલમાં
ઇયુરપખંડ મધેના પરૂશીઆ દેશનાં કોનીગસબરગ નામ

તની પગની ઘુંટી મોરચાઈછે. શેલે ટરેનકના હાથમાં પો
તાની તરવાર આપી કે મહને. આ જગોએ ઠાર કર, પણ
મહને પાહાદશાહના હાથમાં જવા દઈશ નહી. પણ ટરે
નકે પોતાના દોસતને પોતાનાં હાથમાં લીધાં અને પછી તે
ને પીઠપર મારીને જેમ બંને તેમ દોડવા માડીયું. સુરજ
અસત પામેઓ હતો તેથી, અને આ મોટી દેવાલ કુદી જ
વાને કોઈની હીમત નહી થવાથી શધલા અમલદારો ફાંફાં
માં પડેઆ. કીલલાપરથી આવે વખતે તોંપ ફોડી શધલા
ઓને જાહેર કરવાનોં રેવાજ હતો તેમ કીધું અને નજદી
કં અરધા કલાક બાદ પોહોરેગીરો બંધવાઓની શોધમાં ની
કલેઆં.

હવે ટરેનકને વાટમાં 'નીસીસ' નદી મલી તેથી ત
ણે પોતામી પીઠ પરેના બોજા સમેત અંદર છીબલું નખા
વીયું. ટરેનક ઘણોજ અચછો તરનાર હતો તેથી તે સાંમી
પાર સહી સલાંમત પોતાના દોસત સાથે નીકલી આવેઓ.
સંહવારે તેઓ એક ગામડાંમાં આવી લાગા, પણ ટરેનકે જો
યું કે રખેને પાટલો ફુટી જાય તેથી તેણે એક હીકમત કી
ધી. તેણે પોતાનું આંગલું કાપીયું અને મોહોપર અને
કપડાં પર સારીપેઠે લોહી ચોપડીયું, પછી પોતાના માથાં પ
રં પાટો બાંધીઓ અને પોતાના દોસત પાસે પોતાના હાથ
પીઠ પર બંધાવીઆ. તેઓ પછી એક ગામડીઆની ઝુંપ
ડીમાં ગયા અને શેલે પોતાની અગાઉથી ગોઠવેલી વાત કહી.
તે બોલીઓ કે "આ કોઈ પાખંડી ચોરછે. વાટમાં એ
મોંહારી પર તુટી પડેઓ પણ મેં એને શેકસતે કીધો જોકે
માહારી ઘુંટી મોરચાઈ ગઈ. જાઓ મેહેરબાંની કરી એક
ગાડું લાવો કે આ ચોરને હું એને ઘટટે ફેજે પોંહોંચાડું.
થોહોવારતો આ હીકમત ચાલી પણ રસતામાંથી એક બુટો
આંદમી ચાલી આવતો હતો તેણે શેલને પીછાણીઓ અ
નેં તે શધલી વાતથી વાકેફ હતો તેથી તેણે તેઓને ઉંધાડા
પાડેઆ. ટરેનકે જોયું કે પાછો પાસો ફરેઓ તેથી તે પા
સે એક તબેલો હતો તાંહાં દોડી ગયો અને બે ઘોડાઓ લ
ઈ આવેઓ. એક પુર પોતે અને બીજાપર શેલ ચહડી બેઠો
અંને બેહુ જણા બોહીમીઆં શેહેરમાં સહી સલાંમત જઈ
પુગા. બોહીમીઆંમાં પરૂશીઆનું રાજ ચાલતું ન હતું
તેથી ટરેનક અને તેના સોબતી છુટથી ફરતા હતા. તરેન
કે પેલા બેહુ ઘોડાઓ તેઓના માલેકને પાછા મોકલી આ
પેઆ અને પછી પોતાના પાહાદશાહ ફરેડરીકને એક આ
જીજીનો કાગજ લખેઓ. શેલ બોહીમીઆંમાં પોતાના દો
સતો સાથે રહયો, પણ ટરેનક આસતરીઆ દેશના પાએત
ખત શેહેર વીએનામાં ગયો, જાંહાં તેના સગાં વાહાલાંઓએ
તેને અચછી મદદ કીધી. ઈસવી સન ૧૭૫૪ માં તેની
મા મરી ગઈ, તેથી ટરેનકને કાંઇ નાણાની બાબદસર ડેનટ
જીક નામના શેહેરમાં આવવું પડીયું. ડેનટજીકમાં પરૂ
શીઆનો કાબુ ચાલતો ન હતો તેથી ટરેનકે જોયું કે હું સ
હા સલામતછું, પણ કમનસીબે તે પાછો બંધાનમાં
સપડાયો. પાદશાહ ફરેડરીકને આ વાત કાણે પડ
તાંજ તેણે ડેનટજીકના સતાવાલાઓ સાથે બંદોબ
સત કીધો અને એકાએક ટરેનકને પરૂશીઅન સીપાઈઓ
એ એક દીને પકડેઓ. પાછો ટરેનકને મેગદીબરગના કી
લલામાં કેદ કીધો. તેની ઉપર ખુબ જાસતી રાખેઆમાં
આવી હતી. તેની ઓરડાની દેવાલ સાત ફીટ જાડી હ
તી, બારીઓને બાહારથી અને અંદરથી લોહોડાંના ગરારો
જડી લીધામાં આવેલી હતી, બારણાઓ એક પછી એક એ
મ તરણ હતાં, અને તેના ઘોલીઆનાં પઈઆ જમીનની
અંદર ચીણી લીધેલા હતા. ૧ાા રતલ બીસકોટ અને એ
ક પાણીના કુજા સીવાય તેને બીજું ખાવાને મલતું નં
હતું. પણ આ જગામાંથીબી નાહાસવાને ટરેનકે ગોઠવ
ણ કીધી. તેની લોહોડાંની સગડીનો એક ખીલો તેણે કાંઈ
હીકમત કરી કાહાડી લીધો અને તે વડે તેણે દેવાલ ખોદવાં
નું જારી કીધું. ઈટરડીનો જે ભુકો પડતો તે ગરાર વાટે
ફુકી નાખતો અને જાહારે રખેવાલનો આવવાનો વખત
થાતો તાહારે તે ઉપર કાંઈ પણ આરૂં કરતો. એક મહીનો
શુધી તેણે મેહેનત કીધી અને તે પાસેના ઓરડામાં જવા
ને ફતેહ પામેઓ આ ઓરડામાથી નાહાસી જવાને તે
ની પુર આશા હતી. તેણે એક પોહોરાગીરને હાથમાં લી
ધો હતો, જેણે પાસે નદી હતી તાંહાં એક હોડી તઈયાર રા
ખવાને કબુલાત આપી હતી પણ ટરેનકના નસીબે ય
યારી આપી નહી. એવું થયું કે મેગદીબરગમા ટરેનકને
કેદ કીધા પછી થોડે દાહાડે પાહાદશાહ ફરેડરીકનું આવવું
થયું હતું, જેણે ટરેનકને મારે એક ખાશ બંદીખાનું બાંધ
વાને હોકમ આપેઓ હતો. જે રાતના ટરેનક બોટમાં બે
સી નાસી જનાર હતો તેજ રાતે તાંહાંના રખેવાલે ટરેનકને
નવું બંદીખાનું જે તઈઆર હતું તાંહા કેદ કીધો. આ
થી કરી ફરીથી વલી તેની આશા ભંગ થઈ. ટરેનકનું
નવું બંદીખાનું ઘણુંજ ભય ભરેલું હતું તેના ઓરડામાં બ
રાબર અજવાલું પણ આવતું ન હતું. તેના બદનપરની
બેડીનોતો શુમાર નહી હતો. તરણ સાકલો જે ભીત સા
થે મજબુત જડી લીધેલી હતી તેની સાથે તેનો જમણો પ
ગ સીકરી લીધો હતો, તથા તરણ સાંકલો જે તેના ગલાંમાં
ઓરવેલી હતી તેઓની સાથે તેનો ડાબો પગ ભેરવેલો હ
તો, તેના બેહુ હાથે સાકલો પોએલી હતી અને વચમાં એક
લોહોડાંનો દાનકો હતો જેથી તેઓ પોહોલા થઈ શકતા ન
હતા. વલી તેની કમરે એક સાકલ બાંધેલી હતી જેની સા
થે તેના જમના હાથની કાંડી સીકરી લીધી હતી, વલી તેની
જમની તેમજ ડાબી બાજુએ સાંકલો લપેટેલી હતી જે બી
તની સાથે કલાંમાં પેવસ કીધેલી હતી. વલી ટરેનકના પ
ગ હેઠલ એક પથર મુકેલો હતો જે ઉપર ટરેકની ઘોર એ
વા શબદો લખેલા હતા. પણ આટલા બધા સંકટમાં તથા
આટલાં બધાં બંધાણમાં છતાં આ હીમતી નરે હારી ખા
ધી નહી. તેણે ઘણીજ કલાથી પોતાના હાથ બેડીમાંથી મો
કલા કીધા અને છુટો થવાને માટે ઘણાં ફાંફાં મારેઆં પ
ણ તેનું વલીયું નહી. અંતે સાહાડા દસ વરસ શુધી સ
ખત બંદીખાનું ભોગવેઆ પછી ૧૭૬૩ ના વરસમા તેનો
છુટકારો થયો. તેને એવી સરતથી છોડેઓ કે ફરીથી પરૂ
શીઆમાં પગ મેલવો નહી. ટરનક પોતાના છુટકારા પ
છી આસતરીઆ દેશમાં ગયો જાંહાં ૧૭૬૬ માં તે એક ઉં
ચાં કુલની ઓરતની સાથે પરણયો. ઘણા વરસ શુધી તે
ણે વીદેઆ અભેઆસમાં પોતાનું મન રોકીયું. તથા દારૂ

નો વેપાર કીધો. ૧૭૮૬ માં પાહાદશાહ ફરેડરીક મરણ પાંમેઓ તેથી એકવાર ફરાથી પોતાનું વતન જોવાના હેતુથી તે પરૂશીઆ દેશ આવેઓ. તાહાંથી ટરેનક ફરાંસના પાએતખત શેહેર પેરીસમાં ગયો જાંહાં તે વખતે રઈઅતે પોતાના પાહાદશાહાને તથા તેની રાણીને મારી નાખીને બલવો ઉઠાવીઓ હતો. બુલવાખોરો યુરપના દરેક દેશને પોતાના શતરૂ માફક ગણતા હતા, તેથી તેઓએ ટરેનકને માટે એવું વીચારીયું કે એ પરૂશીઆ દેશનો ભેદુ છે તેથી તેને તેઓએ કેદ કીધો અને વગર સાબેતીએ જુલાઈની તારીખ ૨૫-મીએ ઈસવી સન ૧૭૯૪ ના શાલમાં મારી નાખેઓ.

માણસ ખાનારા જંગલીઓ.

અગલ કેટલાએકોનો એવો વીચાર હતો કે જંગલીઓ જે માણસનો ભક્ષ કરેછે તેઓની માતર તેમ એટલીજ કે પોતાનાં દુશમનપર કીનો લેવો. પણ એ વીચાર ભુલ ભરેલો હતો એવું કેહેવાને હાલ આપણને કારણ મલેછે. એક ઈંગરેજ મુસાફર જેણે 'ફીજી' નામના ટાપુનાં જંગલી લોકોમાં પોતાનો ઘોણે વખત કાહાડેઓછે તે કેહેછે કે તાંહાંના જંગલીઓ માણસનાં ગોસને પોતાનો ખોરાક સમજેછે અને જેમ આપણે તરકી ઈયા મુરગી લેહેજતથી ખાઈએછે તેમ તેઓ માણસનાં ગોસથી લેહેજત લીએછે. તેઓ ઘણુંકરી માણસનું ગોસ 'રોસ્ટ' કરીને ખાએછે અને જેમ તે લાલી પકડે તેમ તેઓ તેને સરસ પકવાન ગણેછે જો કોઇ પારકો પુરૂપ તેમનાં મુલકમાં પગ મેલેતો તેને બોકરાંની માફક વેતરી નાખવાને આ જંગલીઓ વીલમ લગાડે નહી. આ જંગલીઓનો એક સરદાર એમ ગગરૂર થતો હતો કે મેં ૮૦૦ માણસનું લોહી પીધુંછે ' મુએલાં આદમીને પણ આં જંગલીઓ ખાએછે, અને તેથી તોફાંનના દાહાડા કોઇ ભાગેલાં વાંહાણના મુરદાંની કાંઠે વાત જોતા ઊભા રેહેછે. એક દીવસે આ જંગલીઓએ એક ઘણીજ ખુદી પણ પુરતનદરોસત ઓરતને ધુમાડાએ ગુંગરાવી મારી નાખી અને પછી તેઓએ તેની એક જીઆફત કીધી !

વલી 'નીઊજીલાંડ' તરફનાં જંગલીઓ માણસને ખોરાક ગણીને ખાતા નથી, પણ તેઓ કોઇ ચંચલ, ઈયા જોરાવર આદમીને ખાવાને ભુલતા નથી, અને તેનું કારણ તેઓ એમ જણાવેછે કે ખાનારનાં બદનમાં મરનારની ચંચલાઈ તથા જોર આવેછે !

પાસીફીક માહાસાગરમાં આવેલા ટાપુઓનાં જંગલીઓને ગોરાં આદમીઓ કરતાં કાલાં આદમીનું ગોસ વધારે પસંદ પડેછે. પાદરીઓ જેઓ આ જંગલીઓને વટલાવવાની કોશેશ કરેછે તેઓને જાણે ફીકર નહી !

બાઇઓ આ ઊપલો હેવાલ વાંચી આ જંગલીઓપર હસવું નહી. આપણા અસલી બાપદાદાઓ આજ હજારો વરસની વાતપર પણ એજ હાલતમાં હતા; એ જંગલીઓ પણ આપણા ભાઈબંધુઓજછે, પણ એઓનાં મગજમાં કેલવણીનો મુતલગ સંચાર નહી થવાથી એઓ આવી હેવાનીઅત હાલતમાં પડેલા છે. વખતનાં ચકરમાં આ જંગલીઓ પણ સુધરશે અને જે હેવાનીઅતી કામમાં આજ તેઓ મોજ લીએછે તે કામને તેઓની હજાર વરસ પછીની પેઢી તીરસકારથી જોશે. હેવાનનું તારે આદમ બનાવનાર તે કોણ ? બાઇઓ એજ જવાબ કે કેલવણી. કેલવણીથીજ કરી આજ આપણે આપણા બાપદાદાઓથી ડાહાયા ખપીએ છઇએ. આપણા વડવાઓ પગે ઈયા ઘોડે મુસાફરી કરતા હતા, તેઓ ઊપર આપણને હસવું આવેછે અને કાસદોની મારફતે તેઓની સંદેસા મોકલવાની રીત આપણને અગવડ ભરેલી જણાયછે. લોંહોડાંની સડકપર ઈંગરેજોનાં બાફનાં ઘોડા રૂસતમનાં ઘોડા કરતાં સરસ જહડપથી દોડેછે, અને નદી અને નાલાંપર તે વાત કરતાં ગોલાંટ મારી શકેછે. વલી અલાદીનનાં ફાંણસ વગર લંડન શેહેરનો એક ઈંગરેજ વેપારી પોતાનાં અમેરીકાનાં આડતીઆ સાથે મોહડે મોહોડું વાત કરી શકેછે, અને જાભાસપીની પવન પાવરી કરતાં સરસ હવાઈ ફાણસો વાદલોનાં પેટાં ફોડી આકાશમાં શેહેલપાહ કરેછે. એ શું કેલવણીની થોડી ફતેહ ? કાંહાં એક યુરપનો ફીલસુફ અને કાંહાં એક અમેરીકાનો જંગલી !

તલેસમાતી વીટી—એક જોડી કાહાડેલી વારતા.

(ગયા આંકથી ચાલુ)

આ પરમાંણે શાહજાદીને પેલી લાકડુ લેઈ આવી અને પોતીક મંતર ભણવા બાદ એક ઠેકાંણે ઉતારી પેલાં જુથ લાંબાંથી બાહેર કાહાડી. બાહેર નીકલતાંજ તેણીએ પોકેપોક રડવા માંડીઉં, અને આસપાસ જોયછે તાં કેટલાંક લાકડાંઓ એ આનસ સલગાવેલો અને બે તરણ નાહાના તંબુ નાખી

તાંહાં પડેલાં હતાં. જે દાકેણુ શાહજાદીને પકડી લેઈ ગઈ હતી તેણીએ તેને સમજાવા માંડીઉં કે તેના જીવને તેઓ કાંઈબી અલજાંમ આપનાર નથી, પણ તેણીને એક મોટા શેહેરમાં લેઈ જઈ કોઈ શાહજાદી અથવા બાદશાહજાદીને વેચશે અને તાંહાં તેને સરવે રીતની એશઆરાંમ, શાહેબી મલશે. પણ જો તે નાહસવાની વેતરણ કરશેતો તરત તેણીને ગરદન મારવામાં આવશે, તેથી ખુબ શાવચેત કીધી.

આ વખતે સરવે દાકણાંઓએ કુચ કરવાને મારે પોતાનાં તંબુઓ ઉખેડી ગધેડાંઓ ઉપર લાધીઆ અને તે સામાણની ઉપર શાહજાદીને બેસાડી આગલ ચાલવા માંડીઉં. રસતામાં શાહજાદી પોતાનાં પંખીઓને જોવાને ચોતરફ નજર કરતી, પણ તેઓની જરાએ નીશાંન કેથે દેખાઈ નહી. પોતાની તલેસમાતી વીટી આ સમે કાંમ લાગશે અને જો કોઈબી જોશેતો તે છીણવી લેશે એવા વીચારથી તેણીએ પોતાનાં માંથાનાં બાલનાં જુંખંડા સાથે બાંધી લીધી, અને તેની ઉપર પોતાની શેઆલનો ફેંટો વીતાલીઓ. આખરે સાંજ પડી અને અંધારૂં થયું તેથી એકાંત જંગલમાં તેવોએ વાસો કરવાનો ઠેરાવ કીધો અને પોતાનાં તંબુ મારીઆ. આવી એકાંત જગા જાંહાં કાંનને ધું ધું કરતાં જાનવરોના આવાજ વગર બીજું કાંઈજ શંભલાય નહી, જાંહાં આંખને આસમાન ઉપર શેહા વાદલ સવાએ બીજું કાંઈ દીશે નહી, તેવાં બીઆબાંન જંગલમાં આ એકવાર મેહુલમાં બીરાજનાર શાહજાદીને પોતાની મતરાઈને લીધે વાસો કરવો પડીઓ, તેથી તેને આ વખતે હજારો વીચાર આવવા લાગા, અને તેથી તેનું દીલ એક કરમાઇ જતી ગોલાબની કલીની માફક કરમાવા લાગું. છેલે પેલાં દાકણાંઓએ શાહજાદીને સાથે બેસાડી કાંઈક ખાંનું કાહાડીઉં હતું તેમાંથી સરવેએ ખાધું અને ત્યારબાદ શાહજાદીને સુવાની એક તંબુમાં જગા કરી આપી હતી તાંહાં તે સુતી.

બીજે દીને બરીખાંમંદાદનાં શાહજાદી ઉઠી અને જોએછે તો સરવે તંબુમા સુનારાઓ ભર ઉંગમાં હતાં અને તંબુનો દરવાજો ખોલલો જોઈ તે નાહાસી જવાનો વીચાર કરી બાહેર નીકલવા ગઈ. બાહેર પગલું કાહાડી આગલ જાય શું કે એક મોટો કુતરો આગલ બેઠો હતો તેણે ઘુરકવા માંડીઉં. તરતજ શાહજાદી હટીને ઉભી રેહી અને કોઈએક પંખીનો શાહાદ શાંભલેઓ તેથી નજર ફેરવી જોવા લાગી એક ચલલીને જાહડની ડાલ ઉપર બેઠેલી જોઈ બાલમાંથી પેલી વીટી કાહાડી તેને દેખાડી, જે જોતાંજ તે ચલલી તેનાં હાથ ઉપર આવી બેઠી અને તેને શાહજાદીએ પેલા માછીમારનાં જુંપડાંમાં જઈ પોતાના પોપટ તથા કાગડાઓને સરવે હકીકત જાહેર કરવાને કહી અને પોતાની ઇધાંની તરીકે માછીમારને આપવાને વાસતે પોતાના થોડાક બાલ કાપી પેલી ચલલીને આપીઆ.

શાહજાદીનો પેગાંમ લેઈ ચલલી ઉડી ચાલી, અને તેણીએ પોતાની વીટી પાછી બાલમાં બાધી લેઈ અંદર આવી અને સુઈ ગઈ. થોડેએક વારે પેલા દાકણાઓ ઉઠીઆં, નાંસતો તઈઆર કીધો અને પાછી કુચ કરી ચાલવા માંડીઉં. શાહજાદીને જે દાકણ ચોરી લાવી હતી તેણે રસતામાં તેણીને કહી સંભલાવીઉં કે તેઓ લાહોર તરફ જાયછે અને તાંહાં તેને ગોંલાંમ તરીકે કોઈ અમીર ઉમરાવને વેચશે અને તેથી તે સુખમાં પડસે, એવી એવી વાતો કરવા લાગી. આખો દાહાડો કુચ કરી સુરજ આઠમવાની આગમચ તેઓ એક પાંણીના નાલાંની આગલ આવી પુગાં અને તાહાં તેઓએ તે રાતના વાસો કરવાનો ઠરાવ કીધો. સરવે કોઈ તંબુ ઠોકવા તથા બીજે કાંમકાજે લાગાં અને શાહજાદીને પેલાં મોહટાં કુતરાંને ઇસારત કરી શોપી આપી. આ લોક પોતપોતાનાં કાંમમાં પડીઆં એટલામાં શાહજાદી કુતરાની સાથે પાંણીનાં નાલાં તરફ જવા લાગી અને તાંહાંથી આગલ પગલાં ભરેછે એટલે પેલા કુતરાએ ઘુરકવા માંડીઉ તેથી તે અચકીને ઉભી રેહી અને એક ઝાહાડનાં છાંએઆં તલે બેઠી. જે રસતેથી તેઓ આવેઆં તે તરફ નજર પોંહોંચાડતાં દુરથી એક મોટું પંખી ઉડી આવતું નજરે પડીઉં. જેમ જેમ તે આગલ આવતું ગયું તેમ તેમ તે એકને બદલે બે અને તાર પછે તરણ પંખીઓ દેખાવા લાગાં. છેક આગલ આવી લાગાં તેવાંજ તેવોને ઓલખીઆં અને તેથી પોકાર મારી તેવોને બોલાવીઆં. શાહજાદીનો શાહાદ શાંભલી પોપટે નજર દોડાવી અને એક જોશથી ઉડી આવી તેના ખભાં ઉપર બેશી ચુંમીઓ લેવા લાગો. કાગડાઓએ પણ આવી નમસકાર કરી પેલી ચલલીનો પેગાંમ કેમ મલીઓ અને તેવાંજ તેઓ શાહજાદીની ખોલમાં નીકલેઆં અને બીજાં પંખીઓને પુછતાં પુછતાં આ જંગલમાં કેમ આવી લાગા તે વીશે સરવે વાત કરવા લાગા. ખુધા માછીમારે બાલ જોતાંજ શાહજાદી હયેઆતછે એવું વીચારી ખુશી થઇ તે ઇધાંની તરીકે રાખી આછે એ વાત જારે તેણીએ શાંભલી તારે પોતાના દીલસે ખુશી થઈ આવી વાતો ચાલેછે તેવામાં ડાકણાઓના બે છોકરાઓ ઝાહાડની ઓઠે આવી ભરાઈ બેઠાં હતાં તેઓએ તરાપ મારી પેલા પોપટને રમત ખાતર પકડીઓ. પોપટને મુકાવી દેવાને શાહજાદીએ ઘણાબી ફાફાં મારીઆં પણ પેલા છોકરાંઓ તેને લેઈ તંબુ તરફ નાઠાં. શાહજાદી પણ તેઓની પાછલ રડતી રડતી દોડી અને એ કલબલાતથી બીજા ડાકણાઓ બાહેર નીકલી આવીઆં તેઓને શાહજાદી પોતાનો પોપટ છોડવવાને કેહેછે એટલામા પોપટે છોકરાના હાથને ચાંચ મારી તેના હાથમાથી ઉડી જઈ સાંમણે ઝાહાડ ઉપર બેઠો. શાહજાદીએ પેલી ડાકેણને કહેઉં કે આ પોપટ તેનો પોતાનોછે, તે કાઈ સંજોગથી અહીઆં આવી લાગોછે અને તેનો પરોસ તેને ઘણોછે તેથી મેરબાંની કરી એને મારી સાથે રેહવા દેવો એ તક લેઈ પેલી ડાકણે કહેઉં કે તું જો ખુશ અને ખુશાલ રેહે કે જેથી તુંને વેચવાનો વખત આવે એટલે તું આંગે ભરેલી અને સુદર થાયતો તુંને રાખવા દેઇશ, નહીતર હું તેને ઉડારી મેલસ. એવી કબુલાતથી પોપટને રાખવા દીધો અને પેલા કાગડાઓએ પણ થોડેક દુર પોતાનો વાસો કીધો.

રાતના સુવા જવાની આગમચ પેલી ડાકણ જંગલમાંથી એક જાતના પાતરાં લેઈ આવી હતી તે ઉકાલી તેનું પાંણી શાહજાદીના મોહોડાં તથા પગ ઉપર લગાડીઉં જેથી તેની ચાંમરીનો ખુબસુરત રંગ ધંકાઈ જઈ ઘઉને રંગની ચાંમરી દેખાવા લાગી. એમ કરી પેલી ડાકણ બોલી

"હવે મારી છોકરી તું હમારી જાતમાં ચાલી જયે નહીતર
રસતામાં હજારો લોક સાથે હમુને અડકવું પડતે." જારે
શાહજાદી સુવા ગઈ તેવારે પોપટ પણ તેની બાજુએ સુઈ જ
તો અને તેને દીલાસો દેવા લાગો, કે આ ડાકણુંઓથી તેને
કાંઈબી ઈજા થનાર નથી અને શેહરમાં જઈ તેવો કોઈએક
દવાથી તેની અસલ ખુબસુરતી લાવશે જેથી તેવોના હાથમાં
સારૂં નાણું આવે.

બીજે દીવસે ઉઠી તેવોએ રોજની માફક કુચ કીધી
અને રસતામાં પેલા કાગડાઓ પણ તેણીની પછવાડે ઉડતા
ચાલતા હતા. એમ કરતે કેટલાએક દાહાડા તેવોએ મંજ
લ કાપી. એક દીવસે બપોરનાં તાપથી બેજાર થઈ તેઓ
સરવે ઝાહાડનાં છાંયડા તલે જઈ ઉધાઈ ગયાં હતાં. એવા
માં પોપટે આવી શાહજાદીનાં કાંનને ચાંચ મારી ઉઠાડી.
તેણીની આંખ ઉઘડી એટલામાં જોયછેતો પેલા કાગડાઓ
વાઘ, વાઘ, કરી બુમ મારતા સંભલાયા, તેવોજ તેને પોકાર
કરી સરવેને ઉઠાડીઆં. વાઘ કુડકો મારી આંગ ઉપર
આવવાને ધસે એટલામાં એક જણે ઘાસની પુરી લેઈ બાહે
ર આતસ સલગેલો હતો તેમાં સલગાવી બલતું કરી વાઘ
ની સાંમે ધરી જેથી તે બીહીને ઘુરતો ઘુરતો પાછો
ફરીઓ.

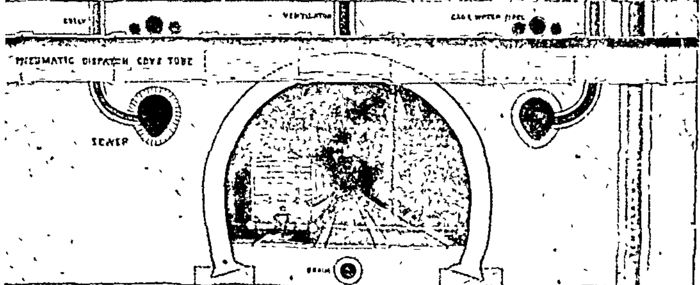
બીજે દીને સવારનાં તેવોએ જંગલ છોડી રેતીનાં એ
ક રાંન તરફ રસતો લીધો, અને પાણીની તાણ પડસે એવું
જાણી તેવો જલદી ચાલવા લાગાં. આખેર તેવો તથા જા
નવરો વટીક એટલાંતો થાકી ગયા કે કોઈને આગલ ચાલવા
ની શકતી રેહી નહી કેમકે તેવો પાંણી વગર તરસથી છે
ક બતંગ આવી ગયા હતાં. એવી હાલતમા તેવો એકે
એક મોહતનાં પંજામાં સપડાએલા હતાં, એવું જોઈ પોપ
ટે શાહજાદીને ખાતર કાગડાઓને ઉલટ આપી કે આસપા
સ કાંઈ પાંણી હોય તે જોઈ કાહાડે. થોડેક દુર તેવોને એ
ક ઝાહાડ માલમ પડીઉં અને તેની પાસે એક કુવો આવે
લોછે એવી તેઓને ખબર હતી તેથી તેવોએ શાહજાદીને ઉ
લટ આપી આગલ ચાલવા કહેઉં, તેની સાથે પેલાં જીવથી
નીરાસ થએલા દાકણુંઓએ પણ ઉઠી ચાલવા માંડીઉં. આ
ગળ જઈ જોતાં માલમ પડીઉં કે કુવો તદન સુકોછે અને એ
ક ટીપો પાણી મલે નહી. એવી હાલતમાં પેલા કાગડાઓ
નીરાસ થયા નહી પણ ઉલટ રાખી આસપાસ ઘુંડતા ફર
તા એવામાં પાસે એક ખીજુ માલમ પડી તાંહાં જોયછે
તો મોટાં તરબુચ તેમને નજર પડીઆં. તરત ઉડી જઈ તે
વોએ ફરી એકવાર શાહજાદીને ઉલટ આપી તે તરબુચ ખા
વાને કહેઉં. શાહજાદીએ જેમતેમ જીવ ઉપર ખેંચી આ
ગળ ચાલવા માંડીઉં અને પેલાંઓ છેક અશક્ત થઈ ગય
લાં તેથી તેને જવા દીધી અને પોતે તાંહાંજ પડી રહેઆં.

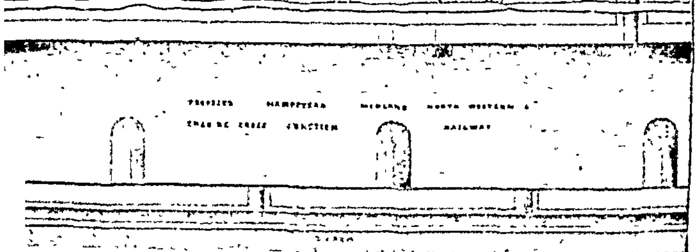
જેમ એક ભુખીઓ વાઘ જઈ પોતાનાં શેકાર ઉપર ધ
સી મુંગાળ મારે તેમ આ શાહજાદી તરબુચની પાસે જ
ઈ જલદીથી પોતાની મુંગાલમાં લેઈ તે ખાઈ તથા તેમાંનું
પાણી પી તુરપત થઈ. જોકે શાહજાદીને આ તક લેઈ
નાશી જવાને ફાવતું હતું તોપણ પેલાં મરવા પડેલાં ડાક
ણુંઓની દયા ખાઈ બે તરણ મોટાં તરબુચ લેઈ જઈ
તેઓને આપીઆં. પેલી ડાકણે શાહજાદીને આવી દયાલુ
જોઈ અને તેવોના સરવેના જાન બંચાવીઆ તેથી હરખથી
તેને વલગી ચુંમીઓ લેવા માંડી.

ડાકણુંઓ આ તરબુચ ખાધાથી પાછાં જીવદાર થયાં
અને ઉઠી પેલી ખીન તરફ સરવેએ ચાલવા માંડીઉં. તાં
હાં પેલાં ગધેડાં તથા કુતરો પણ ખાઈને તર થયાં, અને શા
હજાદીના હેશાંનમંદ હોય એવો દેખાવ દેવા લાગા. આ
ખી રાત તેઓએ આજ જગાએ વાસો કીધો અને બીજી સ
વારના ઉઠી ગધેડાંઓ ઉપર પુશકલ તરબુચો લાધી પાછી કુ
ચ કરવા માંડી. રસતામાં પેલી ડાકણે શાહજાદીને કેહી સં
ભલાવીઉં કે તેઓ સરવે પોતાના જાનને વાસતે તેના હેશાં
નમંદછે અને તેથી તેને છુટી મુકવાને તેઓ ઘણા ખંતીલે
પણ તેનો વર ગાંમમાં ગયા બાદ તેમ કરવા દેશે નહી તે
થી તે નાચારછે. એટલું છતાંબી તે પોતાની બનતી કોસેશ
કરી તેને કોઈ ભલી ઉમરાવજાદીને વેચશે, જાંહાં તે સારી ર
વેસે ઉછરશે, કાંઈબી દુખ જોશે નહી એવી કબુલત આપી.
આ વાત થયા પછે કેટલાક દાહાડા કુચમાં વહી ગયા, અને
એક દીવસે દુરથી શેહરના મીનારા તથા ઘુંબજો દેખાવા લા
ગા. આ વખતે તેવોએ શેહરના દરવાજાની બાહેર વાસો
કીધો અને તાંહાં પેલી ડાકણે એક જાતની સફેદ બુકી પાંણી
માં મેલવી શાહજાદીની કાલી થઈ ગએલી ચાંમડી ઉપર લગા
ડી જેથી તેની ચાંમડી અસલની માફક ખુબસુરત રંગની
દીસવા લાગી.

બીજી સવારના પેલી ડાકણ શાહજાદીને લેઈને શેહર
ના બજારમાં ગઈ. શાહજાદી રસતામાં પોતાના હાથ ઉપર
પોપટને લેઈ ચાલતી, તેની ખુબસુરતી જોઈ તેની ઉપર હજા
રો જતાં આવતાં લોક નજર કરતાં હતાં. છેલે તેઓ ગોલાં
મના બજારમાં જઈ લાગાં, જાંહાં એક હાલની વચોવચમાં
એક બુઢો મરદ ગેહાઈ ખરીઓ તથા ચોપડીઓ લેઈ બેઠો
હતો, અને બાજુએથી હારેદાર વેચાવા આવેલા ગોલાંમો બે
ઠેલાં હતાં. પેલી ડાકણ શાહજાદીને પેલા બુઢા મરદ આગ
લ લેઈ ગઈ, અને તેના કાંનમાં કાંઈ વાત કરી, જાંહાં બીજી
હબસનો તથા બીજે ગાંમની છોકરીઓ વેચવા બેસાડી હતી
તેવોની સંફમાં તેને બેસાડી. આ ગોલામ સ્ત્રીઓનું ઉચરી
પણું એક બુઢી, ચીરડાઉ સવભાવની સ્ત્રી ચલાવતી હતી, તે
ણીએ શાહજાદીને તેના પોપટ સુધાં જોઈ બરખરવા લાગી.
અને પોપટ સુધા વેચવાનીછે એવું પેલી ડાકણે સમજાવીઉં
તેને જો તે આજે નહી વેચાશેતો શાંજના આવી તેણીને
લેઈ જશે એવું કહી ચાલતી થઈ.

થોડાક વારમાં ઘણાંક ગોલાંમ ખરીદવા આવીઆં, તેવો
માંથી ઘણાએકોએ આ ખુબસુરત શાહજાદીને જોઈ તેની માંગ
ની કીધી, પણ પેલો બુઢો તેની ઘણીજ આકરી કીમત માંગતો તે
થી તેવોએ પોતાનો રસતો લીધો. છેલે એક ઘરડી પણ ખુ
વર જેવા દેખાવની અને ધુરતા લોકાની શી ગોલામ ખ
રીદવાને વાસ્તે તપાસની તપાસતી છેક શાહજાદી સુધી
આવી, અને તેને પસંદ કરી પેલા બુઢા પાસે માંગણી કર
વા ગઈ. એટલામાં પેલી રખેવાળ બુઢી બોલી કે રખેને
આ દશા તને ખરીદે, કેમકે ગયાજ અઠવાડીઆમાં તેણીએ
એક હબસન ગોલાંમ ઉપર એટલીનો જખ પાડી કે છેરે તે.

લનડન શેહેરનો જમીનની અંદરનો રસતો.

ઘરની ભીંટ ઉપર ચહડી નાહસવા માંગીઉં અને તે અક
લાટમાં તાંહાંથી પડી મરણ પાંમી.

શાહજાદીએ આ વાત શાંભલી રડવા માંડીઉં અને
પેલી રખેવાલને કહેઉં કે જાંહાંસુધી પેલી દાકણ આવે તાંહાં
સુધી મને વેચે નહી કેમકે મેં તેનો તથા તેના શાથી સરવેનો
જાંન બચાવીઓછેં, અને જો તે આ હકીકત જાણશેતો ક
વચીતબી તેને વેચવા દેશે નહી. પોપટ જે બોલામાં પડી
સઘલું શાંભલતો હતો તેણે કહેઉં કે હું જલદીથી ઉડી જઈ
પેલી દાકણને બોલાવી લાંઉં એમ કહી તે ઉડી ગયો અને
શેહરનાં દરવાજા બાહેર જઈ પેલી દાકણની સારી ચાંચમાં
પકડી ખેંચવા લાગો અને ઘણીએક ઈશારતથી તેણીને બ
જારમાં જવા જણાવીઉં. તુરત તેવોએ આગલ ચાલવા માં
ડીઉં, અને બજારનાં દરવાજા આગલ આવી પોંહોંચે એટલા
માંતો શાહજાદીનો હાથ પેલી બુધી દદા પોતાનાં હાથમાં
ઝાલી બાહેર જતી જોઈ તેવો નીરાસ થયાં.

આ શાહજાદી તથા બુધી દદાની આસપાસ દરવાજા
આગલ લોકોની ભારે ઠઠ મલી રેહી હતી અને કેટલાક લો
ક શાહજાદીનો દયા ઉપજાવનાર દેખાવ તથા હાલ જોઈ પેલી
દદાને ગાલ દેવા લાગાં, અને કેટલાકોએતો તાંણાંજાણી કરી
કહેઉં કે તારા હાથમાં કોણ ગોલાંમ જીવીઓચ કે વલી
આ નાજુક છોકરી જીવશે.

લનંડન શેહેરનો જમીનની અંદરનો રેલવે.

માંણસની અકલથી આગની ગાડી, વીજલીનો
તાર અને બીજી અનેક પરકારની અજાએબ જેવી
શોહધો થઇછે અને નવી નવી હીકમતો કાંમે લગાડવા
માં આવીછે. તે મધે. લનડન શેહેરની જમીનની
અંદર ચાલતી રેલવેની ગાડી પણ એક નવો નમુનો
છે. એ રેલવેનુ એક સમજ પડે એવું ચીત્ર પાસે
નાં પાંણાં ઊપર આપવામાં આવીઊંછે. બોરઘાટ
તથા ઠલઘાટ ઊપરનાં બુગડા અથવા "ટનલ" જોઈ
આપણે અચરતીમાં પડીએ છઇયે, તારે આએ આખા
લનડન શેહેરનાં જુદા જુદાં ભાગોમાં જમીનની અંદ
ર લાંબાને લાંબા બુગડાની અંદરથી ચાલતી રેલવેની
ગાડી જોઈએતો આપણ કેટલાં અચરત થઈયે ?

જારે એ રેલવે વાશે લનડનમાં પેહલ વેહલાં
જાહેર ખબર છપાઇ હતી તે વખતે ઘણાંએક ઈનજી
નીઅરોનું પણ મત હેવું હતું કે એ કાંમ પાર પડ
વું મુશકેલછે. લનડનની મોટી મોટી ગટરો જે તે શે
હેરની શુખાકારીનું એક મુખીઅ મુલછે તે ગટરો ઘ
ણીએક જગોએ એ રેલવેને આડે નડશે—તથા પાં
ણીના મોહટા મોહટા નલો જેવોની આડે આવતાં
અટકવું પડશે, તથા હવા વગર લાંબાને લાંબા બુગડા
ઓની અંદરથી રેલવેની ગાડીઓ તેહની અંદર બે
ઠેલાં હજારો પરાંણો શહીત શેહેરને એક છેડેથી બીજે
છેડે શહી સલાંમત જઈ પુગશે એ સઘલું વીચારી જો
તાં તે વખતે આ ગંજાવર કાંમ ઘણાએકોને અકલથી
દુર દીસતું હતું. લનડનની બોહોલી વસતીની શેહ
લાઈ અને ફાયદાને માટે જમીનની સપાટી ઊપરથી
પસાર થતી જેટલી રેલવેની લાઈનો હતી તે છતાં દ
ર ૧૨સે વધતી વસતીને માટે વધારે રેલવે ઊઘાડવા
ને બીજી જગાઓ મેલવવી ઘણુંજ કઠણ થઈ પડી
ઊં હતું, તેથી જમીનની અંદર "ટનલ" અથવા બુગ
ડા બાંધી તેહની અંદર ગાડી ચલાવવાનો ઊપાય સુ
જેઓ હતો. જમીનનો બંચાવ કરવાને માટે વલી
એવોબી ઊપાય સુજેઓ હતો કે જમીનની ઊપર પુ
લો બાંધી તે ઊપર આગની ગાડી ચલાવવી અને
નીચે આરકાંમાં માંણસોને રેહેવાના ઘેરો બાંધવાં.
આ બે ઊપાયમાંથી છેલો વધારે ખરચાલો તથા નુક
શાંનકારક માલમ પડવાથી તે છોડી દીધો હતો અને
પેહેલોજ ઊપાય કાંમે લગાડી, સરવે મોહોટી મોહોટી
અડચનો ટાલી આએ માહાભારત. કાંમ શને ૧૮૬૩
નાં શાલનાં જાનેવારી મહીનામાં પરજાનાં ઊપયોગને
માટે ઊંઘાડેઆમાં આવેઊં હતું.

જેમ દરએક એવાં નવાં અને મોટાં કાંમમાં ક
જા બનવીજ જોયે, તે મીશાલે આએ કાંમમાં પણ કેટ
લીક થઈ હતી, તોએ એ કાંમ સરનજામ ઊતરીઆ
પછે એ રેલવે ઊપર પરજાને કેટલો ઇતબાર આવે
ઓ હતો તે આએ બીનાં ઊપરથી માલમ પ
ડસે, કે જે દાહાડે એ રેલવે ઊઘાડીઆમાં આવી
ઓ હતો તે દીવશે છતરીસ હજાર ટીકેટો ખપી
હતી, અને તાંરપછેનાં તરણ દીવસમાં એક લાખથી વ
ધારે માંણસોએ એ રેલવેમાં મુશાફરી કીધી હતી, અને
પેહલાં તરણ અઠવાડીઆની દરરોજની ઊતારૂઓની
સરાસરી શંખીઆ ઓગણતરીસ હજાર એકશો છણું
ની થઈ હતી, અને દરરોજની કમાઇ તરણ હજાર
ચારશોને શાહાઠ રૂપીઆની થઈ હતી.

પાસેનું ચીત્ર ધેઆંનથી જોયાથી ખબર પડશે
કે જમીનની સપાટી ઊપર સાંમણે દાબી તથા જમ
ણી બાજુએ ઘેરોની હાર લાગીછે અને વચમાં રસ
તોછે એ રસતાની હેઠલ રેલવેનાં બુગડાનું મોહોડું
દીશેછે, તેને મથાલે આ ચીત્રમાં ઈંગરેજીમાં "મેટરા

પોલીટન રેલવે" ઈઆને રાજધાનીનો રેલવે કરી લખેલુંછે, તથા એ ભોંહાડામાંથી જતી રેલવેની ગાડીનું પછવાડેનું આંગ દેખાડેઆમાં આવેલુંછે. એ ભુગડાની બંધે બાજુએ લનડનની બે મોહોટી ગટરો બતલાવેલીછે. એ ગટરોને બરાબર માંથે જમીનની અંદરથી ટપાલ અથવા ડાક મોકલવાનાં નલ બતલાવેલાછે, જેનું બેઆંન આ ચોપાંનીઆનાં ૧૮૬૬ નાં ૧૦ માં આંક મધે આપેલુંછે. એ નલની ઊપર બેઊ બાજુએ પાંણી તથા ગેઆસનાં નલોછે, તે તરણ તરણ કાલાં ટીપકાં મુકી બતાવીઆછે.

એ રેલવેનું કામ પાર ઊતારવામાં ઘણીએક અડચણો નડી હતી. કેટલેએક ઠેકાંણે ગટરો શારાંનાં સબબથી ઘણી નુકશાંની તથા મેહનત ખમવી પડી હતી; ઘણેએક ઠેકાંણે પાણીનાં મોટા તથા નાંખલા નલોની હારની હાર બદલવી પડી હતી. અને નવા નલો નાખવા પડીઆ હતા, અને એક જગાએનો તરણ ફુટનાં એક મોહટા પાંણીના નલને શાંકલથી કેટલાક અઠવાડીઆં સુધી ટાંગી રાખવો પડીઓ હતો કે જે જરાબી શટનેનો કોઈબી માણસ જઈ તલાવ અથવા નદીમાંથી આવતું પાંણી અટકાવે તેહની આગમચ શેહેરનાં તે બાજુનાં ભાગને રેલથી કેટલું નુકશાંન થયું હોતે, તેનો વીચાર કરી શકાતો નથી. આ ભોગડાની ઊપરની કમાંનો બંધાઈ તઈઆર થાય તાંહાંસુધી ઊપરનાં રસતાઓને ઘણીજ મજબુત રીતથી ટેકાવી રાખવા પડેઆ હતા, અને કેટલેએક ઠેકાંણે ઘરોને નવેસરથી બાંધી આપવા પડીઆં હતાં. આપણા ખેરવાટનાં ભુગડાઓ કે જે મધે માનર મટોડું અથવા ફતર ખોદી રસતોજ કરવો પડીઓ હતો તે કરતાં આએ ઘણુંજ દીકટ કામ હતું, કાંકેજે એક મોટા શેહેરને ઊપર ઘેભાવી નીચેથી રસતો કરવો પડીઓ હતો. જગોજગોએ ભુગડામાં હવા લાવવાને રસતા ઊપરથી નલો મુકવામાં આવેઆછે કે જેનો એક નમુનો આ ચીત્રમાં ભુગડાનાં માંથા ઊપર પાડેલો દીઠેછે.

એ રેલવે શેહેરનાં જુદા જુદા ભાગોમાં મુસાફરી કરવાને વાસતે બાંધેલોછે, અને એનાં "ઇસટેશન" લંનડનની જમીનની સપાટી ઊપરથી જતી રેલવેનાં "ઈસટેશન" સાથે જોડી નાંખવામાં આવીઆંછે; અને કેટલાંક ઈસટેશનો જમીનની અંદર આ ભુગડામાં પણ છે, જાંહાંથી દાદર ઊપર ચડી રસતા ઊપર આવવું પડેછે. આ ભુગડા તથા "ઇસટેશન" ને ગયાસની રોશનીથી શીંનગારવામાં આવેઆંછે અને એ રોશનીની સરવે જગાએ તારીફ થાયછે.

એક બે ઠેકાંણે એજ ભુગડામાંથી આગ ગાડી × આવી ચોકરીનાં આકારમાં એક મેકને પસાર કરી જાયછે, અને એવી જગાયે અકસમાત નહી બને એટલા માટે ઘણીએક શાવચેતી તથા સંભાલ રાખવામાં આવેછે. ઘણુંકરી એ રસતાની અથવા ભુગડાનાં આરકાંની પોહોલાઇ ૨૮ાા ફુટછે, અને ઊંચાઈ રેલથી તે કમાંનનાં માથાં સુધી ૧૬ાા ફુટનીછે. "ઈસટેસન" આગલથી પોહોલાઈ એથી વધારેછે અને ઘણુંકરી બે અથવા તરણ ગાડીઓ જવાને રેલ નાંખેલીછે.

ભુગડાની હેઠલ એક ગટર ખોદેલીછે અને ભુગડાની અંદર જે કાંઇ પાંણી થાય તે તે રસતે કાહાડી નાંખેછે. ભુગડાની અંદરનાં ઇસટેશનો જોકે નાનાં છે તોબી તેની બાંધણીને માટે તે વખાણાયલાંછે. એનાં કદનો વીચાર આવે એટલા માટે જણાવીએ છઈએ કે ઊતારૂઓને ગાડીમાંથી ઊતરવાનો એક ઈસટેસન આગલનો ઓટલો ૨૧૭ ફુટ લાંબોછે, અને બીજો ૨૦૯ ફુટ લાંબોછે. આ ભુગડાનો રસતો બાંધતાં કુલે એક કરોર અને ચાલીસ લાખનો ખરચ થયો હતો, પણ પુલની ઊપરથી એટલોજ રેલવે બાંધતાં એથી ચોગણો ખરચ થાતે. એ રસતે દરરોજ એકશો ગાડી ચાલેછે.

ખુશ મીઝાજ.[1]

ગયા આંકમાં ખુશ મીઝાજ મનની એક નીતી ભરેલી ચાલછે, એવું મેં જણાવીઉં, અને આદમીજાતના રૂહમાં આ આનંદકાર મીઝાજ તેજદાર અને જારી રાખવાને કયા કયા નીતી ભરેલા હેતુ લાયકછે તે વીશે બોલીઓ. હવે ખુશ મીઝાજને પોતાની કુદરતી હાલતમાં હું તપાસીસ અને તેને લગતા હેતુઓ, જેઓને નેકી તથા બદી સાથ સંબંધ નથી, તેઓની ઉપર વીચાર આપીશ.

સઉથી પેહલાં, ખુશ મીઝાજ તનદોરોસતીનો સઉથી સારસ વધારનારછે. મનમાં બબડું અને દીલમાં મુંજાવું, તેથી આપણી હઈઆતીને લગતા ભાગોના નાજુક તારો પર નહી માલમ પડે તેવી રીતે જપેટા પડેછે અને તેથી આપણ શરીર વગર જાણે પસાઈ જાએછે. તો જોકે તેથી

1 આડીસન પરથી.

જે આપણા લોહીમાં જે જોરદાર જોસસા ઉભરાઈ આવેછે અને આપણા શરીરની હોશીઆરીમાં આડી અવલી રીતે અડચણું થાએછે તેનોતો આપણે વીચાર કરતા નથી. મારા અનુભવમાં, હું થોડાજ શખ્સો સાથ મળીઓ હોશ કે જેઓ બુઢાપણામાં અથવા સુખાકારી ભરેલી તનદરોશતીમાં હોવા છતાં મીઝાજમાં ધીરા ન હશે; એટલુંજ નહી પણ જેઓ દીલમા ખુશાલી ભરેલા તથા હશમુખા ન હશે. એનું કારણ એછે જે તનદરોશતી અને ખુશ મીઝાજ એક બીજાને પેદા કરેછે. ફરક માતર આટલોજ કે જેઓ સારી તનદરોશતી ભોગવેછે, તેઓમા ખુસ મીઝાજ કવચીતજ ન જોવામાં આવેછે; પણ વારેઘડીએ આપણે ખુશ મીઝાજ જોઈએછે, કે જેની સાથે ઘણી તનદરોશતી જોવામાં આવતી નથી.

ખુશ મીઝાજ જે પરમાણે શરીરની સાથે દોસતીનો હક રાખેછે, તેજ પરમાણે મનની સાથે પણ રાખેછે. તે મનની આતુર ચીંતા તથા અશંતોશ દુર કરેછે, આપણા જોસસાઓને નરમ પાડી ધીરજદાર કરેછે, અને આપણા આતમાને સદાની થંડી હાલતમાં રાખેછે. પણ એ બાબદશર હું બોલી ચુકોછું વાસતે અહીંઆં હું જણાવવા માંગુંછું કે જે દુનીઆમાં આપણને મેલવામા આવીઆછે, તે દુનીઆં અગણીત વસતુઓથી ભરેલીછે, કે જે વસતુઓ આપણા મનમા ખુશ મીઝાજ ઉતપન કરેછે અને તેને તાજો રાખેછે.

જો આપણે માણસના ઉપીઓગ સંબંધી દુનીઆનો વીચાર કરીએ, તો તે જાણે આપણા કારણસરજ સરજી હોય એવું માલમ પડશે. પણ જો તેની ખુદરતી, ખુબસુરતી અને ખુશ દેખાવ વીશે વીચાર કરીએતો, જાણે તે આપણી મોજને વાસતેજ બનાવી હોય એવું લાગશે. સુરજ, જે બધી દુનીઆઓના રૂહ જેવોછે અને આપણી હઈઆતીને લગતી સરવે વસતુઓ પેદા કરેછે, તેનામાં એવીતો અસર છે કે જેથી માણસનુ મન ખુશ થાયછે અને જેથી તેના દીલમાં આનંદ ઉપજેછે.

જે જુદી જુદી જાતના પશુઓ તથા પંખીઓ આપણી ચાકરીને વાસતે અથવા ખોરાકને વાસતે સરજેલાં છે, તેઓ વલી પોતાના સુંદર શરોદથી ખેતરોને ગજાવેછે, અથવા આપણને રમુજથી ભરેછે અથવા આપણી નજરને પોતાના દેખાવની ખુબસુરતીથી રંગીલી કરી આપણામાં ખુશ વીચારો ઉતપન કરેછે. નદીઓ, સરોવરો, અને ઝરાઓ, જે જગામાથી પસાર થાયછે, તે જેવી તાજી કરેછે તેજ રીતે આપણી કલપના શકતીને પણ કરેછે.

કેટલાક નામીચા લખનારા ખોદાની પરવરદેગારી વીશે બોલતાં જણાવેછે, કે તે સાહેબે આખી દુનીઆને બીજા રંગ કરતાં લીલાતરીથી ઢાંકીછે, તેનું કારણ એકે એ રંગ રોશની અને છાયાની બરોબર મેલવણીથી એવોતો છે, કે તે આંખને નાતવાન અથવા દુખી કરવાને બદલે ઓર જોરાવર તથા તનદરોશત કરેછે. એજ કારણસર કેટલાક ચીતર પાડનારા પોતાની નજદીક લીલા રંગનુ કપડું ટાંગી રાખેછે, કે જેની ઉપર પોતાની નજર નાખી ઘણીવાર ઝલકતા રંગોપર થાકેલી આંખને આશાએસ આપેછે. એક વખણાએલો ફીલસુફ (સર આઈઝાક નીઉટન) નીચે પરમાણે એ રંગ વીશે કારણ બતાવેછે. બધા તેજદાર રંગો આપણી નજરને લગતા ભાગોને થાકવી નાંખેછે અને નબલા કરી નાંખેછે; તેથી ઉલટું, જેઓમાં પુરતું તેજ ન હોતું તેઓથી તે ભાગો તણાયછે; પણ જે કીરણો આપણામાં લીલા રંગ વીશે વીચાર ઉતપન કરેછે, તેઓ આપણી આંખની ઉપર એવાતો સરખી રીતે પડેછે, કે આપણી નજરને લગતા ભાગોને જોઈતુંજ જોર કરવું પડેછે અને તેઓ સમતોલ રહેઆથી આપણામા મનગમતો તથા ખુશ જોસસો ઉતપન થાએછે. કારણ ગમે તે હોએ, પણ એ રંગની અશરતો આપણે સારી પેઠે જાણીએ છે; અને એટલાજ માટે કવીઓ એ રંગને ખુશી ભરેલો ગણેછે.

ખુદરતના કામોમાં આવી રીતની બમણી મતલબ વીશે અને તેઓ કેવી રીતે જેમ ઉપયોગી તેમજ ખુશી ઉપજાવનાર થાયછે તે વીશે જો વીચાર કરીએ તો, આપણને માલમ પડશે કે દુનીઆની વનસપતીમાં જે ચીજો સરવેથી ખુબસુરત હોયછે તેજ ચીજો સરવેથી અગતીઅની પણ હોયછે. એ ચીજો બીઆં છે, જેઓથી તરેવાર વનસપતીનો વધારો થાયછે તથા જારી રેહછે; અને જેઓ હમેશા ફુલોમા અથવા મોહરમાં પોતાનો વાસો કરેછે. ખુદરત જો કે પોતાનુ મોટુ કરમ કરતી ચાલી જાએછે, અને પોતાના રખશણ માટે આતુર હોયછે; તોએ તે પોતાની મુખીઅ મતલબ છુપાવતી હોય અને પ્રુથવીને ખુશ તથા દીલપસંદ કરવામા મેહનત લેતી હોય તેમ દેખાયછે. તેજ પરમાણે ખેડુતો આખાં દેશ વાડીનો રલીઆમણો આકાર આપવામાં તથા પોતાની આસપાસની સરવે ચીજ હસતી દેખાડવામાં ગુંતાએછે, તોપણ તેઓ પોતાના પાકનો અને તેથી ઉપજતા પોતાના નફા શીવાએ બીજાં કસસાંનો વચાર કરતા નથી.

વલી વધારે વીચાર કરતાં આપણને માલમ પડશે કે પરવરદેગારે માણસના મનમા આવી રીતનો ખુશ મીઝાજ જારી રાખવાને કેવી સંભાલ લીધીછે, કે જેથી તે સાહેબે મનને એવી રીતે બનાવીઉંછે કે ગમે તેવી થોડાં ઉપયોગની ચીજો જેવીકે ખડકો, પાહાડો, વેરાન જગાઓ, અને બીજી ખુદરતના દરામણા ભાગોમાંથી પણ ગમત અને ખુશી મેલવી શકે. જેઓ ફીલશુફીની માહીતગારી ધરાવેછે તેઓ એ વીચારથી આગલ વધીને જોશે તો તેઓને માલમ પડશે કે જો દુનીઆમાની ચીજો પોતામા જે ખુદ ખરે ખરા ગુણોછે, તેજ ગુણોમાં આપણી નજરે પડી હોત, તો તેઓનો દેખાવ ઘણોજ અણગમતો તથા નાખુશ થઈ પડત. પણ તે ચીજો આપણામાં ખેઆલી ગુણો જેવાકે સવાદ અને રંગો, અવાજ અને વાસ ગરમી અને થંડી, પેદા કરી શકે એવી શકતી ખોદાવંદતાલાએ તેઓને બખશીછે કે જેથી માણસ ખુદરતની હલકી પદવીઓમાં પડવા છતાં પણ તેનુ મન દીલપસંદ જોસસાઓથી ખુશી અને આનંદ ભરેલું રેહે. ટુકામાં, આખી શરૂશટી જાણે એક નાટકશાલા જેવીછે કે જે એવીતો વસતુઓથી ભરાયલી છે કે જેથી આપણામાં મોજ, ગમત, તથા તાજુબી પેદા થાયછે.

દીવસ અને રાતની આવ જાવ, રૂતુઓનો ફેરફાર, અને તેઓને લગતા તરેવાર દેખાવો, કે જે ખુદરતને સનગાર આપેછે, અને જે મનને સદા સુનદર તથા મનપસંદ આકારોથી ખુશી કરેછે, તેપર વાંચનારના પોતાનાજ વીચાર તેને ખેંચશે.

વીદીઆ હુનરથી જે રમુજ મલેછે; દોસતીથી, ચોપડીઓથી, અને વાતચીતથી જે મોજ મલેછે; અને જીંદગીની અંદર હજારો બીજી રીતની ગમતો મલેછે તેઓ વીશે હું અહીંઆં બોલવા માગતો નથી; કારણ જે ઉનેજનોથી ખુશમીઝાજ દરએક સથીતીમાં તથા પદવીમાં માણસ સાધારણ રીતે મેલવી શકે અને જેથી સાફ માલમ પડેકે ખોદાતાલાએ આપે દુનીઆને બલાપો અને ફરીઆદથી ભરી નાખવાને અથવા માણસનુ દીલ હાએ અફસોસમાં મુજાવાને મખસદ રાખી નથી તેવાંજ ઉનેજનો વીશે જણાવવા માંગુછુ.

હું આવી રીતના ખુશમીઝાજને મનમા ઠસાવવાની વધારે અગત એમ જોઉંછું કે બીજી પરજાઓ કરતાં આપણાં દેશીઓમાં † એ ગુણની વધારે ખુટ માલમ પડેછે. ગરમીની પુરવ તરફના પવનથી ઘસડાઈ આવી આપણા શપુને એક પલીતની માફક ઘેરેછે. . . . . .

દરએક જણે પોતાના દેશની હવા તથા પોતાના જાતી ખવાસ સામને સંભાલ રાખવો જોઈએ, અને દર ઘડીએ એવા વીચાર કરવા જોઈએ કે જેથી તેના મનને શાનતી મલે અને જે આદમજાતને નાની પીડા તથા અવદશા વારેઘડીએ સાધારણ રીતે નડેછે તેઓની સામને થઈ તેઓને સેહલથી સાખવાને બની આવે, અને જેઓથી ભરપુર ખુશી, અને સદાની સુખાકારી પેદા થાય.

જોકે હું મારા વાંચનારનું ધીઆન આ દુનીઆંની ખુશી ભરેલી રંગતોમા રોકવાને ખુશી છેઉં, તોએ મારે કબુલ કરવું જોઈએ કે આનણે વાસને સરજેલા સુખોમા કેટલીક હલાકા આવી પડેછે, પણ જો તેઓનો બરોબર વીચાર કીધો હોય તો તેઓથી મનને એકદમ દલગીરીમાં નાખી નહી શકાશે અથવા જે ખુશ મીઝાજની હું ભલામણ કરૂંછું તેનો નાશ નહી થઈ શકાશે. સારાની સાથે ખોડાંની, તથા સુખની સાથે દુખની ભેલવણીનુ કારણ "મીo વાક" પોતાના ગરંથમાં નીચે પરમાણે નીતીને લગતું દેખાડેછે.

"આપણી આસપાસ તથા આપણી ઉપર અમર કરનારી સરવે ચીજોમાં ઈશવરે સુખ અને દુખનો ભાગ પાંથરી નાખીઓછે, અને આપણા વીચારો તથા આપણી ઈદરીઓના બધાં કાંમમાં પણ એવરી નાખીઓછે તેનુ બીજું કારણ એજ, તેની બનાવેલી વસતુઓથી જે સુખ મલેછે તેમા આપણે આપણી અધુરી હાલત, નાશીપાસી અને સંપુરણ સુખાકારીની કોતાઈ જોઈ, તે મોટા સાહેબનુ સુખ સાધવાને આપણે તજવીજ કરીએ કે જે સાહેબમાં સુખાકારી ભરપુરછે અને જેના જમણા હાથ ઉપર હમેશાની મોજો એકઠીછે."

† "બ્રાઈટન" ઈંગરેજોને વાસ્તે એમ કહછ, તારે હીંદુસ્થાનના દેશીઓને કેટલી અગત્યથી એ કારન લાગુ પડતી જોઈએ તેનો વાંચનારોજ વીચાર કરશે.

ગુજરાત તરફની મુસાફરીનો હેવાલ.

પેઆરાં બેહેન બાઈજી,

ઇo સo ૧૮૬૫ ને છેડે હું ગુજરાત તરફ ફરવા ગયો હતો તેની મેં કેટલીકવાર તમારી આગલ ઊપર ટપકે વાત કીધી હતી અને તે તમુને મનપસંદ લાગાથી તમોએ મારી મુસાફરીનો ટુક હેવાલ મારી પાસે લખી માંગોઓ હતો તે પરમાણે કરવાને અતીઆર સુધી બે કારણસર મારેથી બનીઉં નહી હતું તેથી મેહેરબાનોની રાહ દરગુજર કરવું. એક કારણ તો એકે મારી પાસે એ મુસાફરીની ટુક ટુક નોંધ હતી જે ઊપરથી વીગતારોને લખવાને કામ ધંધાથી મને અવકાશ પુરતો નહી હતો, અને બીજું એકે એવી ટુક નોંધ ઊપરથી ઘણોજ રસીલો હેવાલ હું આપી નહી શકશ એવી ધાસતી હું રાખતો હતો. પણ પેઆરાં બેહેન તમોએ જારે વાર નવાર એ વીશેની ઊશરાંણી ચાલુ કીધી તારે આખરે તમારા તેમજ તમારી બીજી બેહેનપણીઓના ફાયદાને માટે મેં એ હેવાલ કટકે કટકે આપવાનો ઠેરાવ કીધોછે અને તે પરમાંણે આ વખત આપુંછું.

હતો સુરતથી તાo ૧૨ મી ડીસેમબર ૧૮૬૫ની સાંજનાં કલાક ૬ ને સમયે રામનાથ ખેતાનાં દેરાં આગલથી ઈસટીમર "જનરલ આઉટરાંમ" ઉપર ચડીઆ. એ ઈસટીમર મોહોટી હોવાથી નદીમાં છેક અંદર આવી શકી નહી. સઘલાં મલી આસરે ૨૫૦ માણસો આગબોટ ઉપર સવાર થયાં હતા રાતના કલાક ૧૧ વાગતે તેનું લંગર ઉંચકાયું, અને તેના ચકર ફરવા લાગા. પણ ખાડીનાં પાણી બસ નહી હોવાથી ડુમસ આગલ લંગર નાખવાની ફરજ પડી. તાo ૧૪ મીની બપોરે ડુમસ આગલથી પાછી હંકારી, પણ ભગવા આગલ ગએઆ નહી એટલામાં પાંણી પાછાં ખુટી ગએઆં અને ફરી એકવાર લંગર નાખવું પડીઉં. રાતનાં કલાક ૯ વાગતે આગબોટનો સાંચો પાછો ચાલવા લાગો અને આસરે કલાક ૧૨ વાગતે ઘોઘાની ખાડી સહી કીધી, પણ રાતના કીનારે ઉતરીઆ નહી.

તાo ૧૫ મીની સવારનાં ઘોઘાનો દેખાવ નજરે પડીઓ. કીનારાની નજદીક "બંદર" (રૂનો ઈમારત)નું મકાન તથા એક બંગલો છે તે સીવાએ ગાંમની ઈમારતો દુરથી જોવામાં આવી, અને ઘરોનાં વચમાંથી હીંદુ ને જૈનાં દેરાંની નકાસીઓ ઉપર તરી આવતી સફાતે ખુબી માલુમ પડી. કલાક ૭ વાગતે ઈસટીમરની જાલીબોટમાં બેસી કીનારે ઉતરીઆ. એ વેલા પાંણીની ઓટ હતી તેથી અમુને ભીંજેલી જમીન ઉપર ચાલવું પડીઉં, પણ તે રેતાળ જમીન હોવાથી કાદવ નડીઓ ન હતો. પછી ગાડીમાં બેસી સેઠ હપીસીંગની ધરમશાલામાં ઉતારાની જગાપર ગએઆ.

ઘોઘા.. ઘોઘા ગાંમ આસરે ૧॥ મઈલ લાંબુ અને ૩ મઈલ પોહોલુંછે. તેમાં આસરે ૨૦૦૦ ઘરો અને સંઘલી મલી ૧૦૦૦૦ માણસની વસતીછે. ઘરો નીચાં, એક માલનાં અને ઘણુંકરી મરોડું તથા ફતરનાં બનેલાંછે, અને દેવાલો ઉપર સવો નહી ફેરવેલો તેથી તેની બાંધણી બાહેરથી ખુલી દીશેછે. ઘણાખરા રસતા સાંકલા અને ધુલથા ભરેલાછે. હમારા ઉતારો આગલનો રસતો જેને "કચેરી મોહોલો" કહેછે તે ઘણો પોહોલોછે.

ઘોઘામાં સાધારણ વનસપતી મલેછે. પીવાના પાંણીની જરા તંગી હોપે એવું જણાઈયું હતું, કારણ કે સઘલા લોકો એક તલાવ જેને "રાંમકુંડ" કેહેછે તેમાંથી પાંણી લઈ જાયછે. એ તલાવ ફતરનું બાંધેલુંછે અને તેનાંથી ૧॥ મઈલ ઉપર, બીજો મોહોટો તલાવછે તેમાંથી એ તલાવમાં પાંણી આંવેછે.

ઘોઘાનાં રેહેવાશીને ઘોઘારી કેહેછે. તેઓનો મોહોટો ભાગ ખારવાઓનોછે, જેઓમાંના કેટલાક મુસલમાન ધરમ પાલેછે, બીજા કોલીઓછે અને બાહેર દેશાવર જતાં વાંહાણોનાં ખલાસી દાખલ ચાકરી કરેછે. ઘોઘારીઓની ઈમાનદારી ઘણી વખણાએછે ! જમીન ઉપર ઉતરીઆ કે ચોતરફથી હમોને ખબર મલી હતી કે ઘણા લુચા ઘોઘારીઓ રસતે ફરતા ફરેછે, અને આંખ વીચે એટલા વારમાં દાગીનાઓ ગેબ કરી નાખેછે. આ વાત શાભલતાંજ ઘોઘાની અસલ તવારીખ હમોને ઈઆદ આવી. તવારીખના શોખીને ખબર હશે કે મોખરાજી ગોહીલે ઘોઘા અને પીરંમનો ટાપુ જે આસરે ૩ મઈલ દુરછે તે હાથ કીધા પછી કેટલીક મુદત શુધી લુટફાંટ માંડી હતી, અને એ બંદરની નજદીકથી જે વાંહાણો જાયે તેને લુટી લેતા હતો—તેવારથી ઘોઘારી ખારવાઓએ ચાચીઆનો ધંધો ઘણાક વરશો શુધી ચલાવીઓ હતો †. તેણે ઘોઘામાં પણ એક કીલો બાંધીઓ હતો, તેની નીશાન દક્ષણ તરફના દરવાજા આગલ હમોને બતલાવામાં આવી હતી.

ગોહીલ લોકના જવા પછી આ ગાંમ મોગલ રાજાઓના હાથમાં ઘણું આબાદાંનીમાં આવીઉં, પણ એ રાજનાં પડી ભાગવા પછી તેનો વેપાર બંધ પડીઓ. તેઆરબાદ ખંભાતનાં તાબામાં રહીઉં. પછી ગાએકુવાડ અને પેશવાનાં હાથમાં આવીઉં, અને જીઆરે એ બેઉ શરકારે ગામોની વેંહચણી કીધી તેઆરે તે પેશવાનાં તાબામાં આવીઉં. પેશવાની પછી તે અંગરેજ શરકારે તેનાં બીજાં ગામો શાથે પોતાને હસતક કરી લીધું.

ઘોઘાનો વેપાર આગલના જેવા જોશથી ચાલતો નથી. અસલની બંદરની ધાંમધુમ અને રચના બીલકુલ જોવામાં આવતી નથી, અને જીઆરથી ભાવનગરનું બંદર આબાદ થવા માંડીઉં તીઆરથી એ બંદર ભાગી પડીઉંછે. હાલમાં રૂની ચાર પાંચ હજાર ગાંસડી વરશ દાહાડે મુંબઈ તરફ જાએછે, અને મારવાડનું આસરે ૨૫ હજાર ગાંસડી ઉન આ બંદરથી વાંહાંણે ચહડેછે. આગલ ઘોઘા પરગણામાંથી બાજરીનો મોહોરો જથો મુંબઈ અને બીજાં દેસાવર ખાતે જતો હતો, પણ રૂની મોઘવારીને લીધે અનાજનો પક કમ કરવા માંડીઓછે, તેથી ગાંમનાં ખપ જોગ પાકે છે.

ઘોઘામાં છોકરાઓની તથા છોડીઓની સરકારી નીશાલોછે, પણ એ ગાંમની વસતી પરમાણે પુરતા છોકરાઓ આવતા નથી. ઈનસાફ કરનારા તરણ હોધેદારો (મામલતદાર, મુનસફ, અને ફોજદાર) હીઆં રેહેછે.

તા० ૧૭ મી ડીસેમબર ૧૮૬૫ બપોરના બે કલાકે હમો ઘોઘાથી ભાવનગર જવા સારૂં નીકલીઆ એ બેઉ ગાંમ વચે આસરે ૭ ગાઉનો તફાવતછે. રસતામાં બે ગાઉને છેટે "વડલો" નાંમે એક વડનું જાહાડ આવેછે, તેના વીશે એવું કેહેવાએછે કે તેની ડાલ એવી રીતે હેડલ ઉતરેલીછે કે અસલ થડ કીઉ તે પરખાતું નથી. વડલાથી બે ગાઉ પછી "અકવાડા" ગાંમ આવીઉં હતું. પછી એક મીઠી નેહેર જેને "કસારા નદી" કેહેછે તેમાથી પસાર થયા પછી આસરે ૫ કલાકે હમો ભાવનગર પોહોંતા. રસ્તો ધુલ વાલો હતો પણ ઘણેર ઘણી ખરાબ હતી નહી; અને ઠેકાણે ઠેકાણે સપાટ રસતો મલતો હતો.

ભાવનગર. ભાવનગર ઘોઘા કરતાં મોહોટું ગાંમછે. ભાવનગરનુ બંદર તરતું અને શુરત કરતાં ઘણું સારૂં છે. ઓટની વેલા ખાડીમા આસરે ૨૪ થી ૨૫ ફુટ ઉંડું પાંણી રેહછે, જેથી કોઈ પણ વેલા વાંહાણોને બારામા આવતા અડચણ પડતી નથી. વેપાર મુખીઅ કરી રૂનોછે. વરશ દાહાડે આશરે ૫૦૦૦૦ ગાસડી આ બંદરથી વાહાંણમાં ચડેછે. બાજરીનો વેપાર હાલ ચાલતો નથી.

આ ગામની વસતી આસરે ૭૦ થી ૭૫ હજારનીછે, તેમાં હીંદુ અને મુસલમાન બે મુખીઅ જાતછે. હીંદુઓની પાઘડી એક ખાસ ઘપથી બાધેલી હોએછે અને તેનું "ડોલ" સરખું કપાલ ઉપર આવવાને બદલે જમના કાનની ઉપર રાખવામાં આવેછે, તેને આપણે "ભાવનગરી પાઘડી" કહીએ છઈએ.

ઘરો ઘણુ કરી નીચાં, મરોડાં તથા ફતરનાં બાધેલાં, અને ઘોઘાનાં ઘરોની બાંધણીને મલતાછે. રસતા સાકડા અને ઘોઘા કરતા વધારે ગલીચ હતા. ગલી ગલીએ કચરાના ધગલા પડેલા એટલુંજ નહી પણ બીજી નજીસાટ કેટલાક રસતા ઉપર એટલીતો એકડી થએવી કે તેમાં હમારાથી ફરાઈ શકાઈઉં નહી. શાભલવા પરમાણે હાલના કારભારી રસતાની હાલત શુધારવાને મેહનત લીએછે.

ભાવનગરના રાજ અધીકારી ઠાકોર જસમતસીંગ ભાવસીંગછે. તે જાતે રજપુતછે. તેની ઉમર આસરે ૨૫ વરશંનીછે, તે બાંધે મજબુત, રંગે ઘઉંલા, અને થંડા સવભાવનોછે. ભાવનગરની ગાદીને તાબે આસરે ૧૮૦૦ પાદર અથવા ૧૨૦૦ ગાંમડાંઓછે; એ માહેલાં કેટલાંક ઠાકોરનાં ભાઈઓ અને આગલનાં ઠાકોરની રાણીઓને આમદાની ખાવાને અપાએલાંછે. એ રાજની કુલે આમદાની આગલ ૮ થી ૧૦ લાખની હતી. પણ હાલની મોઘવારીનાં સબબથી ૪૦ થી ૫૦ લાખ રૂપીઆ દર વરશે ઉપજેછે તેમાંથી અંગરેજ સરકારને કાંઈ ખંડણી તરીકે આપવું પડેછે.

---

† ખલાસીઓ પીરમના ટાપુ આગળથી હંકારતી વેળા નાલીએર તથા ફુલ હાલુર પણ મોખરાજી ગોહીલને નામે સમુદરને ચડાવેછે. એ રાજાએ પીરમમાં એક મજબુત કીલો બાંધીઓ હતો, તે પાછલથી કોઈ મુસલમાન રાજાએ તોડી નાખીઓ.

દીવસ અને રાતની આવ જાંવ, રૂતુંઓનો ફેરફાર, અને તેઓને લગતા તરેવાર દેખાવો, કે જે ખુદરતને સનગાર આપેછે, અને જે મનને સદા સુનદર તથા મનપસંદ આકારોથી ખુશી કરેછે, તેપર વાંચનારના પોતાનાજ વીચાર તેને ખેંચશે.

વીદીઆ હુનરથી જે રમુજ મલેછે, દોસતીથી, ચોપડીઓથી, અને વાતચીતથી જે મોજ મલેછે; અને જીંદગીની અંદર હજારો બીજી રીતની ગમતો મલેછે તેઓ વીશે હું અહીઆં બોલવા માગતો નથી, કારણ જે ઉતેજનોથી ખુશમીઝાજ દરએક સથીતીમાં તથા પદવીમાં માણસ સાધારણ રીતે મેલવી શકે અને જેથી સાફ માલમ પડેકે ખોદાનાલાએ આએ દુનીઆને બલાપો અને ફરીઆદથી ભરી નાખવાને અથવા માણસનુ દીલ હાએ અફસોસમાં મુઝાવાને મખસદ રાખી નથી તેવાંજ ઉતેજનો વીશે જણાવવા માંગુછુ.

હું આવી રીતના ખુશમીઝાજને મનમા કસાવવાની વધારે અગત એમ જોઉંછું કે બીજી પરજાઓ કરતાં આપણાં દેસીઓમાં † એ ગુણની વધારે ખુટ માલમ પડેછે. ગમગીની પુરવ તરફના પવનથી ઘસડાઈ આવી આપણા ટાપુને એક પલીતની માફક ઘેરેછે. . . . . .

દરએક જણે પોતાના દેશની હવા તથા પોતાના જાતી ખવાસ સામને સંભાલ રાખવો જોઈએ, અને દર ઘડીએ એવા વીચાર કરવા જોઈએ કે જેથી તેના મનને શાનતી મલે અને જે આદમજાતને નાની પાડા તથા અવદશા વારેઘડીએ સાધારણ રીતે નડેછે તેઓની સામને થઈ તેઓને સેહુલથી સાંખવાને બની આવે, અને જેઓથી ભરપુર ખુશી, અને સદાની સુખાકારી પેદા થાય

જોકે હું મારા વાંચનારનું ધીઆન આ દુનીઆંની ખુશી ભરેલી રોસનીમાં રોકવાને ખુશી છેઉં, તોએ મારે કબુલ કરવું જોઈએ કે આપણે વાસને સરજેલાં સુખોમા કેટલીક હલાકો આવી પડેછે; પણ જો તેઓનો બરોબર વીચાર કીધો હોય તો તેઓથી મનને એકદમ દલગીરીમાં નાખી નહી શકાશે અથવા જે ખુશ મીઝાજની હું ભલામણ કરૂંછું તેનો નાશ નહી થઈ શકાશે. સારાની સાથે માઠાંની, તથા સુખની સાથે દુખની ભેલવણીનુ કારણ "મી॰ લાક" પોતાના ગરંથમાં નીચે પરમાણે નીતીને લગતું દેખાડેછે.

"આપણી આસપાસ તથા આપણી ઉપર અસર કરનારી સરવે ચીજોમાં ઈશવરે સુખ અને દુખનો ભાગ પાંથરી નાખીઓછે, અને આપણા વીચારો તથા આપણી ઈંદરીઓના બધાં કાંમમાં પણ ભેલવી નાખીઓછે તેનુ બીજું કારણ એજે, તેની બનાવેલી વસતુઓથી જે સુખ મલેછે તેમા આપણે આપણી અધુરી હાલત, નાશીપાસી અને સંપુરણ સુખાકારીની કોતાઈ જોઈ, તે મોટા સાહેબનુ સુખ સાધવાને આપણે તજવીજ કરીએ કે જે સાહેબમાં સુખાકારી ભરપુરછે અને જેના જમણા હાથ ઉપર હમેશગીની મોજો એકઠીછે."

---

† "આડીસન" ઈંગરેજોને વાસતે એમ કહેછે, તારે હીંદુસથાનના રેહીઓને કેટલી અસરથી એ દેહવન લાગુ પડવી જોઈએ તેનો વાંચનારેજ વીચાર કરવો.

ગુજરાત તરફની મુસાફરીનો હેવાલ.

પેઆરાં બેહેન જાઈજી,

ઈ॰ સ॰ ૧૮૬૫ ને છેરે હું ગુજરાત તરફ ફરવા ગયો હતો તેની મેં કેટલીકવાર તમારી આગલ ઊપર ટપકે વાત કીધી હતી અને તે તમુને મંન પસંદ લાગાથી તમોએ મારી મુસાફરીનો ટુક હેવાલ મારી પાસે લખી માંગીઓ હતો તે પરમાણે કરવાને અતીઆર સુધી બે કારણસર મારેથી બનીઊં નહી હતું તેથી મેહેરબાનીની રાહ દરગુજર કરવું. એક કારણ તો એકે મારી પાસે એ મુસાફરીની ટુક ટુક નોંધ હતી જે ઊપરથી વીસતારીને લખવાને કાંમ ધંધા આથે મને અવકાસ પુરતો નહી હતો, અને બીજું એકે એવી ટુક નોધ ઊપરથી ઘણોજ રસીલો હેવાલ હું આપી નહી શકસ એવી ધાસતી હું રાખતો હતો. પણ પેઆરાં બેહેન તમોએ જારે વારંમવાર એ વીશેની ઊઘરાંણી ચાલુ કીધી તારે આખરે તમારા તેમજ તમારી બીજી બેહેનપણીઓના ફાયદાને માટે મેં એ હેવાલ કટકે કટકે આપવાનો ઠેરાવ કીધોછે અને તે પરમાંણે આ વખત આપુંછું.

હમો સુરતથી તા॰ ૧૩ મી ડીસેમબર ૧૮૬૫ની સાંજનાં કલાક ૬ ને અમલે રામનાથ ઘેલાનાં દેહરાં આગલથી ઈસટીમર "જનરલ આઉટરાંમ" ઉપર ચડીઆ. એ ઈસટીમર મોહોટી હોવાથી નદીમાં છેક અંદર આવી શકી નહી. સઘલાં મલી આસરે ૨૫૦ માણસો આગબોટ ઉપર સવાર થયાં હતાં. રાતના કલાક ૧૧ વાગતે તેનું લંગર ઉંચકાયું, અને તેના ચકર ફરવા લાગા, પણ ખાડીમાં પાણી બસ નહી હોવાથી ડુમસ આગલ લંગર નાખવાની ફરજ પડી. તા॰ ૧૪ મીની બપોરે ડુમસ આગલથી પાછી હંકારી, પણ ભગવા આગલ ગએઆ નહી એટલામાં પાંણી પાછાં ખુટી ગએઆં અને ફરી એકવાર લંગર નાખવું પડીઉં. રાતના કલાક ૯ વાગતે આગબોટનો સાંચો પાછો ચાલવા લાગો અને આસરે કલાક ૧૨ વાગતે ઘોઘાની ખાડી સહી કીધી, પણ રાતના કીનારે ઉતરીઆ નહી.

તા॰ ૧૫ મીની સવારનાં ઘોઘાનો દેખાવ નજરે પડીઓ. કીનારાની નજદીક "ચકંદા" (રૂનો ઈસક્રુ)નું મકાન તથા એક બંગલો છે તે સીવાએ ગાંમની વસતી દુરથી જોવામાં આવી; અને ઘરોનાં વચમાંથી હીંદુ લોકોનાં દેહરાંની નકાસીઓ ઉપર તરી આવતી સઘલાને ખુલી માલુંમ પડી. કલાક ૭ વાગતે ઈસટીમરની જાલીબોટમાં બેસી કીનારે ઉતરીઆ. એ વેલા પાંણીની ઓટ હતી તેથી હમુને ભીંજેલી જમીન ઉપર ચાલવું પડીઉં, પણ તે રેતાલ જમીન હોવાથી કાદવ નડીઓ ન હતો. પછી ગાડીમાં બેસી સેઠ હથીસીંગની ધરમશાલામાં ઉતારાની જગાપર ગએઆ.

ઘોઘા. ઘોઘા ગાંમ આસરે ૧॥ મઈલ લાંબુ અને
૩ મઈલ પોહોલુંછે. તેમાં આસરે ૨૦૦૦ ઘરો અને સઘ
લી મલી ૧૦૦૦૦ માણુસની વસતીછે. ઘરો નીચાં, એક
માલનાં અને ઘણુંકરી મટોડું તથા ફતરનાં બનેલાંછે; અને
દીવાલો ઉપર સલો નહી ફેરવેલો તેથી તેની બાંધણી બાહેરથી
ખુલી દીશેછે. ઘણાખરા રસતા સાંકલા અને ધુલથાં ભરે
લાછે. હમારો ઉતારા આગલનો રસતો જેને "કચેરી
મોહોલો" કહેછે તે ઘણો પોહોલોછે.

ઘોઘામાં સાધારણ વનસપતી મલેછે. પીવાના પાંણી
ની જરા તંગી હોપે એવું જણાઈયું હતું, કારણ કે સઘલા
લોકો એક તલાવ જેને "રાંમકુંડ" કહેછે તેમાંથી પાણી લ
ઈ જાયછે. એ તલાવ ફતરનું બાંધેલુંછે અને તેનાથી
૧॥ મઈલ ઉપર બીજો મોહોટો તલાવછે તેમાંથી એ તલાવ
માં પાંણી આવેછે.

ઘોઘાનાં રેહેવાશીને ઘોઘારી કેહેછે. તેઓનો મોહોટો
ભાગ ખારવાઓનોછે, જેઓમાનાં કેટલાક મુસલમાન ધરમ
પાલેછે, બીજા કોલીઓછે અને બાહેર દેશાવર જતા વાંહાં
ણોનાં ખલાસી દાખલ ચાકરી કરેછે. ઘોઘારીઓની ઈમા
નદારી ઘણી વખણાએછે ! જમીન ઉપર ઉતરીઆ કે ચોત
રફથી હમોને ખબર મલી હતી કે ઘણા લુચા ઘોઘારીઓ
રસતે ફરતા ફરેછે, અને આંખ વીચે એટલા વારમાં દાગી
નાઓ ગેબ કરી નાખેછે. આ વાત શાંભલતાંજ ઘોઘાની
અસલ તવારીખ હમોને ઈઆદ આવી. તવારીખના શો
ખીને ખબર હશે કે મોખરાજી ગોહીલે ઘોઘા અને પીરંભ
નો ટાપુ જે આસરે ૩ મઈલ દુરછે તે હાથ કીધા પછી કેટ
લીક મુદત શુધી લુટફાંટ માંડી હતી, અને એ બંદરની નજ
દીકથી જે વાંહાંણો જાયે તેને લુટી લેતો હતો—તેવારથી
ઘોઘારી ખારવાઓએ ચાચીઆનો ધંધો ઘણાક વરશો શુધી
ચલાવીઓ હતો.† તેણે ઘોઘામાં પણ એક કીલો બાંધીઓ
હતો, તેની નીશાન દક્ષણ તરફના દરવાજા આગલ હમોને
બતલાવામાં આવી હતી.

ગોહીલ લોકના જવા પછી આ ગામ મોગલ રાજાઓ
ના હાથમાં ઘણું આબાદાંનીમાં આવીઉં, પણ એ રાજનાં
પડી ભાગવા પછી તેનો વેપાર બંધ પડીઓ. તેઆરબાદ
ખંભાતનાં તાબામાં રહીઉં. પછી ગાએકુવાડ અને પેશ
વાનાં હાથમાં આવીઉં, અને જીઆરે એ બેઉ શરકારે ગા
મોની વેંહચણી કીધી તેઆરે તે પેશવાનાં તાબામા આવી
ઉં. પેશવાની પછી તે અંગરેજ શરકારે તેનાં બીજાં ગાં
મો શાથે પોતાને હસતક કરી લીધું.

ઘોઘાનો વેપાર આગલના જેવા જોશથી ચાલતો નથી.
અસલની બંદરની ધાંમધુમ અને રચના બીલકુલ જોવામાં
આવતી નથી, અને જીઆરથી ભાવનગરનું બંદર આબા
દ થવા માંડીઉં તીઆરથી એ બંદર ભાગી પડીઉંછે. હા
લમાં રૂની ચાર પાંચ હજાર ગાંસડી વરશ દાહાડે મુંબઈ ત
રફ જાએછે, અને મારવાડનું આસરે ૨૫ હજાર ગાસડી ઉ
ન આ બંદરથી વાંહાંણે ચહડેછે. આગલ ઘોઘા પરગણામાં
થી બાજરીનો મોહોટો જથો મુંબઈ અને બીજાં દેસાવર
ખાતે જતો હતો, પણ રૂની મોઘવારીને લીધે અનાજનો પ
ક કમ કરવા માંડીઓછે, તેથી ગાંમનાં ખપ જોગ પાકે છે.

ઘોઘામાં છોકરાઓની તથા છોડીઓની સરકારી ની
શાલોછે, પણ એ ગાંમની વસતી પરમાણે પુરતા છોકરાઓ
આવતા નથી. ઈનસાફ કરનારા તરણ હોદેદારો (મામલા
તદાર, મુનસફ, અને ફોજદાર) હીઆં રેહેછે.

તા૦ ૧૭ મી ડીજેમબર ૧૮૧૫. બપોરના બે કલા
કે હમો ઘોઘાથી ભાવનગર જવા સારૂં નીકલીઆ એ બેઉ
ગામ વચે આસરે ૭ ગાઉનો તફાવતછે. રસતામાં બે ગા
ઉને છેટે "વડલો" નાંમે એક વડનું ઝાહાડ આવેછે, તે
ના વીશે એવું કેહેવાએછે કે તેની ડાલ એવી રીતે હેડલ ઉ
તરેલીછે કે અસલ થડ કીઉં તે પરખાતું નથી. વડલાથી બે
ગાઉ પછી "અકવાડા" ગાંમ આવીઉં હતું. પછી એક
મીઠી નેહેર જેને "કસારા નદી" કેહેછે તેમાથી પસાર થ
યા પછી આસરે ૫ કલાકે હમો ભાવનગર પોહોંતા. રસ્તે
તો ધુલ વાલો હતો પણ ધટેર ઘણી ખરાબ હતી નહી, અ
ને ઠેકાણે ઠેકાણે સપાટ રસતો મલતો હતો.

ભાવનગર. ભાવનગર ઘોઘા કરતાં મોહોટું ગાંમછે. ભાવ
નગરનુ બંદર તરતું અને શુરત કરતાં ઘણું સારૂં છે. ઓટની
વેલા ખાડીમા આસરે ૨૪ થી ૨૫ ફુટ ઉડું પાણી રેહછે, જે
થી કોઈ પણ વેલા વાંહાણોને બારામા આવતા અડચણ પ
ડતી નથી. વેપાર મુખીઅ કરી રૂનોછે. વરશ દાહાડે
આશરે ૫૦૦૦૦ ગાસડી આ બંદરથી વાંહાંણમા ચડેછે.
બાજરીનો વેપાર હાલ ચાલતો નથી

આ ગામની વસતી આસરે ૭૦ થી ૭૫ હજારનીછે,
તેમા હીંદુ અને મુસલમાન બે મુખીઅ જાતછે. હીંદુઓ
ની પાઘડી એક ખાસ ઘપથી બાંધેલી હોએછે અને તેનું
"ડોલ" સરખું કપાલ ઉપર આવવાને બદલે જમના કાન
ની ઉપર રાખવામાં આવેછે, તેને આપણે "ભાવનગરી પા
ઘડી" કહીએ છીએ.

ઘરો ઘણુ કરી નીચાં, મટોડાં તથા ફતરના બાંધેલાં,
અને ઘોઘાનાં ઘરોની બાંધણીને મલતાછે. રસતા સાકડા
અને ઘોઘા કરતાં વધારે ગલીચ હતા ગલી ગલીએ કચરા
નાં ઢગલા પડેલા એટલુંજ નહી પણ બીજી નજીસાટ કેટલા
ક રસતા ઉપર એટલીતો એકઠી થએલી કે તેમાં હમારાથી
ફરાઈ શકાઈઉં નહી. શાંભલવા પરમાણે હાલના કારભા
રી રસતાની હાલત શુધારવાને મેહનત લીએછે.

ભાવનગરનાં રાજ અધીકારી ઠાકોર જસમતસીંગ ભા
વસીંગછે. તે જાતે રજપુતછે. તેની ઉમર આસરે ૨૫ વ
રશનીછે; તે બાંધે મજબુત, રંગે ઘઉંલા, અને થંડા સવ
ભાવનોછે. ભાવનગરની ગાદીને તાબે આસરે ૧૮૦૦ પાદ
ર અથવા ૧૨૦૦ ગાંમડાંઓછે; એ માહેલાં કેટલાંક ઠાકોર
નાં ભાઈઓ અને આગલનાં ઠાકોરની રાણીઓને આમદા
ની ખાવાને અપાએલાછે. એ રાજની કુલે આમદાની
આગલ ૮ થી ૧૦ લાખની હતી. પણ હાલની મોઘવારીનાં
સબબથી ૪૦ થી ૫૦ લાખ રૂપીઆ દર વરશે ઉપજેછે તેમાં
થી અંગરેજ સરકારને કાંઈ ખંડણી તરીકે આપવું પડેછે.

---

† ખપાસીઓ પીરંભના ટાપુ આગળથી હંકારતી વેળા ના
લીઓર તથા ફુલ હજુર પણ મોખરાજી ગોહીલને નામે સમુદરને
ચહડાવેછે. એ રાજાએ પીરંભમાં એક મજબુત કીલો બાંધી
ઓ હતો, તે પાછળથી કોઈ મુસલમાન રાજાએ તોડી નાખીઓ.

ઠાકોરનો સઘલો વહીવટ તેનાં કારભારીઓ ચલાવેછે; તેઓ રઈએત ઉપર સારી મેહરબાની રાખેછે, અને શુધારાનાં કાંમને ટેકો આપેછે.

પણ ભાવનગરનો ફોજદારી તથા દીવાની ઈનસાફ † અંગરેજ સરકાર તરફથી નેમાએલાં માણુસો ચલાવે છે, અને ભારે મુકરદમાં ઘોઘાનાં મામલતદાર તથા મુનસફ પાસે મોકલવામાં આવેછે.

દરબારના ‡ મકાનમાં એક ઘડીઆલનો મનારોછે. તે આસરે ૧૦૬ ફીટ ઉંચોછે, અને ચારો તરફ ચંદાછે. તેમાં કલાક વાગેછે એટલુંજ નહી, પણ તારીખ, વાર, મહીનો પણ તેમાંથી જણાએછે એવું લોકો કેહતા હતા, પણ હમોએ જોયું તે વેલા તે ચાલતું ન હતું. એ ઘડીઆલમાં જાણવાજોગ ફેરફાર એછે કે "કલાક" (અવર) અને "મીનીટ" ના બે કાંટાને બદલે તેમાં ફકત પેહેલો (અવર હેંડ) છે! એનું કારણ તજવીજ કીધાથી એવું માલુંમ પડીઉં કે લોકોને મીનીટના બરાબર સમજ નથી તેથી એકજ કાંટો તે બનેઉં તે દાહાડેથી રાખવામાં આવીઓ હતો, બરાબર બોલીએતો જે લોકો કે અફીણના ચકચુર રેહે તેઓને મીનીટોના તફાવતની દરકાર રેહેતી નથી. વલી દરબારી ગામોમાં રવાજ છે કે મુકરર કીધેલા વખતમાં તરીસ, ચાલીસ મીનીટનો તફાવત પડેતો તે કાઇ છવ જેવું નહી. બલકે આગલના રાજાઓ સવારે કરવાનું કાંમ સાંજરે પણ કદાચજ કરી શકતા હતા, એ વાત કોઈ નાકબુલ કરશે નહી. એ ઘડીઆલ મીરજાનાં ખાનદાનનાં પારસી ઘડીઆલીએ બનાવીઉં હતું. તેને મહીનામાં બેવાર કુંચી આપવી પડેછે.

ઠાકોરના મકાનનાં એક માલ ઉપર કેટલાક વાઘો રાખેલાછે તે જોવાને હમો ગએઆ હતા. એક નીચી ઉબરણીના માલ ઉપર મજબુત લોઢાનાં કટેરાના પાંચ મોહોટા પાંજરા બનાવેલાછે, અને દરએકનાં અંદરથી બીજામાં જવાઈ શકે એવા બારણાં રાખેલાછે. એમાં એક વાઘ, તરણ વાઘણ અને એક ચીતાની માદા હતા. જેમ કોરવાઈમાં ઉંદર ફરતો હોએ તેમ એ જાણવરો પોતાના પાંજરામા ફરતાં હતાં. હમોને જોઈ એક કુદવા મંડી ગઉં અને બુંમ પાડી, કુદકો મારી, જાને હમારા ઉપર હોજ્લો કરવા આવે તેમ જોશથી આગલ ધસીઉં, પણ બીચારું માણુશના અખતીઆરમાં કેદ પરેલું તે શું કરે, બાપડું નીરાસ થઈને ઘુરકીઆ કરતું એ વાઘોની એક ડોશી બરદાશ કરતી હતી. બાહેરથી તેઓને એક પીનજરાંમાંથી બીજા પીનજરામાં બોલાવી શકતી, તેમને હાથથી પસવારતી, અને તેમને ગોશનો ખોરાક આપતી હમોએ જોઈ હતી. એ ડોશી સઘલાં જાનવરો સોડે પણ જતી હતી એવું હમોએ ખાતરીથી શાંભલીઉં હતું, અને તેઓ તેને કશી ઇજા રેતા નહી. એક વાઘણે તરણ બચાં પાંજરામાં જણીઆં હતાં, તેમાંનું એક હઈઆત હતું અને તેને બલાડીની પેઠે બાહેર ચાલ ઉપર ફરતાં અને છોકરાંઓ સાથે રમતાં હમોએ જોઈઉં હતું. ચાળ ઉપર વાઘના મુતર વીગરેનો બદબો એટલોતો પથરતો કે રોમાલથી નાખ બંધ કરીઆ વીનાં ચાલીઉં નહી, માટે એ જાંનવરોને જોવા જનારાઓને બલામણ કરીએ છઈએ કે પોતાનાં રોમાલ ઉપર કાંઈ ખુશબો છાંટીને જવું.

"ભાવનગર" આસરે ૧૩૩ વરસ ઉપર રાવલ રતનસીંગનાં છોકરા રાવલ "ભાવસીંગે" વસાવીઉં હતું.

ગાંમથી આસરે બે માઈલ દુર રૂઆપુરી માતાનું દેહરૂંછે.

† હાલમાં ઠાકોરે રૂપએ અખતીઆર પોતાના સવાધીનમાં લેવાની સરકારને અરજ કીધીછે, અને તે ધારવામેલે કબુલ કરવામાં આવશે—એવું લોકો કેહતા હતા.

‡ "દરબાર" બોલ કાઠીઆવાડમાં ઘણો સાધારણછે, અને રૂપલી જાતનાં કાઠીઆવાડી રાજ કરતાઓને સાધારણ રીતે સમઝ્યા હમોએ જાંણીએ હતા.

પરચુટણ.

બંદુકના દારૂને માટે પાંણીમાં વખાર—બંદુકનો દારૂ અને એવી બીજી જલદીથી સલગી ઉઠે એવી વસતુઓને સલાંમત રાખવાને માટે નવી યુકતી શોધી કાહાડીછે. પાંણીની હોજમાં તરતી વખારો બનાવેછે લોહોડાંના ૧૬ ફીટ ઉંચા અને સાત ફીટ વેયાસના લાંબા નલના આકારના બારકસો બનાવેછે. ઉપરથી અને નીચેથી ગોલ પતરાંથી બંધ કરી લેછે અને એક બાજુએથી લોક રાખેછે. એવાં પચીસ બારકસોને લોહોડાંના પાટી વડી મજબુત સાથે બાંધેછે અને પાંણીની સપાટી લગી હુડેથી લાકડાના પાટીઆં જડી લેછે. એ બારકસોને મોહોટી હોજમાં તરતાં રાખેછે અને જારે તેવોમાં માલ ભરવા ઈચ્છા તે માંહેથી કાહાડવો હોએ તારે તેવોને કીનારે ઘસડી લાવેછે જો પાંણી જેવી વસતુ કાહાડવાની હોએછે તો બુમબા કામમાં લગાડેછે.

ઓરતોની ખુબી—લેડવારડ નામનો એક પંકાએલો મુસાફર લખી જાએછે કે "મને સઘલા દેશોમાં ઓરતો ઘણી અસરાફ, હેસાનમંદ, નરમ દીલની અને માયાલુ માલમ પડીછે. સુધરેલી ઈયા જંગલી ઓરતને જારે પણ મેં લાયકી અને મીલનસારીથી અરજ ગુજારી હતી તારે હમેશાં લાયકીવાલો અને મીલનસાર જવાબ મલીયા વગર રહેયો નથી. મરદ સાથે વારેઘડીએ એથી ઉલટું બનીઉંછે. બેમરવત દેનમારક દેશના જંગલમાં તથા વફાદાર સવીડન દેશમાં, તથા બરફથી પંહરાઇ ગએલું લાપલાનંડ, તથા જંગલી અને ગવાર ફીનલાનંડ, તથાં બદનઈબતનું રૂશીઆ દેશ અને ભમતા તારતરના જંગલોમાં, જારે પણ હું ભુખો તરસીઓ, ઠંડીથી ધ્રુજતો તથા ભીંજેલો તથા આજારી પડેલો ગમેલોછું, તાંહાંની ઓરતોએ મારી તરફ હમેશાં મીલનસારી બતલાવીછે; અને એ નેકીમાં વધુ એ હતું કે તે હમેશ ભોલા દીલથી અને પેયારથી દેખાડતાં હતાં; કે જેથી જારે હું તરસીઓ હતો તારે હરેક કાંઈ પીવાનું અને ઘણુંજ લેહેજતદાર લાગતું હતું અને ભુખો હોઉં તારે જાડો રોટલો બેવરા સવાદથી ખાતો હતો."

કોણ ભુખું રેહેછે? ગરીબ માણસ ભુખો રેહેછે, કાંમેકે તેની પાસે કાંઈ ખાવાનું નથી.

દોવતમંદ ભુખો રેહેછે, કાંમેકે તેનેથી ખવાતું નથી.

બખીલ ભુખો રેહેછે, કે તેના લોભી જીવને મારે કાંઈ ફાલતું રેહે. એધી ભુખો રેહેછે, કે તે એકદમ વધારે ખાએ.

મકરખોર ભુખો રેહેછે, કે તેથી વધારે પવીતર માલ મ પડે.

ધરમી ભુખો રેહેછે કે પાપ અને મુરખાઇની સજા થાયે.

નેક અને બદ—નેકને રાત નથી અંધારી.
બદને દીવસ નથી ઉજવાલો.

આંધરાને ઉંઘ અરધી—બે છોકરાઓ જેમાનો એક જણ એક આંખે અપંગ હતો તેઓ પોત પોતાની બરાબરીનું બાંકું કુદતા હતા. આંધરા છોકરાએ બીજાને કહયું કે "વારૂં ચાલ તું રાતે કેટલા કલાક ઉંઘાયછે ?" દેખતાએ કહયું કે "હું આઠ કલાક સુવુંછુ." આંધરો બોલી ઉઠીયો "બાપરે આઠ કલાકની ઉંઘ શી ધાર ? હુંતો માતર ચાર કલાકજ શુવુછુ" દેખતાએ ઉતર વાલીઓ કે "રે આંધલા માહારી વાત શાંભલ. તુંને તો એક આંખ વીંચવાની અને મહને તો બે; તારે તુંહને તરીરાશી આવડતી હોયતો ગણી કાહાડ કે જો એક આંખ બંધ કરીને ઉંઘ લેવાને ૪ કલાક લાગે તો બે આંખ બંધ કરીને ઉંઘ લેવાને ૮ કલાક લાગે કે નહી !"

બાગેલાં કોડી કામને સાંધવાની રીત—એક ચકમકના કાચને ખાંડણીમાં ઘણોજ બારીક કુટવો અને તેમાં એક ઇડાંની સપેતી ભેલવી. આ લાહીથી કોડીના બે ભાગેલા કટકાઓ બેમાલમ રીતે ચોટી જાશે.

કુતરાંના ચાંચર—'કલોરાઇડ આવ લાઇમ' જે કોઇ પણ દવાખાનામાંથી મલી શકશે તેણે જો કુતરાંને સાફ કીધું હોયતો શઘલા ચાંચરો એકદમ નાબુદ થશે.

મકામાં એક મોહોટી કોરાનની ચોપડીછે તે લંબાઇમાં ૪ ફીટ ૮ ઇંચ અને પોહોલાઇમાં ૨ ફીટ ૮ ઇંચ છે. તેને લખતાં છ વરસ લાગાં હતાં.

રમુજે ફુરસત.

૧ લું. હું ચાર અક્ષરનો બોલછું. જો કોઇબા ધણી મને લેઇ પોતાનું કાંમ કાહાડવા જાયછે તો સાંભો ધણી એક પીડા સમજી અખારા કરી નાહસવા માંડેછે. જો મારૂ માથું કાપી નાંખોતો હું અકારો લાગવાને બદલે દુનીઆનું એક મોટું કારન-સાધુંછું અને લોકોને જોડુંછું, અને જાંહાં હું તાહાં ખુશબખ્તીનાં નગારાં વાગેછે. જો વલી ફરીથી મારૂં માથું કાપી નાંખોતો હું શંખીઆં અથવા તોલું બતલાવનારો બોલ થાઉંછું. જો મારાં કાપી નાંખેલાં બેઉ માંથાંને સાથે જોડોતો હું તમારી ચીજોને એવીતો ગુંથવી નાંખુંછું કે કેટલીકવાર તમો કંટાલી જઇ તેને તોડી નાંખવા માંગોછો. હવે જો મારાં બે માંથાંની સાથે મારી પુછડી જોડો અને જો તેને "સારી" બોલ પેહેલાં લગાડી તે પરમાંણે તમો ચાલોતો દુનીઆમાં તમો સારાં માણસ ગણાઓ, પણ જો તેને બદલે પેહલાં "ખરાબ" બોલ લગાડો અને તેમ ચાલોતો તમે પોતાને નુકશાંન કરશો અને દુનીઆની લેઆંનત લેશોં;—ગોડા, ગાડી હાંકનારાબી જો મને લેતી વખતે સંભાલ નહી રાખેતો તેઓને હું ખતા ખવડાઉંછું. છેલે મારો ૩ જો ૧ લો, ૨ જો અને ૪ થો અક્ષર મલી એક કોમની સ્ત્રી થાયછે જે તમારે સારૂ એક ઉપયોગી વસતુ લેઇ દર સવાર સાંજ તમારે તાંહાં આવેછે. ચાલો બાઇઓ મારૂં નાંમ બોલો.

૨ જું. હું એક નાહાની ચીજછું અને મારાંમાં વીચીતર ગુણોછે કે જે કદાચ માણવામાંબી નહી આવે. જોકે મને જીભ નથી તોબી હું બોલી શકુંછ. મારી ભાશા શાફ અને સમજ પડે એવીછે. હું ગંમ, શોક ખુશી સુખ દુખ સરવે જણાઉંછું. જોકે મને સાધા અથવા અવયવ નથી તોબી મને તમે ડોડતાં જોવોછો. વલી હું ફુકા અથવા પાંખ વગર માંછલીતી પેઠે તરી શકુછ. કેટલાંક તો મને હીરો, રતન અને ઉમદા ગહવેર કરી કેહેછે. મોટા મોટા તબીબો અને ઓલમાંઓએ મારો અભીઆસ કીધો છે. હું તરેહવાર રંગથી પરકાશુંચ, હું ચલકતી છેઉં હું ઝાંખી છેઉં. હું હાલુંછ અને સુસત પડી પણ રેહુંછું અને જારે હું તપી જાંઉછું તારે વરસાત વટીક વરસાઉછું. જોકે એક કાયમ ઇઆને ચોકસ જગામાં રહુંછું તોબી હું ખુબ ભટકુંછું. હું ચપટી ગોલ અને તરેહવાર આકારની છું. હુ તેજદારછું, નરમાસવાલી તેમજ ગુશાવાલીછું. હું સુકીછું, હું ભીણીછું. હું ધીકાર તેમજ દયા બતલાંઉછું. હું કાલાવાલા કરૂંછ, હું તીરસકાર કરૂંછ. મારા એક ઝપાટાથી હું સુરજ ચાંન તથા સેતારાની રોશનીને દફે કરી નાંખુછ-અને સરવે અંધકાર કરી મેલુંછ. સ્ત્રીઓ અકશર કરી મારાં રોલ પરમાંણે તમોને જેબ મલેછે. મારામાં શરમ રેહેછે પણ એક વાર તમો સરમને તાંહાંથી કાહાડી નાખોછો એટલે હું બેહા થાઉંછું. મારા વગર તમારૂં જીવતર ખોટુંછે. કવી અને ફીલસુફોએ મારી તારીફ ગાઇછે. પરદેશથી અથવા લાંબી મુદતે બાહેરથી આવતા માંબાપ ધણી તથા ભાઇ ભાંડુઓને મલવાને તમો મને પેહલાં આગલ પાડોછો અને હુંજ તેવોની ઓલખાંન તમોને આપુંછું. બોલો બેહની હું કોણ અને કહેઆ મુલકની રેહવાસણ અને સોવાસનછું ?

૩ જુ. એક સખશ થોડાક પઇસાની રકમ ગજવામાં લેઇ બજારમાં ગયો અને પેહલી દુકાંને જઇ તેણે કહેઉં કે જેટલા પઇસા આ વખતે તેનાં ગજવામાંછે એટલાજ બીજા પઇસા જો તે દુકાંનદાર પેહેલાં આપેતો તે ચાર આનાંનો માલ ખરીદવાને તઇઆરછે. દુકાંનદારે તેમ કીધાથી માલ ખરીદી તે સખશ બીજી દુકાંને ગયો અને તાંહાં પણ ઉપર મુજબજ કહેઉ અને તેની પાસેથી પેહેલાં પઇસા લેઇ ચાર આનાનો માલ ખરીદો તરીજી દુકાંને ગયો અને તાંહાં પણ તેજ પરમાંણે માલ ખરીદી ગજવામાં જોયછેતો ગજવું તદન ખાલી તારે તે સખશ કેટલા પઇસા લેઇ બજારમાં ગયો હતો તે કહો.

ઉખાણાંના ઉત્તર ગઈ વેળાના·

૧ લું—ખુરશી.

૨ જું—પારસીઓનું માથે પેહરવાનું ખોખું.

૩ જું—કારણ તેઓ બંને લાંબો વખત રહેયાથી ગંધાયછે (એટલે પસંદ પડતા નથી.)

૪ થું—કારણ બંને એક સરખાં સીધાં અથવા તીક્ષણ રેહેછે—છેડયાંતો જલદી જખમ કરતા વાર લગાડતાં નથી.

બુરા લોકોનો બોલવા થકી દરીને સારાં કામથી પાછું નહી હઠવા વીશે·

દોહારા.

હાથ ધરવું જો કદી, રૂડું હર કંઈ કાંમ,
હિંમત છોડવી નહી કદી, કરવું પુર તમાંમ.
ખારેલ કપટી અદેખા, હેવા બુરા જે જન,
નઈ દો તેમના બોલપર, રતી ભાર પણ ધ્યાન.
જાંગલા પાછળ ધાય જયમ, ભસતો ભુંડો સ્વાન,
રાખો ભસતા તેમને, એ કહેવત પ્રમાણ.
ચિંતા વગર આગળ વધો, રાખી મનને સ્થીર,
ધારેલ કામ પુરૂં કરો, રાખી દીલે ધીર.
બુરાઓના બોલવા થકી, કદી હાથ ધરેલું કાર્મ,
દરી છોડશો નહિ પણ, લગો ઉમંગ સ કામ.
સારાં કૃત્ય કરનારને, છે પ્રથમ પિડ નિધાન,
છોડો તે હણવા થકી, કેળવણી રૂપી બાણ
કષ્ટ મેળવેલા કિરતી, રહેછે જાવેદાન,
કષ્ટ ખાતર બીવું નહી, કષ્ટછે સુખ નિશાન.
ગાલેલિઓ પ્રખ્યાત થયો, પિડ ભોગવી અત્યંત,
દર્યો ન દુષ્ટ લોકથી, વિચાર રાખી મકકમ.
બુરા લોકના બોલથી, બિહુ છોડત જો કાજ,
જાણત નહિ આપણ કદી, કોણ હતો તે આજ.
એ વતરોગ બિજા બહુ, પ્રખ્યાત છે કિર્તિવંત,
તે સઘળાનો ધડો લઈ, કરો સુ કામની ખંત.
અને બિહક છોડી બુરાઓની, ઉપર કહુંછે જેમ,
રાખો તેમજ તેમને, સ્વાન ભસેછે તેમ.
સમજો મશકરી તેમની, આપ વધારા કાજ,
ઉદમિતું તેતો ખરે વળિ, છે ઉતેજન હથ્યાર.
કપટી ખારેલ બુરા અને, મતલબી વ્હેમી ન્યાત,
એ આદી બિજાઓથી, દરત જો કરસનદાસ.
તો દેખત નહી કદી વળી, સ્વર્ગ સરીખું દેશ,
ને પામત નહી કદી પણ, આજ કિર્તી વીશેષ.
માટે કહું સઉ જન જોડે, ફરી ફરી એક વાર,
વાંન વિચારે ભસવા દો, સ્વાન સુખી ભસનાર.
આવે આગળ ધાઈ જો, યુકિત કરો આ સેલ,
ફેંકો એવી ચતુરાઈથી, શબ્દ રૂપી ગોરેલ.
કે ચટ્યુંછે જે આંખપર, અદેખાઈ રૂપી પર,
જાય ઉખડી તે ઝટ અને, આવે સુ રાહ ઉપર.
દાસ કહે ન હતે કદી, હિંમતવાન મનુષ,
નડે વિઘ્ર તેને ઘણાં, ગણકાવે નઈ ઉર.
ધીરજ સંગ પુરૂં કરી, આપ ધારેલું કામ,
ખુસી સંગ મેળવી ફતેહ, લે દીલે આરાંમ;

ઈશ્વરથી ડરે, તો કપટથી કમાણી કેમ કરે? તે વિષેનુ પદ.

" જે કોઈ પ્રેમી અંશ અવતરે, પ્રેમરસ એના ઉરમાં ઠરે "

એ રાગતુછે.

દિલે દિલજાણુ થકી જોડરે, કમાણી કપટ કરી કેમ કરે. ટેક.
ખૂનીને બાંધી ખાંડાની ધાર તળે લઈ ધરે;
એ અવસર આપે સુખડી, તે કેમ ગળામાં ગરે, કમાણી૦
વાઘ મળે જનને વગડામાં, પંથ જતાં પાધરે;
ભય લાગે ને હિમતે ભાગે, ભૂપર પગ નવ ભરે, કમાણી૦
જળ પંથે જાતાં જગપીમાં, જર આવે નેજરે;
પણ ત્યા કદિ કૂદી પડવાનુ, અંતર નહિ ઉતરે, કમાણી૦
ઘર બળતું દેખીને ઘરધણી, રૂદન અધિક આદરે;
પણ દોલત બળતી દેખીને, માહિ પડી નવ મરે, કમાણી૦
માયા કારણ ઉપજે મૃત્યુ, એવું ન કોઈ આચરે;
મોત થકી હરિનો ડર મોટો, એમ વિચારીઅરે, કમાણી૦
આ જગતુ સુખ અલપ અરે ભાઈ, અતિ દુખછે આખરે,
પછિ પીડાનો પાર ન પામે, સહસ્ર જુગને સરે, કમાણી૦
આ સંસાર સ્વપનની સ્મૃદ્ધી, ભવ પછિ નહિ સાંભરે;
સુકરમ કુકરમ રહેશે સાંથે, ફેરા જ્યાં તું ફરે, કમાણી૦
સ્વપનામાં કૂટે કે રૂએ આંખોં, અને સૂ ઝરે;
જાગિ જુએ સ્વપનૂં તો જૂઠું, કૂટ્યું ત્યાં ચરચરે, કમાણી૦
રે પ્રાણી તેં પ્યાર ન રાખ્યો પરમ પ્રભૂ ઉપરે;
દલપતરામ કહે દારૂણ દુખ, હરી વિના કોણ હરે, કમાણી૦

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૪૧ મું. | આગસ્ટ ૧૮૯૭ | આંક ૮.નો.

સેનાહ શેહેરનો ઢીલલો.

ભાગ ૬ ઠો.

અસફંદીઆરે પેલા ગુફાના મોહો આગલ એક હથી
યારબંધ સરદારને કોઇ ખેડુત સાથે ગોફતેગો કરતાં જોયો;
જે ખેડુત મોહોટે અવાજે બોલતો હતો કે મેં એક ઓરત
ને આ ખડકોમાં ભટકતાં જોઇછે. પેલો સરદાર આ બો
લો શાંભલી પોતાની સામેનાજ ગુફામાં તલાસ કરવાને મા
થું મારતો હતો પણ એટલામાં બાહાદુર અસફંદીઆરે વ
ચમાં પડીને પેલા સરદારના માથાં આગલ પોતાની સમશે
હેર ધરી અને કહીયું કે "ખબરદાર, તાહારા જાનની કદ
ર હોયતો પગલાં પાછાં ફેરવ." પેલો સરદાર ગુસાથી
બોલીઓ કે "અને તું કોણ કે માહારા રસતાની વચમાં
પડે!" અસફંદીઆર બોલીઓ કે "હું એક શીપાઇછું
અને આ ગુફાની રખેવાલી કરૂંછું." પેલો સરદાર પાછો
ક્રોધથી બોલીઓ કે "હું પાહાદશાહજાદી પરીચેહેરને શો
ધુંછું અને મહને એવું માલમછે, કે તેણે આ ખડકોમાં
આશરો લીધોછે. ખીસ એ માથાં ફરેલ જુવાન નહીતર
માહારા ગુસાએ કરી તાહારી નરડીને સુતલીની માફક
એક ક્ષણમાં વલ દેઇ નાખીશ." અસફંદીઆર મીજાજ
ખોહીને બોલીઓ કે "જા જા; હીયાંથી નીકલ; લડાઇના ન
ગારાં તેંજ સાંભલીયાંચ એવો મનથી હરખાતો ના."

આ સરદાર મીનોચેહેર પોતે હતો. જુવાક રસતે ર
સતે પુછવા ઉભો રેહેતો હતો તેથી મીનોચેહેર પોતાના ઘો
ડાને દપટાવી આ જગોએ વેહેલો આવી પુગો હતો

મીનોચેહેરે અંતે પોતાની સમશેહેર અસફંદીઆર
ના મસતકપર ખેંચી, પણ તે શુરા છોકરાએ તરત પોતાની
ઢાલથી બંચાવ કીધો; અને પોતાના પુર બલથી મીનોચેહેર
પર ધસીયો. બેહુ જણા હાથોહાથ થઇ ગયા. મીનોચેહે
ર તરણ ગાહે જમીનપર બેશુધ પડેઓ. આગલ જે ખેડુ
ત હતો તે આ ભયંકર બનાવની ખબર આપવા આગલ
દોડીયો અને તરતજ જુવાકનો કેટલોએક રસાલો તે ભણી
આવેઓ. અસફંદીઆરને તરત ખબર થઇ કે તેનો જમી
ન દોસત હમનખુરદ તો જુવાકનો મીતર હોયાને બદલે
કટ્ટો વેરી હતો. તરતજ અસફંદીઆરના મનમાં દયા
ના ઝરા ફુટવા લાગા. તે પોતે પેલા સરદારનું લોહી બં
ધ કરવાની કોશેશ કરવા લાગો. થોડા વારમાં મીનોચેહેર
ની જબાં ઉપડી. તે નરમ અને કાંપતા અવાજે બોલીઓ
કે "હે ભલા સીપાઇ, માહારે માટે તું જરાક શોક દીલથી
ધરતો ના. બેહુ જણા આપણ એકમેકને ઓલખી શકેઆ
નહી. હું તુંને જુવાકનો ચેલો સમજીયો; અને તેં મહને
જુવાકનો મીતર ગણેઓ. ગઇ વાત ગુજરી, પણ એ ભ
લા દોસત, જો પરીચેહેર હીયાં હોયતો માહારી આગલ ર
જુ કર, કે આ મરતી આંખે તેણીનો ચેહેરો હું જોઉં અને
મરંતી જીભે માહારા દીલના ભરમથી તેણીને વાકેફ કરૂં."
એક જુવાકના ચાકરને પાણી લાવવાનો અસફંદીઆરે હો
કમ કીધો અને પોતે પરીચેહેર આગલ દોડીયો. તેણે જ
ઇને પરીચેહેરને વાકેફ કીધી કે તેની ભુલથી તેણીના બાપ
નો એક દોસત ગાહેલ થઇ મરવાતોલ થયોછે અને તે ત
ની આગલ કાંઇક અગતનો ખુલાશો કરવા માગેછે. પ
રીચેહેર આ વાત શાંભલી ઘણીજ આશચરીય પાંમી. તે
અસફંદીઆરના ખભાંપર ટેકો લઇ હેભતથી ફીકકી થએ
લી બાહાર આવી. પણ તાંહાં જુવાકના ચાકરોને જોઇ
ને તેણીનું માથું ફરવા લાગુ. પણ અસફંદીઆરને મોં
હોડેથી હીમત તથા દેલાસાના શબ્દુંનો શાંભલીને તે ઘુંટ
ણ મડીએ પેલા ગાહેલ થએલા સરદાર આગલ બેઠી. મી
નોચેહેર પોતાની આંખ ઉંઘાડીને બોલીઓ કે "હે રૂપા
લી નાજની ખરૂં બોલ શું પાહાદશાહજાદી પરીચેહેર તુંજ
છે?" પરીચેહેર નમરતાથી બોલી કે "હા હું પરીચેહેરછું
ઇશવર તુંને આરામ કરો." મીનોચેહેરની જબાં લથરી
પણ ખેંચાતી જીભેથી તે બોલીઓ કે "ઓ પરી—ચેહેર
—હું તાહા—રો—બાપ—થાં—" મીનોચેહેર વધારે બો
લી શકીયો નહી. જુવાકના માણસોને ખબર થઇ કે જે
સરદાર મીનોચેહેરનું નાંમ લઇ જુવાકને બારણે આવેઓ
અને જે તેઓની નજરની હજુર પથરના બીછાણાપર પો
તાની જીંદગી ખતમ કરતો હતો તેનો જરનદાબ શેહેરનો
નામવર ઉમરાવ જાંહાગીરશાહછે. ગરીબ પરીચેહેરના
આ વખતે હાલનો શું વીચાર થઇ શકે. દેવાનીની માફક
તે બુમ મારવા લાગી. તે પોતાના બાપના થંડાં બદનને
પકડી બોલવા લાગી કે "ઓ, ગજબ, ગજબ. હે વાહા
લા પીતા એક બે હરફ બોલો. સો ખોદા ખાતર કોઇ મદ
દ કરો નહીતર માહારો બાપ આ જંગલમાં મરણ પાંમ
શે." જાંહાંગીરશાહ (મીનોચેહેર) ને પાછી હુશીયારી
આવી. તોતડી જબાંએ ફરી એકવાર હીમત ધરી તે બો

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ લું—ખુરશી.

૨ જું—પારસીઓનું માંથે પેહરવાનું ખોખું.

૩ જું—કારણ તેઓ બંને લાંબો વખત રહેવાથી ગંધાયછે (એટલે પસંદ પડતા નથી.)

૪ થું—કારણ બંને એક સરખાં ચીંથાં ચંથવાં તીક્ષણ રેહેછે—છેડયાંતો જલદી જખમ કરતાં વાર લગાડતાં નથી.

—

બુરા લોકોનાં બોલવા થકી ડરીને સારાં કાંમથી પાછું નહી હઠવા વીશે.

દોહેરા.

હાથ ધરવું જો કદી, રૂડું હર કંઈ કાંમ,
હિંમ્મત છોડવી નહી કદી, કાવું પુર તમાંમ.
ખારેલ કપટી અદેખા, હેવા બુરા જે જન,
નઈ દો તેમના બોલપર, રતી ભાર પણ ધ્યાન.
જાંગલા પાછળ ધાય જયમ, ભસતો લુંસે સ્વાન,
રાખો ભસતા તેમને, એ કહેવત પ્રમાણ.
ચિંતા વગર આગળ વધો, રાખી મનને સ્થીર,
ધારેલ કામ પુરૂં કરો, રાખી દીલે ધીર.
બુરાઓના બોલવા થકી, કદી હાથ ધરેલું કામ,
ડરી છોડશો નહિ પણ, લગો ઉમંગ સ કામ.
સારાં કૃત્ય કરનારને, છે પ્રથમ પિડ નિધાન,
છોડો તે હણવા થકી, કેળવણી રૂપી બાણ.
કષ્ટ મેળવેલી ક્રિરતી, રહેછે જાવેદાન,
કષ્ટ ખાતર ખીવું નહી, કષ્ટછે સુખ નિશાન.
ગાલેલિઓ પ્રખ્યાત થયો, પિડ ભોગવી અત્યંત,
ડર્યો ન દુષ્ટ લોકથી, વિચાર રાખી મક્રમ.
બુરા લોકના બોલથી, બિહ છોડત જો કાજ,
જાણત નહિ આપણ કદી, કોણ હતો તે આજ.
એ વતરોગ બિજા બહુ, પ્રખ્યાત છે ક્રિર્તિવંત,
તે સઘળાનો ધડો લઈ, કરો સુ કામની ખંત.
અને બિહક છોડી બુરાઓની, ઉપર કહ્યુંછે જેમ,
રાખો તેમજ તેમને, સ્વાન બસેછે તેમ.
સમજો મશ્કરી તેમની, આપ વધારા કાજ,
ઉધમિનું તેતો ખરે વળિ, છે ઉત્તેજન હથ્યાર.
કપટી ખારેલ બુરા અને, મતલબી વ્હેમી ન્યાત,
એ આદી બિજાઓથી, ડરત જો કરસનદાસ.
તો દેખંત નહી કદી વળી, સ્વર્ગ સરીખું દેશ,
ને પામત નહી કદી પણ, આજ કિર્તી વીશેશ.
માટે કહું સઉ જન જોડે, ફરી ...
વાંન વિચારે ભસવા દો, સ્વાન ...
આવે આગળ ધાઇ જો, યુક્તિ કરે ...
ફેંકો એવી ચતુરાઇથી, શબ્દ રૂપી ...
કે ચટ્યુંછે જે આંખપર, અદેખાઈ રૂ...
જાય ઉખડી તે ઝટ અને, આવે સુ રા...
દાસ કહે ન હતે કદી, હિંમતવાન મનુ...
નડે વિઘ્ન તેને ઘણાં, ગણકાવે નઈ ઉર.
ધીરજ સંગ પુરૂં કરી, આપ ધારેલું કામ,
ખુસી સંગ મેળવી ફતેહ, લે દીવે આરાંમ.

—

ઈશ્વરથી ડરે, તો કપટથી કમાણી કેમ કરે? તે વિષેનુ પદ.

" જે કોઈ પ્રેમી અંશ અવતરે, પ્રેમરસ એના ઉરમાં ઠરે "
એ રાગનુછે.

દિલે દિલજાણ થકી જોડરે, કમાણી કપટ કરી કેમ કરે. ટેક.
ખૂનીને.બાંધી ખાંડાની ધાર તળે લઈ ધરે;
એ અવસર આપે સુખડી, તે કેમ ગળામાં ગરે, કમાણી૦
વાઘ મળે જનને વગડામાં, પંથ જતા પાધરે;
ભય લાગે ને હિમતે ભાગે, ભૂપર પગ નવ ભરે, કમાણી૦
જળ પંથે જાતાં જળધીમાં, જર આવે નજરે;
પણ ત્યાં કદિ કૂદી પડવાનુ, અંતર નહિ ઉતરે, કમાણી૦
ઘર બળતું દેખીને ઘર-ધણી, રૂદન અધિક આદરે;
પણ દોલત બળતી દેખીને, માંહિ પડી નવ મરિ, કમાણી૦
માયા કારણ ઉપજે મૃત્યુ, એવું ન કોઈ આચરે,
મોત થકી હરિનો ડર મોટો, એમ વિચારીઅરે, કમાણી૦
આ જગતુ સુખ અલ્પ અરે ભાઈ, અતિ દુખછે આખરે;
પછિ પીડાનો પાર ન પામે, સહસ્ર જુગને સરે, કમાણી૦
આ સંસાર સ્વપનની સમૃદ્ધી, ભવ પછિ નહિ સાંભરે,
સુકરમ કુકરમ રહેવે સાથે, ફેરા જ્યાં તું ફરે, કમાણી૦
સ્વપનામાં દૂટે કે રૂએ આંખો, અને સૂ ઝરે;
જાગિ જુએ સ્વપનૂંતો જૂઠું, કૂટ્યું ત્યાં ચરચરે, કમાણી૦
રે પ્રાણી તેં પ્યાર ન રાખ્યો પરમ પ્રભૂ ઉપરે;
દલપતરામ કહે દારૂણ દુખ, હરી વિના કોણ હરે, કમાણી૦

—

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૧૧ મું. | આગસટ ૧૮૬૭ | આંક ૮.મો.

સેનોહ શેહેરનો કીલલો.

ભાગ ૬ ઠો.

અસફંદીઆરે પેલા ગુફાના મોહો આગલ એક હથીયારબંધ સરદારને કોઈ ખેડુત સાથે ગોફતેગો કરતાં જોયો, જે ખેડુત મોહોટે અવાજે બોલતો હતો કે મેં એક ઓરતને આ ખડકોમાં ભટકતાં જોઈછે. પેલો સરદાર આ બોલો શાંભલી પોતાની સામેનાજ ગુફામાં તલાસ કરવાને માશુ મારતો હતો પણ એટલામાં બાહાદુર અસફંદીઆરે વચમાં પડીને પેલા સરદારના માથાં આગલ પોતાની સમશેહેર ધરી અને કહીયું કે "ખબરદાર, તાહારા જાનની કદર હોયતો પગલાં પાછાં ફેરવ." પેલો સરદાર ગુસાથી બોલીઓ કે "અને તું કોણ કે માહારા રસતાની વચમાં પડે?" અસફંદીઆર બોલીઓ કે "હું એક શીપાઈછું અને આ ગુફાની રખેવાલી કરૂંછું." પેલો સરદાર પાછો કરોધથી બોલીઓ કે "હું પાહાદશાહજાદી પરીચેહેરને શોધુંછું અને મહને એવું માલમછે, કે તેણે આ ખડકોમાં આશરો લીધોછે. ખીસ એ માથાં ફરેલ જુવાન નહીતર માહારા ગુસાએ કરી તાહારી નરડીને સુતલીની માફક એક ક્ષણમાં વલ દેઈ નાખીશ." અસફંદીઆર બીજાજ ઓહીને બોલીઓ કે "જા જા; હીયાંથી નીકલ; લડાઈના નગારાં તેંજ સાંભલીયાંચ એવો જનથી હરખાતો ના."

આ સરદાર મીનોચેહેર પોતે હતો. જુવાક રસતે રસતે પુછવા ઉભો રેહેતો હતો તેથી મીનોચેહેર પોતાના ઘોડાને દપટાવી આ જગોએ વેહેલો આવી પુગો હતો

મીનોચેહેરે અંતે પોતાની સમશેહેર અસફંદીઆરના મસતકપર ખેંચી, પણ તે શુરા છોકરાએ તરત પોતાની ઢાલથી બંચાવ કીધો; અને પોતાના પુર બલથી મીનોચેહેર પર ધસીયો. બેહુ જણા હાથોહાથ થઈ ગયા. મીનોચેહેર તરણ ગાહે જમીનપર બેશુધ પડેઓ. આગલ જે ખેડુત હતો તે આ ભયંકર બનાવની ખબર આપવા આગલ દોડીયો અને તરતજ જુવાકનો કેટલોએક રસાલો તે ભણી આવેઓ. અસફંદીઆરને તરત ખબર થઈ કે તેનો જમીન દોસત હમનબુરદ તો જુવાકનો મીતર હોયાને બદલે કટ્ટો વેરી હતો. તરતજ અસફંદીઆરના મનમાં દયાનાં ઝરા ફુટવા લાગા. તે પોતે પેલા સરદારનું લોહી બંધ કરવાની કોશેશ કરવા લાગો. થોડા વારમાં મીનોચેહેરની જબાં ઉપડી. તે નરમ અને કાંપતા અવાજે બોલીઓ કે "હે ભલા સીપાઈ, માહારે માટે તું જરાક શોક દીલથી ધરતો ના. બેહુ જણા આપણ એકમેકને ઓલખી શકેઆ નહીં. હું તુંને જુવાકનો ચેલો સમજયો, અને તેં મહને જુવાકનો મીતર ગણેઓ. ગઈ વાત ગુજરી, પણ એ ભલા દોસત, જો પરીચેહેર હીયાં હોયતો માહારી આગલ રજુ કર, કે આ મરતી આંખે તેણીનો ચેહેરો હું જોઉં અને મરતી જીભે માહારા દીલના ભરમથી તેણીને વાકેફ કરૂં." એક જુવાકના ચાકરને પાણી લાવવાનો અસફંદીઆરે હોકમ કીધો અને પોતે પરીચેહેર આગલ દોડીયો. તેણે જઈને પરીચેહેરને વાકેફ કીધી કે તેની ભુલથી તેણીના બાપનો એક દોસત ગાહેલ થઈ મરવાતોલ થયોછે અને તે તેની આગલ કાંઈક અગતનો ખુલાશો કરવા માગેછે. પરીચેહેર આ વાત શાંભલી ઘણીજ આશચરીય પાંમી. તે અસફંદીઆરના ખભાંપર ટેકો લઈ હેબતથી ફીકકી થએલી બાહાર આવી. પણ તાંહાં જુવાકના ચાકરોને જોઈને તેણીનું માથું ફરવા લાગુ. પણ અસફંદીઆરને મોંહોડેથી હીમત તથા દેલાસાના શબદોને શાંભલીને તે ઘુંટણ મડીએ પેલા ગાહેલ થએલા સરદાર આગલ બેઠી. મીનોચેહેર પોતાની આંખ ઉંઘાડીને બોલીઓ કે "હે રૂપાલી નાજની ખરૂં બોલ શું પાહાદશાહજાદી પરીચેહેર તુંજ છે?" પરીચેહેર નમરતાથી બોલી કે "હા હું પરીચેહેરછું ઈશવર તુંને આરામ કરો" મીનોચેહેરની જબા લથરી પણ ખેંચાતી જીભેથી તે બોલીઓ કે "ઓ પરી—ચેહેર —હું તાહા—રો—બાપ—થાં—" મીનોચેહેર વધારે બોલી શકીયો નહીં. જુવાકના માણસોને ખબર થઈ કે જે સરદાર મીનોચેહેરનું નાંમ લઈ જુવાકને બારણે આવેઓ અને જે તેઓની નજરની હજુર પથરના બીછાણાપર પોતાની જીંદગી ખતમ કરતો હતો તેતો જરનદાબ શેહેરનો નામવર ઉમરાવ જાંહાંગીરશાહછે. ગરીબ પરીચેહેરના આ વખતે હાલનો શું વીચાર થઈ શકે. દેવાનીની માફક તે બુમ મારવા લાગી. તે પોતાના બાપના ઘંડાં બદનને પકડી બોલવા લાગી કે "ઓ, ગજબ, ગજબ. હે વાહાલા પીતા એક બે હરફ બોલો. હો ખોદા ખાતર કોઈ મદદ કરો નહીતર માહારો બાપ આ જંગલમાં મરણ પાંમશે." જાંહાંગીરશાહ (મીનોચેહેર) ને પાછી હુશીયારી આવી. તોતડી જબાંએ ફરી એકવાર હીંમત ધરી તે બો

લીઓ કે "પીયારી છોકરી—હું—તાહારો બાપ—જાંહાંગીરશાહછું. તાહારો છુટકારો—કરતાં હીયાં—મરણ—અરે એક ચુંમી લે—અને ગપલી—જુદાઈનો ગમ—વીસરાવ." અસફંદીઆર બોલીઓ કે "હે નામવર સરદાર બોલવાની એટલી કોશેશ માં કરો. હમે તહમુને મેહેલમાં, લઈ જઈએ છઈએ." પરીચેહેર છણકાઈને બોલી કે "શું મેહેલમાં ! વલી માહારા પીતાને પેલા જાતના પંજામાં મેલવા ! જો તહમો એવણને તાંહાં લઈ જાઓ તો હું કેમ આવી શકું ! અને શું હું માહારા પીતાથી આવી વખતે જુદી પડું !" જાંહાંગીરશાહ પાછી શુધ ઠેકાણે લાવી બોલીઓ કે "પરીય બેટી જાંહાં હું જાઉં—તાંહાં—ઠીકજ છે. થોડા વારમાં—આ દુંનીઆંથી હું જુદો—પડીશ. જાંહાંશુધી માહારી હઈયા—તીછે તાંહાંશુધી તો—માહારાં બદનને વલગ—આ બાહાદુર સર—દાર જે તાહારી—પાસે ઉભોછે—અને—કોણ જાણે એ કોણ—છે તે તાહારો બચાવ કરશે.—હે બેટા (અસફંદીઆરને)—આ માહારી વાહાલી—એકપુરી બેટીને—તુંહને—સોંપુંછું—અને માહારા મરતા વચનો—ઈયાદ રાખી—એની શંભાલ કરજે." અસફંદીઆરે જાંહાંગીરશાહનો હાથ પોતાની છાતી આગલ ધરેઓ અને તેને પોતાના આંસુથી તરબોલ કીધો. તે બોલીઓ કે "હે નામવર ઉમરાવ તહમારા બોલો મેં આ હઈયામાં કોતરી રાખેઆછે. જાંહાંશુધી આ છાતીનો ધપકારો જારીછે તાંહાંશુધી પરીચેહેરના બાલને કાંઈ થનાર નથી. હું નીશચય દીલગીરછું કે માહારે હાથે તહમારો જાન જોખમમાં પડેઓછે." અંતે જાંહાંગીરશાહને એક ઘોડાપર બેસાડીયો અને તેની પાસે જમણી અને ડાબી બાજુએ રડતે મોહોડે અસફંદીઆર અને પરીચેહેર ચાલીયાં. અંતે શઘલો રેસાલો મેહેલના દરવાજા આગલ આવી પુગો, અને પરીચેહેરે એક ખીદમતગારને આગલથી મોકલેઓ હતો તેથી માહાબાનું અને મેહેરબાનું તેઓને મલવાને આવેઆં; જાંહાંગીરશાહને વઈદોનાં હાથમાં મેલીયો જેઓ તેના જખમ પુરવા લાગા. માહારાણી માહાબાનું, પોતાની બેટી તથા પરીચેહેરને લઈને એક ઓરડામાં આરજુમંદ બેઠાં હતાં. મેહેરબાનું પરીચેહેરની સંગાથે અસફંદીઆરને જોઈ દીલ સાથે પજલતી હતી, પણ તે ભલાં દીલથી પોતાના મરનાર ભાઈની વીધવાને ગલે લાગી અને તેણીના બાપની હાલતને માટે પોતાની દીલગીરી જણાવી. થોડાવારમાં વઈદોએ હોકમ મોકલેઓ કે જાંહાંગીરશાહના ઘાહાની ધાસતી ન હોવાને લીધે શુખેથી શાહાજાદીઓએ તે નામવર ઉમરાવની ભેટ લેવી. અસફંદીઆર જે રીતે મેહેરબાનું તરફ જોતો હતો અને જે રીતે મેહેરબાનું અસફંદીઆર પર જોતી હતી તે ઉપરથી પરીચેહેર દીલ સાથે ચેતી કે ગુફાની અંદર જે મોહોબત સારૂં અસફંદીઆરે નુકતેચીની કીધી હતી તે મોહોબત કોઈ સાથે નહી પણ મેહેરબાનું સાથે હોવી જોઈએ. અસફંદીઆર પણ શાહાજાદીઓ સાથે જાંહાંગીરશાહના બીછાણા આગલ ઉભો. માહાબાનુએ જાંહાંગીરશાહની હાલત પર પોતાની દીલગીરી જણાવી અને પોતાના ભરથાર તરફથી તેણીએ જાંહાંગીરશાહની દરગુજરી માગી. જાંહાંગીરશાહ જો કે જુવાકને સેતાન કરતાં બતેતર ગણતો હતો તોપણ તેની ફરેસતા ખસલતની બાનું તરફ તે ઘણાજ આદરમાનથી જોતો હતો, પણ બધા કરતાં મેહેરબાનુની ખુબસુરતીથી જાંહાંગીરશાહ બહુજ સંતોશ પાંમેઓ.

જાંહાંગીરશાહે માહાબાનુને પોતાની પડોસમાં બેસાડી પોતાની શઘલી હકીકત જાહેર કીધી. તે બોલીઓ કે "જારે કાફર લોકોના બંદીખાંનામાં માહારા હાથો સાંકલથી ઘસાતા હતા તારે મારી છોકરી માહારા ખેઆલમાંથી ખીશી ન હતી. એક દીવસે મહને સપનો આવેઓ કે મારી બેટી એક કીલલામાં પડીછે જાંહાં તેની ઉપર ઘણીજ જાસતી પાડવામાં આવેછે; અને જો કોઈબી રીતે માહારો છુટકારો કરી હું શુશના જંગલમાં જાઉંતો મહને તેણીની વધારે ખબર મલે. આ ઉપરથી હું દેવાનો બની ગયો, પણ કીરતારની પીરોજગીરીથી માહારૂં દામ એક પાંહાદશાહે આપયું તેથી માહારો છુટકો થયો, અને હું લાગલોજ શુશના જંગલમાં આવી ઉભો. તરણ દાહાડા શુધી હું માહારા ખીદમતગારો સાથે જંગલમાં રખડયો પણ કમનસીબે કોઈ પણ આદમનો ચેહેરો માહારી નજરે પડયો નહી, પણ ચોથે દાહાડે હું એક ગુફામાં આવી લાગો જાંહાં એક સાધુ મરણના બીછાણા પર પડેલો હતો. હમોએ તેહેને હુશીયાર કીધો અને તેને બોલવાનો ટેકો મલીયો. તે બોલીઓ કે 'હે બેટાઓ હું તમારો ઘણો આભારીછું, પણ સઘલી તમારી કોશેશ બીનકારગત જનારછે. મારૂં મોહોતનું તેડું થઈ ચુકુંછે અને જેવું જમનું રણસીંગડું ફુકીયું કે મહને સઘલો અસબાબ હીયાં મેલી ચાલતો થયા વગર છુટકો નથી. આજ પચાસ વરસની વાતપર માહારાં દેશને છોડી હું આ તકીએ બેઠો હતો, કારણ કે ઈઆજદાંપરસતી ધરમ છોડી માહારા વતણીઓ ધુતમેધાતમમાં પડીયા હતા. આજ જંગલમાં મહને ફરેસતા જંમશેદ ખુવાબમાં આવી એક છુપી વાત કહીછે જે તેણે માહારાં મરણના બીછાણાપરજ ખુલવાને કહીયુંછે. માહારૂં મોહોત હવે ઘણુંજ નજદીકછે અને હું તહમુને માહારી છાતીનો ભરમ ઈશવરની મરજી પરમાણે જાહેર કરૂંછું. માહારી લાસને નુમીદ કરવા પછી તરતજ આ ગરીબ ગુફાના દાબા હાથ તરફના સાતમાં ઝાડ તલેની જમીન ખોડજો અને—' એટલા બોલો બોલી સાધુ બીછાણાપર પડી ગયો અને તેણે પોતાનો જાન જમને સવાધીન કીધો. સાધુના કહીયા મુજબ હમે જમીન ખોડી અને ચાર હાથ ખોડતાં હમુંને એક માહા ગંજાવર તરવાર મલી જે તહમોએ સામાં ચોકમાં પડેલી જોઈ હશે. તરવારના પાણાપર એમ લખેલુંછે કે—"અરે નહી માહાબાનું નહી, તહમારી હજીરમાં તે લેખ બોલી કદી પણ હું તહમારી છાતીને ખેદ પોહોંચાડનાર નથી." આ ભરમ ભરેલા બોલો જાંહાંગીરશાહને મોહોડેથી શાંભલી માહાબાનુનુ દીલ કાંપવા લાગું. તેણીના આંખમાંથી આંસુની ધાર ચાલવા લાગી. અંતે હીમત ધરી માહાબાનું બોલી કે "એ નામવર ઉમરાવ શઘલી હકીકતથી મહને વાકેફ કર. ઈશવરની મરજી આગલ આપણ સર નમાવવું જોઈએ." જાંહાંગીરશાહે તે લેખ બોલવાને ના પાડી, પણ માહાબાનુના બહુદ ધરાના સબબથી તે ધુજતે અવાજે નીચે પરમાણે બોલીઓ:

"જાંહ જાડે ટોપી મજની આ ગમચેહેર,
વાધ ગુરે પડી જાણ બેટી પરીચેહેર,

ગુસતાસપનું સોહી જાલમી રાજ કરશે ખતમ,
કરશે જાલે ખધ તોડી દરૈ શેતમ"

અસફંદીઆર તુંદ મીજાજથી બોલીઓ કે "અને
આ લેખ સાથે શાહજાદીઓને શું સંબંધ? શું મોટી છુપી
વાત હતી કે આ રાંક બાનુઓના દીલ ખાલી પેહેલેથી દુ
ખવીયાં!" જાંહાંગીરશાહ બોલીઓ કે "હે જુવાન અં
દાજાંથી બોલ. એક વખત દઈવ જોગે ફાવીયો તેથી માથા
માં એટલી ઘેન રાખ ના" પરીચેહેરે જોયું કે મેહેરબાનુંને
માંટે અસફંદીઆરને લાગી આવીયું, તેથી તેણીએ કહયું
કે "પેયારા પીતા એક ખેડુતના બેટાને કેટલી ખબર કે પા
હાદશાહોને આદરમાન કેમ આપવું" એટલા વારમાં જુ
વાક અને બાવા ગુસતાસપ પોતાના રસાલા સમેત ધસારા
બંધ ઓરડામાં દાખલ થયા. જુવાક જાંહાંગીરશાહને દીલા
સો આપવા જાયછે એવામાં તે ચોંકીને પાછો હટયો અને
પોકાર મારવા લાગો કે "બાપરે, હા, તું કોણ! બોલ એ—
અરે, ઓ, શું માહારો વખત થયો? શું રાજ ફણા થ
યું?" જુવાકના મોહોપર ફીણ ચહડવા લાગાં. માહાબાનું
એ ગભરાઈને પોતાના ભરથારની પીઠને ટેકો દીધો અને
ઘણાજ ધંડા અવાજે કહયું કે "પરીય ભરથાર શુંછે?
તહમુંને શું દેખાયછે? જુવાક બોલીઓ કે "શું તાહારી
આંખે દીસતું નથી? અરે આ સાંમો ભુત—ઓ બાપરે
બાપરે—ઓ ખોદા ખાતર માહારીથી દુર જજે" માહાબા
નું બોલીકે "વાહાલા ભરથાર તહમે જરા ધીરજ પકડો આ
ઓરડામાં હમો વગર બીજાં કોઈ નથી" જુવાક બોલીઓ
કે "ઓ ખોદા શું આ સાહામો કેકાઉશ પાહાદશાહ ઉભો
નથી? શું માહારી આંખ ફેરવાઈ ગઈ!" માહાબાનું બોલી
કે "શું ખાવંદ આ સાંમો ઉભોછે તે! એતો પેલો ખેડુત
છોકરો અસફંદીઆરછે." જુવાક કપાલ કુટીને બોલી
ઓ કે "શું અસફંદીઆર! પણ તે હીયાં કેમ અને એના
દીલપર બખતર શાનું!" માહાબાનું બોલી કે "હું ધારૂં
છું કે એ જુવાન પરીચેહેરની ખોલમાં ગયો હતો" જુવાક
નું આંગ જે ધંડું ગાર થયું હતું તે પાછું ઉકલવા લાગી
યું. જે અંગારા થંડા પડી ગયા હતા તે પાછા તેજ પકડ
વા લાગા. પાહાદશાહ પીતતો ઉછલાવીને બોલીઓ કે
"પરીચેહેર, પરીચેહેરની ખોલમાં! ખરેખર, ખરેખર એમ
જ હોશે, પણ એને બંદીખાંનામાંથી છુટક આપનાર મુજી
કોણ! બોલ એ ચંડાલ બેડીમાંથી ફટકેઓ કેમ? તાહારા
મકરપુર બાપ વગર એ કોઈ બીજાનું કામ નહી." અ
સફંદીઆર પરગરે સાથે બોલીઓ કે "અને માહારો છુટ
કારો માહારા બાપે કીધો હોય તો શું તેણે ગુનાહ કીધો?"
બુટો ગુસતાસપ પાછો દંગ થઈ ગયો. કેઈ રીતે તેના બેટા
એ રસતો લીધો તેનું તેને ગ્નાન ન હતું. ગુસતાસપે ચુપ
કીદી પકડી, તેથી જુવાકની ખાતરી થઈ કે એ ધરમ ગુરૂએજ
તેનો હોકમ તોડયો. તે પોતાની હંમેશની ધપ પરમાણે
પોકારીને બોલીઓ કે "હેઆનતી, ચશમચોર, નીરલાજ,
મકરબાજ બુટા, ઉપકારને બદલે અપકાર એ શું તારા આ
ચારની નીતી? માહારાજ રાજમાં રહી માહારીજ રાજની
ની સાંમે લડવા તું નીકલેછે? અને વલી માહારા હુકમ
ની વીરૂધ તાહારી હરાંમ ઈશતના છોકરાને હથીઆરબંધ
કરી માહારીજ સાંમે ધુરતો ઉભો કીધોછે?" અસ
ફંદીઆરે, પોતાની વાહાલી મેહેરબાંનુને ખાતર અંદાજથી
અને ધીરજથી કહયું કે "પાહાદશાહ જુવાક માહારા બા
પ પર તું ખોટું આલ મેલેછે, હમો તાહારા રાજ સાંમે
ટીકતા નથી. આ માહારી તરવાર પકડ (તરવાર ફેંકીને)
અને માહારી છાતીમાં (બખતર ખોલું કરીને) પેવસ કર
જે તુંને એવું માલમ પડે કે તાહારાં રાજ સાંમે ફીતુર ઉ
ઠાવવાની માહારી મતલબછે. તુંને પાહાદશાહ દાખલ અ
ને તાહારાં ફરજંદને માન આપવા હરદમ માહારી છાતી
પર માહારા પીતાનો કોલ કોતરેલોછે." જે રીતે અસફં
દીઆર બોલીઓ તેથી દરેક જણના મનમાં તેણે સારો વી
ચાર ઉતપન કીધો. જુવાકના મનપર પણ અસર થઈ, પ
ણ પાદશાહ કેકાઉશને મલતી આબેહુબ અસફંદીઆરની
સબી હોવાથી તે ધુજવા લાગો. જુવાકે કહયું કે "એ
જુવાન તાહારી જીંદગી ખતમ કરવી જોકે માહારા હાથમાં
છે તોય પણ તેમ હું હાલ કરવા માગતો નથી. બોલ મહ
ને તાહારી તવારીખ ખરેખરી કેહે અને આ બુઢા લુતરા
કંગાલ સાથે તુંને કાંથી સંબંધ થયો તે પણ મહને જણા
વ." ગુસતાસપ બોલીઓ કે "પાહાદશાહ સલાંમત મા
હારી એક અરજ——" જુવાકે ટોડી પાડીને કહયું કે
"ચુપકીદી પકડ એ નબાંદરાજ તાહારી વાત હું કોઈ કા
લે શાંભલનાર નથી." અસફંદીઆર પોતાનો પોતતો મેહે
રબાનુંને ખાતર દબાવી બોલીઓ કે "પાદશાહ માહારી
હકીકત ઘણીજ જુજછે. હું જાહારે પાંચ વરસની નાહાની
વયનો હતો તારે મારી મા સંગાથે દરીયામાં મુસાફરી કર
તો હતો, પણ કમનસીબે હમારાં વાંહાંણપર ચાંચી
આઓએ લુટ પાડી અને મહને માહારી મા સા
થે ગોલામગીરીમાં નાખેઓ. બાર માસના ટુકા અ
રસામાં માહારી મા દીલગીરી અને હાદેશાથી મ
રણ પાંમી. (ગુસતાસપની આંખમાથી આ બોલો શાં
ભલી આંસુની રેલ ચાલવા લાગી) તે મરણ પામી તેની
અગાઉ તેણીએ માહારી બાજુપર એક કાગલ લપેટીયું હ
તું જે ઉપરથી મહને માલમ પડીયું કે હું શેહેરે શમનગા
નના અમીર કોબાદનો બેટો થાઉં." ગુસતાસપ બોલી
ઉઠીયો કે "ખરેખર હુંજ આ બાધુર જુવાનનો બાપ થાઉં."
જુવાક બોલીઓ કે "બુઢા તાહારી જબાં ફાંસ. હું તાહા
રો કુથલો શાંભલવા માગતો નથી" અસફંદીઆર આ
ગલ ચાલીઓ કે "હું બે વરસની વાતપર માહારા ચાચી
આ સરદાર સાથે દરીયામાં ભટકતો હતો, પણ દઈવ જોગે
હમારા વતનીઓનુ એક વાંહાંણ હમને મલીયું જેઓએ હ
મોને શેકસતે કીધા અને મહને છુટકારો આપેઓ. પણ
સમનગાનમાં માહારા બાપની ગોદમાં જવાને બદલે મહને
માલમ પડીયું કે લુટારાઓના હાથે માહારા બાપની મીલ
કત ફના થઈ ગઈ હતી, અને માહારો બાપ દુખનો મારી
ઓ પોતાની બીજી અશકેઆમત વેચી કેરા શેહેરમાં જઈ
રહયો હતો. પણ તેહેનું બરાબર ઠેકાણું મહને કોઈએ
કહયું નહી. હું લાચાર અને ખાખાવરખો થઈ ગયલો
હતો. માહારી માનો અવાજ જો કાણે પડત તો મહને
કેટલો સધીઆરો આવત? હું કેરા શેહેરમાં ગયો પણ તાં
હાં ૭ દાહાડા ફાંફાં મારી હું આ શેહેરમાં આવેઓ. અ

ને હીયાં શું શું માહારી ઉપર આફત ગુજરી તે શધલાંને ખબર છે. એજ પાદશાહ માહારી શધલી હકીકતછે. ઈશવરની કુરૂપાથી માહારા બાપની ગોદમાં ફરીથી હું પડીયો પણ હું નીશચય દીલગીરછું કે માહારા પાદશાહનો કોપ હજી શુધી માહારી ઉપરથી દફે થતો નથી." અસફંદીઆરનો ખુલાશો શાંભલી સઘલાઓના મન પાછાં તેની તરફેણમાં ઉશકેરાયાં. જાંહાંગીરશાહ બોલીઓ કે "પણ એ ભલા જુવાન હજુ તાહારી હકીકત બાકીછે. જે વાત તું છુપી રાખેછે તે વાત જો હું ન કહું તો મરતી વખત મારાં નામને જાંખપે. હું હીમતથી કહુંછું કે આપણી સરજમીનપર આ જુવાન સરખો બીજો બાહાદુર પુરૂશ એકે નથી; અને બાહાદુર મરદોની જીભ હરદમ સચાઈનોજ લેબાસ પેહેડેછે. પાહાદશાહ જુવાક આ જાંહાંમરદને હું માહારા દીલોજાનથી માફી બખ્શુંછું અને હું ધારૂંચ કે તું માહારાં મતને એકમલતો થઈ આ સામાં બેહેલા ધ્રુજતા પીતાની હાથ નરમ પાડશે. જો આ જુવાનને તુંએ પાદશાહ ગુસતાસપનો રૂહ ધારેઓ હોયતો એમાં તાજુબી નથી." આ પાછલા બોલોથી જુવાકને ખજાલત લાગી. તે તીરસકારથી બોલીઓ કે "આ જુવાનથી ! શું એક આવો કહોર શખસ પાદશાહ જુવાકનો——" તરતજ માહાબાંનુએ રખે ફીશાદ વધે તેની ધાસતીથી પોતાના ખાવંદને મોહોડે હાથ દીધો અને તેને બગલગીરી કરી સઘલાં પાહાદશાહી કુટંબ સંગાથે જાંહાંગીરશાહની રજા લીધી. જુવાકે અસફંદીઆરને પોતાના પીતા સાથે મંદીરમાં જવાની રજા આપી, પણ તે એવા કોલથી કે તણે વલતે દીને પાછો પાહાદશાહની આગલ હજુર રેહેવું. મેહેરબાંનું અને પરીચેહેર જેઓ અસફંદીઆરને માટે અંદરખાંનેથી મોહોબતના આતસથી પજલતાં હતાં તેઓએ એક મેક સંગાથે ઘણી વાત કરવાનું મોકુફ કીધું, જે દોસતીનો ગાંઠ તેઓમાં બચગીથી બંધાએલો હતો તે આ વેલાએ છુટો પડેઓ અને બેહુ પાહાદશાહજાદીઓ ભીતરમાં કપટ રાખી બાહાર હસતો ચેહેરો દેખાડી એકમેકની રજા લઈ પોતપોતાને ઠામે ગઈ.

ઓરતોની મીજલસ.

ભાશાણ ૨૨ મું.

બચાંની ઊંઘ વીશે.

આજ દીને બચાની માવજતની બીજી એક અગતની બાબદ ઉપર કહી સંભલાવુંછું બચાંને ઉંઘ કેટલી જોઈયે, બચાંને કેમ અને કાહા સુવારવું, એ સઘલી બાબદ જાણવાજોગછે.

૧. બચું બે તરણ મહીનાનું થાયે તાંહાંશુધી માએ તેને શાથે લેઈને શુવું.

બચાંને સુવારતી વખતે તેને ગરમ રાખવાની જરૂરછે. બચું ઉંઘાયેછે તારે તેનામાં ગરમી લાવવાની શકતી કમતી થઈ જાયેછે, એટલા માટે તેને ગરમ રાખવાની અગતછે. જારે માએ બચાંને સાથે લેઈને સુવેછે, તારે પોતાના આંગની ગરમી બચાંને પોંહોંચેછે. થંડીના દીવસ ઉપર તો ખચીતથીજ માએ બચાંને સાથે લેઈને સુવાની જરૂરછે.

માએ બચાંને સાથે લેઈને સુતી વખતે ઘણી સંભાલ રાખવી જોઈયે. માએની ઉંઘ ઘણી મસત હોવી નહી જોઈયે. બચું ઘણી વેલા બીછાનાના કપડામાં વીતલાઈને ગુંગરાઈ જાયેછે, અને જો તરત સંભાલ નહી રાખાતો નુકસાન થાયેછે. જો માએને બરાબર સંભાલ લેવાની સમજ નહી હોયેતો બેહેતર કે પેહેલેથીજ બચાંને પાલણામાં જુદુ સુવારવું, અને ગરમી આપવાને માટે ગરમ કપડાં પેહેરાવવાં અથવા ઓઢારવાં. કપડાં ઢીલાં રાખવાં અને સંભાલ રાખવી કે કસ દોરી બદનમાં ખુતે નહી.

૨. બે તરણ મહીનાં પછી બચાંને જુદું સુવારવું.

એ વખતે બચું પોતાની ગરમી સાચવી શકેછે. જો બચું ઘણું નબલું હોયેતો ચાર પાંચ મહીનાવેર માએની સાથેજ સુવા દેવું.

૩. બચાંને પાલણામાં સુવારવું સારૂંછે.

બીછાના ઉપર સુવારીયાના કરતાં પાલણું વાપડવું. પાલણું એક ગમથી બીજી ગમ ખીસરાઈ શકાયેછે. પવન અથવા ઘણા ઉજાસ માહેથી દુર કરવાને બની શકેછે. પાલણાનું બીછાનું નાહાનું હોવાથી તે જલદીથી સાફ અને વખાતું થઈ શકેછે.

બીછાનું પીછ અથવા ઉન અથવા નરમ રૂઆં અથવા બાલનું નહી હોવું જોઈયે. તેઓ બચાંને ઘણાં ગરમ પડેછે, અને વલી પીશાબ રહી જયાથી તે વારેઘડીએ ખરાબ થયાથી ફરીથી કામમાં આવતાં નથી. એટલા માટે બીછાનું અને તકીયો નરમ પેનડાનું ભરવું. તે ખરાબ થાયેતો કાહાડી નાખીને ફરીથી નવું ભરાઈ શકાયેછે.

આપણા લોકો પાલણા અને બીછાનાને બદલે ઝોરીઓ વાપરેછે. એક ચોરસ કપડાના કટકાના ચારે છેડા દોરીઓ વતે બાંધીને વચમાં ખોલો રાખીને એક લાકડાંની હીચ સાથે લટકાવી દેછે. એ ઝોરીના ઘણા ગેરફાયદાછે; બચાંને તેમાં ચતુ સુવારવામાં આવેછે અને સઘલો વખત તેવીજ હાલતમાં રેહેછે. તેનેથી કોર વલાઈ શકાતી નથી અને સકંજામાં પડીયું હોયે એવી રીતે પડી રેહેછે; એકજ જગા ઉપર અને એકજ રીતે સુઈ રહેયાથી બચાંના ભાગ ઉપર દબાન થાયેછે અને આસપાસની જગા ઉપર લોહી પાઈ આવેછે. વલી ઝોરીમાં બચાંનો ભરહો ગંડાયેલો રેહેછે અને માથું શરીર કરતાં ઘણું વધારે ઉંચું રેહેછે. વલી ઝોરીમાં બચાંને એકસરખી ગરમી મલી શકતી નથી. બીછાંના જેવું કાંઈ નથી અને જે ગોડરી મુકવામાં આવેછે તે થોડા ભાગ લગી આવેછે. જારે બચાંને ઝોરીમાં સુવારેછે તારે તેની છાતી અને પેટ ઉપર પુશકલ ગરમ કપડાં મુકવામાં આવેછે. એવી હાલતમાં બચાંની એક બાજુ ઘણી ગરમ અને બીજી બાજુ થંડી રેહેછે અને સમતોલ ગરમી નહી હોયાથી બચાંની તનદોરોસતીમાં ખલલ પાડેછે.

માલણાના ઘણા ફાયદાછે અને આપણા લોકો માહેથી ઓરી નીકલી જવી જોઇયે.

બચાંને કદી પણ માએ પોતાના ખોલા ઉપર સુવા દેવું નહી. તે પાલણામાં વધારે ઠીક સુવેછે.

૪. બચાંન માથાં લગી ઓઢારીને સુવારવું નહી.

બેસમજથી માએ બચાંને સુવાડતી વખતે તેના માથાં સુધી ટાંકી નાખેછે, કે રખેને હવા લાગે અથવા ઘણા ઉજાસથી હેરાન થાયે, પણ માએને સમજવું જોઇયે કે બચું હવાનો દમ લીધા વગર જીવી શકતું નથી. બચાંમાં શકતી અથવા સમજ નથી કે તે ઓઢેલું કાહાડી નાખે, તે ગુંગરાઈ જાયેછે, તેનેથી દમ લેવાઈ શકાતો નથી અને ઘણી વેલા જાન પણ જાયેછે. ઘણી વેલા બચું રાતે ચીચીયારી પાડીને ઉઠેછે અને માએ જુવેછે તો બચાંને ઉપલીયું થઈ આવેલું. તેનું કારણ તેને સમજ પડતું નથી; પણ વારેઘડીએ તપાસ કરીને જોશેતો માલમ પડશે કે બચાંના માથાં લગી ઓઢારેલું હતું અને તેમાં ગુંગરાઈને ઉપલીયું થઈ આવીયું હતું.

જો માએ બચાંને પોતાના પાસાંમાં લેઈને સુવેતો સંભાલ રાખવી કે બચાંનું માથું પોતા તરફથી બીજી બાજુ ઉપર કરવું. તેને પીઠ ઉપર અથવા બરાબર બાજુએ સુવારવું અને તપાસવું કે તેના મોહોડાં ઉપર કપડાં આવી નહી જાયે.

જે તકીયા ઉપર બચાંનું માથું મુકીયું હોયે તેની પાસે બીજો તકીયો નહી રાખવો. જો બચું ગગરી જાયેતો તેનું માથું પાસેના તકીયામાં ડુબી તે ગુંગરાઈ જાયે.

વલી બીછાનું નરમ નહી હોવું જોઇયે. અને તકીયા જાડા અને નરમ નહી હોવા જોઈયે. તેમાં બચાંનું માથું જલદીથી ગલીને ઢંકાઈ જાયેછે.

૫. પાલણા ઉપર જાડી કુરટની નાખવી નહી.

જાડી કુરટનીથી હવા પાલણામાં જઈ શકતી નથી, બચાંથી દમ લેવાઈ શકતો નથી અને તેની તનદરોસતીમાં બીગાડો થાયેછે.

જો મછરથી બચું હેરાન થાયેતો જાડી નેટની કુરટની બનાવીને નાખવી, પણ કદી બીજા ઘટ કપડાની બનાવીને નાખવી નહી.

આવતા ભાશાણુમાં એજ બાબદ વીશે વધારે કહી સંભલાવીશ.

ડાહાપણ.

એક અસલી બરાહમણે દીધેલી સીખામણ.

"દાહાપણના સખુન સાંભલ, તેની સીખામણ ઊપર ધેયાન આપ, અને તારા દીલમાં તેનો સંઘરહ કર; તેની કેહેવત સઘલી ચીજોને લાગુ પડેછે અને સઘલી નેકી તેની ઊપર આધાર રાખેછે; તે માણસની જીંદગીનો ભોમીયો અને સરદારછે.

"તારી જીભ ઊપર લગામ રાખ, તારા હોટની આગલ એક નેઘેહબાન રાખ, નહીતો તારા પોતાના મોહોડાના શબ્દો તારા ચેન સુખને તારાજ કરશે.

"જે લંગડાને ધીકારેછે, તેને ખબરદાર રેહેવું કે તે પોતે ઊભો રહી નહી જાયે; જે શખસ બીજાની કસુરની વાતો મજાહ લેઇને બોલેછે, તેને પોતાની કસુર દીલસોજીથી સાંભલવી પડશે.

"ઘણું બોલીયામાં પસતાવો કરવો પડેછે; પણ ચુપકીદીમાં સલામતીછે.

"બોલકનો માણસ મંડલીમાં ઊપદરવછે, તેની બતાઈથી કાનને નાખુશ લાગેછે, તેના બોલના ધોતથી વાતચીત ગરક થઈ જાયેછે.

"પોતાને વીશે બડાઈ ના કરતો, નહીતો તારી ઊપર લેયાનત આવશે; બીજાની મશકેરી ના કરતો કાંયેક તે ધાસતી ભરેલુંછે.

"એક કવડી મશકેરી દોસતીનું ઝેરછે; અને જે પોતાની જીભને વાલી શકતો નથી, તેને મેહેનતમાં પડવું પડશે.

"તારી અંવસથા પરમાણે તારે માટે લાયેક સગવડ પુરી પાડજે; તોયપણ તારેથી જેટલું પેદા થઈ શકે તાંહાં તલક લગી ખરચ કરતોના; કે જેથી કરીને તારી જુવાનીની દુર અંદેશીથી તારા બુઢાપાને સુખ મલે.

"તારા પોતાના કાંમ પછવાડે તારૂં ધેયાન લગાડજે; રાજની કારકીરદી તાંહાંની સરકારને સોંપજે.

"તારી ફરસદની વખતની મોજ ઘણી ખરચાલું થવા દેતોના, નહીતો તેની મોજની ખુસી કરતાં, તેને મેલવવાનું દરદ વધી પડશે.

"આબાદાનીને સાવચેતીની આંખોને ફોડવા દેતો ના, અથવા મુશકલ પણાને કરકસરના હાથ કાપવા દેતો ના. જે શખસ જીંદગીની ફલતુ ચીજો મેલવવાને જેમ ગમે તેમ ખરચ કરેછે, તેને અગતની ચીજોની ગરજને માટે અફશોસ કરવો પડશે.

"બીજાઓની અજમાયશથી તું ડાહાપણ સીખ અને તેઓની ખાંપણ જોઈને તારા પોતાના વાંક સુધાર.

"પરીક્ષા કરીયા આગમજ કોઈની ઊપર વીસવાસ કરતો ના, તોયપણ કારણ વગરે બેવીસવાસી ના રેહેતો; તે કુરપાલુ કામ નથી.

"પણ જારે સાબેત થયું કે એક માણસ દેયાન

ના ધરમ તરફ ખેંચી લીધા. તોયપણ તેના પોતાના
અતલગના મલતીઆઓ તેની સાથે મારામારી કરવા લા
ગા, કાંપેકે તેઓને પણ મોટો અખતીયાર ભોગવવાનો લોભ
હતો અને તેમાં સમીઠ તે લોકોને ફાવવા દેતો ન હતો.
લોકોની દુશમનાઈ એટલીતો વધી પડી કે એક દીવસે મધ
રાતના તેના બીછાના ઉપરથી ખેંચી કાહાડીને, તેને નાગો
કરીને તેના બદન ઉપર તાર ચોપડીઓ. હવે સમીઠને કર
ટલાંનડમાં રેહેવાને ભારી પડીયું તેથી મીસાઉરી પોતાની
ઠેરવેલી જગા ઉપર જવાને દરૂસત ધારીયું. મીસાઉરીમાં
પણ આસતે આસતે તોફાણ થવા માંડીયું. મારમન લો
કો ઉપર તરેહવાર બોહોતાનો જોરાયાં. તેઓ લોકોનો મા
લમતા લુટેછે એટલુંજ નહી પણ લોકોની બાયડીઓની
આબરૂ ઉપર પણ હોમલો કરેછે એવાં ખોટાં તોહોમતો તે
ઓના દુશમનો મુકવા લાગા. જોકે મારમન લોકો એ ત
દન નાશુકર જાતા હતા તોયપણ લોકો તેઓના દુશમનોનું
કહેલું માણતા હતા અને આસતે આસતે એટલોતો કરો
ધ અને દુશમનાઈ વધી પડી કે મારમન લોકોને મીસાઉ
રીં માહેથી હંકાલી કાહાડવાનો ઠેરાવ કીધો. એ ઉપર
'થી લડાઈઓ ચાલી અને આખરે મારમન લોકોને મીસા
ઉરી છોડીને નાહાસવું પડીયું. મીસાઉરી છોડીને તેઓ
ઈલીનાઈસ પરાંતમાં ગયા અને નાવુ નામનું શેહેર સથાપી
યું. એ શેહેરમાં તેઓની વસતી ઘણી વધી પડી અને
એક બે વરશના અરસામાં નજદીક ૨૦૦૦ ઘરો ઈસકુલો
અને જાહેર ઈમારતો બાંધી. એ વખતે પેહેલ વેહેલાં ઈં
ગલંડ દેશમાં એ ફીરકાની ખબર પોંહોંચી. અને ઈ૦
સ૦ ૧૮૩૭ માં એ ફીરકાના બે પાદરીઓ ઈંગલંડ ગયા.
અને થોડા વખતમાં નજદીક ૨૦૦૦ લોકોને વતલાવીયા.
૧૮૪૩ માં એ સંખીયા વધી પડીને ૧૦૦૦૦ ની થઈ.
૧૮૪૪ માં સમીઠના હોકમથી રાંણી વીકટોરીયા અને પ
રીનસ આલબરટ ઉપર તેઓના ધરમ પુશતકની એક કાપી
મોકલાવી, કે તેઓ પણ મારમન તોલામાં સામેલ થાયે. રા
ણી અને તેના ભરથારે એ ચોપડીને કેટલું માન આપીયુ
તેની કાંઈ ખબર નથી; પણ તેઓએ તે તરફ ધીકારની ન
જરે જોઈ હશે તેમાં કાંઇ શક નથી. ૧૮૪૧ માં સમીઠે
નાવુમાં એક મોહોટું દેવલ બાધવાને લોકોને ફરમાવીયું,
કે ખોદા તરફથી તેને સુચના થઈછે, અને તે પરમાણે નાવુ
માં તેઓએ એક ઘણુંજ સોભીતું દેવલ બાંધીયું. એક જ
ણ લખી જાયેછે, કે એ વખતે નાવુ શેહેરનો દેખાવ ઘણો ર
લીયામનો હતો. લોકો ઘણા મેહેનતું અને કામકાજમાં રો
કાયેલા રેહેતા હતા, રસતામાં કોઈ પણ રઝડતો અથવા છાક
ટો માલમ પડતો નહી હતો અને કાંઈ પણ જાતની બદીની
નીશાંની માલમ પડતી ન હતી" નાવું શેહેરમાં મારમન લો
કો થોડું સુધી ઘણી આબાદાની અને સલાહ સંપજથી ર
હેયા, પણ વધારે આબાદાંનીથી તેઓ છગી ગયા અને એ
ક વખત સમીઠ યુનાઈટેડ સટેટસનો પરેસીડેનટ થવાને ઉ
મેદવાર થયો હતો, પણ તેમાં તેનું કાંઈ વલીયું નહી અને
ઉલટું લોકોના મનમાં તેઓ વીષે ખરાબ વીચારો ઉતપન
થવા લાગા અને દુશમનાઈ વધી પડી. એ વખતે, તેની ઉ
પર મોટી તવાઈ આવી પડી. સમીઠનો ચેલો સીડનીરીગ
ડન ઘણોજ લોભી તેમ બદખસલતનો હતો, તે પોતાની તર
ફથી વલી ગપ મારવા લાગો કે તેને ખોદા તરફથી આઘાહી
થઈછે અને તેમાં દરેક શખસને જેટલી બની આવે તેટલી
બાયડી કરવાનો હોકમછે એવું જણાવીયું. કેટલાએક આ
પ મતલબીઆ અને બદ માણસો તેવું કરવાને અને તેનો
ફેલાવો કરવાને ચુકીયા નહી: સમીઠ પોતે એ બાબદને ઘ
ણો ધીકારતો હતો અને જાહેરમાં કેટલાએકોને બેહારમત
કરીને બરતરફ કીધા પણ બીજા આપ મતલબીઆઓ સમી
ઠની ઉપરજ એ બોહોતાણ લેઈ આવીયા કે તે પારકી ઓર
તોને ફુસલાવેછે, અને તેની સાહાદતમાંજ કેટલા દાખલા દ
લીલ અને સાહેદીઓ લાવીયા. એક મતલબીઓ તેઓની
બદ ચાલ વીશે આ પરમાણે જણાવેછે, "વદીલો માહેલા
થોડાએક જણની દશ અથવા બાર બાયડીઓ હતી. તેઓ
એક મોટી ચોપડીમાં પુશકલ ઓરતોના નામ દાખલ કરતા
હતા અને તે ચોપડી જોસેફ સમીઠના ભાઈ હાઈરમ. સમીઠને
તાંહાં મોહોરબંધ રાખી હતી; અને જારે એઓ માહેનો કોઈ
ઓરતને ફુસલાવા માગતો, તારે તે ચોપડી ઉઘાડીને તેણીને
દેખાડતા હતા, અને તેમાં પોતાનું નામ દાખલ કીધેલું જો
તી હતી; તારપછી તેઓ તેણીને કેહેતા હતા કે એવી ખો
દાની મરજી છે અને તે મરજીને તેણીએ તાબે થવું જોઈયે
અને તે ઓરત એ પરમાંણે તાબે થતી હતી." તેઓની સા
મણેવાલાઓએ એક છાપખાનું શથાપીયું અને "એખસ
પોજીતર" નામનું પતર કાહાડીયું. તેમાં સોલ ઓરતોનો
ઈકરાર છાપીયો, કે જોસેફ સમીઠ, સીડની રીગડન અને
બીજાઓએ તેણીઓને ઉપર જણાવીયા પરમાંણે તેઓ
ની બાયડી થવાને ઉસકેરી હતીઓ. એવી બાબદ
છાપીયાથી સમીઠને ગુસો લાગો અને પોતાની ત
રફનાઓને ઉશકેરીને છાપખાનું તારાજ કરાવી ના
ખીયું. છાપખાનાંવાલાઓને ઈલનાઈસ માહેથી ના
હાસી જવું પડીયું અને પાસેનાં પરાંતમાં જઈને સ
મીઠ, તેનો ભાઈ અને બીજા સોલ જણ ઉપર વારંટ કાહા
ડીયાં. જે કાનસટેબલ વારંટ લેઈને આવીયો તેને મારમ
ન લોકોએ હંકાલી કાહાડીયો, કે તેનો ઈલાકો તેઓ ઉપર
ચાલતો નથી. એ ઉપરથી સાંમણેવાલાઓએ લડાઈ કર
વાની ધાંધલ કીધી. સાંમણેવાલા તરફનો ગવરનર પોતે લ
ડાઈનાં મેદાંનમાં આવીયો અને મારમન લોકોને જણાવી
યું કે જો સમીઠ અને બીજાંઓ તેને તાબે થાયેતો તેઓનો
જાન સલાંમત રેહેશે અને જો તેઓ સાંમણે થયેતો પછી
જે કાંઈ નકામી ખુનરેજી થાયે તેનો દોશ તેઓને માથે ન
થી. સમીઠે અને બીજાઓએ તાબે થવાને દરૂસત ધારીયું
અને તેઓની તપાસ થાયે તાંહાંસુધી તેઓને બંદીખાને ના
ખીયા સમીઠનાં દુશમનોએ જારે જોયું કે સમીઠ એ માં
હેથી છટકી જશે, તેથી ગપ ઉડાડી કે સમીઠને અને તેનાં
સાથીઓને છોડી દેવાનો તેઓનો મનસુબોછે, તે ઉપરથી કે
ટલાએક લુચાઓએ ઠરાવ કીધો કે જો ધારાથી તેઓને શી
ક્ષા મલી શકે નહીતો દારૂગોરો ધારાને બદલે કામ કરશે.
એ પરમાંણે ૨૭ મી જુન ૧૮૪૪ ની સાંજરે નજદીક બસે
માણસ એકઠાં થયાં અને બંદીખાંનાં ઉપર હોમલો કીધો.
અને બંદુક વતે ગોલીઓ મારી. પેહેલાં હાઈરમ સમીઠને
ગોલી વાગી અને તે તરત નીચે પડીયો. જોસેફ સમીઠ બા
રી વાટે કુદાવા ગયો અને તેવામાં તેને એક ગોલી લાગી.

દક્ષીણ અમેરીકાનાં દેશનો માજી પરમુખ,
ધી હાનરએબલ જેફરસન ડેવીસ.

સમીક અહમુવો થયલો તોયપણ તેને તેઓ ઉચકી લઇ ગયા અને એક કુવાની પાર ઉપર અઢીંગાવીને તેની ઉપર ગોલીઓ મારીને તેનો જાન લીધો.

એ પરમાંણે નજદીક વીસ વરસની જાહોજલાલી ભોગવી અને જેહેમત ખેંચીને એક ઠગારો પણ સરો અને મેહેનતુ મરદ ઓગણચાલીશ વરસની ટુક ઉમરમાં પોતાનાં ઝનુન અને લાલચનો ભોગ થઈ પડીયો. જોકે નીચ તોખમનો, ગરીબાઈમાં ઉછરેલો, બદ ખશલતનો, વગર ભણેલો સીખેલો અને કઠોર અને નીચ ચાલચલણનો, તોયપણ પોતાની હુશીઆરી, અકલ અને ઝનુનથી એક ધરમ ઉભો કીધો અને તેનાં મરણની વખતે વીસ વરસની થોડી મુદતમાં તેના ફીરકામાં પેહેલાં પાંચ છ માણસ માહેથી એક લાખ માણસની સંખીયા ગણાવા લાગી અને તેનાં ધરમનાં વટલેલ દુનીયાની ઓમેર થવા લાગા.

મી૦ જેફરસન ડેવીસ—અમેરીકાનાં દક્ષીણ સંસથાનોનો પરેસીડનટ.

ભાઇઓ ! પરૂથવીનાં એક નકસા ઊપર જોયાથી તહમુને માલમ પડશે કે પરૂથવીનાં બે અરધા ગોલાઓમાંનો એક અમેરીકાખંડ તથા પાસીફીક માહા શાગરનાં ટાપુઓએ રોકેઓછે. અમેરીકાખંડ તથા તેનાં રેહેવાશીઓની હસતી ઈસવી સન ૧૪૯૨ ના શાલમાં કોલમબસે જાહેર કીધું તાંહાંસુધી કોઇને માલમ હતી નહી. અમેરીકાખંડની શોધથી તાંહાં લોકોનું મન બહુ ખેંચાવા લાગું. એ ખંડનો ઊતર ભાગ ઘણુંકરી ઇંગરેજોથી તથા દક્ષીણ ભાગ વલંદા તથા ઈસપેનીઅરદોથી વસીઓ. ઇંગલંડનો રાજો તરીજો જારજ જાંહાંસુધી તખતે આવેઓ તાંહાંસુધી અમેરીકા જઈ વસેલા ઇંગરેજોએ ઇંગલંડની હકુમત કબુલેલી હતી. પણ જારજ રાજાની કારકીરદીમાં પરધાનોની હીલાઈ અને બેખબરીને લીધે ઈંગરેજી રાજનું એક જલકતું જુવાહેર જપ કરી ઊડી ગયું. અમેરીકાની અંદર ચાહ અને બીજી વસતુ ઊપર ઈંગલંડે જગાત મેલી જેથી તાંહાંના વસેલા ઈંગરેજોએ એ જુલમાત સાંમે ભારી પોકાર ઊઠાવયો. અંતે બેહુ બોરદુ એટલીતો જોસ ઊપર આવી કે હથીઆરે કરી પોતાનો કાબુ બેસાડવાનો બેહુએ નીશચય કરેઓ. અમેરીકાનાં વાશીંગટન નામના એક શવદેશ હીતકારી પુરૂશે પોતાના દેશીઓને માથે થઈ હીંમતથી ઈંગરેજો સામે હથીયાર લીધીયાં અને બહુ વરશની ખુનખાર લડાઈ ચાલેયા પછી ઈ૦ સ૦ ૧૭૮૩ ના શાલમાં અમેરીકા દેશ ઈંગલંડની બાંહેધરી છોડી એક સવતંતર રાજય ઊભું થયું. અમેરીકાના રાજયને પરજા સતતાક રાજય કેહેછે. પરજા સતતાક એટલે જાંહાં પરજા પોતે રાજય ચલાવેછે. ઈંગલંડના રાજનો અધીકાર એક રાજા ઇયા રાણીને હસતક હોયછે. અમેરીકામાં કોઇને પણ રાજાની ગાડીએ બેસાડવામાં આવતો નથી. શઘલી પરજા એક મત અને એક ખુશીથી એક ઘરસથને ચુંટી કાહાડેછે જે તેઓ તરફથી ચાર વરસ શુધી શઘલો કારભાર ચલાવેછે. એ શખશને પરેસીડંટ કરી કેહેછે. પરેસીડંટને મદદ કરવાને માટે દરેક શેહેરમાંથી ચુંટી કાહાડેલા ઘરસથોની મંડલી હોયછે. ઈંગલંડથી છુટા પડયા બાદ તાંહાંના વસેલા ઇંગરેજોએ પોતપોતાના જુદાં શેહેરોને ભેગાં કરીને યુનાઇટેડ ઈસટેટસ ઇયાને એકંદર શેહેરો એવું નામ આપયું. યુનાઇટેડ ઈસટેટસપર પરજાની તરફથી કારોબાર ચલાવનાર શખસને યુનાઇટેડ ઈસટેટસના પરેસીડંટ એવે નામથી ઓલખવા લાગા. યુનાઇટેડ ઈસટેટસની એકંદર સંખેઆ ચોવીસછે. એ શેહેરોને ઊતર મધીયમ અને દક્ષીણ એમ તરણ ભાગોમાં વેહેચેલાંછે. અમેરીકાખંડ જાહારથી યુરપ દેશની જાણમાં આવેઓ તાહારથી તાંહાં ગુલાગગીરીનો માહા જબુન ધંધો ચાલવા લાગેઓ. ગરીબ લાચાર અને હેવાન સરખા અપર હબસીઓની જંગલી ઝુંપડીઓને આગ લગાડી યુરોપીઅનો પોતાનો હરામ કસબ ચલાવવા લાગા. પણ ધનઘ ઈંગલંડના માહા પરોપકારી બેટાઓ થામસ કલાર્કસન અને વીલીઅમ વીલબરફોરસને, કે તેઓની આગેવાની, કોશેશ, અને જાતી મેહેનતથી, ઈંગરેજી રાજમાંથી આ દોજખી ધંધાનુ બી જડમેખથી ઊખડી ગયું. અમેરીકામાં આ છેલ્લા દાહેકામાં જે ચાગતના ફેરફાર થયાછે, જે લોહીની નદીઓ ચાલીછે, તેનું મુલ કારણ આ ગુલામી ધંધોછે. આ રીતે આસતે આસતે અમેરીકાના યુનાઈટેડ ઈસટેટસના ઊતર ભાગની ખાતરી થતી ગઈ કે આ દમજાતને જબરદસતીથી પકડી કપાસ અને ઊનની માફક તેઓનો વેપલો કરવો એ ઈશવરનો હોકમ તોડી દોજખી ગારમાં ગરક જવા બરાબરછે. ઈંગલંડે બેસાડેલા ધડા ઊપર ધેયાન આપેઆથી, અને કેલવણીના તેજથી, ઊતર સંસથાનોમા રેહેનારા ભલા અમેરીકનો, જેઓ પણ સખખતી ઈંગલંડ માતાના પુતો

છે, તેઓની ચશમપર ફરેલો અંધારાંનો પરડો નાબુદ થયો, અને તેઓએ પોતાના દેશમાં ગુલામગીરી તથા ગુલામના વેપારની સખત બંધી કરી. પણ દક્ષીણ સંસથાનો આ હુકમની સામે થયા. તેઓના દેશમાં રૂ તથા સેરડી તથા બીજી જીણસોનો પાક બહુ થાય છે તેથી ગુલામગીરી વગર તેઓ પોતાનો ધંધો ધુલ કરી નાખશે એમ તેઓને લાગું. બંધે બોરદુના વકીલોની તાંહાંની સેનેટ ઇયાને મોટી દરબારમાં જોસલ ર તકરાર નીકલી અને સેવટ એવું આવેયું કે દક્ષીણ સંસથાનોએ ઊતર સંસથાનોથી જુદાં પડી કનફેદરેટ ઈશટેટ ઇયાને એકસંપી સંસથાનો એવો એલકાબ લીધો. આ વીજોગથી અમેરીકામાં બલવો થયો. યુનાઈટેડ ઈસટેટસના પરેસીડંટની હકુમત તુટી અને તેથી ઊતર વાલાઓએ દક્ષીણવાલાઓને તાબે કરવા લડાઈની સવારી તઈઆર કીધી. દક્ષીણ વાલાઓ હથીયારબંધ થઇ પોતાના ઊતરવાલા ભાઈબંધો સામુ નીકલયા. ઊતરવાલાઓનો પરમુખ મી૦ લીનકન હતો, અને દક્ષીણવાલાઓનો પરમુખ મી૦ જેફરસન દેવીસ હતો જેનું ચીતર પાસેનાં સફા ઊપર જોવામાં આવશે. જેફરસન દેવીસ દક્ષીણ સંસથાનોમાનાં કેનટકી શેહરનો રેહેવાસીછે, અને તે ઈસવી સન ૧૮૦૮ના શાલમાં તા૦ ૩ જી જુને જનમ પામયો હતો. દેવીસનો બાપ સેમીયુઅલ દેવીસ ઈંગલંડની સામે પોતાનાં દેશનાં સવતંતરપણાને માટે એક લશકરી ટુકડીમાં સીપાઈ દાખલ લડયો હતો, અને પોતાનાં દેશનો છુટકો કરી મીસીસીપી નામનાં એક બીજા દક્ષીણ સંસથાનનાં શેહરમાં આવી રહી રૂની ખેતીવાડી કરતો હતો. જેફરસન દેવીસ આ વખતે એક નાનું બાલક હતો. જેફરસનને તેના બાપે ઊમદા કેલવણી આપી અને તેને કેનટકીની એક મોટી મદરેસામાં દાખલ કરાવયો. વીસ વરસની નાની વયમાં તે મોટાં માન સાથે એક લશકરી મદરેસામાં શીખી ફરાગત થયો. સાત વરસ સુધી તેણે લશકરી ચાકરી કીધી. તે અમેરીકાનાં જંગલી ઈનડીઅનો જેઓ યુનાઇટેડ ઈસટેટસનાં દક્ષીણ ભાગો ઊપર વારેઘડીયે ધસારો કરતા હતા તેઓ સામુ લડયો હતો. ૧૮૩૫ માં તે મીસીસીપી જઈ ખેતીવાડી કરવા લાગો; અને રાજદુવારી બાબદોપર પુરતું લક્ષ આપવા લાગો. ૧૮૪૫ માં તેને પોતાનાં દેશ તરફથી યુનાઇટેડ ઈસટેટસની દરબારમાં બેસવાને ચુંટી કાહાડેઓ. આ દરબારમાં તેણે ઘણી કાબેલીઅતથી પોતાના દેશ તરફનો અધીકાર બજાવયો. પણ થોડો વખત પછી મેકસીકો સાથે લડાઈ ઊભી થઈ અને મીસીસીપીનાં વાલંટીઅરો ઈયાને પોતાની ખુશીથી વગર પગારે દુશમન સાથે લડનારા ઘરહસયોએ દેવીસને પોતાનો સરદાર ઠેરવવાથી તે દરબારીનો ઓધો છોડી વગર વીલમે પોતાના નવા ઓધા ઊપર આવેઓ. બુએનાં વેસટાની જંગમાં દેવીસે ઘણીજ બાહાદુરી દેખાડી તેથી તેનું નામ પરખેયાત થવા લાગું. એક વખતે યુનાઈટેડ ઇસટેટસનાં પગારદાર લશકરપર મેકશીકનોની એટલીતો મોટી સંખીઆએ ધસારો કીધો કે અમેરીકનોનાં નામને તે દીને જાંખ લાગેઆ વીના રેહેત નહી; પણ કરનલ દેવીસ જોકે ઘાયલ થયલો હતો તોપણ તેણે પોતાનાં વાલનટીઅરોને હીંમત આપી અને એવોતો હોમલો કીધો કે મેકસીકનોને સેકસતે કીધા. ૧૮૪૮ માં પાછો તે મીસીસીપી તરફથી યુનાઈટેડ ઈસટેટસની મોટી દરબારમાં બીરાજીઓ. તેણે ઘણીજ કાલજીથી દક્ષીણ સંસથાનોનાં હક તપાસયા. ૧૮૫૩ માં પરેસીડંટ પીઅરસે તેને લડાઈ ખાતાંના સેકરેટરી ઈયાને મુનશીનો ઓધો બખશયો જે તેણે ચાર વરસ સુધી ઘણીજ બાહોશીથી બજાવયો. ૧૮૫૭ માં તે પાછો દરબારે બેઠો અને બેહુ રાજ જુદાં પડતાં તેની જાંજગડમાં તેણે રુખસદ લીધી. ૧૮૬૧ ની ૮ મી ફેબરવારીને દીને દક્ષીણ સંસથાનોએ પોતાનો જુદો વાવટો ઊરાડયો અને મી૦ જેફરસન દેવીસને એક વરસ સુધી કામચલાઊ પરેસીડંટ ઠેરવયો. ૧૮૬૨ માં દેવીસની પાછી નેમણુક થઈ અને તેને ૬ વરસ સુધી પરમુખની જગા આપી. ઊતર વાલાઓ દક્ષીણ વાલાઓ સાથે ચાર વરસ સુધી લડયા. ઘણીએક ખુનખાર લડાઈઓ થાઈ જેમાં એ બેહુ ભાઈબંધો એકમેક સાથે લડી ફણા થયા. યુરપ દેશ ગમત જોતું ઊભું રહયું અને અમેરીકામાં લોહીની રેલો ચાલવા લાગી. ઊતર વાલાઓ એકવાર જીતેતો બીજીવાર દક્ષીણવાલાઓ જીતતા. બેહુ તાણમાં છુટા હતા. વેપાર શઘલો ઠરીઠામ થયો અને અમેરીકામાં તોપના ગોલાના વરસાદ શીવાય બીજું કાંઈ થતું ન હતું. ઈંગલંડના કારખાના જેઓને ઘણું કરી અમેરીકાથી રૂ પુરો પડ

તા હતા તેઓને એ જીણસ હીંદુસતાનથી લેવી પડી. ભરૂચ, સુરત, ઊમરાવટી, ધારવાર, અને બીજાં રૂના મોટાં મથકોથી ધુમધોકાર રૂ ઈંગલંડ ખાતે ચહડવા લાગો અને રૂના વેપારીઓ આ નવા રોજગારથી ખુખ તાજા થયા. અંતે દક્ષીણવાલાઓથી ઊતર સામે થોભાઈ શકાયું નહી. તેઓ પરાજય પામયા અને જેફરસન ડેવીસ ઊતરવાલાઓને તાબે થયો. બે વરસ સુધી ડેવીસે એકાંત કેદખાનું ભોગવીયું જાહારે તેને હાથે તથા પગે બેડી થોકાઈ તાહારે તેણે ઘણોજ હીંમતથી પોતાનો બંચાવ કીધો પણ જાહારે ઘણા જણા તેની ઊપર તુટી પડયા તાહારે તેને લાચારે તાબે થવું પડયું. ડેવીસની બાયડી પોતાના ભરથાર તરફ અનેક રીતે પરીત દેખાડેછે. તે પોતાના ભરથારની ખાવાની વીગટ તથા તેની હાલતના સમાચાર તેના વઈદ પાસેથી અનેક રીતે મેલવતી હતી; અને દરેક જણને આજીજી કરીને પોતાના ખાવંદની બતંગ હાલત દુર કરાવવાની તજવીજ કરતી હતી. ડેવીસને હાલ તરત છોડાગોછે એવી કબુલાતે કે બેસતે શાલે તેણે પાછો ઊતર અમેરીકાના પરમુખને તાબે થવું અને તેની તપાસ માટે હાજર રેહેવું. ડેવીસને મારી નાખવામાં આવશે એમ શરૂઆતના ધારવામાં આવતું હતું પણ પરેસીડંટ જાનસનના બોલવા ઊપરથી તેમ થનાર નથી એવું માલમ પડેછે. ડેવીસની ઈંગલંડ ખાતે જવાની બુમ હમણા મચી રહીછે. ડેવીસનું કદ ઘણુંજ ઊંચુંછે. તે છ ફીટ લાંબોછે અને એકવરીચો દેખાયછે. તે સવભાવે ઘણોજ નમાનો તથા મીલનસારછે.

દક્ષીણ વાલાઓની હાર થવાથી ઊતર વાલાઓનો કાબુ પાછો બેઠોછે. ઊતરવાલાઓએ પુશકલ હબસી ગુલામોને છુટાપણું બખશીયુંછે. જે લોકો આપમતલબને લીધે પોતાના ભાઈબંધોને પોતાના પગતલે નીરદયપણે દાબતા હતા તેઓની હાર થઈછે. લાચાર હબસીઓની હાય તેઓપર જાસતી ગુજારનારા હેવાનોઅતી ચોટીપર પડીછે. ઈનસાફ ખરે કાંટે જોખાયોછે. ઊતરવાલાઓની ફતેહ સાથે યુનાઈટેડ ઈસટેટ્સમાંથી ગુલામગીરી નાબુદ થઈછે.

એક બીન તકસીરવાર કેમ ફાંસી ગયો ?

ઈતિફાકી ગુવાહીનાં દાખલા.

દુનીઆમાં ઘણીવાર એવા બનાવો બનેછે જેથી એક બે તકસીરવાર માંણસની સાંમે, ઈનેફાકી ફેટલીક ગુવાહી એવીતો બંધ બેસતી નીકલી આવેછે કે તે ઊપરથી દાહુઆ અને અકલમંદ માણસો પણ તેની ઊપર તકસીર લાગુ થયલી ગણી તેને દુનીઆથી બાટલ કરેછે. એવો એકબી માંણસ બેતકસીર મારેઓ જાય તેનાં કરતાં દસ તકસીરવારો તેમાં પડેલા શકનો લાભ લેઈ છુટી જાય તે બેહતરછે. એટલા માટે આપણી ઈનસાફની દરબારમાં આપણા કાબેલ નીયાયધીસો એવા ગુનેહગારોની તપાસ કરતી વખતે ઘણીજ બારીકીથી શાખશીઓને તપાસેછે અને તે ઊપર કેમ અને કેટલો ભરોસો લાવવો તેનું તોલ મનમાં બરાબર કરી "જુરી" ને તે વજન સમજ પાડેછે. એવા બેતકસીરવાર માંણસો ઊપર ઈનેશકી ગુવાહી અને શાખશીઓ પેહલાં કેવી બંધ બેસતી આવેછે અને પાછલથી જારે તેનો ખરો ખોલાસો થાયછે તારે તે ગુવાહીનું ચોકકું કેવું બેકું હતું તે આપણને માલમ પડી આવેછે. એવા બનાવનાં બે ખરા દાખલા હમારી વાંચનારી બાનુઓની સાંમે ધરીએ છઈએ.

એક ઇંગરેજ ડાકટર કેહેછે કે ઇંગલંડમાં તરીસ વરસની વાત ઊપર ટરનહામ ગરીન તરફથી હું જતો હતો તેવામાં રસતામાં લોકોનું એક ટોલુ મેં ઊભેલું જોયું જેઓની વચે એક શખસ ઊભેલો હતો જેની ઊપર તેવો સરવે તાનાંજાની કરતા હતા કે તેણે પોતાનાં ભાઈને આગલ મારી નાખીઓછે અને તે ખુન આજે કેટલાક શક ઊપરથી સાબેત થયુંછે. સાબેતીમાં આ શખસનાં ઘરની નજદીકમાંથી એક માંણસનાં હાડકાં મલી આવીઆં હતાં જે તપાસવાને માટે તેની ઊપર એક "જુરી" બેઠી હતી. ખબર કાહાડતાં મને માલમ પડીકેં કે બે ડાકટરોને તેડીને આ હાડકાંની સરવે જાણવા જોગ કેફીઅતથી "જુરી" વાકેફ થઈ હતી; પણ મને વધારે જાણવાની ખાહેસ થવાથી હું ઓરડાની અંદર ગયો અને મેં જાણીકેં કે આ "જુરી" એક દાહાડે આગમચ તપાસ કરવા મલી હતી પણ તે તપાસ પુરી નહી થવાથી બીજે

દીને ફરી લગી મલી હતી. તેવોની તપાસ ઊપરથી અને નીચલો ખોલાસો મલીઓ હતો.

થોડાક વરસની વાત ઊપર સટન કોરટ ખાતે એક ખેડુત અને તેનો એક નાહાનો ભાઈ સાથે રેહેતા હતા અને એકજ જગા ઊપર સાથે કાંમ કરતા હતા. નાહાનો ભાઈ બદફેલ અને ઊડાઊ હતો અને કામસર બરાબર હાજર રેહતો નહી તેથી મોટો ભાઈ તેની સાથે રોજ વહડવાડ કરતો. જેમ નાનો ભાઈ ચાલચલણમાં ઘણો ખરાબ હતો તેમ બીજા હાથ ઊપર મોટા ભાઈનો ગેશશો એટલોતો ખરાબ હતો કે ઘણીવાર તેનો મીજાજ તેના હાથમાં રેહેતો નહી હતો; એથી કરી તેવોમાં રોજ મારામારી થતી અને તે સુખ ચેનથી સાથે રેહી શકતા નહી હતા.

એક શીયાલાની રાતના જારે જમીન બરફ અને કરાંથી ઘંકાઈ ગઈ હતી તે રાતનાં નાંનો ભાઈ પોતાનાં ઓરડાની બારી કુડાવી નાશી ગયો હતો. બીજે દીવસે તેનાં પગલાં રસતા ઊપર કરાં પડેલાં તેની ઊપર થોડેક છેટે સુધી દીઠામાં આવીઆં તારબાદ તેનો કસો પટો લાગો નહી. પણ થોડાંક વરસ પછે જારે આ ખેડુતની જમીન બીજાએ ભાડે લીધી અને તેને ખોદી તારે તેમાંથી એક માણસનાં સરવે હાડકાં મલી આવેઆં તે ઊપરથી લોકોને શક ગયો કે મોટા ભાઈએ નાનાને મારી નાંખી રાતોરાત તાંહાં દાટેઓ હશે અને તેટલા ઊપરથી તેને પકડી તેની તપાસ કરવાને એક "જુરી" બેસાડી હતી.

પેલો ડાકટર કેહેછે કે આટલી વાત જાંણી મેં "કોરોનર" ને દરખાસત કીધી કે મને પેલાં હાડકાં તપાસવા દેવાં તેણે હા કેહવા ઊપરથી મેં તે સંઘલાં ગોઠવીને તપાસેઆં અને મેં એવો વીચાર બાંધીઓ કે તે એક ઢીંગણાં માણસનું પાંજરૂંછે અને માથાની ખોપડી તથા દાંતની હાલત ઊપરથી મેં અટકસેઊ કે તે ઘરડો માણસ હોવો જોયે. પણ ફરીથી ધેઆંન પોહોંચાડી જોતાં મારી તાજુબીનો પાર રહેઓજ નહી કેમકે તે એક સીનાં હાડકાંઆલમ પડીઆં. મેં મારો વીચાર જુરીને કહી સમઝાવીઓ અને પેહલાં જે બે ડાકટરો વીચાર આપી ગયા હતા તેવોને ફરી બોલાવી મંગાવાની દરખાસત કીધી. થોડાકવારમાં તેમાનો એક ડાકટર આવેઓ અને ફરીથી તેણે ધેઆંન આપી જોવા ઊપરથી તે માહારા વીચાર સાથે એક મલતો થયો અને હમારી શાહેદી ઊપરથી એકવાર નજદીક તકસીરવાર ઠરી ચુકેલો પણ બેગુનાહ ખેડુત છુટી ગયો. પાછલથી એવું સાબેત થયુછે કે તે જગા ઊપર "જીપસી" લોક ઘણાક વરસોની વાત ઊપર પોતાના મુરદાં દાટતા હતા.

નીચે એક બીજો દાખલો આપીએ છઈએ તેનું પરીણાંમ માઠાં ભાગેગે ઊપલાનાં જેવું નહી નીવડીઊં અને એ બનાવ ઇંગલંડનાં બીજા ચારલસ રાજાની હાકેમીની આગમચ બનેઓ હતો.

એક મોહોટી દોલતવાલો ગરહેસથ પોતાની સરવે અશકેઆમત પોતાની અઢાર વરસની એક પુરી છોકરીને વાસતે મુકી ગુજરી ગયો; અને તેનાં વાલી તરીકે પોતાનાં ભાઈને નેમી ગયો હતો. જો આ છોકરી પરણેઆ વગર અથવા પરણેઆ છતાં છોકરાં વગર મરી જાયતો તેની સરવે અસકેઆમત તથા દોલત પેલા કાકાને મલે એવી રીતનું વસીયતનાંમું હતું. આ પરમાંણે પોતાનાં ભાઈનાં મરણ પછે ભતરીજીને પોતાને ઘેર લાવી રાખવાનો વીચાર કીધો. એ વખતે તેઓનાં સગાં વાહાલાંઓમાં ચકચાર ચાલી રેહી કે કાકાને ઘેર છોકરીને લેઈ જવું સારૂં નથી. આવી અફવા ચલાવાનાં એકથી વધારે કારણો હોવાં જોઈયે. એકતો એકે છોકરીનાં જીવની સલાંમતીની તેવોને ખરેખર ધાસતી હોય. બીજું એકે આવી માતબર છોકરીને સરવે સગાં પોતાને તાંહાં લાવવાને ખંતી હોય અને તેથી આવી અફવા ચલાવવામાં અદેખાઈથી ઊશકેરાયાં હોય. તરીજું એકે માથાં ભાગેગે જો છોકરીને કાંઈબી હુનારત બનીતો આ કાકો નકાંમો દુનીઆની લેઆંનતમાં આવી પડે એવી ધાસતીથી સગાંઓ બોલેઆં હોય. આટલું છતાં એટલુંતો કબુલ કરવુ જોયે કે કાકા અને ભતરીજીનો દોલત સંબંધી સંબંધ એકમેકનાં ફાએદાને ઊલટો નીવડે એવો હતો. આખરે પેલા કાકાએ આ છોકરીને એપીંગ ફારેસતની નજદીક પોતાને ઘેર લાવી રાખી અને થોડુંક પછે એ છોકરી એક દીવસે ગેબ થઈ ગઈ અને તેનો કસો પતો લાગો નહી.

લોકોમાં અને સરવે સગાંઓમાં ખુબ ચકચાર ચાલી રેહી અને જે દીવસે તે ગેબ થઈ તે દીવસે કાકા ભતરીજી બાહેર ખેતરોમાં ફરવા નીકલેયાં હતાં અને જારે કાકો ફરીને પાછો ઘેર આવીઓ તારે પેસી

છોકરી સાથે નહીં હતી અને તારપછે તેની કશી ની શાંન માલમ પડીં નહી એવું જણાયા ઊપરથી પેલા કાકાને ચોકીમાં લેઇ ગયા. થોડાક દાહાડા પછે તેની તપાસ ચાલુ થઈ અને તેમાં તેણે જણાવીઊં કે ફરી ને પાછા ફરતાં તે કાંઈ બાંહાંને પછવાડે પડી અને થોડાક વારમાં બેમાલમ થઇ ગઈ અને તેનો કસરો પટો લાગો નહી તેથી તે ઘર આવીઓ.

આ તેનો ખોલાસો નેઆયેધીસને મનપતીજ લાગો નહી અને છોકરીનાં મરણથી તેને જે શએદો થવાનો તથા આ બનાવથી તેનાં સરવે સગાં વાહાલા ઓમાં ચોંકાર ચાલુ થઈ રહેઓ તેથી વધુ જુસતેજો થાય તાંહાંસુધી તેને કેદ રાખી મુકેઓ.

દરરોજ નવી નવી બાબદો તેની સાંમણે ની કલવા માંડી. એક શાખસી ઊપરથી એવું માલમ પ ડીઊં કે તેઓની નજદીક એક શખસ રેહેતો હતો તેણે, આ છોકરી પાસે તેની સાથે પરણવાની માંગણી કીધી હતી અને તેનાં જવાબમાં છોકરીએ એવું જ ણાવીઊં હતું કે તે શખસ ઊતર તરફ ફરવા જાયછે તાંહાંથી પાછો ફરવા પછે તેની સાથે તે પરણશે. આ શખસ વીશે પેલા કાકાનો સારો વીચાર નહી હતો તેથી તેણે ઘણીવાર પોતાની ભતરીજીને સાફ ના પાડી હતી જેથી તે કેટલીકવાર પોતાંના કાકા આગલ રડી હતી અને વાલી તરીકે તે આ બાબદમાં જુલમ ગુજારેછે એવા સખુન વટીક બોલી હતી.

એક ઓરતે વલી એવી શાખશી આપી કે જે દીવસે અને વખતે તે ગેબ થઈ ગઈ એવું કેહેછે તે દીવસે અને તે વખતે ખેનરની ઝાહાડીમાંથી તે જતી હતી અને દુરથી કોઇક સ્ત્રી રકજક કરતી હોય એવું તેણીએ શાંભલીઊં તે ઊંપરથી તે તરફ જવા લાગી અને આગલ વધે શું એટલામાં તેજ આવાજ તેના કાંણે પરગડો પડીઓ કે "કાકા મને મારી ના નાંખ; મને મારી ના નાંખ"! એ ઊપરથી તે ઘણી ઘભ રાવા લાગી અને એટલામાં એક બંદુક ફુટવાનો આ વાજ શાંભલેઓ અને તરત બીહીને તેણીએ નાહાસવા માંડીઊ અને ઘર આવી પોતાનાં લાગતાં વલગતાં આગલ વાત કીધી તે ઊપરથી સરકારનાં માણસો તેને શાહેદી આપવા લાયાં.

આ શાખશી ઊપરથી લોકોનાં મન એટલાંતો બેચે ન થયાં કે આવો એક માણસ જેણે પઈસાને ખાતર, વાલી હોવા છતાં પોતાની ભતરીજીને મારી નાખી તેને સજા કરાવવાને ઘણાજ ખંતી હતાં અને એજ શાખ સીઓ ઊપરથી પેલા કાકાને ગુનેહગાર ઠેરવી ફાંસીદીધો.

ફાંસી દીધા પછે આસરે દસ દાહાડા રેહીને પે લી છોકરી ઘેર આવી. તોએ આટલુંતો ચોકસ હુ તું કે જેવોએ શાખસી આપી હતી તેવોએ શરવે હ કીકત ખરેખરીજ કહી હતી અને તે આ બનાવને કે મ મલતી આવી હતી તેનો ખોલાસો નીચે આપીએછે.

પેલી છોકરીએ પાછલથી કબુલ કીધું કે જે શ ખસે તેને પરણવાને માંગણી કીધી હતી તેની સાથે તેણીએ પકો બંદોબસત કીધો હતો કે કેથેબી નીકલી જઈ પરણી આવવું તેથી તે શખસે ખાલી બુમ ઊ રાડી કે તે ઊતર તરફ ફરવા જાયછે અને એમ કરી એક જગામાં છુપો જઈ રહેઓ અને જે દીવસે તે પોતાનાં કાકા સાથે ફરવા ગઇ તેજ દીવસે તે શખસ ની શાથે નીકલી જવાનો અને એક ચોકસ જગાએ મલવાનો ઠેરાવ કીધો. રસતામાં કાકા સાથે વલી એ કવાર તે શખસની પાછી વાત ચલાવી અને તેના કાકાએ ના પાડવા ઊપરથી તે ચાલતાં ચાલતાં બોલી હતી કે જો તમે મને રજા નહી આપશો તો હું મરી જવશ અને તેથી **"કાકા મને મારી ના નાંખો મા રી ના નાંખો"** એવા બોલ બોલી હતી. એટલામાં તેવોની નજદીક કોઇએ બંદુક ફોડી અને જોયછે તો એ ક શેકારી પક્ષીનો શેકાર કરતો માલમ પડીઓ. જે જગા ઊપર પેલા શખસ સાથે મલવાનો બંદોબસત કીધો હતો તે જગા નજદીક આવી એટલે તેણીએ કાં ઈ બાહાનું કાહાડી પાછલ પડી અને તેનો કાકો આ ગલ ચાલવા લાગો. તરત પેલો શખસ ઝાડીમાંથી નીકલી આવીઓ અને ઘોડા તઈઆર હતા તે ઊપર બેસી તેવો એક ઠેકવેલે મુકાંમે જઈ લાગાં અને તેજ દાહાડે તાંહાં પરણેઆં અને એક અઠવાડીઆની અંદ ર ફરાંનસ તરફ રસતો લીધો.

થોડાક દાહાડા તાંહાં રેહી પાછાં પોતાને ઘેર આવીઆં અને આવતાં વારજ આ બનાવ શાંભલેઓ કે તેવોનો કાકો તેઓનો ભોગ થઈ ફાંશી ગયો.

હવે ખરી શાખશીઓ છતાં એક માણસની ઊ પર ગુનાહ લાગુ પાડવા આગમચ કેટલો પુખત અને ઠંડા સવભાવથી વીચાર કરવો જોઇએ તે આ દાખલા ઊપરથી આપણને ઢડો મલેછે.

પતેતીની રાત અને નોરોજ—એક વારતા.

વરસ આખેર થવાનો છેલો દાહાડો આવીયો. ઈરાંન દેશની પાયતખ્ત જમીન ઉપર એક ખુશનુમા દેખાવ રચી રહેલો હતો. પતેતીની સહવાર ઘણી ખુશનુમા હતી. સુરજની રોશની ખુશ ગરમ અને હવા એવીતો મધુર હતી, કે લોકોના મન ઉપર એવી અસર થઈ હતી, કે હવે રૂત બદલાઈછે. ખુશ બાગ બગીચાઓમાં, શુ બુટા કે શું જુવાન, પોતાના કુટુંબ કબીલા, દર દોસતદારો, અને બચ્ચાં છોકરા સાથે એકઠા મલીયા હતા. જોબન છોકરીઓ એક એક સાથે વાત કરતી હતી. આ વરસના છેલા દીવસ ઉપર તેઓને શું ભેટ, નજરાનું અને બક્ષીસ મલી હતી અને કાલ નોરોજને દીવસે તેઓ કેવા ભાંત ભાંતના સોભઈતા પોશાકો પેહેરશે, તેની વાતો કરીને મધન થતાં હતાં. જુવાન છોકરાઓ બાહેર મેદાનમાં નીકલીને તરેહવાર જાતના ખેલ રમત કરતા હતા. કામકાજનાં માણસો અને વેપારીઓ, આએ દીવસે કામ માહેથી ફુરસત મલી, તેના વીચારથી ખુશાલ હતા, અને બુધા બુજોરગ લોકો પણ એટલાતો મોજીલા થઈ ગયા હેતા, કે તેવો જાણે પાછા નોજુવાન બની ગયા હોયે તેમ એક મેક સાથે હમાજોર લઈ ચાહાતા હતા, કે ખોદા કરેને એવોજ દાહાડો ફરીથી પાછો આવે અને પાછી એવીજ મોજ મજાહ કરે. પણ એ મુબારક દાહાડા સીવાએ તેવોને મધ ન થવાનું બીજું પણ કારણ હતું. ઈરાંન ભુમી ઉપર ગયાં તરણ વરસ થયાં લડાઈ અને ખુનરેજી ચાલી રહી હતી, અને માતરે હમણાંજ એક બે મહીના થયા સલાહ સંપનો દેખાવ દીસે હતો, તેથી તેઓ વધારે ખુશ હતા. એવા દીવસ ઉપર ધાધી (નિસતી), બાવરચી, અને મીઠાઈવાલા સીવાએ દરએક જણ ઘર છોડીને વારી વંતર અને ખેતરોમાં મોજમા પડીયા હતા, અને એ દીવસ ઉપર તરેહવાર મીઠાઈ ફરૂટ અને મેવાના ખપનો કાંઈ પારજ નહી હતો.

દરએક જણના મોહોડાં માહેથી એવા સખુન નીકલતા હતા, કે "આજે પતેતીની રાતે ખુબ મોજ મજાહ કરશું;" અને એવો ખુશ મેલાવરો ગયા તરણ વરસ થયાં કોઈપણ દીવસે થયો ન હતો.

એ પરમાણે મોજ મજાહ અને ખેલ રમતમાં સહવાર અને બપોર પસાર થઈ ગઈ. સાંજ પડવા માંડી. સુરજ અસત પામવા લાગો, અને તેના છેલા કીરણ પુરવ તરફની ઉંચી ટેકરીઓ ઉપરજ માલમ પડવા લાગાં. સાંજની હવા જરા થંડી વાગવા લાગી, અને આસતે આસતે રસતાઓ નવરા થવા લાગા. છેલે કોઈ પણ રાહાદારી નજરે પડીયો નહી. એ વખતે એક ગંભીર દેખાવનો જઈફ માણસ, લશકરી અમલદારનાં પોશાકમાં, લીમુનાં ઝાડની હેઠે એખલો ચાલતો માલમ પડીયો. તેનાં જમણા હાથમાં એક મજબુત ગાંઠ ગાંઠની લાકડી હતી, અને તેની ડાબી કાખમાં એક કુબડી હતી, તેની મદદથી તે હલવે હલવે દગલાં ભરતો હતો.

તેની સાંમણે એક બીજો જઈફ મરદ આવી ઉભો. તેના બાલ સફેદ બરફ જેવા થઈ ગયા હતા, પણ તેનાં ચેહેરા ઉપર લાલી હતી અને તે એવી જડફથી ચાલતો હતો કે તેનું જુવાનીનું તેજ હજીર તેનામાં માલમ પડતું હતું. તેનો પોશાક સાદો અને તદન સફેદ હતો અને તે હાથમાં એક કીમતી રૂપાનાં માથાની લાકડી ગુમાવતો ચાલતો હતો, જાણે કે તેનો ટેકો લેવાને તે મગરૂર હતો. એ બેઉ જઈફ મરદો સાથે મલીયા, પણ બેઉ મરદોનાં મોહોડાં માહેથી એક સબદ પણ નીકલીયો નહી. બેઉ જણ જાણે વીચારમાં હોયે તેમ હાથ લાંબા કરીને સાથે મેલવીયા; પણ એ બેઉ હાથ મેલવવામાં જેટલું એકમેકનું દીલ મલીયું અને એકમેકનો ચેહેરો જોયાથી જેટલી તેઓ મતલબ સમજીયા, તેટલું એકમેકની જબાં કદી પણ કહી શકતે નહી.

છેલે સફેદ બાલ વાલો શખસ બોલીયો, "અમલદાર સાહેબ, તમે આજે રાતરે નવ વાગે આવશો ?" બીજાએ જવાબ દીધો, "હા, મારા પેયારા ભાઈ, હું તાંહાં આવશ." એ પછી બેઉથી એક સબદ પણ વધારે બોલાઈ શકાયો નહી અને બેઉ જણ એક એકથી ઉલટે રસતે ચાલતા થયા.

લશકરી અમલદારનું નામ ખોશરો કરીને હતું; અને તેનો દોસતદાર ઈસપાહાન શેહેરમાં સઉથી માતબર વેપારી હતો; તેનું નામ ગોદરેજ કરીને હતું. એ બેઉ શખસો સારી સાલેસાઈનાં, બાહાદુર અને મોહોબા વાલા હતા. તેઓ બેઉએ પોતાનાં જુદા જુદા ખાતાંમાં પોતાનાં દેશની અછી સેવા બજાવી હતી અને તેથી પોતાના દેશીઓ તરફથી એકદીલી માન મેલવીયું હતું. બેઉની બાયડી ઘણા વરસ થયાં મરી ગઈ હતી અને તેથી તેઓ પોતાની જીંદગી એકાંત ગુજારતા હતા. ખોશરોનો એક પુરો છોકરો રૂસતમ નામનો હતો, તે પોતાના બાપનો દાખલો પકડીને લશકરમાં દાખલ થયો હતો, અને ગોદરેજનો છોકરો દારાબ જુદે જુદે દેશ મુસાફરી કરતો હતો, અને તે માહેથી તરેવાર ગ્યાન મેલવતો હતો. એ બેઉ જઈફ પુરૂશો વચે ઘણી મુદત થઈ ભાઈ સંબંધી મોહોબત પડી હતી, અને તેઓ જાતે સવભાવના ખુશ અને મોજના શોખીલા હતા, તેથી પોતાની સોબતીમાં ઈસપાહાન શેહેરના બીજા માતરે છ લાયેક બુજોરગ ધરસયોને સામેલ કીધા હતા. આસતે આસતે એ આઠ દોસતોમાં એટલીતો મોહોબત પડી અને તેઓ એટલાતો વારંમવાર એક મેકને ભેટ કરતા હતા, કે તાંહાંનાં લોકો તેઓને "બજમેહશત" (આઠ જણની ટોલી) કરીને કેહેવા લાગા. આએ એક સંપી ટોલી માતબર વેપારી ગોદરેજના મોહોટા ઘરમાં મલતી હતી. તેઓ હમેશાં પતેતી અને નોરોજને દાહાડે સઘલા એકઠા મલતા હતા અને દરએક જણ નોરોજની આતુરતાથી વાર જોતા હતા, અને જેમ જેમ એક એક વરસ જાતું ગયું તેમ તેમ જાંણે કે તેવોને ખુશી ઉપજતી હતી. એવાં ઘણાંએક વરસ ખુશીમાં ગુજરીયાં, પણ આખરે તેઓના દીલમાં ફીકરે ઘર ઘાલીયું આસને આસતે નોરોજના દીવસો ઉપર એક એક પછી એક એક ખુરશી ખાલી થવા લાગી અને જારે તેની ખુરશી પુરવાને માટે કોઈ દોસતી કરવા લાયક પુરૂશ મલીયો નહી, તારે તેઓ ઘણાજ ફીકરમંદ રેહેતા હતા. તોપણ થોડા જે બાકી રેહેતા, તે દર વરસની આખેરીએ ભેગા થતા હતા, અને ખાઈ પીઈને ખુશીમાં દાહડો ગુજારતા હતા.

હાલની પતેતીનો દાહાડો હમેશના જેવો ન હતો. ગ

ચા સાલમાં, એક એક પછી તરણ દોસતદાર આએ દુનીયા
છોડીને ચાલતા થયા હતા, અને આઠ જણ માહેથી હાલ
માતરે બે જણ, ખોશરો અને ગોદરેજ રહેયા હતા. અને
એજ કારણને લીધે જારે આજ દાહાડાની સાંજરે તેઓ લી
બુંના ઝાડની નીચે સાથે મલીયા, તારે તેઓનું હઈડું એ
ટલુંતો ભરાઈ ગયું હતું, કે તેઓથી થોડા સખુન સીવા
એ વધારે બોલાઈ પણ શકાયું નહી.

નવ વાગાનો વખત નજદીક આવીયો અને પેલો બુ
ઢો અમલદાર ખોશરો, પોતાના ઘરમાહેથી બાહેર નીકલીયો;
ઘડીયાલમાં નવ વાગતા હતા તેવારે ખોશરોના પગલાનો
આવાજ ગોદરેજના ઘરના દાદર ઉપર સંભલાયો.* મેજવા
નીના ઓરડામાં ગોદરેજ તેને વાસતે બોટી રહેયો હતો.
જેવો ખોશરો ઓરડામાં પેશેછે, તેવામાં તેની નજરે એવો
દેખાવ માલમ પડીયો, કે તેથી તે અચરત થઈ ગયો, અને
વલી ફરીથી બોલવાની કાંઈ પણ શકતી રહી નહી. મેજ
વાનીનો ઓરડો આગલની માફકજ રોશનીથી સીંગારેલો
હતો, અને પેલો વેપારી હમેશાની માફક ખુશબોદાર શરબત
અને પંચ બનાવીને પોતાની હમેશની જગા ઉપર બેઠેલો
હતો. એવો દેખાવ જોવાને ખોશરો ધારતો હતો ખરો, પ
ણ તે સીવાએ તેણે બીજો એવો દેખાવ જોયો કે જેથી તે
તદન અચરત થઈ ગયો. ટેબલ તરેહવાર જાતના પકવાન
થી ભરી નાખેલી હતી અને ટેબલની આસપાસ બીજી સા
ત ખાલી ખુરશીઓ મુકેલી હતી, જાણેકે આગલની માફક
સઘળા આઠો જણ મલવાના હોયે તેમ. બીચારા બુધા ખો
શરોથી એવો દેખાવ ખમાઈ શકાયો નહી, કે મુવેલાને મા
રે ખુરશી મુકવી એ એક ખરાબ મશકરી જેવી હતી. ન
હીતો, કે તેવોની ખાલી થયેલી જગા ઉપર ,બીજા નવા પરો
ણાઓને બોલાવવા, તેના દીલને એ કરતાં પણ વધારે ખરા
બ લાગું તેથી, તે ઓરડામાં પેઠો નહી, તેટલામાં પાછું ફર
વા માડીયું, અને બારણા તરફ જઈને બોલીયો—

"મારા પેયારા ભાઈ, તારા મનમાં તું કાંઈ પણ હી
ણું લાવતોના, પણ જો સાચું પુછાવેતો, અહીંઆં મોટી ટો
લી મલવાનીછે એવી મને ખબર કાંઈ નહી હતી, તેથી હવે
હું માંગી લેવુંછું, કે તું મુજને માફ કર," એમ કહીને ચાલ
વા માડીયું.

એવા સખુન સાંભલીને ગોદરેજ તરત ચોંકીને ઉઠી
યો અને ખોશરોને કહીયું કે, "અરે, જુના દોસત, તું ખો
ટો ખેયાલ ના લઇ જા, મેં કોઈ ટોલીને અહીયાં બોલાવી
નથી, તોયપણ તું જુવેછે કે આ ખુરશીઓ અહીયાં મુક
વામાં આવીછે, પણ તે ચોકસ કારણથીજ થયુંછે, તે હું તું
ને કહી સંભલાવશ."

એ ઉપરથી, પેલો બુધો ખોશરો ગોદરેજની જમણી બા
જુની ખુરશી ઉપર જઈને બેઠો અને બીજી ખુરશીઓ તર
ફ, જાંણે તેનું કારણ પુછતો હોય તેમ જોવા લાગો. એ ઉ
પરથી ગોદરેજ બોલીયો—

"અરે, ખોશરો, તું હવે તારો ધંભીર દેખાવ છોડી
દે; અને આજ રાતરે મારા જેવા બુઢા હેમકની અજબ ત
રેહની કલપણાનું બેયાન સાંભલીને તું પેટ પકડીને હસીયા
વગર રેહેશે નહી; હવે હું કહુંછું તે સાંભલ! તું અહીં
આવીયો તેની એક કલાક અગાઉ મેં સઘલું તઈયાર કરી
રાખીયું, અને તે પછી આ લાંબા ઓરડામાં એખલું પ
સાર કરતાં મને ઘણું નવરૂં લાગું અને આપણા ગુજરી ગ
યલા દોસતદારોની તસવીર જાણે કે દીવાલ ઉપરથી મારી
તરફ નજર કરેછે એવું મને લાગું. એકાએક મારા મન
માં તરેહવાર ખેયાલ આવવા લાગા. જુવાનીનાં વખતનો
વહી ગયલા દાહાડાનો, અને આપણી જીંદગીમાં હવે થો
ડોજ વખત રેહેયોછે, તેનાં વીચારો એક એક પછી આવ
વા લાગા. છેલે મારી નજરમાં એવું આવીયું કે આખી દુ
નીયા ઉપર એક કફન ફરી વલીયુંછે અને તેમાં હું, તું
અને સઘલી ચીજો વીટલાઈ ગઈછે; અને પેયારા ખોશરો
હું તારો આગલથી છુપાવા નથી માગતો, કે એવા ખેયાલ
માં મારી આંખો આંસુથી ભરાઈ આવી. તોયપણ, એવી
નાલાયેક નાજુક હાલતનો સામણે મારો જીવ ઘણો કઠણ
કીધો, અને ઘણા જોશથી ઓરડામાં પગલાં ભરવા લાગો.
હવે તમે દીવાલ ઉપર આપણી ટોલીનાં વડાની તસવીર
ટાંગેલી જુવોછો, એ શખસથી આપણી ટોલીમાં પેહેલો ખા
ડો પડીયો હતો. હવે, ભાઈ, તમે ગમેતો હશજો, કાંયેકે,
મેં તમુને હસવાને છુટ આપીછે; પણ હું સાચેમાચ તમુને
કહુંછું કે, એ તસવીર માહેથી એક સાધ મરનારનાં જેવોજ
મારે કાને પડીયો. તે બોલા આવાજે એ પરમાંણે બોલી
યો, "ગોદરેજ, મારે વાસતે એક ખુરસી મુક." એની પછી
બીજાઓએ પણ પોતાની તસવીર માહેથી એકએક પછી બો
લે આવાજે પોતાને માટે ખુરસીઓ મુકવાને ફરમાવીયું,
"અને ગોદરેજ, મારે વાસતે પણ!"—"જુના દોસતદારો
ને ભુલી ના જતો!"—"એક બીજી ખુરસી મુક!" એ પ
રમાણેના આવાજો મારે કાને પડીયા. તમારે ગમેતો હસો,
પણ એવી રીતે નાવીસવાસી મોહોડું ના કરો, કાંયેકે મેં ખ
ચીતથી તેઓનાં આવાજ સાંભલીયાછે; અને તમારે ગમેતો
મારા જેવા બુઢા શખસનાં ધુજરા જીવને ધીકાર કર
જો, પણ હું તમારી આગલ ખોલા દીલથી કબુલ
કરૂંછું કે તે વખતે મારા દીલમાં હીચકારાપણાથી નહી, પ
ણ માતરે તેના ડરથી ધુજરાં ચહડી આવીયાં વગર શકે,
એ આવાજો મારા પોતાનાજ જોસમાં આવેલા ભેજાંમાંથી
ઉતપન થયા હશે, પણ તેણે શું થયું? મેં ખરેખર એ આ
વાજો સાંભલીયાછે, અને તેઓની ફરમાસ બરાબર ચાલવા
ને મેં મારી ફરજ જાંણીછે; અને તેટલા માટે તેબલ અને
ખુરસી તમે જુવોછો તે માફક ગોઠવી મુકીછે; પણ હવે મારા
ખેયાલી ભુતો સાથેની વાત અને આએ જાગતો સપનો હવા
માં ગયોછે. જારથી તમો અહી આવીને બેઠાછો, તારથી મા
રી શુધ ઠેકાણે આવીછે, અને હવે જો, ભાઈ, તમે ઠીક ધા
રતા હોવોતો, આ ખુરસીઓ આપણે પાછી દીવાલ તરફ
ઢકેલીયે."

ખોશરોએ પોતાની આંગલી ચેતવણી દાખલ ઉપર ધ
રી અને પોતાનું માથું હીલવીયું; પણ થોડા વખત પછી
તેની સફેદ મુછની હેઠલથી તેનું મોહોડુ હસતું માલમ પ
ડીયું અને તેનો ધંભીર દેખાવ નરમ પડીયો. તે બોલીયો
"ખરેખર, ભાઈ, તમારે મોહોડેથી એવા જાગતા સપણા ખો
લી રીતે કબુલ કીધેલા સાંભલવાનો કદી પણ મને જરા વી

આર ન આવીયો હતો; અને હું જોઇને ખુશી થયોછું, કે
જેમ હું તે સવપણાને હસી કાહાડુંછું; તેમ તમે પણ હસી
કાહાડોછો, એટલું ઠીકછે; કાંપેકે આજનો આખો દાહાડો
મેં ખુશીમાં ગુજારીયો નથી, તેથી મારી ખુશીછે કે ગમત દા
ખલ કોઈ બીજી નવી બાબદ ઉપર વાત કરીયે. પણ વારૂ,
હાલતો ખુરસીઓને તો જાંહાં તેઓછે તાંહાંજ રેહેવાદો;
અને આપણને ખોદા પાસે શુકરાના માગવા જોઈયે, કે તે
ણે પોતાની મેહેરબાનીની રાહે, આપણ બે જણને આ બે
ખુરસી રોકવાને માટે અને એક બીજા નોરોજની મુબારક
બાદી ચાહાવાને માટે જીંદગી બખશીછે."

ગોદરેજ પણ ખુશીમાં આવીને બોલીયો. "વારૂ, જાં
ણે કે એમ વીચારો, કે આપણા ગુજરી ગયલા દોસતદારો
પોતાની જગા ઉપર આવીને ખરેખર બેશે, તોયપણ આપ
ણને શું બીહીવાનુંછે ! શક વગરે, તેઓ જો આવે, તો પે
યાર અને મોહોબતના લેબાસમાં અને મેરબાનીની રાહે દે
ખાશે; નહી કે બીહામના ખવીસની સીકલમાં, કાંપેકે જો તે
ઓ પેલી જેહાન છોડીને, આપણી આ ફાંની દુનીયામાં
'પાછા ભેટ લેવાને માટે આવેતો, ખરેખર આપણે માટે તે
ઓને ઘણોજ સાચો પેયાર હશે, તેથીજ આવતા હશે !"

ખોશરો, ગોદરેજના હાથનું શરબતનું પેહેલું ગલાસ
કબુલ કરતાં બોલીયો—"એ સઘળું ખરૂં, તોયપણ દુનીયા
માં એવા માણસો પણછે, કે જેવોના ભેજાં ભુતોની કલપીત
વાતોથી અરધાં ફરી ગયલાછે, અને તેઓ ગુજરેલાને માટે
આઍ તઈયાર કીધેલી ખાલી ખુરસીઓ જોઈને ધ્રુજવા મંડી
જાયે."

ગોદરેજ બોલીયો, "એથી ઉલટું, આપણા મનસે દીલા
સો લેવો જોઈયે, કે એક દાહાડે આપણું રૂહ આ દુનીયા
ના જુના ફાટા લેબાસના બોજા માહેથી છટકીને મોકલો થ
ઈ જાયેછે."

"અને તેઓ પોતાની કુગડી ફેંકી દેછે." એટલે, જે
મ આ દુનીયામાં ભાગેલા પગને માટે કુબડી જોઈયેછે તેમ
પેલી દુનીયાંમા તેની ગરજ પડતી નથી. એ પરમાણે ખો
શરો જેશમાં ઉઠીને અને એક બીજુ દારૂનું ગલાસ પીતાં
પીતા બોલીયો

એ પરમાણે, એ બેઉ દોસતદારો એક વાત ઉપરથી
બીજી વાત લંબાવા લાગા, અને છેલે માલમ નહી પડીયું
કે રાત ઘણી મોડી થઈ ગઈછે. તેઓની ટોલીના ગુજરી
ગયલાઓની, એક એક જણ ઈયાદ દેવારતા વાતો કરવા લા
ગા અને એ વાતો કરતાં તેઓને પોતાની જુવાનીનો વ
ખત ઈયાદ આવતો હતો. ગોદરેજ વાત કરતાં કરતાં વારે
ઘડીએ ઉભો રહીને બારણા તરફ મોહો ફેરવીને જાંણે કંઈ
સાંભલતો હોયે એમ કાન કરતો હતો, અને છેલે ખોશરોને
પણ બારણા આગલથી કાંઈ આવાજ આવતા હોયે એમ મા
લમ પડીયું. છેલે ગોદરેજ બોલીયો—

"એમાં કાંઈ પણ શક નથી, કે કોઈ બારણા આગલ
સંતાઈને આપણી વાતો સાંભલેછે. થોડે થોડે વારે, મારા
કાન ઉપર, કોઈ હલવેથી ચાલતું હોયે એવો આવાજ આ
વેછે, અને હમણાંતો, કોઈ મોટી ટોલી એક મેકમાં ગુસગુસ
વાતો કરતાં હોયે એવો ગુપચણ ભરેલો આવાજ સંભલાયો."

ખોશરો બોલીયો. "નહી; તારેતો જેબી હોયે તેનો
શક કાહાડી નાખવો જોઈયે." એમ બોલીને ખુરસી ઉપરથી
ઉઠીયો. પણ તેજ વખતે ઓરડાનું બારણું હલવેથી ઉઘ
ડીયું, અને પેલા બેઉ બુઢાઓની નજરે એક અજબ જેવો
દેખાવ માલમ પડીયો. ખુબસુરત, તેજના ભરેલા નુરાણી
ચેહેરાના ફરેસતાઓનું એક ટોળું, પાક સફેદ પોશાક પેહે
રીને, અને બેરંગી પાખ સાથે ઘણાજ ઘંભીર ભરેલા દેખા
વ સાથે પેલા બેઉ તાજુબ થયલા બુઢાઓ આગલ આવી ઉ
ભું. એ ટોલાંનો સરદાર આગલ ચાલતો હતો અને તેનો
પોશાક પણ ઘણોજ નુરાણી હતો, તેના હાથમાં એક મોહો
ટું કમલફુલ હતું, તેણે તે ફુલ ચોબની મીસાલે દેખાડીને
પોતાના બીજા પાંચ સોબતીઓને દરએક ખાલી ખુરસીની
પછવાડે લઈ જઈને ઉભા રાખીયા. એવા મુગા અને ભેદ
વાલા પરોણાઓના પેહેલા દેખાવથીજ, પેલા બેઉ દોસતો,
માતરે અચરત થઈનેજ નહી પણ ડરથી પોતાની મેજેજ
એકદમ ઉભા થયા. જારે તે ફરેસતાઓ આગળ આવીને
ઉભા અને તેઓના ચેહેરા બારીકીથી તપાસતાં ઓલખીતા
માલમ પડીયા, તારે તેઓ એક મેક સાથે હસીને સર ન
માવીયું, અને પછી તેઓનો શું ભેદછે અને તેઓ શું કર
વા માગેછે, તે જોવાને માટે મુગા મુગા ખોટી રહેયા.

હવે, તે ફરેસતાના સરદારે પોતાનું કમલફુલ પોતાના
સોબતીઓ માહેથી બે જણ તરફ દેખાડીને ઈશારત કીધી,
તે ઉપરથી તેઓ આગલ વધીયા. તેઓના હાથમાં લીલા
પાતરાના હાર હતા. તે હાર તેઓ પોતાના નાહાના હા
થમાં ઉંચે ધરીને પેલા બે બુઢા મરદો આગલ ગયા. એ
વખતે પેલો સરદાર હલવેથી અને બરાબર ભાર મુકીને
આ નીચેના સખુન બોલીયો—"જેવો દોસતીનો જાયુક ગાં
ઠ, જેવી દીનદારની ઉમેદ, જેવી મોહોબત પેયારની દુવા,
તેવો ભાઈબંદનો સંપ હમેશાં લીલો રેહેછે." એ પછી પો
તાના ફુલની ચોબ લાકડીથી બીજા ફરેસતાને ઈશારત કી
ધી, તે ઉપરથી તે આગલ વધીયો. તેના હાથમાં રંગીન
બીલોરનો ઝલકાત ભરેલો અંબુ હતો. તેમાં ખીલેલો ગોલા
બ ભરપુર ભરેલો હતો, તે લેઈને તે બુઢાઓ આગલ ગયો.
એ વખતે પેલો સરદાર ફરીથી બોલીયો, "જોકે જીંદગીના
શીયાલાના બાગમાં ગોલાબ કદી પણ ખીલતો નથી, તોયપ
ણ નીમકહલાલ બચાઓએ તમારે માટે જતન લેઈને જાલ
વી રાખીયોછે."

વલી બીજી ઈશારત કીધી, તે ઉપરથી, એક ચોથો ફ
રેસતો આગલ વધીયો અને ગોદરેજની સાંમણે એક સોના
નું તાજ અને ખોશરોની સાંમણે એક ઉમદા હીરાની મુ
ઠની શમશેર આગલ મુકી. તે પછી પેલો સરદાર ફરેસતો
ગોદરેજ તરફ જોઈને બોલીયો, "ઈશપાહાન શેહેરના રેહેવા
સીઓએ આ ભેટ તમુને તેવોના બાપ દાખલ આપીછે;"
વલી ખોશરો તરફ જોઈને બોલીયો, "આપણી બાપીકી જ
મીન તેના બાહાદુર પેહેલવાન અને બચાવ કરનારને આ
ભેટ આબરૂ તરીકે આપેછે." છેલે ઘણી નજાકતથી પાંચમો
ફરેસતો આગલ વધીયો અને બેઉ દોસતોને ફુલના હારથી
વીટાલી લીધા. એ વખતે પેલો સરદાર ફરીથી બોલીયો,
"એ પરમાંણે આ દુનીયા ઉપર ભાઈબંદનાં સંપમાં ગાઢ.

રેહેજો, અને જે લોકો બેહેસતમાં ફરેસતાઓ સાથે વેહેવાર રાખીને સઘલા સાથે મલીયાછે, તેવોને યાદ કરતા રેહેજો."

ખુધા ખુશ મીજાજના ગોદરેજથી હવે મુગું રેહેવાઇ શકાયું નહી. તેણે પેલા ઢોંગી ફરેસતા સરદારને પોતાના હાથમાં ઉંચકીને છાતીએ દાબીને બોલીયો, "અરે, મારી પેયારી, ભલાં દીલની, હુશીઆર જરબાનું, તેં તારો સીંગ કેવો અછી રીતે બજાવીયોછે અને તેથી તેં હજુને કેટલા ગમત અને ખુશી કીધાછે.. એ પછી ખોશરોએ પણ દરએક જણ સાથે કોટી કીધી. વાંચનારે જાણવું કે એ ઢોંગી ફરેસતાઓ આહેના પાંચ જણ ગુજરી ગયલા ઝીનલસીઓના છોકરાના છોકરા હતા.

છઠાં છોકરાને જોઇને ગોદરેજ બોલીયો, "પણ મારા પેયારાં નોહાના બાલક, તું કોણછે ? શું તારી ઓલખાણ અને નહી થવી જોઇયે ?" એ ઉપરથી જરબાનું વચમાં બોલી ઉઠી. "એ બીચારી માબાપ વગરની છોકરીછે, અને ગુજ઼્ટા કાકા નોશીરવાનને કાંઈ છોકરાં નહી હતા, તેથી તેને બદલે મેં એને પસંદ કરી એક પોશાકની ભેટ કરીને અહીં મોકલીછે.

ગોદરેજ તે બચાંની કાલી આંખો તરફ ટાકીને જોઇને બોલીયો, "ઘણુંજ ઠીક કીધુંછે; પણ તું ફરેસતાની રૂપમાં, મારે માટે આશીરવાદ લાવી, તેટલા માટે કાંઈ પણ મારી તરફથી બક્ષીસ વગર તું જશે નહી, આજ દીનેથી હું તુને મારી પાલક છોકરી કરીને રાખુંછું."

તેવામાં ખોશરો બોલી ઉઠીયો, "ભાઈ, પંતીયાલામાં કાંમ કરવું ! ખબરદાર, એ ફરેસતાની દુવા જેમ તારે માટે, તેમ મારે માટે પણ હતી."

ગોદરેજ બોલીયો "વારૂં તમે જેમ કેહો તેમ, હું એ પેયારાં બચાંને કેલવણી આપશ, અને તમે પછી તેને પેહેરામણી કરજો"

ખોશરો બોલીયો, "એ કરાર મારે કબુલછે, અને જો તેટલા વખતમાં આપણા બેહેસતી ભાઇબંધ આપણને તેડી લેવાને ખોંહાંસ કરશે, તો મારો છોકરો રૂસતમ મારી જગા લેઇને મારી કબુલાતને જલદીથી માન આપશે."

પેલી બીચારી નાહાની મા બાપ વગરની છોકરી પોતાનું સારૂં નસીબ કાંહાંલગી ઉઠીયુ છે, તેની તેને કાંઈ પણ સમજ પડી નહી; પણ તેનું વફાદાર હઇડું ભરાઈ આવીયું અને તે રડી પડી ગોદરેજે તેને પતાવી સતાવીને નોશીરવાનની ખુરશી ઉપર બેસાડી; અને એ પરમાણે બીજાં છોકરાંઓને પણ તેઓના બપાવાની ખુરસીએ બેસાડીયાં. એ પછી તેઓ સઘલાં ઘણાંજ ખુશીમાં ગીરફતાર થયાં. દરએક જણ આગલ એક નાહાનું જામલીયું મુકીયું; અને તેમાં થોડું થોડું ખુશબોદાર શરબત નાખીને તેવોને પાયું. પછી તેઓના મા બાપ, કાકાકાકી, અને પીતરાઈઓની ખબર અંતરના સવાલ જવાબ થયા. એવી મોજમજાહમાં બામદાદનો વખત નજદીક આવીયો, અને ઘડીયાલમાં પાંચ વાગતાં ઉજરડું પડવા માંડીયું. પાંચ કલાકના પેહેલા ટકોરા સાથે સઘલા જણ ખુરસી ઉપરથી ઉઠીયા; દરએકે પોતાંના હાથમાં શરબતનું ભરેલું પેયાલું પકડીયું અને છેલા ટકોરાને માટે ખોટી રહેયા. એટલાવારમાં રસતાઆંતો કાંઇ હજારો લોકોના ખુશીના આવાજો નીકલવા લાગા. "નવું સાલ મુબારક હોજો." તે સાથે ટોપોના આવાજ અને વાજાં વજનતરનો આવાજો એક એક સાથે ભેલાઈને નીકલવા લાગા.

ઘડીયાલ વાગતું બંધ પડીયું અને સઘલાઓએ એક એક સાથે ગલાસો અથડાવીયાં. ગોદરેજ અને ખોશરો નવા વરસની મુબારકબાદી ચાહાવા જાયેછે, તેવામાં જરબાનું બાહેર નીકલી આવી અને પોતાના ફુલને ગોલ ગુમાવીયું, તે એવી મતલબથી કે તેને હજુર બીજું કાંઇ કેહેવું છે. એ ઉપરથી સઘલા જણ સાંભલવાને થોબીયા. ફરેસતાનો સરદાર એ પરમાણે બોલીયો—.

"ખુશાલ નવા વરસના આ પાક જામલીયાં સાથે હજુર એક આશીરવાદ ચાહાવાની રહીછે. આએ પલ જતી નહી રેહે, તેટલાં વીચાર કરો, કે તમારા દીલમા હજુર સઉથી મોહોટી ઉમેદ કેહી રહી ગયેલીછે; અને જે ઉમેદ આપનો પેયાર માતરે તેવોના દીલમાં ઉતારશે, તે ઉમેદ ખોલી રીતે અને ખુશીથી બોલો, જે ચીજની ઉમેદ તમુને ઘણી હશે, તે ખોદાની મેરબાનીથી બક્ષીસ કરવામાં આવશે" ,

તારે એ ઉપરથી ગોદરેજ અને ખોશરોએ પોતાના ગલાસો ખુશીથી ઉચકીયાં અને પેહેલાં ગોદરેજ બોલીયો, "ખોશરો, આ સલામતી તારા છોકરા રૂસતમની". ખોસરો બોલીયો "જુના દોસંતદાર ગોદરેજ, આ સલામતી તારા પેયારા છોકરા દારાબની !"

એઓ એમ બોલેછે, એટલામાં બે જુવાન શખસો, એક બોલ બોલીયા વગર, ઓરડામાં ધસીયા આવીયા અને પોતાના બાપની સાથે કોટી વલગી પડીયા. રૂસતમ જારે ઘર છોડીને લશકરમાં ગયો, તારે માતરે એક સીપાહીની મીસાલે દાખલ થયો હતો, અને હાલ લશકરના સરદારની પદવી મેલવીને પાછો ફરીયો હતો. તેના કપાલ ઉપર એક મોહોટા ઘાહાના ચીરાનો ડાગ માલમ પડતો હતો, અને તેણે પોતાની છાતી ઉપર લાયકી દાખલ બખશેલો એક ચાન પેહેરેલો હતો. દારાબ પોતાની લાંબી મુસાફરીએથી મુસાફરના પોશાકમાં પાછો ફરીયો હતો, તે દુનીયાની ખુબસુરતી અને નેકી જોવા જતા પોતે ઉંચો, ખુબસુરત, કદાવર દીલનો બનીયો હતો. તેઓ એટલા જલદીથી પાછા ફરશે એવી તેઓના ઘરમાં કોઇને પણ આશા હતી નહી. રૂસતમ અને દારાબે એક મેક સાથે કાગલ પતરનો વેહેવાર રાખીયો હતો, અને તેઓએ એવો ઠરાવ કીધો હતો, કે બેઉ જણ એક ચોકસ જગા ઉપર મલે અને તાંહાંથી વગર જણાવવે નોરોજની સહવારના ઇસપાહાન શેહેરમાં દાખલ થાઇને પોતાના બાપને મલે તેઓ પતેતીની એક દાહાડો આગમજ ઇસપાહાન શેહેરમાં આવી પુગા. દારાબ પોતાના કુટંબના ઘણાએક દોસતદારોને મલવા ગયો અને તેઓ સાથે મસલત કરીને એક દાહાડાની અંદર ફરેસતાલાએક પોશાગો તઈયાર કરાવીયા અને જરબાંનુ અને પાંચ બીજી છોકરીઓને તેઓએ શું કરવું તે સીખવી મુકીયું અને દારાબની મેહેનતથી ઉપર જણાવેલો દેખાવ બનીયો હતો.

માણસની હાલત અજબ તરેહેની રેહેછે; જેનું હઈડું ભરાઈ ગયલું હોયેછે, તે પોતાનું સુખ કોઇને પણ કેહેવાને ચાહાતો નથી, અને ચુપકીદી પકડેછે. પણ તે પછી તરત હરખાઇને જેમ ગમે તેમ જાણીયા જોયા વગર બકે

છે, સમજ્યા વગર જુવેછે, અને સાંભલેછે અને જવાબને માટે ખોટી રહેયા વગર સવાલો કરીયા જાયેછે; પણ છેલે એ હરખ નરમ પડેછે, અને ખરી હાલત સમજ પડેછે, અને દીવશના અજવાલાંની માફક તેના મન ઉપર ગોપાંની આવેછે, એ પરમાણે એ બેઉ બુધાઓ ઉપર અસર થઇ હતી. જારે તેઓની સુધ ઠેકાણે આવી અને આસપાસ જુવેછે તો ઓરડો નવા પરોણાઓથી ભરાઈ ગયલો હતો; તેમાં ઢેંગી ફરેસતા છોકરાંઓના મા બાપ, રૂસતમ અને દારાબના મફતબના સાથીઓ, ગોદરેજના અતલગ અને દુરના સગાં વાહાલાં અને શેહેરના મોહોટા અમલદારો ભેગા થયા હતા; દર એક જણ મોજમજાહમાં પડેલા હતા. સઘલી ગમ સલામ અકરામ, મુબારકબાદી, વાતચીત અને સવાલ જવાબો ચાલતા હતા. બીચારા ગોદરેજને રાતનાં ગેબી આવાજોની વાત સઘલા નવા આવનાર આગલ ફરીથી અને ફરીથી નવેસરથી કેહેવી પડતી હતી.

પણ આ વાતતો વીસરવી નહી જોઇયે, ખોશરોને માટે જે શમશેર અને ગોદરેજને માટે જે સોનાનું તાજ મલીયું હતુ, તે કાંઈ ખોટું ન હતું, પણ ખરેખર તેવોને તાંહાંનાં દેશીઓ તરફથી ભેટ થઈ હતી. જારથી ખોશરોએ લશકરના ચાકરી છોડી, તારથી પોતાની હીમત, હોશીઆરી અને દાહાપણ ભરેલી સીખામણુથી પોતાના દેશને સારો ફાયદો કીધો હતો, અને તે શેહેરના બાદશાહે ખોશરોના છોકરાનેજ પસંદ કરીને તેની પાસે તે સોનાના મુઠની શમશેર તેના બાપને માટે ખરેખર ભેટ મોકલી હતી. એજ પરમાણે ગોદરેજને સોનાનું તાજ તેના વફાદાર દેશીઓ તરફથી ખરેખર ભેટ મલીયું હતું, કાપેકે તેણે મરકી અને મોઘવારીની વખતે પોતાની દોલત પોતાના જાતભાઈઓના સુખને માટે ખોલે હાથે વેહેચી નાખી હતી.

એવી મોજ ખુશખુશાલીમાં નજદીક ચાર કલાક નીકલી ગયા; ખોશરો પોતાની લાકડી અને કુબડી લેઈને ઉઠીયો અને પોતાનો ઘેર જવાનો ઇરાદો કીધો. ગોદરેજે તેને વધારે વખત રેહેવાને માટે કહીયું, પણ ખોશરોએ મકમ ના પાડીયું અને બોલીયો, "નહી, નહી, આજ નોરોજનો દાહાડો મેં પુશકલ મોજમજાહ કીધીછે, અને સીતેર વરસના બચાંને માટે તે ઘણી પુશકલ થઇછે." તોયપણ તેઓ બેઉ જુદા પડતી વખતે, ગઈ રાતની આશીરવાદથી તેઓના દીલ ભરાઈ આવીયાં, અને તેઓથી બોલાઈ શકાયું નહી. જેમ પેહેલાં લીંબુનાં ઝાડની હેઠલ મુગા મુગા મલીયા હતા તેમ એક વખત વલી આ ઓરડામાં તેઓ મલીયા, પણ હાલ તેવોનું હઈડું કેવું જુદીજ તરેહથી વાગતું હતું; તેઓએ એક મેકમાં ફરીથી હાથ મેલવીયા અને આ વખતે જાણે કે નવા અને કાયમ સંપમાં તેઓ જોડાયા. તેઓના ચેહેરા ઉપરથી માલમ પડતું હતું, કે તેઓ ખોદાને ઈયાદ કરતા હતા, અને તેઓના ચીમરાઈ અને બેસી ગયલા ગાલો ઉપર વફાદારી અને ખુશીના આંશું વેહેવા લાગાં.

—∞∞—

ગુજરાત તરફની મુશાફરીનો હેવાલ.

પેઆરી બેહેન જાઈજી,

તા૦ ૨૧ મી ડીસેમબર ૧૮૬૫ ની સવારનાં ૫ કલાકે ભાવનગર હુમોએ છોડીઉં, અને તાંહાથી ૭ ગાઉને છેટે સીહોરછે તાંહાં ૧૦॥ વાગતે પોહોતાં. એ ગાંમ જતાં રસતામાં હેઠલ પરમાણે ગાંમડાં વીગરે મલીઆં હતાં.

ભાવનગરથી ૨ ગાઉ ચીતરા.
ચીતરાથી.. ૧ ગાઉ વરતેજ.*
વરતેજથી.. ૨ ગાઉ રાજપુરા.
રાજપુરાથી.. ૨ ગાઉ શીહોર.

શીહોર, સીંગપુર, અથવા શીધપુર કાઠીઆવાડ ઇલાકાનાં ગોહીલવાડ પરાતમાંછે, અને તે ભાવનગર સવસથાનનું એક મુખીઅ શેહેર ગણાએછે. એ ગાંમ પાહાડની નાહાની ટેકડીઓ વચે આવેલુંછે. તેમાં આસરે ૧૫ થી ૨૦ હજાર માણુસાની વસતીછે. એ ગાંમનો કારભાર ભાવનગરનાં દરબાર તરફથી નેમાએલા હોદેદારો ચલાવેછે. ગાંમની આસપાસ ફરતો કોટછે.

ગુજરાતનાં પરાચીન ઈતીહાસમાં જે શીધપુર વીશે લખાએલુંછે, તે હાલના ગાંમથી સેજ દુર ઉજડ પડેલુંછે, અને તેને અસલનું શીહોર અથવા શીધપુર કેહેછે. સોલંકી વંસનો મુલરાજ ગુજરાતમાં સંવત ૯૪૨ થી રાજ કરતો હતો, તેઆરે તેણે ઘણાંક પાપી કરમો કીધાં હતાં તેનો પરાચાતાપ કરવા સારૂં ઘડપણમાં પોતાનાં છોકરાને રાજ સોંપી પોતે શીહોરમાં આવી રહો; તાંહાં કાસી અને બીજી પવીતર જગાઓથી બરામણો બોલાવીઆ અને "રૂદરમાલા" નું નાંમીચું દેરું બંધાવીઉં. બરામણોએ જે આસીરવાદ દીધા તેનાં બદલામાં શીહોરનું ગાંમ તેમને બખશીશ આપીઉં. કેટલાક લોકો એમ કેહેછે કે મુલરાજને કોહોર હતો તે શીહોરમાંનાં "બરમકુંડ" માં નાહેઆથી જતો રહો, તેથી બરામણો ઉપર મોહી પડી તેમને એ ગાંમ ઇનાંમ આપીઉં. ગમે તેમ હોએ, પણ આટલી વાતતો ખરીછે કે શીહોર ઘણા વરશો શુધી બરામણોનાં તાબામાં રહીઉં. એ બરામણોની બે જાત હતી કેહછે કે કોઈ "રણા" બરામણનો છોકરો "જાની" ગનીઆતના બરામણની છોકરી સાથે પરણેલો હતો. તેણે એક દીવસે પોતાની સ્રીને હુંગાડે માંધે જોઈ, તેવોજ તે રીસે ભરાણો. તેણીને ખુબ મારી અને તેણીનું નાખ કાપી નાખીઉં. આ બનાવ ઉપરથી બંને ગનાતમાં જઘડો ઉઠીઓ, બેઉ વચે ભારે લડાઈ થઈ, હજારો બરામણો કતલ થઆ, અને ગાંમ વેરાંન થઈઉં. બેઉ તરફવાલાઓએ પારકી મદદ માંગી, જેથી કોઈ રાવલ રાજાના હાથમાં આખરે શીહોર ગએઉં, અને જાંહાંશુધી ભાવનગર વસીઉં તાંહાંશુધી ગોહીલ રાજાઓની રાજધાની આ ગાંમમાં (જુનાં સીહોરમાં) હતી.

બીજે દીને (તા૦ ૨૨ મીએ) શીહોરથી પાલીટાણા જ

* એની નજીક "માપશરા" નામે. વરતેજમાં ઘર, વણું રૂડુંછે.

વા સારૂં પાછલી રાતનાં કલાક ૪ વાગતે પેહેલું ગાંમ છોડીયું. રસતામાં હેઠલ પરમાણે ગાંમડાં દેખાએઆં હતાં.

શીંહોરથી .. ૩ ગાઉ કનાડ.
કનાડથી .. ૧ ગાઉ કાજાવદર.
કાજાવદરથી.. ૧ ગાઉ લીમબુરધાર.
લીમબુરધારથી ૧ ગાઉ મઢરૂં.
મઢરાથી .... ૧ ગાઉ રંહોલા.
રંહોલાથી .. ૨ ગાઉ પાલીટાણા.

૯ ગાઉ.

પાલીટાણા.

પાલીટાણા એક નાહાનું ગાંમછે. તેમાં આસરે ૧૫૦૦ ઘરોછે, અને ૩૫૦૦ માણશની વસતીછે. ઘરો સઘલાં માળ વગરનાં અને મરોડાનાં બાંધેલાંછે; રસતા ઘણા ગલીચી ભરેલા અને એટલાતો સાંકડાછે કે શાંબાશાંલી ગાડી આવી હોએતો પાછી ફેરવવી પડેછે. ગાંમમાં સરવેથી મોહોટાં મકાનો ધરમશાલાછે. તેમાં શેઠ મોતીશાની તથા શેઠ પરેમાભાઈની સરવેથી મોહોટી કેહેવાએછે. સઘલી મલી આસરે ૨૬ ધરમશાલાઓછે એવું કેહવામાં આવેછે. અને જો એમ કહીએ કે ગાંમની વસતીનો ૦I ભાગ ધરમશાલાઓ તથા ધરમનાં મોહોટા વંડાઓથી રોકાએલોછે તો તે કાંઈ અલંકાર રૂપી કેહવાશે નહી

પાલીટાણાનાં ઠાકોર શુરશીંગજી પરતાપશીંગજી જાતે રજપુતછે. દેખાવમાં સારી બાંધણીનાં, અને સવભાવે થંડાછે. બીજા પુરવ તરફનાં રાજાઓની પેઠે આંગને ઘરેણાથી સંગારવાની અને જુઠો દબદબો બતલાવવાની રેવ આ દરબારમાં નથી. દરબારે અંગરેજી ધપ પરમાણે એક બંગલો બંધાવાને શરૂ કીધુંછે, દરબારને તાબે આસરે ૫૦ ગાંમડાંછે અને કુલે આએપત ૧૦ લાખનીછે.

પાલીટાણાની નજદીક "શેતરૂંજો" નાંમે નાહાનો પરવતછે જે જૈન ધરમની જુની અને ઘણી પવીતર તીરથની જગા ગણાએછે. એ માંટે,હજારો શરાવકો જાતરા કરવાને દર વરશે આવેછે. શાંભલવા પરમાણે કારતકી અને ચઈતરી પુનમ ઉપર ૩૦ થીતે ૪૦ હજાર જાતરાલુ લોકો આ જગા ઉપર એકઠા થાએછે. ઘણા જથાબંધ લોકોનો જમાવ થવાથી અને આસપાસ ગાંમમાં ગલીચી ઘણી હોવાથી જાતરાલુ લોકોમાં કાલેરાનો ભુંડો મરજ ઘણો ફેલાએછે. ગએ વરશે હજારો માણશો એ દુરાટ મરજથી મરણ પાંમીઆં હતાં. ગામનો રોજગાર સુખીઅ કરી જાતરાલુ લોકોનાં આવવા જવાથી ચાલેછે, અને તેની આબાદાની તેઓનાં ઉપર આધાર રાખેછે.

જાતરાલુ લોકો ઉપર ઠાકોરની નજર જરા કરડી દીશે છે. અને જો કે ઠાકોર પોતે દયાલુ અને સમજુછે, તોપણ ખરાબ સલાહને લીધે શરાવક લોકોને હરેક રીતે ઈજા દેવાને પેરવી થાએછે. અતીઆર શુધી શરાવક લોકોની તરફથી દર વરશે રૂ૪૦૦૦ ઠાકોરને પાહાડ વીગરેની રખેવાલી રાખવાનાં મલતા હતા. પણ ઉપર કહેલા કારણને લીધે આ ઠરાવને પોલીટીકાલ એજંટની મારફતે ફેરવાવીને જે શરાવક લોકો જાતરા કરવા પાલીટાણાંમાં આવે તેપર દર માથાં દીઠ રૂ૨) લેવા, એવો ઠરાવ કરાવીઓછે. આ રીતે ચાલીઆથી ગરીબ જાતરાલુ લોકો ઉપર તરેહવાર રીતનો જુલમ શુ નરશે એ દેખાઈતુંછે. અગર ઠાકોર પોતે જુલમ નહી કરે પણ તેનાં માણશો ગરીબ લોકોને દુખ દીએ એ સવભાવીકછે.

શેતરૂંજો.

જેમ મુશલમાન મકે જાએછે, અને વઈશનવ કાશી જાએછે, તેમ શેતરૂંજા અથવા સીધાચલ પરવતનાં દેહેરાઓની જાતરા કરવાને હીંદુસથાનનાં સઘલા ભાગ તરફથી જૈન ધરમ પાલનારા હીઆં આવેછે. અને જાંહાશુધી એ મોહોટા તીરથને મલીઆ નથી તાંહાંશુધી પોતાની જીંદગી મીથીઆછે, એમ સઘલા સરાવકો ગણેછે. એ ડુંગર પાલીટાણાનાં ગાંમથી ૧ ગાઉને છેટેછે. તે તરફ જવાનો રસતો થોડોક સપાટ સડક જેવોછે, અને તેની બેઉ બાજુએ વડ, પીપડા અને આંબા રોપેલાછે તેથી તેનો દેખાવ રલીઆમણો લાગેછે, પણ બાકીનો રસતો ઘણો ધુલવાલો અને ખાડા ખઓચીઆવાલોછે. "તલાટી" આગલ વીસામાં બાંધેલાછે અને પાહાડ ઉપર જઈ આવનારાંઓને લાડવા આપવાંમાં આવેછે તથા શાકરનું પાણી મલેછે જેથી તેઓની તરશ છીપાએછે. પાહાડની ટોચ ઉપર જવાનો રસતો આડો અવડો, કેટલેક ઠેકાણેથી ઘણો ચડાવવાલો, અને પથરનાં કટકાઓને ગોઠવીને બનાવેલોછે. તેની લંબાઈ આસરે ૪ માઈલનીછે. તે ઉપર ગાડી અથવા ઘોડા જઈ શકતા નથી. પણ ઉપર જનારા લોકોને ઉંચકી લઈ જવાને ડોલીઓ મલેછે એ ડોલી એક ચોખુંન લાકડાંના ચોકઠાંની બનાવેલી હોએછે અને તેને પાટી ભરેલી હોએછે. તેને ચારો છેડે દોરડી બાંધી એક વાસના ઉપર તેને બે માણશ ઉચકી પાહાડની ટોચ ઉપર લઈ જાએછે. આસરે રૂ૨) દર માણશ દીઠ લીએછે. પાહાડ ઉપર ચાલીને જવાને ઘણા ધરમી શરાવકો પુન સમજેછે અને એવા વીચારવાલા લોકો હુંગાડે પગે ચાલીને ઉપર જાએછે! તલાટી દેહેરાંઓની નજદીક પાહાડ ઉપર ચડી જતાં ૧ કલાક થાએછે.

પાહાડની ટોચ ઉપર જતાં રસતામા ઠેકાણે ઠેકાણે વીસામાંઓછે તથા શરાવકોનાં "માહારાજ" નાં પગલાંછે, જે પુજતા પુજતા જાતરાલુ ઉપર ચડેછે. "હીનગલાજના-હડા" આગલ રસતાની ચડ ઘણીજછે અને તાહાંથી ઉપર ચડતાં પગે ચડનારને થાક બહુ ચડેછે. તે ઉપરથી લોકોમાં કેહવત ચાલીછે કે—

> હીંગળાજનો હડો,
> અને કેડે હાથ દઈને ચડો.

પોણે રસતે ગઆ પછી બે રસતા જોવામાં આવેછે, તેમાનાં ડાબે રશતે હમો ઉપર ગઆ હતા. ઠેઠ ઉપર ગઆ તેઆરે એક કીલા જેવો ફરતો કોટ નજરે પડેછે, જેને પેહેલી "ટુંક" કેહછે. એનાં અંદર એક નાઘલી બારી જેવાછે તેમાં પશાર થઈ અંદર ગઆ કે દેહેરાંઓની હાર આવેછે, તેમાનાં કેટલાંક દેહેરાં મેલીઆ પછી જૈન ધરમનાં શરવેથી મોહોટા તીરથકર આદીનાથ અથવા આદીસવર ભગવાનનું દેહેરુંછે.

આ દેરું ઘણું મોહોટુછે. તેનાં થાંભલા પારસનાં બનાવેલાછે. પુરવ સાંભે મોહો કરીને મોહોટી મુરતીછે તે આદેશવરનીછે, તે પણ પારસની બનેલીછે, અને જરીઆ નથી સણગારેલીછે. મારવારથી અને હીંદુસથાનનાં બીજા ભાગો ઉપરથી હજારો શરાવકો આ તીરથકરની મુરતીની પુંજા કરવાને આવેછે, અને સેકડો રૂપીઆનાં ઘરેણા વીગરે તેને અરપણ કરેછે. "આદીશવર ભગવાનની જએ" આ શબદો વારંવાર તેઓ પુંજા કરીઆ પછી બોલેછે.

જે શીખર ઉપર આદીનાથનું દેરુંછે તેની આશપાશ કેટલીક દેરી અને નાધલાં દેરાંઓછે, અને તેને ફરતો કોટછે. એ સેધલાં મલીને એક "આદેશવર ટુંક" ને નાંમે ઓલખાએછે. એવી શઘલી મલી નવ શીખરો ઉપર જુદા જુદા ધણીએ અને જુદે જુદે વખતે દેરાઓ બાંધેલાંછે. દેરાં દેરીઓ ઘણી હોવાથી તેની શંખીઆ શેહેલાઈથી નીકલી શકતી નથી. હમારી ગણતરી પરમાંણે હેઠલ લખેઆ પ્રરમાંણે દેરાં દેરીઓછે.

૧—આદેશરની ટુંકમાં આશરે ૮૨ નાહાનાં મોહોટા દેરાછે.
૨—મોતીશાની ટુંકમાં ૧૦ દેરાં અને ૫૦ દેરીઓછે.
૩—બાલાભાઇની ટુંકમાં ૩ દેરાં અને ૧૫ દેરીઓછે. એ ટુંક આગલથી ઉપર ચડતાં પાહાડના અંદરથી એક કોતરી કાહાડેલી પરતીમાં જોવામાં આવેછે. તે અદભદજીનું દેરૂંછે, તેનાથી શેહેજ છેટે તેની બેહન માણકબાઈની નાધલી પરતીમાં જુદા દેડામાંછે
૪—પરેમચંદ મોદીની ટુંકમાં ૬ દેહરાં, અને આશરે ૧૨ દેડાછે.
૫—"ઉજમવસી" (ઉજમબાઇની ટુંક) એક મોહોટાં દેરાનાં પર પરતીમાછે અને ૯ જુદી દેડીછે.
૬—હેમાભાઈ ટુંકમાં ૪ દેરાં અને ૨૩ દેડીછે.
૭—શાકરશંગ પરેમશંગની ટુંકમાં ૫ દેડાછે.
૮—"શીપાવશી" માં ૮ દેરાં તથા દેડીછે.
૯—ચોમુખમાં ૨૬ દેરાં તથા દેડી મલીછે.

છેલી ટુંકમાં "શદા શોમજી" નું શરવેથી ઉંચામાં ઉંચું દેરૂંછે. તેને વીષે તરેહવાર દંત કથાઓ ચાલેછે તે ઘણું મોરોટુંછે ખરૂં, પણ કેટલાકતો એમ કેહતા કે એને બાંધવાને શારૂં શાભાન ઘસડવાને રૂ૮૦૦૦૦ (હંશી હજાર) ના દોરડાં ખપીઆં હતા !! આશરે ૧૫૦૦ ફીટ ઉંચા પાહાડ ઉપર બે માઈલના સાકડે, આડે અવરો અને ચડાવવાલે રસતે શાભાન લઈ જવાને અલબત ઘણો ખરચ મેહો હશે એમાં કશો શક નથી, પણ ઉપલી વાત જરા અકલમાં ઉતરવાને બીગ્ટ લાગેછે.

પાહાડની ટોચ ઉપર એક તરફ મુશલમાંન લોકોનાં પીરની કબરછે તેને "અંગાગા પીરની દરઘા" કેહછે. એ વીષે એવી દંત કથા ચાલેછે કે કોઈ નવાબે પાહાડ ઉપર જઈ દેરામાં મુરતીને લાકડી મારી, તેવાજ તેને ફેર આવવા લાગા અને પછી એ દરગાની જગામાં આવીને પડીઓ અને "ઈંગારો" થઈ ગએઓ. તે ઉપરથી તેનું નાંમ ("ઈનગાર શાહા") "ઈનગાશા" પીર પડીઉં. ખરૂં ખોટું તો ઈશવર જાણે—પણ હાલમાં લોકો એ પીરને માણેછે; અને ઘણા જાતરાલુ લોકો પણ તેની કબરને ફુલની આદર વીગરે ચડાવેછે !

શેતરૂજાનાં સઘલાં દેરાંને લગતા આસરે ૪૦ પુંજારાઓ ઇઆને "ગોઠીઓ" છે. સઘલાં દેરાંઓની રખેવાલને વાસતે આસરે ૫૦ શીપાઇઓછે, અને દેરાંને લગતા માલી વીગરે ૩૬ ચાકરોછે. સઘલા મલી આશરે ૧૫૦ માણસો દેરાને લગતાં કામમાં નોકરીમાંછે. દેરાંઓને લગતું "કારખાનું" છે તેમાં શઘલો હશાબ વીગરે રાખવામાં આવેછે તથા તે કારખાનાનો ગુમાશતો સઘલી ચોકશી રાખેછે. સઘલો ખરચ વરશ દાહાડે આશરે ૩૦ હજારનોછે અને તે દેરાંની આમદાનીમાંથી ખરચવામાં આવેછે.

પાહાડનાં ઉપર શાહવાર અથવા શાંજને વખતે ઘણો રલીઆંમનો દેખાવ નજરે પડેછે. તાંહાં સીતલ વાંઇઉ વાએછે, જેથી પાહાડ ઉપર ચહડતા થાકી ગએલા જાતરાલુને ઘણી આશાએશ મલેછે. જોકે પાહાડ ઉપર ઘણી લીલોતરી નથી તોપણ હેઠલનાં ગાંમના જાહાડ પાન આંખને તાજી રાખેછે. પાહાડની ઉપરથી "શેતરૂની" નદી બરાબર પુરવ તરફ વેહતી નજરે પડેછે. જાતરાલુ લોકો એક દીવશ એ નદીમાં નાહીને ઉપર જાતરા કરવા જાયછે.

પીઆરાં બેહન ધારવા કરતાં આ કાગજ લાંબુ થયું તેથી હાલ બંધ કરૂંછ અને બાકીનું આવતા અંક ઉપર રાખુછું.

પરચુટણ.

નમે તે જમે—એક આઇરીશ સરદારે જેવો તોપનો ગોલો આવેઓ તેવુંજ પોતાનું સર નમાવીયું જેથી પછવાડે એક સીપાઈ ઉભો હતો તેનું મસતક ઉડી ગયું. આ ઉપરથી તે બોલીઓ કે "જુઓ જે નમનતાઈ પકડે તેનું મસ્તું કોઇ દીને ઉડે નહી."

ભણેઆ પણ ગણેઆ નહી—કોઇએક આગલા વખતમા પાદશાહ હતો, જેણે પોતાના એકપુરા શાહાજાદાને એક નામાકીત એ'લમાને હસતક નજુમ શીખવાને મેલીયો. એવું કેહેછે કે તે વખતે ફાલ જોઈ પંદીતો અગમચેતી કરતા હતા પંદીતજીએ થોડાંક વરસ શુધી તાલીમ આપી શાહજાદાને બાહોશ કીધો અને પાદશાહને જણાવીયું કે હવે તેની પરીક્ષા કરવી. પાદશાહે એક ભરકચેરી ભરી અને પોતાના હાથમાંની એક કીમતી પથરાની વીટી મુઠીમાં પકડી અને શાહાજાદાને પુછીયું કે હાથમાં શુંછે તે ફાલ નાખી જણાવવું. શાહાજાદાએ નજુમના હીસાબ પરથી કહયું કે પાદશાહા સલામત તહમારા હાથમાં એક પથરછે. પાદશાહે કહયું કે વારૂં, કેહેવો પથર ? શાહાજાદાએ વીચાર કરીને કહયું કે ઘટીનું પઈયુંછે. પાદશાહા આ શાંભલી હસી પડયો અને બોલીયો કે મુરખ મુઠીમાં તે કાંઈ ઘટીનું પઈયું પકડાતું હશે ? પંદીતજી આ છોકરો ભણેલો તો ખરો પણ ગણયો નહી માટે એને હજી તરબીઅત દીજો, એમ કહી પાદશાહે કચેરી બરખાસત કીધી.

ટકા ઉપર ટકા—એક ઈંગલંડના ગામડાંનો માજી સટરેટ હતો તેણે ટકા ચહડાવીયા વગર વાત કરવાના કસમ લીધેલા હતા. એક દાહાડે એક ઘરહસથ આગલ તેણે એમ દફાંસ હાંકી કે "માહારા બાગમા એક સલગમ ઉગીયો હતો તે એટલો તો મોટો હતો કે પાંચ બકરાંઓએ આખો શીયાલો તે પર ગુજારો કીધો પણ જાંણે ખુટયો નહી." પેલા ઘરહસથે કહયું કે "સેઠ તહમારા કરતાં એક વધારે અજાએબ વાત હું કહું. થોડા દાહાડા ઉપર હું માહારે ગામથી આવતો હતો તેવામાં એક કંસારાની દુકાન જોઈ જેમાં એક મોટું ગંજાવર તપીલું બનાવવાને પચીસ માણસો કાંમે લાગાં હતાં. શું તે તપીલાંનું બેયાન કરૂં કે પચીસ જણા હથોરી ઠોકે પણ તે એટલું ગંજાવર કે એક મેકને સાધ સંભલાય નહી." માજીસટરેટ બોલીયા કે "સેઠ એ દફાંસછે એટલાં મોટાં તપીલાંને શું કરે?" સેઠ બોલીયા કે "મેહેરબાન તહમારો સલગમ રાધવાને મારે તે તપીલું બનાવતા હતા."

વકીલનું વીલ—એક વકીલે મરતી વખતે વશીઅતનામું કીધું તેમાં એવું જણાવીયું કે દૈવાના આદમીઓને માહારી સધલી પુંજી વેહેચી આપવી. જારે તેને પુછવામાં આવીયું કે એમ કરવાનું કારણ શું, તારે તેણે કહયું કે "જાંહાંથી આવેયું તાંહાંજ પાછું જવું જોઈએ."

રમુજે ફુરસત.

૧ લું—હું ચાર અક્ષરનો બોલછું અને એક અચરત સરીખી ચીજ છું. મારી ઉતપંતી વીષે જુદા જુદા દેશવાલાઓ દાવો કરેછે. હું તરણ ચીજની મેળવણીથી બનુંછું. એ તરણમાંની એક ચીજ જે મારામા દર શો ભાગે ૭૬ ભાગ હોયછે તે બંગાલ પરાંતમાથી પુશકલ મલી આવેછે. બીજી ચીજ જે મારામાં દર શો ભાગે ૧૦ ભાગ હોયછે તેનો જથો ઈરોપખંડમાં પુશકલ મલી આવેછે અને તે જારે પોતાની માના ગરજ પેટામાથી ઉછલી નીકલેછે તારે કેટલીકવાર આસપાસ સતીઆનાશ વાલી નાંખેછે; ઘણું કરી ઇટાલી અને સીસીલી તરફ એનેથી થએલો નાશ દીઠામાં આવેછે. તરીજી ચીજ જે મારામાં દર શો ભાગે ૧૪ ભાગ હોયછે તે પણ યુરોપખંડમાં મલી આવેછે અને ઈંગલંડ તેને પોતાની મોહોટાઈનું એક મોતેબર કારણ ગણેછે.

મારૂં નાંમ સાંભલતાંજ ઘણાંએકો ચમકી ઉઠેછે અને અને ભારે સંભાલથી રાખેછે. હું લડાઈ અને ખુનરેજીમાં હમેશાં પેહેલી હરોલમાં રેહેવુંછું. હાલ મુંબઈથી આબીસીનીઆ ખાતે લડાઈને સારૂં સરવે સાંમાંન લેઈ જવાની તઈઆરી થાએછે તેમાં હું પેહેલોછું. મારા વગર લશકર નકાંમુંછે. માંણશો, બીઆબાન જંગલ અને ફાડી ખાનારાં જાનવરોનાં ગોફાઓ પસાર કરી જવાને, મારા વગર તમો કવચીતબી હીંમત નહી કરો. માંણસો, જવારે તમો ચાહોછો તેવારે જાત જાતનાં ચલીઆ અને પંખીઓ જેવો આકાશની બુલંદી ઉપર ઉડતાં હોયછે તેવોને એક પલકારામાં હું જમીનપર બોલાવી શકુંચ. સાબર, હરણ તથા સીમરગની જડફ મારી આગલ કંઈ નથી, હું તેવોને એક અક્ષણમાં દોડી પકડી શકુંચ. આદમીએ પોતાની અકલનાં બલથી મારો આવાજ ગગડાટનાં જેવો, મારૂં તેજ આતસ જેવું, અને મારો ચમકાટ વીજલી જેવો બનાવીઓછે. જારે હું રૂથુંચ તારે ખડક અને બુલંદ પાહાડોનાં ટુકડે ટુકડા કરી નાખુચ. બોલો એવો હું જોરાવર પેહેલવાંન કોણછું?

૨ જું—બદામ, અખરોટ પસતાં તથા બીજો એવો મેવો સરવે વનસપતીમાં ચહડતે દરજજેનો કેહવાઈ શકાય તેનું કારણ શું?

૩ જું—એક સખશે દીવારૂં કાહાડીઉં અને તેનું કુલે કરજ (૯૭૭૦) રૂપીઆનું નીકલેઉં અને તેની પાસેથી માલ તથા મીલકત મલી (૪૨૦૩) રૂપીઆ (૨) આના અને (૨) પઈ એકંનદર અવેજ નીકલેઓ; તારે તેનાં માંગનારાઓને દર દસ રૂપીએ કેટલા મલીઆ તે કહો!

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ લું—વલગણ.
૨ જું—આંખ.
૩ જું—૩૩ આંનાં.

મોરની ગરબી.

(રીસાએલો ભરથાર પરગામ જાયછે, તે સમે તેની વહાલી, પોતાની સૈયરને કહેછે.)

"શંદલ સામલાં દેવ, રનાદે" એને મળતા રાગનીછે.

જો સખી સરોવર તીર, કળાધર મોરલોરે;
નિરખેછે નિરમળ નીર, કળાધર મોરલોરે. ૧.
મોરનો મનોહર વેષ, કળાધર મોરલોરે;
મોર મને વહાલો વિશેષ, કળાધર મોરલોરે. ૨.
મોરનીછે ચંચળ ચાલ, કળાધર મોરલોરે;
મોર દેખી વાધેછે વહાલ, કળાધર મોરલોરે. ૩.
મોર મારા હઈડાનો હાર, કળાધર મોરલોરે;
મોર દિઠો દિલનો ઉદાર, કળાધર મોરલોરે. ૪.
મોર મારા નેણનુ નૂર, કળાધર મોરલોરે;
મોર મારા પ્રેમનુ પૂર, કળાધર મોરલોરે. ૫.
મોર મારી નણદીનો વીર, કળાધર મોરલોરે;
મોર મારા મોતીનુ નીર, કળાધર મોરલોરે. ૬.
મોર મારા દિલનો દિવાન, કળાધર મોરલોરે;
મોર મારા સુખનુ નિધાન, કળાધર મોરલોરે. ૭.
મોર ઘણો ડહાપણદાર, કળાધર મોરલોરે;
મોર મારા જીવનો આધાર, કળાધર મોરલોરે. ૮.
મોર મારા ચિતડાનો ચોર, કળાધર મોરલોરે;
મોર મારા કાળજાની કોર, કળાધર મોરલોરે. ૯.
મોર મારો જીવણ પ્રાણ, કળાધર મોરલોરે;
મોર મારા મનડાનો જાણ, કળાધર મોરલોરે. ૧૦.

મોર મારો સાચો સનેહી, કળાધર મોરલોરે;
મોર વિના વરતું વિદેહી, કળાધર મોરલોરે. ૧૧.
મોરને તું જાઈને મનાવ, કળાધર મોરલોરે;
મોર મારા મેહેલમાં લાવ, કળાધર મોરલોરે. ૧૨.
મોર કહે તે હું કરીશ, કળાધર મોરલોરે,
મોરને જમાડી જમીશ, કળાધર મોરલોરે. ૧૩.
મોરને તું જઈ કહે એમ, કળાધર મોરલોરે;
મોર તું રિસાયોછે કેમ, કળાધર મોરલોરે. ૧૪.
મોર તારી રીસ તું મેલ, કળાધર મોરલોરે;
મોર તારી ઝૂરેછે ઢેલ, કળાધર મોરલોરે. ૧૫.
મોર જશો જો પરદેશ, કળાધર મોરલોરે,
રહિશ હું રોતિ હમેશ, કળાધર મોરલોરે. ૧૬.
મોરમાં છે માહરું મંન, કળાધર મોરલોરે;
મોર વિના તલખેછે તંન, કળાધર મોરલોરે. ૧૭.
મોર વિના ભાવે ન અન્ન, કળાધર મોરલોરે;
મોર વિના દોહિલાછે દંન, કળાધર મોરલોરે. ૧૮.
મોરનોછે સુંદર સોર, કળાધર મોરલોરે;
મોર મારી જીવનદોર, કળાધર મોરલોરે. ૧૯.
મોર પેખિ પ્રગટેછે પ્યાર, કળાધર મોરલોરે;
મોર મારો ઘરશણગાર, કળાધર મોરલોરે. ૨૦.
મોર મને મળવાના કોડ, કળાધર મોરલોરે,
મોરતણી માહરી જોડ, કળાધર મોરલોરે. ૨૧.
મોર મારા તનડાની નાડ, કળાધર મોરલોરે,
મોર મને લાવી દેખાડ, કળાધર મોરલોરે. ૨૨.
મોર જીવો જોડલા સોત, કળાધર મોરલોરે;
દિન દિન પામો ઉદયોત, કળાધર મોરલોરે. ૨૩.
પ્રભુ કરે પૂરણ કામ, કળાધર મોરલોરે;
દે દુવા દલપતરામ, કળાધર મોરલોરે. ૨૪.

પુસતકોની પોંહોંચ.

ખરીસતીઓનાં જુના તથા નવા બાઇબલનો ગુજરાતીમા તરજુમો કીધેલા બે વાલમ હમોને મુંબઇની બાઇબલ સોસાઇટી તરફથી મળીઆછે તેની પોહોચ કબુલ કરીએ છઇએ

"ડોસલાં અથવા મુકતાર" એ નાંમનુ એક નાહનુ ચોપાનીઉ કવીતા આકારમા તેના બનાવનાર, બહેરામજી તરફથી હમોને મળીઉછે તેની પોહોચ કબુલ કરીએ છઇએ

"ફારબાસ વીરહ" એ નામનુ એક નાહનુ ચોપાનીઉ જે અમદાવાદના કવી દલપતરામ ડાહાભાઇએ રચીઉછે તેની એક નકલ ગુજરાત વરનાકીઉલર સોસઇટીનો તરફથી મળીછે તેની પોહોચ કબુલ કરીએ છઇએ.

આ ચોપાનીઉ જરનાર આનરએબલ અલેકઝાંડર કીનલાક ફારબસ સાહેબ જેવને અમદાવાદમા, ગુજરાત વરનાકીઉલર સોસઇટી, અને મુંબઇ આવી એક ગુજરાતી સભા સથાપી અને ગુજરાતી પુસતકો વધારવા સારૂ એક મોહોટુ ફંડ ઉભુ કીઉં અને જે પાછળથી મુંબઇની હાઇ કોરટનો એક નીઆએધીસ થએલા હતો અને તે આંમહીઓ તરફ ઘણો નેક નજર રાખતા હતા. તેની યાદગારીનો નીસાન તરીકે કવી દલપતરામે તેના ગુણોનો ઘણો અસરકારક કવીતામાં આ નહાનાં ચોપાનીઆમાં નોંધ્યાઉ. એ ચોપાનીઆમાંની કવીતા થોડી થોડી હમારા વાંચનારાને માટે જોગવાઇએ પરગટ કરતા જઇશું.

"સવીતા કુરૂત કવીતા" નાંમનું એક ચોપાંનીઉ મને મધુ હીંદુ સભા તરફથી હમોને મળીઉછે તેની પોહોચ કબુલ રાખીએ છઇએ

આ ચોપડીમાંની કવીતા તેના બનાવનાર સવીતા નારાયણ ગણપતી નારાયણે ઊપલી હીંદુ સભામાં એકવાર વાંચી હતી તે, તે સભાને પસંદ પડવાથી છપાવી પરગટ કરવાની તેઓએ પોતાની ઇચછા જણાવી હતી તે ઊપરથી આ ચોપાનીઉ છપાવીઉછે

આ ચોપાનીઆમાંની કેટલીક સરસ કવીતા જોગવાઇએ હમારાં ચોપાંનીઆમા લેતા જઇશું.

ગુલીવરની મુસાફરી, લીલીપટના વેહેંતીઆં, ભાગ ૧ લો. આ નામનું એક નાહનુ પણ સુંદર પુસતક હમોને તેના બનાવનાર તરફથી મળીઉછે તેની પોહોચ કબુલ કરીએ છઇએ.

આ પુસતક તરફ જોતાં પેહેલાજ તેનુ પુઠું એક નવાઇ સરખો દેખાવ નજરે આપેછે. એવાં પુઠા ઇગરેજી કાંહાની અને કથાની દરએક ચોપડીઓ ઉપર દીઠામા આવેછે આપણી તરફ આ તજવીજ પેહેલ વેહેલીજ દીસેછે અને એટલુ છતાં તેને સોભીતું કરવાને અને તેની ઊપર લાયક ચીતર મુકવાને કાંઇ કસુર કીધેલી માલમ પડતી નથી, એ માટે હમો દફતર આશકારા પરેસ જંઘાથી આ પુસતક છપાઇ પરસીધ થયુ છે તેના માલેકોને તેઓની સુભ કોસેસને માટે સાબાસી આપીએ છઇએ.

આ પુસતક ડીન સુવીફટ નાંમના પરખીઆત ઇંગરેજ ગરથકારનાં "ગુલીવરની મુસાફરી" એ નામની કથાના પુસતકનાં એક ભાગનો તરજુમોછે બનાવનારે એ મુસાફરીનો તરજુમો ચાર ભાગમા આપવા ધારીઓછે તેમાનો આ પેહેલો ભાગછે. એ પુસતકમા કેટલાંક એ કથાને લાયક રમુજી ચીતર આપેલાછે અને પારસી લોકોને ઊપયોગી થઇ પડવાને માટે પારસી ગુજરાતીમાં એ રચીઉછે જેથી સીઓ તેમજ જોડાખબર નહી જાણનારાઓ તેનો ઊપયોગ કરી શકે આ પુસતક ફુરસતને વખત વાચવા લાયકછે તેથી હમો હમારા વાંચનારાને એ પુસતકની ભલામણ કરીએ છઇએ

"મનસુખ" ની તરફથી તેવણનાં રચેલાં કેટલાક પુસતકો હમોને ભેટ મળીઆછે તેની પોહોંચ કબુલ રાખીએ છઇએ અને ગજનામા સરીખી મન રીજવનારી ચોપડી હમારે હાથ આવવાથી તેમાની અસરકારક બાબદોમાથી કેટલીએક, જોગવાઇએ હમારા વાચનારની સામે હમો ધરી શકશુ આ કીમતી ભેટને માટે હમો "મનસુખ" નો ઊપકાર માંનીએ છઇએ.

"જરતોશતી અભીઆસ" નો આંક ૭ મો હમોને મળીઓછે તેની પોહોચ કબુલ કરીએ છઇએ

આ આંકમા જરતોશતીઓમા વખતની વેહેંચણી એવાં મથાળા હેઠળ એક લાંબી બાબદ લખવામા આવીછે ખરેખર એ બાબદ જરતોશતીઓને ઊપયોગીછે તેમજ તેની પાછળ મહી આ ચોપાનીઆના બનાવનાર અભીઆશીએ જેટલી રંજ અને મેહેનત લીધીછે તે પણ ખરેખર તારીફ લાયેકછે. અલબતાં એ બાબદ કદી સંપુરણ નહી હોએ કારણકે લખનાર પોતે એક અભીઆશી છે અને તેવનનાં અભીઆશમા કાંઇ નવુ નજર આવેતો તેવણ તરત પોતાનું આગલુ લખેલુ ફેરવશે, તોએ જેટલી શોધ અને મેહેનત એ ધણી કરેછે તેથી આફેરીન આપમને શાએરોછે એ અગીકાર કરીઆ વગર રેહેવાનું નથી

હમો આ અભીઆશીને એક એસતેમાસ કરીએ છઇએ કે તેવણે પોતાનુ લખાણ અભીઆશી વગર બીજાઓને પણ પુરતુ સમજ પડતુ થઇ પડે એવુ કરવાની મેહેનત લેવી જેથી બીજા અભીઆશી આપણ ઊપર મોટો ઊપકાર થશે હમો કબુલ કરીએ છઇએ કે આવી બાબદ થોડી રીતે લખતાં તેવણને ભારે મેહેનત પડશે પણ તેથી જે આટલાની આપમને શાએરો થશે તેમા તે વધી રેહેશે.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૪૧ મું. | સપટેમબર ૧૮૯૭ | આંક ૯ મો.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો.

ભાગ ૭ મો.

સુરજ ઉગતે બેહુ પાદશાહજાદીઓ એક મેકને પાછી ભેટવાને ઘણી આરજુમંદ થઇ. તેઓના મનની ચીંતાથી તેઓની ઉંઘ ઉડી ગઇ હતી. મેહેરબાનું મનથી દરીઆફત કરતી કે અસફંદીઆરે પરીચેહેરનો બે મરતબે છુટકો કીધો તેથી તેનું દીલ તેણીની ઉપર લાગુ હશે. ખરો મરમ જાણવાને તેણીનું દીલ આહુંથી ઉછરતું હતું. પરીચેહેર દરીઆફત કરતી કે ગુફામાં જે શબદો તેણીને કાણે પડયા હતા તે ઉપરથી અસફંદીઆરનું દીલ મેહેરબાનુંપર લાગેલું નીશચયજ હશે. પણ પરીચેહેર પાછી મનસે વમાસવા લાગી કે જો અસફંદીઆર માહારીજ મોહોબતમાં ભેલાયલો હોયતો મેહેરબાનુના દીલને ખરે જખમ લાગશે અને જે ભલી બાનુ તેના ખરા ખેરખાહ માફક તેની બરદાસત કરતી હતી તેને દીલગીરી તથા અદેખાઇનું કારણ આપવું એ નીમખ હરામીછે. વલી મેહેરબાનુએ પોતે જોગણનો વેશ લેવાને માટે પરીચેહેરને પોતાનો અભીપરાય જણાવયો હતો અને તેણીને પણ સામેલ થવા માટે એલતેમાશ કરી હતી તેથી પરીચેહેરે આ દરખાસત બાહાલ રાખી મેહેરબાનુને રાજી રાખવાનો ઠેરાવ કીધો, જે ઠેરાવ તેણીને જણાવવા માટે તે મેહેરબાનુના ઓરડા ભણી ચાલી. મેહેરબાનુ ખુરશીપર પોતાના હાથપર માથું ટેકાવી દીલગીર બેઠી હતી. મેહેરબાંનુને આવી હાલતમાં જોઇ જે બોલાશો પરીચેહેર કરનાર હતી તે તેણીએ મોકુફ રાખેઓ. બેહુ જણા એકમેકને ભેટયાં પણ જે ખુશી તેઓમાં આગલ દેખાતી હતી તે હમણા ગેપ થઇ ગઇ. મેહેરબાંનુએ વાત છેરી અને પરીચેહેરને મેહેલમાથી નાહાશી જવાનુ કારણ પુછીયું. પરીચેહેર આ સવાલ બરાબર સમજી નહી. તેણે બીજોજ જવાબ વાલીયો. તે બોલી કે "બેહેન મેહેર હું મંદીરમાંથી નાહાશી ગઇ તેનું મુલ કારણ એજ કે આપણી ભલી માતા મેહેરબાનુંના મરણના દુખદાયક સમાચાર દસતુર ફરેદુનને મોહોડેથી સાંભલયા. પણ સુગરે તે દાદગરના કે તે અફવા ખોટી પડીછે." તરતજ મેહેરબાનું બોલી ઉઠી કે "હા બેહેન એ અફવા કેમ મચી રહી તેનો ખુલાશો દીલબરે માહારી આગલ કીધોછે. હું જાહારે બેશુધ થઇ ગઇ તાહારે દીલબરે પોકાર મારી મેહેલ મચાવી નાખીઓ કે પાદશાહજાદી મરણ પામીછે અને ફરેદુન આ વેલાએ મેહેલમાં હતો તેથી તેણે આ ખબર મંદીરમાં કહી હશે." પરીચેહેર બોલી કે "પણ બેહેન મેહેર તહમે શાથી બેશુધ થઇ ગયાં ?" મેહેરબાંનુની જીભ લથરી. તે ધ્રુજતે અવાજે બોલી કે "માહારો પીતા એક ગુનેહગારની તપાસપર બેઠો હતો અને"—પરીચેહેર વચમાં બોલી ઉઠી કે "બેહેન કયો ગુનેહગાર ?" મેહેરબાનુ ઘણાજ નાતવાન અવાજે બોલી કે "પેલો જે જવાન—" પરીચેહેર બોલી કે "શું અસફંદીઆર ?" મેહેરબાનું બોલી કે "હા અસફંદીઆર. મેં તેને આગલ દીઠો ન હતો. કોણ જાણે તેણે કેઇ પેરે માહારા પીતાને ગુસસે કીધોછે. પણ બેહેન પરીચેહેર જાહારે તહમારી તેણે આટલી બધી બરદાસત કીધી તાહારે હું ખરેખર મગન છું કે પાદશાહે તેને માફી બખશીછે" પરીચેહેર જરા ઉશકેરાઇને બોલી કે "બેહેન મેહેર શું માહારા પીતાને ઘાયલ કરી તેને મરેતોલ કરવો એ માહારી બરદાસત કેહેવાય? જો કે ગઇ કાલેજ મેં માહારા પીતાના દીદાર જોયાછે તોબી શું બેહેન મેહેર હું એટલીતો નગુણીછું કે આ ભેજાંફાટેલ જુવાનનો સામો હું ઉપકાર માણું ? નહી પેયારી મેહેર માહારા જીગરથી હું આ જુવાનને ધીકારૂંછું, અને જો તહમારી દોસતીનો ગાંઠ માહારી સાથે હજુર કાયમ હોયતો હું નહી ધારતી કે તહમે માહારૂં વેર લયા વગર બેસી રહો." મેહેરબાનું પોતાનું માથું નમાવીને બોલી કે "પેયારી પરીચેહેર હું નહી ધારતી કે તહમુંને માહારી દોસતીપર સબદ નાખવાને કારણ મલે. ગઇ કાલેજ આ જુવાનને મેં નજરે દીઠો. પણ પેયારી પરીચેહેર જાહારે તહમારા બાપના જાનની સલામતીને માટે વઇદો પુર આશા બાંધેછે તાહારે આ જુવાન સામે નાહેક વેર રાખવું મહને દરૂસત લાગતું નથી. અને આ જુવાનને જો ખબર હોત કે એ તહમારો પીતાછે તો શું તહમે કદી પણ કહી સકશો એની તરવાર મેઆનમાંથી બાહાર પડત ?" પરીચેહેર તાણો મારીને બોલી કે "બેહેન તે બેગાના સખસે તહમારો ઉપકાર માનવો જોઇએ કારણ કે તેહેની તહમે બહુ તરફદારી કરોછો, પણ બેહેન મેહેર તહમારા પીતાએ આ જુવાનને શા સબબથી ભુત દાખલ ગણયો ?" મે

હેરખાનું બોલી કે "શું પરીચેહેર તહમે કેકાઉશની સબી
જોઈ નથી? જાહારે આ જુવાન પુર બખતર પેહેડી આપ
ણી હજુરમાં ઉભો તાહારે મેં પણ તેને કેકાઉશ પાદશાહ
ધારયો અને દીલબર કદાચ એ બાબદસર ગુવાહી પુરશે."
પરીચેહેર બોલી કે "બેહેન મેહેર હું સમીઓને બારીકી
થી તપાસતી નથી. અને જેવી બારીકીથી તહમે આ જુ
વાનને તપાસેલોછે તેવું તો માહારા ખેઆલમાબી આવે ન
હી. પણ સંભાલ બેહેન મેહેર એક ખરી મીતરાચારી ખા
તર મહને કેહેવાની ફરજછે કે જે મોહોબત તહમે આ જુ
વાનપર બાધીછે તે આકેબત તહમને દગો દેશે. તહમા
રી ઈમારતનો પાયો મકકંમ નથી. ગઈ કાલે તે મહને કે
હેતો હતો કે હું માહારી મોહોરદારને ચશમે જોવાને બ
હુ ઈનતેજાર છું. અને જાહરે તહમે કહોછે કે એ જુવા
નને તહમે ગઈ કાલેજ જોયો તાહારે તહમે તેના ખેયાલમાં
હોવો એ મહને લાગતું નથી." મેહેરબાનું ધ્રુજતે અવા
જે વચમાં બોલી ઉઠી કે "સબર બેહેન સબર. હું તહમા
રૂં દીલ કદી દુખાડનાર નથી. તહમારી ખુબશુરતો અને
નખરાં આગલ મજ સરખીનું રૂપ આ જુવાનની છાતીપ
ર અસર કરે એવું ગુંમાન હું કદી પણ ધરાવતી નથી
હું એટલુંજ કહુંછું બેહેન પરીચેહેર કે આ જુવાન સાથ
તહમો હસતે મોહોડે રહો." પરીચેહેર બોલી કે "પેયારી
મેહેર ખરૂં પુછોતો અસફંદીઆર તહમારો છે. અને ક
દી પણ હું તહમારી મોહોબતપર બદ નજરે જોનાર નથી."
ગરીબ મેહેરબાંનુંના આંખમાંથી આંશુની ધાર ચાલવા લા
ગી. અદેખાઈના અંગારા બેહુની છાતીમાં થંડા થઈ ગ
યા; અને બેહુ પાદશાહજાદીઓ પાછાં પરીતીથી એકમેકની
ગોદમાં ચંપાયાં. બેહુ જણીઓએ એક મેક આગલ ખુલા
શો દીધો ગઈ વાત ગુજરી ગઈ. પરીચેહેર મેહેરબાનુને
અને મેહેરબાનુ પરીચેહેરને અસફંદીઆર સાથે નેકા કર
વાને મીનતજારી કરતી હતી. અસફંદીઆરે બેહુની છા
તીમાં મોહોબતના જહરા વેહેતા કીધા. આ જુવાનના
રૂપ ઉપર બેહુ પાદશાહજાદીઓ ફીદા હતી પણ કોણ તેનું
મન વધારે ખેંચે એ વાત જાણવાને રહી હતી. અંતે પ
રીચેહેરે મનથી ઠેરાવ કીધો કે મેહેરબાનુંની મોહોબતમાં કાં
ઈ પણ ખલલ કરવી નહી.

એટલામાં રાંણી માહાબાનું ઓરડામાં દાખલ થયાં.
માહાબાનુંએ કહયું કે "બેટી પરીચેહેર મેહેરબાનું સાથે તું
એટલી મીતરાચારી ધરાવેછે કે તુંને પણ હું માહારી બેટી
સરખી ગણુંછું માટે જે વાત માહારી બેટીની આગલથી
હું નહી છુપાંઉં તે વાતથી તુંહને અણજાણી રાખી શકા
ય નહી. જાણો માહારી બેટીઓ કે ઈશવર, પાદશાહ જુ
વાકના રાજપર રાજી નથી, અને તે પરમ કુરપાલુ દાતાર
ની એવીજ મરજી દેખાયછે કે રાજની લગામ નામવર જાં
હાંગીરશાહના હાથમાં પડે માટે આપણી ધુલધાની નહી
થાય માટે માહારી પુર મરજીછે કે નાંમવર જાંહાંગીરશાહ
નું તથા આપણું કુંટુંબ જોડાઈ જાય. અને એવા વીચા
રથી મેં માહારા પરીય ભરતાર પાદશાહ જુવાકને અરજ
કીધીછે કે બેટી મેહેર તાહારા નામવર જાંહાંગીરશાહ સાથે
નેકા થાય." મેહેરબાનું હાય મારીને જરદ ચેહેરે તથા
ધ્રુજતે અવાજે બોલી ઉઠી કે "પેયારી માં શું નામવર જાં
હાંગીરશાહ સાથે માહારા નેકા થાય! ઓ ખુદા! બોલો
માજી શું આ વીચાર તહમે માહારા પીતાને જણાવયોછે!"
માહાબાનું બોલીઆં કે "હા બેટી હા. તાહારા બાપને મા
હારો વીચાર પસંદ પડયોછે અને નામવર જાંહાંગીરશાહ
ની મરજીની બેટીછે." પરીચેહેર ગુસાની કેફમાં બોલી
ઉઠી કે "અરે કંગાલ ઓરત! શું સતયાનાશ તુંએ વાલી
યુંછે? તાહારી, માહારી, અને તાહારી બેટીની પાએમાલી
તુંએ શોધીછે?" માહાબાનું બોલીઆં કે "બેટી જરા
ધીરજ ધર. શું પાએમાલી મેં શોધીછે?" પરીચેહેર ધં
ડી પડીને બોલી કે "નામવર બાનુ! નામવર માતા. જો
હું તુંદ મીજાજે બોલી હું તો હું બેહદ પશેમાની કરૂંછું;
એ ભલી બાનું! તહમારી નેકીના તેજથી તહમારી ચશમ
પર અંધારાનો પરદો ફરી વલીયોછે. બદ માણસોની બ
દી તહમને નજરે પડતી નથી. તહમારો ભરતાર જુવા
ક જે છે બદીએ ચકચુર—" માહાબાનું ગુસે થઈ બોલી
આં કે "ચુપકીદી પકડ નાદાન છોડી. માહારી હજુરમાં
માહારા ભરતાર તરફ કેમ બદ શખુન ઓચરેછે! તે મા
હારો ખાવીંદ, માહારો ભરતાર, માહારો સેઠછે." પરીચેહે
ર બોલી કે "એ ભલી બાનું આ લગંણ જો બંધ બેઠાં તો પ
લકારામાં તહમારો ભરથાર પોતાની ગોદથી તહમને હંસે
લી મેલશે." માહાબાનું બોલીઆં કે "પરીચેહેર, પરીચે
હેર આજ હું અચંબામાં પડીછું. કયું થયું એવું કાંમ
કે માહારા ભરતારને તું ખુંની અને કસાઈ ઠેરવેછે?"
પરીચેહેર બોલી કે "એ નેક બાનું! હજુબી ચેત. તાહારા
જાન સામે જુવાક તીકતો નથી—તાહારીથી છુટો થવાને
તે યતન કરેછે—તાહારો લગણનો ગાંઠ તે તોડવા માગેછે."
મેહેરબાનું બોલી ઉઠી કે "શું માહારી માંપર માહારો પીતા
આવી જાસતી ગુજારનાર છે!" પરીચેહેર બોલી કે
"હા હા અને હા; અરે એ એવો કસાઈછે કે એની હેવા
નીઅતીનુ બેયાન કરતાં મજને શરમનો પરદો તરફ કરવો
જોઈએ." મેહેરબાનું બોલી કે "ઓ ઈશવર! અમપર
શું ગજબ. પરીચેહેર કોણ જાણે તાહારા મનનો ભેદ શું
છે?" માહાબાનુંની છાતી આ વાતો શાંભલી ચીપલાઈ ગ
ઈ હતી. તેણીના ભરતારને મોહોડેથી જે તેણીએ આગ
લ ભેદ ભરેલા શબદો શાંભલેઆ હતા તેઓના આ વાત
થી તેણીના મનપર અસર બેઠા. પરીચેહેર માહાબાનુને પ
ગે પડી અને આંસુની ધાર તેણીના હાથોપર રેડતી બોલી
કે "પેયારી માતા, તહમારા કરપીણ ભરતારને રાજી રાખી
તહમુંને માઠું લગાડું તે કરતાં હું હજાર મોહોતે મરૂં તે
બેહેતર." માહાબાનું પોકે પોકે રડીને બોલીયાં કે "ઉઠ
બેટી ઉઠ! તાહારી નેકીપર મહને પુર વીસવાસછે. અ
રે મેહેર! આ વાતોથી તાહારી કુમલી છાતી ફાટી જતી
હશે. પણ ઈશવરપર એતેકાદ રાખ કારણકે બરગસને દા
હાડે તેજ આપણને સાહે થશે. ઈયાદ રાખજે કે જુવાક
આખરેબી તાહારો પીતાજ છે." મેહેરબાનું બોલી "પણ
ઓ પેયારાં માતાજી શું આ તમારર પડતો ગજબ હું સહ
ન કરી શકું?" માહાબાનું બોલીઆં "ધીરજ રાખ બેટી.
ઈશવર આપણને સાહેછે. વખતના વાટમાં આસમાન
પોતાનો ફેરો ફેરવશે. તાહારા ભાઈના કમોહોતથી તાહા
રા બાપનું માથું ઠેકાણે નથી તેથી તે જે ભવતું બોલીઓ છ.

શે તે પરીચેહેરે સાંભલીયુંછે માટે તે બાબદનો મનથી અં
દેશો કરીશ નહી. તેનું દીલ ઘણુંજ રેહેમ વાલુંછે. બે
ટી શઘલી વાતથી તું માહેતગાર નથી. આપણી ઉપર
આકાંશ રૂઠીયુંછે. જુવાકની પાદશાહીપર ઈશવર રાજી ન
થી. જો માહારા નેકા રદ થયાથી આપણી ગીરદેશી દુર થ
તી હોયતો હું મોટી ખુશીથી જોગણનો બુરખો ઓલવીશ.
હું માહારા બાકીના દાહાડા એબાદતખાણામાં ગુજારીશ અ
ને માહારા ભરતાર તથા બચાંઓની ઉપર ઈશવરની રેહેમ
દીલી માગીશ." પરીચેહેર બોલી કે "નામવર બાનું જેવી
તું નેકછે તેવો તારો ભરથાર કુકરમીછે. સાંભલો એ ફરે
સતાઓ હું તહમારા નામથી સોગંદ લઉંછું કે"———મા
હાબાનું બોલીઆં કે "સબર એ માથાંફરેલ છોડી. ઈયાદ
રાખજે. કે તાહારા પીતાનો કાબુ તાહારી ઉપર હજીછે."
પરીચેહેર બોલી કે "માહારો પીતા નેક અને પાકજાદછે
અને જુવાક સરખા અધરમી અને કમજાદ ને તે કોઈ કા
લે પણ ટેકો આપતો નથી. શું માહારો પીતા ઈશવરનો
ડર નહી કરશે? શું માહારો ભરતાર મરણ પામપો માટે
તેના બાપ સાથે નેકા કરી શકુ? ધીક એવી જીંદગી! ફીત
કાર તે હેવાનપર જે એવું દોજખી કામ કરે! ઈશવર એવું
કામ જોનાર નથી. નહી બાઈ નહી. આતસની ચેહેમાં મ
હને ભશમ કરે, ગંજાવર પાહાડની ટોંચ પરથી મહને ઉંધે
મસતકે ફેંકે; દહરામના મોજાઓને માહારી સાથે લડતા
મુકે, પણ જુવાક ચંડાલ, જુવાકની ગોદમાં હું કદી પણ પડ
નાર નથી. હું એને માહારાં જીગરથી ધીકારૂંછું; હું એ
નો તીરસકાર કરૂંછું. નહી ઈશવર, નહી આદમ આ ગ
જબ સાંખે. અને શું હું આ માહારી બેહેનના દીલને
તીરથી વીંધુ? અને આ માહારી માતા સમ નેક બાનુંને
જખમ કરૂં? માહારી પીતાની માને, કરમે લેખ લખેલા તે,
ચશમે જોઈ નથી." મેહેર રડતે અવાજે બોલી કે "અરે
એ આપણની બેહુની માતાછે." માહાબાનું બોલીઆં કે
"માહારાં પરીય છોકરાંઓ તહમારે માટે માહારો જીવ બ
ળી ભશમ થઈ જાયછે. પણ આપણથી જે ઉમરે અને ડા
હાપણે વડા હોય તેઓના સબક કાણે ધરવા જોઈએ. આ
પણા પીતા અને ભરતાર જે કરે તે ધીરજથી ખમવું જોઈ
એ. જો નામવર જાંહાંગીરશાહ માહારી તથા માહારા ભ
રતારની મરજીને તાબે થાયતો મેહેર તુંહને હું કહુંછું કે તું
તાબેદારી પકડજે. મેહેર બોલી કે "પણ ઈશવર જો અંદર
ખતરો નાખેતો પછી———" મેહેરબાનું જે આ વખતે તે
ની માતાને પગે પડી હતી અને જાર બેજાર રડતી હતી તે
ણીને નરમાસથી માહાબાનુંએ ઉંચકીને ગોદમાં દાબી અ
ને તેના ગાલને ચુંમીઓથી ભરી નાખી કહયું કે "બોલ
બેટી તાહારા શબદોમાં ભરમછે. હું તહને વીનંતી કરૂંછું
કે તાહારા બાપની સામે એક દગલું પણ ભરતી ના." મેહે
ર બોલી કે "પેયારી માતા તહમારા હુકમને હું હરદમ તા
બે થતી આવીછું અને આ વખતે હું તહમારી શઘલી મ
મતા તથા આભાર ભુલી જઈ તહમને ખેદ પોંહોંચાડનાર
નથી. પેયારી માતા માહારા મનમા ઓર તરેહના વીચારો
રમત કરેછે અને તેઓની રમત તહમને દેખાડવાને હું ઘ
ણી ખુશીછું." પરીચેહેર થરથર કાંપતી બોલી ઉઠી કે "બોલ
બેહેન તું શું બોલવા માગેછે. ખુબ અંદેશાથી બોલજે,
કારણ હોઠથી બાહાર પડેલો બોલ પાછો આવતો નથી." મે
હેરબાનું બોલી કે "પેયારી પરીચેહેર માહારી માને મા
હારા મનથી વેગલી રાખવી એ ભલામણ કદી પણ હું ધા
રૂંછું કે તું કરશે નહી. માહારી માની રજા વગર મોહોબ
તને માહારી છાતી ધકધકાવા હું દેનાર નથી. પણ હી
યાં પવનપર માહારી મોહોબતને ફેંકુંછું. ઈશવરના અને
માહારી નેક માતાના નામથી હું કસમ———" માહાબાનું
બોલી કે "કમબખત છોકરી સબર. બરગસતે દાહાડે તુંહ
ને શું સુજ પડેછે." મેહેર બોલીકે "મા તહમારૂં દીલ દુખે
છે તાહારે ઓ અસ———કદી કદી તાહારૂં મોહો જોઉં ન
હી." માહાબાનુ બોલીઆં કે "બેટી પરીચેહેર બોલ તાહારી
બેહેનના બોલોમાં શું ભેદછે!" મેહેર બોલી કે "શું પેયારા
માતાજી તહમારો માહારી પરથી વીશવાસ ઉડી ગયોછે? શું
હું તહમને જુદું સમજાવીશ" એમ બોલી મેહેરે શઘલી વા
ત માહાબાનુને કહી. માહાબાનુંએ આ બેહુ શાહજાદી
ઓને ઠપકો આપયો અને કહયું કે અસફંદીઆર સર
ખા એક ઉંચ તોખમના પણ દોલતે કંગાલ જુવાન સાથે
તેઓના સરખી પાદશાહજાદીના નેકાપર તેઓના પીતા
કદીપણ રાજી થાય નહી. માહાબાનુએ મેહેરને તાકીદ
હોકમ કીધો કે અસફંદીઆર સાથ વધારે સંદેશો ચલાવ
વો નહી. ભલી માહાબાનું બોલીયાં કે "બેટીઓ આ વાત
માહારી આગલ બોલીઆથી તહમોએ આપણા પાદશાહી
કુટંબને એક મોટા ઘાટમાંથી છોડવીયુંછે અને હું હમણા
મંદીરે જઈ હુકમ કરૂંછું કે આ બખશીશ માટે ઈશવરની પ
રારથના આપણી તરફથી દસતુરો કરે." મેહેર બોલી કે
"ઓ પયારી માતા! રખે તહમે મંદીરે જઈ બુરખો ઓ
લવી દઓ. પણ તહમારી કંગાલ બેટીના હાલપર નેગા
કરજો. જાંહાંગીરશાહ સાથે મારા નેકા કરશોતો એમજ
જાણજો કે તહમારેજ હાથે તહમારી બેટીની ગરદનપર ફાં
સીની દોરી ચોપલાવોછો" માહાબાનુ બોલીયાં કે "સબર કર
બેટી. ધીરજ ધર અને ઈશવર તને સહાય થશે. હું હમણા
પાછી આવુંછું. જાંહાંશુધી ઈશવરની મરજી નહી હશે
તાંહાંશુધી હું તુંહને છોડનાર નથી." મેહેર આંખોમાંથી
પાછી આશુની ધાર ચલાવીને બોલી કે "પેયારી માતા મ
હને રખે ઠગતાં હોવો. જો તહમારી કંગાલ બેટીપર નજર
કરજો. એકગમ તહમે પીઠ ફેરવી કે બીજી ગમથી માહા
રો બાપ માહારીપર ગજબ ગુજારયા વીના રેહેનાર નથી.
કહોતો હું અસફંદીઆરને દીલથી વીસરી જાઉં. પણ
જાંહાંગીરશાહ સાથ હું કદી માહારો હાથ જોડનાર નથી.
ઓ માતા મહને પણ મડમાં જઈ બુરખો ઓલવવાં દઓકે
એકાંતે અને નીરાતે હું માહારા અસફંદીઆર માટે ઈશ
વરની પરારથના કરૂં." માહાબાનું બોલીઆં કે "બેટી એ
વાત માહારા હાથમા નથી. તાહારા બાપની મરજીપર
તાહારાં નસીબનો આધારછે. જો તાહારા બાપના કરતાં
બીજા કોઈ બેગાના સખસપર વધારે તાહારો પયાર દોડતો
હોયતો બેટી જે જે શીખામણો મેં તુંને નાનપણથી તે આ
જશુધી દીધીછે તે શગલી ફોકટ ગઈછે. હાલ તરત તું હીયાં
બેસ. હું મંદીરે તે દાદગરની પરારથના કરવા જાઉંછું
કે તે હરદમ રેહેમદીલી સાહેબ તહમારાં કુમલાં મનપર જે
દુશટ અસર થઈછે તેથી તહમને વેગલાં કરે અને તહમુને

તહમારા પીતા તરફ ફરજ-અદા કરવા માટે સામરથ આપે, અને જે આફતનું વાદલ આપણા કુટંબપર ઘેહેરાયુંછે તે તેની કરૂપાથી દફે થાય." આવા ધરમી બોલો ઓચરી આહાબાનું મંદીરે પધારયાં અને પાદશાહજાદીઓ પરીચેહેર અને મેહેરબાનું રડતી આંખોએ ઉંધે મસતક પડીયાં.

ઈંગલંડના પાદશાહ ચોથા જારજની રાણી કેરોલાઈન.

લગણ સરખો પવીતર ગાંઠ તોડીયાથી જે મીનાકીઓ તથા કલેશ ગરીબ તેમજ તવંગર ઘરોમાં ઊતપન થાયછે તેનો એતેબર દાખલો ઈંગલંડનાં પાદશાહ જારજ તથા તેની રાણી કેરોલાઇન ઊપરથી મલેછે. જારજ રાજાએ પોતાના પીતા તરીજા જારજની હઇયાતીમાં ડીયુક આવ બરનસવીકની છોકરી એમીલીઆ ઇલીજાબેથ કેરોલાઇન સાથે ઇ. સ. ૧૭૯૫ ના શાલમાં પરણ્યો હતો. પોતાની એક છુપી મતલબ પુરી પાડવા ખાતર જારજ રાજાએ આ નેકા કબુલ રાખયા હતા. પણ પેહેલેથીજ તે પોતાની બાનુ તરફ બેપરવાઈ દેખાડવા લાગો અને તેણીને પેટે એક છોકરી અવતરયા પછી જારજ તેણીને આડી નજરે પણ જોવા લાગો નહી. કેરોલાઇન પોતાના ધણીથી બલાકીથ નામની એક જગાએ જુદી રહી કે જાંહાં તેણીએ પોતાના ગજવાં કરતાં જાદે સખાવત કરવા માંડી. ૧૮૦૮ ની અંદર જારજે પોતાની બાનુની પાક દામાનપર મોટાં તોહોમત મેલીયાં, પણ જારજના પીતા તરીજા જારજ રાજાએ છુપી રીતે તેણીની તપાસ કેટલાએક પરમાણીક રાજ દરબારીઓ પાસે કરાવી જેથી કેરોલાઈનપર મુતલગ તોહોમત સાબેત થયું નહી. પણ જાહારે તેણીના ભરથાર અને તેના નીચ સોબતીઓ તરફના ખોટા બુમાટા હરદમ તેણીને કાણે પડવા લાગા અને તેણીથી તે સહન નહી થઇ સકયા તાહારે, ઈંગલંડ છોડી જવાનો તેણીએ ઠેરાવ કીધો અને તેણીના ખેરખાહ મીતરોની આજીજીની સામે તેણીએ પોતાના ઠરાવને અમલમાં આણયો. ૧૮૧૪ માં ઇટલી તથા ગરીસમાં મુસાફરી કરવા કેરોલાઈન બાહાર પડી. ઈંગલંડના રાજકુંવરની શાહાજાદી આવી રીતે બાહાર ભટકવા જાય એ વાતથી ઇંગરેજ લોકોની દીલસોજી એ બાનુ તરફ ઊશકેરાઇ. ૬ વરસ શુધી તે દેશનીકાલ રહી; પણ જાહારે તેણીનો ભરથાર તખતે આવેઓ તાહારે તેણે કેરોલાઈનને મોટી નાણાની રકમ આપવા કહી, જો તે રાણી થવાનો દાવો છોડી હરદમ ઈંગલંડથી બાહાર રેહે. પણ આ માગણી તેણીએ ધીકકારથી તરક કીધી અને ઈંગલંડ આવી પોતાના હક સાબેત કરવાને પકકો ઠરાવ કીધો. જેવો તેણીએ ઈંગલંડમાં પગ મેલયો કે રાજાના હોકમથી પરધાન ટોલીએ તેણીની ઊપર તોહોમત મેલયું કે તેણીએ પોતાના એક ઇટલીઅન નોકર નામે બરગામી સાથે છીનાલું કરયું તેથી તેણીને ઘટતી સજાએ પોંહાંચાડી પાદશાહથી તલાક આપવો. વડા પરધાન લારડ લીવરપુલે ૧૮૨૦ ની ૫ મી જુલાઈએ ઊમરાવોની સભામાં રાણીની સામે બોહોતાન મેલયું. કેરોલાઈનનો બચાવ હાલમાં જીવતા નામીચા ઊમરાવ લારડ બરૂહામે ઘણીજ બાહોશી તથા ચંચલાઈથી કરયો. સરવે આલમ પાદશાહપર ફીટકાર નાખવા લાગી અને કેરોલાઇન તરફ સરવે મમતાથી જોવા લાગા. પાદશાહજાદીએ પોતાના ભરતાર તરફથી જે જે દુખો મુગે મોહોડે સેવયાં હતાં અને જે ધીકકાર ભરેલી રીતે તેણીની તપાસ થઈ હતી, અને જે બેશરમ, નીરલાજરા અને ખોટા કસમ ખાનારા સાખસીઓએ તેણીની સામે ગુવાહી પુરી હતી, તે ઊપરથી પરજા એટલી તો અધીરી બની ગઈ હતી કે જો કેરોલાઈન ફતેહ પામી ન હોત તો એક ભયંકર હુલડ પેદા થાત. ૧૦ મી નવેમબરે પાદશાહે કજીઓ માડી વાલીયો. ૧૮૨૧ ની જુલાઇએ જાહારે જારજ રાજાને તખતનશીન કરવાની કીરીયા થઈ તાહારે કેરોલાઈને પોતાનો વાજબી હક માગયો કે તેણીને પણ તેણીના ધણી સાથે તખતનશીન કરવી, પણ પરીવી કાઊનસીલે તેણીની વીરૂધ ચુકાદો કીધો. જે દાહાડે વેસટમીનીસટર એબીમાં કીરીઆ થનાર હતી તે દીને કેરોલાઇને અંદર દાખલ થવા માગયું પણ તેણીને અંદર જતાં અટકાવી બાહાર કાહાડી મેલી. પણ જારજ પાદશાહનુ ઘાતકીપણું વધારે દાહાડા ચાલી શકયું નહી. તા૦ ૨ જી આગસટને દીને પાદશાહજાદી બીમાર પડી અને પાંચ દાહાડા પછી તેણીએ પોતાના પેદા કરનાર તરફ રસતો ધરયો.

ડેહોમી લોક અને તેમની ઘાટકી રશમ.

આફરીકા ખંડની અંદર ડેહોમી નામે એક મોહટો મુલકછે. એના રેહવાસીઓ ડેહોમનસને નામે ઓલખાયછે. એ લોકની ઊપર રાજા રાજ કરેછે. એ લોકની તથા તેમના રાજાની કેટલીક રશમો ઘણી જ જંગલી અને ઘાટકીછે; તેમાં માણસના ભોગ આપવાની ઘણીજ કમકમાટ ભરેલીછે. એ રશમ એ જંગલી લોકમાં ઘણા વરસો થયાં ચાલતી આવેલીછે, અને તે હજુ પણ જેમની તેમ ચાલેછે એ લોકના રાજાના રેહવાના મકાનમાં મુખીઅ સીનગાર જોયો હોયતો તે માણસોનાં માથાંની ખોપરીઓ હોયછે. દર વરસે જેટલાં માણસોને એવી રીતે મારવામાં આવેછે, તેમનાં શરીરને જંગલી જનાવરોનો ભખશ કરાવી દેછે, પણ તેમનાં માથાંની ખોપરીઓને જાલવી રાખેછે. તે ઊપરનું માસ વગેરે કાહાડી નાખી હાડકાંના આકારને ખુલો કરી તેને બરાબર સાફ કરી તથા ખુબ ઘસીને ચલકતો કરી તેને દરેક વસતુના સીનગાર દાખલ વાપરેછે. તેમ ખોપરીઓને એકઠી બાંધી તોરણની માફક લાકડી ટાંગેછે, ચોકસ જગાઓમાં હારબંધ ગોઠવેછે; ભાલાઓની ઊપર જુલતી બાંધેછે; આવ જાવ કરવાના દરવાજાના મથાલાં ઊપર મેલેછે; અને એ બીગરે અનેક રીતનો સીનગાર તેમાંથી કરેછે. એવી રીતે ભોગ આપવા માટે દુશમની ધરાવનારા ટોલાઓનાં માણસોને પકડી લાવી મારવામાં આવેછે, જેથી તેમની ખોપરીઓને આ પરમાણે જાલવી રાખવામાં, અને તેમની મોહટી સંખીઆ બતાવવામાં તથા તેમના વડે પોતાનાં મકાન વગેરેને સીનગારવામાં ડેહોમી રાજા અને લોક ભારે મોહટાઈ સમજેછે. એવી રીતે માણસોના ભોગ નહી કે ધરમ સંબંધી કીરીઆમાં તેઓ આપેછે; પણ દર વરસે લસકરનો પગાર વેંહેંચતી વેલાએ, અમલદારો, કામદારો વગેરેને ઈનામ આપતી વખતે અને એવાજ બીજા અવસરે આપેછે. એવી રીતે ભોગ આપવામાં રાજા, પોતે મોહટી બખશેશ કીધેલી અને પરજા, પોતાપર મોહટી બખશેશ થયલી ગણેછે. જેમ વધારે ભોગ અપાય તેમ વધારે બખશેશ ગણાયછે. એ લોકનો રાજા પોતાના લશકરને ચોકસ મુશાહરો આપતો નથી. પણ વરસમાં એકવાર તેમનો મોહટો મેલાવરો કરી તેમના વચે કોરીઓ, કપડાંનાં ટકડાઓ, રમ દારૂના નાહનાં પીપો અને તમાકુના ટકડાઓ ફેંકેછે, જે જેમ જેના હાથમાં આવે તેમ તે લેછે. એમાં કોઇના હાથમાં ઘણુ અને કોઇનામાં થોડું આવેછે; કોઈ તદન ખાલી પણ રહી જાયછે. તે છતાં સઘલાઓ તેમાં સંતોશ માનેછે. એ વેંહેંચણી લેવાને થોડાં નહી પણ હજારો માણસો એકઠાં થાયછે, અને તેમનો મોહટો ભાગ તદન નાગો હોયછે. એ વેલાએ પણ રાજા કેટલાંક માણસોનો ભોગ, બખશીશ દાખલ પેલાં માણસોને આપેછે, જેથી તેઓ ભારે ખુશી થાયછે. ૧૮૪૯ અને ૫૦ નાં વરસમાં કેપટન ફરબસ નામના એક અમલદારને નામદાર રાંણીની (બરીટીશ) સરકારની તરફથી કાંઈ ચોકસ રાજદવારી કામસર એ ડેહોમીના મુલકના રાજા પાસે મોકલવામાં આવીઓ હતો; તેના જોવામાં એ કીરીઆ આવી હતી, જેનું વરણન તે નીચે પરમાણે કરેછે.

મે મહીનાની આખેરીએ બખશીશ આપવાની "એકુએનુઆહતોમેહ" નામની કીરીઆ શરૂ થઇ એ કીરીઆને માટે એક ખુલી જગાપર બાર ફુટની ઊંચાઇનો એક મોહટો માંચરો બાંધવામાં આવીઓ હતો. એ માંચરાનું નામ "આહગોહ" કરી હતું, અને તે ૧૦૦ ફુટ ચોરસ હતો. તેની એક બાજુએ જે માણસોને ભોગ આપવાને માટે તઈઆર કરેલાં હતાં, તેમને એક જાતની મછવાનાં ઘાટની ટોપલીઓમાં બાંધીને મેલેલા હતા, અને તેમની આસપાસ કાંટાદાર ઝાડનાં ઝાંખરાં નાખવામાં આવેલાં હતાં. એ માંચરાની ઊપર તરેહવાર રંગનાં કપડાં પાંથરેલાં હતાં અને તે ઊપર તરેહવાર રંગનાં વાવટાઓ ઊડતા હતા તથા છતરો ગોઠવેલાં હતાં. એની શાંમણી બાજુની ખાલી જગામાં હજારો નાગાં માણસો, રાજાની બખશીશ લેવાને જમાવ થયાં હતાં. એ સઘલાં માણસો રાજાના, તેના દીકરાનાં અને તેના ભાઈનાં લશકરી સીપાઈઓ હતા.

એ માંચરા ઊપર, એક મોહટાં છતર તલે અમોએ અમારી બેઠક લીધા પછે એક શોભીતી છતરી તલે રાજા તીઆં આવીઓ. તેનાં દીલમાં એક જુનું કાલું બદીઆન, માથે સફેદ નાઈટકેપ, અને કમરે એક લુગડું વીટાલેલું હતું. તેને જોતાંજ પેલાં માણસોએ ખુશાલીનાં મોહટા પોકારો ઊઠાવીઆ. તે પછે તે માણસોનાં જુદાં જુદાં ટોલાં થઈ ગયાં, અને દરેક ટોલાં

વાલાઓ પોતપોતાનાં સરદારોને પોતાની ખાંધ ઊપર બેસાડી, આગલ રાજા અને પછવાડે તેઓ રહી, એક મોહટાં સરઘસનાં આકારમાં તે માંચરા આગલ બે તરણ આંટા ફરીઆ. પછે બધા એકદમ ઊભા રહીઆ અને તે વેલાએ રાજાએ તેમને ભાષણ કરી સંભલાવીઊં કે જે વેલાએ બખશીશ વેંહેંચવામાં આવે તે વેલાએ તેઓએ મારામારી કરવી નહીં. તે પરમાણે તેઓ ચાલશે કે નહીં તેની તપાસ કરવાને કેટલીક કોડીઓ તેમની વચે ફેંકી, જે તેઓએ થોડીજ ગડબડે ઊંચકી લીધી. એ પછે રાજા તે માંચરા ઊપર ચહડીઓ, અને તેની પાછલ અમોને પણ જવાને કહીઊં. અમો ઊપર ગયા અને જોઈએછે તો તીઆં કોડીના, કપડાંના કટકાના, રમ દારૂના પીપના અને તંમાકુના કકડાના જુદા જુદા ઢગ મારેલા હતા. એ માંચરાની એક બાજુએ રાજાની સ્રીઓની જગા કરવામાં આવેલી હતી. તીઆં રાજા પણ પોતાના પરધાનોની વચે આવીને બેઠો અને અમે પણ અમારી જગાપર બેઠા. થોડાવાર પછે રાજાએ પોતાની બખશેશનું કામ જાગ્રી કરીઊં. શામણી બાજુએ જે હજારો નાગા હબસીઓનું ટોલું ઊભું હતું તેઓને કોડીઓ, કપડાં, દારૂનાં નાહનાં પીપો અને તમાકુ ફેંકવા માંડીઓ. એની ઊપર તેમની ભારે તુટાટુટ પડતી, અને કોઇને વાંધો પડતાં તેમાંથી એવી ભયંકર મારામારી ઊઠતી, કે જે જોઇ નજર કાંપતી હતી. એ પરમાણેની મારામાર અને દોડાદોડ કરતાં તે સઘલાઓ પરસેવામાં ગરકાવ થઈ ગયા હતા, જેથી તેમની તરફથી એવો એક જાતનો ખરાબ વાસ આવતો કે, તે સહણ થઈ શકાતો ન હતો. . આવી રીતે જેઓ રાજાની બખશેશ લેતા હતા, તેઓમાં બીજાં સંસ્થાનોના બે રાજાઓ અને કેટલાક એલચીઓ પણ હતા.

એ વેંહેંચણી થઇ રહીઆ પછે રાજા જરા આરાએસને વખતે બીજી જગાપર ગયો. એટલો વખત અહીંઆં સઘલું ચુપ થઈ ગયું હતું; પણ થોડાજ વારમાં પાછી ગડબડ ઊઠી. તે એથી કે ભોગ આપવાને તઈઆર કરેલા ચઊદ કમનસીબ માણસોને, આગલ લખવા પરમાણે હાથ પગ બાંધી સોટી જેવી ટોપલીમાં દરેકને બેસાડી માંચરાનાં બીજા ભાગ ઊપર લાવીઆ. એ ચઊદ માણસોની સાથે એક ટોપલીમાં એક મગર અને એક ટોપલીમાં એક બીલાડો હતાં. એ બે જનાવર અને દશ માણસો ઊપર રાજાનાં સીપાઇઓની ચોકી હતી, અને બીજાં ચાર માણસો કેટલીક લડાયક સ્રીઓનાં હવાલામાં હતાં. આ બાપડા કમનસીબોને લાવીને એક જગાએ મેલીઆ. તેમનાં મોહડાં તરફ જોતાં ભારે અચરતી લાગતી હતી કે, જોકે તેઓ મરણની કોરપર હતા, તોપણ તેમના ઊપર બીક અથવા દલગીરીની જરા પણ નીશાની જણાતી ન હતી. એ સઘલા પુરૂષો બાપડા ખેડુતો હતા, જેઓ દુશમનની ટોલાનાં હોવાથી તેમને પકડી લાવવામાં આવેલા હતા. થોડેક વારે રાજા આવીઓ, અને અમોને ભોગ આપવાની કીરીઆની જગામાં આવવાને જણાવીઊં. અમોએ કમકમીને ના પાડીઊં, અને તેઓ મધેનાં કેટલાકોને છોડી દેવાની અરજ કરી. આખરે ઘણીક મેહનતે દર માણસ દીઠ એકસો ડાલર આપી તરણ જણનો છુટકારો કરાવીઓ. બાકીનાં બીજા અગીઆર જણને મારવાની તઈઆરી થવા લાગી. તેમને માંચરાનાં એક ઊંચા ભાગ ઊપર લઈ જવામાં આવીઆ. તીઆં રાજા ગયો અને અમોને પણ ઓહોસ કરી સાથે લઈ ગયો. જે ઊંચી જગામાં પેલાઓને લઈ ગયા, તેની નીચે જમીનપર કેટલાક ઘાટકી હબશીઓ હાથમાં તલવાર લઇને ઊભા હતા. પરથમમાં તે અગીઆર જણને ટોપલી સુધાં ઊંચા કરી પેલાં હજારોનાં ટોલાંને ઊકમાઈ તરીકે રાજાની તેમનાપર કેવી મેહરબાનીછે તેના નમુના તરીકે દેખાડીઆ. એ જોઈ તે સઘલાઓ ભારે ખુશી થયા, અને રાજાની, તેની એવી મેહરબાનીને માટે સતુતી કરવા લાગા. એ પછે જગતની અંદરની સઊથી હેવાનીઅત ભરેલી અને સઊથી કરપીણ કીરીઆ શરૂ થઈ. પેલા અગીઆર કમનસીબોને અગીઆર ચંડાલો પોતાનાં હાથમાં પકડી માથાંપર ઊંચા રાખી હારેદોર ઊભા રહીઆ. પછે તે હરમાનો પેહેલો શખશ માંચરાની કોરપર આવીઓ, અને પોતાનાં હાથમાનાં ભોગને નીચે નાખી દીધો. જેવો તે બાપડો જમીનપર પડીઓ, કે તીઆં તલવાર લઇને ઊભેલાઓએ તેનું ડોકું વાહડીને જુદું કરી નાખીઊં, પછે ડોકું એકગમ મેલી તેનાં શરીરને પેલાં કરપીન ટોલાંની વચે ફેંકીઊં, જેઓ તેની ઊપર તુટી પડી સોટાથી, લાકડીથી, પથરથી,

અને એ વીગરે દરેક રીતથી તેને છુંદવા માંડી ગયા. એમ છુંદીને ધરાયા પછે તેને એક બીજીગમ ફેંકી દી ધું જીઆં તેને પછવાડેથી જંગલી જનાવરો ખાઈ ગયાં હતાં. એજ પરમાંણે વારાફરતી બીજા દશ જણને પણ મારીઆ, ફેંકીઆ અને છુંદીઆ. એટ લું થઈ રહીઉં કે આ નીરદયાલુ કીરીઆ અને ડેહા ની રાજની દોજખી ખખરોશનો અંત આવીઓ. રા જા ઊઠીને પોતાને મકાને ગયો. રાજા ઊઠીઆ પછે પેલાં લોહી ગગડતાં ડોકાંઓને બે હારમાં એક રોપલા માં ગોઠવીઆં, અને સઘલાને દેખાડતા તીઆંથી લઈ ગયા. એ જોઈ સઘલાં માણસો ખુશી થયાં, અને ભારે સંતોશ સાથે સઊ સઊ પોતાને મકાને ગયાં. આ કર પીનો જેઓ દર વરસે આવું કસાઈ કરમ કરેછે, તેમ ના ઊપર ખોદાનો કોપ કોણ જાણે કીઆરે ઊતરશે.

એક દુરવેશી કીસસો.

મઊસલ દેશના રાજા બીન ઓરતોક પછી ફ દલા નામનો એક નેક શાહજાદો ગાદીએ આવેઓ. તે ઘણીજ અચછી રીતે પોતાનુ રાજ ચલાવવા લા ગો અને પોતાની રાણી જમરૂદીની સાથે ઘણાજ પે આરથી રહેયો. થોડાંક વરસ ગુજરીયા બાદ તેના શે હેરમાં એક બાહોશ દુરવેશ આવેઓ જેની હુશીયારી ની તારીફ જગેજગ ફેલાઈ ગઈ. અંતે આ દુરવેશની વાત પાહાદશાહને કાણે પડી જેણે તેની સાથે તરત મીતરાચારી માડી. પાદશાહને બધા દરબારીઓની વાત કુચા સરખી લાગી અને તે આખો દાહાડો દુર વેશની સાથે બેલાવા લાગો. પાદશાહે દુરવેશને એ ક ઓટો ઓધો બખશીઓ જે તેણે કબુલ રાખેઓ ન હીં. આ ઊપરથી પાહાદશાહનું હેત દહાડે દહાડે દુર વેશપર વધારે બેસવા લાગું. એક દીવસે પાહાદશાહ અ ને દુરવેશ શેકાર કરતા હતા તે વેલાએ દુરવેશે ફદાલા ને પોતાની જીંદગીની તરેહવાર વાતો કહી ચમન કી ધો. એક વાત વલી તેણે એમ કહી કે 'જાહારે હું હીં દુસતાન તરફ ફરતો હતો તાહારે મહને એક શેકારી સાથે ઓલખ થઈ જે તલેસમ તરેહવાર જાતના કરી શકતો હતો. તે માહારાં દખતાં મરણ પામેઓ અ ને મરતી વખતે તેણે મહને એક તલેસમ શીખાડયો છે જે તેણે મહને કાંઈ પણ આદમીને દેખાડવાને સ પત દીધાછે.' પાહાદશાહના પુછવા ઊપરથી દુરવેશે ક હયું કે 'હું એક એવો તલેસમ જાણુંછું કે એક મુવેલાં મુરદામાં માહારો આતમા મેલી તેને સજીવન કરૂં.'

એટલામાં એક હરણ તેઓ આગલ દોડતું આ વયું અને પાહાદશાહે પોતાનો તીર આબાદ તેના બ દનમાં પેવસ કીધો. હરણ તરત મરણ પામયું પ ણ દુરવેશે તરત પોતાનો આતમાં હરણમાં મેલી તેને સજીવન કીધું અને પોતાનું ખોખું પાહાદશાહ આગ લ બેજાન પડી રહયું. હરણ દોડતું દોડતું પાદશાહ આગલ આવી તેની સાથે રમીયું પણ દુરવેશ પાછો પોતાનો આતમાં પોતાના બદનમાં મેલીયો અને હર ણ પાછું મુરદું થઈ જમીનપર પડીયું. પાદશાહ દુર વેશપર ઘણોજ મોહી પડયો અને તેને સપત આપી આ તલેસમાત જણાવવાની વીનંતી કરી. દુરવેશે ઘણી કાકલુદી પછી પાદશાહને બે બોલો શીખાડયા જે થી તેને પણ તલેસમ આવડી ગયો. પાદશાહે તરત અખતરો કીધો. તે પોતાનું તન છોડી હરણના બ દનમાં જઈ ભરાયો. પણ પેલો લુચો દુરવેશ તરત પોતાનું બદન છોડી પાદશાહના બદનમાં ભરાયો અને કામઠું લઈ હરણ તરફ ફેંકવા જાયછે તેવામાંજ પાદશા હ જીવ લઈ નાઠો.

પેલો દુરવેશ મલકાનો મલકાતો મઊસલ ખાતે આવેઓ અને કોઈના પણ જાણેઆ વગર રાજનો શઘલો અધીકાર બજાવવા લાગો. રાણી જમરૂદી પ ણ આ લુચા દુરવેશને પોતાના ખરા ખાવંદ દાખલ ગ ણવા લાગી. દુરવેશે તરત એક ઢંઢેરો પીટાવયો કે જે કોઈ સખસ હરણને મારી લાવે તેને એક સરસ ઈ નામ મલે. આ હુકમની મતલબ એજકે જો શઘલાં હરણ મારીયાં જાયતો તેમાં પાહાદશાહની પણ કાસર પટે. પણ પાદશાહે તરતજ હરણનું બદન છોડી પોતાનો આતમાં એક તરતનાં મુવેલાં સું દર બુલબુલ પક્ષી મધે મુકીયો. આવા અવતાર માં પાદશાહ સહી સલામત ઊડીને પોતાના મે હેલમાં આવેઓ, અને તાંહાં ઝાડપર બેસી પોતાની રાણીનાં ઓરડા આગલ એવાંતો સુંદર ગીતો ગાવા લાગો કે આપોઆપ રાણી બારી આગલ આવી આ સુંદર પક્ષીનાં શરોદથી મલકાવા લાગી. પણ પાદશા હ રાણીને દીલગીર જોયાને બદલે ઊલટી તેને હસતે ચેહેરે જોવા લાગો. હરદમ બામદાદે પાદશાહ ગીતે

ગાય અને રાણી આ પક્ષીપર એટલીતો ફીદા થઈ કે તેને કોઈબી રીતે પકડી લાવવાને હોકમ કીધો. પાદશાહ આપોઆપ પકડાઈ ગયો. જેવો તે રાણીના હાથમાં ગયો તેવો તે તેની છાતી આગલ ભરાઈ ગયો. જો કોઈ દાસી તેને હાથ લગાડે તો તેને તે ચાંચ મારતો હતો. જમરૂદી આ પક્ષીને જોઈને ઘણીજ ખુશ હતી તેથી તેને એક ખુલ્લાં પાંજરાંમાં મેલવાને હોકમ કીધો. રાણી આખો દાહાડો બુલબુલ સાથે તરેહવાર રમત કરે. પેલો લુચો દુરવેશ પાદશાહી પોશાક પેહેરી જમરૂદીની સાથે ભરથાર માફક હશે બોલે તેથી બીચારા પાદશાહને ઘણોજ ગમ ઊતપન થાય. દુરવેશ બુલબુલને રમાડવા જાય પણ પાદશાહ પોતાની ચાંચો મારી તેને લોહી કાહાડે.

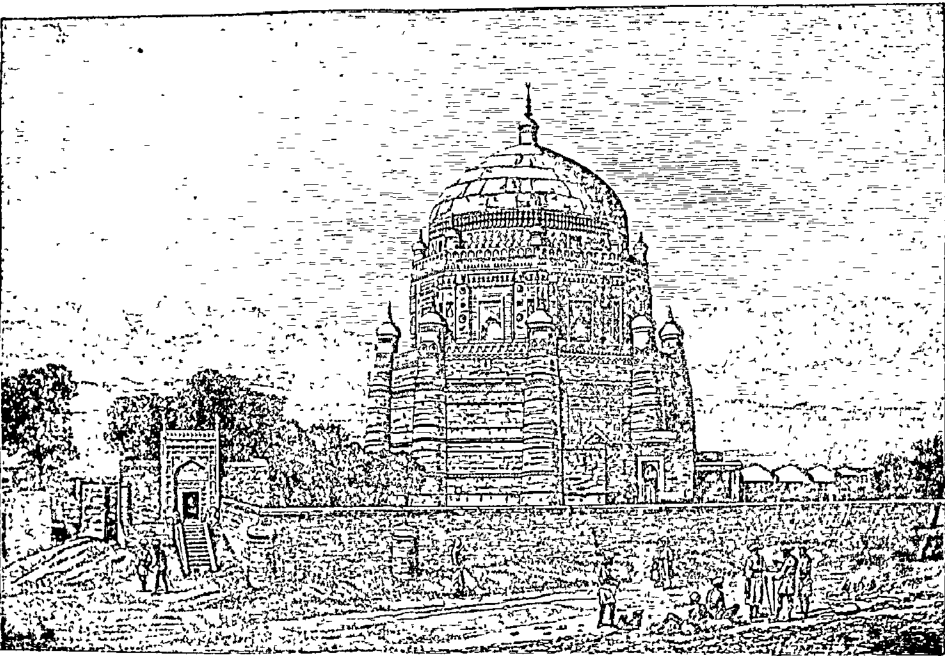
જમરૂદીની પાસે વલી એક નાનો કુતરો હતો જે એક દીવસે મરણ પામેઓ. પાદશાહે આ બનાવ જોઇ બુલબુલનું બદન છોડી કુતરાના તનમાં પોતાનો આતમાં મેલયો. સહવારના ઊઠતાં રાણીને ખબર થઇ કે તેનું સુંદર બુલબુલ મરણ પામયું. રાણી જારબેજાર રડે અને ખાવા પીવા તેને ગમે નહી. દાસીઓએ દુરવેશને (પાદશાહ) બોલાવીયો જેણે આવી થોડેએક દીલાસો દીધો પણ રાણી તેનું પણ માને નહી. અંતે રાણીની કાકલુદી નહી ખમાયાથી દુરવેશે કહયું કે "વારૂ પેયારી તાહારૂં બુલબુલ દર સહવારે તાહારી આગલ નાચશે અને ખેલશે માટે હવે દીલથી ખેદ દુર ધર." રાણી અજાએબ થઈને જોવા લાગી પણ તરત દુરવેશ કોચપર ઊંઘાઈ ગયો હોય એમ લાગું. તેણે પોતાનો આતમાં બુલબુલમાં મેલીયો અને રાણી ખુશી થઈ પોતાના પક્ષીને રમાડવા લાગી.

પણ એવામાં પાદશાહ જે કુતરાના આકારમાં એક ખુણામાં પડી ઘુરતો હતો તેણે તરત પોતાનુ બદન જે દુરવેશે લુચાઈથી લઈ મેલીયું હતું તેમા પોતાનો આતમાં મેલીયો અને જઈને જોસથી પેલાં બુલબુલની ગરદન મરડી નાખી. જમરૂદી પાછી કાકલુદી કરવા લાગી પણ પાદશાહે તેને ધીરજ આપી પોતાની શઘલી હકીકત જાહેર કીધી. દુરવેશનું જંગલમાંથી જે ખોખું મલીયું તેથી અને તેણે જે હરણનો નાશ કરવાનો હુકમ કીધો હતો તેથી પાદશાહની વાત જમરૂદીએ માની. પણ રાણી તે દીવસથી પોતાની પાકદામાનપર દુરવેશથી હુમલો થયો હતો તેના ગમમાં પીલાવવા લાગી અને ફરાલલાની ઘણીબી આજુજી હુવાં છતાં તે બલી ખાનું હરદમ દુખમાં ગીરફતાર થવા લાગી અને થોડા દીવસમાં મરણ પામી અને મરતી વખતે પણ તેણે પોતાના ભરથારની માંફી માંગી. જોકે આ ગુનાહ કોઇપણ તેને શીરે ચોંટાડી શકે નહી.

પાદશાહ આ ગમગીન બનાવથી એટલોતો નાશીપાએશ થઇ ગયો કે તેણે પોતાનું રાજપાટ એક ખેશાવંદને સોંપીયું અને પોતે બાકીના દહાડા જંગલમાં જઈ કાહાડીયા.

છતરી.

છતરી જે એક મુશાફરોનો "મુગો અને બેહેરો શોબતી" છે, તે વરસાદથી અને સુરજનાં તડકાંથી માણશનો બચાવ કરેચ, જીઆરે ડાકટર કીટ "ઓરતીકાહી" નામનું ગામડું જે બોસફોરસ નદીપરછે તીઆંથી ઈસટમબોલ જે ઊપર કહેલાં ગાંમડાંથી ૭ માઈલ દુરછે તીહાં જવા નીકલીઓ, તીઆરે વરસાદ પડશે એવી ધારણાથી તેણે પોતાની સાથે એક છતરી લીધી. "ઓરતીકાહીથી" ઈસતમબોલ જવાને પગ રસતે કરતાં મછવામાં બેસીને જવાનું સેહેલું પડેછે તેથી તેને મછવામાં બેસીને જવાનો ઈરાદો કીધો, પણ કીનારા આગલ મછવો ન હોવાથી તેને પગ રસતે જવું પડીયું. થોડુંએક દુર ચાલીઆ પછી વરસાદ પડવા માંડીયો તેથી તેણે પોતાની છતરી ઊંઘાડી અને આગલ ચાલવા માંડીયું. જીયારે તે તીહાંનાં બાદશાહના મેહેલ આગલ આવીઓ તીયારે એક સીપાઇ જે મેહેલના દરવાજા આગલ ચોકી કરતો હતો તેને પોતાની ભરેલી બંદુક સાથે તેનાં આંગપર ધસારો કીધો અને તેને છતરી બંધ કરવાને તરતજ હુકમ કીધો. આ બનાવ જોઈને તે ઘણો ગભરાવા અને અજાએબ થવા લાગો અને એક તુરક જે તેની પછવાડે ચાલતો હતો તેને આવી રીતની અણઘટતી ચાલને વાસતે પુછવા લાગો. તેણે જવાબ દીધો કે છતરી એ તરકી દેશમાં બાદશાહના રાજની નીશાણીછે અને તે માટે આ દેશમાં બાદશાહની હજુરમાં અથવા તેના મેહેલ આગલથી ચાલી જતી વખતે કોઈપણ પુરસે પોતાની છતરી ઊંઘાડવી નહી એવો

મુલતાન શેહેરમાં રૂકમ આલમ નામનું દેહેરું.

ધારેછે. કોઈપણ શખસ આ ધારો તોડેતો બાદશાહને અપમાન આપીઆ બરાબર ગણાએછે, અને તેને મોહોટી સજા કરવામાં આવેછે. આ સાંભલીને તે ડાક્ટરે પોતાની ભુલ જોઇ અને પેલા તરકને કેહેવા લાગો કે આ બાબદથી હું આએ પલ સુધી અણજાણો હતો.

પરસીપોલીસમાં અસલનું એક નકશ કામછે જેમાં એક બાદશાહ અને તેના બે નોકરો પાડેલાછે, અને એમાનો એક નોકર બાદશાહને છતરી ઓધારેછે. એવું કેહેય કે આ બાદશાહ શીકંદરના વખતમાં થઈ ગયો હતો: એ ઊપરથી એવું માલમ પડેય કે છતરી ઘણા અસલના વખતથી ઈરાનમાં વાપરવામાં આવતી હતી.

સાંએમમાં રાજ્ય અધીકારીઓ શીવાએ બીજા કોઇને છતરી વાપરવાને મનાછે. સાંએમની છતરીઓ યુરોપમાં બનાવેલી છતરીઓને ઘણી મલતી આવેછે.

આવા દેશના રાજાના ખીતાબમાં તેનો એક ખીતાબ "ચોવીશ છતરીનો હાકેમ" કરીનેછે આ ખીતાબ વાંચનારને હસવું આવવા જોગછે પણ તે એકલો ચોવીશ પરગણાની ઊપર રાજ કરેછે અને છતરી આ રાજની નીશાણીછે તે માટે આપવામાં આવીઓછે.

મોરોકકોના રાજની નીશાણી પણ છતરીછે અને તે દેશના રાજા તથા તેના છોકરા અને ભાઈઓ શીવાએ બીજા કોઇને છતરી વાપરવાનો હુકમ નથી. રાજા જો પોતાનો મેહેલ છોડીને બાહાર જાએ અને જો કદાચ પવનનાં જોસથી છતરી ભાગી જાએતો એવું ધારવામાં આવેછે કે દેશની ઊપર કાંઇ આફત આવી પડશે અને તે રાજાનું રાજ્ય જલદી પુરૂં થશે. યુરપખંડમાં પેહેલ વેહેલી છતરી ઈતાલી દેશમાં દાખલ કરવામાં આવી હતી. ઇંગલાંડમાં છતરી ઓઢવાની ચાલ પેહેલાં બઈરાંઓમાં હતી અને જો કોઈપણ પુરશ ઓઢીને બાહાર જાય તો લોકો તેને હશી નાંખતા હતા. પણ એક જોનાસ હેનવે નામના હીમતવાન શખસે લોકોની દરકાર ન રાખીઆ વગર છતરી વાપરવા માંડી અને તીઆરપછી સઘલા લોકોએ છતરીની છીત છોડી દીધી અને બધા લોકો આ "વરસાદની ઢાલ" નો ફાએદો લેવા લાગા.

આપણી દેશી સ્ત્રીઓ આ નકામી છીત કેવારે છોડશે અને કઈ હીમતવાન સ્ત્રી એની પેહેલ કાહાડશે એ જોવાને સરવે સમજુ મરદો ઈનતેજારછે. (મલેલું.)

મુલતાન શેહેરમાં રૂકમ આલમ નામનું દેહેરૂં.

મુલતાન શેહેરમાં રૂકમ આલમ નામનું એક મોટું દેહેરૂંછે જેનું ચીતર પાસેનાં સફાપર જોવામાં આવશે. એ દેહેરાનું બાંધકામ ઘણુંજ સુંદરછે. એ તરેહવાર રંગીન પથરોથી તથા ચીનીથી જડેલુંછે. લોકો ધારેછે કે એને બાંધીઆને એક હજાર વરસ થયાંછે અને તેની અંદર રૂકમ આલમ નામના એક સરદાર તથા તેના ખેશ કબીલાની સેંકડો ઘોરોછે. તાંહાંના દેશીઓ એ જગાને પવીતર ગણેછે અને હજારો માણસો તે ઠેકાણે જાતરા કરવા જાયછે. પણ એ દેહેરાંપર અચબુચ હોમલો નહી થઈ શકે તે બંદોબસતને માટે એકજ વખતે ઘણા પુરૂશોને અંદર જવાની બંધીછે. એ જગાથી થોડે દુર ઈંગરેજ લોકોની છાવણીછે. જાહારે પંજાબનાં રાજા રનજીતસીંગે મુલતાન શેહેર પોતાને તાબે કીધું તારે તેણે તેની હકુમત એક શીખ સરદારને સોંપી. પણ તેને લોકોએ મારી નાખેઓ અને તેની ગાદીએ તેના બેટા મુલરાજને કબુલ કીધો પણ જાહારે લારડ ગફ અને હારડીનજે પનજાબને ઈંગરેજ સરકારને હસતક લીધું તારે મુલતાનની હકુમત તેઓએ મુલરાજને જ સોંપી. પણ ઈંગરેજોને માલમ પડયું કે મુલરાજ પંજાબનાં લસકર સાથે બલવો કરવા ધારેછે તેથી તેઓએ મી૦ એગનીઉ અને લફટેનંટ એનડરસન નામના બે ઈંગરેજોને મુલરાજ પાસથી હકુમત છીનવી લઈ એક બીજા સરદારને આપવા માટે મોકલયા. મુલરાજ પણ એ ફેરફાર ઊપર રાજી થયો પણ પાછલથી તેણે આ બેહુ ઈઊરોપીઅનને તથા બીજા ઈંગરેજોને ઘણાજ ઘાટકી રીતે ઠાર કીધા. મુલરાજ એ બાબદમાં સામેલ હતો કે નહી તે હજુર ખાતરી ભરેલી રીતે જાણવામાં આવયું નથી. પણ કેટલાએક ઈંગરેજો મુલરાજની ખટપટમાં મારયા ગયા એ વાત સંશય વગરનીછે. આ બે ઈંગરેજોની ઘોર પણ રૂકમ આલમનાં દેહેરામાંછે જેથી આ જગા જોવાને ઘણા ઈંગરેજો જાયછે. હીંદુસતાનનાં પાદશાહોમાં સુંદર અંને રમણય ઘોરો બાંધવાનો શોખ દીઠામાં આવેછે. સુલતાન શાહજાહાને પોતાની મરનાર રાણી માટે એક તાજ મેહેલ નામની મોટી ઘોર જમના નદીને કાંઠે બાંધીછે. એ સુંદર મેહેલ તમામ સફેદ

સંગેમરમરનો બાંધેલોછે અને એ સુંદર બાંધણી આ ખાં હીંદુસ્તાનમાં પેહેલી ગણાયછે. વળી અશીરંગાબાદમાં અવીરંગજેબ પાદશાહે પોતાની બેટીની ઘોરપર એક નાદર મકબેરો ઊઠાવયોછે.

હાથ.

ડાકટર વીલસન નામનો એક નામીચો તબીબ આ નીચે ટાંકેલા અસરકારક બોલોમાં આદમીનાં હાથ વીશે લખી ગયોછે.

"આંખ, કાંન અને નાખ બેઠાં બેઠાં પોતાનું કામ કરેછે. રોશની, અવાજ, અને ખુશબો એઓમાં દાખલ થાયછે અને આપણે જોઈએ છઈએ, સાંભલીએ છઈએ, અને સુંગીએ છઈએ. પણ હાથ જેછે તે તેને ખુશી પડતી ચીજો ઊપર પડેછે. જે ચીજોને તે ધીકારેછે તાંહાંથી તે પાછો ફરેછે અને જે ચીજો તેને પસંદ પડેછે તેને પોતાની તરફ તેડેછે. હાથ પોતાની મરજીપર એસતવારછે. આંખ અને કાંન અને નાખ એ બાબદમાં અશકતછે. વારેઘડીએ દરાંમનાં દેખાવો જોવા આંખને થેભલું પડેછે; બેતાલ અને બેશુર રાગો કાંનને સાંભલવા પડેછે; અને દુરગંધ વાસોથી નાખને મુશીબત ખેંચવી પડેછે.

"હાથને પોતાને માટેજ નહી પણ તેના બીજા ભાઈબંધોને માટે વેઠ કરવી પડેછે. આંધલાને આંખ નહી તેથી તેનો હાથ તેને ગલી ગલીએ સલાંમતીથી લઈ જાયછે, ચોપડીઓ ઊપર ફરી ફરીને તેના શેઠનાં બેચેન મનને રમુજ તથા ગ્નાનથી મથન કરેછે, અને સામાં ધણીને તંતોશીને પોતાના શેઠને તેનાં દોસતનો હસતો મુખરો જણાવેછે. આવી અજાએબ હાથની કરાંમતછે.

"બેહેરાને કાન નહી, અને મુગાને જીભ નહી પણ હાથ પોતાનાં આંગલાંની હીલચાલથી બેહુની ગરજ સારેછે.

"ચારે ઈંદરીઓ હાથનાં ઘણા આભારીછે. ગગનપર ચલકતા તારાઓ નીરખવાને જારે આંખને થાક ચહડેછે, અને અંધારામાં ગોતાં ખાયછે, તારે હાથની બનાવેલી દુરબીનની સાહેતાથી તે પોતાની મરજી પુરી પાડેછે; અને એક પાણીનાં કતરામાં વસતાં લખો જીવજંતાને તે શુક્ષમ દરશક યંતરથી જોઈ શકેછે જે ગમત તથા ગ્નાન મેલવવાને હાથ વગર તે આજ અશકત હોત. સુનો પડેલો કાન જે યંતરથી હોશમાં આવેછે તે પણ હાથનીજ કરાંમતછે. ઝાડ પર રમતું ગુલાબનું ફુલ નાખની આગલ ધરનાર હાથ જછે અને તેજ હાથ તેનું તેલ કાહાડી શઘલી હવાને બેહેક બેહેક કરી મેલેછે. લેહેજતદાર પકવાનો જીભ પર મેલનાર હાથજછે અને ટુકમાં જે ઈંદરી હાથમાં છે તે શઘલી બેહેનોમાં પરમુખછે.

"પણ હાથ માતર શરીરને કારગત લાગે એટલુંજ નથી. અકલ અને ડાહાપણ, હીંમત અને પેયાર, કાબુ અને મરજી જણાવવાને હાથની ગરજ માણસને પડેછે. મુકો હાથમાં તલવાર અને તે લડશે; મુકો હોલ અને તે ખેડશે; મુકો સારંગી અને તે વજાડશે; મુકો પીછી અને તે રંગશે; મુકો કલમ અને તે બોલશે, લડશે, આજીજી કરશે. શું ચીજ તેનીથી નહી બને ? શું ચીજ તેણે નથી કીધી ? વરાલ યંતર એજ ગોયા એક મોટો હાથ જે આદમનાં હાથે બનાવયોછે ! વીજલીનો તાર એક ગોયા મોટી કલમ જે આદમનાં હાથે ઘડીછે ! વાહાણ કે લોહોડાંની સડક, દીવાદાંડી કે પાદશાહનો મેહેલ, આખું શેહેર કે આખો ખંડ, પરૂથવીનાં શેહેરો કે પરૂથવી પોતે એ શઘલાપર કોણની નીશાન ? માતર આદમનાં હાથની.

"ઓ માહારા હાથ !' કેટલા તાહારા ગુણ અને કેટલા તાહારા દુરગુણ ! સારો દાહાડો તું હીલતો ને ચાલતોછે. એક પણ એવું હથીયાર નથી કે તું ઊચકી ન શકે. હરદમ તાહારા હાથમાં કાંઈ નહી ને કાંઈબી યંતર જોઊંછું.

"કારીગર તે, જે યંતરોની મદદથી પોતાનાં હાથને કામે લગાડે; પણ દરેક પરમાણીક માણસ કારીગરછે અને એ ખેતાબ રોશન જેનાં તાલે જે મેલવેછે. રાણીનાં હાથ સારૂં પાદશાહી ચોબ, શીપાઈનાં હાથ સારૂં તલવાર; સુંથારનાં હાથ માટે કરવતી, લુહારનાં હાથ માટે હથોડો; ખેડુતનાં હાથ માટે હોલ, ખોડનારનાં હાથ માટે પાવડો; રંગારીનાં હાથ માટે પીછી, નકશીગરનાં હાથ માટે ફરસી; કવીનાં હાથ માટે કલમ, અને ઓરતનાં હાથ માટે સોય. જો આમાનું કાંઈ પણ હથીઆર હાથે બંધ ન બેસતો બેહતર કે લોખંડની બેડીઓમાં આપણી પોહોંચીઓ શીકરાય અને આપણો હાથ બંધવાઓથી ફરતાં ચકર સાથ ઘસડા

ચ. દરેક પરમાણીક મરદ ઈયા ઓરત, દરએકને હાથ બેસતું લાયક યંતરછે; કારણ ઈશ્વરનો હોકમછે કે 'જે સારી ચીજ તાહારા હાથથી બની શકે તે કર'."

તલેસમાતી વીટી—એક જોડી કાહાડેલી વારતા.

(ગયા આંકથી સાંધણ.)

પેલા કાગડાઓ પાસેથી ખબર સાંભલી લેઈ તરત શાહજાદીએ જુલીખાંની માંને તે જણાવી અને તેણીએ તુરત પોતાનાં ભરથારને દરબારમાંથી તેડાવી મંગાવી શરવે હકીકત કહી અને 'જણાવીઉં' કે આ ખબર જાદુથી મેલવી છે. પેહેલાં કાદીએ તે માંનીઉં નહી પણ તેની શેઆંની બાંનુને ધભરાટમાં પડેલી જોઈ તેનાં મનપર અસર થઈ તે ચોજ તે દરબારમાં રાજાનાં દરબારીઓની સાથે મસલહુત કરવાને દોડી ગયો. કાદી એ દીને રાતનાં છેક અસુરેથી ઘર આવીઓ અને પોતાની બાંનુને દરબારનાં હેવાલથી વાકેફ કીધી કે જો આ વાત ખરી પડશેતો શેહેરની ખરાબી કરવા કરતાં શાંણીનાં લશકરને તાબે થવાનો ઠરાવ કીધોછે. આ નેક બાંનુએ સેતાબીથી આ ખબર શીરીનને જણાવી જેથી ધાસતી અને ગંમથી શીરીનનાં ખુશનમાં ચેહેરા ઉપરથી લોહી ઉડી ગયું અને તે સફેદ પુની જેવી દીસવા લાગી

એટલામાં શેહેરનો રાજા લડાઈનાં મેદાંનમાથી નાશી આવેઓ તેણે કાદીને તાકીદથી દરબારમાં બોલાવીઓ અને કેટલીએક કબુલાતો પરમાંણે દુસમેને સલાહા કરવાને રાજીપણું દેખાડીઉં હતું તે ઉપર વીચાર કરવાને બધા દરબારીઓને ભેગા કીધા હતા. જલદીથી વીચાર કરી દરબાર બરખાસત થઈ અને કાદી ઘેર આવી બોલીઓ કે આપણાં શેહેર તથા લોકોનું સરવે જર જહવેર, સુનુ રૂપું તથા સરવે કીમતી ચીજો, ઘોડા તથા ગોલાંમ જેબી હોય તે આપી દુસમનનું મન મનાવાનો વીચાર નકી કીધોછે. જોકે એથી આપણું શેહેર પાયમાલ થઈ જશે પણ એથી દુસમન તરત પાછો ફરશે અને આપણી રઈએત ચેનથી રેહી શકશે. જુહુલીખાં તુરત બોલી ઉઠી કે તારે આપણી શીરીનતો આપણી પાસેજ રેહેશે અને એથી વધારે મને બીજું કાંઈજ જોઈતું નથી. કાદીએ ગંભીર ચેહેરાથી પોતાનું દોકું હીલવીઉં અને કહયું કે માડાં ભાએગે આસપાસનાં સરવે લોક જાંણેછે કે તારી માતાએ શીરીનને મોટી કીમતે વેચાતી લીધીછે તેથી સરવેથી પેહેલાં એને માંગશે. શેહેરનાં લોકોનાં ઘેરોનાં જાહારા લેશે અને જેબી કાંઈ મલશે તે સરકાર લેઈ લેશે તેથી શીરીનને છુપાવાનો કશો દીરગ નથી રહેઓ, તેમજ બાહાર ગાંમ પણ નસાડી સકાય નહી કેમકે દુશમનનું લશકર શેહેરને ચોમેરથી ઘેરો ઘાલી પડીઉંછે.

કાદી આટલી ખબર આપી તરણે બાંનુઓને ગંમ અને ધાસતીમાં નાખી પાછો દરબાર ભણી ગયો. પેલો પોપટ જે દુર બેસી આ સરવે વાત શાંભલતો હતો તેણે શીરીનને ગમખાર જોઈ તેના ખભાં ઉપર આવી બેઠો અને ચોકી દેઈ બોલીઓ કે નેક શાહજાદી તારે ગભરાવું નહી. આ મોહોલાની થોડેક છેટે એક જુની મસીદછે અને તેના કેટલાક મીનારા ભાગી ગયલાછે પણ એક મીનારો હજુર કાયમછે જેની ઉપર જવાનો દાદર વખતના અરસાથી અરધો ભાગી ગયોછે અને જાંહાં આપણા કાગડાઓ હાલ રેહેછે તાંહાં એકાંતે આ આફત ગુજરી જાય તાંહાંસુધી તું સુખે રેહી શકશે. માતર એક દાદરના જેવી નીસરાંણી બનાવાની જરૂરછે જેથી ઉપર જવા આવવાને બની શકે. એ દાદર આપણા ઘરમાં રેશમી ડપોતાછે તેનો થઈ શકશે અને તે કાહાડી લેવાઈ પણ શકાશે તેથી તુરત એ કાંમ પર તમારે મંડી જવું. હું શુતલી લેઈ તેનું માંપ ભરી લાવું છું, એમ બોલી તે શુતલી લેઈ ઉડી ચાલીઓ. જુહુલીખાં, તેની માં તથા શીરીનને આ હીકમત પસંદ આવી તેથી તેવો સીતાબીથી આ કાંમે લાગાં અને પોપટે મેજ લાવી આપીઓ તે પરમાંણે એક દાદર બનાવી તઈઆર કીધો અને રાતના તે તરત પોપટ સાથે તરણેડે જણ ચાલીઆં.

આ રેશમી દાદરના દુચા મોહોડામાં લેઈ મીનારાની ઉપર જઈ બાધી આવવાને પેલા કાગડાઓની શકતી ઉપરાંત' કાંમ થઈ પડીઉં તેથી તેઓ કેટલીકવાર તજવીજ કરી થાકીઆ પણ કાંઈ વલયું નહી તેથી તેઓ સરવે નાચાર થઈ પાછા ફરવાના વીચારમાં હતા એટલામાં પોપટે બુમ મારી કે જલદીથી પેલી તલેસમાતી વીટી કાહાડો અને તે વીટી મોહોમાં લેઈ મીનારાની ઉપર એક મોટું ધુવર બેઠું હતું તેને દેખાડી. તે જોતાંજ તેણે હોકમ પુછીઓ અને જલદીથી પોપટની સાથે તે નીચે આવેઉં. પોપટે પેલા દાદરનો દુચો ધુવરની મારફતે મીનારાની ઉપર પોહોચડાવીઓ અને કાગડાઓએ ઉપર જઈ તેના બેઉ છેડા એક થાંભલા શાથે બરાબર અંતરે મજબુત બાંધીઆ શીરીને, જલદીથી જુહુલીખાં અને તેની માંની ભેટ લીધી અને તેવો એકમેકને ગલે લાગી બોકી દેઈ છુટાં પડીઆં. શીરીને ઉપર ચહડી રેશમી દાદર ઉંચકી લીધો અને જે દગલો પોતે સાથે લાવી હતી તે પાથરી અંધારામાં આરાંમ કીધો. પોપટે પેલાં ધુવરને રાતના ચોકી કરવા કેહી પોતે પણ થાકી ગયો હતો તેથી સુવા ગયો

બીજે દીને સવારના સુરજના કીમતી કીરણોએ આ ભાગા તુટા મીનારામાં પોતાના નેક કદમ ધરીઆં અને શાહજાદીને જાગરૂત કીધી. ઉંઘથી ફારેગ થઈ ચોતરફ આંખ ફેરવી જોયછે તો તેને માલમ પડીઉં કે આ મીનારો ફરતો ગોલ હતો અને તેની બાહેરથી એક ફરતી અગાસી કાહાડેલી હતી જેની ઉપર જવાને માટે મીનારામાં એક બારણું હતું. શાહજાદી પોતાની સાથે જે કાંઈ લાવી હતી તેમાંથી પોતાનો નાસતો કાહાડી ખાધો અને પોપટને ગાંમની હકીગત લેઈ આવવાને વદીઆ કીધો. પોપટ જઈ જુવેછેતો કાદીનાં તથા બીજાં આસપાસનાં લોકોનાં ઘરનાં સરકારી માંણસો જાહાડા લીએછે અને કાદીનાં તથા બીજાં ઘરોના સરવે કીમતી અશબાબ, ગાડી ઘોડા તથા ગોલાંમો ને બાહેર રસતા ઉપર કાહાડી જમા કરતા હતા. આ મધે ગોલાંમોની એક હાર ઉભી કીધી હતી અને તેમાંથી પસંદ કરવા જોગ ચુંટી કાહાડતા હતા. એ ચુંટી કાહાડેલાંમાંથી એક છોકરીએ સરકારનાં માંણસોને જણાવીઉં કે

કાદીનાં ઘરમાં હુમારી સાથે એક બીજી છોકરી હતી જેને તે એઓએ ઘરમાં સંતાડીછે અને તે હમો પાંચ દસ કરતાંનેબી વધારે કીમતીછે. સરકારી અમલદારે પુછેઉં કે તેનું નામ શું. પેલી છોકરીએ કહયું કે હમો તેને પોપટ વાલી છોકરી કરી કહીએ છીએ અને આ તેણીનો પોપટ બેઠોછે તેથી તે આ જગેથી કેયે દુર હશે નહી. કાદીએ પેલા અમલદારને કહયું કે હા મારી જોડે તે હતી ખરી પણ તે કેયે નીકલી ગઈછે જેની તેને કશી ખબર નથી. કાદી શાચુંજ બોલીઓ હતો કેમકે તેને એ વીશેની કાંઇજ ખબર હતી નહી કેમકે જુલીખાં તથા તેની માએ કાદીથી આ હકીકત છુપાવી હતી. પેલા સરકારી અમલદારે આખું ઘર ખોલીઉં અને અંતે નાઉમેદ થઈ બોલીઓ કે ઠીકછે જો તે છોકરી બાહેર નીકલી ગઇછે તો જરૂર કેયેની કેયે પકડેઆમાં આવશે એમ કહી ચાલતી પકડી.

આ બાદ જુહુલીખાંએ પોતાની માંને અરજ કીધી કે હવે સરવે વહી ગયું તેથી આપણે શીરીનને પાછી ઘરમાં લાવી છુપી રીતે રાખીએ; પણ આ દુરઅંદેશ માએ તેને નાં પાડી અને કહેઉં કે જાંહાં તે છે તાંહાંજ હશેતો શારૂં છે. એ ઉપરથી જુહુલીખાંએ તેણીને રાતનાં મલવા જવાની પરવાંનગી માંગી અને તેની માએ આનાકાંની કરવા ઉપરથી તે બોલી કે "આં તમે કશી ફીકર નાં કરો આપણા વીશવાશુ જાંનવરો ચોકી કરશે અને હું દુનીઆને બેમાલુમ અંદર જઈ મલી આવીશ." માંની રજા મલવાથી પોપટ જોડે શાહજાદી ઉપર એક ચીઠી લખી જણાવીઉં કે તે આજે રાતનાં તેણીને મલવા આવનારછે અને સાથે ખોરાક પણ લેતી આવશે.

શાહજાદી મીનારામાં બેશી પોતાનો વખત પોપટ સાથે વાત કરવામાં તથા પોતાની પાસે એક ચોપડી હતી તે વાંચવામાં ગુજારતી અને આ વીશવાશુ પંખીઓ જે કાંઇ ખોરાક લાવતાં તે ખાઈ નીરાંત પાંમતી. જાંહાં તે બેશી વાંચતી હતી તાંહાં ભીતમાંનો એક પથરો અલગો થઈ રહેલો તેણીને માલમ પડીઓ જેને એક હનસેલો મારતાં તે બાહેર નીકલી પડીઓ અને ભીતની અંદર એક ચોરસ ભોક પડીઉં જેમાંથી તેણીને કાદીનું ઘર દેખાવા લાગું અને વધારે તપાસી જોતાં તેને માલમ પડીઉં કે જે ઓરડામા તે અને જુહુલીખાં સુતાં હતાં તે ઓરડો પરગટ દેખાવા લાગો.

રાત પડી અને જુહુલીખાં પોતાની માંની રજા લેઇ બાહેર પડી અને તેની આગમચ પોપટે કાગડાઓ તથા ઘુવરને સરવે રીતની ચોકાસી રાખવાને રાખીઆ હતા. જુહુલીખાં બીહતી બીહતી મીનારામાં જઈ લાગી અને શીરીને રેસમી દાદર નીચે નાખીઓ તેની મદદથી તે પોતાની સાથે એક તેપલી લેઈ આવી હતી તે લેઈ ઉપર ચહડી ગઈ. ઉપર જતાંજ તેવો બંને ઉઠીને એકમેકને વલગી પડીઆં અને વાતચીત કરી જુહુલીખાં જે ખાંણું લાવી હતી તે ખાવા તેઓ બંને સાથે બેઠાં. શીરીને પેલી ભીતમાંનું ગભારૂં જુહુલીખાંને દેખાડીઉં અને કહેઉં કે તેમાંથી તેણીના ઓરડામા પાધરૂં દેખાયછે તેથી વારેઘડીએ તેણીએ ઓરડાની બારી આગલ આવી નીશાંનો કરવી જેથી ગોખેઆ ડરથી વાત કરતાં ઠામે એટલો ધરવ રેહેશે. ખાઈ ઉઠી એકમેકને ભેટી જુહુલીખાં ઘેર આવી.

શેહેર ઉપર ધસી આવનારા દુશમનોની માંગણી એટલીતો મોટી હતી કે તેટલા પઈસા એકઠા કરવાને ઘણાએક દાહાડા ગુજરી ગયા કેમકે લોકો પોતાનો માલ મતા છુપાવા લાગાં અને સરકારી માણસોને તેની પુરતી ખોલ કરવી પડતી હતી.

આ બધો વખત શાહજાદી પોતાના પંખીઓની સંગતમાં ગુજારતી હતી અને કાગડાઓની મારફતે જુહુલીખાંને વારમવાર ચીઠી લખી મોકલતી હતી અને પેલા બગારાંમાંથી જુહુલીખાં સાથે તરેહવાર નીશાંનોથી વાત કરતી હતી. જુહુલીખાંની બીજી વખતની ભેટ એક રાતના છેક મોહડેથી થઈ હતી કેમકે તે રાતરે ચંદરમાહ પરકાશતો હતો તે જાંહાંસુધી શીહા વાદલોમાં ગરક થાએ અને અસત પાંમે તાંહાંસુધી તેણીને ખોટી રેહેવું પડીઉં હતું આં વખતે છુટાં પડતાં નજદીક બાંમદાદનો વખત થવા આવીઓ હતો અને તેથી જેવી જુહુલીખાં ઉતરી ગઈ તેવીજ શીરીન બીછાના ઉપર સુવા ગઈ અને તેથી રાખેતા મુજબ પેલો દાદર ઉંચકી લેવાને ભુલી ગઈ.

સવારનાં પોપટે સકારેથી ઉઠી પેલા કાગડાઓને લડાઇના મેદાનમાં જઈ ખબર લેવાને ફરમાવીઉં અને પોતે પણ શાહજાદીના નાસતા માટે કાદીને ઘર ગયો. પોપટને જવાને સેહેજ વખત થયો એટલામાં કોઈ એકનાં હસવાના અવાજથી શાહજાદી ચોંકી ઉઠી અને જોયેછેતો જે ગોલાંમરીએ સરકારના માણસોને તેને વીશે જાહેર કીધું હતું તે દાદર ઉપરથી ચહડી ઉપર આવેલી. તે બોલી કેમ મારી પોપટ વાલી છોકરી તમે અહીઆં ભરાઈ બેઠાંછો કે ! ખાશાં પકડાયાં હવે જુઓ તમને ઘુંહેછે તેવોના હાથમાં હું તને આપસ અને તેના અવેજમાં મને છુટાંપણું અને કદાચ કાંઈ ઇનામ પણ મલશે. એમ કહી પોતાના માથા ઉપરનો ફેંટો કાહાડી શાહજાદીના હાથ તથા પગ બાંધીઆ અને સરકારના અમલદારોને બોલાવી લાવવા માટે નીચે ઉતરી. ઉતરેઆ બાદ પેલો રેશમી દાદર જોરથી ખેંચી તોડી નાખેઓ કે જેથી શાહજાદીને નીકલી જવાને કાંઈબી દીરગ રહેઓ નહી.

હવે આ ગોલામ છોકરી મીનારામાં આવી પોહોંચી તેનો ખોલાસો એમછે કે સરકારનાં માંણસોએ જેટલા ગોલાંમો શેહેરનાં છુટાપણાને માટે એકઠાં કીધાં હતાં તેવોમાં એ છોકરી પણ હતી અને તેવો સઘલાંઓને એક સરકારી ઘરમાં રાખેઆં હતા તાંહાંથી ખાંનગી રીતે આ છોકરી નાહાસી આ ભાગી તુટી મસીદમાં આવી લાગી અને તાંહાં ભરાઈ બેસવાનો વીચાર કીધો હતો. જેવી તે અંદર આવી અને મીનારા આગલથી ચીખાતી ચીખાતી જાયછે તેવી તેની નજર પેલા જુહુલતા રેસમી દાદર ઉપર પડી તેથી તે અંદર આવી અને તે દાદર ઉપર ચહડી જુવેછેતો શીરીનને સુતેલી દીઠી અને તેથી તેનાં અરેખાં દીલમાં આ લેઉં કે જો હું એને પકડી આપીશતો મારી તકદીર ભાફ થયે અને મને છુટાપણું મલશે, એવા વીચારથી તેણીએ શીરીન ઉપર તરાપ મારી અને તેનાં હાથ પગ બાંધી સરકારી અમલદારને બોલાવા દોડી.

જે સરકારી ઘરમાંથી તે નાહાશી આવી હતી તેહાં તે પાછી ગઈ અને જેવી તેને ચોકીદારે જોઇ તેવીજ પકડી, તાંહાંના એક અમલદાર પાસે લેઇ ગયો. તે અમલદારે તે

ણીને સજા કરવાનો ઠરાવ કીધો. એટલામાં તે બોલી ઉઠી
કે અમલદાર શાહેબ જો હું તમોને એક નાહાશી ગએલી ગો
લાંમ છોકરી પકડી આપું જેનાં એકસો દીરમ આવેતો પ
છે તમે મને શું કરશો. જો તું પકડી આપેતો તને છુટાપ
ણું મલસે અને તે ઉપરાંત પાંચ દીરમ ઈનાંમ તરીકે મલ
શે, પણ જો એમાં તારી ઠગાઈ માલમ પડશેતો તારાં પગ
નાં તલીઆં ઉપર, તું ઉભી રેહી અથવા ચાલી નહી શકે તાં
હાંસુધી ફટકા મરાવીશ. તેણીએ એક બે ચોકીબાંન તથા
એક દાદર સાથે લેઈ પેલા મીનારા તરફ કુચ કીધી અને તાં
હાં જઈ દાદર મુકી એક ચોકીબાંન ઉપર જઈ જોઈ આવી
ઓ પણ એકાદ બે તોપલી તથા ફેંટાના લોહીથી ખરડાએ
લા કટકા તથા કાંઈક સાંમન સીવાએ તેને બીજું કાંઇ દી
ઠું નહી તેથી તે નીચે ઉતરીઓ અને ઘર આવી વડા અ
મલદારને તે ખબર કીધી જેથી તે અમલદારે પેલીને તેને
ઠગવાને માટે શીકશા કરવાનો આગલ મુજબ હોકમ કી
ધો. એ ઉપરથી આ છોકરી બોલી કે જોવો શાહેબ હું
ખાતરીથી કેહુંચ કે એ છોકરી મીનારામાથી નાહાશી જઈ કા
દીનાં ઘેર સીવાએ બીજે કેથે તે જનાર નથી તેથી કાદીનું
ઘેર એકવાર ફરીથી ઘુંહશોતો તે જરૂર તમને મલી આવશે
અને હું આ સજામાથી બંચીશ. એવી રકઝક થાયછે
એટલામાં શેહેરનો રાજા તપાસ કરવાને આવી લાગો, તેણે
આ વાત સાંભલી ઘણો ઘુસ્સો કીધો કે મારા આવા ચોક
સ હોકમ છતાં કાદીએ પોતાની એક ગોલાંમ છોકરીને સં
તાડી રાખી, તેથી જલદીથી ચોકીબાંનોને હોકમ કીધો કે ફરી
થી એકવાર તેનું ઘર ખોલવું અને જો તાંહાંથી તે છોકરી
નહી મલી આવેતો તેને બદલે કાદીની છોકરી જાુહુલીખાને
પકડી લાવવી.

રાજાના હોકમથી કેટલાએક અમલદારોએ દોડી જઈ
કાદીનું ઘર તેની ઘેરહાજરીમાં ખોલીઉં પણ તાંહાંથી શીરી
ન હાથ લાગી નહી. આ અમલદારોનાં બોલવા ઉપરથી
કાદીની બઈરી તથા જાુહુલીખાંને માલમ પડીઉં કે શીરીન
મીનારો છોડી બાહેર નીકલી ગઈછે અને તેથીજ ફરીથી
એકવાર કાદીનાં ઘરનાં જાહુડા લેવાનો હોકમ થયોછે. આ
રીતે નાશીપાશ થઈ અંતે તે અમલદારોએ જાુહુલીખાંને પક
ડી અને તેની માંની તથા તેંની કાકલુદી ઉપર જરાએ ધે
આંન આપેઆ વગર ગોલાંમોનાં ઘર તરફ તેને લેઈ ચા
લીઆ. જાંહાં જાુહુલીખાએ પેલી ગોલામ છોકરીને પગના
તલીઆં ઉપર ફટકા ખાતીં દીઠી.

કરકસર.

એક મુરખ પોતાનું ધન અપટપણાથી ઊડાવી
દીએછે; પછી પોતીકું કે બાપીકું. દુરંદેશાનો અને
ડાવરો માણસ જેમ વખતને સંભાલેછે તેમ પોતાના ધ
નનો પણ સંભાલ કેરેછે. મુરખ છે તે જે ચીજોનો
ખપ ન હોય તે સંગરેછે, અને જે ચીજ જરૂરની હોય
તે પર ફદીયું ખરચતો નથી. રમકડાંની દુકાનમાં
તે ગયો કે તેનો જીવ ટપટપ થાયછે; અને ઘડીગાલો
અને શોભઈતી લાકડીઓ અને એવી એવી બીજી ચી
જોથી તે પાએમાલ થાયછે. તેના નોકરોના અને દુ
કાનદારોના ગજવાં તેની મુરખાઇથી તરજાં થાયછે;
અને નકામા વીચીતર સામાનથી ભરેલી તેની વખા
રમાં જાહારે જરૂરીઆતની ચીજ તેને હાથ લાગતી
નથી તાહારે તે ઓચંબો પામેછે. કરકસરથી ના
ની રકમ હોયતો જનમારો નીકલે; પણ ઊડાઊપણાથી
પાદશાહી દોલત પણ વાત કરતાં ગુમ થઈ જાયછે.
બને તાંહાંશુધી ઊધાર પઈસો રાખવો નહીં. ખરૂં
તોલાવી રોકડા વેહેવારમાં ડાહાપણછે. આપ જાતે
ખરચ કરીએ કે લુચા નોકરોની હકસાઈ આપણાજ
ગજવાંમાં પડે. જો ઊધાર સોદાની ગરજ પડીતો
દર મહીને તેનો નીકાલો લાવીએ. ફલાણી ચીજ
જોઈતી નથી પણ સસતીછે તેથી ખરીદું એમાં ખોટ
છે. ફલાણી ચીજ મોઘીછે તે લઊંતો માતબર જ
ણાઊં એમાં ઊડાઊપણું અને દલીદરતાછે. જમે
અને ઊધારપર હરદમ નેઘાહ રાખી તો પાએમાલ થ
ઈ દીવાલીઆ થવાની ધાસતી રેહેનાર નથી.

(લા૦ ચે૦)

નીમખ—તેનો ગુણ અને ઊપયોગ.

આપણા ખોરાક સાથે નીમખ લેવાની અતીશ
ય અગતછે. નીમખથી ખોરાક પોચો થાયછે તેથી તે
જલદીથી જરપત થઈ શકેછે. આપણા લોહીમાં ત
થા આપણા શરીરમાં નીમખનો થોડો ભાગ આવેછે.
ખોરાકમાં નીમખ ભેલયું ન હોયતો પાચન શકતી દુ
રબલ થઈ જાયછે, શરીર નાતવાન થઇ જાયછે, અને
પેટમાં કરમ પાકવાની ધાસતી રેહેછે. એ ઊપરથી
દરેક જણે પોતાના ખોરાકમાં નીમખ લેવું જોઇએ અ
ને બચાંના ખોરાકમાં પણ એ ઊપયોગી વસતુ બરા
બર પરમાણ પરમાણે ભેલવી જોઇએ. પણ ખોરા
ક નીમખ સાથે ભેલીને ખાવો અને સુકી મીઠાંમાં
આથેલી મછી અથવા ગોસ ખાવું, એ બે જુદી જુદી
રીને આપણા શરીરપર અસર કરેછે. પાછલી રીત
પરમાણે નીમખથી કરીને ખોરાક ઊપર અસર થાય
છે જેથી તે ઘણો વેહેલો ઇશા મોઢે પચી શકેછે. દ
વા માફક પણ નીમખને વાપરવામાં આવેછે. દુરબ

ત્સ બાંધાને તે મજબુત કરેછે. એકથી તે બે આંઊંસ નીમખને અરધી પાઈનટ પાંણીમાં દોહાવીને પાયું હોયતો સારીપેઠે ઊલટી થઈ શકેછે. જો ઊલટી નહી લાગેતો જોલાબ લાગેછે. કરમને નાબુદ કરવાને માટે નીમખની પીચકારી મારવાની કોઈ વખત ગરજ પડેછે. અડી ગયલાં બદનને ખારાં પાણીએ ધોયાથી બહુ સારી અસર થાયછે, અને નાકવતીના દુખોપર ખારૂં પાણી અકસીરછે. ભોરચાઈ ગયલા સાંધાઓપર ખારાં પાણીની ધારથી ફાયદો થાયછે. ઊપલાં કારણોને માટે ૧૫ બાટલીએ એક રતલ નીમખ પીગલાવયું હોયતો બસછે. જાનવરોને પણ નીમખ આપેલું ગુણગારૂંછે. ગાયને દુધ દોહોયાની એક કલાક અગાઊ જો દોહોડ આંઊંસ નીમખ કાંઈ પણ ખોરાક સાથે આપીયું હોયતો દુધ ઘણું તેમજ ચોખું મલી શકેછે. ઘોડાઓને જો દાહાડામાં બે તાર અરધો આંઊંસ નીમખ આપયું હોયતો તેઓ આરૂદા રહી શકેછે. આખા દાહાડામાં જો મેંઢાંને પણ પાથી તે અરધો આંઊંસ સુધી નીમખ આપયું હોય તો ફાયદાકારકછે. નીમખ ખાતરમાં પણ કાંમ આવેછે. નીમખથી જમીન ભીણી તેમજ પોચી રહી શકેછે. રસ સુધરેછે અને કીડાઓનો નાશ થાયછે. ખાતરમાં નીમખ આવેઆથી ફલની લેહેજત વધેછે અને તે જલદી પાકપર આવેછે. આટલા બધા ગુણ નીમખમાંછે જે આપણે હરદમ જોઈએછે પણ જેની ઊપર આપણ જરાબી વીચાર કરતા નથી.

ઓરતોની મીજલસ.

ભાશાણ ૨૩ મું.

બચાંની ઊંઘ વીશે.

ગયાં ભાશાણમાં બચાંને કેમ, કાંહાં અને કેવી રીતે સુવારવું તે સમજાવીયું હતું. આજ દીને એ વીશે હું વધારે બોલવાની રજા લેઊછું.

૧. બચાંને પાલણામાં અથવા બીછાના ઉપર એક બાજુએ કોર વાલીને સુવારવું.

બચાંના મોહોડામાં લબ એકઠી થાયછે અને ચતુ સુવારીયાથી લબ મોહોડામાં એકઠી થઈને બચાંને ગુંગરાવી નાખેછે. એક બાજુએ કોર વાલીને સુવારીયાથી લબ અને બીજી વસતુઓ જલદીથી બાહેર નીકલી જાયેછે.

૨. બચાંને કદી પણ હીંચકા ઘાલીને સુવારવાની ટેવ પાડવી નહી.

બચાંને જાગતુંજ ઝોરીમાં મુકવું અને એમજ સુઈ જવાની તેવ પાડવી; કાંયેકે બચું હીંચ ઘાલીયા વગરજ સારીપેઠે ગીઠી ઉંઘમાં સુવેછે, અને એક વખતે હીંચ ઘાલીને પછી હીંચ ઘાલીયા વગર તે સુતુંજ નહી. જો બચું રાતરે જાગીયું તો માએ ઉઠોને તેને હીંચ ઘાલેછે તોજ બચું સુવેછે, નહીંતો રડીયા કરેછે. જો માએ કામમાં રોકાઈ ગઈ હોયે તો કોઈ બીજું આવીને હીંચ ઘાલેછે તોજ સુવેછે. તેટલા કારણ માટે હીંચ ઘાલવાની ટેવ નહી પાડવી અને ટેવ પડી હોયેતો જેમ બને તેમ જલદીથી છોડી દેવી. બચું રડે તેની દરકાર નહી કરવી. બચું સમજેછે કે રડીયામાં કાંઈ વલતું નથી તારે પોતાની મેલે થાકોને ઉંઘાઈ જાયેછે. એમ બે તરણ દાહાડા ચાલેછે, પછી ઝોરીમાં મુકીયું એટલે તરત સુઈ જાયેછે. એવી ટેવ પાડીયાથી બચું હુસાલેસ થવા સોખેછે અને કોઈને ઈજા દેતું નથી.

બચું આજારી અને બેકરાર હોયતો આસતેથી હીંચ ઘાલવી કાજનીછે. તેને મોહોટા હીંચકા ઘણા વખત લગી ઘાલવાથી નુકસાની થાયેછે.

હીંચ ઘાલીયાથી બચાંને ખાતરે બેચેન ઉંઘ આવેછે, ખુબ ઉંઘ આવતી નથી. એટલા માટે પાલણાને હીંચકા જડાવવા નહી અથવા બચાંને હીંચકાની ખુરસી ઉપર પણ સુવારવું નહી; એવું આલસું માએનેજ છાજેછે.

૩. પેહેલાં બે તરણ મહીના બચાંને જેમ બને તેમ વધારે વખત લગી સુવા દેવું. રમાડવાને ખાતર વારેઘડીએ ઉઠારવું નહી.

બચું પેહેલાં એક બે મહીના આખો દાહાડો, રાત સુવામાંજ કાહાડેછે અને જારે ભુખ લાગેછે તારેજ ધાવવાને ઉઠેછે. એવાં બચાંને કદી પણ જાગતું રાખવું નહી, તેને સુવાજ દેવું.

જે બચું ઘણું સુઈ રેહે તે સારીપેઠે ઉછરેછે અને જે બચું સુતું નથી તે વારેઘડીએ નબલું પડી જાયેછે. નબલું બચું ઉંઘાયાથી પુખત થાયેછે અને પુખત બચું વગર ઉંઘે નબલું થઇ જાયેછે. જે બચું સારીપેઠે ઉંઘાયે તારે સમજવું કે તેને કાંઈ પણ દરદ નથી, તેના બદનનું સઘલું કામ બરાબર ચાલેછે. જેને કાંઈ પણ દરદ હોયેછે તે બરાબર સુતું નથી.

બીજા મહીના પછી બચું આસતે આસતે વધારે વખત લગી જાગવા માંડેછે. એ વખતે આપણી ખુશી પર માંજે બચાંને જગારવું અથવા સુવારવું નહી. બચાંને પોતાને ઉંઘાવા ગમેછે કે નહી તે તપાસવું અને તે પરમાંણેજ ચાલવું. આપણી સગવડને વાસતે બચાંની વલણ તોડવી નહી.

૪. ચાર પાંચ મહીનાથી ઉંઘાવાનો અથવા જગવાનો વખત ચોકસ કરવાની જરૂરછે, કાંયેકે ઉંઘાવાનું આસતે આસતે કમતી થાયેછે.

જો બચું ઉંઘાઈને બેચેન ઉઠેછે તો સમજવું કે તે

ચું ઉંઘાયું નથી અને તેને જલદીથી ઉઠાડવાની કોશેશ કરવી નહી.

જો જાગતું બચું રમીયા કરે અને થાક મહડે નહી તો તેને જલદીથી સુવારવાની તજવીજ કરવી નહી.

બચું ઉંઘ માહેથી ઉઠીયું એટલે જો માંએ ધાવનું આપવાની ટેવ પાડી તો પછી બચાંને જારે ગમે તારે ઉઠવાની અથવા જાગવાની ટેવ પડેછે અને તેથી માએ અને બચું બેઉ હેરાન થાયેછે.

રાતનો વખત સુવાનોછે એટલા માટે જેમ બને તેમ એ વખતે બચાંને સુઈ રેહેવાની ટેવ પાડવી. રાતનાં સાત વાગતેથી તે સહેવારનાં ૬ વાગા સુધી ઉંઘોઈ રેહેવાની ટેવ પાડવી.

રાતનાં વખત સીવાએ બચાંને દીવસમાં પણ સુવાની જરૂરછે. એ વખત ચોકસ કરવો જોઇયે. પેહેલાં દશથી તે બાર વાગતાં સુધી સુવારવું અને વલી તરણ વાગતે અરધી અથવા એક કલાક લગી સુવા દેવું.

છઠે મહીનેથી અગીઆરથી તે બે વાગતાં સુધી એકજ વખત સુવા દેવું.

બીજે વરસથી બચાંને દીવસમાં સુવા નહી દેવું.

ઘણા નાહાના બચાંને જો દીવસમાં સુવાડીયે નહીતો તે થાકી જાયેછે અને તંનદરોસત રેહેતું નથી. રાતનાં ઉંઘ બરાબર આવતી નથી. બચાંને થાક લેવાની વધારે જરૂરછે.

૫. બચાંને જેમ બને તેમ અંધારામાં એખલું સુવારવાની ટેવ પાડવી.

તેથી આસતે આસતે બચાંને હીમત આવેછે અને અંધારામાં બીહીયે પણ નહી.

તે સુતેલું હોયે તે વખતે તેના ચેહેરા ઉપર પુશકલ રોશની પડવી નહી જોઈયે, તેથી બચું બેકરાર રેહેછે.

૬. બચાંને ઘોંઘાટમાંજ સુવાની ટેવ પાડવી.

જો બચાં આગલ સુતી વખતે જરા પણ ઘોંઘાટ થવા દેતાં નથી, તે બચું જરા પણ ઘોંઘાટથી ચોંકી ઉઠેછે. જો બચાંને ઘોંઘાટમાંજ સુઈ જવાની ટેવ પડેછે તે બચું ઘોંઘાટ થયાથી ચોંકી ઉઠતું નથી; તે સુઈ રેહેછે; તે માએને વારેઘડીએ મેહેનત આપતું નથી.

૭. બચાંને ઉંઘાવાને માટે કાંઈ પણ જાતની કેફી વસતુ આપવી નહી.

બચું ઉંઘાતું નથી તેનું કારણ જાણવું અને તે કારણ દુર કરવું; કેફી વસતુ એકદમ આપવી નહી. ડાકટરની સલાહ એવી વખતે લેવી જરૂરછે.

અંદાજો.

એક અસલી બરાહમણે દીધેલી સીખામણ.

"ઘોરની આએ બાજુએ (આએ દુનીયામાં) જો તું જરાક પણ સુખ મેલવવાને માગતો હોયતો ખોદાની બક્ષીશથી મન અને તન બેઉ ભોગવ.

"જો એ આશીરવાદો તુંને મલીયા હોયે અને બુઢાપણા લગી રાખવા માગતો હોયેતો મોજ મજાહના લોભથી દુર રેહેજે અને તેની લાંચથી નાહાસનો ફરજે.

"જારે તે ખાણા ઊપર પોતાની લેહેજત પાંથરેછે, જારે જામલીઆમાં વાઇન દારૂ ચલકાટ આપેછે, જારે તે તારી ઊપર હસતું મોહોડું કરીને તુંને ખુસી અને સુખી થવાને કોશેશ કરેછે, તારે તે વખત ધાસ્તીનોછે અને તારે અકલને પોતાની હુશીયારીમાં મજબુત ઊભી રેહેવા દે.

"કાંએક જો અકલના દુશમનના સખુનને સાંભલશે, તો તું ઠગાઇને શંસમાં પડશે.

"જે ખુશી તે તુંને આપેછે, તે ઘેલાપણામાં બદલાઈ જાયેછે અને તેની મોજ, દરદ અને મોહોતમાં લઈ જશે.

"મોજ મજાહના ખાણા તરફ નજર કર, તારી આંખ તેના મેજબાનો તરફ ફેરવ અને તેની મોહોબતમાં લલચાએલાઓ તરફ નેધાહ કર.

"શું તેઓ કમીના નથી? શું તેઓ દુખી નથી? શું તેઓ મુરદાલ નથી?

"તેઓની મોજ અને ફીસાદના થોડા કલાકો પછી દરદ અને ઊદાસીના લાંબા દાહાડા આવેછે, તેઓની ભુખ બદકાર અને મરી ગયેલી હોએછે અને તેના લેહેજતદાર પકવાનો તેઓને સવાદ આપતાં નથી, તેના બંદાઓ તેનો ભોગ થઈ પડીયાછે, અને એ રાસત અને કુદરતી પરીણામ ખોદાએ દરેક ચીજના બાંધામાં મુકેલીછે, કે જે તેની બક્ષીશને ખરાબ મારગે વાપડે તેને શીક્ષા પુગે.

"પણ પેલી છબદાર પગલાં ભરીને અને ખુશમીજાજથી પેલા મેદાનમાં ચાલી જાયેછે તે કોણછે?

"તેના ગાલ ઊપર ગોલાબની લાલીછે, તેના હોટ માહેથી બામલદની મધુરતા વેહેછે, તેની આંખમાં ખુશી સાથે નરમાસ અને સાલેસાઇ ચલકેછે, અને ચાલતી ચાલની પોતાના ખુશ દીલથી ગાણું ગાયેછે.

"તેનું નામ તંદરોસતીછે, તે કસરત કે જેની બાયડી અંદાજો હતી તેઓની છોકરીછે; તેઓના છોકરાઓ સાનતાનહોના ઊતર પરાંતોના પાહાડોમાં વસેછે.

"તેઓ બાહાદુર, ચાલાક અને મેહેનતુછે અને પોતાની બેહેન (તંદરોસતી) ની મીસાલે ખુબસુરત તેમ નેકછે.

"જોરથી તેઓની નેસો મકમ થાયેછે, તેઓની હડીમાં જોર વસેછે અને આખા દાહાડાની મેહેનત તેઓની ખુશીછે.

"તેઓના બાપ- (કસરત) ના ધંધાથી તેઓને ભુખ લાગેછે, અને તેઓનો માએ (અંદાજા) ના પકવાનથી તેઓ તાજા થાયેછે.

"હવસને તોડવો તેઓની ખુશીછે, ખરાબ ઈલતને જીતી લેવી તેઓની કીરતીછે.

"તેઓની ખુશી ખુરમી અંદાજા ભરેલીછે અને તેથી તેઓ નીલેછે, તેઓનો વીસામો થોડો પણ પુખત અને બીન હરકતનોછે.

"તેઓનું લોહી ખાલેસછે, તેઓનું મન શાંત છે, અને તેઓના ઘરનો રસતો ડાકટરને ખબર નથી.

"પણ માણવીના છોકરાઓ સાથે કે નહી તેઓના દરવાજાની અંદર સલાંમતી રેહેતી અથવા મલતી.

"જુવો, તેઓને બાહેરથી નવા જોખમો પોંહોંચેછે, અને ઘરમાંજ એક ફીતુર તેઓને ફસાવવાને ફરીયા કરેછે.

"તેઓની તનદરોસતી, કુવત, ખુબસુરતી અને ચાલાકીએ લંપટ મોહોબતની છાતીમાં શોખ ઊત પણ કીધોછે.

"તે પોતાનાં માદલમાં ઊભી રેહેછે, તેઓનું લક્ષ પોતા તરફ ખેંચેછે, અને લાલચની જાલ પાથરેછે.

"તેના હાથ પગ નરમ અને કુમલાછે, તેનો પોશાક ઢીલો અને દીલ ખેંચે એવોછે; તેની આંખમાં ઈશકબાજી બોલેછે, અને તેની છાતી ઊપર લાલચ બેઠેલીછે; તે પોતાની આંગલીથી તેઓને બોલાવેછે, પોતાનાં ચેહેરાનાં દેખાવથી તેઓને પેયાર દેખાડેછે, અને પોતાની મધુર જીભથી તેઓને ઠગવાને તજવીજ કરેછે.

"અરે! તેના ફંદા માહેથી તું નાહસ, તેનાં જાદુઈ બોલો આગલથી તારા કાન બંધ કર; જો તેની નરમ આંખને તારી આંખ મલશે, જો તેના નરમ મીઠા આવાજને તું સાંભલશે, જો તે તારી ઊપર પોતાનાં હાથ નાખશે, તો તે તુંને હમેશાં પોતાની જાલમાં વીતાડી લેશે.

"તેની પછવાડે શરમ, દરદ, ગરીબાઈ, અંદેશો અને પસતાવો લાગશે.

"ઐશકબાજીથી દુબલો, મોજથી પુશટ અને આલસાઈથી નબલો થઈને, તારા હાથ પગ માહેથી કુવત અને તારા બાંધાની તનદરોસતી જતી રેહેશે; તારા દાહડા થોડા અને તે પણ વગર કીરતીનાં રેહેશે; તારૂં દુખ ઘણું થશે, તોયપણ કોઇ તારી ઊપર દયા નહી લાવશે."

થંડી રૂત.

દીવાલી ગઇ, હીંદુઓનો કારતક, પારશીનો અરદીબેહસત અને ઈંગરેજોનો નવેમબર મહીનો ચાલેછે. અકટોબર માસની ગરમીએ દુર થઈ પોતાની બેહનપણી થંડી બાઈને જગા આપીછે અને એ ખુશનમાં શરૂ થતી થંડીની ઝીની ઝીની લેહેકી ગરમીથી તવાઈ ગએલા અને કરચલી વલી ગએલા ગાલોને આવીને અઠડેછે અને રફતે રફતે તેને ખીલવેછે.

જેમ જેમ આગલ દાહાડા થશે તેમ તેમ થંડી બાઈ પોતાની ભર જુવાંનીમાં ખીલી નીકલશે અને જેવો હાલ ફકત સુતરાઊ કપડાંનું એક બદીઆન પેહેરી ફરેછે અને શરૂ થતી નાજુક થંડીબાઈનો સાંમે ગોએઆ તીરસકારથી જુએછે તેવો તે વખતે ઊનનાં એક ઊપર એક વસતરોથી શરીરનું ઢાંકણ કરવા જશે અને દાંતીઆં કકરાવતા અંગની અને આતસ જે વગર મનુશ જાતને એક ઘડીએ ન ચાલે તેને ચરણે જઈ પડશે.

દુનીઆમાં સરવે ચીજને શીરૂઆત હોએછે તેમજ થંડીની રૂતનેબી. શીરૂઆતછે. જો એમ ન હોત અને ગરમી જઇ થંડી તુરતજ પુર જોસથી બેસત તો આપણી દુનીઆની શી હાલત થાત વારૂં? જો રૂતો રફતે રફતે શીરૂ થએઆને બદલે એકદંમ પોતાનાં પુર બાહારમાં બેસતી હોઅતો એક રૂતમાંથી બીજી રૂતમાં એકદંમ આવી પડવાથી આપણી કાએઆ તુરત લકરી જાઓ અને સેહેજમાં મોહોતને આધીન થવું પડે અને એ રીતે મનુશ જાતીનો નાશ એકદંમ થઈ જાઓ.

ગરમીનાં દીવસો ઊપર આપણે જોઈએ છઈએ કે બપોરનાં શકત ગરમી પડતા પછે જો કાંઈ વખતે સાંજના થંડી નીકરેછે અને તે વખતે આપણે બાહેર ફરવા નીકલેઆ હોઈએતો તુરત આપણને સ

રકમ લાગુ પડેછે કેમકે આપણું શરીર શકત ગરમી માંથી જરા સરખા વખતમાં થંડીમાં આવી પડેછે. તારે જો આપણે અકટોબર અને મેહેની ગરમીમાંથી નીકલતાંજ કકરતી થંડીમાં આવી પડીએતો આપ ણાંથી કેમ જીવી શકાય તેનો શેહેજેજ વીચાર આવશે.

આપણી હાલતને એક કોરે મુકી જીનાં તથા મોટાં જાનવરો તથા પંખીઓ, આપણી વારી તથા બાગ બગીચા, અને આપણને સરવેથી વાહાલાં અને કીમતી ખેતરો જેની આબાદાંની વગર આપણે એક ઘડી પણ જીવી શકીએ નહી તેવોની હાલત તપાસી એ: જો શકત ટપોરો જઇ પુરે થંડી એકદમ આવી પડેતો જાનવરો જેવો પુશકલ થંડી ખમી શકે નહી તેવો એકાએક કાંહાં ગરમ જગા શોધવા દોડે અને પં ખીઓ જેવો એવી વખતે હજારો કોશ દુર ગરમીનાં મુલકોમાં જઈ વેસનારાં અને પોતાનો ગરમ માલા બ નાવનારાં તેવો એકાએક શું ઇલાજ કરે? ઝાહાડ પાં ન અને ખેતરો જેવોની એથી કરી એકદમ ગરમી સુ સાઇ જાએ તેવો અને તેમાં અકશર કરી પરદેશી ઇ આને પરમુલકી રોપા તથા ઝાહાડ પાન જે આપણા દેશમાં લાવી રોપીઆં હોય તેવોનાં શા હાલ થાય? ફુલ ફલ આપણે નામે જોઇએ નહી; ઝાહાડ પાન ટપો ટપ મરી જાય, ખેતરોનો નાશ થઇ જાય અને ટુકા માં આપણી દુનીઆનું બંધાન તુટી જાય. પણ તે કામેલ કીરતાર જેણે સરવે ચરંદાં પરદાંઓને પેદા કી ધાંછે અને આ શુરૂશતી રચીછે તેણે પોતાનાં અપરંમ પાર દાહાપણથી સરવે ચીજોને કાયદાસર ગોઠવીછે અ ને તે કાયદા મંડલમાં તેને રમતી મુકીછે જે પોતાનાં માસુલ પરમાંણે પોતાનો ચકરાવો બરાબર વખતસર પુરો કરેછે.

જો દુનીઆને પેદા કરનાર કોઇ નહી હને અને નાશતીકો કેહેછે તેમ દુનીઆ પોતાની મેલેજ મા તર ઈતેશકથીજ પેદા થઈ હતેતો આદમજાત, જાનવ રો અને ઝાહાડ પાનની હસતી જાલવવાનાં હેતુથી જેમ રૂતો આપણે એક પછે એક અને તેબી વલી શુ રૂશતીનાં બંધાનને જાલવે એવી રીતે શુરૂ અને ખતં મ થતી જોઇએછે તેમ બનવું નહીજ જોઇએ. આપ ણે જે કાંઈ રૂતનાં ફેરફારો જોઇએ છઇએ તેમાં હજા ચો બુલંદ મતલબો માલમ પડેછે અને બેશક તેમાં કોઈ રચનારનો હાથ દીસેછે. ઓ! ઈશવર હમારી આસપાસ બનતા બનાવો જોઈ હમો અજબ અને અજબજ રેહીએ છઇએ. આ જગાએ "મનસુખ" ની બેતમાંથી ઈશવરની તારીફમાં થોડીએક સતરો નીં એ મુકીએ છઇએ.

"ઝાહાડ—જાહાડ ને ખાકછે અજબ,
અજબછે સાગર પતાલજો,
અજબછે ધુપ—દીન ને શબ,
ને અજબ સુરીઆની ચાલજો."

"અજબ ગગંન ને તારા અજબ,
અજબ ફુલ કુદરત અજબજો,
અજબછે રે ફુલ તાહારો કસબ,
ને ખરોજ અજબ તું રબ જો.

આંધલા કેમ જુવે? એક વારતા.

આંધલાઓની એક મંડલી મલી હતી, તેઓ પો ત પોતાના, તાંહાં વીચાર આપતા હતા અને તે ઊપર તેઓ સરવે મુસતકીમ અને મઘન દીસતા હતા.

એક બોલીઓ કે "ભાઈઓ આપણી દુનીઆં **ચોરસછે.**" બીજાએ કહયું કે "ભાઇ એમાં કાંઇજ શક નથી." તરીજો બોલીઓ કે "અને ઘાસ—ન હી જરા મને વીચાર કરવા દેઓ—ઘાસ **રાતુંછે.**" ચો થાએ ગુવાહી પુરી કે ભાઈ તું બરાબરજ બોલીઓ. પાંચમાએ પોતાનો વીચાર આપીઓ કે "દુનીઆંમાં હંમેશાં **અંધારૂંજ** હોયછે." તેને બીજા એક શખસે ટેકો આપીઓ કે "ભાઈ વલી એમાં નવાઈ જેવું શુંછે એ વીશે આખી દુનીઆ એકમતછે."

એ પરમાંણે બેહુંદી રીતે મત આપતા અને તે માં બીજાઓ તરત હાકારો પુરતા અને તે સઘલું અં ગીકાર કરતા હતા. પણ એકાએક એક જણ પાછો જોતો થયો અને પોતાની ગયેલી આંખ મલી આવ વાથી તેણે પોતાની ખાતરી કરી લીધી કે દુનીઆ ગો ળછે; ઘાંસ લીલા રંગનું હોયછે; અને જાંહાં સુરીઅ પરકાશે તાંહાં અજવાલું થઇ રેહેછે. એ જાંણીઆ બા દ તે પોતાનાં આંધલા દોસતોની મીજલસમાં પોતાનાં એક જોતા સાથીને લેઇને ગયો અને બોલીઓ કે "ભા ઈઓ આપણે આગલ કેટલીએક બાબદોનો ચુકાદો કરી ચુકા છઈએ તે સરવે ગલત અને બેહુંદોછે, એ તો આપણે **આંધલા** હોવાની ગોહાકાંનમાં સઘલો સુ

ફાદો ઊલટોજ કીધોછે, હવે હું જોતો થયોછું અને મારા અનુભવનો તમોને ફાયદો આપવા માંગુંછું તેથી હું કહું તેમ તમો ચાલો."

આવા બોલો સાંભલી બીજાઓને ઝનુન લાગી, તેથી એક ઠઠા કરતાં બોલીઓ કે, શાંભલો ભાઈઓ શાં ભલો" બીજો મોહડે મોહડે હશી પડીઓ. તરીજો બોલીઓ કે "એ હેંકરાઈ ભરેલા ચોર"—ચોથો બોલીઓ કે "જુઠા, ઠગારા તારી ઠગ વીદીઆ તારી પાસે રાખ અને તારા અનુભવનો ફાયદો તુંજ લેઈને બેસ—ગરીબ બચારો હેમક કોઈનાં ભમાવા ઊપરથી એકદંમ ભમાઈ ગયોછે."

એ ઊપરથી પેલા જોતા થયેલા શખસે પોતાની સાથનાં જોતા સોબતી ગંમ જોઈ અચરત થઈ બોલીઓ કે શું આ તમો માંણસો?

પેલો સાથી બોલીઓ માંણસો પુછોચ ભાઈ! ખરેજ બેશક મેં બીજા કસા જવાબની વકી નહી રાખી હતી. જો તમે એવોને **તમારાં મત મણાવા** માંગતા હોવતો, પેહલાં એવોને આંખ આપો: તેઓ તમારી આંખમાંથી કેમ જુવે તેની મને સમજ પડતી નથી. તમે ભુલી જાવોછો કે જારે તમે પોતે આંધલા હતા તારે તમે કેવા હતા! ભાઈ આપણે કેળવણીનો ફાયદો લીધો તેથી સરવે બીન કેળવાએલાંઓએ આપણા મત તથા વીચાર તુરત પકડી લેવાજ જોઈએ એવો કવચીત વીચાર રાખવો નહી; પણ પુર કોશેસ કરી તેઓનેબી તે મીઠાં ફલ ચખાડવાને તેઓ આગલ ધરવાં."

જમતી વખતની બંદગી વીશે.

ધરમી વાંચનારાઓ તમો ભોજંન જમતી વખતે તે કીરતારના સુકરાંના કરોછો તે ઘણીજ નેક આદતછે. આપણા પુરાતમ ઈરાંનીઓની બીજી ઘણીએક રૂડી કીરીઆઓમાની આએબી એક ખાસ કીરીઆછે, અને તે ઊપરાંત આજ લાંબી મુદત થાઈ સઘલાં સુધરેલાં દેશોમાં એ કીરીઆ માન શાથે કબુલ રાખવામાં આવેલીછે. એ ભલી કીરીઆને વીશે બેદરકાર થાવું, અથવા તેને વીસરી જાવું તે શુધાચાને બદલે બીઆડ્રની નીસાંનછે.

સરવે કોઈ જાણેછે કે સરીરને નીભાવવા સારૂ ખોરાકની જરૂરછે. ખોરાક સરીર તથા મનના ઊદીઓગથી મલેછે. આએ મીસાલે મેલવેલો ખોરાક તેનો મેલવનાર પોતાના કુટુંબ પરીવાર તથા પોતાને આસરે રહેલાં આદમીઓ સંગાથે વેંચી વાંટીને ખાએછે. જમતી વખતે તેના મનમાં કુદરતથીજ નીમખ હલાલીના વીચારો ઊતપણ થાએછે, અને હોટ ઊપરથી હાવા આવાજ નીકલેછે કે **ઓ પેદાના કરનાર સાહેબ! તારી બખશેશથી આએ નીઆંમત ખાંણુ મલીઊછે તેને સારૂ તારા સોકરાંના કરૂંછું:**

તમો જોશો કે ઊપર કહેલા સબદો ઘણા થોડા છે તોપણ, તેઓમાં ઘણીએક મતલબ સમાએલીછે. હવે તે મતલબને છુટી પાડીને ધીઆનપર લેઈએ. પેહલુતો ખાંનુ ખાનાર, જે સાહેબે, તેને તે ખાંનુ બખસીઊછે, તેને સુફરાપર બેસતી વખતે ઈઆદ કરેછે. તે પોતાના મનથી સમજેછે કે, તે સાહેબે તેને તંદરૂસતી બખસી હતી તેથી તેનો ઊદીઓગ ચાલુ રહેઓ અને તે ઊદીઓગના ફલ તરીકે નીમખ રોટી પાંમીઓ. તેને આએ વખતે ઈઆદ આવેછે કે, જો કે ખુદાતાલાના બરહક ફરમાનોને તે વારંવાર બેફરમાન થાએછે તોપણ તે કીરતાર ખાંમોશી પકડીને તેના જેવા નાકેસ બંદાની બરદાસ કરીઓ જાએછે. તે જાંણેછે કે તે સાહેબે બખશેલો ખોરાક અંદાજસર ખાવાથી તેનાં આંગને કુવત, મનને પોસણ, તથા ઈંદરીઓને મજાહ મલેછે. સું તેને માલુમ નથી કે તેનાં એવાં સુખને કીજે પરવરદેગારે પવન, પાંણી, જમીન, રોશણી, ગરમી તથા બીજી પેદાએસોને કાંમે લગાડેલીછે! એ સંધુ સમજીઆ છતાં નગુણો થાઈને જે બંદો **તારાં** નેક નામની ઇઆદ કરીઆ વગર જમતો હોએ તેનેબી તું માફી બખશજે ઓ માફીના ખાવંદ! કેમકે હું જોઊછું કે આએ દુનીઆં તેવાઓથીબી ખાલી નથી.

જમતી વખને ખુદાના સુકરાંના કરવા તે એક જાતની બંદગીછે, અને બંદગીનો તરીકો સુંછે તે ધીઆનમાં રાખતાં એવું દીસેછે કે ઊપર ટાંકેલા સબદો, અથવા તેઓના જેવીજ મતલબના બીજા વચનો સુફરા ઊપર બેઠેલાં દરેક આદમીએ બાસુખા પઢવા જોઈએ એવું નથી. અગર એકાત વડુ આદમી ઊંચુ થાઈને પઢે અને બીજા સરવે તે પઢવામાં સાંમેલ થાએતો દરેક જણે તે બંદગી કીધા બરોબરનુ પુન હાંસલ થાએ.

ખાંણા ઊપરથી ફારેગ થાએઆ પછેબી પાછી ઊપલી એબાદતને મલતી એક બીજી એબાદત કરવાની જરૂરછે, અને તે ઘણુ કરીને હાવી મતલબની હોવી જોઈએ—**ઓ પરવરદેગાર! તારી બખસેસથી મલેલુ ખાંણું ખાઈને હું તારા સુકરાંના કરૂંછું.** ખાંણુ ખાઇ રેહેઆ પછે ઊપલી બંદગી કરનારના મનમા જે વીચારો ઊતપણ થાએછે તેઓનો સારાંસ એટલોજછે કે, તેને જે ખાંણું લીધુ તેથી તેનુ તન અને મન કુવત પાંમીને તેને ભલાં કાંમો કરવા પછવાડે સુસતકીમ રાખે, અને સરવે કુલ જીહાંનનુ ભલું થાએ.

પારશી બાનુઓ અને સુધારો.

વાંચનારી બાઈઓ તમોએ આએ દુનીઆમાં જનમ લીધોછે તે કાંઈ ફક્ત અવતરી મમાઇ બપાઈ થઈ, સીવી સાંધી, રાંધવા સીખીને આ દુનીઆથી પાછાં ફરવાને ખાતરજ નહી; પણ જેમ એક ઝાહાડ ધરતી માતાનાં પેટમાંથી ફુટી નીકલી થોડા વખતમાં આસપાસ પોતાની ડાલો પાંખરી નાંખેછે અને તે ડાલોનું પોસણ કરી તે ઊપર લીલા કંજાર જેવાં પાતરાં અને છેલે તેવોજ નાંમીચો મેવો ઊગાડી આપેછે જેથી આ જગતને અગણીત ફાયદા પરાપત થાયેછે, તેમજ તમારૂ ઓરતજાતનુ કારજ આદમજાતનાં બચાંને ઊધારી, પુખત કરી તેવોને એવી વલાંણુ આપવાનુછે કે જેથી તેઓ મોહટાં થવા બાદ દુનીઆને, બાલપણમાં ઊછારેલા પોતાના ભીતરના ખવાસથી નાંમીચો અને નાંદર મેવો ચાંખાડે.

એવો મેવો ચખાડવાને ખાતર અને એવા આદમી રૂપી, રોપા તથા વેલાને બરાબર ઊછારવાને માટે તમારામાં (ઓરતમાં) નીતી રસ પુશકલ જોઇએ. જાંહાંસુધી એ નીતીરસ તમો ચાખો નહી અને તે તમારામાં પુશકલ હોય નહી તાંહાંશુધી તમારે હાથથી ઊછેરેલા રોપા તથા વેલા દુનીઆને કાંઇબી રીતે કારગત લાગા વગર કરમાઈને મરણ પાંમશે. હવે એ નીતી રસ ચાખવાને ખાતર તમોએ પુરતી કેળવણી લેવી જોઈએ, ધરમ ઊપર તમારો પુર એતેકાદ જોઇએ અને ધરમ નીતી તથા રીતીને વેહમથી ઓકલી રાખી તે તમારાં હઇડાંમાં ઊતારવી જોઈએ. હાલમાં છોકરીઓ જેટલી કેળવણી લેઇ ચીકેછે તેટલી કેળવણી આ સઘલી અગતની ખુરો પુરી પાડવાને માટે પુરતી નથી.

જો તમોએ પકકી કેલવણી લીધી હોત અને નીતી રસ ચાખીઓ હોતતો આજે જેમ ચકલાઓ અને મોહોલાઓનાં ઓટલા ઊપર બેમહલાજે ઘણીએક સ્રીઓ વગર સારી અને બંદીઆને ફક્ત સદરા ઊપર આવી બેસેછે અને રાહદારીઓને પોતાના ખોલલાં બદન ઊપર નજર કરવા દેએછે તેમ, કવચીતબી તેઓ કરત નહી. એવી વખતે રસતે ચાલનારા બદ ખસલતનાં માણસો અને નીતીભંગ ચાકરીઆઓ તમારી બેમલાહજા ભરેલી ચાલનો લાભ લેઈ તમારી ઊપર તરેહવાર શબુનોનો વરસાદ વરસાવતા ચાલેછે. પરકોમનાં સુધરેલા લોકો તમુને એ હાલતમાં બેઠેલાં જોઈ કંમકમેછે અને તમારી ઊપર ગોશશો કરવાને બદલે ઓર એઆ કરેછે કે આ બાઇઓ નીતી ગનેઆંન થોડુ જ ધરાવેછે અને પછે આપણી આખી કોમને માટે એવો હલકો વીચાર ધરાવી પોતાને મુલક જઈ તેવો જ વીચાર પસરાવેછે; જેથી આપણાં નાંમ તથા ઘુની આદને ખરેજ ઝાંખ લાગેછે.

જારે તમો રસતામાંથી મરદોની મીજલસમાંથી ચાલી જાઓછો તારે તમારી સોર છેક મોંહોડાં સુધી તાંણી ઘભરાટમાં પડીઆં હોવ એવી રીતે ચાલોછો; જારે તમો શીગરાંમ તથા બીજી ગાડીઓમાં બેસોછો તારે તેનાં વીનીજન ધાંકોછો અને પરદાઓ ખેંચી મરદોની ચશમથી ગોએઆ દુર રેહેવા માંગોછો, અને એથી ઊલટું ચાલવાને તમો બેમલાહજા ભરેલું સમજોછો, તારે ઓટલા ઊપર ફક્ત નેટનાં તથા ઝીનાં સદરા પેહેરી બેસવું, પગ છેક ઊચેવેરથી ઊઘાડા અને વલી બીજાં વસતરોનુંબી બરાબર થર ઠેકાંણું નહી તારે તે કેટલું બેમલાહજા ભરેલું ગણાવવું જોઇએ તેનો તમોજ વીચાર કરો!

તમારાં ઊઘરતાં બચાંઓ તમોને રાત દીન એવી રીતે જુએછે તેથી એ બાબદનો હલકો વીચાર તેવોને આવતો નથી; પણ એ એક સાધારણ વગર અડચણની રીત તરીકે ચાલુ અને જાએજ રેહછે. તમારા છોકરાઓ મોહોટા થઇ કેળવણી લેઇને આવી રસમ ઊપર ધીકાર નાંખશે કેમકે, કેળવણીની આરશીમાંથી સરવે ધોલા દીવસની માફક અજવાલું દેખાએછે, પણ તમારી છોકરીઓ જેવો આવતી ઓલાદ

ની માતાઓ થનારછે અને કમનશીબે તેઓને લાયક અને પુરતી કેળવણી મળે અને નીતી શાસતર સીખી તઈઆર થવાને, હાલ પુરતી જોગવાઈ દીસતી નથી તેથી તેઓની નજરમાં મરીયાદા અને મલાહજાપણાં વીશે તુરત ખરો વીચાર આવવો મુશકેલછે. વાસતે વાંચનારી બાઇઓ જો તમારી છોકરીઓને મહલાજો અને મરીયાદા સીખાડવાને રાજી હોવતો પેહેલાં આ માઠી રસમ તમો પોતે તરક કરો અને તમારી વહુ દીકરીને એવી રીતે ચાલતાં તુરત અટકાવો.

બીજી એક બાબદ સુધારવાને તમોને અલતે માસ કરીએ છઇએ કે ચાકરો સાથ જેટલી છુટથી વાતચીત કરવાનો ઘણેએક ઘર રવઈઓ થઈ પડીઓછે અને તે દેખાદેખીથી ઊધરતી છોકરીઓ ઊંચકી લેએછે તેનો અટકાવ કરો. અલબતાં તમો ખાલેસ અને પાક દીલથી એવી રસમ ચાલુ રાખોછો પણ તમારાં કાચા દીલનાં અને વગર અનુભવનાં ઊધરતાં બચ્ચાંઓને એ ઘણેએક દરજજે ઘેરફાયદા ભરેલુંછે તેથી એ અણઘટતી રસમ તરક કરો.

તરક કરો તમારાં મોહોમાનાં એબ લગાંમનાં બોલો કેમકે તમારૂં ઘર એ તમારાં ઊછલતાં બચાંઓની નીશાલછે અને તે નીશાલના ઊપરીઓનાં મોહોમાંથીજ, જારે એવા બેઅદબ સખુનો નીકલે અને તેબી વલી રાત દીસનું થઈ પડે તારે તમારાં બચાંઓ તેને એક સાધારણ રીત તરીકે શું કાંમ નહી ઊંચકી લે ! એવા એબલગામનાં બોલો જેની નીચ મતલબ તમારાં પસુ અને પાખ દીલ બચાંઓનાં ખેઆલમાં નહી તે તમો વારંમવાર બોલી તેમનાં ધીઆંનમાં ઊતારોછો અને ગોએઆ મા બાપ થઇ નીતી અને સુભ રીતીને બદલે બદી અને બેહાઈ સીખાડોછો જે સખુનો, તમારી છોકરીને કોઈબી મરદ આવીને આચરે તો તેનાં તમો દોલા કાહાડી લેવો, તેજ નીચ સખુનો કાંઇબી કંમકમાટ વગર તમારી નીરદોશ છોકરીઓને તમો વાપરોછો. ખરૂંછે કે તમો એવું બોલતી વખતે તેવોને તેવાં તકસીરવાર ગણતાં નથી અને તેમ ઈછોબી નહી, તોબી તેવું બોલવામાં તમો ઓછાં ગુનેહગાર નથી થતાં. તમારા નાજુક પંથની શીરીન અને નરમ જુબાનને એવી ભાશા બીલકુલ નેબ દેતી નથી.

ઘણીવાર તમારા ચાકરો મારામારી ઊપર આવી જઈ તમારી અને તમારી કુમલી વયની છોકરીઓની હજુરમાં એક મેકને એબલગાંમનાં સખુનો આચરેછે તે વખતે કેટલીકવાર તમો વગર કંમકંમવે નીરાંત બેસોછો, એ ઊપરથીજ તમોને માલમ પડશે કે એવી ચીજો સાધારણ થતી જાયછે અને તેથીજ તમારાં મનમાં કાંઇ તે વખતે ખેદ થતો નથી.

તમારામાં બીજી રીતનો સુધારો દાખલ કરવા આગમચ આ ઊપર લખેલી બાબદોનો સુધારો પેહેલાં કરો કેમકે એ સુધારો તમારો સુખીઅ સીનગારછે જેનાં વગર તમારો બધો સુધારો ફોકટછે.

તમારી પેહેરવાની સારી અને બદીઆન તમારાં નાંજુક દીલનુ ઢાંકણછે અને તે પેહેરી બાહેર નીકલી મરદોમાં આમેજ થવાથી તમો તમારી મરીયાદા અને મલાહજો જાલવોછો, તેમજ તમારૂં પતીવરતાપણું જાલવવાને મારે તમારાં મંનને નીતીની સારી અને ચીરની જરૂરછે. નીતીની સારી અને ચીર વગર જો તમો ફરેઆં તો કવચીતબી તમારૂં પતીવરતાપણુ જલવાશે નહી, તેથી, બાહેર તેમજ ઘરમાં એ રંગીન ચીર વગર જીનહાર ફરશો ના, અને એ સુંદર સારી જેના દીલ ઊપર નહી નાખેલી જોવો તેની સાથે બીલકુલ વેહવાર રાખશોના. ગરીબમાં ગરીબ અને તવંગરમાં તવંગર એ બંધોને એ કીમતી ચીર એકસરખી રીતે મુફત મલી આવે એવી રીત તે કુદરતનાં સાહેબે વાપરીછે. જેની પાશે એ ચીર નથી તેની બધી દોલત, ઝવેરાત, અને માલ મીલકત સાથે તે કંગાલછે, જેની પાસે એ સુંરંગી ચીરછે તે પોતાની સરવે કંગાલીયત સાથે એક દીપતું ગહવેરછે.

પરચુટણ

યુનાની ફીલસુફોની કેહેવતો--જુનામાં જુની ચીજ ખોદાછે. સઉથી ખુબસુરત દુનીયાછે. સઉથી ડાહેપો વખતછે. સઉથી સાધારણ આશાછે. સઉથી ફાયદાકારક નેકીછે. સઉથી નુકસાનકારક બદીછે. સઉથી જડફવાલી ચીજ મનછે. પોતે પોતાને ઓલખવું ઘણું મુશકેલછે. બીજાના આધાર ઉપર રેહેવું સેહેલ કામછે. પોતાના વીચાર પરમાણે ચાલવું ઘણુંજ મીઠાસ ભરેલુંછે. જે બીજામાં ઠપકા ભરેલું હોયે તેથી પરેહેજ રહેવાથી એક માણસ પોતે રાસત રહી શકેછે. સંસારી દુખ લોકોથી છુપાવજે. હાજર અને ગેરહાજર બેઉ દોસતોની ખબર રાખજે. તારા ચેહેરાને નહી પણ તારા મનને સંગારવાને કોશીશ કરજે.

ચામડાંને સારૂં વારનીશ—પતલાં ગુંદરના પાની સાથે સરખા ભાગે ઈંડાંની સપેતી ભેલી હોયતો ચાંમડાં સારૂં એક જાતનું વારનીશ બનશે. ચોપડીના પુઠાં માટે અને જે ચામડાંની ચીજોને વારેઘડીએ હાથમાં ઝાલવી પડે તેઓને માટે નીતરૂં પાણી અને ઈંડાંની સફેતી સરખે ભાગે બસ છે.

મીલક પેનચ (દુધનું શરબત)—૨ પાઈનટ (૧ બાટલી) લેમનજુસ (લીબુનો રસ), ૮ પાઈનટ રમ દારૂ, ૮ પાઈનટ પાણી, ૪ પાઈનેટ દુધ અને ૩ રતલ લોફશુગર (સાકરીઆ ખાંડ) એટલું લેવું. લેમનજુસ, રમ, અને પાણીને લોફશુગર તેમાં પગલે તાંહાંશુધી ખુબ હીલવવું પછી અંદર ખપરતાં દુધને રેડવું અને ૪ લીબુની છાલ નાખવી. એ શાવલાંને ખુબ હીલવીઆ પછી કપડાંએ કરી એક સોજી બાટલીમાં ગાળવું; પછી ખપ પડે તેમ પીધામાં લેવું. જો મજબુત બુચ મારી રાખયો હોયતો તે ઘણા દાહાડા શુધી બગડયા વગર રેહેછે.

દાંતનું મંજણ—કોયલાને બારીક કુટવો અને તે ધારો થાય એટલું મધ ભેલવું. એ મંજણ દાંતને લગાડયાથી દાંત સાફ રેહેછે.

કોણ સરસ?—એક પાદશાહનાં બે શાહાજાદા હતા જેઓએ એક નામીચા ઉસતાદનાં હાથ તલે અછી તાલીમ લીધેલી હતી. વડો શાહાજાદો હરદમ પોથીનાં પાનાં ઉઠલાવીયા કરે પણ તેને દુનીઆદારીની ખબર બીલકુલ હતી નહી. નાનો સાહાજાદો વખતસર વાંચે પણ ચોમેર ફરીને પકો દુનીયાદાર બનયો હતો. પાદશાહનાં મરણ પછી એક દુશમને ચહડાઈ કીધી અને બેહુ શાહાજાદાઓને ગામ બાહાર નાહાસવું પડયું. ચાલતાં ચાલતાં કેટલાએક દીન થઈ ગયા, અને બેહુ ભાઈઓ વચે રગજીગ ચાલી કે હુશીયાર કોણ? અંતે કજીઆનું મોહો કાલું કરીને એવો ઠેરાવ થયો કે એક પાસેનાં ગામડાંના ભરવાડોને લવાદ સોંપવી અને તેઓ જે ચુકાદો કરે તે બેહુએ બાહાલ રાખવો. ભરવાડો આગલ વડો ભાઈ શલોકપર શલોક બોલવા લાગો પણ ભરવાડો બાપડા કાંઈ સમજયા નહી તેથી તેઓએ વડાને બોથર ઠેરવયો. નાના ભાઈની પરીક્ષા સરૂ થઈ; પણ નાનો ભાઈ ભરવાડોનાં ગીત ગાવા લાગો તથા તેઓની રૂઢી પર ખાંણે નાચવા લાગો જેથી ભરવાડો બહુ મઘન થયા અને તેઓએ નાના ભાઈ તરફ ચુકાદો કીધો પણ હજુ વડો ભાઈ કજીયો કરવા લાગો તેથી ફરી એવો ઠેરાવ થયો કે પાસેનાં ગામનાં રાજા પાસે ઈનસાફ કરાવવો. બેહુ જણા પાદશાહ પાસે આવયા. વડાની તપાસ પેહેલી થઈ. તે નાચવા લાગો અને ભરવાડોનાં ગીત ગાવા લાગો જેથી પાદસાહે તેને બોથરમાં કાહાડયો. નાનો ભાઈ પાદશાહ આગલ શલોકપર શલોક બોલવા લાગો જેથી પાદશાહ ફીદા થઈ ગયો અને તેને પોતાના વજીરનો ઓધો બખશીઓ. વડો ભાઈ જે પુસતકોજ વાંચતો હતો અને દુનીઆદારી શુંછે તે પર જુતલગજ ધેયાન આપતો ન હતો તે પોતાની ઈતરાજી છોડી નાના ભાઈની તે દીનથી આગામાં રહો. કોણ સરસ પઢેલ કે કરેલ?

એક બુઢી ઓરત અને સેલરની વાત—એક બુઢી ઓરત એક દીવસે રસતામાં હાથમાં એક કાચનુ વાસન લેઈને પોતાના મારગસર જતી હતી. તેવામાં એક મોજીલો સેલર જરા દારૂ પીધાથી મસતીખોર થએલો હતો તેણે જોરમાં આવીને એક હાથના ઝપેટાથી પેલીના હાથમાનુ વાસન તોડી પાડીઉં. પછી તે ઓરત શું ગાવગલો થી દેછે તે સાંભલવાને માટે ઉભો રહેઓ. પણ પેલી ભલી ઓરતે સુગી સુગી ભાગી ગએલા વાસનનાં કટકા ઉચકી કાંઈ પણ ગોષો કીધા વના તેની તરફ દલગીરી, માએબા અને રેહેમ નજર કરીને કહીઉં જે "મારા છોકરા જેમ હું તુને માફ કરૂછું તેમ ખોદા તુને માફ કરે." બીચારો સેલર અજાએબ થઈ ગએો, તેના દીલમાં આ સબરો સાંભલીને લાગી આવીઉં; તેને સરમ પોહોચી અને પસતાવો કરવા લાગો. તેની આંખમાં આંસું ભરાઈ આવીઆં અને વીચારીઉં કે પાછી નુકશાની ભરી આપવી જોઈએ. પોતે દીલોજાણથી પોતાની ભુલ કબુલ કીધી અને પોતાના ગજવાં માહેથી પઈશા કાહાડીને તે ઓરતને જોરથી આપેઆ અને બોલીઓ "મારી પેઆરી મા, ખોદા તારૂ ભલુ કરે, હવે ફરીથી એવું હું નહી કરશ."

રેહેમ ભરેલા સબરોથી કેવો ફાએદો થએો!

સાઆમ દેશમાં દર ઘરમાં એક મોહોટો ઉંદર પાલવામાં આવેછે તે પોતાના ધણીની ઉપર ચહડેછે અને ધણી તેને રમાડેછે. તેને નાહાનપણમાથી પકડીને પાલેછે અને પુશકલ ખવરાવીને મોહોટો કરેછે. એ ઉંદરો પોતાની જાતના બીજા ઉંદરોને ખાઈ જાએછે તેથી કદાચજ ઘેરમાં બીજા ઉંદરો માલમ પડેછે.

એક પાદરી અને એક હકીમ—એક હકીમ જે ધરમપર એતેકાદ ન રાખતો હતો તેણે એક પાદરીને પુછીઉં કે "સાહેબ, તમે આતમા બંચાવાને વાએજી કરોછો?" પાદરીએ હા કહેઉં. પેલા હકીમે પુછીઉં "કોઈ દીવસે તમે આતમાને દીઠોછે?" "ના". "કોઈ દીવસે તેને સાંભલીઓછે?" "ના". "કોઈ દીવસે તેને તમે ચાખીઓ છે?" "ના". "કોઈ દીવસે તેને સુંગીઓ છે?" "ના". "કોઈ દીવસે તમને આતમા લાગોછે?" "હા ખોદાની મેહરબાનીથી." પેલા હકીમે કહેઉં "વારૂં, તારે પાંચ ઈંદરીઓમાની જારે ચાર ઈંદરીઓ આતમાને વાસતે કંઈ સાબેતી આપી શકતી નથી; તારે આતમા જેવી કંઈ ચીજ છેજ નહી." પેલા પાદરીને માલમ પડીઉં કે એ નાસતીક હકીમનો ધંધો કરતો હતો; તેથી તેને પુછીઉં કે "હકીમ સાહેબ, દુખ શું ચીજછે તે તમે જોઈઉંછે?" "ના". "કોઈ દીવસે સાંભલીઉંછે?" "ના". "કોઈદીવસેચાખીઉંછે?" "ના". "કોઈ દીવસે સુંગીઉંછે?" "ના". "કોઈ દીવસે તે તમને લાગું છે?" "હા". પેલા પાદરીએ જવાબ દીધો—"વારૂ, સાહેબ તારે દુખની હસતી સાબેત કરવાને મારૂ

ઈંદરીઓ ના પાડેછે; વાસતે દુખ જેવી ચીજ તમારા વીચાર પરમાણે હોવી નહી જોઈએ. પણ આપણે જાણીએ છે કે તે છે, તેમજ હું જાણું કે આતમા પણ છે."

બરફને જાલવવાના ઉપાય—આજારી માણસને વાસતે થોડું બરફ કેમ જાલવવું તેનો ઉપાય સઘલાને જાણવા જરૂરછે. એક ઉંડી રકાબી અથવા કુજામાં આઈસ મુકવું, તેને એક રકાબીએ ઢાંકવું અને તે એક પીછથી ભરેલા તકીઆમાં મુકવું અને બથાલે બીજો પીછનો તકીઓ મુકવો. પીછ ગરમીને જલદીથી સુથી નથી લેતું તેથી બરફ જલવાઈ સકાએછે. ડાકટર સવારજ કેહેછે કે તે એ પરમાણે ૮ દીવશ લગી ૬ રતલ બરફ રાખી સકીઓ હતો.

રમુજે ફુરસત.

૧ લું—એક રાખે દીવા—બીજી ભરે પાંની,
એક જાને ચાકરડી—ને બીજી જાને રાંણી,
સાંકરી સેરીમાં અથડી અથડી—જલદી થઈજાએ કાંની,
બંધે બેહેનનું નાંમ એક—તે શું કહો પીછાની.
૨ જું—હાડકું નથી માસ નથી—નહી નેસ કે લોહી,
તોબી મને પાંચ આંગલાંછે—તે લેજો તપાસી જોઈ.
૩ જું—તરણ જણ જો ન હોયતો—મહજા ઓછી થાય,
વગર છરીએ સરખું કપાય—પણ ખવાઈ નહીસકાય.
("રીરોઝ" ના મલેલા.)

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ લું—દારૂગોલો.
૨ જું—કારણ તેઓ ઉતમ મગજ રાખેછે.
૩ જું—રૂપીઆ ૪, આના ૪ અને પઈ ૧૦.

(સવિતાકૃતમાંથી.)

પદ.

દુખહર સુખકર કૃપાળ,
સમર મન સદાયે. દુખહર૦ ટેક.
જગકર કરૂણાનિધાન,
ભજ જન મન રાખિ ભાન,
નિશદિન કરિ ગુણગાન, જેથિ ભય પળાયે. દુખ૦ ૧
અઘનિકંદ જગતવંદ,
વંદ સકળ છાંડિ ફંદ,
કાપે કુડ કુમતિવૃંદ, જડ થકિ જગરાયે. દુખ૦ ૨
અજર, અમર, અજ ઉદાર,
અકળ સકળ કળ અપાર,
મુનિમતિગતિ રતિ ન પાર, પામે પણ ગાયે. દુખ૦ ૩
વિશ્વપાળ દિનદયાળ,
શાંતિકરણ સરવ કાળ,
વહિતું ત્રિવિધ તાપ ટાળ, સમજિને મનમાંયે. દુખ૦ ૪

પદ.

હરિનૂં ચિન્તન કરિયે,
ભાવે, હરિનૂં ચિન્તન કરિયે. હરિનૂં. ટેક.
સત્ય સાર અંતરમાં સમઝી,
ઢોંગ સદા પરહરિયે. ભાવે, હરિનૂં. ૧
જેહ કુકર્મે કરે હરિ કોપે,
તેહ કરતાં ડરિયે; ભાવે, હરિનૂં. ૨
કર્ત્તા છોડી અધિક કર્મનૂં,
મોટમ મન નવ ધરિયે, ભાવે, હરીનૂં. ૩
કહે સવિતો વિશ્વાધીપતિને,
ભજિ ભવસાગર તરિયે; ભાવે, હરિનૂં. ૪

પોંહોંચ.

"સારી બાયડી" ને વીશે "નેકી" તમારૂ લખેલુ પોંહોંચુંછે જોકે કેટલેએક દરજજે મનપતીજછે તોબી છાપી પરગટ કરવા સરીખું હમો જોતા નથી. તમારે લાએક હમોએ જે ઈનાંમ મોકલીઉછે તે કબુલ રાખશુ

"વેહેમ" વીશે "જરતોસતી," "નેકી," "પતીવરતા" તથા બીજી બાઈઓની કલમથી લખાયલાં કાગજો મલેઆછે તે ઊપર આવતાબા ધિઆંન આપીશુ.

"બેહેન"—જે ગુજરાતી ચોપડી વીશે તમો પુછોછો તે સીઆએ કવચીતબી હાથમા ધરવી જોઈએ નહી એવો હમારો વીચાર છે તમોને વાંચવાને કેવી કેવી ગુજરાતી નવી ચોપડીઓ લાયકછે તે હમારી તરફથી ચોપડીઓની પોહોંચ કબુલ કરતાં જે અભીપરાએ આપીએ છઈએ તે ઊપર ધિઆન આપેઆથી માલમ પડશે.

"રીરોઝ" તમોએ રમુજે ફુરસતમાં મુકવાને કેટલાએક ઊખીઆનાં લખી મોકલેઆછે તેમાંથી સુંદીને આ વખતે હમોએ પરગટ કીધાછે અને આશાછે કે જો તમો એ ઊપર વધારે ધિઆંન આપશોતો વધારે સારાં અને સલીસ લખી શકશો

ભાઈ માણેકજી કાવસજી ફોટોગરાફવાલાની તરફથી હમોને મનોહર "ફોટોગરાફ" મલેઆછે તેની પોહોંચ માન સાથે કબુલ રાખીએ છઈએ. આપણાં કેઆણીઓની "આઈલપેનટ" ની ચીતારેલી ચીનારોને હાથની તસવીર ઊપરથી આ બે "ફોટોગરાફ" ભાઈ માંણેકજીએ લીધાછે. તેમા એક કેખશરૂ પાદશાહની દરબારનોછે, જાંહાં તે પોતે તખત ઊપર હાથમા માલા તથા માથાં ઊપર તાજ મુકી બેઠેલોછે અને તેનાં જમણાં હાથ ઊપર ખુદા બરેમન જેની સફેદ ફુલ જેવી દાહાડી તેની ખુબસુરતીને ખરેખર જેમ આપતી હોય એવી દેખાયછે અને તે પોતાના હાથમાં તસવીર લેઈ ખુદા ઊપર ધેઆંન દોડાવતો બેઠેલો દીસેછે. તેની બાજુએ જાંહાં પેહેલવાંન રૂસતમ પોતાનાં ભારે ગરૂજ સાથે દબદબાવથી બેઠેલો દીસેછે, તેની પાસે ગેવ અને બેજન પોતાના પેહેલવાંની દબદબા સાથે બેઠાછે. કેખશરૂના ડાબા હાથ ઊપરે ખુદા જલેજર પોતાના નબીરાઓ ફરામરોજ, બરજોર તથા જહાંગીરને લેઈ બેઠેલો દીસેછે. બીજા ફોટોગરાફમા જહાંપેહેલવાન રૂસતમ પોતાનાં કાબરચીતરા રખસ ઊપર સવાર થએલો દીસેછે

હમો ભાઈ માણેકજીને તેવણના "ફોટોગરાફ" નાં આ નમુનાં જોઈને શાબાશી આપીએ છઈએ કેમકે કેખશરૂની દરબાર જોતાંજ "ફોટોગરાફ" લેનારની ખુબી અનુભવવાની આંખને પુરેપુરી દીસેછે. આ ફોટોગરાફની કીમત રૂ૨) તથા ૧॥ રાખીછે તે આ તસવીરો તરફ જોતા ઘણી નહી કેહેવાય લોકોને મેલવવાને બની આવે એટલા માટે એ "ફોટોગરાફો" મનમાવાના કુવા આગળ દાદાભાઈ અરદેશર ધોહેરીની દુકાને વેચવા મુકીઆછે.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૧૧ મું. | અકટોબર ૧૮૯૭ | આંક ૧૦ મો.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો.

ભાગ ૮ મો.

ભલી માહાબાનુંની મતલબ મંદીરે જઈને દસતુર ગુસતાસપને ભેટવાની એ હતી કે, જો ગુસતાસપ રાજી થાય તો તે પોતાના ભરતારથી તલાક લીએ. પોતાના ધણીના ફલીઆણ માટે તે એટલીતો આરજુમંદ હતી કે પોતાના વગણ સરખો ગાંઠ તોડવાંને તે રાજી હતી.

ગુસતાસપે રાતરે મેહેલ છોડયા પછી અસફંદીઆરને બહુ ઠપકો દીધો કે તાહારો છુટકારા સાથે માહારૂં નામ જુવાક આગલ ફોક્ટ લેવામાં તાહારી મકસદ શી ? અસફંદીઆરે કહયું કે "પેયારા પીતા જો તહમારૂં નામ મેલી મેહેરબાનુનું નામ લેતંતો તે પરીજાદના શા હાલ થાત ? તમ સરખા બુજરગ અને ધરમી મરદ સામું જો મજ સરખી હજાર જબાં બોલે તોપણ શું તહમારો એક પણ પાકેલો બાલ ખરે ?" ગુસતાસપે દીલગીરીથી પોતાના બેટાને મેહેરબાનુંપર મોહી પડેલો જોયો. તે જતી વખતે કહી ગયો કે "બેટા તાહારી માશુકથી હાથ ઉઠાવ, અહને બરી ફજર પાદશાહ કેકાઉશની ઘોર' આગલ મલજે અને હું તુંહને સઘલાં કારણ જણાવીશ." અસફંદીઆર પોતાના બાપના આવા વચનો શાંભલી દગદગી ગયો. સારી રાત તેહેના મનમાં મેહેરબાનુનો ખેઆલ રમેઓ; અને સહવાર પડતાં શુધી તે એટલો તો પોતાના વીચારમાં મશગુલ રહયો કે સુરજ ઉગયા પછી તે પોતાના બાપને ભેટવા નીકલયો.

ગુસતાસપે અસફંદીઆરને જોતાં કહયું કે "બેટા તાહારા પીતાનો વચન તુંએ બરાબર પાલીયો નહી." અસફંદીઆરે માફ માગી કે રાતરે ઉજાગરાના સબબથી બરી ફજરમાં તેનીથી બીછાણું છોડાઈ શકાયું નહી. ગુસતાસપે રોબથી પુછયું કે "બેટા શાના ખેઆલમાં રાતે તુંએ તાહારી ઉંઘ વેચી ?" અસફંદીઆર ફીકો પડી ગયો. ગુસતાસપ ફરી બોલીઓ કે "બેટા એમ બનશે નહી. એમ થનાર નહી. એમાં સાર નથી. તાહારા ખેઆલમાંથી તાહારી માશુકને તરક કર નહીતર ખતા પાંમશે." અસફંદીઆર ક્રોધથી બોલીઓ કે "શું બુજરગ પીતા, મેહેરબાનુંના પેયારથી હું ખતા પાંમીશ ? શું એક પરીજાદીની મોહોબત ધીકારવા જોગછે ?" ગુસતાસપ બોલીઓ કે "બેટા ઈશવરનો કોપ જેઓ ઉપર ઉતરનાર તેઓ સાથે મોહોબત રાખવી એ ગુનાહ ભરેલુંછે. એક જુલમગારની તરીજી ચોથી પેહેડી શુધી ઈશવરનો કોપ ઉતરેછે. અસફંદીઆર બોલીઓ કે "ઈશવર શું એક બીન તકસીરવારને મારકાના ગુનાહ સારૂં ઠાર કરશે ? મેહેરબાંનું નેકીથી ભરપુર છે." ગુસતારાપ બોલીઓ કે "અને તેજ નેકીથી તું ઠાર થશે. શું બેટા તું ભુલી ગયો કે બે દફે જાલમી જુવાકે તાહારા જાનપર તરાપ મારી હતી ?" અસફંદીઆરે કહયું કે "અને એ બુજરગ પીતા, શું હું ભુલી જાઉં કે જુવાકના સપાટામાંથી તેની પરીજાદ બેટીએ માહારો છુટકો કીધો ?" ગુસતાસપ બોલીઓ કે "પણ જુવાકે જે તાહારી ઉપર જાસતી ગુજારીછે તેહેનો તુંને જરાબી ખેઆલ નથી. પકડ તાહારી જબાં અને આ સામી ઘોર તરફ નેઘાહ પોચાડ. એ ઘોરની નીચે નામાકીત પાદશાહ કેકાઉશના હાડકાં પડેલાંછે. તાહારાં ઘુંટણ પર પડ, એ માથા ફરેલ છોકરા, અને એક ડરામણી વાત તાહારા પીતાને મોહોડેથી શાભલ કે તાહારો બાલેબાલ ખરો થાય અને તાહારી છાતીમાં મોહોબતનો ઝહરો સુકાઈ જઈ કીના અને ખુનરેજીનો બલતો આતસ ધકધકે.—" પણ એટલાવારમાં સામેથી માહાબાંનુનો દેખાવ નજરે પડયો. "માહાબાંનુ બોલયાં કે "બાવા ગુસતાસપ શું તહમને ફરસતછે ?——પણ આ છોકરો ઘુંટણમંડીએ કાંય ? અરે તહમો બેહુના ચેહેરા એવા જરદ કેમ ? અરે આ ઘોર આગલ ખરેખર તહમે કાંઈ જોયું હશે. બોલ પીતા ગુસતાસપ અને માહારાં મનનો ભરમ ભાંજ." ગુસતાસપ ગભરાઈને બોલીઓ કે "નામવર બાનું બરી ફજરની ઈશવરની બંદગી હમો પાદશાહ કેકાઉશની ઘોર આગલ કરીએ છઈએ. નામવર બાનું આ બંદગીમાં હમારી સાથે ભેગી થા કે ઈશવરનો કોપ જે તાહારા ધણીના કુટંબપર ઉતરયો છે તે તાહારી ઉપરથી દફે થાય." માહાબાનું બોલયાં કે "હું માહારા જીગરથી આ બંદગીમાં સામેલ થાઉંછું, કે ઈશવરનો કોપ માહારા ધણીપરથી દુર થાય. ઓ દાવર તું સારીપેઠે જાણેછે કે માહારી તમામ જીંદગી મેં માહારા ધણી અને માહારાં છોકરાંને માટે બંદગીમાં તાવી નાખીછે. અરે ઈશવરની મરજી થઈ ને એ

ક માહારાં બચાને તેડી લીધુંછે! ખોદા માહારી મેહેરપર રેહેમદીલી કરે! બુટા ગુસતાસપ ઈશવર આગલ માહારી બેટીને મારે બંદગી ગુજાર." અસફંદીઆર હરખમંદ બોલી ઉઠયો કે "કુલ આલમનાં આશીરવાદ એ નાજનીપર હોજો." ગુસતાસપ બોલીઓ કે "જાયાં ફરેલ જુવાન ચુપકીદી પકડ. એ કમ તાલેની બાનું આકાશ સાથ આદમથી લડાય નહી. ઈશવર આપે અને ઈશવર લીએ; મસતક નીચું કરી તેના હુકમને તાબે થા અને તેની બખશીશપર શુકર ગુજાર."

માહાબાનું બોલીઆં કે "હું માહારા જીગરથી તેહેને તાબે થાઉંછું. પણ શું માહારી એકપુરી છોકરીનેબી તે ખેંચી લેશે? શું માહારી મેહેર પણ ઠાર થશે! અરે! બુટા દાવર! હું હીઆં આવી—; પણ તાહારા બેટાને રખશુદ આપ. જે વાત હું તુંહને કેહેવા માંગુછું તે તાહારા વગર કોઈ આદમને હું જનાવનાર નથી." અસફંદીઆર વગર કેહેવે ઉઠયો અને જતી વખત બોલીઓ કે "નામેવર બાનું ઈશવર કરેને તાહારાં મનની હોંશ પાર પડે."

માહાબાનુંએ અસફંદીઆરનાં ગયા પછી પોતાનાં તલાકનાં તથા મેહેરબાનુના જાંહાગીરશાહ સાથે નેકાનાં ઠરાવથી ગુશ્તાસપને વાકેફ કીધો. ગુસતાસપને એક પણ ઠરાવ પસંદ પડયો નહી. તે માહાબાનુંને સમજાવા બેઠો કે ધરમના કાનુન પરમાંણે તેનીથી તેનો ધણી તલાક લઈ શકે નહી, અને જો લીએતો બેહુપર ઈશવરનો કોપ ઉતરે અને દોજખની ગારમાં બેહુનો આકેબતનો મુકામ થાય.

હવે જુવાક આ વેલાએ જાંહાંગીરશાહ સાથે ફરેબ રમતો હતો. તેણે જાંહાંગીરશાહ પાસેથી પરીચેહેરનો હાથ માંગયો અને તેના બદલામાં તેણે જાંહાંગીરશાહનાં મેહેરબાનું સાથે નેકા કરાવી આપવા કબુલાત આપી. જાંહાંગીરશાહ જે મેહેરબાનુંના નખરાંથી તેણીની ઉપર મોહીત થઈ પડયો હતો તેણે આ ઠરાવ પસંદ કીધો. તે વીચારવા લાગો કે પરીચેહેરને જુવાકથી ફરજંદ થનાર નથી અને જો તે પોતે મેહેરબાનું સાથ જોડાયલો હોયતો આખરે સેનાહ શેહેરની ગાદી તેનેજ સવાધીન થશે. તેણે ઘણુ પણ મન કરીને જુવાકને પોતાની ખુશી દેખાડી પણ એટલી કબુલાત માગી કે માહાબાનુની મરજી એ ઠરાવ પર પેહેલથી મેલવવી જુવાકે તેં કબુલાત આપી. હરખમાનો હરખમાં તે પોતાની રાણીના ઓરડામાં દોડયો. પણ રાણીતો મંદીરેછે એવી જારે તેને ખબર થઈ તારે તે ગુસસામાં આવી ગયો. તેના મનની અંદર હુજાર વીચાર આવવા લાગા. તે લાગલો મંદીર તરફ દોડયો અને જેવો ગુશ્તાસપ રાણીને તલાકની સાંમે થવા ઉશકેરતો હતો તેવો તાંહાં આવી લાગો. જુવાક બોલીઓ કે "પેયારી ઓરત હીઆં આવવાનું શું કાંમ પડયું? હું જાંહાંગીરશાહ પાસેથી આવતે તાંહાથુધી માહારી રાહા જોવી હતી."—માહાબાનુ બોલયાં કે "પેયારા ખાવીંદ તમારી ધારણામાં તમે પાર પડો તે માટે વીચાર કરવાના હેતુથી હું હીંયા આવી હતી." જુવાક બોલીઓ કે "પણ દીલદાર ઓરત શું સઘલા દાવરોમાં આ લુચો, આ જતલબીઓ, આ પાપી, આ ફીતુરી દાવરજ તુંને મલેય?" ગુસતાસપ ગુસસે થઈને બોલયો કે "અધરમી જુવાક! ખોદાના ઘરમાં શું ખોદાના નોકરનેજ તું અપમાન આપેછે? પણ જાણ એ કુકરમી દેવ કે તું ઉંઘાડો પડયોછે. ઈશવર અને આ ભલી ઓરત તારાં સઘલાં ફીતુરથી માહેરછે. દાંતીઆં પીસ ના જુવાક. હમો ધરમના વાલી છઈએ અને તારી ધમકીને હમો તુચ્છ કરીએ છઈએ. એકગમ તું લે તલાક અને બીજીગમ જો તારા હાલ કેવા બુરા થાયછે.——" જુવાક જોકે અંદરથી ડરયો હતો તોય પણ બાહારથી ટેક રાખીને બોલયો કે "જબાંદરાજ ફીતુરી! શું તારા હકદાર પાદશાહને તું ધમકી દીએછે?" ગુસતાસપ બોલીઓ કે "તું હકદાર પાદશાહ નથી. તું સેનાહ શેહેરનો પાદશાહ નહી. જાંહાંગીરશાહનો હક ખોટો પાડ અને પછી આવાં નેન લઈ આ મંદીરમાં આવ." જુવાક બોલીઓ કે "ચુપકીદી પકડ ધુતારા; જાંહાંગીરશાહ મેહેર સાથે નેકા કરનારછે અને આ રાજપરથી તે પોતાનો હાથ ઉઠાવનારછે." જેવા આ બોલો જુવાકના મોહોમાંથી પડયા તેવાજ પાદશાહ કેકાઉશના પુતલાંના નાખમાંથી તરણ લોહીના ટીપાં પડયાં. જુવાક સફેદ ફક થઈ ગયો. અને માહાબાનું ઘુંટણમંડીએ પડયાં. ગુસતાસપ બોલીઓ કે "ફોડ તાહારી ચશમ જુવાક, અને જો કે પાદશાહ કેકાઉશનું લોહી જુવાકનાં લોહી સાથ કદી ભેલનાર નથી." માહાબાનુ બોલીઆં કે "દીલદાર ખાવીંદ ઈશવરના હુકમને તાબે થા. ના ધારતો એમ કે તાહારી હકદાર ઓરત તાહારા પડતા વખતમાં તાહારા હુકમને તોડેછે. ધરમના કાનુન આપણાથી તોડાય નહી. થોડાંજ વરસ માહારે હવે જીવવાના રહયાંછે, અને આ મોતેબર મુકામ છોડી બીજું કયું મકાન પસંદ કરૂં કે જાંહાં માહારી બાકીની જીંદગી માહારા ભરતાર અને માહારી બેટીને મારે બંદગીમાં ગુજારૂં."

જુવાક બોલીઓ કે "પણ પેયારી ઓરત હીયાં તુંહને રાખવાની માહારી મરજી નથી. માહારી સાથે મેહેલમાં ચાલ અને તાંહાં પછી હું તુંહને સઘલી કેફીએતથી વાકેફ કરૂં. લુચા, મકરબાજ બુટા! આજ પછી માહારા મેહેલની ઓસરીએ ચહડતે ના. આ પાક જગાના સબબથી માહારીથી તુંને કાંઈ થઈ શકતું નથી. તારા હરામ ઈલતના બેટાને હું દેશનીકાલ કરૂંછું; અને આજ પછી જો તે આ શેહેરમાં ફટકયે તો પલવારમાં તેની ગરદનના બે તુકડા થશે. તારો બેટો કાંઈ ધરમની રખેવાલીનો ઢોંગ વઈ બેઠો નથી; માટે માહારી સજા તેને આબાદ લાગુ પડશે માટે તું ચેતજે. સત માનજે, કે જો સુરજ પશ્ચમની ઉગેતો તારો નોય બેટો પરીચેહેરને પરણનાર નથી." ગુસતાસપ બોલીઓ કે "જેઓ હકવાજબી પાદશાહને હંસેલી પોતે ગાદીએ બેસેછે તેઓ ઘાસના તંખાં મુઆફેક કરમાઈ જાયછે." જુવાકે માહાબાંનુને બગલગીરી કીધી અને બેહુ જણા મંદીર બાહેર ચાલયાં. જતી વેલાએ જુવાકે પોતાના ખીદમતગારોને હુકમ કીધો કે મંદીરમાં જગેજગ ચોકી રાખવી અને જો કોઈ પણ મેહેલમાંથી મંદીરમાં આવેતો તરત તેની ખબર કરવી.

ખોરાક.

માણસ જાતનાં અને સઘળાં જીવતાં જાનવરોનાં બદનમાં હમેશ ફેરફાર થયા કરેછે. બદનમાંથી આંતરડાં, ચામડી, ગુરદો ઈતીયાદીને રસતેથી જુનો ખોરાક નીકલી જાયછે, તેમ પાછો ઓઝરીને રસતે નવો ખોરાક દાખલ થાયછે. બબરચી, ખાટકી, મૉલી, ખેડુત, મીઠાઈ વાલો, ભઠીઆરો, દારૂ ગાલનારો, દુધવાલો, અને આપણી દુનીઆની નજદીક આખી વસતી, માતર આટલીક નજીવી જેવી ઓઝરીને વાસતે રોજ બારે મેહનત કરેછે. ઓઝરીને રસતે આપણે ખોરાક આપણા પેટમાં નાખીએ છીએ. એક જુદો વીદવાન કહેછે કે માતર એક નાની ઓઝરી, જે ભાયગે એક બીલસખી લાંબી નથી, તેને વાસતે અજાએબ જેવુંછે કે, મોટી મોટી ભઠીઓ અને ચુલાઓ, દારૂની વખારો, અનાજનાં કોઠારો અને બબરચીઓની ફોજની ફોજો જોઈએછે; અને આટલાક નાના સરખાં વાસનની અંદર ઘણાક દેશોનાં દારૂ, મોટાં મોટાં શેહરોની લુટ, અને ઘણાક મોટા મોટા દરીઆઓની માછલીઓ સમાએછે.

ખોરાક બે જાતનોછે. એકતો આપણા બદનને પુશટી આપેછે તે, અને બીજોતો આપણા બદનની અંદર આપણને જોઈતી ગરમી આપેછે તે. એક જીવતાં બદનની અંદર ગરમી પેદા કરવાની, અને બરાબર, ઘણા ઠંડીના કે ઘણા ગરમીના દેશોની અંદર ઠંડી, ગરમીનું નજદીક એકસરખું પરમાંણ રાખવાની શકતી કેમ હોય એ આપણને જરા પેહેલાં ગુંચવણ ભરેલું લાગેછે. આ ભેદનો ખોલાસો રસાયણ શાસ્ત્રીઓએ કરીઓછે. તેઓએ દેખાડીયુંછે કે આકસીજન નામની હવા આપણા શરીરમાં જુદી જુદી રીતે દાખલ થાયછે. ઓઝરી ભઠીની માફક આપણા બદનની અંદર ચાલેછે, અને ફેફસાં, ધમણની માફક, હંમેશ આકસીજન હવા ફુંકેછે. આ આકસીજન હવાની સાથે આપણા ખોરાકમાંથી જે કારબોન નીકલેછે તે મલી જાયછે; અને એ રીતે આપણા બદનનાં દરેક ભાગની અંદર બરાબર હમેશ એકસરખી ગરમી રેહેછે.

હવે આ એક કુદરતનો ધારોછે કે આસપાસની ચીજોની ગરમી અને આપણા દીલમાંની ગરમી નજદીક સમતોલ રેહેવી જોઈએ. ઠંડા દેશોની અંદર આપણા દીલમાંથી ગરમી વધારે જતી રેહેછે. એટલા માટે ગરમ દેશોમાં આપણા બદનની અંદર જેટલી ગરમી આપણે પેદા કરીએછે તે કરતાં વધારે ગરમી ઠંડીવાલા દેશોમાં આપણને પેદા કરવાની જરૂરછે, અને એટલા માટે ઠંડીવાલા દેશોની અંદર ગરમીવાલા દેશોનાં કરતાં આપણને વધારે ગરમી આપનારા ખોરાક લેવાની જરૂરછે, કાંકે તેમ કરીઆથી વધારે ગરમી નીકલેછે. ઠંડીનાં અને ગરમીનાં દેશોમાં માણસ જાતની જરૂરીઆત પરમાણે શરવે શકતીમાન ઈશવરે જુદી જુદી રીતે ખોરાક પુરો પાડીઓછે. ગરમીનાં મુલકોની અંદર એવો ખોરાક હોયછે કે જેમાં ઘણો કારબોન, કે જે આકસીજન હવા સાથે ભેલાઈને આપણા અંગમાં ગરમી પેદા કરેછે, તે નથી હોતો. ઠંડીનાં મુલકોમાં, ચરબી, તેલ વગેરે એવી ચીજો કે જેમાં કારબોન ઘણો હોય તેવી પુશકલ મલી આવેછે; અને આકસીજન અને કારબોન મલીને જે ગરમી આપણા આંગમાં બરાબર પસરેછે તે ગરમીને આંગમાં રાખવા સારૂં ઠંડીવાલા દેશના લોકો ગરમ કપડાં પેહેરેછે. ગમે તેવીબી રીતે આપણું આંગ ઠંડું થાયછે તો તેની અંદર ગરમી પેદા કરવાને વધારે ખોરાકની જરૂરછે. મુસાફરી કરતાં આપણને ઘણું કરીને વધારે ભુખ લાગેછે અને વધારે ખવાએછે. તેનું કારણ એકે આગબોટની અંદર કે ખોલી ગાડીમાં બેઠાથી આપણા આંગમાંથી જે ગરમી બાહેર જતી રેહેછે અને ઠંડી લાગેછે એટલા માટે પાછી ગરમી પેદા કરવાને આપણને વધારે ખોરાક લેવો પડેછે. જેઓને ઠંડું પાંણી પીવાની ઘણી ટેવ હોયછે તેઓને પણ વધારે ખોરાકની જરૂરછે. કસરત કે પુશકલ મેહેનત કીધાથી પણ ભુખ ઘણી છુટેછે. જેમ એક બલતું સલગાવીને તેને જાલવી રાખવાને વાસતે લાકડાંનો અથવા કોલસાની જરૂરછે તેમજ જીંદગી, જે એક જાતનું બલતુંજછે તેને જાલવી રાખવાને માટે ખોરાકના આકારમાં તેને પોશન આપીએ છીએ. જો આપણે તેને પોશન નહી આપીએતો, એટલે કે આપણે ખોરાક નહી ખાઈએતો તે હોલવાઈ જાયછે; અને માંણસ ભુખમરાથી મરીજાયછે.

ઇસમાયલ પાશા—મીસર દેશનો વાઇસરાય.

આ મોટો શખસ, ફરાનસ દેશનાં પાએતખત શેહેર પેરીસનું સન ૧૮૬૭ નું મોટું સંગરહસ્થાન જોવાને, જારે પારીસ ખાતે આવીઓ હતો, તારે પાછો પોતાને દેશ જતાં થોડા દાહાડા વેલાયત ખાતે રહયો હતો. વેલાયતની અંદર એને મોટાં માન સાથે લીધો હતો અને એને વાસતે મોટાં મોટાં ખાના આપીઆં હતાં.

ઈબરામ પાશા, જેણે સન ૧૮૪૧ માં સીરીઆ દેશ ઘણી બાહાદુરીથી જીતીઊં, તેના તરણ દીકરાઓમાનો આ ઇસમાયલ પાશા બીજો દીકરોછે. આ નામીચો શખસ સન ૧૮૩૦ માં મીસર દેશનાં પાએતખત કૈરો શેહેરમાં જનમીઓ હતો. નાહની વયમાંથી એને એના ભાઈ સાથે લશકરી ખાતાંની નીશાલમાં કેલવણી લેવા વાસતે ફરાનસ દેશમાં મોકલાવીઓ હતો; અને કેલવણી લીધાબાદ સન ૧૮૪૯ નાં સાલમાં પાછો તે મીસર દેશમાં આયો તે વખતે એ બંને સાહાજાદાઓ આબાસ પાશાની હકુમતની ઘણા ગામે થયા હતા, અને સન ૧૮૫૩ ની અંદર આ ઇસમાયલ પાશા ઊપર દરબારનાં કોઇ માણસને મારી નાખવાનુ તોહોમત મેલીઆમાં આવીઉં હતું, પણ તે ભાગી પડીઉં હતું.

તાર પછી સને ૧૮૫૫ માં એના કાકાની તરફથી ફરાનસના પાદશાહ નેપોલીઅન સાથે કાંઈ અગતના કાંમને વાસતે તે પાછો ફરાનસ ખાતે આવીઓ હતો. એના કાકા સઈએદ પાશાના હાથ નીચે કેટલાક જોખમ ભરેલા ઓધાઓ ચલાવીઆ અને સઈએદ પાશાની ગેરહાજરીમાં સને ૧૮૬૧ માં ઇસમાયલ પાશાએ થોડેક વખત તેની વતી મીસર દેશમાં રાજ ચલાવીઊં હતું. તાર પછી ૧૪૦૦૦ માણસનું એક લશકર સાથે લઈ આસપાસના કેટલાક બલવાખોર લોકોનો દોર તોડી નાખીઓ અને તેઓને જેર કીધા.

ચાર વરસની વાત પર, એટલે સને ૧૮૬૩ ની અંદર મીસર દેશના રાજની લગામ એણે પોતાના હાથમાં લીધી. પોતાના દેશની અંદર એણે ઘણાક સુધારાઓ દાખલ કીધા, મોટા મોટા કારખાંનાઓ સથાપીઆં અને રૂનો પાક પુશકલ વધારીઓ. રૂઊના પાકથી એને બહુ ફાયદો થયો અને આજે દુનીઆંમાં એ ઘણો પઈસાવાલો ગણાયછે.

અંગરેજ સરકારને એણે ઘણીક મદદ કીધીછે. હીંદુસથાન અને વેલાયતની વચેનો મારગ એણે પોતાના દેશમાંથી ખુલો મુકીઓછે, અને અંગરેજ સરકારના ઊપયોગને વાસતે પોતાના ગામની અંદર એ સરકારને એણે એક મેહેલ આપીઓછે. આવા આવા ઊપકારોને માટે ઈંગરેજ સરકાર એની આભારી થઇછે અને જારે આ સાલમાં તે વેલાયત ખાતે થોડા દાહાડા રહયો હતો તારે તેને આપણી માહા રાણીજીએ એક મોટો ખેતાબ આપીઓ હતો.

હીંદુસથાનથી વેલાયત જતાં હીંદી સમુદર અને ભુમદીઅ માહાસાગરની વચે જે સુવેઝની સંયોગી ભુમી નડેછે તે ખોદી કાહાડવાનું કામ ફરાંનસ દેશની સરકારે પોતાને માથે લીધુંછે અને એ કાંમની અંદર ઇસમાયલ પાશાએ એ સરકારને ઘણી મદદ આપોછે. એની મદદથી એ કામ નજદીક પુરૂં થવા આવીઊંછે અને એ મોટી નેહેરની અંદરથી હવે મોટાં મોટાં વાંહાંણો જવા આવવાં માંડશે.

મીસર દેશ અસલ યુરપની અંદરનાં ટરકી દેશના સુલતાનને તાબે હતું અને તેને ખંડની આપતું હતું પણ હાલ ટરકીનાં સુલતાને તેને સવતંતરપણું બખશીઊંછે.

આ દેશની અંદર લોકો પોતાનો ધંધો પોતે નથી કરતા. તેઓ સઘલાં સરકારને તાબે રેહેછે. બધાં કારખાનાઓ, ખેતીવાડીનું કામ, રૂની ખેતી અને દરેક ચીજ સરકારને સવંધીનછે, અને લોકો એ પાશાનાં આ સઘલાં જુદાં જુદાં ખાતાંઓમાં પગાર દાર રહી મજુરી કરેછે.

એક બુદા બાપે મરતી વખતે પોતાના છોકરાને સીખાંમણ દીધી કે બેટા મારી આખી જીંદગીના અનુભવનો સાર હું તને કહુછું તે એટલોજછે કે જેમી કોઇ બીજાને ઠગવાની તજવીજ કરેછે તે પોતેજ ઠગાએછે, અને વળી તેની હાલત ઉપર વધારે અફસોસ એટલા માટે કરવો પડેછે કે ઠગાએઆ છતાંબી તે હરગેજ એમ નથી સમજતો કે તે પોતેજ ઠગાએઓછે.

હવા ખાલી કરવાનું યંત્ર—"એર પંપ."

સરવે વાંચનારાઓને આટલુંતો સારી પેઠે રોશન છે કે આપણે દુનીઆંમાં જાંહાંબી ફરીએછ હરીએછ તાંહાં સંધે હવા હોયછે અને તે દંમમાં આપણે લેઈએ છેએ. તે વગર માણસ, પસુ પંખી, ઝાહાડ પાંન તથા સરવે જીવદાર ચીજો એક ઘડી પણ જીવી શકે નહી. હવે વીદવાંનોએ પોતાની કળાથી હવાને ચોકસ જગામાંથી ખાલી કરી નાખવાનું એક યંત્ર અથવા સાંચો બનાવીઓછે જેને ઇંગરેજીમાં "એર પંપ" એટલે હવાનો બુંમબો કરી કહેછે. જેમ બુંમબા વડે પાંણી બાહેર કાહાડીઆમાં આવેછે તેમ આ યંત્ર વડે હવાને બાહેર કાહાડી નાખવામાં આવેછે. એ યંત્રની રચના એવી કીધીછે કે તેનો બુંમબો ચાંપીઆથી તેમાંથી હવા આસતે આસતે નીકલી જાયછે, તે એટલા સુધી કે છેલે તેમાં એક રતીભાર હવા રેહેતી નથી. એવા સાંચામાંથી હવા કાહાડી નાખીને, નામીચા ડાકટર હટને કેટલાએક અખતરા કીધાછે તેનો રમુજી સાર હમો નીચે આપીએ છઈએ.

જે વાસનમાંથી એ સાંચાની મારફતે હવા તદન ખાલી કીધેલી તેમાં પક્ષીનું એક નાહનું પીછ અને સોનાંની ગીનીનો શીક્કો ઊંચેથી નાખવામાં આવીઆ હતો તે બંધો એકજ વખતે નીચે પડીઆં હતાં. ખોલલી હવામાં પેલો શીક્કો તુરત નીચે પડેછે અને પક્ષીના પીછને પડતાં હવાને લીધે વીલંબ લાગતે. ઘણાખરાં જાંનવરો એ હવા વગરના વાસનમાં મુકીઆથી એક અથવા બે મીનીટમાં મરણ પાંમેછે; તોએપણ સાંપ અને ડેરકા જોકે એ વાસનમાં મુકેયા પછે બુબ ફુલાયછે તોબી એકથી બે કલાક સુધી જીવી શકેછે અને કેટલીકવાર તદન સુવેલા જેવા અંદર થઈ પડેછે, પણ પાછા ખોલલી હવામાં બાહેર કાહાડીઆ પછે સજીવન થાયછે. ગોકલગાય જે વરસાતના દાહાડાઓમાં આપણા છાપરાંઓ ઊપર રેહેછે તે એમાં દસ કલાક સુધી જીવી શકેછે, ઘળોરી અથવા સરડાની જાતનું જાનવર બેથી તરણ દાહાડા, અને જળો પાંચથી છ દાહાડા સુધી એમાં જીવી શકેછે. ઈલ માછલીનું હઈડું અથવા દીલગુરદો, તે માછલીને કાપી કાહાડીને તુરત એમાં મુકીઊં હોયછે તો નજદીક એક કલાક સુધી તે પોતાનો ધબકારો ચાલુ રાખી શકેછે અને તેથી વળી ખોલલી હવામાં હોયા કરતાં વધારે જડપથી ચાલેછે. ગરમ લોહી, દુધ અને પીત એઓને એમાં મુકીઆથી એવું માલમ પડીઊંછે કે તે ફુગાઈને મોટું થઇ આવેછે અને તે ઊભાયછે અને તેમાં જોશ આવેછે.

રેસમના કીડાના ઇંડાં એમાં સેવણ બેસી પેદા થાયછે—પણ ઝાડ પાંન એમાં મરણ પાંમેછે. આતસ હોલવાઈ જાયછે—મીણબતીનો દીવો એક પલમાં ગુલ થાયછે અને બલતો કોલસો પાંચ મીનીટમાં ઠંડો પડી જાયછે. તાતવીને લાલ કીધેલાં લોહોડાં ઊપર કાંઈ અસર થતી દીસતી નથી; પણ ગંધક અને બંદુકનો દારૂ એમાં સલગાવેલો સલગતો નથી પણ તે તવાઇ તથા પીગળી જાયછે. સલગાવેલી દીવાસલી બુજાઈ ગઈ હોય એવી થઈ જાયછે પણ તેને પાછી ખોલલી હવામાં લાવવા પછે તે પાછી સલગી ઊઠેછે. ચકમક તથા લોહોડાંને તેમાં ઘસેયાથી હવામાં જેમ તેનેથી આતસની ચીનગારી પડેછે તેમજ એમાં પણ પડેછે લોહચુંબકની અસર જેમ હવામાં દીઠામાં આવેછે તેવીજ એમાં પણ દીસેછે.

કોઈબી ચીજને સલગાવીને એકદંમ બુજાવી નાખી એમાં મુકીઆથી તેમાંથી નીકલતો ધુંવો ઊપર ચહડવાને બદલે નીચે બેસી જાયછે અને એ વાસણને આણીમેર પેલીમેર હીલવવામાં આવેછે તોય તે નીચેજ ઠરી રેહેછે.

કપુર એમાં સલગતો નથી—બંદુકના દારૂના એક બે દાંણાને બલતાં ઊકાવનાર આએનાની મારફતે સલગાવીઆમાં આવે તોય તેથી આસપાસનો દારૂ સલગતો નથી. આગીયા કીડાને એમાં મુકી જો આસતે આસતે હવા ખાલી કીધી હોયતો તે પરમાણે તેની રોશની ઓછી થાયછે અને હવાને પાછી રફતે રફતે અંદર દાખલ કીધી હોયતો આસતે આસતે તેની રોશણી માલમ પડેછે.

ઘાંટ અંદર હીલવવાથી આવાજ થતો નથી;—પાંણી તેમાં બંધાઈ બરફ થાયછે. એક જાતનો કીડો તેમાં ચાલી શકતો નથી અને એ વગેરે બીજા વીચીતર બનાચો એમાં દીઠામાં આવેછે. હવા કેવી નાદર ચીજછે !

પીંઢારા.

પીંઢારા કરીને કોઈએક ચોકસ જાત હતી એવું નથી, આગલા વખતમાં કોઈબી જાતના બેરોજગારી લોકો તેમાં જઈ ભરાતા અને ગાંમઠી રાજાઓની રઈએતને લુટીને પેટ ભરતા. વલી હાલમાં જેમ કોઇ કોઈ મુલકમાં હલકા ધંધાના માણસો રાત અવાર અસુર પીંઢારાનો ધંધો કરેછે તેમ નહી હતું. ઈશવી શને ૧૮૧૬ માં હીંદુસતાંનમાં પીંઢારા લોકોનું મોહું ટોલું ઘોડેસવાર થઇને માહેલાં પરાંનોમાં ફરતા અને લોકોને ધોરે દીવસે લુટતા તેઓનાં હાથમાં જેઓ સપડાય તેઓને લોઢું તપાવીને ડામ દેતા; રાખના તોબરા મોહોડે બાંધતા; માથાં ઊપર પથરા મુકતા; સરીરે ચીંદરાં લપેટીને સલગાવી દેતા; ઘરબાર બાલી નાંખતા અને બીજી તરેહવાર નીચ યુકતીથી રયેત લોકને લુટતા હતા તેવો લુટારા છતે હીમતમાં ઘણાંજ કંમ અને જો કોઇ તેવા સુરા લોક સાંમને થાયતો તુરત નાંહાંસવા માંડતા હતા.

જેમ રાજા પોતાના રયેતની ખબર લેવાને પોતાની સવારી સાથે બાહેર પડે અને રાજનો બંદોબસત કરે, તેમજ રયેતની ખબર લેવાને આ પીંઢારાઓની સવારી નીકલતી અને તે પુરી થવા બાદ જે કાંઇ લુટ મલી હોય તેમાંથી સરદારોનો મોહોટો ભાગ કાઢી પોતપોતામાં સરખે હીસસે વેંહેંચી લેતા. લુટમાં જે કાંઈ ચીજો મલી હોય તેની વેંહેંચની કરવી મુસકેલ પડે તેથી તેઓ એક બજાર ભરતા અને તાંહાં આસપાસના ગામેગાંમનાં લોક સામન વેચાતો લેવાને આવતાં.

હીંદુસથાનનાં કેટલાએક રાજાઓએ એવા પીંઢારાઓને પોતાની પાસે રાખીઆ હતા અને તેમનાં પાપનાં પઈસામાંથી ભાગ લેતા હતા. રાજાઓ જેવોનો ધરમ રયેતને સંભાલવાનો તેવોજ જારે આવો પેસો હાથ ધરે તારે રયેત તે કેમ સુખી રેહે અને આએનદે તેવોનાં રાજ તે કેમ ટકે! હોલકર અને શીંદીઆએ એવા પીંઢારી સરદારોને હાથ કરી રાખીઆ અને તેવોને આસરે પીંઢારાઓએ છુટથી લુટ ચલાવી. થોડાએક વખતમાં પીંઢારાઓ પોતાની લુટથી એટલાતો શવી નીકલેઆ કે તેઓએ ઈંગરેજની છાવણી તરફ પગલાં ભરવાને હીમતે કીધી. એક વાર તે તરફથી ભારે લુટ મેલવી નાહાટા તેથી લોભ લાગો અને ફરીથી આગલ દગલાં ભરવાને તેવોને હીમત થાઈ.

લારડ હેસટીંગ જે એ વખતે ઈંગરેજી રાજનો વડો હતો તેણે ઠેરાવ કીધો કે આ પીંઢારી લોકોને એકદમ તારાજ કરવા નહીતર ભારે ખરાબી કરતા ચાલશે. એવા વીચારથી કેટલુંક લશકર જમાવ કરી તેનાં ચાર ભાગ કરી ચોતરફ વેંહેંચી નાખી ઘેરો ઘાલીઓ. એવા વખતમાં બીજા રાજવાલાઓએ ઈંગરેજની સાંમે થવાની તક હાથ ધરી અને તેથી પીંઢારીઓને એકદમ તારાજ કરવાને બનીશેં નહીઃ પણ આ એક ઈંગરેજી ખવાસજછે કે જે કાંમ પાર ઊતારવાનો એકવાર ઠરાવ કીધો કે પછે કોઈબી રીતે તે અમલમાં લાવેછે તે પરમાંણે રફતે રફતે પીંઢારીઓનો નાશ કરી નાખીઓ. જાંહાં જાંહાં ઈંગરેજી ફોજ ગઈ તાંહાં તાંહાંથી પીંઢારીઓને મારી કાઢીયા અને કેટલાએકોનેતો રયેતનાં લોકો જેવોએ અતીઅંત દુખ અને પીડા ખમી હતી તેવોએ પકડી ઈંગરેજોને હવાલે કીધા; કેટલાએક નાહાશી જંગલમાં જઈ રહેઆ અને તાંહાં દુખ પાંમી મારગ લાગા. કેટલાએક સરદારોએ ઈંગરેજને શરણ જઈ જીવતદાન માંગી લીધું. તેઓનો એક મોહટો સરદાર જંગલમાં નાહાશી ભટકતો હતો તેને વાઘે મારી ખાંધો અને એ રીતે આ નાંશકારક ટોલીનો પરાજય થઇ અંત આવીઓ.

નવી નવાઈ—લોકોનાં વેહેમ.

યુરોપનું ઊતર તરફનું નારવે નામનું એક દેશ જાંહાં થંડી, હીમ, અને ડરાંનો કાંઇ પારજ નહી તાંહાં જેવારે પેહેલ વેહેલી વખતે ગુલાબનાં ફુલ અને તેનું ઝાડ લેઈ ગયા તારે તાંહાંના લોકોમાં ભારે ઘોઘાટ થઓ હતો અને એ ઝાડનાં ફુલ આનગ્નનાં જોરથી ફુટી નીકલેછે એવો તેવોને વીચાર આવીઓ હતો તેથી તેને તેઓ હાથ લગાડવાને બીહતા હતા. તેમજ અમેરીકાનાં વરજીનીઆ દેશનાં લોકોનાં હાથમાં ઈંગરેજોની જગામાંથી થોડોએક બંદુકનો દારૂ મલી આવીઆથી તેવોએ તેને અનાજનાં દાણાં સમજી તાંહાં વાવીઓ હતો અને તેમાંથી મોહોટો પાક મેલવવાની આશા રાખતા હતા. યુરોપમાં પેહેલ વેહેલાં જારે રસીયો સીતલા મુકવા માંડીઆ તે વખતે

લોકોમાં વેહેમ હતો અને તેવો, તેથીજ સાંભળ્યું થાતાં, એટલુંજ નહી પણ એક ડાકટરની ચેતવણી ઊપરથી તેવો એવું વીચારવા લાગા હતા કે એમ કીધાથી આ ખરે માણસ જાત અરધાં માણસ અને અરધાં બે લ બની જશે.

આપણને, ખુદરતનાં પેદા કીધેલાં માણસની સાદાઈ તથા તેઓનાં ભુલ ભરેલા વીચારો જોઇને કેટલી એકવાર હસવું આવીઆ વગર રેહેતું નથી; તોપણ જારે આપણે જોયેછે કે યુરોપખંડ જેવા સુધરેલા ભાગમાં જેવોનું કાંમ લોકોનાં વેહેમ છોડવવાનું અને વીદીઆ હોનરને મદદ કરવાનું તેવોજ ઘણીવાર લોકોનાં સાધારણ વેહેમની હીમાએત કરવા અને વીદીઆની મદદથી તે ખોટી રીતે પુરવાર કરવાને વારંમવાર હાલનાં જમાનામાં બાહેર પડતા માલમ પડી આછે તારે આપણું હીંદુસતાંન દેશ જાંહાં વીદીઆએ ફરી પોતાનાં પગલાં કાંઈક જમાના પછે નાખીઆછે અને તેનીબી ફકત શીરૂઆતછે તાંહાંના લોકો વીદીઆ અલીઆસ વગર તરેહવાર વેહેમમાં પડેલા હોય તેમાં કાંઈજ નવાઈ જેવું નથી. એવા વેહેમોને તરક કરાવવાને માટે વીદીઆ હોનરનો પુશકલ ફેલાવો થવો જોઇએછે જેથી લોકો પોતાની મેલે ખરૂં શુંછે તે સમજવાને શકતીવાંન થાયછે.

આપણે જોયે છઈએ કે આપણા દેશમાં હોનર અથવા વીદીઆને લગતી કાંઈબી નવી બાબદ દાખેલ કરવા માંગેછે તેવારે ગાંમમાં મોટો શોર થઈ રેહે છે. જેવારે મુંબઈમાં પેહેલવેહેલી આગ ગારી ઊંઘાડી તે વખતે લોકોમાં જુદીજ તરાંહનો વીચાર ચાલતો હતો. કેટલાએક એવી વકી રાખતા હતા કે ધંધો રોજગાર ડુબી જશે અને રોજગારની ખરાબી થઈ જશે. આજે તેજ લોકો એ બાફના બળનો લાભ મેળવી મોટો ધંધો રોજગાર ચલાવેછે અને એથી ગાંમમાં ઘણી રીતની સેહેલાઈ થઇછે એવું તેવો આજ બોલેછે. વીજલીના તારને માટે પણ એવોજ વીચાર ધરાવતા હતા. છોકરીઓને શીખવવાને નીશાળો કાહાડવાનું કેટલાએક સપુંત જવાંનોએ માંથે લીધું તેવારે પણ દેશીઓમાં ભાંત ભાંતના વીચારો હતા અને તેથી એ સુભ કાંમની શરૂઆત થતાં કેટલોએક વીલંબ લાગો હતો. આજે તેજ દેશીઓ પોતાની છોકરીઓને માટે સારી કેળવણી મળે એવી નીશાળો ધુંડેછે.

જારે હમો કહીશું કે યુરોપખંડના સુધરેલાં દેશો જાંહાં વીદીઆ હોનરે પોતાના પગળાં લાંબી મુદતના નાખેલાં અને જાંહાંના લોક કેળવાએલા તાંહાંના વીદવાન તેમજ બીજાં લોકોએ તેવોના દેશમાં ચાહ, કાફી, તથા તંબાકુ પેહેલવેહેલાં દાખેલ કરતી વખતે ભારે ઘોંગાટ કીધો હતો અને પોતાની ઊપર એક આફતે આવીને ગલગો કીધો હોય એવો દેખાવ દીધો હતો તો આજે આપણા લોકો તે કવચીતજ માંણશે.

વલંદા તથા ઈંગરેજ લોકો જેવારે વેપારી તરીકે હીંદુસતાનમાં આવીઆ તે વખતથી ચાહ ઈંગલંડમાં દાખલ થઇ અને શીરૂઆતમાં ૬૦ થોતે ૧૦૦ રૂપીએ રતલ વેચાઈ હતી ઈંગલંડમાં ચાહ દાખલ કરતી વખતે કેટલાએક ડાકટરો તથા વીદવાંનોએ ગોએઆ તેને પુરતી રીતે તપાસી હોય એવું દોલ ઘાળી મત આપવા લાગીઆ કે એતો આપણા મુલકમાં ઝેર દાખલ થયુંછે અને એથી આએનદે શેહેરની ખરાબીછે. કેટલાએકતો એ ચીજનો, જેવો વેપાર કરતા હતા તેવોને નીતીમાન માણસોમાં ગણતા નહી હતા અને ટુકમાં એ ચીજ સાથે જેનેબી સંબંધ તે તેઓની નજરમાં ધીકારમા આવતા હતા.

એ ઊપરથી આપણને એક અછો ઢડો મળે છે કે કાંઇબી ચીજ આપણા દેશમાં નવીસવી દાખલ અથવા ઊભી કરવામાં આવતી હોય તેની સાબે તુરત વગર જાંણવે અને વીચારવે મત આપી દેવું નહી અને તેવાં કાંમનો અટકાવ કરવાને સાંમે થવું નહી. અલબતાં બધી ચીજો અને રીતો જે નવી દાખલ કરવામાં આવે તે સારીજ હોવી જોયે એવુંતો કોઇબી એકેદમ કબુલ કરશે નહી તેથી જેબી કાંઇ રસમ, રીત અથવા હુનર આપણા દેશમાં દાખલ થાય તે જો આપણને નાશકારક હોયતો આપણને જરૂરનુંછે કે આપણા પુરબળથી તેની સાંમે થઈ તે દુર કરવી. બાકી કાંઈબી નવું દાખલ થતી વખતે ફકત જુઠો ભય દીલમાં રાખી તેના જે પરીણામો નહી તેવાંને ગોઠવી બેસાડી આપણા મનના વેહેમને ખાતર તેને તોડી પાડવું એ આપણ માણસ જાતને લાયક નથી.

વેહેમ વીશે. †

આપણાં કેટલાએક દેશીઓ પોતાની છોકરીઓને વીદીઆ અતીઆશ કરવાથી બેનશીબ રાખેછે તે અતીઆંત ખાંમીને લીધે તેઓમાં કુદરતનાં કાયદાને શહન થવાની સમજ ન હોવાથી જીઆરે ફરતાં આશમાંની ચકરની જંજાલમાં તે આવી પડે તે વખતે ધીરજ છોડી એકદમ નીરાશ થઈ બાહાવરી બની જાએછે. તેથી તેહેની અધુરી અકલમાં જેવા ખેઆલ આવે તેવા ખેઆલ અમલમાં લાવેછે અને તેથી બેહદ ગેરફાએદા હાંશેલ થાએછે. એવા બેહુંદા ખેઆલો અમલમાં લાવવા તેહેને વેહેમ કરી કેહેછે, એવી અનઘટતી રશમ અખતીઆર કીધાથી તે પેદા કરનારની ગુનેહગાર થાએછે. પણ જો ઓરતોને કેળવણીનાં મીઠાં ફલો નાહાંનપણથી ચખાંડેઆં હોએતો તેહેને પોતાની મેલે પોતાનાં પેદા કરનારને તથા તેહેનાં દરએક ફરમાનો પીછાંનવાનો વીચાર આવેછે, તેથી તે વેહેમી રશમોથી દુર રહી શબુરી શાથે પરમેશવરની આરાધનાં કરી પોતાની મુરાદ ચાહેછે, તેથી તે ઘણુંકરી ફતેહમંદી શાથે પાર ઉતરેછે. વાશતે સ્ત્રી કેળવણી હોએતો વેહેમો તદન નાબુદ થઈ જાએ. એટલું લેખી હાલ ગાંમડી ઓરતોમાં ચાલતા વેહેમોનું બેઆંન આપુંછું.

પેહેલું—શીતલા એ એક રોગછે કે જે રોગ દરએક ઈનશાંનને તેહેની હઈઆતીમાં એકવાર જરૂર થવો જોઈએ, પણ જો તેહેનો ઘટતો ઉપાય નાહાનપણથી કીધો હોએ ઈઆને (ગઉશીતલા) કહડાવેઆ હોએતો પાછલથી એ રોગની કશી ધાસતી રેહેતી નથી, પણ ભોલી ઓરતો એ રોગને દેવી શમજેછે તેથી તેહેને નાહેકનું દુઃખ દેવા ચાહાતા નથી. તેવા ઈરાદાથી પોતાનાં બાલકોને શીતલા કહડાવતાં નથી. તીઆરબાદ જેયારે પોતાની મેલે શીતલા આવેછે તેયારે ઘણા બાલકો એ રોગની પીડાથી પોતાનો અમુલય પરાંણ ખોએછે, અને જો ઈશવરની રેહેમથી કોઈ બાલક મોહોતનાં પંજામાથી બનચેછે તોપણ તેમાં ઘણી તહરાંની ખોડ રેહેછે. એવાં કમનશીબ બાલકોમાં કોઈને શહીએક આવેછે તો તેહેની માએ શીતલા દેવીને જેમ બને તેમ ખુશી રાખવાનાં ઉપાએ શોધેછે, તેથી તે બીમાર બાલક આગલ તરેહ તરેહની મીઠાઈ મંગાવી લોબાંન ધુપાવી સરવેને વેહેંચી આપેછે અને તેહેની આગલ નાંકઘશની કરેછે. તયારબાદ તે બાલકને જરા જરા તફાવત પડેઆ પછે તેહેને દુધે નહવડાવેછે અને દેવાલ ઉપર ખરપટ કરીને તોરણ બાંધેછે તથા એક મુરતીનો આકાર પાડી તેહેની શામણે તે બાલકને બેસાડીને પગે પડાવેછે, પછે લાડવા ઓરેછે અને ભુલેશવરમાં જઈ તાંહાંના બરાંમણને રૂપાંનો દીકરો તથા દીકરી, કાગળ—કલમ—પાંન—સોપારી—ફુલ—શેરડી—થાંળી તથા ઘીનો દીવો કરવા શારૂ દોહાડીઉં આપેછે તે એવા ખેઆલથી જે શીતલા દેવી આનંદ થાએ તો તેહેના બાલકને પુરો આરાંમ કરે. હવે શેઆંણી બાઈઓએ દરીઆફત કરવો જે ઉપર કહેલો વીચાર કેટલો અનઘટતો છે જેકે ઈશવરની રેહેમ વીનાં તે બાલકને આરાંમ થવો એ બીકટછે તીઆરે એ વીશે તેહેનીજ આરાધનાં કરી એ રોગને ટાલવાનાં ઘટતા ઉપાય કીધા તો તે ખરેખર વાજબી ગણાશે.

બીજું—કેટલીએક ઓરતો વાંજણી રેહેછે તીઆરે જુદી જુદી માનતા માનેછે તે એમજે જો તેઓને ફરજંદ થાએતો પોતે માનેલી માનતા પાલવાની જોખા ફરજ શમજેછે, તે એમજે શુવાવડમાં થોડા દીવશ અન ખાધા વીનાં રેહેછે તે ફીરીઆને બેહેરાંમીની ગોત કરી કેહેછે, પણ બરાબર જોતાં માલુંમ પડશે કે એ બારીક વખતે ઓરતોને જેમ બને તેમ પુરાટ ખોરાક આપી તેહેની નાતવાંન હાલતને શકતીવાંન કરવી જોઈએ. તેજ વખતે તેથી ઉલટી ચાલ ચલાવી તેહેને થોડા દીવશ ભુખની પીડાથી હેરાંન કરેછે તેથી તેહેને તથા તેહેના નાજુક બાલકને ઘણી હેરાંનગતી ભોગવવી પડેછે, વાશતે એવી રશમોને તરક કરી ઈશવર ઉપર એતેકાદ રાખશેતો ઘણુંકરી તેઓ પાર પડશે.

તરીજું—ઘણીએક ઓરતોને પોતાનું ધારેલું કાંમ પાર પાડવું હોએતો એક જાતની માનતા માંનેછે તેહેને દરીઆઈ રોજો કરી કેહેછે. તે એમજે એક જગા શાફ કરી તેહની ઉપર ધોહોળી ચાદર બીછાવી તે ઉપર તરેહ તરેહનાં પકવાંનો પરીશેછે અને તાંહાં શુખડ, અગર, લોબાંન તથા બીજી શુગંધી વસતુઓ બાલેછે. તયારબાદ તે સરવે આકારને શેજદો કરી તાંહાં બીછાવેલી ચીજો રાતને શમયે શમુદરમાં નાખી દીએછે તે એવી ધારણાથી જે તેમાં પરીશેલી ચીજ કોઈથી ખવાએ નહીં. માતર પેલી રોજો માનનારી બાઈ પોતાને ભાવતી વાંણીમાંથી થોડુંએક ખાએછે, બાકીનું શંધુ દરીઆને સવાધીન થાએછે. એ માતર અનઘટતો ખરચ કરી તે ઉપર એતેકાદ રાખવાનુંછે. બાકી એવી ફીરીઆથી કશું શારૂ ફલ નીપજવાનું નથી તે શત જાંણવું.

ચોથું—એવીજ કીશમનો બીજો રોજો કે જેહેને વેલાતી રોજો કરી કેહેછે. તેહેની મકશદ એવી જે તે ભરેઆથી આશમાંની પરીઆં તેઓને મદદ કરશે—એવા ખેઆલથી તે રોજો માંનેછે તેમાં પણ ઉપર જણાવેલી રીતનાં ભાંતભાતનાં પકવાંનો પરીશેછે તથા શુગંધી વસતુ બાલેછે અને એક ઈરાંની ઓરત તે પકવાંન આગલ લોબાંન ધુપાવી કાંઈ બોલેછે; તયારબાદ તે ઘેરનાં માણસો તે બીછાવેલા આકારને શેજદો કરી ખાએછે. એવી એવી રશમોને જેમ બને તેમ નાબુદ કરવી જોઈએ.

પાંચમું—વલી કેટલીએક ઓરતો ધુલધાંણીનો રોજો ભરેછે તે એમજે એક બાજુ ઉપર ધુલ તથા એક બાજુ ધાંણીનો ઢગલો કરેછે તથા તેહની આગલ પાંણીનો કરશીઓ—નાલીએર—ફુલ તથા ઘીનો દીવો મુકેછે, પછે એક કપડાંને હરધથી રંગીને તે પીલાં કપડાંના બે કટકા કરી એકકી નાંખલી નાંખલી લાકડીએ વાવટાની મીસાલે બાંધેછે અને તે વાવટા ઉપર કહેલા ઢગલામાં મુકેછે, તયારબાદ વાલખરીઆ—હાજરી એ શરવે પકવાનો તેહેની આગલ મુકેછે પછે એક ઓરત લોબાંન ધુપાવી શેજદો કરી ખાંણું ખાએછે અને જમી રહેઆ બાદ ઉપર કહેલી ઓરત કેટલુંએક અનઘટતું ગીત ગવડાવેછે, તયારપછે સઘલી ઓરતોતે

† એક સ્ત્રીનું લખી મોકલેલું

મેઉ ટગલાને પગે પગે ખોરી નાખેછે. ઈશવરે ઈનશાંનની મુશકેલી તાલવાનો આધાર પોતા ઉપરજ રાખેલોછે માટે તેહનીજ પાશે પોતાની મુરાદ ચાહાવી એ વાજબીછે.

છઠું—કેટલીએક ઓરતો શુવાવડી નાંહી ઉઠેઆ પછે તે જગા ઉપર ચોખીઆર ભરેછે તે એવી રીતે કે તે જગા શાફ કરી તે ઉપર પાટલો મુકેછે અને તેહની ઉપર માંજીનો કરશીઓ, ફુલનો હારડો, ઘીનો દીવો તથા ચોખા અને દાલનો ટગલો કરેછે પછે એક ખુમચામાં પાંન, શોપારી, ફુલ, નાલીએર, કુંકું, મોઘરેલ, તાંલી તથા નારૂં મુકેછે. તેયારબાદ ચાર કુમારી છોકરીઓનાં માથાં ઉપર નારાનાં કટકા મુકી તેઓને ધાંન, દુધ, તથા ખાંડ ખવડાવેછે પછે લોબાંન કરી ઉપર કહેલા આકારને શેજરો કરી પેલી છોકરીઓને તીલી કરી રવાંના કરેછે. ગોયા ચોખીઆરથીજ તેઓ તંદરોશતીથી નાહી ઉઠેઆં હોએ એવો વીચાર રાખેછે, પણ બરાબર નેગાહ પોંહોંચાડતાં શાફ માલુંમ પડેછે જે તે અજીમ કુદરતનો શાહેબ પોતાના બેહદ દાનાપણ ભરેલા કાયદાથી ઓરત જાતને ઘણી આશાંનીથી ઉપલી મુશકેલી માંથી તાલેછે. તીઆરે આપણને લાજમછે જે એ વીશે તેહની ફરમાબરદારી કરી તેહના ફરમાંનો મુજબ ચાલવું.

શાતમું—અગરજો કોઈ ઈનશાંન માંદગીથી અતીશએ બેચેની ભોગવતું હોએતો ભોલી ઓરતો તેહના ઘરતા ઉપાય પરતા મુકી નાશમજુરીથી બરામણને તેડી તેહના ઘરેહ જોવડાવેછે. અને તે ભમાવીને દોરા, ચીઠી, તાવીજ તથા કેટલીએક અનઘટતી માનતાઓ કેહેછે તે રવેશે ચાલેછે. અને તેથી તે બીચારાંની માંદગીમાં વધારો થાએછે અને કોઈ પોતાનો અમુલ્ય પરાંણ ખોએછે. વાશતે શરવે ઓરતોની અગતીપની ફરજછે જે પોતાના દરએક કુટંબીઓના માંદગીના વખતમાં જરૂર હોશીઆર તબીબને એ લાવી તેહેને આરાંમ થાએ તેવા ઉપાએ કાંમે લગાડવા જોઈએ કે તેથી ઈશવરની રેહેમથી તે તંદરોસત થાએ બાકી બરામણો ઉપર આધાર રાખી બેશવું એ ખોટુંછે. કારણ એઓ અગમચેતી શમજવાતું દેલ ઘલી ઈનશાંનને ભમાવીને ઉંડા ગારમાં નાખેછે જેમાંથી એકદમ જલદીથી નીકલાવું નથી વાશતે ખચીતથી એવાઓની તેડીને નાહેક હેરાન થવું ઘટારત નથી.

આઠમું—વલી કોઈ ઓરતો પોતાની મુશકેલી પાર પાડવા શારૂં નેમ માનેછે તે એમજે આટાનાં તથા રૂપાંનાં કોડીઆં તથા રૂપાંનાં દીકરા દીકરી કરેછે અને પેલાં કોડીઆમાં ઘીનો દીવો કરેછે, પછે તાંહાં લાડવા, પોલી તથા ભાતભાતનાં પકવાંનો કરી લોબાંન મુકેછે અને તે શરવે વસતુ ચાંમાં વેહેંચી ખાએછે, તે એવી મતલબથી જે નેમ માતાએ તેઓની શરવે આફતોનું તાલણ કીધું. ખચીતથી એ વીચાર અનઘટતો અને માનવી જાતની અકલને શરમીંદગી પોંહોંચાડે એવોછે.

નવમું—હોલીનાં દીવશો ઉપર હીંદુઓનાં ઘર આગલ શલગતી હોલીમાં ભોલી બીબીઓ નાલીએર તથા રૂપાંની આંખ, રૂપાંનાં દીકરા દીકરી, નારાં, શખડ, ધાંણી તથા દુધ ચડાવેછે. હવે એ ઉપર કહેલી ચીજો નાખવાની ધારનાં એવી જે કોઈ આંખે હલાક થતું હોએતો રૂપાંની આંખ તથા કોઈને તાંહાં ફરજંદ નહી હોએતો રૂપાંનો દીકરો તથા વાશના દરદથી હેરાંન થતું હોએતો નારૂં નાખેછે અને ફુલ તથા નાલીએર તો માતર ખુશાલીને શારૂં નાખેછે—તેમજ કેટલીએક બાઈઓ પોતાની માનતાને શારૂ હોલીનાં દીવશ ઉપર આખો દીવશ અપવાશ કરેછે. પછે શાંજનાં નાહીને પોતે માનેલી ચીજો હોલીમાં ચહડાવી પગે લાગી માનતા ઉતારેછે. હવે વીચાર કરો કે આપણી ઓરતો એક તરફથી આતશને પોતાનો કેબલો ગણેછે અને તેહની બનતાં શુધી માહાવજત કરેછે. અને બીજી તરફથી તે આતશની અંદર તરેહવાર ચીજો નાંખેછે એ નીશચએ દલગીરી ભરેલુંછે.

દશમું—જો કોઈ ઓરતના ઘણાએક ફરજંદો મરણ પાંમીયા બાદ પરમેશવરની રેહેમથી એકુ ફરજંદ જીવીને પુખત ઉમરે આવે તો તેહેના લગનને વીશે એક હશવા શરીખી માનતા માનેછે તે એમજે તેહેનાં લગનને દીવશે તેહેની માએ ઘોડાં ઉપર બેશી ચાર પાચ આટા ફરી તે માનતા પુરી પાડેછે—એવી માનતાઓ ખરેખર શરમીંદગી ભરેલીછે, પણ લખવાને ખુશી છું જે હાલ એ વેહેમ તો તદન નાબુદ થાએછે.

અગીઆરમું—કેટલીએક ઓરતો પોતાના ફરજંદોનાં લગન થયા પછે શંદલ ભરેછે તે એમજે દેવાલ ઉપર ખરપડું કરી તેહેની શામણે આર ચોરસ આકરના બાજટ ગોઠવેછે અને તે ઉપર ઘઉંના ટગલા તથા કેલાં, ખારેક, પાંન, શોપારી મુકેછે અને તે ટગલાની અંદર કેલના થડનો માડવો મુકેછે પછે તે ઉપર કાંઈ રેશમી કપડુ ઓઢાડી એક મુરતીનો આકાર કરી તેહેને ઘરેણાંથી શીણગારેછે અને તેહેની આશપાશ પાણીના કરવાઆ ભરી તે ઉપર નાલીએર મુકેછે અને દીવો કરી લોબાંન કરેછે, તંઆરબાદ એક ઓરત કેટલુંએક ધીકારવાજોગ ગીત ગવડાવેછે અને કેટલીએક ઓરતોને નોતરાં કરી તેઓને શવાદીશટ પકવાંનો જમાડેછે. તયારબાદ શઘલાં આવેલાં રૂખસત લીએછે પછે તરીજે દીવશે શરવે અશબાબ ઉઠાવેછે, અને ઉપર કહેલા અનાજનાં ટગલા પેલી ગીત ગવડાવનારી ઓરત લઈ જાએછે અને પાનશોપારી, નાલીએર તથા ખારક દરીઆમાં નાખી દીએછે, પણ જો એવી કીરીઆને બદલે નાવારેશોને આપેઆમા તથા બીજાં ધરમના કામોમા પઈશા ખરચેઆ હોએ તો તેથી બેહદ ફાએદા હાંશેલ થાશે.

બારમું—વલી કોઈ ઓરતો પોતાના ફરજંદોનાં લગનની ખુશાલીમાં છઠી માનેછે તે એમજે શારીખા, પાપટ, વરા તથા ભાતભાતનાં પકવાંનોને મોહોટી ઝાપમાં મુકેછે. અને તે ઝાપ ઉપર તથા નાલીએર ઉપર શુતર લપેટેછે પછે તેહેની આગલ લોબાંન મુકેછે અને બે મરઘા જીવતા બકરાને લાવી તેહેના કાન કાપીને ને લોહીની ટીલી પેલાં પરણતાં જોડાંને કરેછે, પછે ઉપલા મરઘા ઉઘાડે માથે ખાએછે, અને તયારબાદ શઘલાંઓ જમેછે અને પેલા બકરાનુ ગોશ આશપાશનાંઓને વેહેંચેછે. એ વાત ઘણીજ ધીકારવા જોગછે જો કે ઓરતો તો અગનાનપણાને લીધે અનજાંનપણે એવી ચાલ ચલાવેછે. પણ કેટલાએક મરદો પણ એવી કીરીઆમાં શાંમેલ થાએછે એ ઘણીજ ધીકારવા જોગ વાતછે.

એ શરવે વેહેમોને નાબુદ કરવાનો શરવેથી મોતેબર

ઉપાએ એજ કેલવણીથી શરવે ઓરતોનાં મન પુરણ કરવાં
કે જેની મદદથી તેઓ કુદરતનાં બનાવને ધીરજથી શહન
થઈ પેદા કરતારની આરાધના કરી પોતાના દુખોનું નીવાર
ણ કરે કે તેથી ઈશવર તેઓ ઉપર રેહેમ લાવેઆ વના રેહે
નાર નથી. શરવે ઈનસાન ઉપર કાઈબી દુખ પડેઆ 'વગ
ર રેહનાર નથી, એવું કોઈ ઈનશાંન નહી હશે જે તે તમા
મ વાતે શુખથી ભરપુર હોએ. તયારે આપણી ઉપર પડતાં
દુખોને ધીરજથી તાબે થઈ શબુરી અખ્તયાર કરવી અને
વેહેમી રશમોનો ઈનકર કરી તેહેનાં દરીઆવમાં ગોતાં ન
હી ખાવાં—કે જેમાથી પછી એકદમ મોકલું થવાતું નથી.
મારે શરવે ઓરતોની અગતપની ફરજછે જે ઈશવરનાં ફર
માંન શીવાએ બ જી કોઈબી મકરાદથી પોતાંની મુશકેલી
ટલશે એવો અનઘટનો વીચાર નહી રાખવો અને બનતાં
શુધી તેહેના હરએક ફરમનોને માંન આપી અંતકરણથી
તે માંફકજ ચાલવું અને પોતાની બેહેનપણીઓ જેઓ અ
નુજાંનપણે ઈશવરનાં ફરમાનોથી ઉલટી ચાલી ગુનાહ કર
'તી હોએ તેહેને અટકાવવાને બનતી કોશેશ કરવી કે જેથી
તેહેનો ખરો બદલો આપણને મલેઆ વીના રેહેનાર નથી.

ઘોડાઓની વારતા.

એક ચોરે પોતાના ઘોડાને કોઈ ધોરી રસતા
ઊપર કોઈ માણસ મલેનો તેની સાંમે તેના દીલ પર
જઈ તેને જતો અટકાવવો એવી ટેવ પાડેલી હતી,
કે જેથી તે ઊતરીને પેલાં માણુસને લુટી લેએ. આ
ટેવ એટલીતો ને ઘોડામાં વધી પડી હતી જે જયારે
પેલા ચોરે તે ઘોડો કોઈ બીજાને વેચીઓ તારે તે બી
ચારાને તે ઘોડો કાહાડી નાખવાની ફરજ પડી હતી,
કારણ કે જારેબી રસતા ઊપર કોઈ માણસ મલે તેવો
તે ઘોડો તેની સાંમે થઈ તેને જતો અટકાવનો હતો.

ફુરનું નામની લડાઈ જેમાં ફરાંનુસ દેશનો બા
દશાહ આઠમો ચારલસ પોતાના જાનની ઘણી ધાસતી
માં આવી પડીઓ હતો તે પોતાના ઘોડાને લીધે બ
ચીઓ હતો. જેવો તે ઘોડો કે જેની ઊપર બાદશાહ
અસવાર થયલો હતો તેણે પોતાના શેઠને દુશમનોથી
ઘેરાઈ ગયલો જોગો તેવોજ તે બધેમધ લાત પછાડવા
લાગો અને એટલા જોસથી પોતાના પગ ફેંકવા લાગો
કે કોઈ તેની આગલ જવાની હીમત ચલાવી શકીયું
નહી. આમ કરીઆથી તેણે પોતાના શેઠનો અને
પોતાનો જાન ઘણી ધાસતીમાંથી બચાવીઓ હતો.

ફાનનેમલુ નામના શેહેરના ડાકના અધીકારી
પાસે એક ઘોડો હતો, જેને દર સોમવાર અને શની
વારે બીજા દાહાડાઓને થાને વધારે કામ પડતું હતું
એટલા મારે તેને તે દાહાડે થોડીક વધારે બાજરી આ
પવામાં આવતી હતી. દર શોમવાર અથવા શનીવા
રે જો તેને બીજા દાહાડાઓ કરતાં વધારે બાજરી ન
હી મલતીતો ને ખંખારવા અને પગ પછાડવા મંડી
જતો હતો. આમ તે દર સોમવાર અને શનીવારે
જ કરતો હતો અને બીજા દાહાડાઓ ઊપર તે જાણ
તો હતો તેથી ચુપ રેહેનો હતો.

સર સેમાઊીલ ગીલેસપી નામના એક નામીચા
સરદાર પાસે ઘોડો હતો તે કેપ આવ ગુડહોપથી હીં
દુસતાન ખાતે લાચો હતો. જારે તે સરદાર મરી
ગચો તીઆરે તે ઘોડો લીલાંમીંમાં વેચવા મુકીઓ.
ઘણાક સરદારોએ મોટી કીમત ચડાવીઆ કીધી અ
ને અંને તે ઘોડો તેના શેઠની રીજમીટના માણસો, જે
ઓ પોતાના સરદારની એક યાદગારી દાખલ તે ઘો
ડો લેવા માંગતા હતા, તેઓએ પાંચ હજાર રૂપીઆની
મોટી કીમને તેને ખરીદીઓ. જારે તે રીજમીટ કે
થે જતી તારે વાવટાની પાસે તેના સરદારની અસલી
જગાએ તેને હમેશ ચલાવતા, અને હમેશ રીજમીટ
ના માણસો તેને આબરૂ આપતા હતા. જયારે તેઓ
સઘલા વેલાત પાછા ગયા તારે તેઓને મોટી દલગીરી
સાથે આ ઘોડો એક ગરહસથં કે જે પોતાના બાગની
અંદર તેને છુટો ફરવા દેઈ તેમે સુખમાં રાખવાનો ઈ
રાદો રાખનો હતો તેને વેચીઓ. પણ જેવો તેને છુ
ટો મુકીઓ તેવોજ તે પેલી રીજમીટની જગાએ નાહ
સી ગયો, પણ તે એટલોતો થાકી ગયો હતો અને તેના
ધણીના મોહોતથી તેને એટલીતો દલગીરી પેદા થઈ હ
તી કે તેથી તે તે જગાએ પોહોંચીને મરણ પાંમીઓ.

ઘોડાઓની, ગુજરેલી વાત યાદ રાખવાની શ
કતીનો આ એક અછો દાખલોછે.

અઢારમો લુઈ બાદશાહ, મીલન નામના શેહે
રની અંદર પોતાના થોડાક ભાલાવાળા લશકરની સા
થે ફરતો હતો. એવામાં એક બુઢો ઘાંચી તેજ જગા
એથી પોતાના એક બુઢા ઘોડાની પીઠ ઊપર અસવા
ર થઇ તેજ રસતે જતો હતો. આ ઘોડો અસલ પે
લી રીજમીટની અંદર હતો, પણ તે બુઢો થયાના શ
બબથી તેનેથી મેહેનત નહી થયાથી તેને વેચાં નાખી
ઓ હતો. ઘોડાએ આ રીજમીટની અંદર પેલાં અ
સલ જોયલાં માણસોને પોતાના લશકરી લેબાસમાં દી

લ દમોંમથી ચાલતાં જોઈને પોતાની પીઠ પરથી પેલા ઘાંચીને નાખી દીધો અને પોતે રોજમીટની વચમાં ગયો.

ફરાનસના બાદશાહ ચોથા હેનરી પાસે એક ઘોડો હતો. આ બાદશાહ તેની ઉપર બેહદ પીઆર રાખતો હતો. એક વખત તે ઘોડો ઘણો આજારી પડીઓ અને બાદશાહ એટલોતો ચીરડાઈ ગયો કે જેઓ આગલ બેઠેલા હતા તેઓને કયું કે જેઓ શખશ મારા ઘોડાના મોહોતની ખબર માહારી આગલ લાવશે તેને હું ફાંસી દઈશ. થોડા દાહાડામાં ઘોડો મરણ પાંમીઓ અને એ ખબર રાજાને કેહેવાને કોઈએ હીમત ચલાવી નહી. અંતે એક અમીર એ ખબર કેહેવાને તઈઆર થયો. તેણે આ પરમાણે પેહેલે કહીયું.

અરરરર, મેહેરબાન, તમારો ઘોડો!—અરે, પેલો શુંદર ઘોડો!—તમો શાહેબનો ઘોડો—ઓ ખોદા! પેલો તમારો બુલંદ ઘોડો!

એવામાં રાજા બોલી ઉઠીઓ, હું ખચીતછું કે તે મરી ગીઓ!

પેલા અમીરે તુરત કહીયું કે રાજા તમને ફાંસી દેવા જોઈએ, કાંયકે તમે પોતેજ તમારા ઘોડાના મરણની ખબર તમને કહી।

રશીઆ દેશની અંદર એક વખતે એક શીપાઈ પોતાના ઘોડાની ઉપર એક જંગલ જાંહાં બધું બરફ પડેલું હતું તાંહાં ફરતો ફરતો આયો. ઘોડો જરા પાછો હઠીઓ અને પેલો શીપાઈ ઘોડા ઉપરથી સરી પડીઓ અને તેનું ગુડણ્ણ ઘણુંજ લચકાયું. તે જમીન પર એખલો મરી જાશ એવી ધાસ્તીમાં થોડો વાર પડી રહો. અંતે તેના ઘોડાએ જોયુ કે તેના ધણીને વાગાથી ઉઠાઈ શકાતું નથી તેથી પોતે જેમ બને તેમ લાંબો થઇ .જમીન પર પડીઓ અને ઘણી મેહેનતને પેલો શીપાઈ તેની પીઠ પર ચહડીઓ પછી ઘોડો આસતે આસતે તેને બરાખમાં લઇ ગયો, જાંહાં તેની સારીપઠે માવજત થયાથી તે શીપાઈ સારો થયો.

ઘોડાની જાત ઉપર આરબ લોકોનો બહુ પીયાર હોયછે. એક વખતે એક આરબ વેપારીને પોતાની ઘોડી વેચવી પડી હતી, પણ તે વારેઘડીએ તેની આગલ જતો હતો અને રડીને વીલાપ કરતો હતો. જારે તેને તે જોતો હતો તારે તે બોલતો, માહારી જીવ, મને કંગાલને તુને વેચવાની ફરજ પડીછે. મારી ઘોડી, હું ઘણો ગરીબ માણસ છું! મેં તને નાનપણેથી મારી પોતાની દીકરી દાખલ ઉછેરીને મારા ઘરમાં મોટી કીધી. તુને મેં મારીબી નથી કે, કોઈ દાહાડે ધમકાવી પણ નથી. મારી પીઆરી, ખુદા તને બંચાવે; તું ઘણી ભલીછે! આ પરમાણે બીચારો તે વીલાપ કરી પાછો ફરતો હતો.

તાપતી નદી ઉપરનો લોહોડાંનો પુલ.

મુંબઈ, વરોડરા રેલવે કુંપનીની આગ ગાડી મુંબઈના તારદેવના ઈસટેશનથી સુરત, ભરૂચ, વરોડરા તથા અમદાવાદ ખાતે હલ જાયેછે. ગરેટ ઇનડીઅન પેનીનસુલા રેલવે કુંપનીની આગ ગાડી મુંબઈના બોરીબંદરના ઈસટેશનથી કોકન તથા દખંન પસાર કરેછે. પેહલી કુંપની વાલાઓને વાટમાં મોટી મોટી નદીઓ મલીછે તેમ બીજાને મોટા મોટા ઘાટ વચમાં આડે આવીઆછે. વીદીઆબળ જે આજ માહરાજ બળ ગણાયછે તેને જોરે ઈંગરેજ બાહાદુરે ઘાટના પેટાં ફોડી, અને જાહાં તેમ કરવાને નથી બનીઉં તાંહાં ઘાટના મથાલા ઉપર આગ ગાડીનો રસતો બનવીઓછે. વળી જાંહાં નદી નાલાં આડાં આવેઆંછે તાંહાં તેઓએ લાંબાને લાંબા પુલો બાંધી લીધાછે અને તેની ઉપરથી શેંકડો બલકે લખો મણનો બોજો રાત દીસ વગર ધાસતીએ પસાર કરેછે.

હવે કોઈ સવાલ કરસે કે ઈંગરેજ બાહાદુરે વીદીઆ હોનરમાં વધારો કીધો તેની આગમચ દુનીઆમાં કુવે પુલ હતા કે નહી? તવારીખ સાથે મસહલત કરતાં માલમ પડેછે કે અસલના જમાંનાના લોકોને પણ પુલની ગરજ જણાઈ હતી અને તેઓએ તે ગરજ પુરો બાંધી મટાડી હતી. ગરીક તવારીખ લખનારા કેહેછે કે સેમીરામીસ, દારાયસ, ઝરકસેસ અને પીરસે મોટા મોટા પુલો બંધાવીઆ હતા. મીસર દેશમાંનો એ ખુટ પુરી પાડવાની તેઓને પેહેલાંથીજ ફરજજ થઈ પડી હતી. હવે તે વખતના પુલો વીદીઆ હોનરની ગણતરી પરમાણેના નહી તેમજ બીજી ઘણીએક બાબદમાં સંપુરણ નહી હતા; તોએ તેથી લોકોની મતલબ સરતી અને કાંમ ચાલતું હતું. એસીઆખંડની પુરાતન તવારીખ આપણી પાસે પુરેપુરી હાલતમાં

નથી જેથી આપણે ખાતરીથી કહી શકીએકે અસલી જમાંનામાં હાલના જેવા મોટા મોટા પુલો હતા.

તવારીખ જેટલું અજવાલું આપણી સાંમે ધરે છે તેથી આપણને માલમ પડેછે કે રોમના લોકોએ ક્રાઈસ્ટની ૧૨૭ વરસ પુરવે પથરના પુલ બાંધવામાં સુધારો કીધો હતો અને તારથી આજદંન સુધી જેવી દીઆ હોનરમાં નવી નવી સોહધો થઈ તેથી તેમાં સુધારોજ થતો આવીઓછે. આજે પથર તથા લાકડાંને એક કોરે મુકી લોહોડાંના પુલો કાંમમાં લાવેછે.

પેહેલાં ગુજરાતથી મુંબઈ તરફ માલ લાવ લેઈ જાવ કરવાને માટે કઢંગા અને ખરાબ રસતાઓનો ઉપયોગ કરવો પડતો અને તેથી મેહેનત, ખરચ અને તે સાથે માલનો બગાડ થતો, પણ જેવારથી આ તરફ આગ ગાડી ઊંઘડીછે અને પુલો બંધાઈ તયાર થયાછે તારથી ગુજરાત જે પસચીમ હીંદુસતાનની એક મોટી વાડીછે તાંહાંથી હમા ચીજ અને વેપાર આપણે મુંબઈ લાવીએ છઈએ. મુંબઈથી ગુજરાત જતાં વાટમાં કેટલીએક ખાડી તથા નદીઓ આડી નડેછે, તેમાં મુખીઅ તરણ મોટી નદીઓ આવેછે, તાપી અથવા તાપતી, માહી અને નરબદા, એઓ ઊપરથી પસાર થવાને માટે પુલો બાંધવા પડીઆછે અને તે બાંધવા આગમચ મોટા મોટા ઇજનેરોનો એવો વીચાર હતો કે એ કાંમ સરનજામ ઊતરસે નહી કેમકે નદીની જમીન બધી પતલી અને બારીક રેતીની અને તેને જેમ જેમ નીચે ખોડતા તેમ તેમ નરમ જમીન સવાયે બીજું કાંઇ નજરે પડતું નહી હતું.

એ વખતે સરકારના ઇજનેર કરનલ કેનેડીએ વીચારીઓં કે પાએઆને માટે કાંઇબી બાંધકાંમ ઠીક પડસે નહી તેથી લોહોડાંના ઇસક્રોરૂ સાથના ભુંગડાં દારી તે ઊપર પુલો ઊભા કરવાનો વીચાર કીધો. એ પરમાણે ખાડી અને નદીઓમાં બતેલાની મારફતે સરસાંમન લેઈ જઇ જમીનમાં ભુંગરાં ગારીઆં. એ લોહોડાંના ભુંગડાં પોકલ અને ઇસક્રોરૂના તેથી જમીનની અંદર જાંહાં સુધી નરમ જગા મલે તાંહાં સુધી નીચે જવા દીધાં અને એક ભુંગરાની ઊપર બીજું અને બીજા ઊપર તરીજુ એ પરમાણે જડી લેતા ગયા. છેલે જારે ઊંડાંનમાં ભુંગડાંને સકત જગા મલી એટલે તેની ઊપર તેનો આધાર રાખીઓ અને વલી તેને વધારે મજબુતી આપવાને માટે કાટખુંણે એક બીજું ભુંગડું જમીનમાં દાટટા અને ભુંગડાંની અંદર ચુનો તથા પથર ભરી તેને મજબુત કરતા ગયા. દરએક ઠેકાંણે તરણ તરણ ભુંગડાં પાસે પાસે દારી તેનો એક થાંમ કરતા ગયા અને વચમાંની જગામાં લોહોડાંની જાલી બનાવી કે તેથી નદીના રેલમાં જે કાંઈ ઝાડ પાંન ઘસડાઈ આવે તે આ થાંમોની વચે આડા નહી પડે અને તેનો અટકાવ થાય.

પાસેના પાંના ઊપર તાપી નદી ઊપરના પુલનું એક આબેહુબ ચીત્ર આપેલુંછે તે જોતાંજ તેની બાંધણીની સમજ વાંચનારના ધેઆનમાં આવસે. આ કુંપનીને ૨૧૩ માઇલની લંબાઈમાં, છ માઇલના મોટા લોહોડાંના પુલો બાંધવા પડીઆછે, એવી રીતે નદી નાલાં દુનીઆની કોઈબી સડક બાંધતાં હજુર સુધી વચે આવેઆં નથી. આ પુલોની બાંધની દેખઈતી રીતે નબલી લાગેછે તોએ મજબુતીમાં તે બીજી બાંધણીઓના કરતાં વધારે સરસ માલમ પડીછે.

સાત વરસની વાત ઊપર જેવારે મુંબઈનો ગવરનર વરોડરે જવાને નીકલીઓ અને તે ગાડીમાં વરોડરાના રાજાનો વડો પરધાન હતો તેની સાથની હસદને લીધે કોઈ કરપીને એવા એક પુલની નજદીકમાં એક તારે રેલ લેઈ જઇ વચમાં મુકી કે તેથી ગાડી ઊંધી વળે અને પેલો પરધાન મરી જાય. આ રેલના આંચકાથી પચાસ ટનનું ઈનજીન તથા બે ગારીઓ પાટા ઊપરથી દુર ઊડી પુલની ઊપર જઇ પડીઓ અને સારાં ભાયગે કોઇના જીવને નુકશાન થયું ન હતું. આવા જબરદસત આંચકાથી પુલ પરના લાકડાંના મોટા બીમ ભાગી ગયા અને લોહોડાંકાંમ થોડુંએક મંડાઈ ગયું; તોએ પુલને જરાએ નુકશાની થઈ નહી. એ ઊપરથી હીમતથી કેહેવાને બની આવે છે કે એ તરફનાં પુલો મજબુતછે.

આ પાસેના ચીત્રમાંનો તાપી નદી ઊપરનો પુલ જેના લોહોડાંકાંમનું વજન સુમારે બે હજાર ટંન ગણાયછે તે બતેલામાંથી ઊપાડી એ આખો પુલ તઈઆર કરવાને ફકત આઠ મહીના લાગા હતા.

આજે ગુજરાત તરફની મુસાફરી આ સેહેલાઈ થવાથી મુફલેસમાં મુફલેસ પણ કરેછે અને તાંહાંની ફલવંત જમીનમાંથી વેપાર તથા ખોરાકીનો પાક દરરોજ મુંબઇ લાવી પોતાનો રોજગાર ચલાવેછે.

ચોરીનું દેવાનાપણું.

કેટલાએક તદન સાજા લોકો, જેઓમાં ઘેલાપણાંની કાંઈપણ નીશાંનીઓ નહી દેખાય એવાઓને એક અજબ તરેહનું ચોરી કરવાનું દેવાનાપણું લાગેલું હોયછે. એવું કેહેછે કે સવીડનના પેહેલા બાદશાહને નજીવી ચીજો ચોરવાની ભુંડી ટેવ પડેલી હતી. એક જરમન, કાંઇબી ચીજ હમેશ ચોરતો હતો. બીજા એક જરમનને પણ એવી ખરાબ ટેવ હતી, અને તે પોતાની ચાલ સુધારવાની મતલબથી, લશકર ખાતામાં દાખલ થયો, કે તાંહાંની કઠણ શીક્ષાથી તેની ચાલ સુધરે; પણ તાંહાંબી તેણે એવીજ ચાલ ચલાવા માંડી, અને એક વખતેતો તે ફાંસી જતાં સેજ બચી ગયો. એજ મતલબથી તે સાધુ થયો; પણ તાંહાંબી તે નજીવી ચીજો ચોરવા લાગો. વળી એવું કેહેછે કે એક શખસને એમ ચોરી કરવાની ટેવ પડી હતી, તેથી તેણે ચોરેલો માલ એકઠો કરવાને એક ઘર ભારે લીધું. તે બધી ઘરગતુ ચીજો ચોરતો હતો. અને પછી વેચી નાખતો હતો. લંડન શેહેરના એક વખણાએલા ડાકટરની બાયડી કોઈબી દુકાનમાં કાંઈ લેવા જાય તાંહાંથી ચોરી કરીઆ વગર તે પાછી આવતી નહી હતી. એક અમીરજાદીને પણ એવીજ ટેવ હતી. એક ડાક્ટર પોતાના ઘરાકોને તાંહાંથી હમેશ કાંઈબી ચોરી લાવતો હતો, તેથી તેની બાયડી હમેશ સાંજના તેના ગજવાના જાહારા લેતી, અને જે ચીજ ચોરી લાવીઓ હોય તે ઘરાક ઊપર પાછી મોકલાવતી. એક શખસને ફાંસી દેવાનો હતો અને તે વખતે જે ધણી તેનો વાંક, જીંદગીની છેલી ઘડીએ, તેની પાસ કબુલ કરાવા આયો હતો, તેનીજ તેણે તપકીરની દાબડી ચોરી. એક ઘણાં મોટા ખાનદાનવાળાં અને મોટા આદમીને પણ નજીવી ચીજો ચોરવાની ટેવ પડી હતી, તેથી તેના બાપે તેને લશકરી ખાતાંમાં રાખીઓ હતો, પણ તાંહાં ચોરીને વાસ્તે તેને ફાંસી દીધો હતો. એક બીજા ઘણાં ભણેલા અને સારા આદમીને વાસ્તે પણ એવું કેહેવાયલુંછે. એવાં દેવાનાપણાંનાં ઘણાએક દાખલા મલી આવેછે, જે જોતાં માલમ પડેછે કે એકવાર આ ભુંડી ટેવ લાગુ પડી પછે રફતે રફતે તે ટેવ તે માણસનો ખવાસ થઈ જાયછે.

ગુજરાત તરફની મુશાફરીનો હેવાલ.

પેઆરાં બેહેન જાઈજી,

શેતરૂંજાની જુની તવારીખ જઈન લોકોનાં પવીતર પુશતક મહાતમાં લખેલીછે, જે ચોપડી વીશે એવું કેહવામાં આવેછે કે તે અસલના નામીયાં શેહેર વલભીપુરનાં શ્રી ધનેશવર શુરીએ બનાવેલાં પુશતકનું સારાંસછે. શેતરૂંજાની આગલની કેટલીક જાણવાજોગ વાત એક પુશતક ઉપરથી હેઠલ આપીએ છઈએ, તે જાતરાલુને થોડી અગતની નહી થઇ પડશે.

જઈન લોકોનો સરવેથી મુખીઅ અને પેહેલો તીરથકર આદીનાથ અથવા રીશભ દેવ નાભીરાજા અને મેરૂ દેવીનો પુતર હતો. રીશભી દેવને બે દીકરા હતા, તેમાંના ભરતને અઇઓધીઆનું રાજ મલીઉં હતું. તેણે શેતરૂંજાની ઉતર તરફ લશકર લઈ જઇને કોઈ જંગલી રાજા સાથે લડાઈ કીધી. એમા છેલે ભરત રાજા ફતેહ પાંમીઓ અને તેનો દુશમન નાશી ગએઓ. ભરત રાજાનાં બતરીજા શામીઉશાએ રીશભ દેવનું દેરું બાંધીઉં; અને ભરતે તેનો ખરચ પુરો પાડવાને સોરઠ આપીઉં, તે દીવસથી સોરઠને "દેવ દેશ" એવું નાંમ મલીઉં પણ થોડા વખત પછી જંગલી લોકોએ શેતરૂંજાનાં દેરાંનો નાશ કરી સઘલું ઉજડ કીધું.

વીકરમરાજા જે પરૂથવીને કરજમાંથી છોડવવાને પેદા થએો હતો તેના રાજમાં ભાવડ અને ભાવલા નાંમે એક શરાવક અને તેની સી કમપીલીઆપુર નાંમે ગાંમમાં રેહતાં હતાં. તેઓએ બે સાધુઓની ઘણા માનથી નોકરી કરીઆથી તેઓને ઘણી નાંમીચી ઘોડી મલી; તેઆરથી ભાવડ ઘોડા ઉછેરનાર તરીકે પરખીઆત થએો. તેણે વીકરમની પાએગામાં ઘણા નામીયા ઘોડા પુરા પાડીઆ, જેનાં બદલામાં રાજાએ તેને મધુમાવતી (મવા) ગાંમ ઇનાંમ આપીઉં. ભાવડને, જાવડ નાંમે એક પુતર હતો, તે પોતાના બાપ પછી મવાનો માલીક થએઓ. મવા ઉપર મોગલ લોકોએ ચડાઇ કરી ધન, માલ, વીગરે પોતાને દેશ લઈ ગએઆ; તેમા જાવડ પણ પકડાએઓ. પણ જાવડે પોતાનો ધરમ છોડીઓ નહી, અને મોગલોનાં દેશમાં પણ એક દેરું બંધાવીઉં. તાંહાં જઈન ગોરે આવીને જાવડને કહીઉં કે તું, શેતરૂંજો જે કવદ ઇઅખરી નામે દેવનું રેઠાણ થઈ પડીઉંછે, અને જે માસ અને લોહીથી અપવીતર થાએછે, તેની કીરતીને તું તાજી કરશે. આ વારતા શાંભલી જાવડે ચકરેસવરી માતાની મદદ માંગી, અને મેલા દેવોને નજરાના કીધાં તેઆરે તેઓએ આદીનાથની પરતીમાં બતલાવી. તે તકશસીલ નાંમે જગતમલ રાજાનાં ગાંમમાં છુપાવેલી હતી, જેની પાસેથી જાવડે મોહા મેહેનતથી પતમાં લીધી, અને રાજાની મદદથી તે પોતાના મવા ગાંમમાં આવીઓ. આગલ જાવડે ચીન અને ભોટ દેશમાં વાંહાંણો મોકલીઆં હતાં, તે સારાં બાએરે બહુ ધન લઈ મવાનાં બંદરમાં આવી લાંગરીઆં હતાં. તેથી તેના દરવીઅમાં અતીશે વધારો થએો. કવડ ઇઅખસ દેવ જેણે શેતરૂંજાને ઉજડ કીધું હતું તેને વીર શવામીએ

પોતાનો જેઈન ધરમ પાછો કબુલ કરાવીઓ અને તેને મવા ગાંમમાં જાવડ પાશે તેડી લાવીઓ.

પછી જાવડ, વીરશવાંમી બેઉ શેતરૂંજા તરફ ગયા, અને પેલા દેવ અને તેનાં લશકરની મદદથી આદીનાથની મુરતી પાછી પધરાવી. પણ ફરીને તેનો જંગલી લોકોએ નાશ કીધો (ઈ૦ શ૦ ૫૨) પછી ધનેશવર સુરીએ વલગી નગરનાં રાજાને જેઈન ધરમ કબુલ કરાવીઓ અને તેની મદદથી શેતરૂંજાની પવીતર જગા જેઈન ધરમં પાલનારના હાથમાં આવી.

પાલીટાણામાં ભાટ લોકોનો ઘણો દોરછે. જાતરાલુ લોકોની પુઠે પુઠે "ખમા," "ધણી ખમાં," "બાપાને ખમાં" એવા શબદો બોલતા બોલતા ફરીઆ કરેછે; પાહાડ ઉપર સાથે ચડેછે, દેડાંઓમાં જુકંદો થઈ હાથ લાંબા કરી ભીખશા માંગેછે, અને એટલીતો ગડબડ કરેછે કે વખતે પુંજા પણ બરાબર થઈ શકતી નથી. તેઓ એક વખત લીધાથી ધરાતા નથી, અને બેવડી તેવડી મારેછે.

પરાચીનકાલમાં જે વેલા ગોહીલી રાજાઓનુ જોર ચાલતું હતું તે વેલા પાલીટાણા ભાવનગરને તાબે હતું અને ભાવશીંગનાં ખાનદાનનો ઉમરજી ગોહીલ આ ગાંમનો રાજ કરતા હતો. પોતાના દુશમનથી બચાવ કરવાને ઉમરજીને ગાએકુવાડ સરકારની મદદ માંગવી પડી હતી અને તેઆરથી પાલીટાણાનાં ઠાકોરને એ શરકારને કાંઇ "મુલકગીરી" તરીકે આપવું પડતું હતું. પછી ધીમે ધીમે પાલીટાણામાં ઠાકોરો સવતંતર થવા માંડીઆ, અને હાલમાં ભાવનગરના ઈલાકાથી આ ઈલાકો તદન હેલાએદોછે.

તા૦ ૩૦ મી ડીસેમબર ૧૮૬૫ ની પાછલી રાતના કલાક ૪ વાગતે તલાજા જવા સારૂં પાલીટાણાથી નીકલીઆ. આસરે ૧ ગાઉ ચાલીઆ પછી હમોને એવું માલુમ પડીઉં કે ભોંમીઆઓ † રસતો ભુલી ગઆ હતા. તેથી હમોને પાછા ફરીને જવું પડીઉં. રસતામાં હેઠલ પરમાંણે ગાંમો મલીઆં હતાં.

પાલીટાણાથી	૪ ગાઉ	પીંગલી.
પીંગલીથી	૨ ગાઉ	ટીમણું.
ટીમણાથી	૨ ગાઉ	માંખણીઉ.
માખણીઆથી	૧॥ થી ૨ ગાઉ	.તલાજા.

પાલીટાણાથી નીકલીઆ કે થોડેક દુર એક નાધલું નાલું મલેછે. તેને "પાલીટાણાનો ખાડો" કેહછે. અને તેનાથી આસરે તરણ ગાઉ દુર "શેતરૂંજી" નદીમાંથી ગાડીઓ ઉતારવી પડેછે. પીંગલી ગામ પસાર કરીઆ પછી "મલેમરી નદી" નાંમે એક નાલું ઓલંગવું પડેછે; ટીમણાં ગામના અંદર થઈને શેતરૂંજી નદી ફરીને ઉતરવી પડેછે, હીઆં એ નદીનો પટ ૩ થી ૪ ગજનો હોએછે અને કેટલેક ઠેકાણે ગુડણપુર પાણી ઉંડાં હોએછે. તલાજા આગલ એક નાધલું નાલું મીઠાં જીવતાં પાણીનુંછે, જેનું નાંમ "તલાજાની નદી" છે; એ નાલાને કીનારે હમોએ તંબુઓમાં ઉતારો લીધો હતો.

પાલીટાણાથી તલાજે આવવાનો રસતો ઘણો ખરાબ છે. ઠેકાંણે ઠેકાણે ફતર અને ખાડાઓ મલેછે એટલુંજ નહી પણ તે ગુંચવણ ભરેલો પણછે, જેથી એકથી વધારે વાર ઘોડા, ગાડી ગાડાઓ ભુલાં પડીઆ વના રેહતાં નથી. "ટીમણું" ગાંમડું મુકોઆ પછી એક મોહોટો ઘેરાવ આવેછે; તે એટલો તો બીકટ હતો કે ગાડીઓ મુશકેલાઇથી ચડી ગઈ, પણ ગાડાંઓ સારૂં તો તેને ખોદીને જરા સપાટ કરવો પડીઓ હતો. એ કારણોથી ઉપલો ૯ ગાઉનો રસતો કાપતાં હમોને પાછલાપોરનાં તરણ વાગા હતા, એટલે એ મુસાફરીમાં આસરે ૧૧ કલાક થએઆ હતા.

તલાજું ભાવનગરનાં ઠાકોરને તાબેછે. તેનો સઘલો વહીવટ કારભારી ચલાવેછે. એ ગાંમમાં નાધલાં, કાચી બાંધણીનાં અને વગર મારના આશરે ૫૦૦ ઘરોછે. મુખીઅ કરી હીંદુઓની વસતીછે. પાલીટાણાં કરતાં આ ગાંમની હવા સારીછે.

તલાજાનો પાહાડ એક નાહાની ટેકડીછે. તેને મથાલે જતાં આસરે ૦। કલાક લાગેછે. ઉપર સરાવક લોકોનાં બે દેડાંછે; તેમાનું એક આસરે ૫૦ વરશનું બાંધેલું અને બીજું ઈ૦ શ૦ ૧૩૮૧ ના વરશનુંછે, એવું તજવીજ કીધાથી માલુંમ પડીઉં હતું. પાહાડનાં ઉપર કેટલાક બો કોતરી કાહાડેલાછે. તે ઓરડા જેવાછે, તરણ બાજુથી બંધ અને એક તરફથી ખુલાછે. તેમાંનાં કોઈ કોઈમાં જોગી અને ફકીરો રેહછે. પાહાડનો પથર વાદલાં જેવો દીશેછે; તેની બાંધણી ઉપરથી અસૂલ "વાલકેનો" ઇઆને બલતો પાહાડ હોએ એવો શક મનમાં આવેછે. પાહાડને મથાલેથી ગાંમ સઘલું હેઠલ એક નાધલા કોટથી ઘેરાએલું દીશેછે. પશચીમ તરફ દુરથી શેતરૂંજાનો પાહાડ તેની ઉપરનાં ઉંચા દેડાં સાથે ખુલો ઉભેલો દીશેછે; તેની નજદીકથી શેતરૂંજા નદી સાંકની મીસાલે આડી અવડી પુરવ તરફ વેહતી આવેછે. એ નદી ગાંમની નજદીક "તલાજા નદી" સાથે મલી જતી તથા બેઉતાં સંજોગથી થતી નદી આગલ ચાલી, ખંભાતનાં અંખાતમાં ખાલી થતી બરાબર દેખાએછે. આ નાહાની ટેકડી ઉપર હવા ઘણી સારી ફુકેછે અને આસપાસના ઉજડ પડેલાં ખેતરો સાથે સરખાવતાં તેની લીલોતરી આંખને તાજી રાખેછે.

તલાજાથી તરણ ગાઉ દુર દરીઆ (ખંભાતનો અખાત) આગલ બંદરછે તાંહાં થોડાંક જુપડાનું એક નાધલું ગાંમ (સુલતાનપરૂં) છે. એ બંદરમાં નાધલા બતીલાઓ આવેછે.

રાવલ ભાવસીંગે ભાવનગર વસાવીઆ પછી પોતાનો દસત આસપાસ સારી રીતે બેસાડીઓ હતો. તેના છોકરા રાવલ અખરાજીના વખતમાં લુટારાઓનું જોર ઘણું વધી પડીઉં હતું, જેથી વેપારને ઘણી હરકત પોહાતી હતી. તલાજા અને મવા ગાંમમાં પીંડારા કોલીઓ રાજ કરતા હતા. વેપારને વધારવાની મતલબથી મુંબાઈ સરકારે અખરાજીને ઈ. શ. ૧૭૬૪ માં મદદ કીધી અને તેઓએ તલાજા અને મવાના લુટારાઓનું જોર તોડીઉં; પણ અખરા

† મંજલે મંજલ હમોને ભોમીઆ લેવા પડતા હતા, કારણ કે ગાડીવાલાઓને રસતો બરાબર ખબર નહી એ ભોંમીઆઓ પણું કરી ઘેરાઓ હોએછે, અને કેટલાક ગાંમમાંતો ભોમીઓ બોલ ફકત ઘેરાઓનેજ લગાડવામાં આવેછે, જે અગર બીજી જાતવાલો રસતો બતાવનાર હોએ અને તેને "ભોંમીઓ" કહી બોલો તો તેને બહુ દુખ લાગેછે

લોભી ન હતો તેથી એ ગાંમો પોતાના તાબામાં નહી રાખીઆં, જેથી ખંબાતના નવાબના તાબામાં તલાજા અંપાઈઉં. ઈ. શ. ૧૭૭૧ માં તેના છોકરા રાવલ વખતસીંગે તલાજામાંથી નુરમહમદ નાંમે હધીકારીને હાંકી કાહાડીઓ અને તેઆરથી તલાજા ભાવનગરની દરબારને તાબે થઈઉં (ઈ. શ. ૧૭૮૦ થી તે આજ શુધી એજ ગાદી તલે કાંએમછે.

ઈંગલંડ દેશની મોહોટાઈનું કારણ.

હાલની ઈંગરેજી પરજા જે અસલી નારમન અને સાકસન લોકના ભેલાવાથી બનેલીછે, તે બીજી પરજાઓની અંદર હાલ જે ઉંચે દરજજે ચઢેલીછે તે દરજજે આસતે આસતે તે કેમ ચઢી ત,વીશે થોડુંક લખીએ છીએ.

જેમ હાલ હીંદુઓ જાતરા કરવાને મારે બનારસ અને કાસી તરફ જાયછે, અને મુસલમીનો હજ કરવાને માટે મકે જાયછે તેમ અસલ ઈંગરેજ અને યુરપની બીજી ખરીસટી ધરમ પાલનારી પરજાઓ પાલેસટાઈન ખાતે જતી હતી.

આ સઘલી યુરપની ખરીસટી ધરમ પાલનારી પરજાઓની મુસલમીન લોક સાથની લડાઈ, જેને કરૂસેડસ કરી કેહેછે, તેઓથી ઈંગરેજ લોકોનો બીજી પરજાઓ વચે વગ પેહેલ વેહેલો વધવા માંડીઓ. યુરપ ખાતેનું તુરકસતાન, જેની ઉપર અસલથી મુસલમાનો રાજ ચલાવેછે; તાહાંનાં મુસલમાન લોકોએ પાલેસટાઈન, જાંહાં ઈસુ ખરીસતની ઘોરછે, અને જાંહાં ઉપર કહયા પરમાણે યુરપના ખરીસટીધરમ પાલનાંરાઓ જાતરા કરવા જતા હતા, તે પોતાને તાબે કીધું હતું, અને તે દેશમાં જાતરા કરવાને જનારા લોકોની ઉપર બહુ જુલમ ગુજારતા હતા અને દેશની અંદર દાખલ કરવાને મારે શુનાના શીકાઓનો કર માંગતા હતા, એટલા વાસતે એ સઘલી યુરપની પરજાએ તેઓની સાંમે આ લડાઈ ઉઠાવી હતી. એ મુસલમાન લોકોની આખાં યુરપ દેશને તાબે કરી ખરીસટી ધરમ ડુબાવી મહમદન ધરમ બધે ફેલાવાની મતલબ હતી.

અગીઆરમી સદીની આખેરીએ, પીટર ધી હરમીટ નામનો એક ફરાંનસ દેશનો રેહેવાસી પાલેસટાઈન ખાતે જાતરા કરવાને માંરે બીજા કેટલાકોની સાથે ગયો. તાંહાં મુસલમાન લોકો મુસાફરો ઉપર જે જુલમ પાડતા હતા તે પોતે સઘળો પોતાની નજરે જોયો અને યુરપ દેશના સઘળા લોકોને ઉસકેરીને પાલેસટાઈન મુસલમાન લોકોના હાથમાંથી છીનવી લેવાનો વીચાર કીધો. તે પાછો યુરોપમા આવીઓ અને શેહેરે શેહેર અને ગામે ગામ બધે ફરીઓ અને પેલેસટાઈન શેહેર મેલવવાને મુસલમાંન લોકોની સાંમે લડાઈ કરવાની અગતીઅ બધેબધ ઘણાએક અસરકારક ભાશણો કરી દેખડાવી આપી. લોકોના મન ઉપર આથી ઘણી અસરં થઈ અને તેઓના દીલ પુરાકલ ઉસકેરાઆં. સઘલાઓ નાહાનાથી તે મોટા બધા પોતપોતાની અંદરના કજીઆ વીસરી જઈ આ લડાઈને મારે મુસાફરી કરવાને તયાર થયાં. તેઓના મનમાં એવું હતું જે આ લડાઈની અંદર જે કોઈબી મારીઆ જાએ તે ખચીત બેહેસતમાં જશે. થોડી થોડી ટોલીઓ થઈને એમ પાલેસટાઈન તરફ પોતાનો મારગ પકડી સઘલા ચાલતા થયા, અને રસતામાં જે કોઈબી ગાંમ મલે તે પાલેસટાઈન હશે એવું વીચારી પુછતા, એ ઉપરથી તેઓ તે વખતે ભુગોલ વીદીઆની કેટલી માહીતી ધરાવતા હશે તેનો વીચાર શેહેલાઈથી આવેછે.

સન ૧૦૯૫ ની અંદર પેહેલ વેહેલાં આસરે ૧૫,૦૦૦ માણસની એક ટુકડીએ વાલટર ધી પેનીલેસ, નામના એક બાહાદુર સરદાર સાથે કુચ કીધી. એઓની સાથે એઓના બઈરી છોકરાં બલદના ગાડાંઓની અંદર પછવાડે ગએઆં. પણ તે ગાંમ પોંચે તેની અગાઉ રસતાની અને એવી બીજી અડચણોને લીધે તેમાંના ઘણા જણ મરણ પાંમેઆં અને બાકીનાં કોઈ પાલેસટાઈન પોહોંચેઆ નહી.

થોડોક વખત પછી એક બીજી ટોલકી પીટરની પોતાની સરદારી તલે અને એક તીજી ટોલકી એક જરમનીના પાદરીની સાથે ગઈ પણ તેઓનાબી એજ હાલ થયા. વલી એક ચોથી ટુકડી જે ઘણીજ ઉસકેરાએલી અને જુસામા આવી ગયલી હતી તે પણ એજ હાલતે પુગી.

પણ સન ૧૦૯૬ ના વરસમાં એક પાંચમી ટોલીએ ગાડફરે નામના એક અમીરની અને બીજા ઘણાક મોટા રાજાઓની સરદારી હેઠલ સારીપઠે ગોઠવાઈને પાલેસટાઈન તરફ પોતાનો રસતો ધરીઓ. બધાં માંણસો એસીઆ માઈનર નામના એક અસલી શેહેરમાં મલીઆં અને ગણતરી ઉપરથી એવું માલુમ પડીઉં કે તેમાં સઘળા મલીને ૧૦૦,૦૦૦ ઘોડેસવાર જેમા ઉચી પદવીવાલાં માણસો, અને ૬૦૦,૦૦૦ પેડલ સીપાઈઓ અને બીજાં ઘણાંક માંણગો હતાં, જેઓમાં ઘણીક સીઓ મરદના પોશાકમાં મરદની માફક જ હથીઆરબંધ થઈ મરદાનગીથી લડવાને બાહાર પડી હતી. સઘલાંઓ ઘણા જોસામાં આવી ગયાં હતાં, અને તુરકી અને ખરીસટી લોકો સાંમાંસાંમી નીરદયપણે જેમ બને તેમ એક એકનો નાશ કરવા લાગાં. અંતે તરણ વરસ પછી ૧૦૯૯ ના વરસના જુલાઈ મહીનામાં ખરીસટી લોકોએ પાલેસટાઈન શેહેર ઉપર ઘેરો ઘાલીઓ, અને જોસામાં આવી જઈ કમકમાટ ભરેલી રીતે તીઆંના રેહેવાસીઓને કાપી નાંખેઆં. તેઆરપછે એ ટુકડીએ પોતાના સરદાર ગાડફરેને આખાં જરૂસેલમ શેહેરનો બાદશાહ થેડવીઓ, અને આસપાસ નાહના શેહેરો વસાવેઆં. પણ એ સઘલા શેહેરો મુસલમાનોએ આસતે આસતે પાછાં લીધાં અને એટલા મારે સન ૧૧૪૬ ની અંદર જરમનીના શેહેનશાહ કોનરાડ અને ફરાંનસના બાદશાહ લુઈનાં ઉપરીપણાં તલે એક બીજી ટુકડી લડાઈ કરવા મારે પાલેસટાઈન ગઈ. પણ એ બે બાદશાહો તદન હારી ગયા.

સન ૧૧૮૭ ના સાલમાં સાલાદીન નામના એક ઘણાજ બાહાદુર અને શાહેઆ મુસલમાન સરદારે યુરપખંડ જીતી, ખરીસટી ધરમ જડએખથી ઉખેરી નાખી, મહમદન ધરમ ફેલાવાનો પેતાનો ઠેરાવ જાહેર કીવો.

સુલતાન સાલાદીનનો આ ઠેરાવ સાંભલી વેલાતનો બાદશાહ પેહેલો રીચરડ, જે થોડું થયુંજ ગાદીએ આવેલો હતો, તેણે પાલેસટાઈન જવાનો અને આ મોટી લડાઈમાં

ભાગ લઈ સાલાદીનની સાંમે લડવાનો વીચાર કીધો. રી
ચરડ ઘણો બાહાદુર અને ઉદાર દીલનો હતો અને એટલા
માટે લોકો એને "સીંહી સરીખો" કરી કેહેતા હતા. એ
લડાઈનો ઘણો શોખી હતો અને જોકે એણે વેલાતની અં
દર દસ વરસ લગી રાજ ચલાવીયું, તોપણ તે એટલી મુદ
તમાં પુરા દસ મહીના પણ વેલાતની અંદર રહયો નહી હ
તો. તે ઘણું કરીને પોતાના આખા શરીરની ઉપર લોહો
ડાના બખતર પેહેરી રાખતો હતો. તે પાલેસટાઈન ગયો
અને તાંહાં સુલતાન સાલાદીનને લડાઈની અંદર હરાવી
ઓ; આસકેલાન અને એકર નામના શેહેરો જીહીતીઆં, અ
ને બીજાં ઘણાક બાહાદુરીના કાંમ કીધા પછી પાછો ચાર
વરશે વેલાત આયો. આ બાદશાહ નારમન વંશનો હતો,
અને અસલનાં અંગરેજો, જેઓ સાકસન વંશના હતા
તેઓની ઉપર જુલમ પાડતો હતો, તોપણ અંગરેજ લોકો
તેની બાહાદુરી ને હીંમતને વાસતે તેને ચાહાતા હતા.
આ સાકસન વંશના ઈંગરેજો નારમન વંશથી ઉતરેલા
ઈંગરેજ અમીરોના ગોલામો તરીકે રેહેતા હતા, એટલેજે
તેઓ એ અમીરોની જગા ઉપર ખેતીવાડી કરતા હતા અ
ને તેઓના શેઠો તેઓની ઉપર બહુ જુલમ ગુજારતા હતા,
પણ આ લડાઈની અંદર જારે બાદશાહ પોતે જવા નીકલી
ઓ તારે તેના ઘણાક નારમન અમીરોએ પણ સાથે જવા
નો ઠરાવ કીધો, કાંકે ઉપર કહયું તેમ આ લડાઈની અંદ
ર જે કોઈ મારીઆ જાએ તેઓ બેહેસતમાં જશે એવું તે
વખતના લોકોના મનમાં ઠસીયું હતું. આ કારણને લી
ધે કેટલાક અમીરો જેઓ પાસે પઈસા નહી હતા તેઓએ
પોતાની જગા વેચી, અને સાકસન વંશના કેટલાક ઈંગરે
જો જેઓ પઈસાદાર હતા તેઓએ આ જગાઓ લીધી. કે
ટલાકોના શેઠો લડાઈમાં મારીઆ ગયા અને પાછા ફરી
આવ્યા નહી. આ પરમાણે સાકસન વંશના ઈંગરેજો આ
સતે આસતે જરા પદવીમાં ચઢતા ગયા, અને તેઓના શે
ઠોની તરફથી તેઓને જરા જરા માન મલવા લાગું. વળી
આ સાકસન ગોલામોની અંદર એક જરા ચઢતો વરગ હ
તો, અને તેઓ તીર કાંમઠાં મારવામાં ઘણા હોશીઆર ગણા
તા હતા. લડાઈની અંદર એઓને સાથે લઈ જવાને મા
ટે એઓને વધારે પગાર આપવામાં આયો અને તેઓની
સારીપઠે બરદાસત લેવાઈ. આ લડાઈઓની અંદર વેલા
તના રાજાઓ અને અમીરો, જેઓ વાંચતાં લખતાં પણ
તે વખતે ન જાંણતા હતા, અને જેઓ પોતાની પરજા ઉ
પર ઘણો જુલમ ગુજારતા હતા, તેઓની ઉપર ભારે હાદે
સા અને દુખ પડવાથી અને પાલેસટાઈન શેહેરના મુસલ
માનો તરફથી તેઓને અપમાનો મલવાથી તેઓ દયાની કદ
ર બુજવા લાગા અને તેઓની મગરૂરી નરમ પડતી ગઈ.
આ લડાઈઓથી વાંહાણ ચલાવાની વીદીઆને, વાંહાણ બાં
ધવાની વીદીઆને, વેપારને, ખેતીવાડીના કામને, વીદીઆ
હોનરને, બાંધકામની વીદીઆને, અને એવી એવી બીજી ઘણી
ક ચીજોને અગણીત ફાયદા થયા. પરાયા ગામના લોકો
વેલાત આવવા લાગા અને પોતાના દેશની ચીજો લાવી વે
ચવાને દુકાનો ઉંઘાડી. આ સઘળાં કારણો સારીપઠે દે
ખાડી આપેછે કે વેલાતના લોકો ધીમે ધીમે દરજ્જે વધવા
લાગા. સઉથી મોટો ફાયદો અને સુધારાના કામ
ને સઉથી મોહોટી હરકત આ લડાઈથી દુર થઈ.
તે એકે અસલ જે નારમન વંશના ઈંગરેજો અને સાકસ
ન વંશના ઈંગરેજો વચે મોહોટો ફરક હતો અને નારમન
વંશ વાલાઓ સાકસન વંશ વાલાઓની ઉપર જે જુલમ
ગુજારતા હતા અને અદેખાઈ કરતા હતા તે સઘલું આ લ
ડાઈથી એકદમ નાબુદ થયું, અને હવે નારમન અને સાક
સન વંશ વાલાઓ ભેલાઈ જઈને જેમ હાલછે તેમ બરાબ
ર એક પરજા દાખલ, સાથે મલીને રેહેવા લાગા. એ બને
તડાં સાથે મલી જઈ એક પરજા થઈને પેહેલા રીચરડનો
ભાઈ જાન, જે તેની પછી વેલાતની ગાદીએ આયો, અને
જે લોકોની ઉપર ઘણો જુલમ પાડતો હતો તથા પારકા લો
કોને પોતાના દેશની અંદર લાવી મોટા ઓધાઓ આપવા
માગતો હતો, તેની સામે એકમતથી થયા અને રની મી
ડ નામની એક જગા ઉપર "મેગના ચારટા" નામના એ
ક વખણાએલાં લખત ઉપર જોર જુલમથી જાન રાજા પાસે
સહી કરાવી, તેની શરતો મુજબ ચાલવાની કબુલાત કરાવી
લીધી. આ "મેગના ચારટા" નામના મોટાં લખતની શ
રતો કેટલીક પરજાના છુટાપણાને વાસતે અને કેટલીક લો
કોનાં માલ મીલકતના બચાવને લગતી હતી. આ લખત
થી કરીને રાજાઓ અસલ જે જુલમ પોતાની પરજા ઉપર
પાડતા તેનો પુરતો અટકાવ થયો, અને લોકોને છુટાપણું
મલીયું. વેલાતના લોકની હાલની મોટાઈનું એ સઉથી મો
ટું કારણછે. પારલામેંટ નામની પરધાનોની સભા એ વ
લી બીજું મોટું કારણછે. જાન રાજાનો છોકરો, જે તીજા
હેનરી દાખલ વેલાતની ગાદી ઉપર તેના બાપ પછી આયો
તે પણ પારકા લોકોને વેલાતમાં બોલાવી તેઓને ઉત્તેજન
આપવા લાગો, અને "મેગના ચારટા" લખતની શરત પ
રમાણે ચાલવાને ના પાડી. તેથીકરીને સાઈમન ડી માન
ટફરટ નામના એક સરદારના ઉપરીપણા હેઠલ અમીરોએ
રાજાની સામે હથીઆર બાંધીઆં. લુઈસ નામની લડાઈ
ની અંદર રાજાને કેદ પકડીઓ અને માનટફરટે પરધાનો
ની અને લોકોની એક સભા બોલાવી હાલની "હાઉસ
આવ કામનસ"—આંમ લોકની સભા જે ઈંગરેજી પરજા
ના છુટાપણાનો મોટો ટેકો તે આ માનટફરટે બોલાવેલી
સભા ઉપરથી નીકલીછે. આથી કરીને પરજાના સાધારણ
લોકો, અને ઉતરતા ધંધાવાલાઓબી રાજ ચલાવાની અંદર
સામેલ થયા.

અંગરેજ લોકોની મોટાઈનું ચોથું કારણ એ પરજા
અને એના પહોસી ફરેંચ લોકો વચેનો સંબંધછે.

અસલ ફરાંસ શેહેરના ઘણા ભાગ હતા અને જુદા
જુદા ભાગમાં જુદા જુદા અમીરો રાજ ચલાવતા હતા અ
ને એક મોટા રાજાને તાબે હતા. નારમન વંશનો વેલાત
નો પેહેલો બાદશાહ પેહેલો વીલીઅમ, એક ભાગ, જેને ના
રમન નદી કરી કેહેતા હતા, તેની ઉપર રાજ ચલાવતો હ
તો. તેના દીકરાની દીકરીનો દીકરો બીજો હેનરી જારે વે
લાતની ગાદીએ આયો તારે તેના બાપની, માની, અ
ને બઈરીની, તરફથી તેને આસરે અરધું ફરાનસ અ
સતક થયું, પણ એ સઘલું જાન રાજાના વખતમાં
ફરાંનસના બાદશાહે પાછું લઈ લીધું. આથી કરીને ઈંગ
રેજ અને ફરેંચ એ બે વચે દુશમની ઉઠી અને નારમનું વં

ચના ઈંગરેજો જેઓ ફરેંચ ઓલાદના હતા તેઓ હવે પોતાને ફરેંચ નહી પણ ઈંગરેજ દાખલ ગણવા લાગા. એ રીતે નારમન ઈંગરેજો સાકસન ઈંગરેજો સાથે મેલાઈ ગયાં. અંગરેજ અને ફરેંચ વચે મોટી દુશમની ચાલી પણ તેમાં ઘણું રમુજી આ હતું કે બધા ધંધાના ઈંગરેજ જારે ફરેંચ લોકો સાથે આ વખતે મરાયલા હતા તારે માતર એ બે પરજાના માછીઓમાં હંમેશના જેવીજ દોસતી કાએમ હતી. જારે એ બે પરજાઓ વચે ખુનામરકી ચાલતી હતી તીઆરે પણ એ બને તરફના માછીઓ હમેશના જેવાજ સંપીલા રેહેતા હતા અને વેલાત અને ફરાનસ વચે જે ખાડી આવેલીછે તેમાં એ બે જાતના માછીઓ પોતાની જાલ નાખતા અને એકએકને હરકત નહી કરતા હતા, પણ ઉલટા એકએકને મદદ કરતા હતા. વાહ ! કેહેવા બીચારાં પોતાની રોટલી મલી એટલે જે ખરૂં સુખ અને ખરૂં ચેન તે ભોગવતા હતા, પણ થોડા વખતની અંદર ફરાંસ અને ઈંગલંડની લડાઈઓ બંધ પડી અને વેલાતના લોકની મોટાઈ અને દેશાભીમાની આ કારણોથી વધી.

તલેસમાતી વીટી—એક જોડી કાહાડેલી વારતા.

(ગયા આંકથી ચાલણ.)

પેલી ગોલાંમ છોકરી જે શાહજાદીને પકડવાને આવી હતી અને તેને મીનારામાં સોહોથી કાહાડી તેનાં હાથ પગ બાંધી સરકારી અમલદારને બોલાવા ગઈ એટલામા, શાહજાદી દાદર વગર તથા હાથ પગ બાંધેલા તે સાથે કેમ નીકલી ગઈ, તેનું જાંણવું એવુંછે કે જેવી પેલી છોકરી તેને બાંધીને ગઈ તેવીજ શાહજાદીની નજર ભીંટના બગારામાંથી કાંઈ ચલકતી ચીજ ઉપર પડી અને બરાબર તપાસી જોયછે તો એક મોહોટું ધુવર બાહેર ભરાઈને બેઠેલું હતું. શાહજાદી માહાશકતીથી પોતાના બાંધેલા હાથ જાંઘા આગલ લેઈ ગઈ અને પેલી વીટી કાહાડી ધુવરને દેખાડી પોતે મદદ ચાહી. ધુવરે તુરત આવી સર નમાંવી હોકમ પુછીઓ. તેણીએ પોતાના બંધ ખલાસ કરવાને કહેઉં અને ધુવરે પોતાની શકત ચાંસ વટે તે બંધ જોરથી તોડીઆં અને એમ કરતાં શાહજાદીનાં હાથને ચાંસ જોરથી લાગી જેથી તેનાં હાથ ઉપરથી લોહી નીકલવા લાગું. અંને હાથના બંધ તેથી લોહીથી ખરદાયલા માલુમ પડીઆ હતા. જેવા તેણીના બંધ ખુલલા થયા તેવીજ મીનારામાંથી ઉતરવાની તે તદબીર કરવા લાગી પણ કાંઈજ ઉપાય નજર નહી આવીઓ અને કુડકો મારવાની તેણીની હીમત થઈ નહી કેમકે મીનારો ઘણો ઉંચો હતો. તેણીએ પેલાં ધુવરને અરજ કીધી કે કોઈબી રીતે તેનાં દુશમનો આવે તેની આગમચ તેને નીચે ઉતારવામાં મદદ કરવી.

પેલાં ધુવરે કહેઉં "નામદાર શાહજાદી તારા સરવે હોકમને હું તાયબેતું પણ મજ એખલાંથી આ કાંમ બને એવું નથી તેથી એક ક્ષણભાર તેણીએ થોભવું એટલામાં તે પોતાની બાયડી જે પાસેનાં ખેતરમાં હતી તેને બોલાવી લાવે અને તે બંધો મેલી તેને મદદ કરે. ધુવરે જઈ પોતાની બાયડીને તુરત બોલાવી અને તેને તલેસમાતી વીટી દેખાડી. ' બંધો ધુવરોએ શાહજાદીને કહેઉં કે તેઓ બંધો તેની બેઉ બાજુએ રેહેશે અને તેણીએ પોતાને હાથે તેઓના પગ અલગા પકડવાં અને પછે આસતેથી' ઝોક લેવો તેવાંજ તેઓ પોતાની પાંખને જોરે તેનું વજન સંભાલશે.

શાહજાદી જે ઘાભરી પરી ગઈ હતી તેણીએ વગર ધાસતીએ તેમ કીધું અને નીચે ઝાહડ પાંનની અંદર પરી, તેવીજ ઉડી અને ઝાહડીમાં ભરાતી ભરાતી ચાલી. ઝાહાડીમાંથી તેણીએ કેટલાએક સીપાઈઓને મીનારા તરફ જતો દીઠા પણ તેઓની નંજર તેની ઉપર પડી નહી. હીમત પકડી તેણીએ પોતાનો રશતો ઝાહડીઓમાથી લીધો અને આગલ જતાં તેને એક દરવાજો દીઠો તેમા મુંડું ઘાલી જોતા અંદર મોહોટી વારી માલમ પડી તેથી તેણે પોતાના પગલાં અંદર ભરેઆ અને એક મોહટા ઝાહાડ ઉપર આસતેથી ચહડીને બેઠી.

આખો દીવસ તેણીએ જેમ તેમ તોડી કાહાડીઓ અને અંતે રાત પડી તોએ તેણીએ મધરાત શુધી બાહેર પડવાને હીમત નહી કીધી અને છેક મધરાતે બાહેર નીકલી જુલીખાંને ઘેર જવા ધારીઉં કેમકે તાહાં તેનું બીજું કોઈ ઓલખીતું નહી હતું. રસતામાં પેલું ધુવર ઉડીને જતું હતું તેને શાહજાદીએ વીટી દેખાડી બોલાવીઉં અને પોતાના પોપટ તથા કાગડાઓની હકીકત પુછી પોપટને બોલાવી મંગાવીઓ.

પોપટ આવતાંનેવાર તેને બોકીઓ લેઈ બોલીઓ વાહાલી શાહજાદી તારા એકાએક ગુમ થવાથી અને ઘણી ધાસતી પેદા થઈ હતી અને મેં વીચારીઉં કે તું કોઈબી રીતે ભારે દુખમાં આવી પડી હશે તેથી હમોએ આખો દાહાડો તારી શોહોધ કીધી હતી. શાહજાદીએ પોતાનો તે દાહડાનો સઘલો હેવાલ કહેઓ અને બોલી કે તે હમણાં કાદીને ઘેર જવા નીકલીછે. પોપટે તેણીને બોલતાં અટકાવી અને જુહુલીખાંને તેને બદલે પકડી લેઈ ગયા તેનો ખોલાસો કીધો. શીરીનની આંખમાં આંસુ આવીઆ અને તે બોલી કે શું મારે વાસતે જુહુલીખાં પકડાઈછે ! અને તેની માં જેનાં હેશાંનમા પુર ગરકાવ તેને આવું દુખ મેં કીધુંછે. અરે ખોદા મારેથી એવું કવચીત બને નહી તેથી જલદી જઈ હું જુહુલીખાંને છોડવું. પોપટે તેને ઘણી રીતે સમજાવી પણ તેણે નાથી હા પારી નહી અને તેઓ કાદીનાં ઘર ભણી ચાલતાં થયાં અને કાગડાઓને મીનારા તરફ રેહેવાને ભલાંમણ કીધી.

રાતોરાત તેઓએ જઈ કાદીના ઘરનું બારણું ઠોકીઉં અને જુહુલીખાંની દાસીએ આવી તુરત પુછપરછ કરી શીરીનને અંદર લીધી. દાસી બોલી કે જુહુલીખાંને પકડી લેઈ ગયાછે અને ઘરમાં તેથી માહેતમ ચાલી રહીછે. શીરીને જવાબ દીધો કે તેને સરવે ખબર થઈછે અને તે જઈ તેને છોડવનારછે માટે તે જુહુલીખાંની માએને મલવા આવીછે. દાસીએ પોતાની શેઠાણીને ઉઠાડી અને શીરીને તેની આગલ પોતાના સરવે વીચાર જાહેર કીધા તેથી કાદીની બઈરીની છાતી ગલેભર થઈ અને શીરીનને પોતાની ગોદમાં દાબી.

શીરીન જે આખાં દાહાડાની ભુખી તરસી હતી તેને આ વખતે ફેર આવીઆ અને જમીન ઉપર તુટી પડી તેને ઉઠાડી દવાદારૂ સુંગાડી હુશીઆર કીધી અને તેને ખાવાને આપીઉં. ખાઈને શીરીન તથા સઘલાં ઘરના માણસો સુતાં. સવારના શીરીન કાદીની સાથે જાંહાં જુહુલીખાં તથા બીજા ગુલામો હતા તાંહાં ગઈ અને તાંહાંના અમલદારને કાદીએ સરવે હકીકતથી વાકેફ કરી જુહુલીખાંનો છુટકારો ચાહેઓ. તેજ વખતે રાજાનો વજીર તે તરફ ખબર લેવા આવીઓ હતો તેને પેલા અમલદારે આ વાત જણાવી પણ વજીરે જુહુલીખાંને છોડવા ના કહી અને બોલીઓ કે રાજાનો તેને ચોકસ હોકમછે કે જે કોઈબી મલી આવે તેને પકડી જાંહાં તાંહાંથી પઈસા પુરા કરી દુશમનને ભરવા.

કાદી શીરીનને મુકી રાજા પાસે ગયો અને તાંહાંથી પણ તેને રોકરો જવાબ મલીઓ કે તેની છોકરીને તો શું પણ કાદીનેબી કોઈ ખરીદવાને તઈઆર થાયતો તેને પણ તે પકડી વેચશે. આવા જવાબથી લાચાર થઈ કાદી પાછો ઘર ગયો.

શીરીન તથા જુહુલીખાંને પેલા અમલદારને અરજ કરવા ઉપરથી સાથે રાખીઆં હતાં અને તે ઓરડામાં એક બારી હતી તેના કટેરામાથી પોપટ આવજાવ કરતો હતો. બીજે દીવસે સાંજના પોપટ ખબર લેઈ આવીઓ કે જુહુલીખાને છોરવવાને મારે કાદી પુરતાં નાંણાં આપી શકતો નથી અને એકાદ બે દીવસમાં સઘલા ગોલાંમોને બાહેર મેદાંનમા જાંહાં કાશમીર ખાતેનું લશકર પડેલુંછે તાંહાં લેઈ જવામા આવશે અને તાંહાંથી તે લશકર સરવે અસબાબ, ગોલાંમ તથા બીજું બધું નજરાણું લેઈ કાશમીર ખાતે ઉપડી જશે અને તેથી શાહજાદી એકવાર ફરી પોતાની મંતરાઈ અને બાબુફનાં હાથમાં આવી પડશે. પોપટ બોલીઓ કે હવે ફક્ત એકજ આશા રહેલીછે તે એજ કે આ તલેસમાતી વીટી એક કાગડા પાસે તારા બપાવા ઉપર મોકલુંછું અને તે કોઈબી તલાવતથી તારો છુટકો કદાચ કરી શકસે. એજ વીટીથી મુજીફરે માહાભારત કાંમો કીધાંછે તેથી છેલી આશા એ પરછે.

પોપટે તુરત વીટી લેઈ જઈ એક કાગડાને આપી અને ગંગા નદીને કીનારે જઈ પેલા શાહધુને શાહજાદીની સરવે હકીકત જાહેર કરી આ વીટી આપવા કહી અને બીજા કાગડાને હોકમ કીધો કે જાંહાં લશકર સાહજાદીને લેઈને ચાલે તાંહા તેણે સાથેનું સાથે દુરથી રેહેવું.

બીજે દીને સવારના સઘલા ગોલાંમોને કાશમીરના લશકરનાં વડાને સવાધીન કીધા અને તાંહાંથી કુચ કરી તેઓ કાશમીર તરફ ચાલવા લાગા. કાશમીરથી એક દાહાડાનાં રસતા ઉપર આવી તેઓએ ઉતારો લીધો અને રાંણી તથા બાબુફ તેઓને સામાં લેવાને ગયાં.

રાંણી તથા બાબુફ હાથીની ઉપર અસવાર થઈ લશકર નજરાંણું તથા ગોલાંમોની તપાસ કરવા નીકલેઆં, ફરતાં ફરતાં તેઓ શાહજાદી તથા જુહુલીખાંની નજદીક આવી લાગાં અને શાહજાદીને જોતાંવારજ રાંણી ઉજરી ફગ થઈ ગઈ અને બાબુફનાં કાંનમાં કાંઈ કહેઉં. બાબુફ તરત હાથી ઉપરથી ઉતરીઓ અને શાહજાદીને જોઈ હુરત પાંખીઓ અને તેજ વખતે લશકરના સરદારને હોકમ કીધો કે રાંણીની મરજી આ ગોલાંમને પોતાની પાસે નોકરીમાં રાખવાનીછે તેથી તેને તુરત મોકલી આપવી એમ કહી શાહજાદીનું પાંખરૂં તાંણી બાહેર કાહાડી.

શાહજાદી આ બનાવ જોઈ ફગલાઈ ગઈ અને ઘણ રાટમાં તેને કાંઈ શુજે નહી. એટલામાં કાંઈ ઓરજ તરેહનો દેખાવ નજરે પડીઓ. આશમાંન ઉપરથી મોહટાં ગરૂડ પક્ષીઓનાં ટોલાને ટોલાં સાથે આવતાં નજર પડીઆં. જેમ જેમ તેઓ નજદીક આવતાં ગયાં તેમ તેમ માલમ પડતું ગએઉં કે બે બાંમણુના કટકાને ચોકરીનાં આકારમાં ગોઠવી તે ઉપર કોઈ બુઘો પીરમરદ બેઠેલો અને તે બાંમણુનાં ચાર છેડા પેલાં પક્ષીઓએ પોતાના પંજામાં ઘરેલા અને પાંખ વરે ઉડી તેનું વજન ટકાવેલું, તેમજ વલી બીજા છ પક્ષીઓએ બાંમણુને મજબુત દોરીથી બાંધી લેઈ તેનાં છેડા પોતાના પંજામાં લીધેલા અને એ રીતે પેલા પીરમરદનું વજન સંભાલી રાખેલું હતું.

જેવો આ પીરમરદ રાંણી તથા બાબુફ અને લશકરનો વડો જેનું નાંમ મોરાદ કરી હતું તેઓની નજદીક ઉડતો ઉડતો આવી લાગો તેવોજ તેણે ઉંચેથી પોકાર મારી પોતાનાં અસલ અને વફાદાર સરદાર મોરાદને બોલાવીઓ અને બાંગેબુલંદ બોલીઓ કે "વફાદાર સરદાર, તારા અસલી રાજા તરફ નેગાહ કર અને તુરત મારી બાજુએ થા કેમકે અને સારી રવેસ રોશણછે કે તુંને લાચારીને મારીએ મારી પછે સરદારીમાં રેહેવું પડીઉંછે પણ ઓ! વફાદાર અને સાચા સરદાર હવે પાછો મારી સંફમાં આવી આ જુલમગારોના સીતમ તાલ કે તેથી બંધો જેહાંનમાં તું સરફરાજ રેહેશે."

પેલા સરદારે આવાજ શાંભેલતાંજ અચરતી સાથે પોતાનાં રાજાને ઓલખીઓ અને તુરત બુમ પાડી લશકરને કહેઉં કે "આપણો પેહેલો રાજા અને રયેતનો ખરો બાપ પાછો બેહેશતમાંથી આવીઓછે તેથી જેબી શીપાઈ મારી અને રાજાની તરફ હોય તેવોએ પોતાનાં હાથ ઉંચે દેખાડવા." લશકરમાં "બાદશાહ સલાંમત" એવા પોકાર ઉઠીઆ અને શીપાઈઓએ હુથીઆરબંદ પોતાનાં હાથ ઉંચકી રાજાની ફરમાબરદારીમાં રેહેવાને ખુશી દેખાડી.

બાબુફ આવો માંમલો જોઈ હાથી ઉપર પાછો અસવાર થઈ રાંણી સાથે નાહસવા લાગો; પણ લશકરી સરદારનાં હોકમથી થોડાએક અસવારોએ દોડી જઈ તેવોનો દુંબાલો પકડી જલદીથી લેઈ આવીઆ અને તેવોને બંધવા દાખલ કેદ કીધાં અને તેઓનાં કરતુકની સજા દાખલ અને દુનીઆને નશીહત ખાતર તેઓને જબે કરાવીઆં.

રાજાએ જમીનપર આવી પોતાની છોકરીની છોકરીની ખબર કાહાડી એટલામાં શાહજાદીએ પોતેજ આગલ દોડી જઈ પોતાનાં મમાવાનાં પગ ઉપર માંથું મુકીઉં. તુરત રાજાએ તેણીને પોતાની ગોદમાં ઉઠાવી લેઈ હાથી ઉપર અસવાર થઈ જવા કહેઉં. શાહજાદીએ જુહુલીખાંને સાથે લેવાને મમાવાને અરજ કીધી તેણે મોહટી ખુશીથી તેણીને પણ સાથે લેઈ કાશમીર તરફ લશકર સાથે કુચ કીધી. પો

પટ આ વખતમાં વીસરાઈ ગયો ન હતો; પણ શાહજાદીનાં ખભાં ઉપર બેસી લોકોનાં માંન ભરેલા પોકારોને ડોક હીલવી આદરમાંનથી કબુલ રાખતો. કાગડાઓ પણ મેહેલમાં પોતાને અસલ થાંમે જઈ રેહવાને ખુશી થતા ઉડતા સાથે ચાલીઆ, અને પેલાં ગરૂડ પક્ષીઓએ રાજાને સતકાર કરી પોતાના પાહાડી મુલક તરફ જવાને રૂખશત લીધી.

શેહેરમાં આવી શાહજાદીએ જીહુલીખાનાં માંબાપને તેડી મંગાવાની દરખાસત કીધા ઉપરથી તેઓને બોલાવી આમાં આવીઆં અને તેવોને મેહેલની પાસે એક મોહટું ઘર આપી રાખીઆં, જાંહા શાહજાદી પોતાનો ઘણોખરો વખત તેવોની દોશતીમાં કાહાડતી.

બુધો માછી જેણે શાહજાદીને આટલી બધી મદદ કીધેલી તેને પણ તે વીસરી ન હતી અને તેને પાદશાહી બોટનો નાંખોદા કરી મોહટો મુસારો અપાવતો કીધો હતો. આ પરમાંણે કેટલાંએક સુખી તથા દુખી ચકરોમાં ફરીઆ પછે શાહજાદી આખેરે સુખી ચકરમા પાછી આવી પડી અને તલેસમાતી વીટીનો તલેસમાત પુરો થયો.

ખાવાની વસતુ—લોકોનો સવાદ.

આ દુનીઆંની અંદર જે જે ચીજો પેદા થાયછે તે બધી ઘણુંકરીને માણસ જાતના ખાધામાં આવેછે. દખશીણ અમેરીકાની અંદરના લોકો કંઈબી જીવતું જાનવર ખાધામાં છીત નથી રાખતા. તેઓ સાંપ, ઘલોરી, કસારી ઈતીઆદી ખાઓછે, અને તે દેશમા છોકરાંઓ મોટા મોટાં કાનકચુરાઓ પકડીને તેઓને સવાદથી ખાઈ જાયછે. એમર એલડાઈ નામના એક દેશની અંદર ભુંજેલા વાંદરો એક સઊથી ઊચું પકવાન ગણાયછે, અને અમેરીકાના કેટલાંક દેશોની અંદર કુતરાનાં બચાંઓ ઘણાં ખાધામા આવેછે. અરેબીઆ દેશની અંદર ઘોડાનુ માસ પુશકલ ખપેછે. એ માસ હાલ ફરાનસમાં વેચવાને ફરાનસના સેહનશાહ નેપોલીઅને પરવાનગી આપીછે, અને એ પરવાનગી આપી તારે તાંહાં એક મોટુ ખાનુ થયું હતું, જેની અંદર બધા પકવાન ઘોડાના માસના બનાવેલાં હતાં. હીંદુસથાનનાં કેટલાંક લોકો હાથીનુ, અને મીસર દેશના લોકો ઊંટનુ માસ ઘણુ ખાયછે. ચીના લોકો પણ બીલાડી, કુતરા, ઊંદર, સાંપ, કસાગી વતરોગે બીજાં જાનવરો ખાયછે, અને બાલાબીછના પંજા, અને પખશીઓના માલા તેઓ ઘણા સવાદીશટ પકવાનો ગણેછે.

કોચીનના લોકો અને ચી[illegible] તાજા ઈડાં કરતાં કોહેલાં ઈડાં વધારે પસંદ કરેછે. આગ્નતરેલીઆ દેશની અંદર સઊ કરતાં એક જાતનુ દરીઆઈ પખશી લોકોને ઘણું ગમેછે, અને વેસટ ઈંડીઝ નામના ટાપુઓમાં એક નારીએરીપરથી એક સારો કીડો પકડી તેઓ મજાહથી ખાયછે. યુરપના કેટલાંક બજારોની અંદર ખાધ ખોરાકીની જનસમાં દેડકાઓ ઢગલે ઢગલે વેચાયછે. ડોલા લાનડ નામનો એક માહવીદવાન ફીલસુફ કરારીઆ ખાવાનો ઘણો શોખી હતો.

પણ વેલાત અને તેની પાસેનુ સકાટલંડ નામના દેશમાં લોકો વલી યુરપની બીજી બધી કોમના કરતાં એવી વાતમાં ચઢેછે. સકાટલંડની અંદર સડેલા મેંઢાનુ ગોસ ઘણું ખવાયછે. વલી શેકાર અને હરણનુ ગોસ જાહારે અંદર કીડા પાકેછે, અને તેમાથી એક ઘણુંજ ખરાબ જાતનુ જેહેર નીકલેછે, તાહારે ખાંયછે. પનીરની અંદર પણ જારે કીડા પડેછે તારે ઘણા સવાદથી તેઓ ખાયછે. આવી રીતે જુદી જુદી કોમના લોકના સવાદ જુદી જુદી જાતનાછે.

કેરબો—અંબર.

યુરપ ખંડના બાલટીક સમુદરના દખશીણ કાંઠાપર કેરબો મલેછે. સીસીલીના કોસતાપર તથા ઈંગલંડના નારફોક અને સફોકના કોસના ઊપર પણ કેરબો મલેછે. કેરબો દરીઆમાના અગણીત જહવાએરોમાનું એક જવાહેરછે. મોટાં તોફાંનો પછી દરીઆના ઊછાછલા મોજાઓ કેરબાને કાંઠા ઊપર નાખી જાયછે. પણ કેરબો ઘણોજ થોડો મલી શકેછે તેથી તેની કીંમત હજી મોઘીજછે.

કેરબો જે આકારમાં મલેછે તે આકાર બેદોલ હોયછે. કેરબાનો રંગ જુદી જુદી જાતના રતાસપર હોયછે. કેરબો કાચની માફક જલદી ભાગી બારીક કટકા થઈ જાયછે; પણ ચાલની છરીથી તેના સેહેલાઈથી સરખા ભાગ થઈ શકેછે. કેટલાક વીદવાનો એવી અટકલ કરેછે કે કેરબો એ ઝાડના રસનો સેજાર છે. કેટલીએક વખતે કેરબો એટલોતો નરમ આવેછે કે મોમની મીસાલે તે ઊપર સીલ અથવા છાપ ઊઠારી શકાયછે.

કેરબાને જુદા જુદા ઊપયોગમાં લીધામાં આવેછે. નાની નાની નકસાદાર અને કોતરેલી ચીજો

કેરબાની બની શકેછે. ઈસટમબોલમાં હુકાની નલીના મોહોડાં કેરબાના બનાવવામાં આવેછે અને તાંહાંની ઓરતો કેરબાના હાર ગલામાં શણગાર દાખલ પેહેરે છે. તુરક અને અરમીનીઅન લોકોને કેરબાની અછી પરખછે.

ગાડીને મારવાના વારનીશમાં કેરબાની જો મેલવણી કીધી હોયતો સઊથી સરસ વારનીશ બનેછે અને તેનો ચલકાટ ઘણા વરસો શુધી ઝાંખ મારયા વગર રેહેછે.

કેરબાને જો હાથ ઊપર ઘસયો હોયતો અછી ખુશબો નીકલેછે. વળી કેરબાને જો ફલાનલના ટટકા ઊપર સારીપેઠે ઘસયો હોયતો કાગલના બારીક કટકા જેમ લોહચુમબક લોહોડાંને ખેંચેછે તેમ ખેંચેછે. એવું કેહેછે કે વીજલીનો પેહેલો અખતરો કેરબા ઊપરથી થયો હતો; અને કેરબાને અરબીમાં ઈલેકતરાન કેહેછે જે ઊપરથી ઇંગરેજી શબદ ઈલેકટરીસીટી ઇયાને વીજલી એ નીકલયોછે.

નામીચા માણસોની નાંમીચી ખોડ.

કેટલાંક માણસો કાઈ ચીજ ઊપર અજબ તરેહનો ધીકાર બતલાવેછે. આવો ખવાસ તેઓમા એક ખુદરતી ખોડ ગણાયછે.

ફરાંનસ દેશનો બાદશાહ, તરીજો હેનરી બીલાડીઓને જોઈ શકતો નહી હતો ટાઈકો બરેહ નામનો એક સખશ સસાંને અને કોલાંને જોઇને ધુજતો હતો. ઈરાસમસ નામનો એક વખણાયલો પુરૂશ માછલી ખાતો તો ખચીત તેને તાપ આવતી હતી. પોલાંડ દેશનો રાજા વાડીસલેઅસ સેપપલ જોતો કે નાસી જતો હતો, અને ફરાંનસના પાદશાહ પેહેલા ફરાંનસીસનો મુનસી, જોહાનસ કવરસેટો, સેબફલ જોતો કે તે લોહી ઓકતો હતો. કેટલાકો પનીર જોઈ નથી શકતા, અને વલી કેટલાકોતો કાકરી, મીઠી બદામ અને એવી એવી ચીજો જોઇ કમકમેછે. કારડાન નામનો એક ફીલસુફ ઈડાંથી કમકમતો હતો; કરાસસ નામનો એક સખશ પાંણી તરફ ધીકારથી જોતો હતો; બીજો એક સખશ તીખી ભાજી જોતો કે તાનમાં પડતો હતો. કેટલાક લોકો મખમલને અડકે તો તેઓને ઓકારી છુટેછે અને કોઈ કોઈ વખતે તેઓ બેશુધ થઈ જાયછે. કારડીનલ બારડોન નામનો એક મોહોટો પુરૂશ ગેલાબના ફુલના વાસથી બેસુધીમાં પડતો. કેટલાંક લોકોના દેખતાં જો ભુરા રંગનું કાગજ ફારીઊ હોયતો તેઓના દાંતના પાડામાંથી લોહી ફુટેછે. આવી રીતે જે જે ચીજો ઘણાંકોને શોભીતી, સવાદદાર, ખુશનુમા અને દીલપસંદ લાગેછે, તેવી સારી સારી ચીજો ઊપર ખુદરતથીજ એક અજબ તરાંહનો ધીકાર કેટલાંક માણસો બતલાવેછે.

નાના પ્રકરા.

જે મીસાલે ઉંદર ધાંકણુને પાડી સકેછે પણ પાછું ધાંકી સકતો નથી તે મીસાલે હલકાં આદમીથી પોતાનું કે પરાએઆનું ભુડું થાએછે પણ કભી ભલું થાતું નથી.

લખીને વીચારવું સારૂં, કે વીચારીને લખવું સારૂં? વીચારીને લખવું, અને પછે વલી લખીને વીચારવું તે સરવેથી સારૂં; કેમકે વીચારીને લખતાંબી કોઈ પરકારની ભુલ રહી ગઈ હોએ તે લખીને વીચારીઆથી સુધારવાને બની આવેછે.

મન સાથે વીચાર કરયોતો તુરત સમજશો કે ઉછીનું લેવામાં અથવા કરજ કરવામાં જેટલો દર તમોને લાગતો હોએ તેથી વધારે દર બીજાની કીરતી ઓછી કરીને તમારી વધારવાની તજવીજ કરવામાં લાગવો જોઈએ.

સહવારે સકારાં ઉઠવું તે આવરદાની દોરી લાંબી કરીઆ બરોબરછે કેમકે તેમ કીધાથી બાંમદાદનો ખુશનમાં વખત નકાંમો જાતો નથી કે જેથી તેટલો વખત વધારે જીવીઆ બરોબરછે; અને બીજુતો તંદરોસતી વધેછે કે જે જીંદગીની લેહેજતમાં વધારો કરેછે.

આપણાથી કેહેવાઈ સકાતું નથી કે કેળવણી હાંસલ કરતી વખતે કેળવાતાં બાલકને વધારે મુસીબત ખમવી પડેછે કે તેને કેળવણી આપનારને પડેછે—બાળકનું કુમળું ભેજું પુખત થાએછે તેમ ઉસતાદને પોતાનું પુખત ભેજું કુંમલું કરીને ધીરજ અને સંભાલથી ગ્યાનના કીરણો લાગુ કરવાં પડેછે.

નદી કીનારે ફરતા તમને બીજી ઘણીએક નસીએતો માં આએબી એક નસીએત મલશે કે નદીનાં પાંણી પાહાડોના પેટાં અને ખીણોના ખાડામાં ખરડાઇને ગદલાં થાએ આ છતાંબી ખોલાં મેદાન ઉપરથી વેહેતી વખતે ઠરીને નીરમલ, સફાઈદાર તથા ખુશનમાં બનેછે તે મુજબ ઘેરના કુઠલાને દાબી નાખીને મંડલીમાં સુઘડ અને સલુકવંતા પાઈને ફરવાની દરેક પુરૂશ સીની ફરજછે.

યુનાની ફીલસુફીની કેહેવતો—કામની સખી બોલી છે. જેનામાં કુવતછે તે બાદશાહ બરાબરછે. કાયદા ક રાડીયાના જાલાંની મીસાલેછે; જે નબલાને ગુંચવાવી દેછે અને કુમકવાલો તેને તોડીને નીકલી જાયેછે. એક શેહેર સારા હાકમ તલે કેયારે કેહેવાયે કે જેયારે તાંહાંના લોકો જેમ પોતાની ઉપર તેમ પારકાની ઉપરના જુલમ મટાડવા ને ખંતીછે. એક કુટુંબ કેયારે માનને લાયક ગણાયે, કે જારે તાંહાં દોલત ગેરવાજબી રીતે નહી મેલવી હોયે, બેઈમા નીથી કોઈની હજમ નહી કીધી હોયે, અને તે પસેમાન થયા વગર ખરચી હોયે. વાતચીતમાં સોગણના કરતાં પ ણ વધારે સખત રીતે ઈમાનદારી વાપડજે. જુઠું બોલતા ના પણ હમેશાં સાચું બોલજે. અગતની બાબદ ઉપર વી ચાર કરજે. દોસતદારો ઉતાવલથી મેલવતો ના, અને જા રે મલીયા તારે ઉતાવલથી છોરી દેતોના. તારા મા બાપને માન આપજે. ખરાબ બદ આદમી સાથે વાત ના કરતો.

સોલન.

પરચુટણ.

ગુંદર—કાગલ ચોંટાડવાને માટે નીચે પરમાણે ગુંદ ર બનાવવામાં આવેછે.

એક પોહોલે મોહોડેની બાટલીમાં ૮ ઔંસ સારા ગું દરના કટકા નાખવા અને તેમાં પા બાટલી પાંણી નાખવું. ગુંદર પગલે તાંહાંશુધી તેને લાકડી વડે ખુબ હીલવવો. પછી તેમાં આસતે આસતે હીલવી હીલવીને ૨॥ ઔંસ નાઈ ટીક એસીડ નાખવી. પછી બાટલીને બુચ મારવો અને જે મ ગરજ પડે તેમ ગુંદર કાંમમાં લેવો. આ રીતથી ગુંદર બંધાઈ જતો નથી તથા કોહીને વાસ મારતો નથી. નાઈ ટરીક આસીડ ચામડીને બાલી નાખેછે માટે તે ગુંદરમાં લે વતાં સંભાલ લેવી.

કાલાં પક્ષી અને કાલાં કરતુક—એક નોકરે પોતા ના સેઠના ઘરમાંથી ચોરી કીધી, પણ તે દયાલુ સેઠે નોકરને માફી બખશી અને તેની પાસેથી એવી કબુલાત લીધી કે ફ રીથી તેણે એવું નીરલાજરૂ કાંમ કરવું નહી. નોકરે થો ડા દીવસ પછી પોતાના સેઠ પાસથી રૂખસદ લીધી અને થોડા પઈસા પેદા કરીને એક ગામમાં હોટલ બાંધયું. ઘણા વરસ પછી પેલા સેઠને બાહાર ગામ જવું પડયું અને એ વો સંજોગ બનયો કે તેણે પોતાના આગલા નોકરના હો ટલમાં ઉતારો લીધો. સેઠે પોતાના નોકરને ઓલખયો ન હી પણ નોકરે ઓલખાણ આપવાથી સેઠે પોતાના નોકરને પીછાણયો. નોકર સેઠ તરફ ઘણી મમતા દેખાડવા લાગો અને સેઠે પોતાના નોકર પર ઈતબાર મેલયો, પણ રાતે સેઠ સુતા તારે નોકરે જઈને સેઠને તલવારે ઠાર કીધો. નોકર પોતાના સેઠના બદનને એક ગાડાંમાં નાખી રાતોરાત નદી કીનારે લઈ ગયો. રખેને મુરદું પાંણી ઉપર આવે તે વાત થી ચેતીને પેલા નોકરે પોતાના સેઠના બદનને એક જાડી લાકડીએ આરપાર વીધયું અને એક છેડો મજબુત કીચલ માં ડાટયો, પણ તેના ભોગ જાગેલા તેથી લાકડીનો એક છે ડો થોડો બાહાર દેખાતો રહી ગયો. આ વાતની નોકરને ભાન રહી નહી. થોડા દાહાડા પછી કેટલાક કાગડાઓ તે લાકડીના છેડાની આસપાસ ભમવા લાગા અને શોર મ ચાવા લાગા. આ તજેસમથી લોકો તરેવાર ગપ હાંકવા લા ગા, પણ પક્ષીઓનો શોર જારીજ રહયો તેથી અંતે લોકોએ તે લાકડી ખેંચી કાહાડી અને તરતજ એક માણસનું મુ રદું તરતું પાંણીની સપાટી ઉપર આવયું. તરતજ ખુંનીને માટે જોસતેજો થવા લાગી અને ગાડાંના પઈડાંની નીશાંની તથા લોહીના દાઘથી અંતે નોકર સપડાયો. નોકરે પોતા નો ગુનાહ કબુલ કીધો અને તેને ઘટતું સાશન થયું. આ પરમાણે કાલાં કરતુકો કાલા કાગડાઓએ આશકારા કીધાં.

શેખશાદી કેહેછે—કેટલાએક તાજા ફુલના તોરા ઘા સ વડે બાંધેલા હુંએ જોએઆ. તારે હુંએ કહેઉં કે આ એ નકામુ ઘાંસ શું ખુબી ધરાવેછ કે એબી જઈને ફુલોની શંગતમાં બેઠુંછ. તારે ઘાંસે રડીને મહને કહેઉં કે ખામો શ રેહે કાએકે બખશેસનો ધણી જે છે તે પોતાના શોહોબ તીને ભુલતો નથી. અગરચે માહારામો ખુબશુરતી અને રંગ અને ખોશબોતો નથી પણ આખરે હું ખોદાતાલા ના બાગતું પેદા થાએલું ઘાંસ છેઉં. હું પણ સખાવ તના કરનાર હજરત પાક પરવરદેગારનો શેવક છેઉં અને તેની કદીમ નેઆમતથી પરવરશ પામેલો છેઉં. અગર હું હોનરમંદ છેઉં ઈઆ બેહોનર છેઉં પણ તે પાક પરવ રદેગારની મેહેરબાનગીની ઉમેદ રાખુંછું. કાંઈ પુંજીતો માહારી પાસે છે નહી અને એબાદતનીમો કશો પુછ ધ રાવતો નથી. જારે કે કોઈનો વશીલો નહી રેહે તારે બે ચારા બંદાઓનો ચારો તે પરવરદેગારથીછે. આજાદ કર નારા ધણીઓની હેવો રશમછે કે બુઢા ગોલામોને આજાદ કરેછે. એ બારે ખોદાએતાલા જાંહાનના શણગારનાર તું પોતાના જઈફ બંદા ઉપર બખશેશ કર.

અરે ઓ શાદી તુંબી રજામંદીની રાશત રાહને પક ડ, અરે ઓ મરદે ખોદા તુંબી ખોદાની રાહ પકડ. જે હકતાલાની દરગાહથી સર ફેરવે તે મોટો કંમબખતછે કાંએકે તેને ખોદા વનાએ બીજા કોઈનો દરગા મલવાની નથી.

" જે મીશાલે ધીમે ધીમે વરસતા વરસાદથી ખેતીવા ડીનો બાહાર ખીલી રેહેછે, પણ જોરમાં પરેલું પાંણી પાક ને ધો ઇને તેનો નાશ કરેછે, તેજ મીસાલે ધીરજ અને સં ભાલથી આપેલી કેલવણી બાલકોનાં જેજંમાં બરાબર પચે છે, પણ ઉતાવલ કીધાથી તે તેઓના મનમાં બદહજમી અ ને અરબી નાકઉતી ઉપજાવેછે."

સંનતોશથી કોઈ ચીજબી ખુબ તર નથી—
તંનદરોસતીના સરખો કોઈમો જર નથી—
એકીનથીજ કરસે જે તવકલ ખરી—
રજક આવસે દોરી તે પાસ તેજ ઘરી—
સંનતોસી પરજાછે રજક ફીલ,
છે. બેસબર પશાંણી રજકનો ગલ.

"મનસુખ."

રમુજે ફુરસત.

૧ લું—તરણ અક્ષરનું નામ—તેને જુહુલતો ઉભો ટાંગીઓ; નહી ધુનો નહીં વાક, ચોપાસે જુગતીથી બાંધીઓ, માંનવી મલી બે ચાર ચટી છાતી પર બેસે, આયો પાછો જાય, તોએ ઠેકાંણેજ રેહેશે.

૨ જું—બે ચોરોએ (૮) ગાલન વાઈન દારૂનું ભરેલું એક પીપ ચોરીઉં અને આ દારૂ સરખે હીસસે વેંહેંચી લેવા ચાહેઉં; પણ તેઓની પાસે આ (૮) ગાલનનું પીપ, અને બીજી બે તરાંજરીઓ હતી તેમાં એક (૫) ગાલનની અને એક (૩) ગાલનની હતી તેથી વીચારમાં પડીઆ કે સરખે હીસસે એજ વાસનોથી દારૂ કેમ માંપી લેવાશે; એવામાં પેલા એક ચોરને એક યુકતી સુજી જેથી સરખે હીસસે બરાબર ચાર ચાર ગાલન દારૂ લેઈ ચાલતા થઆ તે કેમ?

૩ જું—સ્રીઓમાં વપડાતી એક ગુજરાતી કેહેવતને તરેહવાર રીતે ઉલટાવી લખીછે તે બરાબર મુકી દેખાડો.

સાસ, પીયર, રાનીની પાલખી સારી પણ સુળી સારી નહી.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ લું—હાંડી.
૨ જું—હાથનાં મોજાં,
૩ જું—રમવાના પાંનાં.

સ્રીઓ કેલવણી વગર માંઠી હાલતમાં રેહેછે તે વીશે "ખેરખાહ" એ પોતાના ધણીને કહેલા સખુનો.

સરદ હાએ એક મારી બોલી "ખેરખાહા,"
રે-પરોપકારી પીતંમ રે-મારા "દીલખાહા."
સું કરૂં હું માહારાં દરદનું બેઆંન,
કે સેવટ જાસે તેથી આ માહારો જાંન
નહીં મલસે એ દુખની કોઈ પાસ દવા,
જર તે પર ખરચવો " નથી રવા.
તંન અને જાંનનુબી નથી તાંહાં કાંમ,
ફોકટ જાસે તાહારી મેહેનતો તમાંમ.
પણ ખરી હકીકત—તું સાંભલી લે,
પછે ઘટતો તેહેનો—તું જવાબ દે.
અકલની આંખે તું જો માહારો હાલ,
ધીરજથી ગણ માહારી જીંનદગીનાં સાલ.
થઈચ મારી તીસ અને તંણની ઉમર,
તું જેવા દીલબરની હું છેઉં સુંદર.
કીધી મહને જનંમથી બાંનુ તાહારી,
બાલપંણની હાલત—નકાંમી કાહારી.
જુવાંનીનું જ્યારથી ખીલીઉં જોબંન,
મોહોબતનો દીધો મેં તુંજને વચંન.
સુખ ચેનનાં સાએઆમાં પલીઉ આ તંન,
સદા રેહી હું-તાહારાં ચલંનથી મથંન.
પણ એક ચીજથી અતીસે હું દુખી છેઉં,
તેહેનાં ખોલાસાની બહુ ભુખી છેઉં.
કે દુનીઆંનાં દરએક શેહેર અને દેશ,
હર જાતનાં ધરંમ ને હર જાતનાં વેશ.
નાં મનુશમાં ચોકસ એક રીતીબી છે,
ઇઆ તેમનાં ઈમાંનની ખાસ નીતીબી છે.
કે ઓરતની જાતને સીખવવો એલંમ,
કેલવવાનો તેમને મોટોછે ધરંમ.
તેથી કુલ વાંધેનાં ભાઈ અને બાપ,
તેવોનાં અગનેઆનનું સહમજેછે પાપ.
કંમબેશ સીખવવાની જાંણેચ ગરજ,
બનેચ તેમ—બજાવેચ એ મોટી ફરજ.
પણ આ દેશના લોકોની ચાલછે અજબ,
ગુજારેછે તેવો નારો પર ગજબ.
ભતરીજા-ને ભાનેજ-ભાઇ ને-ભરથાર,
માંમાં ને—કાકા—ને કુલનાં શરદાર.
તમાંમ વીધવા કાકી ને બુઢીઆ માસી,
અસતરી કેલવણીને—ગણેચ હસી.
તેમને સીખવવાનું જાંણેછે પાપ,
કરેચ તેમનાં એલંમ—હુનરનો સંતાપ.
પણ એ ચાલ કેવી રીતની દુરગુંણછે,
કેટલી જાતની બુરાઈનું એ બુંનછે.
કરેચ જેહેનો સાદી અકલ ધીકાર,
ન હોએ રાજી તેથી તે પરવરદેગાર.
બહુ મોટોછે માહારો આ દબદબો,
મોતબરછે માહારો અસલ મરતબો.
પણ હકીકતમાં હું એક હેવાંન છેઉ,
માતર તંનનાં આકારથી ઈનસાંન છેઉ.
ઇઆ પરંદાં—ચરંદાઓ જીવેછે જેમ,
જીવતર માહારૂં પણ હાલ ચાલેછે તેમ.
ખાંઉચ ને સુંવુચ હું—શાંમ અને બાંમ,
નહી જાંણુ નબીને—નહી જપું હું રાંમ.
સહમજતી નથી હું—જપની અગત,
જાંણતી હું નથી—ધરંમની બીગત.
છેઉં હું ખોદાનાં—કરોધથી નીદર,
તેની મેહેર—માએઆથી છેઉ બેખબર.
નેક કાંમની ખુબી—ને પાપનાં સંકટ,
મોહોતની પછેનાં—આરાંમ ને વીપત.
તું લગરીકબી નથી મુજમાં ગનેઆંન,
બેહેતર પસુથી નથી મુજમાં શાંન.
તેથી આ દીલ માહારૂં દલગીર રેહેચ,
અગનેઆનની મને મોટી પીર રેહેચ.
ઉદાસ ને-ગંમગીન-ને હેરાંન રેહેઉંચ,
વસવસા- વેહેમથી- પરેશાંન રેહેઉંચ,

"મંનસુખ."

સ્ત્રીબોધ

પુસ્તક ૪૧ મું. નવેમબર ૧૮૯૭ આંક ૧૧ મો.

સનાહ શેહેરનો કીલલો.

ભાગ ૯ મો.

જેમ જેમ જુવાક વીચાર કરતો ગયો તેમ તેમ તેહેને માલમ પડવા લાગુ કે પરીચેહેર અને અસફંદીઆરની મોહોબતમાં બુઢા ગુસતાસપની રાજી ખુશીછે. પણ જે બેઅદબ રીતે ગુસતાસપ બોલયો હતો તેથી વલી જુવાકને બીજો અંદેશો એ ઉતપન થયો કે રખેને એ બુઢાએ જાંહાંગીરશાહ સાથે સંપ કરીને તેને તખતેથી ઉઠારવાની પેરવી કીધી હોય. વલી કેકાઉશ પાદશાહનાં પુતલાંને આબેહુબ મલતો અસફંદીઆરનો ચેહેરો હોવાથી જુવાકને અંદરથી ધ્રુજરી છુટવા લાગી. પણ તેના મનથી પકી ખાતરી હતી કે પાદસાહ કેકાઉશને પેટે છોકરાં જીવતાં હતાંજ નહી, અને વલી જાંહાંગીરશાહે પરીચેહેરનો હાથ તેને આપવાને કબુલ કીધું હતું. આવા આવા એકમેકથી ઉલટા વીચારોથી જુવાકનાં હાડકાં થરથર કાંપતાં હતાં. પોતાની આવી કઢંગી હાલતમાંથી નીકલી જવાને તેને બે રીતો નજર પડી. એકતો એકે પોતાનું તાજ અને તખત જાંહાંગીરશાહને સોંપવું, પણ દીલની અભીમાની ઘણી તેથી આ રીત તેહેને મનગમતી થઈ નહી. બીજી રીત એ કે કોઈબી રીતે સમજુતીથી ઈયા કાવા દાવાથી પરીચેહેર સાથે નેકા કરવા. આવી મનની કલપનાઓથી જાહારે તેહેને થાક ચહડી તારે તે અંતે માહાબાનું સાથે ગોફતેગોમાં પડયો. તેણે ઘણાજ કાકલુદી ભરેલા અવાજે માહાબાનુંને અરજ કીધી કે તેના કુટંબની પાએમાલી અટકાવવા તેણીએ રેહેમદીલી કરી પોતાનો તલાક કબુલ કરવો. નેક માહાબાનુંએ પોતાના કમબખત ભરતારને રાજી રાખવા કહયું કે જાંહાંસુધી ધરમનાં કાનુન તોડાશે નહી તાંહાંસુધી તે તેના તલાક સારૂં એક હરફ પણ બોલશે નહી.

આવા ભાગા તુટા જવાબથીબી જુવાક રાજી થયો. તેની ખાતરી હતી કે જો પઈસાનો રેલો ચાલતો મુકયો તો ચેહેરે ઈશફાનનાં મોટા ધરમગુરૂજી એ તલાક નકી કરી આપશે, અને એ કારણસર જાંહાંગીરશાહને ઈશફાન મોકલવાનો તેણે ઠરાવ કીધો. જાંહાંગીરશાહ મેહેરબાનુંનાં, ખેઆલમાં એટલોતો લપટાયલો હતો કે જુવાકે ધારયું કે માહારી લાકડી પરમાણે એ નાચશે, અને વલી જો જાંહાંગીરશાહ પરદેશ જાયતો થોડા દાહાડા કાસર પતે અને જુવાકને પોતાનો પુરતો બચાવ કરવાને ફાવે.

માહાબાનુને પોતાના ઓરડામાં રખશુદ કરીને જુવાક જાંહાંગીરશાહ આગલ જવા નીકલયો, પણ અગાસીપર જતાં તેહેને ચાકરડી દીલબર મલી. જુવાકે વીચારયું કે દીલબરને બેહુ શાહજાદીઓના મકર ખબરછે તેથી તેણીને પુછવા સારૂં ઉભી રાખી. એક બાજુએ લઈ જઈને જુવાકે દીલબરને મીઠા શખુનોથી અને લાલચ આપીને પુછયું કે પરીચેહેરનું દીલ કોણ સાથે લાગુંછે? દીલબર ગભરાતી બોલી કે "હું! પાદશાહ! નહી, પાદશાહ!——હા પાદશાહ! પરીચેહેર પોતાના બાપને માટે ઘણી ફીકરમંદછે; હુંતો તેહેને હરદમ દીલાસો આપુછું કે તે સારો થશે; શું પાદશાહ તહમે નહી ધારતા?" જુવાક બોલયો કે "હું તેહેના બાપ સારૂં પુછતો નથી, તું સઘલી રીતે વાકેફછે, બોલ કોણ જુવાનપર પરીચેહેરનું દીલ ફીદાછે? હવે સમજી."

દીલબર—ઓ ખુદા! એ મેહેરબાન નહી હું સમજી નથી. મેં પરીચેહેરને ફરમાવયું કે એક માહારી પાસે પાલોછે તેનો કાહાવો ઉકાલીને તહમારા બાપને આપો.

જુવાક—હું તેના બાપની હકીકત તુંહને પુછતો નથી. હું ધારૂચ કે તે સારો થશે.

દીલબર—હું ઘણી મધનછું કે પરીચેહેરના પીતાને ધાસતી નથી.

જુવાક—લે આએ હીરાની વીટી. જો માહારી આગલ સાચું બોલશે તો તાહારે દરેક આગલે આવી વીટી સોભશે. બોલ પરીચેહેરની પરીતી કોણ ઉપરછે?

દીલબર—પણ મેહેરબાન જો એ વાત તહમારી પાસેથીબી બાહાર જાયતો?

જુવાક—કદીબી નહી.

દીલબર—તહમારા મરનાર બેટાપર પરીચેહેરની પરીતી બીલકુલ નહી હતી એટલું હું જાણુંચ, પણ હવે હું જાંઉંચ. જો માહારી બાઈ જાણશે કે મહને ઘણો વાર થયો તો મહને તરેહવાર સવાલો પુછશે અને પછી હું શું જવાબ આપીશ.

જુવાક—સબુર કર તેં માહારી આગલ ખુલાશો

કીધોજ નથી. તું કોઈબી દાહાડે કાંઇ કાગલ, ચીઠી પત રી કોઇને તાંહાં લઈ ગઇછે?

દીલબર—નહી મેહેરબાન નહી.

જુવાક—વારૂં પરીચેહેર સાથે અસફંદીઆરને કેટ લા દીવસ થયા ઓલખાણછે?

દીલબર—મહને તેની મુતલગ ખબર નથી. પણ એટલું હું જાણુંચ કે આખા મેહેલમાં એકબી એવું માણ સ નથી જે અસફંદીઆર પર ફીદા ન હોય.

જુવાક—દીલબર જા. કોઇને પણ આપણી મુલાકા તની ખબર પડે નહી. જા જા, અને અસફંદીઆર અને પરીચેહેરની મોહોબતનો જો મહને તું પુરતો હેવાલ લાવી આપશેતો તાહારા હાથ જીહુલાઈ પડશે એટલું જહવેરાત તુંહને બખશીશ કરસ. હુ હમણા નામવર જાંહાંગીરશા ની મુલાકાતે જાંઉંછું. પણ જો તું ખબર લાવેતો આએ દાદરની નીચે ઉભી રેહેજે અને હું તાહારી મુલાકાત લઇશ.

જુવાક જાંહાંગીરશાહના ઓરડામાં પેઠો. ખેરઆફી અત પુછીઆ પછી તેણે જાંહાંગીરશાહને અરજ કીધી કે તેના બે સરદારોને બાહાર જવાની વીનંતી કરવી. પેલા બે સરદારો ગયા પછી જુવાકે મેહેરબાંનુની વાત કાહાડી જે જાંહાંગીરશાહે ઘણીજ આતુરતાથી ઉંચકી લીધી, પણ એટલામાં બારણું ખુબ જોરથી ઉંઘડી ગયું અને ચાકરડી દીલબર પોતાના બાલો પીખતી અને રડતી તતરતી અંદર દાખલ થઈ. જુવાકે તેણીના ગભરાટનું કારણ પુછયું અ ને તે દચકા ખાતી ખાતી બોલી કે "ઓ! પાદશાહ મેહે રબાન! આપણું નખોદ વલશે! વલી મેં તેને જોપો! વ લી મેં તેને જોપો!"——જુવાક ઓચબો પાંમીને અને કાંપનો કાપતો બોલીઓ કે "બોલ ડાકણ તેં કોણને જોપો? કોણ તુંને ભસવા આવેચ?" દીલબર બોલી કે "અરે! પેલો ભુત! પેલો રાખશ! ઓ ખુદા તું નેધેહબાન થજે! મેહેલની અંદર લાલચની મારી લુમકો ખાવા રહી પણ હીં યાંનો આ ભુત મહને કાચીને કાચી ખાઇ જશે!" જાં હાંગીરશાહ બોલીઓ કે "એ છોકરી શાને માટે એટલી હેભત ખાયછે? તું હીયાં સલામતછે. કશી રીતે ફીકર ચીંતા રાખના." દીલબર બોલી કે "ઓ માહારા સરદા ર! તહમારી નજરે જો તે પડયો હોતતો માહારી ધાસતી નો તહમુંને ખેયાલ આવત. નહી નહી ગમે તે થાઓ હું હીયાં હવે પાંણી પીવા ઉભી રેહેનાર નથી." જુવાક બોલીઓ કે "જા ડાકણ હીંયાંથી નીકલ. તાહારી આગરી ખસીછે. હમો હીયાં છુપી વાતો કરતા હતા તાંહાં તુંએ કેમ આવવા હીંમત કીધી?" દીલબર બોલી કે "ઓ પાદશાહ સલાંમત હજુબી મહને માનો. થોડા દાહાડાની વાત ઉપર તહમારા નોકરે અગાસી ઉપર જે રાખશ જોપો હતો તેજ રાખશ આજે માહારી પોતાની નજરે મેં જોપો છે અને દસતુર ગુસતાસપ જેમ કેહેચ તેમજ બનશે એમાં શક થોડોછે." જુવાક ગુસાથી બોલીઓ, કે "છોકરી તું ફાતું ફાતું બોલીશ નહી. નીકલ હીંયાંથી અને તારા સોબતી ચાકરોને એ વાતથી દભરાવ. હીયાં તાહારૂં કુચ વલનાર નથી." દીલબર બોલી કે "શું નામવર પાદશાહ તહમે એ મ ધારોછો કે જે વાત હું કહુંછું તે માહારી પોતાનીજછે! તહમારી ખાતરી કરવી હોયતો આપણા મોટા દાદરની હેઠ લ જઈને ઉભા રહો—ખોદા માહારો જાણેછે કે જે વાત હું તહમુને કહુંછું તે સાચીછે." જાંહાંગીરશાહ બોલીઓ કે "બોલ છોડી બોલ, મહને તાહારી વાત સંભલાવ." જુ વાક બોલીઓ કે "સરદાર એક ગાંડી છોકરી જે ફાતું ફા તું બોલે તે તહમે સાંભલશો?" જાંહાંગીરશાહ બોલીઓ કે "માહારા સરદાર હું નહી ધારતો કે એની વાત જો ખો ટી હોયતો એનાં મનમાં આટલી બધી દેહેસત ઉતપન થાય. બોલ છોકરી તાહારી વાત મહને કેહે." દીલબર બોલી કે "નામવર સરદાર હું શાહજાદી પરીચેહેરનાં ઓરડામાં પાદ શાહ જુવાકનાં હુકમથી——". જુવાક વચમાં બોલી ઉઠ યો કે "કોણના હુકમથી-ને કોણનાં-નહી તે-તુંહને કોઇ પુછતું નથી. જે સાર હોય તે તુરત કેહે. હમુને એટલી બ ધી પરવાર નથી કે ઘેલાં માણસોની વાતો સાભલીએ." દી લબર બોલી કે "વારૂં સરદાર જોઈએતો મહને પેલામાં ખ પાવો. જે ખરી હકીકતછે તેજ હું કહીશ. હું પાદશાહ જુવાકનાં હુકમથી શાહાજાદી પરીચેહેરનાં ઓરડા તરફ જ તી હતી. પણ જયારે હું મોટા દાદરપરથી ઉતરતી હતી અને પાદશાહ જુવાકે આપેલી વીંટી હોંસથી જોતી હતી તારે——" જુવાક વલી ચીરડાઇને બોલી ઉઠયો કે "ઓ ડાકણ જે સાર હોય તેજ કેહે. માહારી છોકરીની તુંએ સારી રીતે ચાકરી બજાવી તેનાં બદલામાં મેં તુંહને એક વીંટી આપી તે વાતને હીંયાં શું લાગેચ વલગેચ?" દી લબર બોલી કે "હું વીંટી જોતી જોતી નીચે ઉતરૂંછું તેવા માં મેં સમશેરનો અને બખતરનો એવોતો અવાજ સાંભ લયો કે જાણે પરૂથવી ફાટી જતી હોય." જાંહાંગીરશાહ બોલીઓ કે "સરદાર એ શું બકેચ? શું આએ મેહેલમાં ચારોછે?" દીલબર બોલી ઉઠી કે "નામવર સરદાર શું તહમે આ મેહેલમાં એક રાખશછે તેને વાસતે નથી શાંભ લયું? એક અગમચેતી પણ થઇછે તેબી આએ હસાબે ત હમુને ખબર નહી હશે." જુવાક બોલીઓ કે "સરદાર આપણને કામ બીજું ઘણું અગતનુંછે, અને આએ છોક રીની ગાંડી વાતોપર આપણને ધેયાન આપવું લાજમ ન થી." જાંહાંગીરશાહ બોલીઓ કે "સરદાર બેઅદબી માફ છે. આએ વાતો મહનેતો ગાંડી લાગતી નથી. જંગલ માં જે પેલી મહને મોટી તલવાર મલી અને જેની જોડ તોપી તહમારા મેહેલમાંછે એ વાતો આ ગાંડી છોકરીનાં મનમાં ઉતપન થઈ એમ કોઈ કહી શકશે નહી." દીલબર બોલી કે "સરદાર! બરજોર ચાકર મહને એવુ કેહેતો હતો કે આવતી ચાંદરાતની અગાઉ મોટો ફેરફાર થશે. કોણ જાણે કાલેજ કાંઈ થાય અને તેમ થાય તેમાંબી નવાઈ ન હી. કારણ કે મેં આજે એવાંતો રાખશનાં પગલાં ધમધમ થતાં સાંભલયાં કે હું પાણી પાણી થઇ ગઇ—અને ઉપર જોઉંચ તો—ઓ સરદાર તહમે માનશો નહી—એવોતો એ ક ગંજાવર હાથ મેં જોપો કે હુ નજદીક બેશુધ થઈ ગઈ. હું પછી તાહાંથી નાઠી તે એક તગરે દોડતી આ ઓરડા માં તહમારી સનમુખ આવી. માહારાં બાઈ મહને આ જ સહવારે કેહેવા લાગાં કે માહારાણી સઘલી વાતથી વા કેફછે." જુવાક બોલીઓ કે "ડાકણ હવે તાહારૂં વધા રે લુતરૂં ચાલનાર નથી. સરદાર! મહને લાગેછે કે મહને જાંહાંજ ચહડાવવા કોઈ માહારા દુશમને જાણી જોઇને

આ નખોદરાજ બાંડીને ઉશકેરીછે. સરદાર! જોઈએતો હીં
મત ધરીને બાહાર પડો અને આપણે આપણું બલ અજ
માવીએ; નહીતો અરસપરસ આપણા આગલા ઠરાવ મુ
જબ શેહાદી કરી કજીઆનું મોહો કાલું કરીએ; બાકી સત
માનજો સરદાર કે માહારાજ ચાકરોને માહારી સામે ઉશ
કેરવામાં પાદશાહી ખ્વાશ દેખાતો નથી." જાંહાંગીરશાહ
બોલીઓ કે "જુવાક! આ જે તોહોમત તું માહારી ઉપર ગો
ઠવેછે તે તાહારૂં પોતાનુંજ ફીતુરછે. મેં તાહારી છોકરીને
કોઈ દીને સબદ કહયો નથી. મેં તેણીને એક દાહાડે સો
ગાદ કાંઈ પણ ચીજ કીધી નથી. તાહારી છોકરીને તાહા
રી પાસેજ રાખ; અને પરીચેહેરના ખેઆલથી હાથ ઉઠાવ,
તાહારૂંજ હઈયું તુંને કરડેય અને તેથી તું માહારી ઉપર
ખાલી બોહોતાન જોડેય. જે કોપ આકાશપરથી તાહારી
ઉપર ઉતરયોછે તેથી માહારી છોકરીની કદખુદાઈ તાહારી
સાથે હું જીતનહાર કરનાર નથી."

જુવાકે જોયું કે કાંમ બગડયું તેથી નરમાસ પકડીને
તેણે જાંહાંગીરશાહને ઠંડો પાડવાની વેતરણ કીધી તેણે
દીલબરને રખશુદ આપી અને પછી જાંહાંગીરશાહને એવી
તો રીતે ફુલવયો કે તે પાછો સમજુતી પર આવયો. અં
તે જાંહાંગીરશાહે પાછું પુછયું કે માહાબાનું પોતાના તલા
ક પર રાજીછે કે નહી. જુવાકે એ બાબદ જાંહાંગીરશાહની
ખાતરી કીધી અને માહાબાનુની જાંહાંગીરશાહ સાથે મોહો
ડે મોહોડું મુલાકાત કરાવવાને તે કબુલ થયો.

એવામાં નોકરે આવી કહયું કે ખાણું તઈયારછે જે
થી બેહુ જણા ઉઠયા. જુવાકે શુફરા ઉપર જાંહાંગીરશાહને
મેહેરબાનુની પાસે બેસાડયો અને પોતે પોતાની રાણી માહા
બાનુ અને પરીચેહેરની વચમાં બેઠો. બેહુ શાહાજાદી
ઓ દીલગીર હતી અને બેહુના ચેહેરા જરદ મારેલા હતા.
જુવાકે જાંહાંગીરશાહને છાકટો કરવાની ખુબ તજવીજ કી
ધી, પણ જાંહાંગીરશાહ પોતાની તરબીએતનું બાહાનું કા
હાડી છટકી ગયો. શુફરાપરથી ઉઠયાબાદ જાંહાંગીરશાહ
પોતાના ઓરડામાં ગયો અને જુવાકને કહયું કે પોતાની
ગેરહાજરીમાં તેણે પરીચેહેર સાથે ગોફતેગો કરવી. જુવાકે
ખુશી સાથે આ ઠેરાવ કબુલ કીધો અને દીલગીર પરીચેહે
ર સાથે પોતાના ઓરડામાં ગયો. મેહેરબાનું પોતાની મા
તા સાથે સાંજની શીરીન લેહેકી ગુજારતી મેહેલનાં કમપાઉ
ડમાં રહી.

શઘલું સમશાન થયું કે જાંહાંગીરશાહ પોતાના ઓર
ડામાંથી બાહાર નીકલયો અને માહાબાનુનાં ઓરડામાં
આસતે રહીને દાખલ થયો. જાંહાંગીરશાહ મેહેરબાનુંના
ખેઆલમાં પાછો એટલોતો ચકચુર થઈ ગયો હતો કે તેની
મતલબ એજ હતી કે જેમ બને તેમ માહાબાનુંના તલાક
પર કોલ લેવો, કારણ કે જો જુવાકને પરીચેહેર ન મલેતો
મેહેરબાનું તેને મલી શકે નહીં. માહાબાનુના ઓરડામા
જાંહાંગીરશાને એક અજબ દેખાવ નજરે પડયો. એક સખ
સ અંધારામાં ઘુંટણ મંડીએ પડી આકાશ તરફ હાથ ઉં
ચાં કરી બંદગી કરતો હતો. જાંહાંગીરશાહ પાછલે પગે
હટયો પણ સામો શખસ પોતાનાં પગપર ખરો થયો અને
તેની સામે ટીકી ટીકીને જોવા લાગો. જાંહાંગીરશાહ બો
લીઓ કે "ઓ નેકજાદ સાધુ હું દીલગીરછું કે તાહારી બં
દગીમાં ખલલ થઈ. હુંતો રાણી માહાબાનુંને શોધુંછું."
તરતજ તે સાધુ આગલ આવયો; તેનું બદન માતર હાડ
કાંનું પાંજરૂંજ હતું. અને તેના હાથમાં સાધુની કાટલી
હતી. તે દરામના અવાજે બોલયો કે "શું માહાબાનુંને
તું શોધેછે?" જાંહાંગીરશાહની આખને ચકર આવવા
લાગાં. "ઓ ઈશવર! ઓ આકાશી ફરેસતાઓ મહને
મદદ થજો" એમ જાંહાંગીરશાહે એક હાય મારી. પેલો
લુત બોલયો કે "શુ ઈશવર અને ફરેસતાઓ તુંહને મદદ
કરશે?" જાંહાંગીરશાહ ઘુંટણ મંડીએ પડયો અને પેલા
લુતને આજીજી કરવા લાગો કે તેની ઉપર રેહેમદીલી કર
વી. પેલો લુત બોલીઓ કે "શું તું મહને ઓલખતો ન
થી? શુજનતું જંગલ ઈયાદ કર."——જાંહાંગીરશાહ
ધ્રુજતો ધ્રુજતો બોલીઓ કે "ઓ શું તુંજ તે જંગલ
નો સાધુ?——બોલ તાહારા બંદાને ફરમાવ."—પેલો
લુત બોલીઓ કે "શું તું બેડીમાંથી છુટો તે દુનીઆમાં મો
જ મારવા?—પેલી ડારેલી શમશેહેર અને તે ઉપર કોતરે
લો ઈશવરી કલામ શું તું ભુલી ગયો?". જાંહાંગીરશાહ
કાકલુદી ભરેલા અવાજે બોલીઓ કે "ઓ નેક શાધુ હું તે
ભુલયો નથી, પણ કેહે ઓ આકાશી રૂહ તાહારો હુકમ શું
છે?—શું કરવાનું બાકી રહયુંછે?—". પેલો લુત બોલી
ઓ કે "મેહેરબાનુંને ભુલી જા." એટલા બોલો બોલી તે
રૂહ હવા સાથે મલી ગયો અને જાંહાંગીરશાહ એકલો ઉ
ભો રહયો.

જાંહાંગીરશાહનાં બદનમાં જાણે ફરતું લોહી બંધ થ
ઈ ગયું. તે પથર માફક થંભ થઈ ઉભો રહયો. પછી તે
લાંબો થઈ જમીનપર પડયો અને દરેક ફરેસતાની જનાબ
માં બંદગી ગુજારવા લાગો. તેની આંખમાંથી આંસુની ધા
ર ફુટી અને એકગમથી મેહેરબાનુનાં મીઠા બોલો અને બી
જીગમથી પેલા સાધુનાં વચનો તેના કાંનપર પડવા લાગા:
આ સમયે રાણી માહાબાનું હાથમાં એક બલતી જોત લઈ
પોતાનાં ઓરડામાં દાખલ થયાં. એક માણસને હીલચા
લ વગરનો જમીનપર પડેલો જોઈ માહાબાનુંએ ચીચીઆ
રી પાડી. આ શાંભલી જાંહાંગીરશાહની શુધ ઠેકાંણે આ
વી. તે ઉઠયો તેવો દોડવા જતો હતો પણ માહાબાનુંએ
તેને ફરેસતાઓનાં સપત આપી પોતાનો હેવાલ જણાવવા
કહયો. જાંહાંગીરશાહ રડતો રડતો બોલીઓ કે "અરે
ઓ નેક શાહજાદી!—". આટલા બોલો બોલી જાંહાંગી
રશાહની છાતી ભરાઈ આવી. માહાબાનું બોલીઆં કે
"ઓ નામવર સરદાર બોલ! માહારા નામપર આટલી
નીસોશ શાને મારે મુકેછે? ઓ ઈશવર હજી માહારી ઉ
પર શું શું વીતનારછે? આ માહારૂં માથું તાહારા પગ
પર મેલીને કહુંછું કે જે તાહારા દીલનો ભરમ હોય તે મ
હને કેહે શું કાંઈ માહારી છોકરીને થનારછે? જો એવું
જ હોયતો મહને બેલાશક વાકેફ કર". "ઓ મેહેર!
ઓ બાનું મેહેર!". એટલા શબદો બોલી જાંહાંગીરશા
હ દોડી ગયો અને રાંણી માહાબાંનુ તરેહવાર અંદેશો કર
તાં અને માથું કુટતાં ઉભાં રહયાં.

જાંહાંગીરશાહ પોતાનું બારનું ઉંઘાડે એટલામાં તેહે
ને જુવાક મલયો. જુવાક દારૂથી ચકચુર હતો તેથી તેણે
જાંહાંગીરશાહને પાછો શુફરા પર ચાલવાને કહયું. જાંહા

ગીરશાહ જે અંદરથી દાહાજતો હતો તેણે આવું નોતરૂં શાંભલીને જુવાકને હુંશેલો મારયો અને જોસથી બારણું તેના મોહોપર અફાડીને અંદર ભરાઇ બેઠો. જુવાક બહુ ગુસામાં હાથ પગ અફાડતો અને દાંત કકડાવતો આગલ ચાલયો. એવામાં તેને જે નોકર અસફંદીઆર અને ગુસતાસપના મંદીરમાં વારા જોતો હતો તે મલયો. આ નોકરે જુવાકને જણાવયું કે પાદશાહ કેકાઉશની ઘોર આગલ મેહેલમાંની એક નાજની અસફંદીઆર સાથે વાત કરેછે. જુવાક જે જાંહાંગીરશાહે આપેલાં અપમાનથી હજુર કફા જ હતો તે આ વાત શાંભલીને વધારે કરોધમાન થયો. પરીચેહેરે એક કલાક આગમચ તેણીના બાપના હુકમની વીરૂધ માહારી સાથે બીલકુલ વાત કીધી નહી તે અસફંદીઆરને ભેટવાની અધીરાઇનેજ કાજે હશે એવી જારે જુવાકે મનથી તરક કીધી તારે અસફંદીઆર ઉપર પુરતું વેર લેવાને દરેક તેના બદનના બુરા હવસ ઉશકેરાયા. તે મુગો મુગો પાદશાહ કેકાઉશની ઘોર તરફ ચાલયો. જારે તેના કાનપર પરગરા શબદો આવવા લાગા તારે તે ઉભો, પણ રાત અંધારી હતી તેથી વાતચીત કરનારાઓના ચેહેરા પરખાઇ શકાયા નહી. એક જણનો અવાજ આવયો કે "શું તે માહારી ઉપર આધાર રાખેઅ ? જુવાક કદી પણ આપણા નેકા કબુલ કરનાર નથી.—" "નહી, નહી, નહી અને નહીજ" એટલા શબદો બોલીને જુવાકે દોડતો જઈ પોતાનું ખંજર જેના મોહોમાંથી તેણે પેહેલા શબદો શાંભલયા હતા તેની છાતીમાં ભોકી દીધું. જમીન પર એક મરઘાં માફક તરફડતી મેહેરખાંનુ બોલી કે "ઓ ખુદા હું મરૂંચ, માહારા રૂહ પર રેહેમથી જોજે." અસફંદીઆર જુવાક પર ધસયો અને તેના હાથમાંથી ખંજર જુહતાવીને બોલયો કે "ઘાટકી, સેતાનીઅતી દેવ, શું દોજખી કોમ તેં કીધું." મેહેરખાંનુ નાતવાન અવાજે બોલી કે "સબર સબર વાહાલા અસફંદીઆર, એનો માહારો પોતાનો પીતાછે" જુવાકના આ શબદો સાભલતાં હોશ કોશ ઉડી ગયા. તે છાતી કુટવા લાગો, હાથો પછાડવા લાગો અને જો અસફંદીઆરે અટકાવયો નહી હોતતો તેણે પોતાનું ખંજર જુતવી લઇ આપઘાત કીધો હોત અસફંદીઆરની કલાપીતથી પાસેના મઠમાંથી કેટલાએક જોગીઓ દોડી આવેયા; અને કમતાલેની મેહેરબાનુંનું લોહી બંધ કરવા ઉપાય કરવા લાગા. મેહેરખાંનું જાંહાં શુધી હોશમાં હતી તાંહાંશુધી અસફંદીઆરને મીનતજારી કરતી હતી કે જુવાકને દીલાસો દેવો. બુટો ગુસતાસપ બોલીઓ કે "જુલમગાર તાહારાં કરતુકનો બદલો આ દુનીઆમાંજ જો. કેકાઉશ પાદશાહની હાપ ઈશાવરની દરઘાહમાં પોહોંતી અને તાહારૂંજ લોહી તેં આ ઘોર પર છાતયું એજ એક ઈશાવરના કોપની ઈધાંનીછે." મેહેરબાંનુ મરતા અવાજે બોલી કે "એ ઘાટકી મા——ણુસ, કાં, મા——હારા——પીતા——ને નાહે——ક——દુખ——દીએ——છે. ઈશ——વર——માહા——રા——પીતા——ને——માફ——ક——રે." જુવાક બોલીઓ કે "ઓ પેયારી દીકરી, પરીચેહેરને જાણી આ સેતાનીઅતી હાથે, તાહારી નાજુક છાતી વીંધી નાખી. અરે મેહેર, શું તું મહને માફ કરે !". મેહેર બોલી કે "પીર——ય——પીતા——હું——દીલો——જાનથી——તહમુ——ને——માફ——કરૂંછું.——અરે——પેયા——રી માં !——તુંહને——કોણ——દીલા——સો——દેશે.——વાહાલા——પીતા——માહારાં——માને——દીલા——સો——દેજો.——માહારાં——મા——ને——કાહા——ડી——ના——મેલ——તા.——ઓ——હું——મ——રૂંચ;——માહારી——માને કોઇ——દે——ખા——ડો."

મેહેરબાનુંની ભારી આજીજીથી નજદીકનાં મંદીરને બદલે તેણીને મેહેલમાં તેની મા આગલ એક ડોલીમાં લઇ ગયા. અસફંદીઆર તેણીની પાસે ચાલતો હતો અને દીલાસાનાં બોલોથી તેણીને જીવવાની આસા આપતો હતો. ગુસતાસપ બીજીગમથી ધરમનાં શમકો કાહાડતો હતો અને મેહેરબાનું આ દુનીઆ છોડયા આગમચ ઈશાવરની બંદગી કરતી હતી. કમ તાલેનો જુવાક રડતો રડતો ધ્રુજતા પગે પાછલ ચાલતો હતો, અને પોતાથી થયલા જબુન પાપની તોબશ કરતો હતો.

આશા અને ભય.

એક અસલી બરાહમણે દીધેલી શીખામણ.

"આશાના વચન ગોલાબની કલી કરતાં વધારે મધુરછે અને ઊમેદને વધારે ઊશકેરેછે; પણ ભયની ધમકી દીલને એક ધાસતીછે.

"તોય પણ, જે સાચુંછે તે કરવાથી આશાથી લલચાતોના અથવા ભયથી દરી જંતોના; કે જેથી એક સાન મનથી સઘલા બનાવોને ભેંટવાને તું તઈયાર રેહેશે.

"નેક માણસને મોહોતનો ભય કાંઈ પણ રીતે ભય નથી, જે કોઈ બદી નહી કરે તેને કસાથી બીહીવું નથી.

"તારા સઘલા કામમાં એક વાજબી મનપતીજથી તારી મેહેનતને ઊશકેરજે, જો તું ફતેહ પાંમવાને નોરાશી થાયેતો તું કદી ફતેહ પાંમવાનો નથી.

"નકામી ધાસતીથી તારા જીવને બીહીવરાવતોના, કે ખેયાલી વીચારોથી તારા દીલને નીરાશ કરતોના.

"બીહીકથી કમબખતી પેદા થાયેછે; પણ જે આશા રાખેછે તે પોતાને મદદ કરેછે.

"જેમ શીહાસુરગ સેકારીઓથી નાહાસતાં પોતાનું માંથું ઢાંકેછે, પણ પોતાનું બદનને ભુલી જાયેછે, તેજ મીસાલે એક હીચકારાની બીહીક તેને ધાસતીમાં નાખેછે.

"જો તું એવું માનતો હાયે કે એક ચીજ અં

નવી મુશકેલછે, તો તારી નાહીમતજ તેમ કરશે; પ ણ જે કોઈ પછવાડે લાગેછે તે સઘલી મુશકેલ આશાન કરેછે.

"નકાંમી આશા બેવકુફના દીલને ઊશકેરેછે, પણ જે દાનાવછે તે તેની પછવાડે જતો નથી.

"તારી સઘલી ઊમેદમાં સમજ સાથે રાખજે અને બની શકે તેની હદથી બાહેર તારી આશા બાં ધતો નાં; કે જેથી તારૂં કાંમ ફતેહ થશે અને તારા દી લને નાઊમેદીથી ચીરડાવું પડશે નહી."

ઓરતોની મીજલસ.

ભાશણ ૨૪ મું.

બચાંના ઓરડા વીશે.

જે ઓરડામાં બચાંને રાખવામાં આવે તે ઉપર તેની તનદરોસતી ઘણો આધાર રાખેછે, એટલા માટે એ બાબદ ઘણી અગતનીછે, અને એ ઉપર તમારૂં ધેયાન વધારે પોંહોંચાડશો એવી આશા રાખુંછું.

૧. બચાંને માટે એક જુદો ઓરડો રાખવાની જરૂરછે.

જે ઓરડામાં માં બાપ સુવે તે ઓરડામાં બચાને રા ખવું નહી; તેઓની પાસેનો ઓરડો એક જુદોજ રાખવો સારોછે, કાંયેકે તેમાં તેની બરાબર મેનીજ થઈ શકેછે. વ લી ગરદી વાલી જગામાં બચાં બરાબર ઉછરી શકતાં નથી. જુદો ઓરડો રાખવાનું સઘલાથી બની શકતું નથી, તોય પણ જેઓથી બને તેઓને તે પરમાણે કરવું જરૂરછે.

૧. ઓરડો ખોલો અને ઘણો સારો હોવો જોઈયે.

સઉથી સારા ઓરડાનું બેયાન આ પરમાણે હોયેછે. તે મોટો કોશાદે હોવો જોઈયે અને તેની સીલીંગ ઉંચી હોવી જોઇયે, કે જેથી બચાંને જેટલી જોઇયે તેટલી ચોખી હવાનો લાભ મલી શકે. ઓરડો સુકો હોવો જોઈયે, તે સ રદ નહી થાયે તેની સંભાલ રાખવી; તેટલા માટે તે ભોયે તલીયે નહી હોવો જોઇયે, વલી તે આસપાસ ઝાડોથી ઢંકાઈ ગયેલો નહી હોવો જોઇયે, અથવા સુરજની રોશનીથી બંધી યાર નહી જોઇયે.

બારીઓ બંદબસત થાયે તેવી જોઇયે, અને દીવાલ સુકી હોવી જોઇયે કે સરદી અંદર પેવસ નહી થાયે. જમી ન પાતીઆંની બનાવવી, કે જો ભીંગાયેતો જલદીથી સુકાઈ જાયે.

ઓરડાના બારણાં એવી રીતે નહી મુકવાં કે તાંહાં થીજ દાદર ઉપર ઉતરવું પડે. તેથી વારેઘડીયે બચાં પડી જાયેછે. જો એવું હોયેતો દાદરના મથાલા ઉપર એક આર થી બારી ગરાર સાથની મુકવી.

ઓરડાની બારીઓને પાંચ પાંચ ઈંચને છેટેથી ગરાર મુકવી કે તેથી બચાંને કાંઈ પણ નુકસાન થાયે નહી; અને બારી વગર ધાસતીએ હવા આવવાને માટે ઉઘાડી રાખી શકાયે. બારીઓને ફરકાં હોવાં જોઇયે કે જેથી ઓરડામાં જોઇયે તારે અંધારૂં થઈ શકે અને હવા પણ આવી શકે. બારી આગલ ચલકતા રંગના પરદાઓ નહી મુકવા કાંયેકે તેથી બચાંની આંખને ઉજાસ વધારે લાગીને નુકસાન કરશે.

બને તેમ ઓરડા બે જોઇયે અને તે એક માહેથી બી જામાં જવાઈ શકાયે. એક ઓરડામાં બચાં સુએ અને બી જામાં આખો દાહાડો ખેલ કરે, અથવા જારે એક ઓરડો ઝરાએ અને સાફ થાયે તારે બચાં બીજા ઓરડામાં જઈને બેશે અને તેથી ધુલમાંથી બચાવ થાયે. જારે એક ઓરડો ધોવાયે તારે સરદી નહી લાગે અથવા ઠંડી હવા આંગ ઉપર નહી ફુકે એટલા માટે બીજા ઓરડાનું કાંમ પડેછે. વલી બચા જાંહાં સુએછે તે ઓરડાની હવા બીગડેછે, તેથી તે સાફ થાયે તાહાંસુધી બીજો ઓરડો કાંમ લાગેછે.

ઉનની સેતરંજી તાહાડના દાહાડાઓ ઉપર ઓરડાં માં પાંથરવી અને દર અથવાડીએ બાહેર કાહાડી ઝટકીને વખાતી મુકવી કે જેથી ધુલ સઘલી નીકલી જાયે અને વલી સુકાયે. એવી સેતરંજીથી બીજો ફાયેદો એછે કે જો બચું તે ઉપર પડી જાયેતો કાંઈ નુકસાન થાયે નહી. ખાલી જમીન રાખીવાથી બચાં વારેઘડીએ પડેછે તારે ઘણી નુકસાંની થાયેછે.

ગરમીના દીવસ ઉપર બચાં ઘણાખરાં ખોલી હવામાં રેહેછે તેથી ઉનની સેતરંજી કાહાડી નાખવી અને તેને બદ લે એક સરખી સાદરી પાંથરવી. ઉનની ગરમી ઘણી લાગેછે.

ઓરડામા બચાંને જેઇતીજ સાબાણ રાખવાની જરૂ રછે. બચાંનું બીછાંનું, આયાનું બીછાંનું, એક બે ખુરશી, અને એક ટેબલ બસછે.

બીછાનું નરમ સુજનીનું જોઇયે.

બને તાંહાસુધી બચાને એક એકથી જુદાં સુવારવાં, તે ઓ એકમેક સાથે વીતલાઈ જાયેછે, એકમેકની ગરમીથી બે કરાર રેહેછે. વલી ઓઢવાનું બરાબર રાખતાં નથી, તેથી તેઓ ઉપર ઠંડી હવા ફુકેછે.

બચાંને જેટલું ઓઢવાને માટે જોઇયે તેથી વધારે કપ ડાં મુકવાં નહી; તેથી ઉલટી ગરમી પડીને પસીનો પેદા કરે છે. વલી ગરમી પડી આવીયાથી ઓઢેલું કાહાડી નાખેછે; પસીનો પડેલો ઠંડા પવનથી જલદીથી બંધ થાયેછે અને તે થી નુકસાની થાયેછે.

ચાહ, કાફી, અને તેઓનો ઊપયોગ.

જેવી રીતે ચાહ પીધામાં આવેછે તેવી રીતે તે શરીર ઊપર અસર કરેછે. તે માણસને હુશીયાર અને સજાગરૂ કરેછે ઇયા તેને સુસતીમાં અને ઊંઘમાં નાખેછે. જો મધયમ રીતે ચાહ પીધી હોયતો જીવ ખુશ રહેછે; કારણ કે તેથી ખોરાક બરાબર પચેછે. જો ઘણી ચાહા "ઇસતરાંગ" કરીને પીધી હોયતો માં

ણસ જાગરૂત રહી શકેછે. કેટલાંએક માણસો ચાહા પીધા પછી પોતાની મનશક્તી વધારે સારી રીતે વા પડી શકેછે. જાગરૂત રાખવાનો લીલી (ગરીન) ચાહેમાં અને સુસતી લાવવાને કાલી ચાહેમાં વધારે ગુણછે. પણ ઘણીજ "ઈસતરાંગ" ચાહ પીધાથી ફાયદો નથી. પેહલે શરીરને એકદમ હુશીયારી આવેછે પણ આસતે આસતે તે સુસત થતું જાયછે અને અફીણની મુઆફેક માણસ ઊંઘમાં પડેછે. ખાધા પછી એક ચાહનું કપ લીધાથી ખોરાક બરાબર હજમીઅત થઇ શકેછે. જેઓને પીતનો ઊછાલો હોય અને જેઓને બદહજમીઅતી થતી હોય તેઓને મધમ ચાહ પીધાથી ફાયદો થાયછે. નબલાઈથી માથું દુખતુ હોયતો ચાહથી નરમ પડેછે અને ઘણી થાક ચહડી હોયતો ચાહથી ઊતરેછે. જે પુરૂશ રોજ સંગીન ખોરાક ખાતો હોય તે જો મધમ રીતે ચાહેનો ઊપયોગ કરેતો તેને બેશક ફાયદો થાય. ઘણી ચાહ પીધાથી શરીર નાતવાંન થઈ જાયછે. જો ચાહ માફક નહી આવેતો તરત બંધ કરવી. સહવાર અને સાંજ એક કપ વજનસર ચાહ નાખી પીધું હોય તો બસછે. ઘણી "ઈસતરાંગ" ચાહ ઊપર કહયું તેમ નાતવાની ઊતપન કરેછે, અને પાચન શકતી ઊતપન કરેઆને બદલે તે ઘટાડેછે. ચાહ ઘણી ગરમ પીવી જોઈએ નહી. આપણા લોકો જે છાતી શેકવાનો વીચાર રાખેછે તે સદનતર ખોટોછે. એમ કરેઆથી ઊલટી ખરાબી થાયછે. વલી ચાહ ઘણીજ થંડીબી પીવી જોઈએ નહી કારણ તેથી ઊલટી ઘઇ આવેછે. વલી ઘણીજ કુમલી ચાહ પણ નાપસંદ કરવા જોગછે; કારણ તેથી ધુમ પીશાબ છુટી જાયછે. ગરીન ચાહ અથવા અરધી ગરીન અને કાલી કરતાં શુધ કાલી ચાહ સઊથી સરસછે. ચાહેમાં વજનસર સાકર અને દુધ ભેલવું હોયતો પીવાને લેહેજત આપેછે અને ચાહ પીવાલાયક થાયછે.

કાફીનાં પણ ચાહને મલતાજ ગુણોછે. પણ કાફીમાં ચાહા કરતાં વધારે પઊશટીક ગુણછે. કેટલાએક લોકોને કાફી જેરવવી મુશકેલ પડેછે. તેઓને તેના ને તેના અડકાર આવયા કરેછે અને ખાવાની રૂચી કમતર થાયછે. એવી રીતે જેઓને કાફી સદે નહી તેઓએ લેતી બંધ કરવી. જો દુધ વગર એક નાનું કાફીનું કપ ખાધા પછી પીધું હોયતો ખોરાક જરપત થઈ શકેછે. રાતે પીધાથી ઊંઘ ઊડી જાયછે અને શરીરને સજાગરૂ રાખેછે. અભયાસીઓને મધમસર કાફી લીધાથી રાતે ચોપડી વાંચવાનું બરાબર સુજ પડેછે. પાણીમાં કાફી નાખી તેનો બાફ લીધાથી દુખતું માથું બંધ પડેછે. કેટલીએક વખતે પેટમાનાં ચુંકાપર કાફી લાગુ પડી જાયછે. તનની અથવા મનની થાક કાફીથી ઊતરેછે. તાપમાં જે કફ થઈ આવેછે તે કોઇ વખતે કાફીથી ચપેછે. કાફીનો મધમ ઊપયોગ ફાયદો કરેછે. ઘણી કાફી પીધીઆથી ગુણને બદલે અવગુણ થાયછે, અને કેટલીએક વખતે દરદપર નાખી દીએછે. ઘણી કાફી લોહીને બગાડેછે, નાતવાની પેદા કરેછે, કલેજું બગાડેછે, અને કોઇ કોઈ વખતે એક જાતનાં લકવાપર નાખેછે. કોઇને જો કાફી સદતી નહીતો ચાંમડીપર છીની છીની અરાઈ ઊઠારેછે. જો એક થંડાં પાણીનું ગલાસ પીધા પછી તરતજ કાફી પીધી હોયતો સેજ જોલાબ લાગેછે. કેટલીએક જાતનાં ચોકસ જેહેરપર લીંબુનાં રસની સાથે "ઈસટરાંગ" કાફી પાયાથી જેહેરની અસર ઊતરેછે.

માણસની ઊંઘ ઊપર ટેવની અસર.

માહવરો પડયાથી ખલાસીઓ અને સીપાઈઓ ચાહે તે વખતે ખુશ નીંદમાં પડી શકેછે અને ચાહે તે વખતે ઊઠી શકેછે. શાનશાહ નેપોલીઅનને ઊપર મુજબ તબે હતી. કપટાંન બારકલે જેને વીશે એવું કેહેછે કે તે એક હજાર મઈલ એક ટગરે ચાલતો હતો તેને એવી તબે હતી કે જેવો સુવે તેવો ભર ઊંઘમાં પડતો હતો. કેટલાએક લોકોને એવી ટેવ હોયછે કે કલાકનાં કલાક સુધી ભર ઊંઘમાં પડી રેહે. કુઈન નામનો નામીચો ખેલાડી લાગત ૨૪ કલાક સુધી ઊંઘમાં પડતો હતો. ઈલીઝાબેથ ઓવન નામની સ્રી પોતાની આખી જીંદગીનો માતર પા ભાગ જાગી હતી. ઈલીજાબેથ પરકીનસ નામની સ્રી એક પખવાડયાં સુધી ઊંઘાતી હતી, અને મેરી લાએલ નામની સ્રી છ અકવાડયાં ઈયાને દોહાડ મહીના સુધી ઊંઘમાં પડતી હતી.

વલી કેટલાએક પુરૂશો ઘણોજ થોડો વખત ઊંઘમાં કાહાડેછે. ઈલીઅટ નામનો એક નામીચો

ઈંગરેજ સરદાર દાહાડાનાં ૪ કલાકથી વધારે સુતો ન હતો. જાન એક નામનો એક શખસ જે ૯૧ વરસની લાંબી મુદતે મરણ પાંમયો તે દાહાડાનાં ૪ કલાકજ સુતો હતો. પરૂસીઆનો રાજો નામાંકીત ફરેડરીક અને ઈંગલંડનો નામીચો તબીબ જાંન હનટર દાહાડાનાં માતર પાંચ કલાક સુતા હતા. ફરાનસનો વખનાએલો સરદાર પીચીગરૂને વાસતે એવું કેહેછે કે જાહરે તે એક વરસ લગી લડાઈમાં ગુતાયલો હતો તારે દાહાડામાં એક કલાકથી વધારે તે ઊંઘાતો ન હતો.

ઈંગલંડ દેશના ભીખારીઓ.

ઈંગલંડ દેશમાં ભીખારીઓનું દુખ આપણા દેશ કરતાં વધારેછે. એવી ગનતરી થઈછે કે દરેક ૧૦૦ માણસે એક માણસ ઈંગલંડમાં ભીખારીનો પેશો કરેછે. જેઓ કમતાલે અપંગ હોય અથવા બીજી રીતે મજુરી કરવાને અશકત હોય તેઓજ ભીખ માગી પોષણ કરતા નથી, પણ જેઓને ઈશવરે હાથ પગ અને આંખો બખશી હોય અને જેઓમાં મેહેનત કરવાને સામરથ હોય તેઓ પણ હરામખોરી કરી ભીખનો ધંધો લઈ બેસેછે; અને ઘણું કરીને પાછલા વરગના ભીખારીઓ ઈંગલંડમાં બહુ નજરે પડેછે. વરસ દાહાડે ભીખારીઓને ઈંગલંડમાં ૧૩૭૫૦૦૦૦ રૂપીયા ખેરાત આપવામાં આવેછે એવી અટકલ થઈછે. ઘણાઓ ભીખારીઓનો ધંધોજ લઈ બેઠા હોયછે અને તરેહવાર યુકતીઓ લગાવી ધરમી પુરૂષોને ઠગી તેઓનુ નાણું મફત ખાઈ જાયછે. કેટલાએક હાથે પગે કપડાં વીટાલી ખોડાતા ખોડાતા ચાલેછે અને વીજલી લાગી તે આવી મુશીબતે પુગયો એમ કાકલુદી કરી લોકોના મનમાં દયા ઊતપન કરેછે. કેટલાએક ફીફરૂં આવવું એમ પડી જાયછે અને મોહામાં નાના નાના સાબુના કટકા રાખી બાહાર ફીણ ફીણ કાહાડેછે. કેટલાએક હાથને બલીસતરનું તેલ ચોપડેછે અને જે જાય તેહેને અકસમાતે દાઝી ગયો એમ કહી પઈસા માગેછે. કેટલાએક અકસમાતથી ઘાહ લાગ્યા એવો પેંગ કરેછે અને લોકો પાસથી ફાટેલાં કપડાં અને દવાને માટે સીસીઓ માગેછે. એક દહાડાની અંદર એક ભીખારી આવી રીતે વીસ રતલ કપડાંના ચીથરાં અને છ ડજન બાટલી મેળવી શકેછે જેનો ખજાનમાં ખંપ સારો હોયછે. વલી કેટલાએક આંધલાનો અને કેટલાએક મુગા બેહેરાનો પેંગ લઈ બેસેછે. ભીખ માંગવામા બચાંઓનો ઘણોજ ઊપયોગછે. ગરીબ લોકો પોતાના નાના બાલકોને ભીખારીઓની સાથે દાહાડાનો પાવલો અથવા અરધો લઈને ભાડે ફેરવેછે. વારે ઘડીએ મોહોલાઓમાં એક ભીખારી સ્રી પાંચ છ ભાડેના છોકરાંઓને ખોલામાં લઇ ભીખ માગેછે. જો છોકરાં મોટાં હોયતો તેઓને શીખવીને જુદે જુદે ઠેકાંણે ભીખ મંગાવવા મોકલવામાં આવેછે, અને જાંહાંસુધી ચોકસ રકમ પેદા થાય નહી તાંહાંસુધી છોકરાંને જવાની છુટ મલતી નથી. પણ વલી કેટલાએક લોકો ભીખારીઓને ખોટી ચીઠીઓ લખી આપવાનો ધંધો લઈ બેઠાછે. કાંમકાજને વાસતે રોજ તેઓની આશીસ વખતસર ઊઘડેછે અને ભીખારીઓ થોડાક પઈસા આપી જુઠી ચીઠીઓ લઈ જાયછે જે તેઓ લોકોને વંચાવી પોતાપર પડેલી મુશીબતોના ખોટા હેવાલથી પઈસા પેદા કરેછે. ચીઠી લખી આપનારાઓમાંથી કેટલાએક રોજનાં ૩૦ રૂપીઆ પેદા કરી શકેછે. કેટલાએક ભીખારીઓની ચીઠી તલે માન્ઉસ તરેટો અને મોટા મોટા માણસોએ ભરેલી ભપકાદાર રકમો જુઠી જુઠી જણાવવામાં આવેછે. કેટલાએક ભીખારીઓ તો લંડનથી બીજે ગામ મોસમે મોસમ પધારેછે. લંડનની અંદર અને ઈંગલંડનાં બીજા ઘણાખરા ભાગોમાં ભીખારીઓને વાસતે જુદાંજ હોટેલો હોયછે. આ હોટેલનાં માલેકો ભીખારીઓએ ભીખમાં મેલવેલી ઈયા ચોરેલી ચીજો વેચાતી લીએછે અને ભીખારીઓને દીવાસલી, ફીટ, અને એવી એવી નાની જીણસો વેચવા આપેછે જેથી પોલીસથી તેઓ પકડાઈ શકાતા નથી. કારણ ઈંગલંડમાં ધારોછે કે ભીખારીઓને પકડવા, પણ જો તેઓ હરેક ચીજ વેચવાનું બાહાનું કાહાડેતો કોઈથી તેઓને હાથ લગાડી શકાતો નથી. ભીખારીઓ લાગ ફાવે ચોરીનો ધંધો પણ કરેછે. વલી એ હોટેલનાં માલેકો પાસ એક ચોપડી રેહેછે જેમાં દરેક રસતાનું બેઆન હોયછે અને જે ઘરમાંથી વારેઘડીએ ભીખ મલતી હોય તે ઘરો લખેલાં હોયછે. સનવારની રાત ભીખારીઓને ઘણી લાભકારકછે. વારેઘડીએ એક પુરૂશની સાથે એક ઓરત અને ચાર પાંચ છોકરાં નજર આવેછે જે

ઓ રાહાદારી પાસે "કાલે આતવારે કાંઈ ખાવાનું નથી" એમ કહી પઈસા ઓકાવેછે. રાતનાં ભીખારીઓ પીઠામાં અને એવી બીજી ખરાબ જગાએ દારૂ પીતા બેસેછે અને એકમેકની કુરતાજનાં હેવાલથી બહુ ગમત મેલવેછે, અને જે ધરમી પુરૂશો તેઓની કાકલુદીપર દયા કરી તેઓને ભીખ આપેછે, તેઓનાજ ઠઠા મશકરી કરેછે. દસ ભીખારીઓમાંથી નવ આવા ચપરખંધા હોયછે.

ભીખારીઓનો દેર ભાંજવા ભીખારીઓને માટે એક સભા ઊભી થઈછે જેઓ પોતાનાં પગારદાર માણસોથી જે ભીખારીઓ ઢોંગ કરેછે તેઓને સતાવાલાઓને હવાલે કરેછે. લુચા ભીખારીઓની ઠગાઇ જો સાબેત થાયતો તેઓને ૩ મહીના સખત મજુરી સાથે કેદ કરવાનો હુકમછે, પણ પોલીસની એ બાબદ સર સાહુયેતી નહી હોવાથી અને ભીખારીઓની ઠગવીદયાથી એ ધારો મુવો જેવો પડયોછે.

રામશનીના દીવસો, તેહેવારોની રચના—લગણસરા ઈતીયાદી.

દરેક કોમમાં રામશનીના દીવસો તથા ચોકશ તેહેવારો હોયછે જે તેઓ પોતાની ગુંજાસ મુજબ અમન ચમનથી ગુજારવાને તજવીજ કરેછે. માણસ માણસની પરીતમાં ખુદરતી કાયદાથીજ જોડાયલુંછે. જેમ લોહોચુંબક લોહોડાંને ખેંચેછે તેમ માણસ માણસને ખેંચેછે. એ ઉપરથી રામશનીના દહાડાઓ ઉપર જુદા જુદા દોસતો પોતપોતાનો મેલાવરો કરી એક મેકની પરીતમા લપેટાઈ રંગરાગમાં ખુશ રેહેછે. તેહેવારો આપણા બાપદાદેથી ઉતરેલાછે, અને શું હીનદુ કે મુસલમીન, પારશી કે ઈંગરેજ, પછી પુરથવીની કોઇ પણ કોમ પોતાના બાપીકા તેહેવારો આજ દીન શુધી પાલેછે તેહેવારોના દીવસ કાંઇજ ઓર હોયછે. જાંહા જુવો તાંહાં અમન ચમન અને રંગ રાગ એક માતબર દોસત પોતાના ગરીબરા રફીકો સાથે પરીતથી સુફરા ઉપર બેસેછે. એક ભરતાર પોતાની દીલચમન માશુક અને નાના બાલકો સાથે સેહેલગાહ કરેછે. ગરીબોને ખેરાત મલેછે. જાંહાં જુવો તાંહાં સુંદર કપડાં અને હસતા ચેહેરા; દોસતો અને ખેશાવંદોની ભેટ; હરખ અને પરીતના પોકાર. નાના બાલકો ભપકાદાર પોશાક પેહેરી એક મેકની આંગલીએ વલ દઈ રસતાપર દમદમાક ચાલેછે; શુંદર નાજનીઓ પોતાના મનોહર મુખરાનો ચકચકાટ આજુ બાજુ નાખતી પોતાના પીયુને ઘેર પધારેછે, ગાડી ઘોડાઓ સડકપર ધમધુકાર દોડેછે, કારણ કે તે રામશનીનો દીનછે. કબીલાઓમાં કજીઓ કંકાસ પોતાનુ નેહેસ મોહોડું કાલું કરેછે; ગઇ વાત ગુજરી થઇ જાયછે; તુટેલી દોસતી પાછી સંધાયછે; દીલથી ગમ દુર થાયછે, હાયને બદલે હરખ; દુખને બદલે સુખ જગેજગ દીસેછે. દુશમનોના હાથ દોસતીમાં મલેછે; જુદાં પડેલાં દીલ પરીતીથી જોડાયછે; અને કડવા સખુણોને બદલે મોહોમાથી ઈશવરની ભકતીના વચનો નીકલેછે. એ બાદતખાનાઓમાં પાપીઓ પોતાનો પશચાતાપ કરેછે; અસો માણસો પોતાની કીધેલી નેક કરણીપર આનંદથી જુવેછે, ધરમગુરૂ પરમેશવરને સમરવાના સદસબકો કાઢેછે; અદના કે આલા; પાદશાહ કે ફકીર એક ઠામે ભેગા મલેછે; નહી તાંહાં દોલતનો બાહાર કે ગરીબનો ઈનકાર: એવું ઈશવરનું ઘર. તેહેવારની આવી મોતેબર મકસદછે. સુધરેલા લોકોના તથા જંગલી લોકોના તેહેવારોમાં આસમાન જમીનનો ફરકછે. બેહુની મકસદ એકછે; પણ બેહુ જુદે જુદે રસતે એકજ ઠામે પુગેછે. સુધરેલાઓના રસતા સાફ, અને સીધાછે. જંગલીઓના ગલીચ અને બેહુદાછે. અસલી જમાનાના જે હીનદુઓ પોતાની દેવી કાલી માતાની આગલ આદમીનો ભોગ આપતા હતા; જે ખુની તથા હેવાનીઅત રીતે તેઓ આદમ જાતના મસતકોની માલા પોતાની દેવીની ગરદનમાં ઓલવતા હતા, તે રીત તેહેવાર પાલવાની સુધરેલા યુરોપીઅનોના તેહેવાર પાલવાની રીતથી કેવી જંગલી, ઘાટકી, અને હેવાનીઅતી છે ? પણ જંગલીઓની રીતભાત અને કીરીઆઓનો આપણી રીતભાત અને કીરીઆઓ સાથે કદી મુકાબલો થઈ શકે નહી. પણ આપણા પારસી ભાઈબંદોનીરીત ભાતને જો કોઈ બીજી સુધરેલી કોમની રીતભાત સાથે સરખાવીએતો તે ઉપરથી આપણી રીતભાતો કેટલીએક બેહુદીછે કે નહી તે આપણુને માલમ પડશે. યુરોપીઅનો અને અગતકરીને આપણા રાજ કરતા ઈંગરેજ લોકો આપણા કરતાં વધારે સુધરેલા છે એ કોઈથી ના પાડી શકાશે નહી. ઈંગરેજોની સઘલી રીતભાતો નકલ કરવા જોગછે એમ અમે કેહેતા નથી, પણ કેટલીએક ઘણી મોતેબર છે અને તે ઉપર ધેઆન પોંચાડયાથી આપણુને લાભછે એમ અમે ધારીએ છઈએ. એક પારસી ગરહસથને તાંહાંના લગણસરાનો આપણે દાખલો લઈજીએ. બાલ લગન થવાં જોઇએ કે નહી, ઇયા લખલુટ ખરચ કરી કરજની ટોક ગલે ઓલવવી કે નહી તે બાબદ હાલ આપણે વીચાર કરવા બેઠા નથી. આપણી હાલની મતલબ આપણી રીતભાત તપાસવાનીછે. ઘણી વેલાએ હમારી નેક વાંચનાર બાંનુઓને હમોએ તેઓની તેડાં કરવાની જંગલી-રીતપર સબક કહયાછે પણ તે ઉપર કોઇએ કવચીતબી લખ્યશ દીધું હોય એમ દીસતું નથી. ભલે તહમારે તાંહાં વીવાહ હોય; ભલે તહમને ઈશવરે જર બખશયું હોય; ભલે તહમે તહમારાં ખેશાવંદોને અને સહીઓને રામશનીમાં ભાગ લેવાને નોતરૂં દીધું હોય, પણ જે રીતે તહમે તેડાં કરવા નીકલોછો તે તમ બાનુંઓને આ સુધરેલા વખતમાં છાજતું નથી. એક ઘરથી બીજે ઘર, એક મોહોલાથી બીજે મોહોલે રખડવું એ નોકરોનું અને ખીદમતગારોનું કામછે. ઘાંટું પડે તાંહાંશુધી બુમ મારવી, ચેહેરો જાંખ મારે તાંહાંશુધી શુરજના તડકામાં અને ધુલમાં ફરવું; માથે ધુમરી

આવે, તાંહાંશુધી પગે પડવું અને દાદર ઉતર ચહડ કરવા એ કેઇપેરે તહમારી બેહેનપનીઓ અને સહીઓને નોતરવાની રીત તે સહમજ પડી શકતું નથી, અને જાહારે આવી રીતે તહમુંને થાક ચહડે અને તહમારી તરબીએતમાં ખલલ થાય તાહારે તહમારી નોતરેલી સહીઓની તહમે કેમ મદારત કરી શકો ! આવી એક સેહેલી બાબદ તહમે મનપર નહી લઓ, એ ખરીજ અફશોશકારક બીનાંછે. ફલાણી બાઇ પેહેલ કાહાડે તો આપણે પુઠ પકડપે, એવો જો સરવે બાનુઓનો વીચાર હોયતો જમાનાના જમાના શુધી એ હીનપસતી ભરેલી રસમ તહમારામાંથી તરફ થનાર નથી. ચીઠી પતરીથી નોતરૂં દેવાનો કાયદો રાખ્યાથી જે ફેકટ વેઠ તહમુંને કરવી પડેછે તે દફે થશે અને જે વખત અને મેહેનતનો બચાવ થશે તે તહમે તહમારી બેહેનપની અને સહીઓની વધારે અછી મદારત માં વાપડી શકશો. એવી કોઇ હીમતી બાઈ છે જે પોતાની બેહેનપનીઓને સીધો મારગ દેખાડે ?

વલી એક બીજી બાબદ ઉપર હમારી વાંચનારી બાઈઓનું ધેઆન ખેંચવા માગીએ છઈએ. તેહેવારના દીવસો ઉપર ઇયા બીજા રામશનીના દાહાડા ઉપર તહમે તહમારાં ગજવાં મુજબ તહમારા ખેશાવંદોને ઇયા સહીઓને ઈજન કરો તેમાં હમે જરાબી અણઘટતું જોતા નથી. ઓર એવા દાહાડાઓ ઉપર તહમે તહમારી સહીઓની અરસ પરસ પરીતી વધારો એ ફાયદા ભરેલુંછે. પણ તહમારી નાણાની શકતી અને મદારત કરવાની શકતી ઉપર તહમોએ ખુબ ધેઆન આપવું ઘટેછે. તહમારો ગરીબરો ધણી મારવાડીને એકનાં બે લખી આપે અને તહમારે તાંહાં લંકાં લાગે એ શું કમબખતીની નીશાંન નથી ? કેટલા ભરતારો પોતાનાં ખુદ અંપટપણાથી અને તેઓની બેસમજ બાયડીઓની કલાપીતથી ખુવાર ખુવાર થઈ બુરે હાલે પોંહોંચયાછે તેનાં દાખલા શું તહમારી આંખ આગલ નથી ? ગરીબાઈ કબુલ કરવી એમાં નીચપણું નથી; પણ ગરીબ છતા તાલેવંતનું હોલ ઘાલવું એમાં નીચપણું અને એમાં હંકારછે, એજ હંકાર ખરાબી અને પાએમાલીનું મુલછે એજ હંકાર પાદશાહનો મેહેલ જોઈ ગરીબની જુહુપડી જહલાવી નાખેછે. માટે નેક બાનુંઓ દરીઆફત કરો અને ડાહાપણ અખતેઆર કરી સીધો રસતો ધરો.

વલી જે જજમાનો તહમારાં નોતરાંને માન આપી તહમારે તાંહાં આવે તેઓની જોઇતી બરદાસત જો તહમે ન કરોતો શું તેઓને અપમાન દીધા બરાબર નથી ? શું તેઓ ઘરે ભુખે મરેછે કે તહમારે તાંહાં અપમાન ખમવા આવે ? વારેઘડીએ પારસીઓને તાંહાંના લગનસરા અને એવા બીજા દીવસો ઉપર માઠો દેખાવ નજરે પડેછે. ભાએગે ખુલાશાથી બેસાઇ શકાય એવા કપડાંના લાંબાને લાંબા કટકા ઉપર જજમાનો, શું ઓરતો કે શું મરદોને બેસાડવામા આવેછે. હાર્દસે હાથ અને પગસે પગ અઠડે એમ શઘલા બેસેછે. જો, એક પંગત ઉઠી ગઈ હોયતો પછીનાં બેસનારાઓને ભીણી અને ખરડાયલી જગા ઉપર બેસવું પડેછે. આખી જગામાં ઘોંઘાટ અને કરબલાટ મચી રહેલો હોયછે. નહીં કોઇ દીને ઓલખતા કે જોયલા માણસો જાહારે એકમેક સંગાથે બેસે તાહારે મોહોડાંને તાલું મારી તેઓને ખાવું પડેછે. ધુલથી ભરાયલાં, કાગડાના છેરથી ખરડાયલાં અને ફાટાં તુટા પાતરાંઓ જજમાનોનેજ વખતે સાફ કરવાં પડેછે. શરાબની જામો જો વગર કલાઈની માઠાં ભાએગે હોયતો પીનારને વલી બીજો કચવાટ લાગેછે. બાનુંઓનાં દેખતાં મેલાં ખાર કપડાં પેહેડી મજુરો બેમલાજે ચાલેછે અને ખાણું પરસેછે. તેવોના દીલ ઉપર ઉતરતા પરસેવાનાં રેલા કોણને નહી કમકમાવે. વલી તેઓનાં ખરાબ હાથ તેઓ વારેઘડીએ પરોસાતી વસતુ ઉપર લગાડેછે જેથી ખાવાની રૂચી ખરેખર બંધ પડી જાયછે.. પીવાનું પાણી જે કલસીઆમાં આપવામાં આવેછે તે કોઈ વખતે ઓકારી લાવવાને બસછે. હમે જે ચીતાર ઉપર દેખાડયોછે તે હમે દરેક મેજબાનીને લાગુ પાડતા નથી. પણ સાધારણ રીતે તે બધી મેજબાનીને લાગુ પડેછે. દરીઆફત કરો નેક બાનુંઓ, કે ચીઠી પતરીથી નોતરૂં દેવું એમાં અપમાન, અને ઉપલી રીતે તહમારી સહીઓની મદારત કરવી એમાં અપમાન નહી એ કેમ બને ? મોટા અરાબામાં મદારત એ બોલ હોયજ નહી. સઉથી સરસ રીત એકે થોડાં માણસને ઈજન કરવું. ઘણા ઘણા પકવાનો અને મોઘા દારૂઓની હમે ભલામણ કરતા નથી. હમારી કેહેવાની મતલબ એજછે કે તહમારા જજમાનોની બરાબર બરદાસત કરો. ઈંગરેજો હમેશ ટેબલ ઉપર જમેછે, અને એ રેવાજ બધી રીતે પસંદ કરવા જોગછે. બાર માણસથી વધારે માણસો એક ઈંગરેજનાં ઘરની ટેબલ ઉપર દીઠામાં આવતા નથી. જો હોયતો થોડા વધારે પણ બસો ઇયા તરણસો માણસનું ધારૂં કદીબી નહી પાર પહોંશી, નોહોલાનાં, વેહેવાઈનાં, સહીના, નણંદનાં, ભોજાઇના, દેરાણીનાં, જેઠાનીનાં, ઇતીઆદીના સગાં વાહાલા, ખેશ કબીલા, ઓલખ નહી કે પાલખ નહી, જોયલા નહી કે બોલાચાલી નહી, શઘલાને તેડવાં એવો બુરો રસમ આપણી બાનુંઓમાં આમેજછે જે જેમ જલદીથી દુર થાય તેમ બેહેતર. ઈંગરેજો પોતાના જાણી દોસતોને અને અતલગનાં અને અછી રીતે વેહેવાર રાખનારા સગાઓનેજ તેડેછે, અને વલી એ નોતરાં પણ એકજ દાહાડે દીવામા આવતાં નથી. વારફરતી તક જોઇને શઘલાંને બોલાવવામા આવેછે; જેથી દરેક જજમાંનની મદારત બરાબર કરવાને શેહેલ પડેછે.

ઓલખ પાલખ વગર તહમે તેડાં કરો એજ બેહુંદુંછે, અને તહમારે તાંહા એમ આવનારાઓને પણ લાજછે. ખાવા બોલાવવાની શુભ મતલબ એજછે કે દોસતો અને સહીઓની એકેમેક સાથે પરીતી વધે, અને બસો તરણસો માણસો સાથે તહમે પરીતી બાંધવા જાઓ એ કેમ બને ? માટે સેઆંની બાઈઓ, એ બાબદ ઉપર ખુબ દરીઆફત કરો. દસ બાર સહીઓની સાથે ખુશ વાતચીતમાં મશગુલ રેહેવું તે તહમારે મનશે રામશનીનો દીવસ કે ઘાંટાં પાડી બાવરાં બની જઈ કુતરાંની માફક બમો તરણસો જણાને દાલભાત ખવરાવી રખશુદ કરવાં એ રામશનીનો દીવસ ? જો વાંચનારી બાઇઓ ધીરજથી વીચાર કરશેતો હમારૂં બોલવું ખરૂંછે કે નહી તે તેમને માલમ પડશે. હજી ઘણી અંપટ રસમોપર હમારે બોલવુંછે, પણ તક જોઈ તે ઉપર

બોલવાને હમે ભુલશું નહી. હાલ તરત હમારી એજ વીનંતીછે કે રૂડી બાઈઓએ ઉપલી બેહુંદી રસમો તરક કરવાને પોતાની બનતી કોશેશ કરવી અને પોતાની બેહેનપનીઓને રૂડાં દાખલો દેખાડવો.

દીવાનાપણુ.

તબીબો કેહેછે કે દીવાનાપણું એ સુધરેલા દેશોનો રોગછે. જંગલીઓ જેઓ પોતાના મનને બીલકુલ કસતા નથી તેઓના કરતાં જે શુધરેલા લોકો પોતાનાં મનને ખુબ કસરત આપેછે તેઓમાં દીવાનાપણું વધારે જોવામાં આવેછે. આફરીકાના જંગલીઓમાં દીવાનાપણું કદાચજ જોવામાં આવેછે. આફરીકાનો માહા પરસીધ મુસાફર ડાકટર લીવીંગસટન જેની ખોલ કરવાને હાલ કેટલાક ઈંગરેજો નીકલેલાછે તેણે માતર એક ઇયાબે દાખલા દીવાનાપણાના આફરીકનોમાં જોયા. પણ એક જંગલી જેને ડાકટર લીવીંગસટન પોતા સાથે યુરપ લઈ જવા માંગનો હનો તેનું મન એ વાત શાંભલી એટલુંતો ગુંચવણમાં પડયુ કે તેની આગરી ખસી ગઈ અને થોડા દાહડામાં તે આપઘાત કરી મરણ પામયો. થોડાં વરસની વાત ઊપર ચીનમાં ઘેલાપણું ઘણુજ જુજ હતું, કારણ ચીનાઓને તે વખતે મન ખીલવવાની સખત બંધી હની. અફીણની અસરથી ચીન દેશમાં ઘેલાપણું વધયુંછે. યુરપના જે રાજો પરજાને છુટાપણું આપેછે તાંહાં ઘેલાપણું વધારે દીસે છે. ફરાનમા આસરે એક હજાર માણસે એક માણસ ઘેલું હોયછે, ઈંગલંડમાં ૭૮૩ માણસે એક ઘેલું હોયછે, ઈસકાટલંડમાં ૫૬૩ માણસે એક ઘેલું હોયછે, અને અમેરીકાના યુનાઇટેડ ઈસટેટસમાં ૭૫૦ માણસે એક ઘેલું હોયછે એવી ગણનરી કાહાડવામાં આવાછે.

એક સંપીલું સુખી કુટુંબ.

વાંચનાર ઊપલું મથાળું વાંચી તું ઊમેદવાર હશે કે કીઆં સંપીલાં અને સુખી કુટુંબને માટે આ બીનાં લખેઆમાં આવીછે. તુરતજ તને જવાબ દીજીએછ કે, તારા પોતાનાં સંપીલાં અને સુખી કુટુંબને વાસતે, અને જો તારૂં કુટુંબ તેવું ન હોયતો તેવું થવાને ખાતર આ બીના લખીછે. જો તારૂં કુટુંબ તેવું ન હોયતો આ પાસેના પાના ઊપરના ચીતર તેવાને બતાવ અને ધીરજથી આ બીનાં વાંચી સંભલાવ:

માં બાપ તથા ભાઈબંદુઓ મલી એક કુટુંબ થાયછે. કુટુંબને હલીમલીને રેહેવાને માંટે ખુદરનથીજ કુટુંબીઓમાં માયા અને મમતાનો આતસ બાળપણથીજ તેઓના દીલમાં સલગેલો હોયછે. એ આતસ જે કુટુંબમાં હમેશાં રાતદીન જાગરૂત અને બળનો રેહેછે તાંહાં પાસેનાં ચીતરનાં જેવો ખુશનમાં દેખાવ નજર આવેછે. માયા અને મમતા એક જાતનું બંધાણછે જે એક મોહટાં કુટુંબને બરાબર બાંધી રાખેછે. જેઓનાં ઘરમાં એ બંધાણ નથી હાતું તેવો સરવે જલદીથી વીખરાઈ જાયછે અને કલેશ અને કજીઆથી હેરાંન અને પરેશાંન રેહેછે.

નર નારી વચે ખુદરતીજ તફાવતછે. એ તફાવત તો અરસપરસનાં સંબંધથી પુરાએછે અને એકમેકની ખુટ પુરી પાડેછે. જેમ એક હાથ ઊપર પુરૂશ સકત, કદાવર તથા કુવતમંદછે તેમજ બીજા હાથ ઊપર સ્ત્રી, નાજુક, ખુબસુરત, તથા અદા ધરાવનારીછે જેમ મરદને પોતાની મરદાંનગી તથા હીમતથી લડાઈનાં મેદાનો કુડાવી ફતેમંદી મેલવવા અને માહાભારત કાંમો આરંભી તેને સરનજાંમ પોંહોંચાડવાને સરજાવીઓ છે તેમજ, સ્ત્રીને તારીફલાએક ધીરજ અને સંતોશ રાખી, સાલેસાઇની લગામથી પોતાનો સંસાર ચલાવવા સરજીછે.

ઓરત, તારાં ખરાં પેઆરનાં નખરાં, એક પુર ખીલેલાં ગોલાબનાં મીઠાં ફુલની લપટ કરતાંબી મધુર અને મીઠાં, ખબુતરના રૂવાંદાર પીછ કરતાંબો નરમ, પવનની મીઠી મધુર લેહેર કરતાંબી ખુશનમાં; અને સુકાઈ ગયલી અને સુરજથી તપતી જમીનને તુરૂપત કરનાર વરસતા વરસાદની પેઠે તુરૂપત કરનાર અને રોજવી તાજાં કરનારાંછે.

ઓરતો, તમારાં આવાં જાદુથી તમો તમારી તરફ જેને ચાહોછે તેને ખેંચોછે. તમો લોહોચુંબકછો અને મરદો લોહાડુંછે, જેમ તમારી તરફ ખેંચાય અને વલાંણ આપોચ તેમ તેઓ તમારી આગલ દોડતા ફરેછે. જો કે તેઓ લોહાડાંનાં જેવા સકતછે તોબી તમારા આ નખરાંદાર જાદુઇ પેઆર આગલ મોમ જેવા નરમ થઇ જઇ તાબે થાયછે. હવે બોલો કે તમારાં આટલાં જાદુઇ કુવત સાથે, તમો લોહાચુંબક, લોહાડાંને તુમા

એક સંપીલું સુખી કુટુંબ.

રા ઘોડાની લગાંમ છોડી તેને છુટો મુકી દઈ એક ઘર મેનું કામ કરવાનો વીચાર કીધો. માહારી તરસ વધતી ગઈ, માહારી આંખે એકાએક તમર આવયાં, અને હું બલતી રેતીપર પડી ગયો હું વીચારવા લાગો કે હે જીવડા જંગલમાંજે મહને મુકી તું જાયછે!— પૃથવી માહારીથી દુર ખસતી જતી હોય એવું મહને લાગું. પાછો હું હીમત પકડી ઊઠયો. માહારા પગ ધ્રુજતા હતા અને મારાંમાં ચાલવાની તાકાત ન હતી. માહારા ઘોડાની લગાંમ હું પડયો તાહારે માહારા હાથમાંજ હતી તેથી ઘોડાને આગલ ચલાવયો અને હું પાછલ ચાલવા લાગો. એક કલાક બાદ આકાશ વીજલીથી ચમકવા લાગું; અને થોડા વારમાં પવન જોરમાં ફુકવા લાગો. ઈશવરનાં હું શુકર ગુજારવા લાગો અને માહારૂં મોહો ઊંઘાડીને ઊભો કે વરસાદનાં છાંટાથી માહારી તરસ મટે. પણ એવાંમાં રેતીનો જથો ઊડીને માહારા મોહોમાં પડયો જેથી હું વધારે અકલાવા લાગો. હું માહારા ઘોડાપર ચહડી બેઠો અને ગુંગરાઈ જવાની ધાસતીથી એક જાહાડીને ઓઠે ઊભો. વરોલીઆથી રેતીનાં ડુંગર ઊડવા લાગા અને કલાકેક ખોટી થયા બાદ હું પાછો રાતે દસ વાગતા લગી ચાલયો વલી આકાશ વીજલીથી ચમકી રહયું અને ઈશવરની કરૂપાથી થોડા છાંટા પડવા લાગા. આસતે આસતે રેતી ઊડતી બંધ થઈ અને મેં માહારા ઘોડાપરથી ઊતરી માહારા જે કાંઈ ધોતાં કપડાં હતા તે વરસાદમાં ભીંગાતાં મેલયાં. એક કલાક શુધી વરસાદ ધુમ વરસયો અને માહારાં કપડાં નીચવી નીચવીને મેં માહારી તરસ મટાડી."

એક દુખીઆરૂં કુટંબ—સર એડવરડ કોકની જીંદગીનો હેવાલ.

એક કંગાલ ઓરત પોતાનાં કરૂરપણાથી પોતાનાં ધણીને કેવો પાએમાલ કરેછે. તેને કેવી રીતે દુનીઆદારીથી રદ કરી શકેછે, અને કેવી રીતે તેની અમર કીરતીને ઝાંખ લગાડેછે તેનો મોતેબર દાખલો સર એડવરડ કોકની જીંદગાનીનાં હેવાલ ઊપરથી મલેછે.

ઈંગલંડનાં પાદશાહ પેહલા જેમ્સનાં વખતમાં સર એડવરડ કોક નામે એક નામીચો ધારાનો હીમાયતી થઈ ગયોછે. ઈંગરેજી ધારાપર સર એડવરડનાં લખેલાં પુસતકોથી તેની કીરતી ઈંગરેજોમાં અમર રહછે. તે દોલતે ભરપુર હતો, અને તેનાં સરખું માન થોડાંજ માણસોએ ભોગવયું હશે. પણ એ કમતાલેનો શખસ પોતાનાં ઘરથી ઘણોજ દુખી હતો; અને પોતાની ઓરતનાં મકર અને દવેશ કરીને મરતી વખતે પોતાનાં રાજાની ગેરમેહરબાંની અને પોતાનાં દોસતોની જુદાઈ કરી હેરાન હેરાન અને પરેશાન થઈ આ દુનીઆમાંથી ચાલતો થયો.

નાની ઊમરે સર એડવરડ એક નેક સ્ત્રી સાથે પરણયો હતો, પણ કમનસીબે તે થોડા વરસમાં મરણ પાંમી, અને સર એડવરડ કોકે ૧૫૯૮ નાં શાલમાં સર વીલીઅમ હાટન નામના એક નાઈટની વીધવા લેડી હાટન જે લારડ બરલે નામનાં એક નામીચા અમીરની છોકરી હતી તેની સાથે કદખુદાઈ કીધી. લેડી હાટનને પોતાનાં મરનાર ધણીનાં તરણ મોટાં રેહેવાનાં ઘરો અને બીજી પુંજી મલેલી હતી.

પરણવા અગાઊ લેડી હાટને એવી કબુલાત કીધી હતી કે લગણ છેક સમીસાંજે છુપાંછુપ કરવાં અને ધરમગુરૂનો કાયદા મુજબ પરવાંનો મેલવયો નહી. આવાં કઢંગાં લગણને કાજ લગનની એક બે દીન પછી સર એડવરડ, લેડી હાટન અને તેનાં બાપ લારડ બરલેને અદાલતમાં ઊભું રેહેવું પડયું હતું. દાહડે દાહડે લેડી હાટન તુંદ મીજાજ દેખાડવા લાગી અને કોઈ પણ તેણીને તેણીનાં ખાવંદનાં નામે લેડી કોક કરી હાંક મારવાને હીંમત કરતું ન હતું, અને જાહારે લેડી હાટન પોતાનાં એક બાગમાં જઈ રહી હતી, તારે સર એડવરડને પાછલા બારણા સીવાય અંદર આવવાનો હુકમ ન હતો. એક દાહાડે લેડી હાટન પોતાના ભરતારની ગેરહાજરીમાં તેના ઘરમાં દાખલ થઈ અને વારી ગુરીને તેની શઘલી અશકેઆમત પોતા સાથે લઈ ગઈ. આથી કરી સર એડવરડને કોરટમાં જવાની ફરજ પડી.

લેડી હાટન કાવાદાવા કરતીજ રહી. તેણીનો વગ એટલો લાગો કે રાજાએ સર એડવરડને વડા જડજની પદવી ઊપરથી બરતરફ કીધો. સર એડવરડ કોક બહુજ ગુસે ભરાયો. તે ધારાને એક કોરે મુકી લેડી હાટનનાં ઘરમાં ગયો અને જોર જુલમથી પોતાનીજ નહી પણ પોતાની બાયડીની પણ થોડી અસકેઆંમત ઘસડી લાવયો.

ની તરફ નહી ખેંચી શકો તો પછે કોણની ખાંમી અને કોણનો વાંક?

જોવો પાસેનાં ચીતરમાં એક સ્ત્રીએ પેઆરનાં બળથી પોતાનાં ખાવીંદ અને બચાંઓને કેવાં પોતાની પાસે લાવી બેસાડીઆંછે! તેઓ તરણુડે જણ કેવાં કાંમે લાગાંછે; તે સ્ત્રી બેસીને પોતાનું ગુંથેછે, તેની પાસે તેનો નાહાનો છોકરો પોતાનો પાઠ કરતો ઉભોછે, અને તેણીનો ખાવંદ, છોકરાનો બાપ વરતમાંન પતર હાથમાં ઝાલી બેઠોછે. તેઓ બંધીની નજર પેલાં લોહોસુંબકની તરફ કેવી ખેંચાઈછે તે જુવો! તેઓનું નાહાનું બાળક માઓની બાજુએ જમીન ઉપર બેસી પોતાની નીરદોશ રમતમાં કેવું મશગુલ થઈ ગયું છે! અરે! એવાં કુટંબને તમો સુખી અને સંપીલું કેહેશો નહી તો પછે કોણને કહેશો?

વલી એ ચીતરની નીચે એક બાજુએ જુવો બે નાહાના બાલકો એકમેકની ખાંધ ઉપર હાથ મુકી સંપમાં લપેટાઈ ખુશી અને મઘન થતાં હાથમાં ખોરાકનું વાસણ ધરી પોતાની ગાયને ખવરાવવામાં કેવી મજાહ લેએછે? વાંચનાર એ નાહાનો દેખાવ તુંને શું દેખાડેછે વારૂ? કાંઇજ નહી, પણ એક સંપીલું સુખી કુટુંબ, જાંહાં તેઓએ તાલીમ લેઇ પોતે સંપીલાં અને સુખી કેમ થવું તે શીખીઆંછે.

વલી એનાં બીજાં હાથ ઉપર જુવો, એક માતા પોતાનાં નાહાનાં ભુલકાંઓને સાથે ભેગાં કરી હલી મલી કેમ રેહેવું અને ઇશવરને કેમ ઈઆદ કરવો તેની તરબીઅત તેઓનાં મન ઉપર ઠસે તેવી રીતે આપેછે. નાંહાંનાં બાલકોને તરેહવાર મીઠી જુબાંનોથી તરબીઅત અપાએછે, અને તેઓને તરબીએત સાથે ગમત આપવાથી મઘન રેહેછે. વાંચનાર બાનુઓ તમોએ પોતે તમારાં નાહાંનાં ભુલકાંઓને આવી નાદર રીતે ભેગાં કરી કેટલીવાર સબક આપીઓછે? અને જો નહી આપીઓ હોએતો આ નાહાનું ચીતર તમોને શું શીખાડેછે? જે ખાવંદને આવી બઇરી મલે તેનો ભવ સુખમાં કાંએ નહી ગુજરે? એવી બાયડી ગેએઆ એક વેલોછે, જે એકવાર મોટાં ઝાડ ઉપર લપેટાઇ ઉગીઆ પછે જો કવચીત તે ઝાડ પડી ટુકડે ટુકડા થઇ જાય. તોબી તે સાચો વેલો તેના ટુકડે ટુકડાને લપેટાઈ વલગીજ રેહેશે.

જાંહાં સંપ અને સુખછે તાંહાં ઉદીઓગ હમેશાં દેકાંબારી કરેછે, અને તેમજ તમો પાસેનાં ચીતરને મથાલે આજુબાજુ જોશો કે એક એક સ્ત્રી પોતાનો સીવવાનો સાંચો લેઈ કેવી ઉદીઓગથી કાંમે લાગી છે. બોલો હજી આ વહડવાડ તે કાંહાંથી આવે, આ સાંચાનો ઉદીઓગી આવાજ તે સંધાને ઢાંકી નાંખેછે અને આલશાઇ અને ખાલી ભટાઇની સઘલી જંજાલને દુર અને દરે કરી નાખેછે.

હવે આ એક કુટુંબ જે સંપીલું અને સુખી જાંહાં નાંહાંનાં બાલકો બાળપણથી તેવી તાલીમ લીએછે અ ભાઈબંધીનો સંપ રાખેછે અને જાંહાં ઉદીઓગ પોતાનાં પગલાં ભરેછે તાંહાં બંદગીનો જાએજ હોવીજ જોઈએ; તેમજ તમે પાસેનાં ચીતરમાં જોશો કે આ સંપીલા કુટુંબને મથાલે બંદગી ઉપર મવકલ ફરેસતો તેઓનાં સુખ, સંપ અને ઉદીઓગને બંદગીથી સંપુરણ કરેછે. હવે જે કુટુંબ એથી ભરપુર તેને બીજી શી ખુટ? જે કુટુંબમાં એમાના એકનીબી ખુટ તે ભરપુર અને સુખી કેમ થયું?

રેતીનાં રણમાં એક મુસાફરની હાલત.

મંગો પારક નામનો નામીચો મુસાફર નીચે જણાવેલા શબદોમાં પોતાની અરેબીઆનાં રેતીનાં જંગલમાં કીધેલી મુસાફરીનું બેઆંન આપેછે:—

"હું જંગલમાં આ વેલાએ ફરતો હતો. સાંજ પડવા આવી હતી તેથી રાત પડે તેની અગાઊ પાણી મલે તેની શોધમાં હતો. માહારી તરસનુ હું બેઆંન કરી શકતો નથી. માહારૂં મોહો સુકાઈને જીભ ટાલવે વલગી જતી હતી. માહારી આંખે જરા જરામાં અંધારાં આવી જતાં હતાં. માહારો ઘોડો પણ બહુ થાકી ગયો હતો તેથી અજલ આવી એમ મેં દીલ સાથે માનયું. જેબી પાલો મલે તે હુ ચાવતો હતો, પણ કમનસીબે જે મલે તે કવડો ઝેહેર હતો.

"સમીસાંજે હું એક મોટાં ઝાડ ઉપર ચહડયો અને ચોગેર નજર ફેંકી પણ કોઈબી માણસની હસતી હોય એવું દેખાયું નહી. જાંહાં જોઉં તાંહાં રેતી અને કડવા પાલા.

"દલગીર થઈને હું ઝાડપરથી ઊતરયો. માહારો ઘોડો શોધી શોધીને ઝાડનાં સુકીઆં ખાતો હતો. મેં માહારી અજલ આવેલી જોઈ તેથી માહા

રા ઘોડાની લગાંમ છોડી તેને છુટો મુકી દઈ એક ઘર
મનું કામ કરવાનો વીચાર કીધો. માહારી તરસ વ
ધતી ગઈ, માહારી આંખે એકાએક તમર આવયાં, અ
ને હું બલતી રેતીપર પડી ગયો. હું વીચારવા લા
ગો કે હે જીવડા જંગલમાંજ મહને મુકી તું જાયછે!—
પરૂથવી માહારીથી દુર ખસતી જતી હોય એવું મહ
ને લાગું. પાછો હું હીમત પકડી ઊઠયો. માહારા
પગ ધ્રુજતા હતા અને મારામાં ચાલવાની તાકાત ન
હતી. માહારા ઘોડાની લગાંમ હું પડયો તાહારે મા
હારા હાથમાંજ હતી તેથી ઘોડાને આગલ ચલાવયો
અને હું પાછલ ચાલવા લાગો. એક કલાક બાદ આ
કાશ વીજલીથી ચમકવા લાગું; અને થોડા વારમાં પ
વન જોરમાં ફુકવા લાગો. ઈશવરનાં હું શુકર ગુજાર
વા લાગો અને માહારૂં મોહો ઊંઘાડીને ઊભો કે વર
સાદનાં છાંટાથી માહારી તરસ મટે. પણ એવાંમાં
રેતીનો જથો ઊડીને માહારા મોહોમાં પડયો જેથી
હું વધારે અકલાવા લાગો. હું માહારા ઘોડાપર ચઢ
ડી બેઠો અને ગુંગરાઈ જવાની ધાસતીથી એક જા
હાડીને આઠે ઊભો. વટોલીઆથી રેતીનાં ડુંગર ઊ
ડવા લાગા અને કલાકેક બેટી થયા બાદ હું પાછો
રાતે દસ વાગતા લગી ચાલયો. વલી આકાશ વીજ
લીથી ચમકી રહયું અને ઈશવરની કરૂપાથી થોડા છાં
ટા પડવા લાગા. આસતે આસતે રેતી ઊડતી બંધ
થઈ અને મેં માહારા ઘોડાપરથી ઊતરી માહારા જે
કાંઈ ધોતાં કપડાં હતાં તે વરસાદમાં ભીંગાતાં મેલયાં.
એક કલાક શુધી વરસાદ ધુમ વરસયો અને માહારાં
કપડાં નીચવી નીચવીને મેં માહારી તરસ મટાડી."

એક દુખીઆરૂં કુટંબ—સર એડવરડ કોકની જીંદગીનો હેવાલ.

એક કંગાલ ઓરત પોતાનાં કરૂરપણાથી પો
તાનાં ધણીને કેવો પાએમાલ કરેછે, તેને કેવી રીતે દુ
નીઆદારીથી રદ કરી શકેછે, અને કેવી રીતે તેની
અમર કીરતીને જાંખ લગાડેછે તેનો મોતેબર દાખલો સ
ર એડવરડ કોકની જીંદગાનીનાં હેવાલ ઊપરથી મલેછે.

ઈંગલંડનાં પાદશાહ પેહેલા જેમસનાં વખતમાં
સર એડવરડ કોક નામે એક નામીચો ધારાનો હીમા
યતી થઈ ગયોછે. ઈંગરેજી ધારાપર સર એડવરડ
નાં લખેલાં પુસતકોથી તેની કીરતી ઈંગરેજોમાં અમ
રછે. તે દોલતે ભરપુર હતો, અને તેનાં સરખું માન
થોડાંજ માણસોએ ભોગવયું હશે. પણ એ કમતાલે
નો શખસ પોતાનાં ઘરથી ઘણોજ દુખી હતો; અને
પોતાની ઓરતનાં મકર અને દવેશે કરીને મરતી વ
ખતે પોતાનાં રાજાની ગેરમેરબાંની અને પોતાનાં દો
સતોની જુદાઈ કરી હેરાન હેરાન અને પરેશાન થઈ
આ દુનીઆમાંથી ચાલતો થયો.

નાની ઊમરે સર એડવરડ એક નેક સ્ત્રી સાથે
પરણયો હતો, પણ કમનસીબે તે થોડા વરસમા મરણ
પાંમી, અને સર એડવરડ કોકે ૧૫૯૮ નાં શાલમાં
સર વીલીઅમ હાટન નામના એક નાઈટની વીધવા
લેડી હાટન જે લારડ બરલે નામનાં એક નામીચા અ
મીરની છોકરી હતી તેની સાથે કદખુદાઈ કીધી. લેડી
હાટનને પોતાનાં મરનાર ધણીનાં તરણ મોટાં રેહેવા
નાં ઘરો અને બીજી પુંજી મલેલી હતી.

પરણવા અગાઊ લેડી હાટને એવી કબુલાત
કીધી હતી કે લગંણ છેક સમીસાંજે છુપાંછુપ કરવાં અ
ને ધરમગુરૂનો કાયદા મુજબ પરવાંનો મેલવયો નહી.
આવાં કઢંગાં લગણને કાજ લગનની એક બે દીન પ
છી સર એડવરડ, લેડી હાટન અને તેનાં બાપ લાર
ડ બરલેને અદાલતમાં ઊભું રેહેવું પડયું હતું. દાહા
ડે દાહાડે લેડી હાટન તુંદ મીજાજ દેખાડવા લાગી અ
ને કોઈ પણ તેણીને તેણીનાં ખાવંદનાં નામે લેડી
કોક કરી હાંક મારવાને હીંમત કરતું ન હતું, અને
જાહારે લેડી હાટન પોતાનાં એક બાગમાં જઈ રહી
હતી, તારે સર એડવરડને પાછલા બારણા સીવાય અં
દર આવવાનો હુકમ ન હેતો. એક દાહાડે લેડી હા
ટન પોતાના ભરતારની ગેરહાજરીમાં તેના ઘરમાં દા
ખલ થઈ અને વારી ગુરીને તેની શઘલી અશકેઆમ
ત પોતા સાથે લઈ ગઈ. આથો કરી સર એડવરડને
કોરટમાં જવાની ફરજ પડી.

લેડી હાટન કાવાદાવા કરતીજ રહી. તેણી
નો વગ એટલો લાગો કે રાજાએ સર એડવરડને વડા
જડજની પદવી ઊપરથી બરતરફ કીધો. સર એડવ
રડ કોક બહુજ ગુસે ભરાયો. તે ધારાને એક કોરે મુ
કી લેડી હાટનનાં ઘરમાં ગયો અને જોર જુલમથી
પોતાનીજ નહી પણ પોતાની બાયડીની પણ થોડી
અસકેઆંમત ઘસડી લાવયો.

ભરતાર અને બાયડી બેહુ દરબારે ચહડયાં. પણ સેવટ એ આવયું કે લેડી હાટનની તરફ ચુકાદો થયો. પણ બેહુ બાજુનાં દોસતો વચમાં પડયા અને એ કમબખત જોડાં વચે સમજુતી થઈ.

પણ થોડા દાહાડામાં બેહુ વચે પાછું તડું પડયું. લેડી હાટનને પેટે સર એડવરડને એક છોકરી હતી જે ચઊદ વરસની ઊમરે પુગી તાહારે તેના સર જાંન વીલીઅરસ નામના એક વગવાલા નાઈટ સાથે નેકા કરવા સર એડવરડે ઠેરવયું. પણ બેહુ માએ દીકરીઓને એ કાજ પસંદ પડયું નહી. એક સાંજે એ કારજ બાબદ સર એડવરડ અને લેડી હાટન વચે બહુ હોંસાતોંસી થઈ. પણ સર એડવરડની છોકરીએ પોતાનાં બાપનો બોલ માથે ચહડાવી એ કારજપર પોતાની મરજી જણાવી. સર એડવરડ ખુશી થઈ ગયો અને રાતે ખુબ ખુશ નીંદમાં પડયો. પણ સહવારે ઊઠતાં આ કમબખત ભરથારને ખબર મલી કે લેડી હાટન પોતાની છોકરીને લઈ મધરાતે કયે જતી રહી હતી. ઘણીબી જોસતેજો થઈ પણ જેમ દાહાડા ગયા તેમ મા દીકરીની ખબર સર એડવરડને મળી નહી. છેલે સરવાલે તેહેને માલમ પડયું કે લારડ આરગાઈલના ઘરમાં બેહુ જણા ભરાઈ બેઠાંછે. આ ખબર શાંભલી સર એડવરડ પોતા સાથે બાર ચપરખંધા ચાંકરો લઈ લારડ આરગાઈલના ઘર તરફ ચાલયો. બારણાં બંધ હતાં પણ બે કલાક અશાડકુટ કરીને બારણાં ભાંજયાં અને સર એડવરડ પોતાની છોકરીને પોતાને ઘર લઈ ગયો.

સર એડવરડે પોતાની છોકરીને એક ઓરડામાં કેદ કીધી અને તેની કુંચી પોતાના ગજવામાં મેળી ફરયો. લેડી હાટને જબરદસતીથી પોતાની છોકરીને છોડવવાની કોશેશ કીધી પણ તે ફોકટ ગઈ. સર એડવરડનો વગ પાછો પોતાના રાજા સાથે ચાલવા લાગો જેથી તે પોતાની બાયડીને બંદીખાંને નાખી શકયો. અંતે લેડી હાટને પોતાની છોકરીના લગનપર પોતાની રાજીખુશી દેખાડી અને સર એડવરડની છોકરીના સર જાન વીલીઅરસ સાથે ધુમધામથી વીવાહ થયા જે જોવા રાજા, રાણી અને ઈંગલંડના બીજા અમીરો હાજર હતા. લેડી હાટને કેદખાંનેથી છુટા પછી પાદશાહા અને તેની રાંણી અને બીજા અમીરોને પોતાના બાગમાં ભારી ભંપકાથી જીઆફત આપી; પણ તેણીએ પોતાના ખીદમતગારોને હુકમ કીધો હતો કે સર એડવરડ જો અંદર આવેતો તેને ધકા મારી બાહાર કાહાડવો.

લેડી હાટન પોતાના ભરતારને પોતાથી બને તેમ ધીકારતી હતી અને તેના મરણને માટે રોજ ખંતી હતી. એક દાહાડે તેણીએ પોતાના ભરતારના એકાએક મોહોતના સમાચાર સાંભલયા જેથી તેણીએ સઊથી ભપકાદાર પોશાક પેહેરયો અને સર એડવરડનો અશકેઆંમત લેવા ઊલટથી દોડી, પણ જારે તે સર એડવરડના રેહાણ આગળ આવી તારે તેણે પોતાના ભરતારના મરણના સમાચાર ખોટા જાણીઆ જેથી તે અતીઅંત દીલગીર થઈ.

સર એડવરડની છોકરી પણ પોતાની મા સરખી કમજાત નીકલી. લગણ પછી બે વરસે તે સર રાબરટ હાવરડ નામે એક નાઈટ સાથે નીકલી ગઈ. જે અનેઆએને માટે તે કેદખાંને પડી અને આલમની લેઆનત લઈ પોતાના બાપના મરણ પછી થોડે વરસે મરણ પાંમી.

બુઢાપાના વખતમાં સર એડવરડ લાચાર થઈ ગયો. પોતાની બેટીની મરજી ઊપરાંત તેણીને પરણાવવાના ફલનો કડવો સવાદ તેણે સારીપેઠે ચાખયો હતો. તેના દુશમનોની પાછી ચહડતી થઈ હતી. તે દુનીઆમાં એકલો પડી ગયો. પાદશાહની મેહેરબાંની અને તેના દોસતોનો ચાહા તેની ઊપરથી ઊઠી ગયો. તેની બાયડીના મકરે તે આલમમાં હલકો પડયો અને રહયોસયો તેની છોકરીની એબથી તે ફીટકારમાં આવી પડયો. આવી તેની દુઃખ ભરેલી અને કંગાળ હાલતમાં તેની છોકરી પોતાના ઈઆરને છોડી પોતાના બાપના દુખમાં ભાગ લેવાને આવી; અને સર એડવરડે પોતાની છોકરીને માફ કરી તેની વાતચીતમાં પોતાના રડવાના દાહાડા પુરા કીધા.

મરતાં મરતાંબી તે દુઃખી થયો. તરણ દાહાડા મરવા અગાઊ ગામમાં બલવો સલગાવવાનું બોહોતાંન તેની ઊપર મેલવામાં આવીયું અને મોટી દરબારના હુકમથી તેનાં સઘળાં કાગજીઆં લઈ મુકવામાં આવયાં જેમાં તેનું વશીઅતનામું પણ ગેપ થઈ ગયું.

આ મોટો માણસ દુખીઆરા દાહાડા પુરા કરી ૮૪ વરસની લાંબી ઊંમરે મરણ પાંમયો અને આવી રીતે સર એડવરડ કોક સરખા જગ પરસીધ માણસે

એક મકરબાજ ઓરતના કરતુકથી પોતાની આબરૂ અને હુરમત્ વેચી.

—ooo—

પાપનો બદલો—એક વારતા.

આહમદ નામનો એક ઈશપાન શેહેરનો રેહેવાશી ઝાડ પાનની વીદયામાં બહુ માહીતગારી ધરાવતો હતો, અને પોતાના છોકરા કાદરને પણ તેણે એ

ગીનો છેડો નજદીક આવતો હોય એવું આહમદને લાગું જેથી તેણે પોતાના દીકરા કાદરને પોતાની સાંમે બોલાવીને ગંભીરાઇથી કહયું કે "બેટા માહારી ઓલાદ જાલવવાની ફીકરમાં રાત અને દીન હું પડયો છું. પણ બેટા જે વાત હું તુહને કહુંછું તે ધેઆન ધરી શાંભલ. નવ માસ આ નાની સીસીમાં જે ઔશડછે તે બનાવતાં મહને લાગાછે. આ ઔશડમાં અને આ નાની દાબડીમાં જે મલમછે તેમાં એવો ગુણછે જે મુવેલાં માણસને સજીવન કરી શકેછે. બેટા તુહને સોગંદ આપી હું કહુંચ કે જેવો હું મરણ પામું તેવોજ આ મલમ માહારાં શઘલાં બદને ચોપડજે અને જેવો હું હીલુ તેવોજ આ સીસીમાનો દારૂ માહારાં મોહોમાં રેડજે નહીતર માહારી ઊપર મલમ અસર કરી શકશે નહી. એમ કરેઆથી જેમ મેં તુંને અવતાર દીધો તેમ તું મહને દેશે, અને આપણે ભાઈબંધ માફક રહીને વલી એવી બીજી દવા બનાવશું" થોડા દાહડા પછી આહમદ મરણ પામયો. પણ કાદરને પોતાના બાપના મરણથી બહું ગમગીની ઊતપન થઈ; પણ તે મોજીલો અને ઢોલીઓ હતો તેથી તેણે વીચારયું કે મારો બાપ મોટી ઊમરે મરણ પામયો અને તેણે કાંઇ પાપો કીધાં નથી તેથી તેતો બેહેસતમાં મુકામ પામશે. પણ મેં આ જીંદગીમાં બહુ ખરાબ કરતુકો કીધાંછે જે સઘલાંનુ પાપ ધોઇ નાખવાને એક બીજી જીંદગી જોઈએ તેથી બેહતર કે આ દવા અને મલમ હું માહારી ઊપર વપરાઊં. આવો વીચાર કરીને તેણે પોતાના બાપને મરવા દીધો, પણ તે જાણતો હતો કે તેહેનો બેટો મહમદ તેને પાછો જીવતદાન બખશનાર નથી તેથી તેણે એક ફુરતાજ કરીને મહંમદને બીજી રીતે સમજાવયો. કાદરે મહમદને પોતાની પાસે તેડયો અને તેને કહયું કે "બેટા જે મોજમજાહ અને એશઆરામ આપણે આપણા મરનાર મુરબી આહમદને પરતાપે ભોગવીએ છઈએ તે વીશે આ

...આપણા મુરબીએ મરતી
...આપયોછે કે કોઈ દાહાડે
...ડી. આ નાહાની સીસી
...એટલેતો ઊંમેરો કરશે
...દોલતની વાખવાખી થ
...ા ઊપર શરાબની જામે
...ઊપયોગ બરાબર કરવો

જોઇએ. જો મારાં મરણ પછી આ દાબડીમાંનો મલમ મારે દીલે ચોપડશે અને જેવું મારૂં બદન હીલે કે આ દારૂ મારાં મોહોમાં રેડશેતો મારૂં બદન તમાંમ સોનાનું થઈ જશે."

થોડા દાહાડામાં કાદર મરણ પાંમયો અને મહમદ -મઘન થતો તેના બાપના બદનની પોહોલાઈ અને લંબાઈ માપવા લાગો. તે હરખનો મારયો તરત મલમ ચોપડવા લાગો. અને જેવું કાદરનું બદન હીલયું કે તે પેલી સીસીમાંની દવા મોહોડાંમાં રેડવા ગયો પણ તેવામાં કાદરનું બદન એટલુંતો ચોંકયું કે પેલી દવાંની સીસી હાથમાંથી છટકી ગઈ અને ભોંયપર પડીને તેના ચાર તુકડા થઈ ગયા. કાદરનું પાપી બદનં પાછું નીરજીવ થઈ ગયું અને પાદશાહી દોલત જતી રહી તેનો મહમદ શોક કરવા લાગો !!

—ooo—

આરબો.

અરેબીઆ દેશ જે એશીઆ ખંડમાં તુરકસથાનની દક્ષીણે આવેલોછે તાંહાંના રેહેવાશીઓને આરબ કરી કેહેછે. આરબસતાનની જમીન ઘણુ કરી રેતાલછે. એ દેશમાં મકા અને મદીના નામના શેહેરો આવેલાંછે જે મુસલમીનોના પેગમબર મહમદની જનમ ભુમી અને મરણ ભુમી હોવાથી પરખેઆતછે. અરેબીઆના રેહેવાશીઓ ઘણા વરસથી વખણાએ

છે અને એઓની ચાલચલણ અને રીતભાત જાણવા જોગછે. આરબ લોકો અસલ ફીલસુફીમાં માહેર હતા. બીજ ગણીત અને રસાયણ શાસ્ત્ર વીદ્યા એઓ સાથે આરબોનુ નામ જોડાયલુંજછે. આરબ લોકોનો ફીરકો અને ઇઆહુદીઓનો ફીરકો એકજ ઠરમાંથી નીકલયોછે. પણ હાલ એ બે ફીરકા જુદાજછે.

આરબ લોકો પોતાના ગાય ઘોરોના દુધપર ગુજારો કરેછે. તેઓનું દેશ રેતાલ હોવાથી કોઈ કોઈ ઠેકાણેંજ ચારો મલી શકેછે જેથી આરબો એકજ ઠેકાણે રહયાને બદલે એક ઠામેથી બીજે ઠામે ભટકેછે. રાત દીવસના માહાવરાને લીધે કીઓ ઠેકાણે પાણી બરાબર મલી શકશે તે તેઓ કહી શકેછે અને જો તે ઠેકાણે ચારોબી મલી શકેતો તરત તે જગા ખોદી પાણી મેલવવાની વેતરણ કરેછે. જંગલમાં પડતા હાદેશાઓથી તેઓ એટલાતો ઘડાયછે કે તેઓ અજબ તરેહની સબુરી અખતેઆર કરી શકેછે. આરબ લોકોનો મોટો સોબતી ઊંટછે જેની ઊપર તેઓ રેતીના જંગલોમાં મુસાફરી કરેછે. ઊંટનુ દુધ આરબ લોકો ખોરાકમાં લીએછે. ઇશવરે ઊંટને ઘણીજ સબુરીવાલું પરાણી બનાવયુંછે. કાંટાની ઊપર એ જનાવર પોતાનું પોશણ કરેછે અને પાંચ દાહાડા શુધી તે પાણીની તરસ મારેછે. ઊંટ પોતાની હોજરીમાં પાણીની ખરચી ભરી રાખેછે જે ખપ મુજબ તે જાહારે પાણી મલતું નથી તાહારે વાપડેછે. જાહારે આરબને બે દીવશ સુધી પાણી મલી શકતું નથી તાહારે તે રડતી આંખોએ પોતાના વાહલાં જાનવરની ગરદનપર છડી ફેરવેછે અને તેની હોજરીમાં ભરેલાં પાણીમાંથી તરસ મટાડી પોતાનો જાન ઊગારેછે.

ચોરી અને લુટફાટ એ આરબોનો પેશોછે. જાંહાંસુધી સાંમો ધણી હથીઆર ઊંચકે નહી તાંહાંસુધી આરબ ચોર ખુંનપર આવી જતો નથી. આરબ એકવાર આપેલો વચન ફેરવનો નથી; અને જો કોઈપર વેર લેવાને તે સોગંદ લીએછે તો કોઈબી રીતે તે મકસદ પાર પારવાને ભુલતો નથી. બાપનું વેર દીકરો લીએછે અને કોઈ વખતે ઓલાદની ઓલાદ તે વેર લેવાને ચુકતી નથી.

સેહેજ બોલાચાલીથી આરબ લોકોમાં ફીતનો ઊભો થાયછે. જો એક આરબને એમ કહયું હોય કે "તારી પાગડી ખરાબછે" તો તે બોલનારનો જીવલેન થઈ પડેછે.

નીબર નામનો એક તવારીખ લખનાર કહેછે કે એક આરબે બીજા આરબને પુછયુ કે "પેલી ખુબસુરત છોકરીનો બાપ તુંજ ?" આ ઊપરથી તે બાપને રીસ ચહડી અને પોતાની છોકરીને અપમાન મલયું એમ મનથી જાણી સામાં શખસને મારવા દોડયો. સાંમો શખસ હાથમાં આવયો નહી પણ તે આરબ એટલો હઈયાંમેલો કે પોતાના દુશમનની શોધે ઘણા વરસ ફરયો; પણ જારે તેનું કાંઈજ વલયું નહી તારે તેના દુશમનના બાપ મા અને સગાં વાહલાંને ફાંસમાં લઈ જએ કીધાં અને તેના ગોલાંમો અને ગાય ઘોરોને ફના કીધાં.

પણ આરબ લોકોના આટલા દુરગુણમાં એક નેક ખવાશછે. આરબ લોકો પારકાની અને મુસાફરોની મદારતને માટે બહુ વખણાયલાછે. કોઈ કોઈ શહેરોમાં સરકારને ઇથા કોઈ તાલેવંત પુરશને ખરચે મોટાં મોટાં ઘરો બાંધેલાં હોયછે જાંહાં મુસાફરોને મુફત રાખવામાં અને ખવારવા પીવારમાં આવેછે. રેતીના મેદાંનોમાં જો કોઈ આરબો મળયા હોય અને કોઈ મુસાફર ખાવાનુ માંગેતો આરબો પાસ રેતીનો ગરે એવો નાહનો તુકડો હોય તોય પણ તેમાનો થોડો ભાગ ખેરાત આપવાનો તેઓનો ગોયા ધરમછે. જો આરબોના તંબુની બે બાજુએ હાર લાગેલી હોય અને કોઈ મુસાફર પોતાના જમના હાથની હારના પેહેલા તંબુને મેલી બીજા કોઈ તંબુમાં જાયતો આરબ લોકો મોટું અપમાન ગણેછે.

કેટલાએક આરબો પોતાની સ્ત્રીઓને મુસાફરો સાથે ખાવી પીવાની પરવાનગી આપેછે; અને કેટલીએક આરબની જાતોમાંનો પોતાના ધણીની ગેરહાજરીમાં ઓરત મુસાફરની પરોનાગત કરેછે. કોઈબી આરબને એમ કેહવું કે તારા પરોનાની મદારત તું ભુલેછે તો તે ઘણુંજ મોટું અપમાન ગણેછે.

આરબોનું કદ વજનસર ઊંચુંછે. તેઓ આંગે પાતલા હોયછે પણ તેઓના ચેહેરાપરથી ઘણાંજ ચંચલ માલમ પડેછે.

આરબ લોકો ભાલા, તરવાર અને નાહાની વંકી છરીઓ હથીઆર દાખલ વાપડેછે. વારેઘડીએ તેઓના હાથમાં સોટાબી નજર આવેછે. રંજકની બં

વા ના માંડ; તેં તારી મરજી પુરી પાડી હવે મારી મરજી મને પુરી પાડવા દે." એમ કહી કેટલાએક શીકાંની એક દેલી કાહાડી તેને લેવાની ફરજ પાડી અને કહેણું કે "ભાઈ હું મારૂં કરજ ગાયનથી નથી વાળતો તેથી આ પઈશા જોડે તારા પોશાકની કીમત કરતાં દુબરાલછે તોળી તે તું રાખ અને આજે ખજીદ થઈ તેં મારી કીરતી ગાઈછે તેને માટે હું તારો ઊપકાર માનુંછ તે કબુલ રાખ." આ ઊપરથી પેલો દરજી બેવરો ખુશી થતો પોતાને ઘેર ગયો.

ગુજરાત તરફની મુસાફરીનો હેવાલ.

પીઆરાં બેહેન જાઈજી,

તા० ૧ લી જાનેવારી ૧૮૬૧—એ દીને તલાજાથી ડાઠા જવા સારૂં સવારનાં કલાક ૫ વાગતે હમો નીકલીઆ. તલાજાનાં જેવો આ રસતો જોકે મેદાનમાંથી હતો તોપણ કંકરવાલો અને ખાડાવાલો ન હતો તેથી એ ૭ ગાઉની મુસાફરી ૯ વાગતે પુરી થઈ હતી. રસતામાં હેઠલ પરમાણે ગાંમડાં વીગરે આવીઆં હતાં.

તલાજાથી.... ૨ ગાઉ રાંમપરૂં.
રાંમપરાંથી .. ૧ ગાઉ પાથરી.
પછી એક મીઠાં પાણીની નેહેર.
પાથરીથી.... ૨ ગાઉ ગાથેસર.
પછી એક મીઠું નાલું.
ગાથેસરથી.... ૨ ગાઉ ડાઠા.

ડાઠાનાં ઘરમાં "બગર નદી" નાંમે મીઠું નાલુંછે, તેનાં કીનારા ઉપર અને આંબાનાં છાંએઆ તલે, તંબુઓમાં વાસો લીધો હતો.

ડાઠા ગાંમ કાઠીઆવાડ ઈલાકાના ઉંડ સરવઈઆ પરગણામાંછે. તે સરવઈઆ ગરાશીઆ, જે ભાવનગરનાં ઠાકોરનાં કુટુંબી થાએ, તેને તાબેછે. આ ગાંમમાં આસરે ૫૦૦ નાથલાં ઘરોછે, અમે તેની ઉપજ આસરે ૪૦ હજાર રૂપીઆની થાએછે.

કાઠીઆવાડ ઈલાનાં દરબારને કોઈ સારૂં માણસ મુલાકાત લેવાને તેડેછે તેઆરે અથવા તેને મલવા જતી વેલા રાજા આગલ કાંઈ નજરાનું મુકવું પડેછે. પણ ફકત એખલી એમાંજ આબરૂ ગણાતી નથી. પેલું સખત જેહેર અફીમ, જે હજારો જાનનું કવખતે મોહોત લાવેછે, તે જુદી જુદી રીતે દરબારને સારૂં ખાવાને મેલવું પડેછે. અને જો એ ચીજ ભુલી જવાતો ગમે એવું નજરાનું કીધું હોએ અને ઠાકોરની ગમે એટલી સેવા બજાવી હોએતો તે સઘલું વેથ ગણાએછે. ઘણુંકરી કાઠીઆવાડની દરબારોમાં "કોસુંબો" સાધારણછે. એ ચીજ અફીમમાંથી બનેછે; એ જેહેરી વસાણાને ખરલમાં ખુબ પીસી તેને પાંણીમાં મુકેછે, અને પછી ફલાલનનાં અથવા ઉનનાં કપડાંમાંથી ગાલી લેએછે, ટુંકામાં કોસુંબાને "અફીમનું પાંણી" કહીએતો ચાલે. એ કોસુંબાને આપવાની પણ એક ખાશ રીતછે. દરબારનો કોઈ મુખીઅ કારભારી પોતાનાં હાથની હથેલી સાફ કરી તેમાં આ જેહેરી પાણી લીએછે અને તે ઠાકોર આગલ ધરેછે એટલે ઠાકોર સાહેબ તેનો હાથ જાહાલીને "સલુપ" કરી તેની હથેલીમાંથી કોસુંબો પી જાએછે. પછી તે કારભારી હાથ ધોઈ નાખી બીજાને એજ રીતે પાએછે. પીધા પછી તરત કાંઈ મીઠાસ (જેવું કે શાકર) સઘલાને વેહેચવામાં આવેછે, અને જેટલી કોસુંબાની જરૂરછે તેવી મીઠાસની પણ જરૂરછે. હમો ધારીએ છઈએ કે અફીમનો જે જેહેરી કડવાસછે તેને ઓછો કરવાને આ ચીજ અગતની થઈ પડી હશે. એ કોસુંબો બે તરણ દરબારોમાં પીતાં હમોએ જોએઓ હતો.

બીજે દીને હમેશનાં ધારા પરમાંણે સવારનાં કલાક ૫) વાગતે ડાઠા છોડીઉં અને મહુવા જે તાંહાંથી ૮ ગાઉછે તાંહાં જવા સારૂં પશ્ચીમ તરફનો રસતો લીધો, અને ૪ કલાકમાં મંજલે પોહોતા. હેઠલ પરમાણે ગાંમડાં વીગરે રસતામાં મલીઆં હતાં.

ડાઠાથી..... ૧ ગાઉ "કવેલીઆ".
(એક મીઠું નાલું.)
કવેલીઆથી ૨ ગાઉ ઝાલવાવ.
(હીઆં એક વાવ પણછે.)
ઝાલવાવથી .. ૩ ગાઉ સતરા.
પછી "બાબરીઉં" નાંમે નાલું.
સતરાથી.. . ૧ ગાઉ વાઘનગર.
પછી બાદરોરી નદી (નાલું.)
વાઘનગરથી . ૧ ગાઉ મહુવા.

પાલીતાણું મુકીઆ પછીનો સઘલો રસતો ઉજડ મેદાંનોમાંથીછે અને જાહાડ પાન નજરે પડતાં ન હતાં. પણ વાઘનગર છોડીઆ પછી લીલોતરી દેખાવ દેવા માંડેછે અને જેમ જેમ ડાઠાની નજદીક આવવા લાગીએ છઈએ તેમ તેમ એકાંત જમીન જણાવા લાગેછે અને આંબા અને બીજાં મોહોટાં જાહાડો, અને તરેહવાર વનસપતી દીસેછે.

મહુવા ગાંમ ગોહેલવાડ પરાંતમાંછે. એ ભાવનગરને તાબાનું ગાંમછે. તેમાં આસરે પાંચ હજાર નીચાં, સાંકડાં ઘરોછે તેમાં બારથી ૫ દર હજાર માણસની વસતી ગણાએછે. ગાંમની આસપાસ કંમ્પો કોટછે. આગલ કહેલા સઘલાં ગાંમો કરતાં મહુવા દેખાવમાં, તાંહાંની દુકાંનો અને રચનામાં ચડતુંછે, ફકત ભાવનગરથી ઉતરતુંછે. ઘણી જાતની તરકારી રૂતુ પરમાંણે અહીં મલી આવેછે.

મહુવા પરગણાને તાબે આસરે ૧૦૦ ગાંમડાંછે. તેની આવક આગલ બે લાખ રૂપીઆની હતી, પણ હાલમાં પાંચ લાખ રૂપીએ એ પરગણું ઈજારે આપીઉંછે, અને શાંભલવા પરમાંણે ઈજારદારને ૨ થી ૩ લાખ રૂપીઆનો નફો થાએ !! આ પરગણાંમાં બાજરી, જુઆર, ઘઉં, સેરડી, અને રૂ એ મુખીઅ નીપજ પાકેછે. પણ રૂનો ભાવ ગએ બે ચાર સાલમાં ઘણો વધી પડવાથી બીજી વનસપતી વીગરે કાંઈજ રોપાતું નથી. આ તરફની જમીન ઘણી સારી, એટલા લાએક અને ફલદરૂપછે. આસરે ૧૫ થી ૨૦ હજાર ગાંસડી રૂ મુંબાઈ ચડેછે, અને બે ધોલેરાનાં રૂને

નાંમે વેચાએછે. મહુવાંમાં રૂની ગાંસડી બાંધવાનાં ગાંમઠી આસરે ૧૬ ઇસકરૂછે તેમાં કાચી ગાંસડી બંધાએછે.

મહુવાની ખાડીમાં મુંબઈ, વલસાડ, ગંદેવી અને બીજા નજદીકનાં બંદરોનાં બતેલા આવેછે.

જે વેલા ગોહલવાડનાં મુખીઅ શેહેરોમાં ગોહીલો રાજ કરતા હતા તે વેલા કેટલીક મુદત સુધી મહુવા (અને તલાજા) જંગલી અને લુટારા લોકોનાં હાથમાં હતું અને "ખશીઓ" કોલી નાંમે કોઇ પીંડારો રાજ કરતો હતો, તેને અખરાજી ગોહીલે હરાવીને હાંકી કાહાડીઓ અને મહુવા પોતાને તાબે કરી લીધું.

તા૦ ૫ મી જાનેવારી ૧૮૬૬ ને દીને વડાલ મુકાંમ કરવા સારૂં કલાક ૫ વાગતે મહુવા છોડીઉં.

પેહેલે માલણ નદી ઉતરીઆ પછી હેઠલ લખેલાં ગાંમો મલીઆં.

મહુવાથી...... ૧ ગાઉ ઉમનીઆવદર.
ઉમનીઆવદરથી.. ૧ ગાઉ ભાણાવાવ.
ભાણાવાવથી .... ૧ ગાઉ કુંભણ.
કુંભણથી .... ૧ ગાઉ તાવીડા.
તાવીડાથી...... ૧ ગાઉ ગોરસ.
માલણ નદી ફરી ઓલંગી.
ગોરસથી .... ૧ ગાઉ ખુંટવડા.
ખુંટવડાથી ..... ૨ ગાઉ એક વાવછે.
વાવથી .... ૨ ગાઉ વડાલ.

મહુવાના નીકલેલા સાંજના ૭ કલાકે વડાલ પોહોંતા. વડાલ પણ ઉપલા સઘલાં ગાંમોની પેઠે ભાવનગરનાં દરબારનું ગાંમછે. તાંહાં હમો ફક્ત રાત રેહા હતા તેથી આ ગાંમડું જોવાને બનીઉં ન હતું, માટે તેનુ વીગતે બઆન આપી શકતા નથી.

બીજે દીને કુંડલા જવા સારૂં ઉતર તરફ ચાલવા લાગા, અને તે ગાંમ પોંહોંતા આગલ નીચે આપેલાં ગાંમો આગલથી ગઆ હતા.

વડાલથી..... ૧॥ ગાઉ હાડીડું.
હાડીડાંથી .... ૧॥ ગાઉ વીજપરી.
વીજપરીથી .... ૨॥ ગાઉ ધાધકરા.
ધાધકરાથી . ૪ ગાઉ સાવર, કુંડલા.

ધાધકરાને રાજગરા પણ કેહછે; તેને આસપાસ ફરતો કોટછે; તે જુનાઘડનાં નવાબને તાબેછે, એ ગાંમમાં બે દરવાજાછે, તેમાં ઉતર તરફને દરવાજે હમો દાખલ થઆ હતા અને ગાંમમાં થઇ બીજે દરવાજે બાહેર પડીઆ હતા, કારણ હમારો રસતો એ ગાંમમાં થઇને જવાનો હતો. હીઆં હોરાઓની વસતી વધારેછે.

કુંડલું અને તેનું પાસેનું ગાંમડું સાવર વચે એક નાધલું જીવતું નાલુંછે તેને "નાવલી" કેહછે. બેહુ ગાંમમાં (સાવર કુંડલામાં) આસરે ૧૫૦૦ ઘરોછે. રસતા સોજા અને ઘણા ગલીચ નથી. સાધારણ તરકારી, મીઠાઈ વીગરે મલેછે. આ ગાંમમાં લોહોડાંનાં દાખડા વગરે લોહોડાનાં વાશણો સારાં બનેછે.

કુંડલા પરગણાને તાબે આસરે ૯૬ ગાંમડાંછે; તે માહેલા કેટલાક, શીપાઈને તથા બીજાઓને આએપત ખાવાને આપેલાંછે; કેટલાંક કાઠીઓનાં તાબામાંછે, જેઓનો તે ગાંમની આએપતમાં ભાવનગરની દરબાર સાથે થોડો ઘણો ભાગછે. એ સઘલું બાદ કરતાં ભાવનગરની દરબારનાં હાથમાં વરશ દાહાડે પાંચ લાખ રૂપીઆથી વધારે ઉપજ થાએછે. સેરડી અને રૂ એ બે જનસ આ પરગણામાં થાએછે. આ પરગણામાંથી ૫૦૦૦ ગાંસડી રૂ મહુવા, અને બીજા બંદરે જાએછે.

આ ગાંમમાં ૧૦૦ થી ૧૫૦ ઘોડાની પાએગા રેહછે. એક આસીસટંટ પોલીટીકાલ એજંટ પોતાની છાવણી નાખી કુંડલા આગલ પડેલો હતો, કેમકે વાઘર લોકોને ઉતરવાનું આ એક નાંકુ હતું.

નાવલી નદીની એક બાજુપર એક નાધલો બંદ બાંધેલોછે, જે એક કુંડ જેવોછે; તેમાં થઇને નદીનું પાણી આગલ વેહછે. એ કુંડમાં બરાહમણો વીગરે નાહેછે. કુંડની આગલ પુસતો પણ બાંધેલોછે; તેની આસપાસ લીલોતરી સારીછે. ગાંમમાં સરવેથી સરસ ફરવાની અને આશાએશની જગા આ કુંડ આગલછે.

કુંડલામાં છોડીઓની તથા છોકરાઓની ગુજરાતી નીશાલછે.

તા૦ ૯ મી જાનેવારી ૧૮૬૬ ને રોજે હમેશ પરમાણે સવારનાં ૫ કલાકે કુંડલાથી નીકલીઆ, અને અમરેલી જવા સારૂં ઉતર તરફ કુચ કીધી. એ બેઉ ગાંમ વચે ૧૦ ગાઉનો તફાવતછે. હેઠલ લખેલાં ગાંમ પસાર કીધા પછી અમરેલી બપોરનાં બે કલાકે પોહોતા.

કુંડલાથી...... ૨ ગાઉ ચરખરીઉં.
ચરખરીઆથી.. ૧ ગાઉ ઓલીઆ.
ઓલીઆથી. .. ૧ ગાઉ સેલનદી.
(હીઆંથી ભાવનગરની હદ પુરી થાએછે, અને ગાએકુવાડી શરૂ થાએછે.)
સેલનદીથી.. .. ૧ ગાઉ લાંપાલીઉં.
લાંપાલીઆથી .. ૧ ગાઉ ગોખરવાલું.
પછી શેતરૂંજી નદી (તરીજી વાર) ઓલંગી.
ગોખરવાલાથી .. ૧ ગાઉ દેવલીઉં.
દેવલીઆથી.... ૧ ગાઉ સકરધડ.
સકરધડથી.. . ૨ ગાઉ અમરેલી.

કુંડલાથી નીકલીઆ પછી જો પાધરા ઉપર લખેલા રસતામાં જરા ફેર કરવો પડીઓ હતો. પાધરા સેલ નદીપર જવાને બદલે ભાવનગરને તાબેનાં સીમરણ નાંમે ગામડામાં ગઆ હતા કારણ તાંહાં સઘલા નાસતો લેવાના હતા. તેથી આસરે ૧ ગાઉનો ફેરાવો ખાવો પડીઓ હતો. સેલ નદી શુધી ભાવનગરની હદછે, અને તે મેલીઆ પછી ગાએકુવાડી હદ શરૂ થાએછે. હમારો ઉતારો ગાંમ પાસે "ઠેબી" નદીનાં કીનારા ઉપર તંબુઓમાં હતો, અને તાંહાં ગાંમમાં થઇને જવું પડીઉં હતું.

અમરેલી.

અમરેલી ગાએકુવાડ સરકારને તાબેનું આ તરફનું મુખીઅ મથકછે. તેની આસપાસ ફરતો મજબુત કોટછે. વરોદરાની પેઠે તેનાં ચાર બજાર અને ચાર દરવાજાછે. બજારના રસતા પોહોલા અને સફાઈમાં ઠીકછે; પણ બાકી

ના ઘણાં સાંકડા અને ગલીચીથી દુર નથી. અમરેલીમાં બે દેડાંછે; એક માહાદેવનુ દેરુંછે જે ઘણું મોહોટુંછે અને જેનુ શીખર અમોને ૨॥ માઈલ ઉપરથી દેખાઈઉં હતું. બીજું શરાવક લોકોનું દેરુંછે, તેની બાંધણી પણ સારીછે. ગાંમમાં આસરે ૨૫૦૦ ઘરોછે; અને આસરે દસ હજાર માણુશની વસતી ગણાએછે.

અમરેલી પરગણું અને બીજાં ગાએકુવાડ શરકારના ચાર પેરગણા મલી પંચમાહાલ કેહવાએછે. એ પંચમાહાલમાં આસરે ૫૦૦૦ ખાંડી રૂ પાકેછે; તે ઘણુ કરી ઘોધા તથા ભાવનગરને બંદરે વાહાણુ ઉપર ચડેછે. એ માહાલેની કુલે આવક ૧૫ લાખને આસરેછે. અમરેલી માહાલમાં એખલામાં આસરે ૬૦ ગાંમડાંછે.

આ શેહેરમાં આસરે ૫૦૦ સવાર તથા પાએદલ મલીને રેહછે. હાલનું અમરેલી ગાંમ ૫૩ વરશ ઉપર રાવ સાહેબ દીવાને વસાવીઉં હતું; તેની આગલ તે એક ગામડું હતું અને તેની આવક વરશે આશરે ૧૦ હજાર રૂપીઆની હતી.

અમરેલીમાં રૂપાનાં વાસણો જેવું કે કલશીઆ, વાટકા, પાનદાન, ગોલાબદાન, સારા ઘાટનાં અને ઘણી સરસ ઓપણીનાં બનેછે. વડોદરામાં, નગરમાં અને કાઠીઆવાડી દરબારોમાં હીઆંથી રૂપાનાં વાસણો જાએછે. કોઇ એક રાજાએ રૂપાનો હીચકો બનાવા આપીઓ હતો તેના પઈઆ તઈઆર થતા હતા તે હમોએ જોએઆ હતા. એ હીચકાની કીમત રૂ૫૦૦૦) ની ધારવામાં આવી હતી. ચોપાલ, સાડી અને એવું હાથનું વણેલું કાપડ આ ગાંમમાં ઉંચુ મલેછે; હીઆં ૧૦૦૦ સાલ કાપડ વણવાનાંછે. આ ગાંમનો તંબાકુ તથા તફ્કીર ઘણી વખણાએછે. લાકડાનાં નાંધલાં રમકડાં તરેહવાર ચીતાર તથા આકરૂતીનાં, અને ઘડેલી રંગીન લાકડીઓ પણ ઘણી સારી બનેછે.

શીંધ—કરાંચી.

ઈસવી સને ૧૮૪૩ માં સર ચારલસ નેપીઅરે શીંધનો આખો પરાંત જીતી લીધો તે વખતથી કરાંચી અંગરેજ સરકારના સંવાધીનમાં આવીઊં. આગલ એ એક ગામડાં જેવું હતું તે હાલે વધીને પોતાનું નામ એક શેહેરમાં ખપાવેછે. જેવુ એ અંગરેજ સરકારના હસતકમાં આવીઊં તેવુંજ તેના બારાંની તપાસ થવા માંડી અને તે આખા હીંદુસથાનના બારાંવો કરતાં ફકત મુંબઈથીજ ઊતરતું માલમ પડીઊં જેથી તેને સુધારવાને તથા દેશના વધારાને ખાતર એ બાહાદુર સરકારે લાખો રૂપીઆ ખરચીને એ નાધલાં ગાંમડાંને સઊથી સરસ બંદર બનાવી મુકીઊંછે, અને તેમાં રેલવે ચાલુ કીધો, તારે લંમબાવેઓ તથા વેલાતના તારનું હીંદુસથાંન ખાતેનું મુખય મથક પણ એજ સેહેરને બનાવી દીધું. એક ગાંમડું જાંહાં ફકત કોલી લોકોનું રેહેઠાંણ હતું તે આજે હજારો સુધરેલી વરણના લોકોથી વશી ગીઊ તથા તેમાં જગો જગોએ વાડી, બંગલા, દેવલો વીગરે મજબુત અને મોટી ઈમારતોથી તે ઊભાઈ ગીઊંછે અને ફકત ગએઆંજ વરસમાં બે મોટી ઈમારતો એ સેહેરમાં બંધાઈને હાલ પુરી થઈઓછે. તેમાં એક "ફ્રીઅર હાલ" જે આપણા માનવંતા માજી ગવરનર સર બારટલ ફ્રીઅરની ઈઆદગારીમાં રઈઅતને ખરચે બાંધવામાં આવેઓછે, અને બીજી ઈમારત વેલાત અને હીંદુશથાન વચે તારનો સંધેસો ચલાવનારાવોનું હીંદુસથાન ખાતેનું મુખય મથકછે. એ ઈમારત ઘણીજ સોભઈતી તથા કુસાદે બાંધવામાં આવીછે. એ વતરોગે મુંબઈ બેંક, આગરા બેંક અને ચારટરડ બેંકની ઈમારતોભી ઘણીજ સુંદર અને સોભઈતી રીતે બાંધવામાં આવીછે. એ પરમાણે જોતાં પચીશ વરશની વાત ઊપર જે એક નાધલું ગાંમડું હતું તે આજે વધીને હીંદુસથાનના બીજાં સેહેરોની સંફમાં આવીઊં.

અંગરેજોની સાથેજ એ ગાંમમાં પારસીઓ પણ પેઠા અને જાંહાં પેહેલાં ૧૦—૧૨ દુકાંનદારો વસતા હતા તાંહાં હવડાં નાધલાં મોટાં મલી એક હજાર જરથોશતીઓની સંખેઆ ગણાવા લાગી તથા કેટલાકો ઘેરબાર માંડી કુટુંબ કબીલા સાથે અતરેના રેહેવાશી થઈ પડેઆ.

હીંદુસથાનના ઊતર દેશો જેવાંકે મુલતાન, લાહોર, રાવલપીંડની, પેશાવર વીગરે દેશોમાં જવાનો મુખીએ મારગ કરાંચીનું બંદર હોવાથી લોકોની જાંણમાં એ સેહેર વધારે આવીઊંછે અને વાંચનારી બાઈઓમાંની કેટલીક બાઈઓએ એ શેહેર જોએઊં પણ હશે, તોપણ બીજી અંણજાંણી બાઈઓને એ શેહેર ખાતે કદાચ જવું પડે તેમની જાંણને માટે જણાવવું જરૂરનુંછે કે મુંબઈ અને કરાંચી વચે દર પખવાડીએ એક ઈસટીમર મેલ તથા ઊતારૂઓને લઈને જાઆવ કરેછે. તે ઈસટીમર વેલાતનો મેલ આપણાં બારાંમાં આવેઆબાદ બાર કલાકે ઊપડી જાએછે, તેથી કરાંચી ખાતે જનારાવોએ પોતાની સઘલી તઈઆરી આગમચથી કરી રાખવી જોઈએછે, અને જેવી વેલાતનાં મેલની ખબર પડી કે તેવુજ આગબોટપર ચહડી બેશવું. ઘોડા ક

લાક આગલથી ચહડેઆથી સારી જગા મલવાની આ
શા રેહેછે, પણ સંભાલ રાખવી કે તરણ ચાર દાહાડા
નો શીધો ,અથવા ભાતીઊં સાથે લીધાં વગર ચહડવું
નહી. કારણ એ આગબોટને કરાંચી પુગતાં નજદી
ક તરણ દીવશ લાગેછે, ને તેટલા સુધી તુતકપરનાં ઊ
તારૂઓને મીઠું પાણી શીવાએ આગબોટ વાલાવોબી
જું કશું પુરૂં પાડવાને બંધાતા નથી—પણ પેહેલા અ
ને બીજા વરગનાં ઊતારૂઓને તેઓ પઈસા લઇને
ખાવાનું પુરૂં પાડેછે. આગબોટ ચાલવા માંડેછે એટ
લે નવાસવા બેસનારાને ભોર આવેછે ને તેઓ ઓક
વા મંડી જાએછે તેથી આગમજથી સંભાલ રાખવી
કે બીછાનું વીગરે ખરાબ થાએ નહી, કારણ તરણ
દાહાડા તેજ બીછાનાંપર કાહાડવા પડેછે. ભોર ઘણા
આવેતો મોહાડામાં ખટાસ રાખવાની તજવીજ કર
વી તથા અમશતું પાણી પીવું નહી પણ જરા બરાં
નડી ભેરીને પીવું. એક બે દાહાડામાં ભોર આવતી
બંધ પડેછે ને તીજે દાહાડે કરાંચી ખાતે પુગેછે. જે
પછી કોઇને આગલ વધવું હોએ તેવો રેલવેમાં બેશી
કોટરી જાએછે. જાંહાંથી ઈંડશ (શીંધું) નદીમાં ફર
તી આગબોટોમાં સવાર થઈ જાંહાં જાવું હોએ તાં
હાં જાએછે.

એ શેહેરનો વેપાર ગઆ દસ વરસમાં ઘણો વ
ધી ગીઓછે જેથી અંગરેજ, પારશી, કચી, ખોજા,
મેંમણ વીગરે ઘણાક વેપારીઓ તથા કાંમદારો અતરે
આવીને વશ્યાછે અને અમેરીકાની છેલી લડાઇને વ
ખતે એ શેહેરનો વેપાર એકદંમ ખીલી નીકલેઓ હ
તો, કારણ સીંધ, મુલતાંન, અમરસર, ફીરોજપોર વગ
રે દેશોનાં વેપારીઓએ પોતાની પેહેડી કરાંચી ખાતે
હુગાડીને રૂ તથા કાપડનો બોહોલો વેપાર તેવો કરવા
લાગેઆ. આપણને જાણીતો મુંબઈનો માજી ગવર
નર સર બારટલ ફરીઅર મુંબઈનો ગવરનર થવાની
અગાઊ સીંધનો કમીશનર હતો તેણે એ શેહેરનાં સુ
ધારા તથા વધારા પાછલ ઘણી મેહેનત લીધેલી કેહે
વાએછે, અને તેહેનીજ મુખીઅ કોશેશથી આ શેહેર
આટલી ઊંચી પાએરીએ આવેલું ગણાએછે. એ
શેહેરમાં રેલવે ચાલુ થવાની આગમચ વેપારની સઘ
લી જીનશો ગોરાબારીને મારગે લાવવા લઈ જાવા
માં આવતી હતી. ગોરાબારીનું બંદર ઈંડશ નદીનાં
મુખ આગલ આવેલુંછે તેને વીશે હેવી એક કેહેવત
ચાલુછે કે કોઈએક વેપારીએ કોઈ અથ શીખાઊ પાં
શે પોતાનાં કાગજપર ઈંગરેજીમાં સરનાંમુ કરાવી
ઊં હશે તેમાં પેલા લખનારે ગોરાબારીને વાસતે
"હારસ વીંડ઼ા" (એટલે કે ઘોડો બારી) કરીને લખી
આપીઊં હતું.

એ શેહેરની આબોહવા શુખાકારી ગણાએછે પ
ણ તાંહાં ચોમાસુતો મુદલ માલમ પડતું નથી: આખાં
વરસમાં સેજસાજ વરસાદ થાએછે તેબી વલી કોઈ વ
ખતે ડીસેમબર અને જાનેવારી માશમાં થાએછે. જે
વેલા કકડતી ઠંડી પડેછે ને વરસાદનાં પડવાથી સરીર
નાં સાંધા અકડી જાએછે, મે અને જુન માશમાં તા
પ અતીસએ પડેછે. એ શેહેરની બાંધણીમાં કાંપની
બાંણીપર સારૂં ધેઆંન આપવામાં આવેલીછે. ઘણા
ખરા સઘલા બંગલા છોંઓબંધ બાંધણીનાછે ને છાપ
રાંપર નલીઆં ચહડાવેલાં હોએછે, તથા શીધા રસતા
તથા બતી વીગરે શોભામાં વધારે ધેઆંન આપવામાં
આવેલીછે. ગાંમની બાંધણી ઈંગ્રેજો જેને "નેટીવ ટા
ઊન" કરી કેહેછે તે અસલી ધપનીછે. સઘલાં ઘરો
મટોડાનાં બાંધેલાંછે ને છાપરાંને બદલે અગાશી જે
વાં ધાબાં બાંધી તે ઊપર મટોડીનો થેપ ચહડાવે
લો હોએછે તથા હવા જવા આવવાને ઊપર મગરી
આં મુકેલાં હોએછે તેથી એ ઘેરોનો દેખાવ આંખોને
દુખવે હેવોછે. રસતા ઘણા શાંકડા તથા ગલીગુચી ગ
લીચીથી ભરેલી હોએછે. પણ ગાંમનાં બીજા ભાગપ
ર જાંહાં વેપારીઓની હાશીશો તથા બેંકો વીગરેછે
તાંહાં રસતા કુશાદે તથા સફાઈ કાંપના જેવીજ રાખ
વામાં આવેછે એ ઠેકાંણે સઘલી મલીને ચાર બેંકો
ની સુંદર ઈમારતો બાંધેલીછે કારખાનાંઓમાં ચાર
રૂ દાબવાનાં સાંચાછે તથા એક તેલ કાહાડવાની ગીર
નીછે, તે શીવાએ રેલવેનું તથા હારબંર વરકશનું કાર
ખાનું ઘણું મોહોટુંછે. પરજાનાં વપરાશને વાશતે કુશાદે
ને ખુલી હવામાં ફરેઅર હાલ બાંધેલોછે. તેની ઊપર
લગભગ બે લાખ રૂપીઆ ખરચવામાં આવેઆછે ફર
વા હરવાને ગવરમેંટ ગારડંન બનાવેલીછે. ઊપવે એકી
ઠેકાંણે અઠવાડીઆંમાં એકવાર જુદે જુદે દીવશે વાજી
વાગેછે. પવંનચકીના જેવાં હવા ખાવાનાં બે નાકાં કી
ધેલાંછે, તેમાં એક બરીજપોંઈટ અને બીજું કલીફટંન.
એથી થોડુંક દુર ચીજરી બંદર આવેલુંછે જાંહાંની હ
વા શીક માંણશોને વાસતે ઘણીજ સારીછે. એ બંદ

રમાં થોડાંક વરસપર ચોમાશાંમાં માલ ઊતરતો હતો તથા આગબોટ લંગરતી હતી, કારણ-સુખએ બારાંમાં તોફાન ઘણું લાગતું હતું. બારાંની સાંભે ટેકડીઓની હારછે તેને મનોરો કેહેછે. તાંહાં દીવાદાંડીછે તથા વાંહાંણના શેલરોને વાશતે દેવલછે તથા કેટલાક ઈંગરેજો એ ઠેકાંણે વશેછે. કરાંચીથી આશરે બાર માઈલ દુર મગરપીર કરીને ગાંમડુંછે તાંહાં કોઈ મંગાપીરની કબરછે તેની વેહેમી લોકો માનતા કરેછે. એ ઠેકાંણે ગરમ પાંણીના ઝરાછે, તેમાં લોકો નાહાવા જાએછે તથા એક તલાવછે તેમાં શેંકડો શુશવાટો રેહેછે તેની પણ લોકો માનતા કરેછે તથા બકરાં, મરઘાં ચહડાવેછે (મલેલું.)

પરચુટણ.

સઉથી દુઃખી કોણ? ઈરાનનો પાદશાહ બોશરૂ એક વેલાએ બે ફીલસુફો અને પોતાના વજીર સાથે વાતો કરતો હતો; તેવામાં તેણે પોતાનાં સોબતીઓને સવાલ નાખો કે "સઉથી દુખી કોણ?" એક ફીલસુફ બોલીઓ કે "પાદશાહ સલામત જે ઘડપણમાં પઈસે કંગાલ હોય તેના જેવો દુખી બીજો કોઈ નહી." બીજો ફીલસુફ બોલીઓ કે "પાદશાહ સલામત જે તનથી અને મનથી દુખી અને જે નસીબે કમજોર તેના સરખો દુખી કોઈએ નહી." વજીર બોલીઓ કે "પાદશાહ સલામત જે આ દુનીઆમાં અવતાર લઈ કોઈનું ભલું ન ચાહે અને જેને મોહોત એકાએક ઉઠાવી લઈ ઈશવરની દરગાહમાં વગર બચાવે ઉભો રાખે તેના સરખો દુખીઓ બીજો કોઈ હોય નહી."

હાથીદાંત ઉપર રૂપાંનો ઢોળ—૩ આંઉસ 'ડીસ ટીલડ વાટર' ઈયાને બાફના પાંણીમાં ૪ ગરેન 'નાઈટરેટ આવ સીલવર' પીગલાવવું, અને તેની અંદર હાથીદાંતનો કટકો નાખવો, જાહારે હાથીદાંત છેક પીલો રંગ પકડે તાહારે તેને બાહાર કાહાડવો અને તેને પાણીથી ધોઈને સુરેજના તડકામાં મેલવો. ૩ કલાકમાં હાથીદાંત કાલો થઈ જશે. પછી તેને સારીપેઠે કપડાંએ ઘસવો જેથી તે રૂપાંની માફક ચલકશે.

'નાઈટરેટ આવ સીલવર' હાથે નહી લાગે તેની સંભાલ લેવી કારણ કે તે ચાંમડી ઉપર કાલા દાઘ પાડેછે.

ઈડાંના અથાર—ઈડાંને દસ મીનીટ શુધી સુહલાપર બાફવાં. પછી તેઓના કોટલાં કાહાડવાં અને જાહરે ઘણાંજ ઘંડાં પડે તાહારે એક બરણીમાં ભરવાં અને પછી ઉપર પુરતો સરકો નાખવો. સરકા સાથે મરમાં અને બીજો ગરમ મસાલો નાખીઓ હોયતો અથાર વધારે લેહેજદાર થશે.

નેતરની ખુરસીઓને ગરમ પાણીમાં સાબુનું ફીન કરી વાદલાએ ધોયાથી નેતર ખરાબ થતી નથી.

બાટલીઓને ઝીહીના કોલસાના કટકા અને ગરમ પાણી નાંખીને સાફ કરવી.

રમુજે ફુરસત.

૧ લું—હું જોકે આ વખતમાં તમારી સાથે વસુંછ અને હઈઆતછું તોબી મારો સંબંધ પાછલા અને ગુજરેલા વખત સાથે વધારેછે. જે ચીજો મુગી થઈ જાય તેને હું પાછી બોલાતી કરૂંછ; જે મરણ પાંમેલા તેને હું સજીવન કરૂંછું, જે બીનાં ગુમવાઈ ગયલી તેને હું મોકલી કરી તમારી સનમુખ ધરૂછું. હું એક જાતની આરશીછું તેમાં જોયાથી દુનીઆના શેહેરે શેહેર અને મુલકે મુલક તમોને નજર આવેછે. મને બરાબર ધેઆનમાં લીધાથી નાંદાનો દાનાવ થાયછે; દાનાંવો પોતાનો અનુભવ વધારેછે અને સરવે સુધારાનું મુલ હુંછું કેમકે મારા વગર અગમ પછમ તમોને કોણ કેહે? મારા પેટામાં હજારો લડાઈ, ખુનામરકી, જુલમ જાસતી, આફત, બદી, લોભ, પાપ, તેમજ સખાવત, નેકી, નીતી, સચાઈ, નીમખહુલાલી વગેરે બધું એકંદર સમાવેલુંછે. ઉગરતા જવાંનોની સાથ વસુંછું, દાનાવ, પંડીત અને ફીલસુફ મારો ઉપયોગ કરતાં જરા અચકાતા નથી; તેઓનાં અનુભવની હું કુંચીછું. છેલે હું એક ચાર અક્ષરનો બોલછું અને મને પછવાડેથી વાંચશોતો મારી શચાઈ વીશે તમારી ખાતરી થશે.

૨ જું—હું અસલ ચીન દેશની રેહેવાસન છું અને મારો જનમ તે ભુમીમાં થયેલોછે. જોકે એશીઆ ખંડનાં બીજા દેશવાલાઓ હમણાં મને ઉધારી મોહોટી કરેછે તોબી મારા ચીન દેશને દરજ્જે તેવો પુગતાં નથી. ચીનાવોને સુધરેલા લોક જંગલીમાં ખપાવેછે, તોબી મારે વાસતે શું ઈંગરેજ કે અમેરીકન, શું ફરેંચ કે રૂશીઆન અને ચારે ખંડનાં લોક મારે વાસતે ચીન તરફ ફાફાં મારેછે. બોલો હીંદુસતાનમાં મને કહી વાણ નથી માહાતી; મને પારશી, મુસલમાંન, એહુદીઓતો ચાહેતો ચાહે પણ ખાવા પીવામાં હઠીલા હીંદુઓને વાસતેબી કેહેછે કે, મને ચાહે. મારો ઉપયોગ નાના બાલકથી તે ઘરડાં માણસો સુધી કરેછે. તનદરોશત માણસ મારો ઉપયોગ કરી હા હા કરેછે, અને આજારી માણસ જરા ચેત ધરેછે. મારે ખાતર સવારનાં પોહોરમાં નાના છોકરાંઓ ખુદાં જમાઈ જપાઈની પછવાડે પછવાડે ફરી તેઓને કંટાલો આપેછે. કેટલીક વારતો લોકો ઘરમાં મલવા આવે તેને ઘર ધણી મારી મુલાકાત કરાવાની બોહોશ કરેછે. મારો ઉપઓગ કરતી દુનીઆ કરેછે તોબી મારી ઉપર તેઓ થોડી જાસતી કરતાં નથી. મને ખખરતાં અને કકરા આવતાં પાણીમાં નહવાડેછે જેથી મારી રગેરગમાંથી લાલ લોહી નીકળેછે અને જો મને અને મારાં લોહીને તેવી હાલતમાં લાંબો વખત રેહેવા દીધુંતો પછે આસતે આસતે તે કાલાસ મારતું જાયછે અને તે કાલુંકાલુંબી લોકો કબુલ રાખેછે અને મને ગરી જાયછે. મા

રૂં નામ જે લેએ તેને સઉ કોઇ ચાહે;—હીંદુ ચાહે, પાર થી ચાહે, મુસલમાંન ચાહે, ચીના ચાહે, ઈંગરેજ ચાહે, અને આખી દુનીઆ ચાહેને ફર ચાહે.

૩ જું—સ્ત્રીઓમાં વપડાતી એક ગુજરાતી કેહેવતને તરેહવાર રીતે ઉલટાવી લખીછે તે બરાબર વાંચો.

આંસું જશે ભાઈની, બેહેન ઝેરી તે આવશે,
પેહેરી જશે બાઇની શાડી, તે બેહેન આવશે.

ખોલાસો ગઈ વેલાનો.

૧ લું—હીંદોલો (જેની ઉપર માણસો બેસી હીંચ ખાયછે.)

૨ જું.—પેહેલાં (૩) ગાલનની તરાંમરી ભરવી અને તે પેલાં (૫) ગાલન વાલી તરાંમરીમાં ખાલી કરવી; પાછી (૩) ગાલન વાલી તરાંમરી ભરી (૫) ગાલન વાલીમાં જેટ લો દારૂ સમાય એટલો ભરવો એટલે આ નાની તરાંમરીમાં બાકી બરાબર એક ગાલન, અને પીપમાં બે ગાલન રેહેશે. હવે પીપની અંદર પેલી (૫) ગાલનની ભરેલી તરાંમરી ખાલી કરવી એટલે પીપમાં (૭) ગાલન થશે, પછે પેલાં (૩) ગાલન ની તરાંમરીમા એક ગાલન બાકીછે તે પેલી મોહોટી તરાંમ રીમાં ખાલી કરવું, અને ફરીથી તે (૩) ગાલનની તરાંમરી ભરી તેમાંજ નાખવું જેથી (૪) ગાલન થશે અને પીપમાં (૪) ગાલન રેહેશે તે શરખે હીસસે લેઇ પેલા ચોરો ચાલતા થયા.

૩ જું—સાસરાંની સુળી સારી, પણ પીયરની પા લખી નહી સારી.

એક પરદેશ ગયલા ભરથાર ઊપર તેની એકલી પડેલી સ્ત્રીએ લખેલો પતર.

(રાગ ધોલ.)

વહાલા બેસી ઝુરૂં ક્યાં લગ એકલી,
ક્યાં લગ જોઉં તારી વાટ; વહાલા વેહલો આવની.
શાને બનિયો કઠણ એવો દીલનો?
કેમ ચહડિયો તેપર એવો કાટ? પ્યારા વેહલો ચાલની.
તારો વીજોગ હવે સાલે મુજને:
થાય તને મને બહુ દુખ; વહાલા વેહલો આવની.
હવે વધુ ન ખમાય તે મુજથી;
બળી ભસ્મ થયું સંધું સુખ. પ્યારા વેહલો ચાલની.
આ રાચ રચીલું સોહામણું
ઘર, મોટું મેહેલ સમાન; વહાલા વેહલો આવની.
વીના તુ મને લાગે બીહામણું,
જેવું સુનું સુનું સમસાણ. પ્યારા વેહલો ચાલની.
જોઉં કંઈક વસ્તુ પડી જોડીએ;
વળી કંઈક જોડા ચિત્રમાહે; વહાળા વેહળો આવની.
ઉભી શોક કરૂં જોઇ જોઇ તે;
શાને મારી જોડી ન દેખાય? પ્યારા વેહલો ચાલની.
ન ખમાય એવું જોઈ ઘરમાહે;
તર છોડી તે જાઉં હું બહાર; વહાલા વેહલો આવની.
પણ "કુદે કહડાથી જે માછલી;
થાય અગનીમાં અંતે ઠાર." પ્યારા વેહલો આવની.
તેમ થાય મનેતો વધું દુખ;
અપાર, ખરે ન ખમાય; વહાલા વેહલો આવની.
હોઠ કરડો પીસું મુખ દાંતને;
લાગે હમણા આ જીવડો જાય. પ્યારા વેહલો ચાલની.
ભર ચોમાસાંના દીન આ ચાલતા;
થઈ રહીછે સંધે લીલાલેહેર; વહાલા વેહલો આવની.
સૌપર થઇછે કૃપા હરીની કેવી!
કેમ મુજ ઉપરજ કેહેર? પ્યારા વેહલો ચાલની.
આ લીલું લીલું વન શોભતું!
વહે નીર ચકચકતું ચોપાસ! વહાલા વેહલો આવની.
જોઉં ઉભી ઉભી સ્થીર આંખથી;
જોઇ એકલી બોલું હું—હાસ! પ્યારા વેહલો ચાલની.
જોઉં ઝાડો ઉભા કંઈએક એકઠાં,
બની બેની જોડી મળી સાથ; વહાલા વેહલો આવની.
બહુ લાડે વાયુથી તે ડોલતાં;
જાણે ભેટી ભેટી કરતાં વાત! પ્યારા વેહલો ચાલની.
વલી જોઉં બેઠાં ડાલી ડાલીએ,
સુંદર પંખી, બની બેની જોડ; વહાલા વેહલો આવની.
બેસી સાથે ખાતાં મોટા હીંચકા;
પુરો કરતા સરવ મનનો કોડ. પ્યારા વેહલો ચાલની.
વળી જોઉં ઝરા બે હું વેહતા;
કરતા સુંદર નાદ અને નાર્મ; વહાલા વેહલો આવની.
જાણે સગે મળી ગાઇ નાચતા;
બહુ લાડથી ભેળી આવાજ. પ્યારા વેહલો આવની.
જોઇ જોઇ, વહાલા, એવું હું સંધુ,
થાય દુખ મને બહુ મોટ; વહાલા વેહલો આવની.
જોઉં ચોમેર ફરી બની બહાવરી,
ક્યાંછે મારો તું પ્રેમનો કોટ? પ્યારા વેહલો ચાલની.
પછી મારી મને મોટી હાય હું,
બેસી જાઉં જમીનપર હેઠ; વહાલા વેહલો આવની.
છાતી ધડકે ધ્રુજે અતિ તન સારૂં,
લાગે જીંદગી કડવી વેઠ. પ્યારા વેહલો ચાલની.
પછી રેલ ચહડે મોટી છાતીએ;
ચાલે આંખોથી આંસુની ધાર; વહાલા વેહલો આવની.
ગુંગળાઈ તેમાં બહુ વાર પછી;
વહાલા! વહાલા! કરૂં હું પોકાર. પ્યારા વેહલો આવની
થાય એમ કરતાં સંધ્યા કાળ;
ત્યારે ઉઠું મુકી હું નીસાસ; વહાલા વેહલો આવની.
બની લુલી, ટુટેલી, હું ઘર જાઉં,
અતિ મનમાં થઇને નીરાસ. પ્યારા વેહલો ચાલની.
માટે વહાલા સાંભળ મારી વીનતી,
વધુ લખતાં ચહડે મને તાવ; વહાલા વેહલો આવની.
માટે થોડે લખે ઘણું માનીને.
નાનાભાઈ, વેહલો હવે આવ. પ્યારા વેહલો આવની.

સ્ત્રીબોધ.

પુસ્તક ૧૧ મું. ડીસેમબર ૧૮૯૭ અંક ૧૨ મો.

સેનાહ શેહેરનો કીલલો.

ભાગ ૧૦ મો.

રાણી માહાબાનુને જેવી પોતાની કમનસીબ બેટીની ખબર પડી તેવીજ બાવરી પડી તે મેહેલની બાહાર દોડી, અને મેહેરબાનુને જાહારે નજરે નજર લોહીમાં ગરકાવ દીઠી તાહારે તે બેશુધ થઈને જમીનપર પડી. અસફંદીઆર અને પરીચેહેર પણ દલગીરીનાં ડચકાં ખાતાં હતાં. મેહેરબાનુમાં પણ શુધ જેહેવું હતુંજ નહી. વારેઘડીયે તેના હોઠ હીલતા હતા અને "માહારી મા, માહારી મા" એવાં શબ્દો ધુંજતા અવાજે કાને પડતા હતા. જાહારે ધણીજ કલાપીત થવા લાગી અને માહાબાનુએ હુશીયાર થઈ પોકાર મારયો તાહારે, મેહેરબાનુ એકવાર પાછી પોતાની જાવેદાનની ઉંઘમાંથી જાગ્રૂત થઈ. મેહેરે પોતાનાં પીતાને પોતાની પાસે બોલાવયો અને તેનો હાથ પોતાની માના હાથ સાથે જોડીને પોતાની છાતીએ મુકયો. પોતાની ફરેસતા ખસલતની બેટીનો આવો પેઆર જોઈ કસાઈ જુવાક જમીનપર પેલા માણસની મુઆફેક પગ પછાડવા લાગો. જુવાકને બીજા ઓરડામાં લઈ જવામાં આવયો. પણ જાહારે માહાબાનુનો હાથ પરીચેહેરે ઝાલયો તાહારે તે ભલી રાણી પોતાની બેટીનાં બદનને મજબુત વલગી રહી અને એક દગલુંબી પાછી હટી નહી. મેહેરબાનુની આંખો પાછી વીંચાતી ગઈ, નાડી ધીમી ચાલવા લાગી અને બદન હીમ સરખું થંડું પડવા લાગું. અસફંદીઆરને જાહારે વઈદોએ કહયું કે પાદશાહજાદી એક અરધા કલાકમાં મરણ પાંમશે તાહારે તે બાહાદુર જુવાન બોલી ઉઠયો કે "જીવતા જીવત નહી તો મરણ પછીબી મેહેર માહારીજ થશે. પીતા, માહારા, બુજરગ બાપ, શું તું હમારા નેકા હમણા ન કરે?" બુઢો ગુસતાસપ જે જાંહાંગીરશાહ અને વઈદોની સાથે મેહેલમાં આવી લાગો હતો તે બોલયો કે "હે બેટા તાહારા મગજની લગામ કેમ છુટી? મોહોતનાં બીછાનાં આગલ શું શેહાદીનો કોલ હોય?" અસફંદીઆર બોલીઓ કે "હા, હોય, હોય અને હોય. આ પાદશાહજાદીની મુજ સાથે કદખુદાઈ થવી જોઈએ." જાંહાંગીરશાહ બોલીઓ કે, "એ માથા ફરેલ છોકરા તાહારી આંગરી કેકાંણે નથી. દખમાંની પાલપર નગારાંના શરોદ હોય નહી, અને કઈ તોખમથી તું ઉતરેલોછે કે આ પાદશાહજાદીના હાથનો તું દાવો કરેછે?" અસફંદીઆર બોલીઓ કે "તોખમ! એ કંગાલ મરદ માહારી તોખમ પર શક નાખેઆ અગાઉ સોલ કર. હું તોખમે પાદશાહછું અને આ શેહેરની ગાદીનો હું હકવાજબી માલેકછું. માહારા બુજરોગ પીતા માહારી તોખમ તહમને કેહેશે." જાંહાંગીરશાહ બોલીઓકે "ખરેખર આ એક દુખદાયક બનાવછે આ જુવાનનું માથું ઠેકાંણે નથી. એ કમનસીબ છોકરા આ શેહેરની ગાદીનો હું હક વાજબી માલેકછું કારણ આ કાલું કરતુક જુવાકે કીધું તેથી હવે સદનતર એનો દાવો ઉડી ગયોછે" ગુસતાસપ બોલીઓ કે "એ નામવર ઉમરાવ જે વાત આ જુવાન કેહેછે તે હરફે હરફ ખરીછે. જાન ઓ અમીર કે જારે પાદશાહ કેઆઉશ કાફરોને મારી હટાવવા નીકલયો તારે—" અસફંદીઆર બોલી ઉઠયો કે "વાહાલા પીતા શું વારતા લઈ બેઠાછો. ઉઠો અને માહારો આ મરતી સાહાજાદી સાથે હાથ જોડો. એ માહારીજ થશે ઓ વાહાલી મેહેર! માહારા જીગરના ચેરાગ! શું તું માહારી નથી?" મેહેરબાંનુંની આંખ આસપાસ પોતાની માને માટે ફરી. માહાબાનું બોલીઆંકે "હે માહારાં કાલજાં હું તુંહને છોડનાર નથી." મેહેર રડતે પણ અતીશય ધીમે સાહાદે બોલી કે "ઓ મા તમારા કેટલા આભાર. મા માહારે માટે ચીંતાતુર રેહેશોના. જાંહા કદી દુખનું તડકું પડતું નથી તાંહાં હું પધારૂંછું. મહને હવે ઘુમરી આવેછે. ઓ માહારી મા, માહારી વાહાલી મા, ખોદા તારો વાલી થજો. રડ ના મારી મા; રડ ના. તારૂં હાલનું દુખ જોઈ બેહેસતનું સુખ પણ બનેતો તજું એવું મહને થાયછે. મા, મારો પીતા કાંહાંછે? પેઆરી મા તેહેને માફ કરજે— માફ કરજે તારી મરતી બેટીના વચન પર: ભુલથી તેણે તુંને દુખના દરયામાં ફેંકીછે,—અસફંદીઆરને તારા હુકમ ઉપરાંત ભેટી તેથી કદાચ હું આ મરણ બીછાંને પડી હોઉં—માફ કરજે મા, તારા હુકમ મેં તોડયા—હજુરબી હું વધારે બોલું—પણ—હો—પરીચેહેર—અસફં—મા—મા" એટલું બોલી મેહેરબાંનુએ પોતાનો જાન જમને સવાધીન કીધો. શઘલાઓએ જોર જુલમથી અધમુંઆ માહાબાંનુને એકમેરે બેસાડયાં પણ અસફંદીઆર એવોતો મજબુતીથી મેહેરબાંનુના મુરદાંને વલગયો કે તેને જુદો પાડવાને કોઈની

તાકાત રહી નહી. અસફંદીઆર મેહેરબાનુના ગાલને બોસાથી ભરી નાખવા લાગો. તરેહવાર કલાપીત અને રૂદન કરવા લાગો,' અને દરેક બોલોથી પોતાની મોહોરદાર તરફ વફાદારી દેખાડવા લાગો.

પરીચેહેર માહાબાનુંનો હાથ ધરી એકબીજા ઓરડામાં લઈ જતી હતી પણ તેટલામાં જુવાક સાંમો મલયો: બેહુનાં રડતા ચેહેરા ઉપરથી જુવાક પામી ગયો કે અંતે મેહેરબાનું મરણ પાંમી. તેણે પુછ્યું કે "શું હું ખુની ઠરી ચુકો ! " આ બોલો જેવા પાદશાહનાં મોહોમાંથી પડયા તેવોજ એક મોટો ધરાકો થયો જેથી સારો મેહેલ ધંમધમી રહયો; જમીન ધરતીકંપથી ઉછરવા લાગી અને ખંખંતરૂનો ખખરાટ ચોમેર મચી રહયો. જાંહાંગીરશાહ અને ગુસતાસપે ધારયું કે પરથવીની હસતીનો છેડો આવયો. ગુસતાસપ પોતાનાં બેટા અસફંદીઆરને સાથે લઈ ચોકમાં ધસયો. જેવો અસફંદીઆર આવયો તેવીજ જુવાકની પાછલની દેવાલો લચક ખાઈને પડી ગઈ અને તે પડેલી દેવાલોની વચોવચમાં પાદશાહ કેકાઉશનો એક આબેહુબ પણ ગંજાવર આકાર દેખાયો. "અસફંદીઆર કેકાઉશથી ઉતરેલો હકવાજબી પાદશાહછે " એટલા બોલો તે ભુત બોલી ગેપ થઈ ગયો. આ વેલાએ વાદલાં જોસથી છુટાં પડયાં અને કેકાઉશ આકાશે ચહડયા પછી જોસથી તેઓ પાછા એગાં થયાં સઘલાઓ ઘુંટણ મંદીએ પડયા અને તે પરમ કરૂપાલુ દાતારની બંદગી કરવા લાગા. માહાબાનુંના તવાન પણ ગંભીર અવાજે બોલયાં કે "વાહાલા ભરતાર માણસની તકોબરીનાં બુરા હાલ જો ! બેહેરામ મારયો ગયો ઈશવરનાં કોપે ! મેહેર જખે થઈ તાહારે પોતાને હાથે ! ફરજંદ ગયાં, પાદશાહાત ગઈ, અને આ જુવાન છોકરો ગાંદીનો ખરો માલેકછે. કયા મોજેજાથી એ વાત બની તે હું જાણતી નથી. ઈશવરે આપણને જે સજા કીધી તે ખમવી જોઈએ. શું તાહારે આપણી હસતીનાં જે થોડા દાહાડા રહયાછે તે ઈશવરનો પયાર મેલવવાને આપણે ન વાપડયે ? કયે પરૂથવીને ખુંને ભરાશે ? કયાં દરમાં તહને ઈશવરની લાકડીનો ગોદો વાગશે નહી ? ચાલ વાહાલા ખાવંદ ચાલ આપણે પાસેનાં મંદીરમાં જઈએ. અને ભજન ભકતી હરદમ કરી તે હાકમની મેહેરબાંની મેલવીએ."
જુવાક આંખમાંથી આંસુની ધાર ચલાવી બોલીઓ કે "એ નેકજાદ પણ કમનસીબ ઓરત ! માહારાં કરતુકે તું હલાક થઈછે ! તાહારા મધુર અને ધરમી બોલોએ માહારા કાલજાને તીર મુઆફેક વીધયુંછે. અફસોસે સદ હજારાં અફસોસ, કે તું માહારી સાથે જોડાઈછે. તહમે શઘલા વીચારમાં પડયાછો કે ઈશવર આટલો કોપાયમાન કેમ થયો, પણ તે રબનો ઈનસાફ રાસતછે. માહારાં કરતુક તમ આગલ હુજ કબુલ કરૂં એજ ઈશવરની માફ માગયા બરાબરછે, પણ એક છોકરાનું પવીતર જગાએ થએલું ખુન અને એક ગેરવાજબી રીતે સીરે ઓરવેલું તાજ એ કરતુક એવાં કાલાંછે કે આ આંશુની ધારથી જો આખા મેહેલમાં બાગ ઉગી નીકલે તોબી તેઓ ધોવાઈ ધોલાં થાય નહી. શાંભલો સજનો માહારી વાત અને હવે પછી થતા એ જાલમી સાનશાહો માહારા બુરા હાલથી ધડો લેઓ.

"તહમો શઘલાઓને ખબરછે કે પાદશાહ કેકાઉશ કાફરો સાંમુ લડતાં મારયો ગયો, પણ તે માહારા વડાવાના કરતુકથી ઠાર થયો, નહીતર આજ માહારૂં કુટુંબ એમ પાએમાલ થાત નહી. માહારા બપાવા જાલેજરે પાદશાહ કેકાઉશને વીખ દઈ ઠાર કીધો, અને એક બનાવટથી વશીઅતનામું ઉભું કરી તેમાં પોતાનું નામ ગાદીના માલેક દાખલ લખયું. પાપનો કરડેલો તેણે એવી માનતા કીધી કે જો હું સહી સલામત સેનાહ શેહેરમાં પગ મેલુંતો જમસેદ દાવરના નામનું એક મંદીર બાંધું. જાલેજરને જમશેદ દાવર સપનામાં આવયો, એમાં તેને કહયું કે 'હે જાલેજર તાહારી શુભ નેમ પાર પડજો. પણ ખુબ ધેઆંન ધર કે તાહારાં ખાનદાનની અજલ નજદીકછે.

'ખુનનો બદલો ખુંન એ પવીતર કલામ !
ફીકર નાં કરતો તું સુંજને બદનામ;
ખરો માલેક ઓરવે તુંજ નખીરાનું તાજ,
જો સેતારાઓ ફેરવે પોતાનું રાજ.'

"એટલા શબદો જાલેજરને કાને પડયા. અંતે પોતાની કબુલાત મુજબ આ પાસેનું મંદીર ઉભું થયું. પણ આગલી રાતનાં કરતુક કાંઈ પાછલી રાતનાં પુંનથી ધોવાયં ? અફસોસ, હું પણ જાલેજર સરેખો કરૂર ! વન તેવાં ફલ, એ બુઢા ગુસતાસપની કેહેવત ખરીછે. એ બુઢા ગુસતાસપ માહારે માટે ભકતી કર. આ ભોગવેલી પાદશાહાત, આ ભોગવેલું સુખ, આ ગુજારેલો સેતમ, આ કીધેલાં કરતુક, દોજખે જવાની મંહને સેહેરી થઈ પડીછે. અફસોસ, અફસોસ ! એ પાપી જીવડા તેને ધીકછે ! હે જુવાન છોકરા, કેકાઉશનાં હકદાર પુત, આ માહારી પાદશાહાત, માહારી દોલત, માહારૂં તાજ, માહારૂં તખત એ શઘલું તાહારૂંછે. હું સપત લઈ કેહુંછું કે પાદશાહ કેકાઉશનો કોઈબી હકદાર નબીરોછે તેની મંહને બીલકુલ ખબર ન હતી. હે પાદશાહો માહારાં કંગાલ હાલપર નીગાહ પોહોંચાડો અને સમજો સમજો, હંજીબી સમજો કે તહમે અંતે આદમછો. તહમારૂં પાપ કદી પુંન થનાર નથી." આવા ખરા પશચાતાપનાં બોલો બોલી જુવાક બંધ થયો. તેની આંખમાંથી પાણીનો રેલો વેહેતો હતો અને શઘલા દલગીરીથી તેની બુરી હાલત જોતા હતા.

ગુસતાસપ બોલીઓ કે "હવે બાકીનું માહારે બોલવુંછે. જાહારે પાદશાહ કેકાઉશે કાફરો સાંમુ લડવાની કંમર બાંધી તાહારે તોફાની પવનનાં સબબથી તેનું વાંહાણ શેહેરે સમનગાનનાં કીનારા તરફ ઘસડાઈ ગયું હતું. સમનગાનમાં તે ગોરદાફરીદ નામની એક નાજનીની મોહોબતમાં ગરક થયો. બેહુ જણાનાં નેકા થયા; પણ કાફરો સાંમુ લડવા અગાઉ તેણે કસમ ખાધા હતા કે કોઈ નાજનીની મોહોબતમાં પડવું નહી તેથી કાફરોને શીકશતે કરી પાછા ફરતી વખતે ગોરદાફરીદને પોતાની રાણી દાખલ કબુલ કરવાનો તેનો વીચાર હતો. કેકાઉશ જતી વખતે પોતાની રાણીને હંમેશ સાથે સમનગાનમાં મુકી ગયો હતો અને થોડા દાહાડા પછી ગોરદાફરીદે એક છોકરીને જનમ દીધો. પણ એટલામાં રાણીને તેણીનાં ખાવંદ પાદશાહ કેકાઉશનાં મરણનાં દુખદાયક સમા

આર ભર્યા અને ગોરદાફરીદનો કોઇ વાલી નહી તેથી એ લેજરની હાકમી સામે કોણ તુંકારો કરી શકે? પણ માહારી પાસે ખુદ લખતછે જેથી માહારી બીનાં સાચી માલમ પડશે. બીજો કુઠલો હું કરવા માંગતો નથી પણ એટલુંજ છેલે કહુંછું કે જે છોકરીને રાણી ગોરદાફરીદે જનમ આપ્યો હતો તે છોકરીની વપ ફુગતે માહારી સાથે કદખુદાઈ થઈ, માહારી ઓરત મરણ પાંમી અને આજસુધી આ વાત માહારાં દીલમાંજ તાલું મારી રાખી હતી. અશફંદીઆર માહારો પોતાનો બેટોછે અને એની તવારીખથી તહમો શઘલાં રોશન છઓ."

ગુસતાંસપે પોતાની હકીકત ખતમ કીધી. સઘલાં જણાં રડતે ચેહેરે પાછાં મેહેલમાં ગયાં. ગમગીની અને જુરાપા શીવાય બીજું મેહેલમાં કાંઈ હતુંજ નહી. સહવાર પડતે પાદશાંહ જુવાંકે પોતાની ગાદી અશફંદીઆરને સવાધીન કીધી અને રાણી માહાબાનું પોતાનાં ભરતાર સાથે જમશેદનાં મઠમાં સાધુનો પોશાક લઈ પોતાની બાકીની જીંદગી ભકતીમાં ગુજારવા ગયા. જહાંગીરશાહે પોતાની બેટીનો હાથ અસફંદીઆરને આપ્યો, પણ અસફંદીઆરે પોતાનાં વીલાપેમાં એટલોતો ગીરફતાર હતો કે એ વાત તેણે પેહેલાં કબુલ કીધી નહી. પણ જેમ વખત દોડતો ગયો તેમ અશફંદીઆર દીલથી ગમ ભુલતો ગયો અને પરીચેહેર જે દોસતી મેહેરબાનું સાથે ધરાવતી હતી તે સબબથી અને એ બેહુ નાજનીઓએ પસાર કીધેલી એકસરખી જીંદગીથી અંતે અસફંદીઆર અને પરીચેહેરનાં નેકાં થયાં અને એ ખુશાલ જોડાંએ ઘણા વરસ આબાદાંનીથી સેનાહ શેહેરમાં રાજા અને રાણી દાખલ ગુજારયાં.

ગોરીલા વાંદરા.

ઊપલી જાતનો વાંદરો પુછડી વગરનોજ નહી પણ તેનો ચેહેરો એટલોતો આદમના ચેહેરાને મલતો આવેછે કે ઘણા મુસાફરો વારેઘડીએ તેઓથી ઠગાયાછે. એ વાંદરો ઘણોજ જોરેમંદછે અને માણસની ઊપર ખાજી વખતે ફતેહ પણ મેલવી શકેછે. એ જાતના વાંદરાઓનું બયાન હમોએ એકવાર કરયું હતું, પણ એક મુસાફરે આફરીકામાં કીધેલી શોધેપરથી આપેલી બીજી હકીકત એટલીતો જાણવાજોગછે કે તે સદાખરી ઊતારી લેવાને હમે દરૂસત ધારીએ છઇએ.

"મેં આસપાસના રેહેવાસીઓને કહયું કે હું જીવતા ગોરીલાને માટે મોહોટું દામ આપીશ તેથી ઘણા જણાઓ પોતાંની શોધમાં નીકલયા:

"એક દાહાડે હું માહારા મીતર કપતાને હોલડર સાથે ખાનું ખાતો હતો તેવામાં માહારા ખીદમતગારે આવીને મહને ખુશ ખબર કહી કે તરણ ગોરીલા માંહારે માટે જીવતા પકડવામાં આવેયા છે. તરતજ માહારી હજુરમાં મેં તે જાંનવરોને જોયાં. એક મોટી માદા હતી જેનાં હાથ અને પગ મજબુત શીકેરેલા હતા; અને તેનું બચું તેની માને જોઈ રડતાં બચાંની મુઆફેક ચીસ પાડતું હતું. તરીજો નર હતો જેનો પણ હાથ અને પગ મજબુત શીકરેલા હતા. એવી રીતે આ જનાવરોને બાંધવામાં આવયાં હતાં કે તેઓના દાંત વડે તેઓથી પોતાના બંધ તુટી શકયાં ન હતા. સુરજે અસતે પામયો હતો અને આ અંબાવર વાંદરોઓની હજુર ઊભેલા જોઈ હું મનથી હરખાયો હતો.

"પેલા નરને મેં સાંકલેથી બાંધયો અને પછી તેના બંધ છોડયા. પણ માહારો ઊપકાર તેણે બુરીજ રીતે વાલેયો. પોતાના પુર બલથી ચીસો પાડતો તે માહારી ઊપર ધસયો, પણ સાંકલ ટુંકી હતી તેથી તેનીથી માહારી નજદીક આવી સકાયું નહી. પેલી માદા ઘાહેલ થએલી હતી જેથી આખી રાત પોતાના દુખનું રદન કરતી હતી.

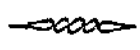
"બીજે દાહાડે મહને માલમ પડયું કે જાહારે પેલો નર માહારી ઊપર હુમલો કરતો અને પોતાની મુરાદમાં નીશફલ થતો તાહારે તાબરતોબ પાછો ફરતો હતો. ગોરીલા જાહારે જંગલમાં માણસ ઊપર હુમલો કરેછે તાહારે એકદમે ધસારો કરી પંજો વડે પોતાના સતરૂનાં આંતરડાં બાહાર કાહાડેછે અને તરતજ જરા પોચીઆ વગર નાહાશી જાયછે.

"પેલી માદા આસતે આસતે દબાતી ગઈ. એક માણસ મોતના બીછાણા પર તરફડે તેમ તે તરફડવા લાગી, અને હું ધારતો હતો તેના કરતાં તેનાં મોતના બીછાણાએ માહારી ઊપર વધારે અસર કીધી. તેનું બચું અંત શુધી તેને વલગી રહયું અને દુધ ધાવવાની તણે બેહદ કોશેશ કીધી. જારે તે બચું લાચાર થઇને પોતાની મુવેલી માના ખોલાંમાં સુતું તારે તેનો આબેહુબ ચીતર મેં લીધું; તે બચાંને તરણ દાહાડાં શુધી હું જીવાંડી શકયો. રાતના તે ઘણુંજ તવલવાં લાગું. બકરીનું દુધ તે પીવા લાગું, પણ ચોથે દાહાડે તેબી તેણે મુકયું અને થોડોવાર રડયા પછી આખર થયું. પેલા નરનું ચીતર ઊતારવાને મેં એક દજન વખત કોશેશ કીધી પણ શઘલી ફોકટ ગઇ. સામે મારો કેમેરા (ફોટોગરાફ લેવાનું યંત્ર) મેલું કે તેને ભુત ચહડતો હતો અને આનીગમથી તેનીઅમ દોડતો હ

તો. બીજે દીને મેં બે ચીત્ર લીધાં જે જોકે આબેહુબ નહી તોય પણ ઠીક હતાં.

"હવે એ તરણ પરાંણીઓ કેમ પકડાયાં તેની હકીકત લખુંછું. એક પારોના ગામડામાં એસી રેહેતી હતી, તેણીએ પોતાના માણસોને કહ્યું કે માહારાં કેલાંના ખેતરમાં આજ દીને મેં તરણ ગોરીલા જોયા. આ ખબર શાંભલી તેણીના માણસો પુર હથીઆરબંધ થઈ ગોરીલાની શોધે ગયા. આ શેકારીઓને અંતે એ જાનવરોની લેટ થઈ પણ તેઓ દોડતાં દોડતાં છેક નદીને કાંઠે ગયાં. આ વેલા શેકારીઓએ મોટો શોહોર ઊઠાવયો જેથી ગોરીલા ગભરાઈ ગયા. બંદુકની ગોલીઓ આસપાસ ઊડવા લાગી અને આઠ માદાઓ ઘવાઈ ગઈ. આ શઘલી માદાજ હોવાથી શેકારીઓએ વીચાર્યું કે આટલામાંજ નરો પણ હોવા જોઈએ. આવા વીચારથી તેઓ જરા આગલ વધયા અને માહારાં તરણ પરાણીઓની મુલાકાત તેઓને થઈ. માદા ઘાયલ થઈ અને તેના બચાંને બાંધવાને વખત લાગો નહી. નરને બધાઓએ ખુબ મારયો જેથી તેના મુસકા સેહેલથી બંધાઇ શકયા.

"ગોરીલા આઠ દસ એકઠા મલી બાહાર ફરેછે. જારે ગોરીલા બુઢા થાયછે તારે પોતાની માદાને લઇ એકલો વસેછે અને કોઈતો માદાને પણ છોડી જાએછે. વલી મહને કેટલાએક હબસીઓએ કહ્યું કે બુઢા ગોરીલાના બાલ તદન સફેદ થઈ જાયછે. જેમ માણસની વયવસથા મોટપણમાં થાયછે, તેમજ ગોરીલાની પણ થાયછે. ગોરીલાનું બદન અને તેનો ચેહેરો સઘલી રીતે માણસને મલતો આવેછે. ફરક માતર એટલોજછે કે તેને બુધી નથી. ઘણીવાર જંગલોમાં મુસાફરો અને જંગલી હબશીઓ એ પરાણીના ભોગ થઈ પડતા હશે. જો કોઈ જાહાડીને ઓઠે એ પરાંણી ઊભું હોયતો કોઈ બુઢો માણસ લાકડી વીણેછે એમ ભોળાઇ કોઈ જયા વગર રેહેજ નહી. અને ગોરીલાને એવી ખરાબ ટેવછે કે પોતાના શતરૂનું પેટજ શેડી નાહાશી જાયછે."

કાગડા.

આ પક્ષીથી કોણ અનજાણ્યું છે? આખાં હીંદુસતાનની અંદર કાગડા મલી આવેછે. શઘલાં પક્ષીઓમાં એ પક્ષીનો અવાજ ઘણો કઠોર હોયછે. કાગડા પોતાના જુલમ અને ઘોંઘાટથી હીંદુસતાનમાં આશકારા થયલોછે. કાગડાનો રંગ કાલો હોયછે અને તેની ગરદનપર જરા સફેદાઈ માલમ પડેછે, પણ કાગડીનો રંગ શુધ કાલો હોયછે જેથી તે તરત ઓલખાઈ આવેછે. કલકતા શેહેરમાં કાગડાની સંખયા વધારે દીઠામાં આવેછે. કાગડો કદી મરતો નથી એમ આપણી બાનુઓમાં ખેઆલછે; એતો તેઓની બોલવાની શરાગાતછે, પણ એટલુંતો જણાયલુંછે જે કાગડો ૧૦૦ વરસવેર જીવી શકેછે. એક છાપરેથી તે બીજે છાપરે, અને એક બારીએથી બીજી બારીએ આખો દાહાડો વગર થાકવે કાગડાઓ ઊડેછે અને પોતાના કઠોર અવાજથી આદમીને હેરાન કરેછે. જો રોટલીનો કટકો અથવા ગોસનો તુકડો હોયતો નાચેતો નાચનો આવી તે જટ એક ચોરની મુઆફેક કામ ફતેહથી બજાવીને નાહાશી જાયછે અને તે લુટની ઊપર પછી બીજા કાગડાઓ લુટ મારેછે અને છાપરાંની ઊપર એક વાટ પાડાઓની ચપરખંધી સેલી લુટ પછી માહોમાહે ફીશાદ કરતી હોય એમ લાગેછે. આપણી ઘણી બાનુંઓને અજમાએશ હશે કે જાહારે તેઓ કોઈ ઊઘાડી જગાએ ગોસ ધોવા ઈયા બીજી વસતુ સમારવા બેસેછે તાહારે કેવો કંટાલો તેમને આ ચપરખંધાં પક્ષીઓથી મલેછે. કાગડો ઘણો સાવધ અને પકોછે. જરાં તહમારી આંખ બીજી કોરે ફરી કે તહમારાં તપીલાંમાથી ઈયા તહમારા હાથમાંથી તે પોતાની ચાંચનું બલ ફતેહથી વાપડવાને ચુકશે નહી. તહમારી દરેક હીલચાલ તે જુવેછે. લાકડીપર ઈયા બીજી વસતુપર જરા તહમારો હાથ લાગો અથવા તહમારો પગ જરાખી હીલીઓ તો કાગડો ચેતી જઈને તરત ઊડી જશે. તરણ માલની ઈયા પાંચ માલની હવેલી કાં નહી હોય પણ જો બારી ઊઘાડી હોયતો આ ખાહોશ ચોર તહમારી અભરાઈના જાહારા લેશે. ફેબરવારી અને મારચ મહીનામાં કાગડાની ઊતપતી ઘણી થાયછે તેથી સારાં સારાં ઝાડોની ડાહાલીઓ પોતાના માલા બાંધવાના કામમાં લીએછે જેથી એઓ માલીઓને દાંતમાં ખાસડું આપેછે. આ વખતે કાગડાઓ જે કોઈ તેમના માલા આગલ આવે તેઓને પોતાની ચાંચો મારી જખમા કરેછે. વારે ઘડીએ કલકતામાં બાગોના માલેકો કાગડાઓના માં

લાઓનો નાશ કરાવેછે, પણ એ પક્ષીઓ નવેસરથી ઝાડોનો નાશ કરી ફરી પોતાના માલા બાંધેછે. ફલ ફલાદીનો પણ કાગડાઓ ઘાન વાલેછે, જેથી માલીઓ ઝાડોની ઊપર જાલી નાખવાની મેહેનત લીએછે અને જગેજગ એક કાગડાને મારી નાખીને લાકડીપર ટાંગેછે. જો એક કાગડો મરી જાયતો કાગડાઓ તેની આસપાસ ટોલાંબંધ કકરી જાયછે અને શોર મચાવી રેહેછે. જો વલી લાગ ચોઘડીએ કોઈ કાગડો માણસના હાથમાં કેદ પકડાઈને છુટી આવેછે તો શઘલા કાગડાઓ તેની ઊપર તુટી પડી તેને ચાંચે ચાંચે અધમુઓ કરી નાખેછે. બંદુકનાં અવાજથી તેઓ ગભરાઈને આસપાસ દોડેછે અને એવા ઊદીચો ગીછે જે બરીબામદાદથી તે છેક સમીસાંજ સુધી એઓ ઊડતા દેખાયછે. સહવારના પોહોરમાં એઓ ઓર તરેહનો ઘોંઘાટ કરેછે જેથી માલમ પડેછે કે સુરજ નારાયણની સવારી નીકલવાની તઈયારીછે. વલી વખત જાણે અમુલો હોય તેમ કાગડાઓ થોડા વખતમાં ઘણુ કાંમ કરેછે. એક જગેથી બીજે અને બીજે જગેથી તરીજે તે પાંખો ફફડાવતો ફરેછે. કાગડાને નકાંમો કોઈએ જોયો હશે નહી. બેઠો હોશે તોબી તે ઘુમ મારતો હશે. હાથ, પગ અને મોહોડાંને તાલું મારવાંનો કાગડાનો ધરમ નથી. સાંજ પડે કે કોઈના ઘરના છાપરાંપર કાગડાઓની સભા મલેલી ઘણાઓએ જોઈ હશે. બાશાણો થાયછે કે નહી તેની આપણને ખબર નથી પણ એકમેકની છેલી મુલાકાત લઈ એઓ પોતાને ઠામે જાયછે અને ખરા પરસેવથી મેલવેલી લુટ પછી સંતોશથી નીંદમાં પડેછે.

કાગડાઓની ચોર, ચપટ વીદયાના અછા નમુના માલમ પડેલાછે. લફટેનંટ બરજેસ નામે એક ઈંગરેજ સરદાર લખેછે કે "એક વેલાએ મેં એક નાહાના કુતરાને એક હાડકાંનો કટકો કરડનો જોયો. તેવામાં કેટલાક કાગડાઓ પોતાની હાથ ચલાકી ચલાવવા તાંહાં આવી લાગા. એક કુતરાંની પુછડીપર ચાંચ મારી અને જેવો કુતરો ફરીને તેને મારવા ગયો તેવોજ બીજો કાગડો હાડકાંનો ધણી થઈ હવાપર ચાલતો થયો."

કાગડા એટલાતો બેઅદબછે કે ભેંસ ઇયા એવાં બીજાં મોટાં જાનવરની પીઠપર બેસી તેઓના ચામડાંમાં ભરાએલી કરજો પોતાની ચાંચ વડે ઊંચકવાને ડરતા નથી.

એક ઈંગરેજ હકીમ જેણે હીંદુસતાનના પક્ષીઓ વીશે એક પુસતક લખયુંછે તે કાગડાઓ વીશે નીચે પરમાણે લખેછે. "પોહોર ફાટવા અગાઊ કાગડાઓ પોતાનો રોજગાર શોધવાની તઇઆરી કરેછે. હીંયાંથી તાંહાં અને તાંહાંથી હીંયાં ઘોંઘાટ કરતા પોતાના રેહાણ આગલજ ઊડેછે. શઘલાઓ જાણે એક એક સાથે સંપ કરતા હોય એમ દેખાયછે. પછી વીસ ઈયા તરીસ કાગડાઓની ટોલકી થઇને જુદી જુદી ગમ કુચ કરેછે. જેઓ રેહાણની આગલજ રેહેનાર હોય છે તેઓ સુરજ છેક આશકારા થાય તાંહાંશુધી માલામાં બેશી રેહેછે અને પોતાની ચાંચ વડે પોતાનો પોશાક સમારેછે.

"કાગડાઓનો ખોરાક તરેહવારછે, પણ ઘણું કરી માણસ જે ખોરાક ખાયછે તે કાગડાઓને પસંદ પડતોછે. જો એક કાગડાએ ખોરાકની શોધ કીધીતો તે પાંખો ફફડાવતો પોતાના બધા મીતરોને ચેતાવેછે જેથી થોડી પલમાં મોટી કાગડાની મીજલસ એકઠી થાયછે. જરાબી બલતું અને ધુમારો નજર આવયો તો કાગડો તાંહાં બેઠેલોજછે. સુકાઈ જયલી નદીને કાંઠે કેટલાએક કાગડા મુવેલી માછલી પકડવાને અને કેટલાએક મુવેલા ઊંદર ખાવાને રંજ ખેંચતા માલમ પડેછે. ગરમીના દાહાડા કાગડાઓ બપોરના બે ઘડી ઊંઘાયછે. મોટાં ઝાડો ઊપર ઊનાલાનાં દીવસમાં મધ દાહાડે કાગડાઓ પોતાની ચાંચ ઊંઘાડી મેલી થંડી હવા મોહોમાં લીએછે અને આંખો મીચી સાંજની લુટના સપના જુવેછે."

આસામ દેશ શુધી કાગડાની વસતી જણાયલીછે. બરમાહાંના કાગડાઓનો અવાજ આપણા કાગડાઓના અવાજ કરતાં જુદોછે. હીંદુસતાનના અંદરખાનેનાં જંગલોમાં આપણા કાગડા કરતાં વધારે મોટા કાગડા નજર આવેછે.

મોટાં મોટાં તોફાનો અને જબરદસત વરસાદ કાગડાઓની અજલ નજદીક લાવેછે. ૧૮૫૨ ના મોટાં તોફાન પછી કલકતામાં જગેજગ મુવેલા કાગડા નજર આવતા હતા. કાગડા સરખા આપણા લાએકીવાલા મીતરની નોંધ દરેક બાતુને પોતા પાસે રાખવી ઘટેછે.

પાપનો બોજ.

એક પાંણીની નેહરમાં મોહોટુ લાકડું પડેલું હતું; તેને એક નાહાનો છોકરો ઘસડી લઇ જતો હતો. બે ગામડીઆ કીનારા આગલ ઊભેલા હતા. તેવો એકમેકમાં વાત કરેછે, કે આ લાકડું ઘણુજ હલકુ હશે કાંયેકે એક નાહાનો છોકરો તેને શેહેલથી ઘસડી લઈ જાયેછે. લાકડાનો ધણી તેવોથી જરા દુર ઊભેલો હતો; તે આ વાત સાંભલીને મનમાં હસવા લાગો અને તેવોને કહીયું જે જો તમો બેઊ જણ એ લાકડાને કીનારા ઊપર આવીયા પછી મારી વખારમાં મુકી આવો તો તમુને દશ રૂપીયા આપું; જો તમો નહી મુકી શકો અને તમારા બેલ જોડીને ઘસડી લઈ જાવું પડેતો છ રૂપીયા મહને આપો. એ સરત તેવોએ જડપથી કબુલ કીધી; પણ જારે લાકડું કીનારા ઊપર આવીયું તારે તેને જમીન ઊપરથી ઊચકતાં ઘણી મુશકેલી પડી. આખરે બેલ જોડીને લઈ જવું પડીયું અને છ રૂપીયા આપવા પડીયા. એ ઊપરથી એક નીતીનો ધડો મલી આવેછે.

"દુનીયાની મોહોટી નેહરમાં આપણે તરીયેછ અને તે સાથે આપણું પાપ પણ તરેછે અને તે વખતે પાપનો બોજો આપણુને કાંઈ પણ માલમ પડતો નથી. અરધુ પાપ બીજા માણસની નજર આગલથી ઠગ વીદીયાથી છુપાવીયેછ અને બીજુ અરધું વીસરી જઈને, નજર ફેર કરીને અને ગલાં તલાં કરીને આપણી પોતાની નજર આગલથી છુપાવીયેછ. વલી દુનીયાની ખોટી નીતી આગલ અને દેખાદેખીથી એ પાપ વધારે હલકાં માલમ પડેછે. પણ જારે એ પાપને આ દુનીયાની નેહર માહેથી કાહાડીને તે કીરતારની ભણી ઊભાં કરીયેછ તારે જેવાં તે ખરેખર મોહોટાં અને ભારીછે તેવાંજ નજરે પડેછે. જારે આપણા શરમ ભરેલાં કાંમ, આપણી છુપી ઠગાઈ, બદગોઈ, આપણી ઊંધી ધારણા, પાંણી માહેથી બાહેર કાહાડીને દુનીયા અને દુશટ આદમી ભણી ધરવાને બદલે ખોદા તરફ ધરીયે તારેજ આપણને તેનુ અધમપણું અને તેનો ભાર નજરે પડશે. તારે શા માટે તે કીરતાર ભણી જયા અગાઊ, પસતાવો અને પાછું પાપ નહી કરીને, એ પાપનો નીવેડો નહા લાવવો જોઇયે?"

કલોરોફોરમની ખાશીએતોનો શોધ કરનાર નામીચો ઈંગરેજ તબીબ સર જેમસ ઈયંગ સીમપસન બારોનેટ.

કલોરોફોરમ એબી આ જમાનાની એક મોટી શોધછે. દુર દેશોનો અંતર કાપવામાં જેમ આગગાડી અને વીજલીનાં કાશદની શોધ ઊમદાછે તેમ વાહાડ કાપની વીદીયામાં કલોરોફોરમ એ ઊતમમાં ઊતમ સોધછે. જે દરદી વઈદની છુરીથી રેંહસાતો હતો તેની કલાપીત અને તેના ઊછાલા કલોરોફોરમથી બંધ પડયાછે અને આદમ જાતની ઊપર પડતું દુખ ઘણે દરજે કમતર થયુંછે. હંમેસ છુટટી વખતે કશતાતી ઓરત કલોરોફોરમની મીઠી લપટથી ખુશ નીંદમાં પડેછે અને પોતાનાં પેટનો ભાર વગર વેદનાએ ઊતારેછે. આસતરેલીઆની ખાન કરતાં વધારે ઊમદા, ગોલકંદાનાં હીરાઓ કરતાં વધારે કીમતી કલોરોફોરમ સરખી ઊપયોગી વસતુનાં ગુણ આલમને પેહેલાં આશકારા કરવાનું માન મથાલે ટાંકેલા નાંમીચા ઈંગરેજ તબીબ સર જેમસ સીમપસનને ઘટેછે. એ માહાન પુરશની જીંદગીનો હેવાલ જાણવા જોગછે. ઈસવી સન ૧૮૧૧ ના શાલમાં ઈંગલંડનાં લીનલીથગો શાયરનાં બાથગેટ નામની શેહેરમાં સર જેમસ જનમ પામયો હતો. તેનાં મા બાપ આબરૂવાલાં હતાં, પણ તેઓ પાસે એટલું બધું જર ન હતું કે તેઓનાં છોકરાઓને ઊતમ કેળવણી આપી શકે. જેમસ ઈયંગની જાતી ચાલાકી ન હોત તો આજ તેને કોઈની દુકાંનમાં ચાકરીએ જોત. સીમપસન એડીનબરોમાં તેના મા બાપનાં ગજવાં પરમાંણે શીખવાને કાજ ગયો અને થોડા વખતમાં તેણે એક પરીક્ષા ફતેહથી આપી જેથી તરણ વરસ સુધી તેને થોડો મુસારો મલવાનો નકી થયો.

૧૮૩૨ માં ઈયાને ૨૧ વરસની વેએ તેણે 'ડાકટર આવ મેડીસીન' ઈયાને તબીબપણાની સઊથી મોટી પદવી મેલવી, અને પરોફેસર થામસન નામનો તબીબ જે કાલેજમાં રોગનાં ચીનહ જાણવાની વીદીયા છોકરાઓને સીખવતો હતો તેનો મદદનીશ થયો. કોઈ વખતે પોતાનાં ઊસતાદની ગેરહાજરીમાં તે પોતેજ શીખવતો હતો, અને એવી એવી નવી ખુબદો બોલતો હતો કે તેનો ઘરડો શીક્ષક વારેઘડીએ

તેનીથી જુદું મત આપતો હતો. થોડા વરસ પછી તેણે તબીબપણાનું છુટું કામ ચલાવવા માંડયું અને હું મેલ વીદીયાપર કાલેજમાં ભાષાણો આપવા માંડયાં; અને ૧૮૪૦ માં એજ વીદયા શીખાડવા બીજા ના મીચા તબીબોને મેલી એડીનબરો યુનીવરસીટી માં એની નેમણુક થઈ. એ વીદયાપર તે દાહાડે દાહાડે વધારે લક્ષ દેતો ગયો અને નવી નવી બાબદો પોતાના ચેલાઓને દેખાડવા લાગો. યુરપના તમામ દેશોમાંથી સીમપસનની તારીફ શાંભલી ઓરતો પોતાની હકીકત કેહવા આવતી હતી, અને સીમપસનના ઘરમાં દરરોજ દરદીઓનો ધમાલ ચાલતી હતી. બબે દાહાડા શુધી દરદીઓની દાદ લાગતી ન હતી, અને યુરપના કેટલાક તબીબો પણ એ આલમાં સાથે વાત કરવાને દુરવેરથી આવતા હતા. પણ આટલાં બધાં દરદીઓને દાદ આપવા અને કાલેજમાં પોતાની વીદયા શીખાડવા છતાં આ મેહનતુ તબીબ હુંમેલ વીદયાપર જુદા જુદા રસાલા લખતો હતો અને આલમને પોતાની શોધોથી વાકેફગાર રાખતો હતો.

પણ કલોરોફોરમ વાહાડકાપમાં દાખેલ કીધાથી આ માહાપુરવીન તબીબનું નામ જગતમાં આશકારા થયુંછે; અને લોહીનું ફરવું શોધી કાહાડનાર ડાકટર હારવે અને સહીયડનો ઊપાય શોધી કાહાડનાર ડાકટર જેનર એ માહાન તબીબો સાથે એનું નામ જોડાયુંછે. પોતા ઊપર ભારી સંકટો ખેંચી કલોરોફોરમની ખાશીએતથી સીમપસન જાણીતો થયોછે. અમેરીકાથી એક વેલા એવી ખબર આવી કે એક દાંતના વઈદે 'લીથીઆન' નામની વસતુ વાપરી પોતાના ઘરાકને એવીતો રીતે બેહોશીમાં નાખયો હતો કે દરદ કરયા વગર તેણે તેનો દાંત ફનેહથી તોડી પાડયો હતો. 'લીથીઆન' શુંછે તેની તરત શોધ થઈ પણ તેમાં કેટલાએક અવગુણ હતા જેથી બધી વખતે વગર હરકતે વપડાય એવી કોઈ જીણસ શોધી કાહાડવામાં કેટલાએકનું ધેઆન મશગુલ થયું. પરોફેસર સીમપસન પણ એ શોધ કરવાને પુર ઊલટથી મંડયો. વારેઘડીએ એ શોધ કરતાં તે મોતનમાંથી બનચયો હતો. એક વેલા તેનાથી બાલવાની ગાસ ખુબ દમમાં લેવાઈ હતી જેથી તે ધાસતીમાં આવી પડયો હતો. છેલ્લે 'કલોરોફોરમ' નો તપાસ કરવાનું ઠરાવયું. એક દાહાડે મધરાતે જાહારે બીજા તબીબો ખુશ નીંદમાં દાહાડાની હાક ઊતારતા હતા, તાહારે ડાકટર સીમપસન જોકે સહવારની મેહેનતથી એકદમ પટ કાઈ ગયચો તોયપણ પોતાના બે મદદનીશો સાથ તરેહવાર દવાઓ સુંગતો બેઠો. કલોરોફોરમની નાની બાટલી એક ખુણામાંથી છેલી કાહાડી અને તેની તપાસ ચાલી. દરેક જણે એક નાના ટમખલરમાં થોડું કલોરોફોરમ રેડયું અને તેનો બરોબર ધુવો નીકલે તેથી તલે ગરમ પાણીની રકાબી રાખી. આ હીમતી પુરૂશો આસતે આસતે કલોરોફોરમનો ધુંવો લેતા ગયા. તરતજ તેઓની આંખો ચમકવા લાગી અને ગોયા રંગીલા થઇ ગયા. તેઓના કાનમાં સુતર વણવાના કારખાનાનાં જેવો ગોંગાટ થવા લાગો અને આસતે આસતે ધરાકા વધવા લાગા, પણ એક પલ વધારે થઇ અને શયલાઓ બેશુધ થઇને જમીનપર પડયા. ડાકટર સીમપસન પેહલો જાગી ઊઠયો. ઊઠતાંનેવાર પાસે જોયછેતો તેનો મીતર ડાકટર ડનકન ખુરસીની તલે ડચકાં ખાતો હતો, તેની આંખની કીકી ચહડી ગઇ હતી, અને ઘણીજ ધાસતી ભરેલી રીતે ફુંધારા મારતો હતો. બીજીગમ ડાકટર કીથ ટેબલની તલે પગના જોરથી પછારા મારતો હતો.

થોડેવાર પછી શયલા જાગરત થયા અને તે રાતથી કલોરોફોરમની અજાએબ ખાશીએતની શોધ થઇ. 'રાયલ ઇનફરમરી' નામની ઇસપીતાલમાં એક દરદીને પેહલ્લે વેહેલું કલોરોફોરમ શુંગાડયું જેથી તેની ઊપર છડી વાપડયા પછી થોડેવારે તે ઘણો મધંન અને કાંઈ થયું નહીં હોય એમ ઊઠયો. જે રાતે એડીનબરોમાં કલોરોફોરમનો અખતરો થયો તે રાતે દરદીઓના શીરપરથી કેટલો દુખનો બોજો ઊતારી નાખયોછે તેની કોણ ગણતરી કરી શકશે ?

આ ઊતમ શોધને માટે ડાકટર સીમપસનને ૧૮૫૬ માં ફરેંચ એકેદમીએ ઈયાને ફરાંસના વીદવાનોની મંડળીએ ૨૦૦૦ ફરાંકનું એક ઈનામ આપયું. સુવીડનનાં રાજાએ ડાકટર સીમપસનપર નાઈટનો ખેતાબ મોકલયો, અને ૧૮૬૬ માં માહારાણી વીકટોરીઆએ ડાકટર સીમપસનને બારોનેટનો ખેતાબ આપયો.

મોટી મોટી વીદવાંનોની મંડળીએ સર જેમસ સીમપસનને પોતાનો પરમુખ ઠરાવયોછે અને એ નામોચો તબીબ પોતાની અજમાએશ જુદા જુદા દેશ

લાનાં આકારમાં પોતાનાં ભાઈબંધ તબીબો આગલ મેલેછે. પુરાતન કાલે બનેલી ચીજો શોધી કાહાડવાને સર જેમસ સીમપસન ઘણી ખોજરખાઇ રાખેછે અને પુરાતન શોધ કરનારી મંડળીની સામું બે વરસપર એક ભાશાણ આપયું હતું તે ઊપરથી એ બાબદથી પણ તે કેહેવો જાણીતોછે એ સાબેત થયું હતું.

પોતાના સંધાં ઘરાકો અદના કે આલા શઘલાને સર જેમસ સીમપસન એક નજરે જોયછે. તે લાયકી વાલોછે અને દીલે એવો દયાલુછે કે દરદીઓની ઓરત મુઆફેક માવજત લીએછે. જાહારે સંધો ઊપાય આવી રેહે તાહારે દરદીઓ જેઓએ સર જેમસની તારીફ સાંભલીછે તેઓ તેને ઇઆદ કરેછે અને સર જેમસે પગલું મુકયું કે પોતાનું દરદ દરે થયું એમ મનમાં આશા લાવેછે. હજુ સર જેમસ ઇંગલંડમાં જીવતોછે અને પોતાની માહેતગારીથી હજારો દરદીઓનું નીવારણ કરી તેઓનાં આશીરવાદ લીએછે.

જીભની લગામ.

જીભનેબી વલી લગામ હોય કે એવો સવાલ ઘણી બાનુંઓ પુછશે. જેમ ઘોડાને લગામની જરૂર છે તેમ જે નાની જીભલડી આપણા મોહોમાં હીલેછે તેનેબી લગામની જરૂરછે. વગર લગામનો રખશ જેમ મેદાનમાં જોસથી દોડી પોતાનાં સવારનાં બુરા હાલ કરેછે અને આસપાસ ફના ફાટયો કરેછે તેમ લગામ વગર છુટી મેલેલી જીભ પોતાનાં ધણીને અને બીજા પારકાઓને હાંણી પોહોચાડયા વગર રેહેતી નથી. કમજાત ઘોડાનાં બુરાં લચછન દસ બીલસની લગામથી ગુમ થતાં નથી તેમજ ભુંડા માણસનો ભુંડો ખવાસ જીભને લગામમાં રાખવાથી અટકતો નથી. ભુંડાં માણસની જીભ હરદમ બુરીછે અને લગામની આડ તે હવાપર ઊરાડી દેછે. પણ જેઓ જાતે બુરા નથી, તેઓની કમનસીબે બાજી વખતે જીભ બહુ મસત રેહેછે અને એવી જીભને વધારે નાચતાં અટકાવવાની એક નાની લગામની ગરજછે. કેટલાંએક માણસોને સવભાવેજ એવી ખોડ હોયછે કે તેઓની જબાં એક ક્ષણવાર ઈસતંભ રેહેતી નથી. કોઇબી રીતે બોલવું, કોઈબી રીતે જીભને હીલચાલ કરાવવી એ તેમને અગતનુંછે. જોકે એવાં માણસોની જીભ ભાંડવાતો બાહાર ઊરાડતી નથી તોયપણ બીજી હરેક વાત તેમાંથી નીકલવી જોઈએ. પલવાર જીભને કેદ રાખવાથી એમનો જીવ ગુંચવાઈ આવેછે અને જીભને ધ્રુજરી લાગુ પડી હોય એવું દેખાયછે. ઘરમાં કહો, બાહાર કહો, મીજલસમાં કહો, પણ એમની જીભને નીરાંત નથી. આવા રોગવાલા આદમીને આપણે ટકટકયો, લવલવતો, પટપટતો, બબરતો, એવા નામથી ઓલખીએ છઈએ. ગમે તેવી વાત હોય, જે વાતની તેને સમજ ન હોય, જે વાત તેણે કોઈ દીને શાંભલી ન હોય તે વાતમાં તાપસી પુરવા, તે વાતને ટેકો આપવા, પટપટયાની જીભ હમેશ તઈયારછે. જો લોગ ચોઘડીયે પોતાને કાંઇ વાત ખબર હોયનો તેને મરી મશાલો દઈ તે વાત ભર મીજલશમાં કેહેશે. નહી કે તેથી કાંઇબી પેરેનો તેને ફાયદો હોય, પણ એટલુંજ કે શઘલી મીજલશની નજર તેહેની તરફ ખેંચાય અને તેની જીભને કસરત મલે. બીજાને વાત કરતો જોઇ પટપટયાનો પરાણ શુલીએ ચહડેછે. કયાહરે પેલો વાત કરતો બંધ થાય, કે માહારી તોપ લગાઊં અને આખી મીજલશનું ધયાન માહારી ઊપર લગાડું એવો પટપટયાનો રોગ છે. કોઇ બીજાને તે બોલવા દેતો નથી. આખો વખત શઘલાનું માથું તેજ ખાઈ જાયછે. જો કાંઇ વાત નહીં મલી તો લોકોની ગીબતપર તેની જીભલી મંડેછે. જાહારે તે પણ ખલાસ થાય અને જીભલીને કામ ન મલે તાહારે બીજાઓની છુપી વાતનું તાલું તે ભાંગે છે અને તે ખજાનો ખલાસ થઇ રહયો કે પોતાની છુપી વાનો કરવાને તે ભુલતો નથી. ઘડીયાલનું લુલક જેમ જેમ 'ટીક ટીક' કરેછે તેમજ પટપટયાની જીભ 'ટક ટક' કરેછે. આવા ભુંડા રોગથી ઘડી ઘડીએ જુઠું બોલવાની, લોકોની ગીબત કરવાની, અને પારકાઓ આગલ બીજાનો વીશવાશ ભંગ કરી તેઓની છુપી અને પોતાની છુપી વાતો કહી દઇ પોતાનાજ પગમાં કોરાડો મારવાની માહા બુરી ટેવ પડી જાયછે, જે મોહોત લગી જવી કઠણ પડેછે. દોસતોમાં તે થોડા વખતમાં અનગમતો થઇ પડેછે અને તેની ઊપરથી વીશવાશ ઊઠી જાયછે. દર વખતે પોતેજ બોલયા કરવું, પોતાનીજ કીધેલી વાત શાંભલવાને માટે શઘલા એકઠા થયાછે એવું ગુમાન રાખવું એ સાંકડાં મગજની નીશાનીછે. એવાં માણસો મીજલસં

ની જુ ગણાયછે અને તેઓના ઠઠા મશકરી થાયછે. વખતસર અને વીચારીને બોલવું એ ડાહ્યા માણસોનો ધરમછે. વગર વીચારના અને કવખતના બોલો મુરખોનાજ મનમાથી નીકલેછે. "ઇશવરે શાંભલવાને બે કાણ, પણ બોલવાને એક જીભ આપીછે" એમ એક પંડીતે કોઈને શીખ દીધી હતી. માટે કમતાલેથી જે મને એ બુરો રોગ લાગુ પડયો હોય તેમને માટે એક સેહેલ ઊપાયછે જે જર વગર મલી શકેછે. 'વખતસર અને વીચારીને બોલવું, અને ઘણું શાંભલી થોડું બોલવું' એટલી લગામ જો તેઓ પોતાની મસત જીભને નાખેતો કેટલી બધી રીતે તેમને તેમજ બીજાને ફાયદો થાય? ઇશવરે માંણસને જીભ આપી છે તે માતર ધંધા ધાપાનો વેહેવારજ ખર લાવવાની મતલબથી નહી, પણ આપણને ગમત મેલવવા પણ આપીછે. દોસતોની સેલકીમાં જો બધાજ જીભને કેદ કરીને બેસેતો કોઇનેબી ખુશ ગમત મલે? વખતસર, વીચારીને, અને સારી વાતો કીધાથી આદમીઓને એકમેક સાથે મેહેનતની ઠાક પછી ગમત મલેછે અને તે જીભનો ખરો ઊપયોગછે; પણ અડગરાની મુઆરેક ખાલી બકબક કરવી એ જીભનો આડો ઊપયોગ છે. કોઈ ભુંડા માણસના દુરગુણ જાણવા છતાં આપણા મીતરોથી ઘાંકવા એ તેમની તરફની ફરજ અદા કરવા બરાબર નથી. ભુંડાઓની ચાલને ઊંઘાડી પાડી સારાં માણસોને ચેતાવવાં એ જીભનો નાદર ઊપયોગ છે; પણ કોઈ સારાં માણસને ભુંડે ખપાવવાની પેરવી કરવી એ જીભનો અતીઘણો માઠો ઊપયોગછે. ભુંડાં માણસને સારૂં કેહેવું એમાં ઘણી ગેરઈનસાફી થતી નથી, પણ સારાં માણસને ભુંડું કેહેવું એ નીચ લોકોની બુધીછે. જો જીભપર ઊપર કહયા મુજબ આંકસ રાખયો અને લોકોની તાહારો મારીની અને ભુંડી વાતો તરક કીધીતો જીભને અવાર નવાર વાપડયાથી સંઘાને ફાયદો થાયછે, ગમત મલેછે, અને ઈશવરે આપેલાં એક અમુલ્ય હથીયારનો લાયક ઊપયોગ થઈ શકેછે.

ઈંગલંડનો રાજા આઠમો હેનરી અને તેની છ રાણીઓ.

ઈંગલંડ દેશનું તાજ ઈસવી સન ૧૦૬૬ થી તે આજ શુધી જે રાજાઓ માથે ઓલવી ગયાછે તેઓમાં સરવેથી પરખેઆત ૮ મો રાજા હેનરી થઇ ગયોછે. મોટી મોટી લડાઈઓ મારી ઈંગલંડ દેશને મોહોટાઈએ ચહડાવવા ઈયા દાસતી ધારા બાંધી પરજાનું કલેઆન કરવાનું માન હેનરીએ લીધું નથી; પણ ઓર એક બીજીજ રીતે એ પોતાનું નામ ઈંગલંડની તવારીખમાં મશહુર કરી ગયોછે. હેનરીનો બાપ તખતે આવેઓ તેની અગાઉ બે કુટુંબો ઈંગરેજી તખત ઉપર દાવો ચલાવતાં હતાં, અને જે ભયંકર જંગ તેઓએ જગાવયો હતો તેથી ઘણાક પુરાતમ અમીરોના લોહીથી ઈંગલંડની જમીન તર થઈ હતી. અંતે હેનરીનો બાપ ૭ મો હેનરી મેદાન પડયો, ઈયોરક ખાનદાનના છેલા રાજા ખુંની તરીજા રીચરડને પરાજય કીધો, અને લેનકેસટરીઅન ખાનદાનની પાદશાહાત ઈંગલંડ પર શીરૂ થઈ. લેનકેસટરીઅન ખાનદાનને ઈયાને ૭ માં હેનરીને તખતપર દાવો ન હતો પણ "મારે તેની તરવાર" એ કલામથી તે ઈંગલંડ પર કાબુ ચલાવવા લાગો. હેનરીના ઈયોરક ખાનદાનની એક રાણી નામે ઈલીઝાબેથ સાથે નેકા થયા અને બે ફબીલા, એકવાર કટા વેરી, પાછા દોસતીમાં જોડાયાથી ૮ માં રાજા હેનરીએ જનમ લીધો. બધે ખાનદાનના લાગતા વલગતાઓ અને કુલ ઈંગલંડના લોકો હેનરીપર પોતાની આગલી હરીફાઈ મેલી દોસતીની નજરથી જોવા લાગા. ૭ મો હેનરી રાજા લોકો પાસથી જુવાકી દોર ચલાવી મોટી નાણાની રકમ પોતાના બેટા ૮ માં હેનરીને સોંપી દુનીઆમાંથી અસબાબ ઉડાવી ગયો; અને નાહાનો હેનરી ઈંગલંડ દેશની હકુમતે આવયો. તખતે આવતાંમાંજ પોતાના બાપના બે મલતીઆઓ જેઓએ લોકોને નાતરસ થઈ નાણાથી નીચવયા હતા તેઓને મોતની સજાએ પોંચાડયા. હેનરીનો આરથર નામે વડો ભાઈ હતો જે તેના બાપની હઈઆતીમાંજ મરણ પામયો હતો. આરથર ઈસપેનના રાજા અને રાણી ફરડીનાનડ અને ઈસાબેલાની છોકરી કેથેરાઈન સાથે પરણયો હતો, પણ આરથરના મોહોત પછી જારે ઈસપેનની દરબારે આપેલી રીત પાછી માગી તારે હેનરીએ પેતાના બેટા ૮ માં હેનરી સાથે કેથેરાઈનના નેકા કબુલ કીધા. હેનરીએ થોડાં વરશ શુધીતો કેથેરાઈનને પોતાની મોહોરદાર દાખલ કબુલ કીધી, પણ કેથેરાઈનની દાસી દાખલ એન બોલીન નામની એક ઈંગરેજ નાઈટની નખરાંબાજ છોકરી સેવા કરતી હતી તેથી રાજાનું મન પોતાની હકદાર બાંનુ ઉપરથી ઉઠી ગયું. પોતાનો બુરો હવસ પુરો પાડવાની મતલબથી તે એવું કેહેવા લાગો કે ભાઈની ઓરતને કરાઈસટના ધરમ પરમાણે કદીબી પરણી શકાય નહી, અને તેથી માહારાં લગણ રદ થવાં જોઈએ; પણ આ વેલાએ ઇટલી કરીસચન ધરમનું મથક હતું, અને તાંહાં જે માહા ધરમગુરૂ રેહેતો હતો તેની આગલ યુરપના બડે બડે પાદશાહો ધુજતા હતા. લોકો તે વેલાએ એટલા અગ્નાન હતા કે એ માહા ધરમગુરૂ જે પોપને નામે ઓલખાયછે તેની ખરૂં બોલીએતો, ઈશવરની માફક પુંજા કરતા હતા. પોપ જે કેહે તે ખરૂં એમ લોકો માનતા હતા. ચાહેતો પોપ હરેક પાદશાહને નીઆત બાહેર મેલી શકતો હતો અને પોપનાં મોહોમાંથી જો હરફ નીકલેતો તે પાદશાહનું તાજ છીનવી લેવાને આખું યુરપ કમર બાંધવાને તઈઆર થતું હતું. પોપની આપખુદ સ

તા સામે એક માર્ટીન લુધર નામના પંડીતે ભારી શોહોર જરમનીમાં મચાવયો હતો, તેની સામું હેનરીએ લખયું અને પોપની તરફેણ ખેંચી, જેથી હેનરીને 'દીફેનડર આવ ધી ફેથ' ઈયાને ધરમનો બચાવ કરનાર એ ખેતાબથી પોપે નવાજયો. આ ખેતાબ હજુ લગી ઈંગલાંડની માહારાણી વીકટોરયા વાપરેછે.

આવો પોપનો જાલમી દસ્ત હતો તેથી હેનરીએ પોતાનો તલાક લેવાને પોપને વીનંતી કરી. પોપે હેનરીને તલાક આપયો નહી. આમન સામન ઘણી ચરચા થઈ પણ હેનરીનું વલયું નહી. હેનરીએ પોતાનાં એક વફાદાર પરધાન કારડીનલ ઉલસીને કાહાડી મેલયો કારણ કેથેરાઈનથી છુટા છેડા કરી અપાવવાને તેણે મેહેનત લીધી નહી. ઉલસી જોકે રઈયતનું કલયાણ ઈછતો ન હતો તોબપણ પોતાના પાદશાહનો એક એતબારદાર નોકર અને ખેરખાહ દોસત હતો. આ બુઢા પરધાનની હકુમત જાહારે પાદશાહે છીણવી લીધી અને તેની શઘલી દોલત જપત કીધી તાહારે તેનું દીલ ફાટી ગયું, અને મોટા મેહેલની અંદર રેહેનારો આ નાગીચો અમીર આખર વખતે એક જોગીઓનાં મથમાં મરણ પાંમયો. મરતી વખતે તે બોલયો કે "માહારા પાદશાહને બદલે જો માહારા ઈશવરનીજ હું તેટલી નોકરી કરતતો આ બુઢાપાનાં વખતમાં તે મહને છોડી દેત નહી."

પોપે હેનરીની મરજી રાખી નહી તેથી અંતે હેનરીએ ઈંગલંડ દેશમાં જાહેર કીધું કે શઘલાઓએ પોપની નહી પણ માહારીજ સતા માંનવી. તે દીનથી ઈંગલંડ દેશ ઈટલીનાં પોપનાં કાબુમાંથી છુટું થયું. જેઓ બોહોસ ધરી પોપની સતાજ કબુલ રાખવા લાગા તેઓને હેનરીએ બેધરક ગરદન મરાવયા. આખાં યુરપમાં પોંગાર મચી રહયો ઈંગલંડ નેઆત બાહેર મેલાયું પણ હેનરીએ પોપનાં હુકમને તુચાછ કરી ગણયા.

અંતે હેનરીએ પોતાને જોખમે **કેથેરાઈનથી** છુટા છેડા કીધા અને **એન બોલીનને** રાણીની પાહેરીએ ચહડાવી. જે દાહાડે કેથેરાઈન દુખથી અને જુરાપાથી મરણ પામી તે દાહાડે એન બોલીન ઘરેણા ગાઠાં પેહેડી પોતાનાં ભપકાદાર પોશાકની પુર બાહારમાં ફરી. કેથેરાઈનને પેટે એક છોકરીનો જનમ થયો હતો જે મેરીને નામે હેનરીનાં છોકરા એડવરડની પછી ઈંગલંડપર રાજ કરી ગઈ.

પણ **એન બોલાનની** સાહેબી થોડા દાહાડાનીજ હતી. હેનરી એક **જેન સેમોર** નામની નાજનીનાં નખરામાં ગીરફતાર થયો. તેણે એનબોલીનપર છીનાલાનું બોહોતાન મેલયું અને તેને ગરદન મરાવી. પોતાનાં મોહોતની અગાઉ એન બોલીને પોતાના ખાવંદપર એક પતર લખયો અને પોતે જુઠાં બોહોતાનથી મારી જાયછે એમ જણાવયું. "એક ગરીબ છોકરી પરથી પાદશાહ તુંએ મહને રાણી બનાવીછે અને જાહારે વધારે પાહેરીએ ચહડાવવાનું રહયું નથી તાહારે તું મહને આકાશે મોકલેછે" એમ ખીયારી એને પોતાનાં ધણીપર લખયું. એન એકગમ ગરદન મરાઈ કે બીજીગમ હેનરી **જેન સેમોર** સાથે પરણયો. **એન બોલીનને** પેટે **એલીજાબેથ** નામની શાહાજાદી જનમી હતી જે રાણી **મેરી** પછી ઈંગલંડની હકુમતે આવી ગઈ.

જેન સેમોર હમેલથી છુટા પછી મરણ પાંમી. આ રાણીને પેટે **એડવરડ** નામના શાહાજાદાની વરધી થઈ હતી જે હેનરી પછી ઈંગલંડનો રાજા થયો.

તરીજી રાણી પછી ચોથી રાણી લાવવાનાં કારબારમાં રાજા હેનરી ગુંતાયો. જુદા જુદા પાદશાહોને તાંહાં માંગણી ગઈ, પણ અંતે પોતાના પરધાન થામસ ક્રામવેલની મદદથી એક કારજ નકી થયું. **એન આવ કલીવસ** નામની એક શાહાજાદીનું રાજાએ ચીતર જોયું જયાં તે તેણીની ઉપર મોહો થઈ પડયો. પણ જાહારે **એન આવ કલીવસે** બંદરપર પગ મુકયો તાહારે રાજાને પોતાની રાણી ઘણીજ બેશીકલ લાગી. તેણે પરણવાને ના પાડી પણ જાહારે તેને વધારે સમજાવયો તાહારે તે ફીરીઆમાં બેઠો. રાજાને આ નવી રાણી સાથે બાજયું નહી અને રાજાએ પરણવાનો કોલ આપયા અગાઉ રાણીને જોઈ ન હતી એવું બાહાનું કાહાડીને તરત તેણીથી તલાક લીધો. થામસ ક્રામવેલ જેણે પાદશાહને આ શાહાજાદી સાથે પરણવાની ભલાંમણુ કીધી હતી તેને હેનરીએ ગરદન મરાવયો.

પાંચમી રાણીપર પાદશાહની પસંદગી પડી તે **કેથેરાઈન હાવરડ** નામની એક અમીરજાદીપર હતી. પણ **કેથેરાઈનપર** પરણવા અગાઉ અને પરણવા પછી છીનાલું કરવાનું તોહોમત મેલયું અને તેને ગરદન મરાવી. આ તોહોમત કાંઈ જુઠું ન હતું.

હેનરીને નસીબે છઠી રાણી **કેથેરાઈન પાર** નામની એક વીધવા આવી. પોપ વીશે તકરાર કરતાં આ રાણીથી હેનરીની વીરૂધ બોલાઈ ગયું જેથી હેનરીએ પોતાના પરધાનને હુકમ કીધો કે રાણીને દરબારમાં ફીતુર કરવાનાં અને આમ્બેસર ઘસડવી. **કેથેરાઈન પારને** ખબર પડતાં તેણીએ એક આછી તાલ લગાવી. રાજાનો ખુશ મીજાજ જોઈને તેણીએ કહયું કે "પયારા ખાવંદ, તહમો ધરમ શાસતરમાં એટલાતો પઢેલાછો કે તહમારી સામું બોલીને હું તહમુંને ઉશકેરૂછું કે તહમારૂં ગ્નાન મહને માલમ પડે અને તેથી મહને ફાયદો થાય." આ બોલો શાંભલી રાજાએ મન ફેરવયું અને જે પરધાન સહવારે રાણીને કેદ પકડવા આવયો તેને લાત મુકી મારીને હેનરીએ મેહેલની બાહેર હાંકી કાહાડયો અને કેથેરાઈન પોતાનાં ધણીનાં મોહોત પછી સારાં નસીબે જીવવા પાંમી.

પોપની આપખુદ સતા ઈંગલંડપરથી કાહાડી નાખી વેહેમ અને અગનાનપણાનાં બંદો તોડી નાખવાનું માન જાંહાંસુધી ઈંગલંડ દેશની મોટાઈ રેહેશે તાંહાંસુધી ૮ માં રાજા હેનરીને મલશે. હેનરી જોકે સવભાવે કરૂર અને માથાફરેલ હતો, તોબપણ પોતાની રઈયતનાં કાયદાને માન આપતો હતો, અને જે વખતમાં હેનરી રહી ગયો તે વખતમાં પોપની સામે કમર બાંધવી એ થોડું દલેરીનું કામ ન હતું. પોતાની રાણીઓ ઉપર ગુજારેલા શેતમને માટે હેનરીનાં નામને જાંખ લાગીછે; પણ જાહારે ઈંગલંડ દેશને એ રાજાનાં હાથથી મલેલા ફાયદા ઉપર નીગાહ પોંચાડયે છઈએ તાહારે તે ઉપર અખાડા થઈ શકેછે. હેનરીએ વલી પોતાનાં જાની મીતર કારડીનલ ઉલસીને ઘડપણનાં વખતમાં જે કાહાડી મેલયો અને જે નજીવાં બાહાનાંસર સરંયા

મસ સુર, થામસ ક્રામવેલ અને બીજા પુરૂષોને બેધડક ગ રદન મરાવયા*તેથી એનાં નામને બટો લાગોછે. હેનરીનાં વખતમાં ઈંગલંડ દેશ સારી જાહોજલાલી ભોગવવા લાગું અને એના રાજ પછી તે આસતે આસતે યુરપમાં પોતાનો દસત બેસાડવા લાગું. હેનરી ખાધા પીધામાં એટલોતો બીન પરેજી રાખતો હતો કે મરવા અગાઉ તેનું આંગ ઘ ણું ફુલી ગયું હતું, અને દસતાવેજોપર પોતાથી સહી થઈ શકતી ન હતી. થોડા દીવસ માંદગી ભોગવવા બાદ હેનરી મરણ પાંમયો અને તેનું રાજ તેનો છોકરો એડવરડ જે ના ની વયનો હતો તેનાં વાલીઓનાં હાથમાં ગયું.

ઈતિફાકી ગુવાહીનો અચરત સરીખો દાખલો.

માણસો જેવારે કાંઈબી છુપું અથવા બદ કરમ એકાંત અંધારી અને જાંહાં આદમજાતની નજર નહી પડે એવી જગામાં કરેછે તેવારે તેઓ એવો વીચાર રાખેછે કે તેવોનું કરપીણ કાંમ કોઈજ જોતું નથી. એક ચંડાલ પોતાનું કાળું ધોળું કરી આસપાસ નજર ફેરવેછે અને તપાસેચ કે કોઈએ તેના ભુરાં કાંમોમાં તેને મશ ગુલ થયલો જોએઓછે કે નહી. આસપાસ કોઈ નજ ર નથી આવતું તેવોજ તે પોતાની જગો છોડેછે અ ને તાંહાંથી બાહેર નીકલી જીવને ધીરજ આપેછ કે હવે હું બનચીઓછું. એ ધીરજ તેનું હઈડું કટલો વાર કબુલ રાખેછે? જેવો તે આગલ ચાલેછ અને તેવા માં જો કોઈએ તેની તરફ તાકીને જોયુંતો તુરત તેની ધીરજનો અંત આવેછે અને તેનું દીલ ઘભરાટમાં પડે છે કે મારો ગુનાહ માલમ પડીઓછે. જો કોઈવાર ખ રો ગુનેહગાર જલદીથી પકડાઈ આવતો નથી તો તેને આવી રીતની છુપી સજા કાંઈ કંમ થતી નથી.

આપણે તવારીખમાં તેમજ આપણી સાંમે ઘ ણાએક દાખલા જોએઆછે કે જેમાં ગુનેહગારો કેટલીક મુદત સુધી છટકી જવા પછે એક સેહેજ વાતમાં પકડા ઈ આવીઆછે. એવા દાખલા ગુનેહગારોને તેમજ આસપાસના નીરદોશ માણસો જેવો કોઈવાર લોભની ભુરી ચુંગાલમાં ફસી પડે તેઓને ઢડો સીખાડેછે કે પા પ ગોડે ઈઆ વેહલે ગુનેહગારને શીંગાડો પાડી આ પેછે. છુપાં ખુંન, ચોરી, તરકટ, છીનાલી ઈતીઆદી તે અજીમ કુદરતના શાહેબથી કદીબી છુપાં નથી અ ને ઘણુંકરીને માંણસોની સાંમે પણ તે જાહાજોવાર છુ પાં રેહી શકતાં નથી. એવે આડે રસતે ચાલનારાં ઓને થતી કુદરતી સજા આપણ હમેશાં જોઈએ છઈ એ અને બેહદ તે વીશે શાંભલીએ પણ છઈએ.

આસરે સો વરસની વાત ઊપરે લંડન શેહેર ના એક આબરૂદાર પેહેડીવાલા વાઈન દારૂનો વેપાર કરતા હતા; અને મદીરા જાંહાંથી ઊંચો વાઈન આવ તો તાંહાં તેઓની મોટી આડત હતી. એક વખતે મ દીરેથી તેવોએ વાઈન મંગાવીઓ. તેમાં (૬૩) ગાલનનું એક મોટું પીપ આવીઉં હતું. આ પીપ માંનો વાઈન સારો નહી માલમ પડવાથી વાઈનના વે પારીઓ ખરાબ થએલા દારૂને સુધારવાની કેટલીએ ક ઈલીકતીઓ કાંમે લગાડેછે તે સરવે આ પેહેડીવા લા વેપારીઓએ કાંમે લગાડી પણ તેમાં તેઓનું કાંઈ વલેઉં નહી તેથી અંતે નીરાશ થઈ એ પીપમાંના દારૂની બાટલીઓ ભરવાનો હોકમ આંપીઓ. એક કારભારી જેને હસતક વાઈનદારૂનું ભોંએરૂં હતું તે ની ચે ભોંએરામાં પેલાં પીપમાંનો દારૂ બાટલીઓમાં ભ રવા ઊતરીઓ. તેણે આસરે એક ડજન બાટલી ભ રી નહી એટલામાં કાકમાંથી દારૂ પડતો બંધ પડીઓ તેથી કાકમાં કાંઈબી કચરો આવી અટકીઓ હોએ તે કાહાડી નાખવા તેણે પોતાની આંગલી તેમાં ખોસી અને કાંઈ નરમ જેવી ચીજ ખેંચી કાહાડી. બાહેર કાહાડી જોતાં બાલ સુધાંની ચાંમડી માલમ પડી અને તેને એવું લાગું કે એ બાલ તથા ચાંમરી માણસના માંથાંની હશે તેથી તે તુરત ચોંકીઓ અને તે હાથમાં થી નાખી દેતો પોકાર મારી ઊપર દોડી આવીઓ. તેને આવા ઘભરાટમાં પડેલો જોઈ તેના શેઠો તથા બી જાઓ પરપુછ કરવા લાગા અને તેઓને ઊપલી હકી કત જાહેર કીધા ઊપરથી તેનો એક શેઠ તથા બીજાં કેટલાંક માણસો નીચે ઊતરીઆં અને પીપને ઊલું ક રી તેનું મથાલું કાહાડી નાખી તેમાંનો સઘલો દારૂ બીજાં વાસણમાં ખાલી કીધો અને નીચે જોએશું કે તેઓની નજરે માણસના હાડકાનું એક પાંજરૂં ભઅં કાર હાલતમાં નજર પડીઉં.

આ વેપારીઓએ તુરત શેહેરમાં ખબર કરી મ દીરા ખાતે પોતાના આડતીઆ ઊપર સઘલો હેવાલ લખી મોકલીઓ અને તે ઊપરથી મદીરા ખાતેની સરકા રે તે ખુનની તલાસ કરવા માંડી અને એક કોપરને પકડી કાહાડીઓ. એ કોપર મદીરા ખાતેના વાઈનના કાર ખાંનામાં કાંમ કરવા જતો હતો અને તેના હાથ હે

ઠક્ષ એક છોકરો કુપરનું કાંમ શીખતો હતો. એ છો કરો પોતાના કાંમમાં ચાલાક અને હુશીઆર નીવડી ઓ તેથી પેલા કુપરને ધાસતી પેઠી કે કોઈ દાહાડે તે છોકરો તેની જગા લેઈ લેશે અને કોપરનું દુકાંન કાહાડશે તેથી એક દીવસે એકાંત જોઈ તેની સાથે ન કાંમો કજીઓ ઊઠાડીઓ અને તેને વાંસલા વડે એક ફટકો મારી ભેજાંન કરી નાખીઓ, અને આ પોતાનું કરપીણ કાંમ છુપાવવાને માટે તે છોકરાને લંડન મો કલવા માટે જે દારૂના પીપો ભરાતાં હતાં તેમાના એ કમાં નાંખી તે બરાબર જડી લીધું અને તે પીપ લંન ડનમાં આવેઆ પછે આ પરમાણે પેલા કરપીણ કુપર નું પાપ જાહેર થયું અને તે પોતાની ફેજને પોંહોંનો.

લગણ.

સુધરેલા તેમજ જંગલી લોકોમાં લગણનાં ગાં ઠને પવીતર ગણવામાં આવેછે. અસલી ગરીસ દેશ માં લગણો વધારવાને ખાશ ધારા બાંધવામાં આવયા હતા અને લગણ નહી કરનારાઓને શીક્ષા થતી હ તી. ગરીસની બે મોટી કોમો ઈસપારટનો અને એ થીનીઅનો જેઓ બીજી બીજી બાબદો ઊપર એકમે કથી હમેશ ઊલટા મતનાં હતા તેઓ લગણની બાબ દ ઊપર એકમત હતા. ઈસપારટામાં એવો ધારો હ તો કે એક ચોકસ ઊમર અગાઊ દરેક માણસે ખશુ શ લગણ કરવાં જોઇએ; અને એથીનીઅનોનો એ વો કાયદો હતો કે મોટા મોટા લશકરી અમલદારો, સ ભાશદો અને બીજાં રાજદુવારી માણસોથી લગણ કી ધા વગર ઓધો રખાઈ શકાય નહી.

જાહારે માણસ પુર બલમાં આવે તાહારે તે પરણવાને લાયક થયો એવો ઇસપારટનોનો રેવાજ હ તો; અને પાંતરીસ વરસની અંદર નહી પરણવાને એથીનીઅનોનો રેવાજ હતો. ગરીસનાં રેહવાસીથી પોતાનાજ દેશી વગર બીજી પારકી ઓરત સા થે નેકા થઇ શકતા ન હતા અને બચાંના લગણ તેમ નાં મા બાપની મરજી વગર રદ બાતલ થતાં હતાં.

અસલી રૂમી લોકો લગનને એટલુંતો અગત નું સાધન ધારતા હતા કે પરણેલા પુરૂશોને તેઓ ઇ નામ આપતા હતા અને કુમારાઓને દંડ કરતા હતા. જુવાન પુરૂશો પાછલથી પોતાને મનપસદ ઓરત સા થે નેકા કરે તે માટે તેઓને રૂમી લોકો સપેત આપ તા હતા.

આગસટસ પાદશાહ જે જોડાંને પેટે ઘણાં ફર જંદ હોય તેઓને કીમતી ચીજો ભેટ કરતો હતો; અ ને રાજદરબારમાં છઇયાં છોકરાંવાલા મરદો ખુબ આબરૂ પાંમતા હતા. નાટકશાળાઓ અને એવીજ બીજી જાહેર જગાઓમાં પરણેલા પુરૂશો કુમારાઓ ની આગલ બેસતા હતા.

કેટલાએક જંગલી લોકોમાં મરદ કનયાનાં બા પને ચોકસ દામ આપી વેચાતી લીએછે અને આસ ટરેલીઆનાં જંગલીઓમાં જો એક કણયાને વરવાને બે જણા નીકલેતો તેઓ આમન સામન લડેછે અને જે જીતેછે તે કણયા સાથે નેકા કરેછે.

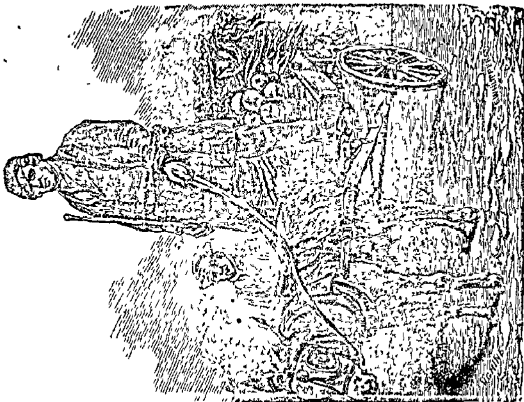
યુરપની ઊતરે લાપલાંડ દેશ આવેલુંછે જેમાં અતીઅંત થંડી પડેછે તાંહાં લગણની વલી અજાએબ રીત આમેજછે.

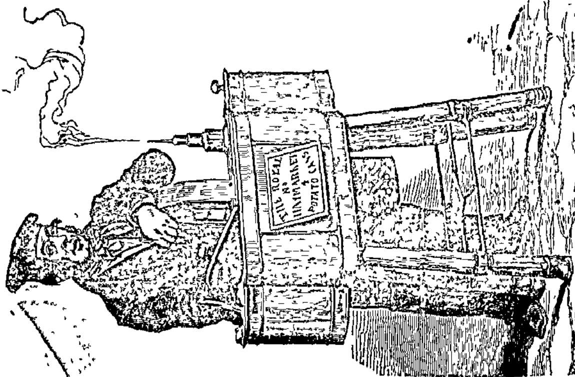
કોઈબી કણયાને તેણીનાં મા બાપની રાજી ખુ શી વગર જો કોઈ મરદ પરણેતો તેને ફાંસી દેવાની શીક્ષાછે. જાહારે એક જુવાનીઆનું દીલ એક તેનેજ લાયકની છોકરી ઊપર દોડેછે અને બેહુ અરસપરસ રાજીખુશી દેખાડેછે તારે બંધે ખારદુનાં દોસતો અને ખેશાવંદો એકઠાં થઈ છોકરા છોકરીને દોડવાની સરત રમાડેછે. જો ૩૦૦ વાર દુર દોડવાને સરત હોયતો છોકરીને મરદથી ૧૦૦ વાર આગલ ઊભી રાખેછે અને પછી સરત શીરૂ થાયછે. જો છોકરી જીતેતો મરદથી ફરી થી તેણીનું નામ લેવાતું નથી. પણ જો છોકરીની મ રજી હોયતો તે પોતાની ચાલ ધીમી કરી નાખેછે અને છોકરાને જીતવા દીએછે. છોકરો જીતે તોજ લગણ થઈ શકે એવો લાપલાંડરોનો રેવાજછે.

બીચારા લાપલાંડરો જાણતા નહી હશે કે હીં દુસતાંનની પશચમમાં એક મુંબઈ નામનો ટાપુછે તાંહાં ની રેહનારી એક કોમની બાનુંઓ તેઓનીજ મુઆફેક લગણસરાની રાતરે છોકરો જીતયો કે છોકરી જીતી એ સવાલ પુછતાં ફરેછે !!

ડાકણને કોણ પરણે?

પુરાતન વખતમાં યુરપનાં જરમની દેશમાં એ વો ધારો હતો કે જો કોઈ ઓરતને મોહોતની શીક્ષા

પીસાયતનાં, ઉતરતી મદ્દીના પગથાળી.

નું સાધન થ...
નામ આપતા હતા
જુવાન પુરૂષો પાછળથી પોતે

મલી હોય પણ તેને જો તેટલામાં કોઈ શખસ પરણે તો તેનો જાન ઊગરે. વીએનાં શેહેરમાં એક ખુબસુરત છોકરીને ફાંસીનાં લાકડાંપર ઊભી કરી હતી. સાંમે મલેલી ઠઠમાં એક ઘણોજ બદસીકલ અને કદરબી હાંમનો માણસ ઊભેલો હતો તે આ છોકરીપર પરશન થયો. તેણે આવીને કહ્યું કે હું આ છોકરીને પરણવાને તઈયારછું જેથી તે નાજનીને તરત છુટી કીધી. પેલા બદશીકલ માણસે પેલી છોકરીને કહ્યું કે હું મોટી પુંજીવાલો માણસછું અને માહારી સાથે નેકા કરયાથી તાહારો જાન ઊગરશે, એટલુંજ નહી પણ તું આખરે શુખી થશે. પેલી છોકરી બોલી કે "હું ખચીત જે મેહેરબાંની તહમે કરોછો તેથી ઘણી ઊપકારી થઈછું. પણ તહમારા સરખા કદરૂપા માણસ સાથે કદખુદાઈ કરી સારો ભવ પજલયા કરૂં તે કરતાં ફાંસીને લાકડે તંગાઊં તે હું બેહેતર ધારૂંછું." પેલો કદરૂપો માણસ પાછો ફરયો અને પેલી છોકરીને ફાંસી દીધામાં આવી.

વીલાયતનાં ઊતરતી પદવીનાં ધંધાદારી.

દુનીઆનાં સઘલાં ગાંમ અને દેશમાં જેમ ચઢતી પદવીનાં માણસોહે તેમજ ઊતરતી પદવીનાં પણ સઘલે ઠેકાંણે હોવાં જોઈએ. જો એમ નહી હોયતો આ દુનીઆઈ સંસાર કવચીત ચાલે નહી અને માણસો એકમેકની તમા રાખે નહી. આ બોહાલો સંસાર તે માહાદાની સાહેબે એવીતો રીતે રચીઓછે કે તેથી આપણ માણવી જાત સેહેલાઇથી અને વગર હીલા હરખતે આપણું કારજ કરીઆ જઈએછે. જો એક શેહેરમાં બધાજ સરખી પદવીનાં અને પુંજીવાલા માંણસો વસતાં હોયતો પછે તેવોની કવી દશા થાય? મજુરી, ખેતીવાડી, વગેરે બીજા હલકા ધંધા કોઈ કરવા જાય નહી; તેથી ઘાંચી, મોચી, દરજી, ખેડુત વગેરેનું કામકાજ દરએક ધણીનાં પોતાનાં માંથા ઊપર આવી પડે અને સંસાર બરાબર ચાલે નહી અને આપણ જંગલી હાલતમાં રહી જઈએ.

દુનીઆમાં વલી કેટલાંક માણસો બળવાલાં અને જોરાવર રેહેછે તેઓ પોતાને માંફક આવે એવો ધંધો પકડી શકેછે; કેટલાંએક શરીરે નબળાં હોયછે, પણ તેઓની બુધી ચંચલ હોયછે તેથી જે કાંમમાં અંગબળ નહી જોઈએ તેવા ધંધાને તેવો લાયક થાયછે. એ પરમાંણે જુદાં જુદાં લોકો જુદા જુદા ધંધા તરફ ખેંચાયછે અને એક મેકની અરસ પરસની ખુટો પુરી પાડેછે. કેટલાએક ધંધા મોટે વાંધેના અને તેમજ કેટલાએક હલકે વાંધેનાં કેહેવાયછે, અને ચહડતા ઊતરતા ધંધા ઊપરથી ચહડતી ઊતરતી પદવી ગણાયછે. ફેરીઆ, મજુર, ગાડી હાંકનાર, ધોબી, હજામ વગેરે હલકા ધંધા તથા પદવીવાલા, તેમજ વેપારી, કાયદા જાંણનાર, મીલકતનાં માલેકો, ડાકટર, ધરમગુરૂ વગેરે મોટી પદવી તથા ધંધાનાં માંણસો કેહેવાયછે.

જેમ આપણાં દેશમાં જાતી ભેદ ઈઆને નાત જાતનો ફરક રાખવામાં આવેછે અને એક કોમ બીજી કોમને હાથનું ખાયતો તે અભડાય એવું માણેછે તેવો જાતીભેદ યુરોપખંડનાં સુધરેલાં દેશોમાં જોવામાં આવતો નથી, પણ તેઓમાં પદવીભેદ ઈઆને ચહડતા ઊતરતા દરજ્જાના ધંધાદારીઓનો ભેદ રાખવામાં આવેછે. પણ વલી તે ભેદ રાખતા છતાં જો કોઈ હલકા ધંધાવાલો પોતાનાં જાતી બળથી પરજાને ફાયદો મલે એવી પોતાના ઈઆ બીજા કોઈબી ધંધામાં નવી સોધ કરેછે અથવા સારૂં નાંમ મેલવેછે તો મોહટી પદવીનાં માંણસો તેની સાથનો પદવીભેદ વધારેવાર રાખતા નથી અને તેને લાયક ખેતાબ ઘણીવાર મલેછે. યુરોપખંડનાં સુધરેલાં દેશમાં તેમાં અગત કરી ઈંગલંડમાં, વલી ધંધાદારીઓમાં એવું જોવામાં આવેછે કે તેવો બાપદાદાનાં ધંધા ઊપરજ ધેઆંન આપી બેસી રેહતા નથી. કોલસા વેચનારનો છોકરો ધોબી થાયછે, ધોબીનો છોકરો ગાયણ સીખાડનાર થાયછે અને ઘણીવાર હલકા ધંધાનાં માંણસો મોહટી પદવીએ પોંહોચી આંછે. એક દુધ વેચનારીનો ચાંનટરે નાંમનો એક છોકરો પોતાની જાતી મેહેનતથી ઈંગલંડનો સરવેથી એક નાંમીચો ખોદ અથવા નકાશકોમ કરનારો થઈ ગયોછે અને જેના હાથનાં કોતરેલાં બાવલાં આજે તે નાંમીચા કીસબીની શાહદત પુરતાં ઊભાંછે. એજ ધણી જારે આ હુનરમાં પડીઓ તેવારે તેની પાસે કાંમ કરવાને એકથી બીજી મીનબતી નહી હતી કે રાતના રોશનીમાં તે બરાબર કાંમ કરી શકે, તેથી એક મીણબતીનો કટકો પોતાનાં માંથા ઊપરની તોપીમાં હીકમતથી ખોશી રાખતો જેથી જાંહાં ચાલે હાલે તાંહાં તેને રોશની મલે. આરકરાઈટ, જે હજાંમનો ધંધો

કરતો હતો તેણે સુતરવણવાનો શાંચો શોધી કાહાડી "સર" નો ખેતાબ મેલવીઓ હતો. નાંમીચો અને માહાવીદવાન "સર" આઇઝાક નીઊટન એક ભરવાડ નો છોકરો હતો. કારડીનલ ઊલસ્રી જે એક કસાઈ નો છોકરો હતો તે મોટો વજીર થયો. એ પરમાંણે તવારીખ આપણને બેહદ સાહદત આપેછે કે હલકી પદવીનાં માણસો મોહટે દરજજે ચહડીઆછે અને મોટા રાજ અધીકારીઓ થઈ ગયાછે.

એથી ઊલટું આપણાં દેશનાં લોકો બાપદા દાનાં ધંધાને વલગી રેહેવા માંગેછે અને તેથી વધારે દુર તેઓની નજર પોંહોંચતી નથી; પણ જેમ જેમ વખત જશે અને વીદીઆ હોનરનો વધારો થતો જ શે તેમ તેમ એ ખોટી રસમ દુર થતી જશે એવી આ શા રાખવામાં આવેછે. વલી આપણા દેશમાં વીદી આ હોનરનો ફેલાવો ચોતરફ થયો નથી તેથી હલકા ધંધાવાલા લોકોમાં વીવેક અથવા સુભ રીતભાંત દીઠ માં આવતી નથી. એ જો જોવું અને તપાસવું હોય તો એક વાંનીઆ અથવા મેમનની દુકાંને સામાંન ખ રીદવા જાવો અને તારબાદ કોટમાં મી૦ રાજરસ, ટરીચર અથવા કંમપની દુકાંને જાવો અને જોવો કે પેહેલાં તે તમુને કેવાં આદરમાંનથી બોલાવેછે, તમારી સાથે કેવી સલીયતાથી વાત કરેછે અને ભાવ તાલ કે હેવામાં કેહેવી સફાઈ અને માલ આપવા લેવામાં કે વી ઝટપ અને સારી રીત વાપરેછે, અને છેલે જતી વ ખતે તમારો ઊપકાર માંની કેવી રીતે રખશદ કરેછે. એવી ઈગરેજોની દુકાંનમાં, દેખીતા તમો વધારે પઈ સા આપી આવોછો તેનું કારણ એટલુજ કે તે દુકાંન દારોનાં વીવેક તમોને બહુ સારા લાગેછે. અને તેવો તમોને કંટાલો આપવાને અને કકલાવાને બદલે ઓર રાજી ખુશી કરી મોકલેછે. વીલાયતમાં એવો વીવેક સરવે કોઈ ધંધાદારીઓમાં દીઠામાં આવેછે. હલકા માં હલકો ધંધો કરનારબી તમારી સાથે સારા વીવે કથીજ વાત કરશે અને તે પોતાની આસપાસ બનતા બીજા હજારો બનાવો ધેઆંન રાખી જુવેછે તેથી પો તાનાં ધંધા ઊપરાંત તમોને બીજી ઘણીએક ખબર આપી શકેછે. આપણો ધંધાદારી એટલોતો અઇ આનો અને બેતુંભા રેહેછે કે પોતાના ધંધા ઊપરાંત બીજુ જાણવામાં "મારૂં શું વલીશે" એવું વારંમ વાર તેને મોહાડેથી આપણે સાંભલીએ છઈએ. વ ળી આપણો હલકી પદવીનો ધંધાદારી પોતાના અંગ્ર વસતર વીશે કેવો બેતુંભા, અને એકાદ લંગોટી ઊપર નચીત રેહેછે; અને વીવેક શું તેથી તે તદન અજાંણ્યો નો અને બેનસીબછે એવું તેનાં વજનર ઊપરથી દે ખાડી આપેછે. વેલાયતનો તેવોજ ધંધાદારી પોતા નાં અંગવસતર કેવાં રાખેછે અને વીવેક શું તે તેની તે કેવી સમજ ધરાવેછે તે તેનાં દેખાવ ઊપરથીજ મા લમ પડી આવેછે. પાસેનાં પાંનાં ઊપર વેલાયતના બે ધંધાદારીઓનાં ચીતરો આપીઆછે તે ઊપરથી વાંચનાર શેહેલાઈથી હમારાં ઊપલાં લખાંનનો ખેઆ લ કરી શકશે.

એક પાદશાહની સાલેસાઇ.

ઈંગલંડના પાદશાહ તરીજા જારજની સાલેસાઈ અ ને નમનતાઇના ઘણા દાખલા મોજુદછે. ઈંગલંડ સરખાં માહા બલવાન દેશનો પાદશાહ પોતાની પદવી ભુલી જઈ પોતાની ગરીબ પરજાની સાથે ભેલાઈ, જાય, અને પાસાનો પર ફોકટ આધાર રાખી એશઆરામમાં પડયા કરતાં જા તી મેહેનત લઈ પોતાની ગરીબ રઈયતનું દુખ હઈએ ધરે, એ તારીફ લાયક ગુણો ખરેખર તે નામાંકીત પાદશાહની ઇયાદદાસત સાથે જાવેદાન સુધી કાયમ રેહેશે; અને આ ની ચે ટાકેલા એ પાદશાહની જીંદગીના બનેલા દાખલાઓ ત કોમરીઆં માણસો જેઓ ટુક પદવી મેલવી ઇયા કોઈ ઉં ચી પાહેરીએ ચહડી પોતાના આગલા ગરીબ દોસતો તરફ ભવાંપર ભવાં ચહડાવેછે તેઓની છાલકી બુધીને ઠેકાંણે લાવશે.

બડાઈનું બાંકું.

પાદશાહ ગાદીએ આવયા પછી થોડે દીવશે દેવલમાં ગયો, જાંહાંના પાદરી ડાકટર થામસે ભકતી કરયા પછી પાદ શાહ જારજની તારીફમાં એક ભાશાણ કીધું. જતી વખતે પાદશાહે ડાકટર થામસને કહયું કે "આ દેવલમાં નહી માહારી, પણ ઇશવરની ભકતી શાંભલવા હું આવયો હતો."

પાદશાહને જોયો.

વેમાઉથ નામના શેહેરમાં એક વખત પાદશાહ ફરવા કાજ ગયો. તાંહાંના પાસેના ગામડાંમાં એકલો ફરતાં તે ની નજરે એક ઓરત પડી જે ઘાસની પુલીઓ બાંધતી હતી. પાદશાહે પુછયું "હે બાઈ તું એકલી કાંમ કરેછે તે બીજા મજુરો કયાંહાં ગયા?" પેલી ઓરતે કહયું કે "પાદશાહને જોવાને આજ તેઓ શેહેરમાં ગયાછે." પાદ શાહે પુછયું "અને ભલી ઓરત તું કાં નહી ગઈ!" પે લી ઓરત બોલી કે "પાદશાહને જોવાને હું એક કદીયું બી આપું નહી. જે મુરખો ગયાછે તેઓ સારા દાહાડાનો રો જ ખોશે. માહારાં બચાંઓનું પોશાણકરૂં તે રાજને જો યા કરતાં સરસછે." પાદશાહે પેલી ઓરતના હાથમાં થો ડાક પઈસા મેલયા અને કહયું કે "ભલી ઓરત આ લે,

અને જારે તાહારા દોસતો પાછા ફરે તાહારે તેમને કેહેજે કે તમેતો પાદશાહને જોવા ગયા હતા, પણ મહનેતો પાદશાહ જોવા આવયા હતા." પેલી ઓરતને અચરતીમા નાખી પાદશાહ ચાલતો થયો.

ચેલટનહામ તરફ જતાં પાદશાહ જારે ટીઉકંસબરીમાંથી ઘોડાપર સવાર થઈ જતો હતો તારે તેણે લોકોને પુલની દેવાલ ઉપર ઉભેલા જોયા. રખેને બીચારા ગરીબડા લોકો દેવાલપરથી પડી જાય તેથી પાદશાહે મોટે અવાજે કહ્યું કે "ભલા માણસો હાડકાં ભાંજશો, નહીતર દેવાલપરથી ઉતરો; તમારા પાદશાહને જોવાને માટે શાંનો એટલો બધો જોખમ શીરે લેચોછો ! તહમો જેમ કહો તેમ આસતે માહારો ઘોડો ચલાઉં અને તમારા પાદશાહને નીરાંતે જુવો."

એક સહવારે ચેલટનહામમાં પાદશાહ એકલો ફરતો હતો તેવામાં એક ખેડુત જોરથી દોડતો જતો હતો. પાદશાહે તેને ઉભો રાખી કહ્યું "દોસત તું ઘણો હાફેછે. શું છે કયાંહાં જાયચ ?" ખેડુત બોલયો કે "હા સાહેબ, હું ઘણોજ દુરથી ચાલયો આઉંચ અને પાદશાહને જોવાને ઈનતેજારછું તેથી દોડુંચ." પાદશાહે એક ગીની ખેડુતના હાથમાં મુકી અને કહ્યું કે "દોસત લે આએ તારી મુસાફરીનો બદલો; તું હવે પાછો ફરીને ઘંડો પડ કારણ તું ઘણો તપી ગયોછે." ખેડુત અચરત થઈને બોલયો કે "પણ સેઠ માહારા પાદશાહનેતો જોયો નથી ને તહમે કેહેજે પાછો ફર." પાદશાહ હશીને બોલયો કે "ભલા માણસ પાદશાહ તુંહને પોતેજ આવી મલેછે અને તું તેહેને જુવેછે."

બે નીશાલીયા.

એક દીવસે એક મેદાનમાં પાદશાહ પોતાના હંમેશના રેવાજ મુજબ સાદો પોશાકે પેહેડી ફરતો હતો તેવામાં તેની નજરે બે નીશાલીઆ પડયા. પાદશાહે પુછયું કે "કેમ બાની શાલમાંથી ખલયાચ કે ?" છોકરાઓએ કહ્યું કે "નારે સેઠ આજે પાદશાહ સેકાર કરનારછે તે જોવાને હમે હીંયાં બેઠા છેઈએ." પાદશાહે કહ્યું કે "બેટાઓ પાદશાહ આજે શેકાર કરનાર નથી પણ જારે તે કરશે તારે હું તમુંને જણાવવાને ભુલીશ નહી; પણ તહમે એખલા આવતાના કારણ હીંયાં આસપાસ ઘાસતીછે." થોડા દાહાડા પછી પાદશાહે એ નીશાલીઆઓના ઘરમાં પોતાના એક ખીદમતગારને મોકલયો. છોકરાઓના મા બાપ ખાવા બેઠાં હતાં તેઓ પાદશાહના એક ખીદમતગારને ઘરમાં જોઈ અચરતીથી ઉઠયાં. ખીદમતગારે પેગામ કહયો કે પાદશાહે સલાંમ કેહેવડાવીછે અને પાસેના મેદાનમાં તેના બે જવાન મીતરોને જાંહાંશુધી જોય નહી તાંહાંશુધી શેકારને માટે ખોટીછે.

એક ખેડુતની ભેટ.

એક દીવસે ખેતરમાં એકલો ફરતાં પાદશાહને એક નાના દરવાજામાંથી પસાર થતાં આડો બેહેઠો એક ખેડુત છોકરો મલયો. ખેડુત ઉઠયો નહી તેથી પાદશાહે કહ્યું કે "તું કોણછે ?" ખેડુત બોલયો કે "હું ડુકર ચરાવનાર છું." પાદશાહ બોલયો કે "તું કાંથી આવયો અને કોણની ચાકરી કરેમ છોકરા ?" છોકરો બોલયો કે "હું પાસેમાં ગાંમડામાંથી આવયો છું પણ મહને ચાકરી નથી તે બેરોજગાર છું." પાદશાહ બોલયો કે "શું હીંયાં તુંને નોકરી નહી મલશે ?" છોકરાએ જવાબ દીધો કે "કોણ જાણે પણ હીંયાં તો બધું જીઓરજીનાં હાથમાછે." પાદશાહ બોલયો કે "વલી જીઓરજી કોણછે પોરયા ?" ખેડુત બોલયો કે "જીઓરજી તે વલી આ ગામનો પાદશાહ; હીંઆં પાસેજ તે કીલલામાં રેહેચ પણ જનમમાં મહને તેની અરધી મલી નથી." પાદશાહે તરત ચાલી જઈ પોતાના માણસોને હુકમ કીધો કે તે છોકરાને ચાકરી રાખે અને પછી તેને કહ્યું કે "છોકરા સારી ચાકરી જો કરીશ તો જીઓરજીની અરધી તુંહને જરૂર મલશે."

પાદશાહ અને વડો શાહાજાદો.

એક દાહાડે પાદશાહ વડા શાહાજાદા સાથે બરી બામદાદ શેલઘાહ કરતો હતો તેવામા વીનડસર તરફ જતું એક ગાડું ચીકલમાં દખાયલું જોયું જેને કાહાડવાને એક ખેડુત મેહેનત કરતો હતો. પાદશાહ અને શાહાજાદો તરત ગાડાં તરફ દોડયા અને ખભાંનો ટેકો આપીને ગાડાંને ચીકલમાંથી કાહાડયું. ખેડુત બહુ ખુશી થયો તેથી પાદશાહ અને શાહાજાદાને પીઠામાં એક ગલાસ દારૂ પીવાને અરજ કીધી; અને કહ્યું કે પીઠું જરા દુરછે અને રસતો ખરાંબછે તેથી તેઓએ પણ ગાડાંપર ચહડી બેસવું. પાદશાહે આ અરજ ઉપકાર સાથે નામનજુર રાખી અને જતી વખતે પોતે એક ગીની અને શાહાજાદાએ બે ગીની ખેડુતનાં હાથમાં મેલી.

ખેડુત અચરતીમાં ગરક થયો અને વીનડસર પુગતાંજ પોતાની હકીકત સઘલાને જણાવી. સઘલાઓએ કહ્યું કે એ બે જણા પાદશાહ અને તેનો શાહજાદોજ હશે, પણ ખેડુત એ વાત કબુલ કરે નહી કારણ તે કેહેતો કે શું પાદશાહ એક ગીની અને શાહજાદો બે ગીની આપે ?

શઘલી વાત પાદશાહને કાંને આવી. ફરીથી એક બામદાદે પાદશાહની તેજ ખેડુત સાથે મુલાકાત થઈ. પાદશાહે તેને ઉભો રાખયો અને હસીને કહ્યું કે "દોસત માહારા સાંભલવામાં આવયુંચ કે મેં તુંહને એક ગીની અને માહારા બેટાએ તુંહને બે ગીની આપી તેથી માહારા કરતાં તે વધારે સખીછે એમ તું જાણેચ. ખરેખર તે માહારા કરતાં તારી તરફ વધારે ઉદાર હતો તે હું કબુલ કરૂંછું; પણ જાણ ભલા ખેડુત કે ઉદારતાની સાથે મહને ઈનસાફબી ભેગો કરવો જોઈએ. માહારો બેટો પોતાનાં જીવનીજ ફકર હાલ તુરત રાખેછે, પણ માહારે તો લખો લોકોની ફકરછે. જે ચીજ તાહારાં છોકરાં તાહારી પાસે માંગે અને જે ચીજ તુંહને આપવી જોઈએ તેની જેમ તુંહને ફકરછે, તેમ માહારી લખો પરજા માહારી પાસથી જોઈતી ચીજ માંગે અને જે મહને આપવી જોઈએ તેને માટે મહને પણ ફકરછે."

એક એકીનદાર સીપાઈ.

૧૭૮૭ નાં શાલમાં પાદશાહ ડીયુક આવ ઈઆરક સાથે વીનડસરનાં મેહેલની અગાસીપર ફરતો હતો તેવામાં પોતાનો હાથ વખત જોવાની એક સુરજની તખતી હતી તે ઉપર ટેકાવયો. ડીયુકે પણ પોતાનો હાથ ટેકાવયો અને બેહુ

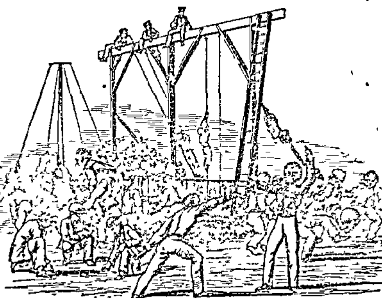
જણા વાત કરવા પડયા. એવામાં એક સીપાઈ પાદશાહ આગલ આવયો અને તેહેને કહયું કે તહમારો હાથ આ તખતી ઉપરથી કાહાડો, કારણ એનેજ તપાસવા મહને હીંયાં નેમયોછે અને મહને માહારા વડાનો હુકમછે કે કોઈનેબી એ તખતીને હાથ લગાડવા દેવો નહી. તરતજ પાદશાહ ખસી ગયો અને તે સીપાઈનાં કરનલને લખી મોકલયું કે તાહારી ચાકરીમાં પોતાની ફરજ બજાવનાર એક એકીનદાર સીપાઈ છે માટે તેને તરત કાંઈ બીજી વધારે ચહડતી જગા આપવી.

પાદશાહની સખાવત.

૧૭૮૯ માં જારે પાદશાહની તરબીએતમાં બગાડો થયો હતો તારે પારલીઆમેંટે એક કમીટીને પાદશાહનો ખાનગી હસાબ તપાસવા નેમી હતી; જેઓને માલમ પડયું કે વરસ દાહાડે પાદશાહની છ લાખ રૂપયાની આવકમાથી એક લાખ ચાલીસ હજારથી ઓછી રકમ તે સખાવતમાં આપતો ન હતો.

આવી રીતનો હાતમ દીલનો ઈંગલંડનો પાદશાહ તરીજો જારજ થઈ ગયોછે. જારજના વખતમાં જોકે ઈંગલંડ બીજાં રાજયો સાથે લડાઈમાંથી ફારેગ થયું નહી તોય પણ તેની પાદશાહાતમાં ઈંગલંડ દેશ ખરી જાહોજલાલી અને મોટાઈએ પોંચયું. જારે પાદશાહી મેહેલમાંથી ઉદમી મજુરની માફક બીછાણું છોડી બરીબામદારે દરબારીઓની સહરાગાત સાભલયાને બદલે ગરીબ ખેડુતો અને પોતાની રાંક પરજાની અસીલ અને નીરદોશ બોલી શાંભલવાને પાદશાહ ખંતી હતો તારે એવા હાતમ દીલના પાદશાહની પનાહ તલે લોકો ખીલી નીકલે એમાં શું શક? જારજનાં સરખાજ ભલા ગુણ હાલની આપણી માયાકુલ માહારાણી વીકટોરીયામાં નજર આવેછે, જેનાં તારીફ લાયક દાખલા વીરંવાર હમોએ વાંચનારી બાનુંઓ સામું ધરયાછે. જો કોઈ મેહેરબાઈનાં ધણીને ઈશવરની કરૂપાથી ગાડી ઘોડો થયો ઈયા કોઈબી રીતે દુનીઆમાં વગ વધયો તો મેહેરબાઈનો મટકો તરત વધેછે, પણ જાહારે મોટે ઘરનાં મેહેરબાઈ સાંભલશે કે સારાં હીંદુસતાંનની પાદશાહજાદી અને ઈંગલંડ સરખાં પરૂથવીનાં માહા બલવાન દેશની રાંણી ખેડુત સરખા ગરીબ સાથે હાથસે હાથ ખુશીથી મેલવેછે તાહારે તેવણની તકોબરીનો તેવણનેજ કેવો ખેઆલ પેદા થશે? જારજની સાલેસાઈનાં મોતેબર દાખલા તકોબરીઆઓને એક મોટો ધડો આપેછે. કેટલા સેઠો પોતાનાં ગરીબરા સેવકોનું દરદ દીલે ધરેછે? પોતાનાં સેવક સાથે વાત કરવી ઈયા તેની મુશકેલીઅતમાં ભાગ લેવો એ તેમને અપમાન સરીખુંછે. ઘોરમાં ડટાયા પછી પાદશાહ અને ફકીર એકજ તકીએ સુવેછે. ઈશવરની નજરમાં શઘલા માનવી એકજ સરખાછે અને જે મોટા દીલનાં અને ઉદાર મનનાં હોયછે તેઓ સંધાને ભાઈબંધની મુઆફક ગણી તેઓનું દુખ પોતાને હઈયે ધરેછે. તકોબરી એ સાંકડાં મનની નીશાન છે; અને તકોબરીઆ માણસોનો હંકાર તેમનેજ ઠાર કરેછે. દેવજોગે જો બીજા માણસોપર સાહેબી તમને મલી હોયતો તેમને બચાવવા, તેઓનું રક્ષન કરવા, અને તેઓનું દુખ નીવારણ કરવા તમારે સીરે ઈશવરની ફરજ ઉતરીછે. તેના ધણીની સાથે તકોબરી પણ સાથેજ સુવેછે; પણ પારકાઓનું ભલું કરી મેલવેલો જસ, ઘોરની અંદરથી પણ પોતાનો સુગંધી પમરાટ પરૂથવીમાં ફેલાવેછે, અને જમાના પછી જમાને આવતા લોકોને કેહેછે કે માહારો ભલો સેઠ આ જગામાં ડટાયોછે.

તનની કેળવણી—કસરતશાળા.

તનની કેળવણી વીશે જુદી જુદી રીતે ઘણીવાર લખાયુંછે અને એ બાબદ ઊપર જેટલું વધારે લખાય એટલું થોડુંછે કેમકે તંન જો કેળવાયલું હશે અને તેથી તંન તનદરોસત રેહશે તે ઊપર મંનનો બધો આધાર રેહછે, અને જારે તંન અને મંન સારી હાલતમાં હશે તારેજ દુનીઆને બી મોટો ફાયદો પરાપત થશે.

વાંચનાર બાંનુઓ તમો જારે બાહેર ખોલી હવામાં ફરવા હરવા જાઓછ તારે ઇંગરેજોનાં નાનાં પણ આસુદાં બાલકોને જોઈ હેરત પાંમોછો અને તમારાં બચાં અને તેવા વચેનો તુરત ફરક સમજી જાવોછો. તમો તેનાનાં બચાંની આઓઆને પુછોછ કે આ બાલક શું વરસ દાહાડાનું છે? તેનાં જવાબમાં તમોને વારંવાર કેહવામાં આવેછે કે નહી બાઈ એ બચું ફકત પાંચ અથવા છ મહીનાનુંછે અને તે ત્રાંબ

લી તમો હેરતમંદ રેહોછો તેનું કારણ શું ? તમારાં બચાં પીલાએલાં, ફીકાં અને દુરબલ રેહેછે અને ઇંગરેજોનાં બચાં આસુદાં, લોહીઆર અને શરીરે મજબુત દીશેછે તેનું મુખીઅ કારણ એજ કે તેઓમાં માબાપ શરીરે તંનદરોશત અને મજબુત હોયછે. ઇંગરેજોમાં કસરત કરવું એ ઘણુંજ સાધારણછે અને આપણામાં તે મુલગે છેજ નહી.

મથાલે આપેલું ચીતર ઇંગરેજી એક કસરતશાળાનો આબેહુબ દેખાવ આપેછે. એવી કસરતશાળામાં ઇંગરેજોનાં ઘણાંખરાં બચાંઓ જાયછે અને તેનો લાભ લેએછે તેથી તેવો શરીરે મજબુત, આસુદાં અને સુખવાસી નીવડેછે અને તેવોનાં બચાં પાછાં તેવાંજ તંનદરોસત હોયછે. તેવો શરીરે મજબુત હોવાથી તેવોનાં મંન પણ સારાં અને ચપલ રેહેછે અને છેક ૮૦ થી ૯૦ વરસની ઊમર સુધી તેવો સારી ચાલાકી અને હુશીઆરીથી રાજપાટનો કારોબાર ચલાવવાને વટીક શકતીવાંન રેહેછે, તેનાં હએઆત દાખલા આપણી નજરે હાલ જોઇએ છઇએ.

મથાલે આપેલાં ચીતરનો દેખાવ આપણી મુંબઈની કસરતશાળાના દેખાવને મલતોજછે અને એ જગાએ પણ સઘલી તેવીજ રીતની કસરતો કરાવવામાં આવેછે. કેટલાએક ઊદાર દીલનાં અને આબરૂદાર વરગનાં સમજુ પારસીઓએ સને ૧૮૫૮ માં આપણી કસરતશાળા ઊભી કીધી હતી અને તે આજ લગી તેવોની તથા બીજા શેઠીઆઓની શુભ કોશેસથી ચાલુછે. મુંબઇમાં દસ વરસનાં અરસામાં અને તેબી વલી પારસી સરખી ચંચલ કોમનાં આસરા તલે એકજ કસરતશાળા ઊભી થઈ રહીછે એ ખરેજ દલગીરીની વાતછે. એટલા અરસામાં એ શુભ કાંમનો એટલેતો ફેલાવો થવો જોઈતો હતો કે આજે બીજી પંદર નહીતો દસ કસરતશાળા જુદા જુદા લતા તરફ એજ ખાતાંમાંથી ઊભી થવી જોઈતી હતી. એમ નથી બનીઊં તેનું મુખીઅ કારણ એકે એ ખાતાંને નાંણાંની પુરતી મદદ મલતી નથી. જે મુઠીભર શેઠીઆઓ મદદ કરતા આવેઆછે તેવોજ મદદ કરીઆ જાયછે, પણ બીજા શેઠીઆઓ તથા પરજા તરફથી જોઈતો આસરો મલતો નથી એ અફસોસ કરવા જોગ વાતછે.

હાલની કસરતશાળાં જે સરકારી જગા ઊપર હતી તાંહાંથી ખાલી કરાવીછે અને એજ મેદાંનનાં બીજા ભાગ ઊપર સરકારે જગા આપીછે. એક જગા ઊપરથી ખાલી કરી જઇ બીજી જગા ઊપર છાપરૂં બાંધવા જોગ વટીક નાંણાંની જોગવાઈ એ કસરતશાળામાં હાલ હતી નહી તેથી ભાગી પડવાની ધાસતીમાં હતી; પણ તેને ઊભી કરનારા સખીદીલ ગરહસથો જેવો હજુર તેનાં કારોબારમાં ઊલટથી ભાગ લેએછે તેવોએ પાછું એક ફંડ ઊભું કરી તેને તકાવી છે. અને એ ફંડ વધારવાની તેવોએ ચોતરફથી કોશેશ જારી રાખીછે અને પરજા પાસેથી આસરો માંગેછે. એટલામાં કેટલાએક નાટક કરનારા કસાએલા પારસી જુવાંનોએ નીકલી આવી નાટકશાળામાં એ કસરતશાળાના ફાયદાને માટે એકાદ બે નાટક કરી રૂપીઆ દોહોડ હજારની રકમ એ ખાતાંને કરી આપી છે. એ ગરહસથોએ આપણી સ્રીઓને માટે પણ એજ નાટક કીધો હતો અને તાંહાં આવાં એક ધરમખાતાંને મદદ કરવાને માટે સ્રીઓની ભારે ઠઠ એકઠી મલી હતી.

હજુર એ ખાતાંને નાંણાંની જરૂરછે અને જો તે જરૂર પુરી પાડવામાં આવેતો આપણાં લોકોનાં બચાંઓને માટે અગત જેટલી કસરતશાળાઓ જગા જગાએ ઊભી કરવામાં આવે અને તેનો લાભ સરવે કોઈને મલે. એટલા માટે હમો સરવે વાંચનારી બાંનુઓને તથા મરદોને ભલાંમણ કરીએ છઈએ કે તેવો એ સર અવસરે તેમજ હમણાં નાંણાંની મદદ કરી એ અગતનાં ખાતાંને નીભાવવું અને તેનો પુરેપુરો ફાયદો પોતાનાં બચાંઓને આપતો કરવો. હમો આશા રાખીએ છઈએ કે એ ખાતાંને મદદ કરવાની હમારી ભલાંમણ વીઅરથ જશે નહી. જેબી બાઈઓને એ ખાતાંને માટે કાંઇબી નાંણું ભરવું હોય તેવોએ સુખેથી હમારી ઊપર બીડવું અને હમો તેની પોંહોંચ કબુલ કરી એ ખાતાનાં સેક્રેટરી ઊપર મોટી ખુશીથી મોકલી આપીશું.

નાંણાંની મદદ ઊપરાંત હમો સરવે માતાઓને એક મજબુત ભલાંમણ કરીએ છઇએ કે તેવોએ પોતાનાં છોકરાઓને એ ખાતાંનો લાભ જરૂર કરી આપતા કરવો જેથી આજે જે પીલાએલા અને જરદ ચેહેરા દીસેછે તેની જગાએ થોડાં વરસમાં ખીલેલી છાતીનાં અને મજબુત બાંધાના લોહીઆર ચેહેરા દીસ

માં આવે અને આપણી કોમનો અસલી તેજ પાછો આવતો જાય.

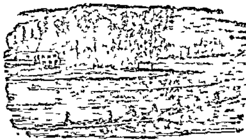
કેટલાએક ગરીબ લોકો કેહેછે કે વલી હમારા "ગરીબનાં છોકરાંઓને એ ઊંબરીઆની રમત શી" તેઓને હમો કહીએ છઈએ કે તમારાં ગરીબ ઘરમાં તનદરોસતીની વધારે જરૂરછે. જો તમારા છોકરાઓ મજબુત અને તનદરોસત નહી હશેતો, ડાકટરોની દવા અને "ફીઇ" આપતાં તમો કંટાલશો અને તમારા કમાતા છોકરાઓ અટકી પડવાથી તમારો સંસાર ચલાવવો ભારી થઈ પડશે. એથી તમોનેતો વધારે જરૂરનુંછે કે તમારાં બચાં કસાએ અને આંગલ ચાલતાં જે રગરમાં તેવો પડવાનાં તે બોજ શેહેલાઈથી ખમી શકે.

કસરત કાંઇ એકજ જાતની અથવા એકજ રીતની નથી હોતી. જુદી જુદી રીતે સેંકડો જાતનીકસરત થાયછે. સરવેને કસરતશાળામાં જવાની અગત નથી. માતબર તથા શકતીવાલા લોકોને લાયકછે કે ઘોડા ઊપર બેસી ફરવાની કસરત કરે. એ કસરત બી કાંઈ ઓછી નથી. એથી કંમર જોર પકડેછે, પગ મજબુત થાયછે અને આખાં શરીરનાં સાંધાઓને પુરતી હીલચાલ મલેછે. આપણા માતબર લોકો હજારો રીતનો આડો ખરચ કરવાને તઈઆર થાયછે પણ પોતાનાં બચાંની તંનદરોસતી ખાતર અને તેવોને ઘોડા ઊપર બેસી ફરવાનો સારો હોનર સીખાડવાને તેવો શરમ ભરેલું ગણેછે. તવંગરનાં છોકરા વો દીઆ હોનર સીખવામાં પછાત રેહેછે એટલુંજ નહી પણ અંગબલ સુધારવા અને વધારવામાં પણ ઘણાંજ પછાતછે. માતબર માતાઓ, શું તમારા અઢાર અને વીસ વરસનાં છોકરાઓ છેક એકવરીઆ, કમરમાંથી વલી ગયેલા અને લાલ લોહીઆરને બદલે ફીકા પીલા રંગના થઈ ગયલા જોઇ તમોને અફસોસ નથી લાગતો? તમારા એ પીલાએલા છોકરાંઓના છોકરાંઓ જુવો; તેવો એકદંમ સુકાઇ રહેલાં અને નાતવાન હોયછે જેથી તમારો વરસાંન ખાનારો ડાકટર દરરોજ તમારાં ઘેરમાં આવતો દીસેછે. હવે સમજુ માતાઓ, એ તમારાં બચાંઓની ઊતરતી ઓલાદ કેવી નીવડે તેનો ખેઆલ તમોજ કરો. જુવો નીચે ઘોડેઅસવાર થયલા શેકાર કરનારા ઈંગરેજોનું એક ચીતર આપીઊછે તે, અને વીચારો કે તમારા છોકરાઓ એવી

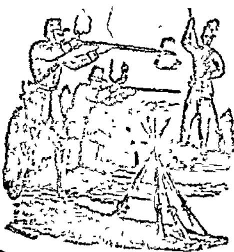
કસરત જો દરરોજ ચાલુ રાખેતો શું ઈંગરેજોના જેવાસંગીન અને મજબુત નહી થાય? નેક માતબર માતાઓ છોકરાંઓની તનદરોસતી પછવાડે જોવાનું કાંમ તમારૂંછે અને તમારા ધણીનું મન પગલાવી તમારા છોકરાઓને બેસી ફરવાને ઘોડો અપાવવાનુંબી કાંમ તમારૂંજછે.

માતબરોને માટે માતર ઘોડાનીજ કસરતછે એમ નથી. તેઓ પઈસાને જોરે ચાહે તેવી કસરત તો અને ગમત કરી શકે એવુંછે. તેઓ દરીઆમાં ચોખી અને ખોલલી હવામાં બેસી ફરવાને માટે બોટ રાખે અને હલેસાં મારવાની કસરત કરી પોતાના દંડ અને છાતી ખીલવે અને આખાં શરીરને તેથી કસરત આપે. બોટમાં ફરવાથી કસરત સાથે ગમત મલેછે અને ખુલી અને ચોખી હવા જેથી સુખાકારી મલે તેનો લાભ લેઈ શકાયછે. વલી બોટમાં ફરનારાઓને તરવા સીખવાની જરૂરછે અને એ હોનર કાંઈ જેવો તેવો નથી. એ કસરત સરખી આંગને ફાયદાકારક અને રગરનારી બીજી એક નથી અને એ સુલ હોનર જાણવાથી ઘણીવાર આપણ માણસોનો જાંણ બંચાવાને ઊપયોગી થઈ પડીએ છઈએ. બોટમાં બેસી હલેસાં મારવાની કસરતનુ બાજુમાં એક ચીતર આપીઊછે જેથી હમારાં વાંચનારાંઓને તેનો ખરો ખેઆલ આવે.

એ ઊપરાંત બીજી અનેક જાતની કસરતોછે પણ તેમાં એક વધારે ઊપયોગી કસરતને માટે આ બાબદ બંધ કરવા આગમચ બે બોલ લખીએ છઈએ. એ કસરત સીપાઇનીછે અને તેમાં બંદુક ફેડવાનું સાં

રી રવેશે જાણવું જોઈએછે. આપણા ગાંમડીઓમાં તેમાં તવંગરોમાંતો હજારે એકબી બંદુકખાં સીપાહે જ્યો નજર પડતો નથી. એ હોનરથી, આખાં રાજ્યાર સંભાલી શકાયછે; શેહેરની પાસબાની થાયછે, ધુત્રા ઠુઠારૂઓનો જુલમ ટલેછે, શકી ખાનારાં જાંનવરોના વનમાંથી બનચાવ થાયછે અને જાંહાંબી જઈએ તાંહાં એ ઊપયોગી હોનર કાંમ આવેછે. પારસીઓના ઈરાંન તરફનાં વડાવાઓ પોતાનાં બચ્ચાંને સરવેથી પેહેલી તાલીમમાં ઘોડેઅસવાર થવા, સાચું બોલવા અને તીરકમાંન પકડવાને સીખાડતા હતા. તે વડવાઓની ઓલાદના ઘણાએક આજે નાંતવાંન, ઘોડેઅસવાર થવાને બદલે તેનેથી તરીસ કદમ બીહીને દુર ઊભા રેહેનારા, અને હથીઆર હાથમાં પકડી તેનો ઊપયોગ કરી શકવાને બદલે ચોર બંદુકનો આવાજ સાંભલી ધુજનાર થઇ પડીઆછે એ કેટલું અફસોસ કરવાજોગછે. શીપાહ તરીકે બંદુક ફોડવાની અને નેમ તાકવાની કસરતનું એક ચીતર બાજુમાં આપીએ છઈએ અને આશા રાખીએછ કે એ નેક ઓલાદના જુવાંનો એ દેખાવ જોઈ પાછા સુરમાં આવે, અને આપણી ભલી અને આપણને છાંયડો આપનાર સરકારની તરફેણમાં અગતની વખતે હથીઆર પકડવાને તઇઆર થાએ.

આ બાબદ બંધ કરતાં હમો ફરી એકવાર હમારાં સરવે ઘરાકો તથા બીજાં વાંચનારાઓને એલતેમાસ કરીએ છઇએ કે આપણી કસરતશાળા સરખાં ખાતાંને તેવોથી બનતી મદદ કરવી અને પોતાનાં બચાંઓને એ ખાતાંનો લાભ જરૂર અપાવવો.

ખુશી અન દીલગીરી.

એક આસલી બરાહમણે દીધેલી સીખામણ.

"તારી ખુશી તારા મનને મગરૂર કરી નાખે એટલી હદથી જેયાદા થવા દેનોના, કે નહી તારી દીલગીરી એટલી ભારી રેહે કે જેથી તારૂં દીલ નીરાસ થાએ. આએ દુનીયામાં તુંને અંધાજાના તોલમાં ઊંચો ચડડાવી દે એવું અપાર સુખ મલતું નથી, ઇયા તુંને નીચે દબાવે એવું સકત દુખ પણ થાતું નથી.

"જો! પેલું ઘર ખુશીનુંછે, તે બાહેરથી રંગેલુંછે અને ખુશ દેખાયેછે; તેમાહેથી હમેશાં ખુશી અને ખુરમીના આવાજો બાહેર નીકલેછે તેથી તે તુંને માલમ પડી આવશે.

"તે ઘરની શેઠાંણી દરવાજા આગલ ઊભી રેહેછે અને આવતા જાતાને મોટેથી બોલાવેછે, તે ગાયેછે અને બુમ મારેછે અને અટકીયા વગર હસીયા કરેછે.

"તે તેઓને જીંદગીની મોજ મજાહ ચાખવાને અંદર બોલાવેછે, અને એમ કહેછે કે પોતાના ઘર વગર બીજે કયે તે મલી શકતી નથી.

"પણ તું તેણીના દરવાજામાં પેસતો ના, કે નહી જે લોકો તે ઘરમાં વારેઘડીએ જાયેછે તેનો સોબતી થતો.

"તેઓ પોતાને ખુશીના બેટા કરીને ગણેછે, તેઓ હસેછે અને મગન દેખાયેછે, પણ તેઓના સઘલા કામમાં ઘેલાપણું અને મુરખાઈછે.

"તેઓ હાથોહાથ ખરાબી સાથે જોડાયેલાછે અને તેઓના પગલાં બદીમાં લેઇ જાયેછે; જોખમ તેઓને ઘેરી લેછે અને નાશનો ખાડો તેઓના પગ આગલ વધારેછે.

"હવે બીજી બાજુ તરફ જુવો; અને પેલી ઝાડાથી ઢંકાઈ ગયેલી ખોનમાં અને માણસોની નજરથી ઢંકાયેલું દીલગીરીનું ઘરછે.

"તેણીની છાતી દસકાંથી ભરાઈ આવીછે, તેનું મોહોડું વીલાપથી ભરાઈ ગયુંછે, તે માણસોના દુખની વાતો ઊપર વાતચીત કરવાને ખુશી બનાવેછે.

"તે જીંદગીના સાધારણ બનાવો તરફ જુવેછે અને રૂવેછે; તેના હોઠ ઊપર માણસની એબ અને બદકારીની વાતો રેહેછે.

मांतो हुं नाबुद थई जाउंछ ते एटले सुधी के क्रियेथीबी ड डी जमीन उपर पडवा वटीक केटलीकवार पामती नथी. पण मने न्हानी, नजीवी अने हलकी चीज समजी घणी वार वगर संभाले लोको रेहेवा देछे तेथी हुं सेंकडो ब लके हजारो मांणसो अने रूपीआनुं नखोद वाली मुकुंछ. हुं नानीछुं पण जारे हुं पवनथी फुगाउंछ तारे तमे मारी आगल वटीक आववानी हीमत करी शकता नथी अने तारे मारूं नांम पण बदलायछे.

खोलासो गई वेलानो.

१ लुं—तवारीख.

२ जुं—माहे.

३ जुं—आवशे भाईनी बेहेन; ते जशे आसुं झेरी,
आवशे भाईनी बेहेन ते जशे शाडी पेहेरी.

स्त्रीओने केलवणी आपवानी जाहाजी अगत नथी एवुं "दीलखाह" नुं आपेलुं मत.

ए 'खेरख्वाह' ए पेआरी, ए नेक मंनमोहंन,
आंनंद रहेजे ताहारो जांन अने तंन.
देजे दादार तुं जेवी सउने मेहेरबुब,
तमांम ताहारा सखुंनछे नेक अने खुब.
दीलकश छे ताहारा आ तमांम सवाल,
छे दलगीरी भरेओ ताहारो हेवाल.
पण नथी एनो उपाए नथी कंई चारो,
नथी एमां कोई रीते गुनाह माहारो.
हीनदुसथानने लगतां सरव गांममां,
गणेआत—सरव ने— सरव कोंममां.
राजा—ने रजपुत ने—रईएत—तमांम;
श्रीमंत ने साहुकार—गरीब ने गोलांम.
मां चालु छे आए मोटी पुरातंन रीत,
गणेय तेवो असतरी केलवणीने छीत.
जणुंन होए गमे एटली एनी असर,
गमे एटलां नीपजे सेवट बदतर.
पण पांमेय जे रीती बोहोलो रेवाज,
नथी थाती कोईथी ते सेहेलथी ताराज.
गणाएछे रेवाज मनुंशनो सरदार,
रेहेय चालु रेवाजनां सउ ताबेदार.
चालेछे रेवाजथीज "राजनी" रीती,
रेवाजथीज चालेछे दीननी नीती.
सुरखीछे रेवाज गांम—गणेआतनो,
छे रेवाजमां गुनाहखी हर जातनो.
रेहेछे जांहां फेलाएलो रेवाजनो दोर,
नांचार छे तांहां दाद ने अकलनो चोर.
आ माहारूं केहेवुं तुं दीलमां पकर,
अछी रीतथी सांभली तुं धीरज धर.

नो या तुं हरगीज एम [illegible]
ते दआलु दादार, उपर रा[illegible]
रूप-माल-माएआ-मातर जा[illegible]
राख माहारां दीलनी, कोथरी
नांहें ते साहेबनांनो, ए[illegible]
तेहेने तुं जलतो तांहां ह[illegible]
रोशंन तेथी ताहारां चरीत[illegible]
तमांम ताहारी करणी पवीत्र
ते कांमेल कीरतारने एक[illegible]
एकनेज नमी—ने—एकने[illegible]
ते छे एक, रेहसे एक, ने [illegible]
सरवपर ते रहेओय—ने [illegible]
तेथीज जांणु कुले बनाव [illegible]
तेथीज जांणु संगली पेदास[illegible]
हईआंनी आरसी सदा रा[illegible]
हर लुडी देआंनतथी दुर राख [illegible]
मनुंशोनी भलाईमां कोश[illegible] [illegible]
थई गएलां पापनी तुं ते[illegible] [illegible]
एटलीजछे फरज ने एटलुंज [illegible]
एमांजछे संगला—धरमो ने दीन.
एज सुतरी रीती-एज राहा सरीआंम,
थी मलेछे सवरगनो सुखी मुकांम.
केहेय एथी उलटां चलंन ने गुनाह,
मले नही करपीण एवा ने पनाह.
रेहे तेपर जारी बलानुं तोफांन,
रेहे बेहु जगमां सदा सरगरदांन.

"मनसु

ईश्वरने ओळखवा वीशे.

(राग काफी.)

काळ तारी केडेरे, आयुषने ओछि करे;
ममतामां मूरखरे, खुंच्यो तोय खबर न रहे. टेक.
बाळपणुं जोबन गयुं जोतां, घरडो थयो तुं गमार;
आज काल करतां आव्यो तारो वायदो, माथे छे जम.
वार नथि ओाळीरे, दिलमां न हजी डरे; काळ तारि.
लव निमिष घडी मूरत माये, पोर दिवस परमाण;
पक्ष मास करि वर्ष कहावे, सईके जाग सुजाण;
माथे तारे मोटुंरे, फरतुं एवुं चक्र फरे; काळ तारि. २
चारे जुगनी एक चोकडी, इकोतेर अलमाय;
इंद्र पडे अधिकारथि त्यारे, तुं कोणमात्र कहेवाय;
चोराशीनु लगडुंरे, माथे शिद माथि धरे; काळ तारि. ३
करकर संत समागम साचो, अवसर आव्यो अमुल्य;
देवानंद कहे देख विचारी, अंतःकरण अनुकूळ;
भज्या विना भूधररे, जीव बहु जन्म धरे; काळ तारि. ४
